

T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

YÜCEL FEYZİOĞLU'NUN ESERLERİNİN TÜRKÇE EĞİTİMİ VE

DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

EVALUATION OF THE WORKS BY YÜCEL FEYZİOĞLU IN TERMS OF

TURKISH LANGUAGE EDUCATION AND VALUES EDUCATION

Master's Thesis

Tezi Hazırlayan:

Muammer KARAMAN

Öğrenci No:

20132012012

Tez Danışmanı:

Dr. Öğr. Üyesi Lokman TAŞKESENLIOĞLU

Giresun-2019

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünün 07/05/2019 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Bölümü yüksek lisans öğrencisi Muammer KARAMAN'ın "Yücel Feyzioğlu'nun Eserlerinin Türkçe Eğitimi ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi" başlıklı tezini incelemiş olup aday 31/05/2019 tarihinde saat 13.00'te jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)		
Üye		
Üye		

ONAY

.../05/2019

Prof. Dr. Güven ÖZDEM

Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Yücel Feyzioğlu'nun Eserlerinin Türkçe Eğitimi ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

30/04/2019

Muammer KARAMAN

TEŞEKKÜR

Teknolojinin gelişmesi insan yaşamını kolaylaştırmakla birlikte amacına uygun olarak kullanılmayan teknoloji, millî ve evrensel değerlerle bezenmiş birey yetiştirmeyi zorlaştırmaktadır. Teknolojik gelişmelerin hızlanmasıyla birlikte bilgisayar, tablet ve akıllı telefonların yaygınlaşması; çocukların büyüklerini gözlemlemek ve onları örnek almak yerine daha çok sanal ortamda ortaya çıkan sanal kahramanları rol model almalarına neden olmaktadır. Bu olumsuz durumu ortadan kaldırmak veya etkisini en aza indirmek amacıyla araştırmalar hızlansa da çocukların günün büyük bölümünü sosyal medyada harcadığı yapılan araştırmalarda ortaya konmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından konunun önemine binaen Türkçe Öğretim Programı (2019) başta olmak üzere birçok dersin öğretim programında toplumsal değerlere geniş yer ayrılmasına rağmen üzülecek belirtmek gerekir ki değerlerle ilgili yapılan çalışmalar henüz hedeflenen düzeye ulaşamamıştır. Bu sorunun çözümüne katkı sağlayacak faaliyetlerden biri de çocukların küçük yaşlardan itibaren millî değerlerle donatılmış edebî eserlerle tanışmasıdır.

Bu çalışmada toplumsal değerlerimizi kendi öz kaynaklarımız vasıtasıyla gelecek nesillere aktarmayı şiar edinmiş Yazar Yücel FEYZİOĞLU'nun edebî eserlerinde yer alan değerler belirlenerek Türkçe eğitimine katkısı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Değerli zamanlarını ayırarak Yücel FEYZİOĞLU ile iletişim kurmama yardımcı olan Erdoğan FEYZİOĞLU'na ve yoğun yaşam akışı içinde yönlendirdiğim sorulara sözlerin en güzelleriyle yanıt veren yazar Yücel FEYZİOĞLU'na minnettarım. Tez hazırlama sürecinde rehberliği, cesaret veren yönlendirmeleri ve ufuk açan fikirleriyle çalışmanın güzel bir şekilde sonlanmasında büyük katkıları olan değerli hocam Dr. Lokman TAŞKESENLIOĞLU başta olmak üzere Giresun Üniversitesi Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı öğretim üyelerine sonsuz şükranlarımı sunarım.

Ayrıca uzun ve yorucu bir süreçte Hava AYDIN KARAMAN ile birlikte güzel ahlaklı iki çocuk- Ahmet Kağan ve Ediz Han- yetiştirmemizde bizden daha çok yorulan kayınvalidem Melahat AYDIN, kayınpederim Atanur AYDIN; baldızlarım Enise, Sümeyye ve Semia'ya canı gönülden teşekkür ederim.

ÖZET

YÜCEL FEYZİOĞLU’NUN ESERLERİNİN TÜRKÇE EĞİTİMİ VE
DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Muammer KARAMAN

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Mayıs-2019

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Lokman TAŞKESENLİOĞLU

Teknolojinin insan yaşamının her alanına hızlı bir şekilde müdahil olmasıyla insan yığınlarını toplum hâline getiren değerlerin gelecek kuşaklara aktarımı daha da önem kazanmıştır. Toplumun duyuş, düşünüş ve yaşama bakışını yeni nesillere aktarmada edebî eserler vazgeçilmez araçlardır. Masallar, edebî eserler içinde insanın dünyaya geldikten sonra tanıştığı ilk edebî tür olması sebebiyle değer aktarımında etkin bir şekilde kullanılır.

Bu araştırmada Yücel Feyzioğlu’nun eserlerinde yer alan dinî ve sosyal değerleri tespit etmek ve bu değerlerin Türkçe eğitimine katkısını belirlemek amaçlanmıştır. Araştırmada Yücel Feyzioğlu’nun derleyip yeniden düzenleyerek yazdığı 30 masal kitabı incelenmiştir. Araştırmada daha önce yapılan çalışmalardan yola çıkarak 28 sosyal değer ve 11 dinî değer belirlenmiş, eserler nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ile değerlendirilmiştir. Feyzioğlu’nun yaşamı ve masal anlayışıyla ilgili bilgiler araştırmacının “Yücel Feyzioğlu ile Masal ve Değerler Üzerine Röportaj” adlı çalışmasından elde edilmiştir.

Araştırma sonucunda Türkçe Öğretim Programı’nda (2019) belirtilen sosyal, dinî, millî ve evrensel değerleri öğrencilere aktarmada Yücel Feyzioğlu’nun eserlerinin etkin bir şekilde kullanılabileceği kanaatine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Masal, Değerler Eğitimi, Yücel Feyzioğlu

ABSTRACT

**EVALUATION OF THE WORKS BY YÜCEL FEYZİOĞLU İN TERMS OF
TURKISH LANGUAGE EDUCATION AND VALUES EDUCATION**

Muammer KARAMAN

Giresun University Institute of Social Sciences

Department of Turkish Language and Social Science Education, Master's Degree,
May- 2019

Supervisor: Doctor Instructor Lokman TAŞKESENLIOĞLU

With the rapid involvement of technology in every aspect of human life, the transfer of the values that make the mass of people into society gained more importance. Literary works are indispensable tools in conveying the sense, the thinking and the life perception of society to the new generations. Because it is the first literary genre among literary works people meet after they come to the world, tales are used effectively in value transfer.

In this research, it is aimed to determine the religious and social values in Yücel Feyzioglu's works and to determine the contribution of these values to Turkish education. In the research, 30 tales books which Yücel Feyzioglu wrote and rearranged were examined. In the research, 28 social values and 11 religious values were determined from the previous classifications, and the works were examined based on the scanning model of document review. Information about the author's life and understanding of tales was obtained from his research titled "An Interview with Yücel Feyzioglu on Tales and Values."

As a result of the study, it was concluded that the works of Yücel Feyzioglu could be used effectively in transferring the social, religious, national and universal values mentioned in the Turkish Curriculum (2019).

Keywords: Fairy Tale, Values Education, Yücel Feyzioglu

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
1.5. Varsayımlar	5
İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	5
II. BÖLÜM	10
ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ.....	10
2.1. MASAL.....	10
2.1.1. Masalın Tanımı ve Özellikleri	10
2.1.2. Masalın Kaynakları	13
2.1.3. Bir Masalın Taşınması Gereken Özellikler ve Masalın Yararları.....	15
2.1.4. Masalların Eğitimdeki Yeri ve Önemi	18
2.1.5. Masalın Değerler Eğitiminde Kullanılması	23
2.2. DEĞERLER EĞİTİMİ	26
2.2.1 Değer Kavramı.....	26
2.2.2. Değerin Önemi ve İşlevleri	29
2.2.3. Değerlerin Sınıflandırılması.....	34
2.2.4. Değerler Eğitimi ve Öğretim Yaklaşımları	40
2.2.5. Değerler Eğitimi ve Aile.....	43
2.2.6. Değerler Eğitimi ve Okul.....	45
2.2.7. Türkçe Dersi Öğretim Programında Değerler	51
2.3. YÜCEL FEYZİOĞLU VE EDEBÎ ŞAHSİYETİ	53
2.3.1. Yaşamı	53
2.3.2. Yücel Feyzioğlu'nun Aldığı Ödüller ve Üye Olduğu Kuruluşlar	54
2.3.4. Yücel Feyzioğlu'nun Edebî Şahsiyeti ve Masalcılığı	55
2.3.5. Yücel Feyzioğlu'nun Eserleri	59
III. BÖLÜM	60
YÖNTEM	60
3.1. Araştırmanın Modeli	60
3.2. Veri Kaynağı.....	60
3.3. Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi.....	60

IV. BÖLÜM.....	62
BULGULAR VE YORUMLAR.....	62
4.1. SOSYAL DEĞERLER İLE İLGİLİ BULGU VE YORUMLAR	62
4.1.1. Adaletli Olma.....	62
4.1.2. Aile Birliği	71
4.1.3. Affedicilik.....	89
4.1.4. Arkadaşlık.....	93
4.1.5. Barış ve Huzurdan Yana Olma	97
4.1.6. Cesaret.....	110
4.1.7. Cömertlik	127
4.1.8. Çalışkanlık	132
4.1.9. Dayanışma.....	141
4.1.10. Diğerkâmlık (Özgecilik).....	156
4.1.11. Dürüstlük.....	175
4.1.12. Empati.....	192
4.1.13. Görünüşe Gösterişe Önem Vermeme	194
4.1.14. Hüner Sahibi Olma	206
4.1.15. Hoşgörü.....	219
4.1.16. İlim İrfan Sahibi Olma	220
4.1.17. Kanaatkârlık.....	241
4.1.18. Misafirperverlik	247
4.1.19. Öğüt Verme.....	265
4.1.20. Özgürlük	283
4.1.21. Sabır	285
4.1.22. Saygı	285
4.1.23. Sevgi	301
4.1.23.1. Aile Sevgisi.....	302
4.1.23.2. Vatan Sevgisi	314
4.1.23.3. Arkadaş Sevgisi.....	316
4.1.23.4. Doğa Sevgisi	317
4.1.24. Sır Tutma	321
4.1.25. Sorumluluk.....	324
4.1.26. Tutumlu Olma	331
4.1.27. Vefa.....	331
4.1.28. Yardımseverlik.....	355

4.2. DİNÎ DEĞERLERLE İLGİLİ BULGU VE YORUMLAR.....	379
4.2.1. Allah İnancı.....	379
4.2.2. Dua Etmek	385
4.2.3. Dinî Konularda Duyarlı Olma.....	391
4.2.4. İmanlı Olma	394
4.2.4.1. Kadere İnanmak	394
4.2.4.2. Kitaplara İnanmak.....	395
4.2.4.3. Ahiret Gününe İnanmak.....	395
4.2.4.4. Ölüm Gerçeğinin Farkında Olma.....	396
4.2.5. Merhamet	398
4.2.6. Tevazu (Alçak Gönüllülük)	406
V. BÖLÜM	409
SONUÇ VE TARTIŞMA	409
ÖNERİLER.....	411
KAYNAKÇA.....	413

KISALTMALAR DİZİNİ**Genel Kısaltmalar**

AB	: Avrupa Birliği
DEM	: Değerler Eğitimi Merkezi
KIBATEK	: Kıbrıs Balkanlar Avrasya Türk Edebiyatçıları Vakfı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÖP	: Türkçe Öğretim Programı
TÜRKSAV	: Türk Dünyası Yazarlar ve Sanatçılar Vakfı
TÜSİAD	: Türkiye Sanayici ve İş Adamları Derneği

İncelenen Eser Kısaltmaları

AA	: Ahmak Adam
AHA	: Ahmak Avcı
ALA	: Altın Arayıcıları
AACA	: Aras Aras Can Aras
AAGN	: Ağlayan Ayva ile Gülen Nar
AASK	: Avcı Ahmet ile Sihirli Kuş
AAÜ	: Aslan Ali'nin Ünü
AB	: Altın Balta
ALB	: Altın Bilezik
ARB	: Artukluların Başmühendisi
ABG	: Alican'ın Başına Gelenler
ABK	: Ah Bu Kuyruk
ABŞ	: Altay'da Bir Şaman
AD	: Adama
AKD	: Akıllı Delikanlı
ALD	: Alican'ın Dönüşü
ADBG	: Ağrı Dağı'nda Bir Gemi
ADD	: Ağrı Dağı'nın Devleri
ADM	: Ağrı Dağı Masalı
ADÜ	: Alper Devler Ülkesinde
AE	: Altın Elma
AEK	: Altın Elma ile Kızlar
AEKO	: Altın Elma ile Küçük Oğul
AEKOY	: Altın Elma'nın Küçük Oğula Yardımı
AG	: Aygüzel
ALG	: Alişir ile Gül
AYG	: Ayrılık Günü
AGY	: Akrabalığa Giden Yol

AH	: Akılsız Hakan
AHH	: Altın Horoz ile Hankızı
AİS	: Altınses'in İkinci Sırrı
AÇK	: Aç Kurt
AKKA	: Akıllı Karga
AKKI	: Akıllı Kız
AKKÖ	: Aldar Köse
AKÖ	: Ayı ile Köylü
ALK	: Altın Kuş
AYK	: Aygüzel ile Karşılaşma
AKA	: Açıl Kabağım Açıl
AKAR	: Aldar Köse ile Arkadaşı
ALKA	: Aldar Köse Aranırken
AKAD	: Aldar Köse Atları Dağıtırken
AKAH	: Aldar Köse ile Alaşa-Han
AKAHİ	: Aldar Köse ile Alaşa-Han'ın İşleri
AKAHO	: Aldar Köse ile Alaşa-Han'ın Oyunu
AKB	: Aldar Köse ile Başvezir
AKBK	: Aldar Köse ile Bir Kadın
ALKBK	: Aldar Köse ile Bir Kadın
AKBTNS	: Aldar Köse Bilge Tavşanı Nasıl Sattı?
AKBY	: Aldar Köse Berkut Yakalarken
AKCK	: Aldar Köse Cin Kovarken
AKCM	: Aldar Köse ile Cimri Molla
AKDK	: Aldar Köse ile Dul Kadın
AKG	: Ayakları Kutlu Gelin
AKHD	: Aldar Köse Han Danışmanı
AKİM	: Aldar Köse İdam Mahkûmu
AKK	: Ay-Kağan ile Karga
ALKK	: Aldar Köse ile Karınbay
AYKK	: Ayı ile Köylünün Karşılaşması
AKKK	: Aldar Köse ile Karınbay'ın Kavgası
ALKKK	: Aldar Köse ile Kız Kardeşi
AKL	: Aldar Köse ile Lolo
AKM	: Ala Köpeğin Masalı
ALKM	: Altın Kız'ın Masalı
AKN	: Aldar Köse Nökerken
AKS	: Arı ile Karasinek
AKSY	: Aldar Köse'nin Son Yolculuğu
AKŞ	: Aldar Köse ile Şeytan
AKŞÇS	: Aldar Köse Şeytan ile Çift Sürerken
AKŞSY	: Aldar Köse'yle Şeytan'ın Son Yarışı
AKŞY	: Aldar Köse ile Şeytan Yarışması
AKÜŞ	: Aldar Köse ile Ünlü Şalmaycı

AKYÇ	: Aldar Köse Yola Çıkarken
AKZV	: Aldar Köse Ziyafet Verirken
AO	: Ananda ile Onanda
AOÇ	: Adı Olmayan Çocuk
AOİMP	: Altın Olmak İsteyen Manda Pisliği
AÖT	: Alican'ın Öğrenme Tutkusu
AP	: Akıllı Porsuk
APB	: Altın Perçemli Bebek
ASA	: Açıl Saçağım Açıl
ASK	: Asıl Suçlu Kim
AŞ	: Altın Şamdan
AŞŞ	: Aygüzel ile Şirince Şeşen
AT	: Akşam Tuttu
ATD	: Aslan'ın Tilki ile Dönüşü
AÜK	: Aygüzel ile Üç Kardeş
AV	: Ata Vasiyeti
AY	: Ayıkulak
AYA	: Altın Yeleli At
BA	: Boz Atmaca
BAA	: Bakla Ağacı
BADO	: Bir Ana ile Dokuz Oğul
BB	: Badi ile Bidi
BBG	: Balıkçioğlu'nun Başına Gelenler
BBO	: Baykuş, Baykuş Olunca
BBRA	: Bebek ile Bin Renkli Atlar
BÇ	: Büyülü Çınar
BÇA	: Boynuzlardan Çıkan Akasya
BAD	: Balıkçioğlu'nun Dönüşü
BD	: Bumbaday Dede
BDK	: Babırgay Dede ile Kartal
BG	: Balıkçı Güzeli
BGKG	: Beyaz Güvercin ile Kırmızı Güvercin
BH	: Baba Hasreti
BHS	: Balıklar Hakanı ile Sevdekâr
BİBK	: Büyük İnsan Büyük Kişilik
BEK	: Bergama Kâğıdı
BK	: Bey ile Kadı
BRK	: Brahmagupta'nın Kitabı
BKA	: Bir Küp Altın
BKBİKS	: Bir Karış Boy İki Karış Sakal
BKÇ	: Bir-Karış ile Çelbegen
BKK	: Bozok Kağanı ile Köle
BKS	: Bergama Kitaplığının Sonu
BNY	: Burada Ne Yapılmaz?

BR	: Balıkçioğlu'na Rastlayan
BS	: Biça ile Seydamet
BSA	: Bir Sırrın Açıklanması
BSD	: Bir Sınav Daha
BSÖŞ	: Böyle Surata Öyle Şamar
BAT	: Bağdat Tembeli
BT	: Bib ile Taptaylan
BU	: Bahçıvan'ın Umudu
BÜ	: Bulutların Üstünde
BÜĞ	: Bir Üfürükle Gelen
BYB	: Beyaz Yılan'ın Bilgeliği
C	: Cimribay
CBB	: Cezeri'nin Buluşlarından Bazıları
CÇ	: Cadı ile Çilbik
CD	: Cırttan ile Dev
CH	: Cıkçık Hanım
CIH	: Cırttan ile Horttan
Çİ	: Çiğerci İhtiyar
CIK	: Cırttan ile Kurt
CK	: Cimrinin Kızı
CKB	: Canay ile Konur Buzağı
CKY	: Ceyhun'un Kumara Yolculuğu
CM	: Ceyhun'un Masalı
CO	: Casus Okulu
CS	: Cadı Sarayı
CST	: Cırttan ile Sihirli Topuz
CET	: Cesur Teke
CÖT	: Cömert Tavşan
CT	: Cüce Todur
CTB	: Cüce Todur ile Bey
CTBG	: Cüce Todur'un Başına Gelenler
CVDM	: Cesur Vay'ın Deniz Macerası
CY	: Ceyhun'un Yardımcısı
Ç	: Çarıklar
ÇA	: Çilbik ile Aslan
ÇB	: Çilbik ile Bülbül
ÇİB	: Çilbik ile Baykuş
ÇOB	: Çoban ile Bey
ÇBK	: Çelmeş ile Booday Kağan
ÇBKA	: Çiftçi ile Beş Kесе Altın
ÇCK	: Çilbik ile Cadı'nın Keçisi
ÇÇ	: Çekirge Çoban
ÇÇÇ	: Çın Çıl Çıpalak
ÇDA	: Çömlek ile Dört Arkadaş

ÇE	: Çilbik ile Ejderha
ÇF	: Çocuklar ile Fareler
ÇGA	: Çilbik ile Güvercin Ana
ÇGK	: Çilbik ile Güvercin Kız
ÇHC	: Çilbik ile Hakan ve Cadı
ÇEK	: Çerçi ile Keloğlan
ÇIK	: Çıplak Kalmak
ÇK	: Çilbik ile Kurt
ÇM	: Çil Madyan
ÇM	: Çomotay ile Murkumomo
ÇONB	: Çilbik Okula Nasıl Başlamış?
ÇP	: Çınarbay ile Perikızı
ÇSKM	: Çomotay ile Sihirli Kuş Murkumomo
ÇT	: Çakal ile Tilki
ÇTA	: Çilbik ile Tilkinin Arkadaşlığı
ÇV	: Çilbik ile Vezir
ÇZ	: Çelmeş'in Zenginliği
D	: Dağoğlu
DA	: Dillidüdük ile Altınses
DİA	: Dillidüdük ile Altınkanat
DAG	: Dimitraş'ın Ayrılık Günü
DBE	: Dev ile Boncuklu Ev
DBKBİKS	: Dev ile Bir Karış Boy-İki Karış Sakal
DC	: Demirin Cevabı
DD	: Değdi mi Değmedi mi?
DDA	: Dimitraş ile Dev Adamlar
DDY	: Dimitraş Devler Yurdunda
DE	: Doğrubay ile Eğribay
DEK	: Doğrubay'ın Eğribay'ı Karşılması
DG	: Dünya Güzeli
DGS	: Derinden Gelen Ses
DH	: Dosta Hürmet
DİT	: Dünyada İlk Termos
DAK	: Dağ Keçisi
DEK	: Değirmencinin Kızı
DK	: Dört Kafadar
DKB	: Dilsiz Kız ile Ballıbaba
DKEY	: Dokuz Kat Entari ile Yılan
DEN	: Dede ile Nine
DN	: Dimitraş'ın Nöbeti
DÖA	: Dünyayı Ölçen Adam
DP	: Dimitraş ile Pıtıraş
DR	: Duvardaki Resim
DAT	: Dargeçit Tayı

DT	: Değirmenci Tilki
DURO	: Duvar Ustası Rezzaz'ın Oğlu
DÜKK	: Dev ile Üç Kız Kardeş
E	: Emanet
EA	: Ekmek mi, Altın mı?
EÇE	: Eşeklikten Çıkan Eşek
ED	: Ejderhanın Dönüşü
EDK	: Eşeğe Dönüşen Kabadayı
EG	: En Güçlü
EİK	: Ejderha ile İki Kılıç
EKK	: Eşek Kulaklı Kağan
ET	: Er Tapıldı
ETD	: Eşek ile Tilkinin Dostluğu
ETE	: Er Tapıldı
EÜG	: En Ünlü Gemi
FL	: Fare Lambaları
G	: Gülnarcan
GBHY	: Gence Batur Haydutlar Yurdunda
GCBD	: Güvercinin Canında Bir Dev
GDK	: Genç Damat ile Kuşlar
GG	: Gül mü Gülendami?
GH	: Gule'nin Hediyesi
GHMM	: Gülnar Hanım ile Melik Memet
GK	: Güvercin ile Karınca
GÜK	: Güçlü Kim?
GKİD	: Gerçek Kâğıt İcadına Doğru
GKKK	: Geyik Kardeş ile Kız Kardeş
GKÖ	: Göçe Katılmayan Ördek
GMÇ	: Güzel Mircan ile Çocukları
GMSDH	: Güzel Mircan ile Sualtı Dünyası Hakanı
GSNSO	: Genç Sultan Neden Susmuş Olabilir?
GTC	: Gökkuşaağına Tırmanan Çocuk
GUÖ	: Güneşe Ulaşan Öküz
GYA	: Gençleşen Yaşlı Adam
HAÇ	: Hüner Arayan Çocuk
HB	: Hocanın Burcu
HBÜ	: Harranlı Büyük Usta
HÇP	: Hasso, Çitto, Pıtto
HEG	: Hıdır Ellez Geliyor
HESM	: Hangi Evin Sahibi Merhametli?
HG	: Hıdırellez Geliyor
HH	: Hazreti Hazer
HK	: Hakan Kızı
HKÇ	: Han Kızı ile Çilbik

HKÜK	: Han Kızı ile Üç Kardeş
HKV	: Horozu Kurban Vermek
HAS	: Hankızı ile Sarioğul
HAŞ	: Hakan ile Şekerci
HŞ	: Haylaz Şehzade
HŞA	: Hakan Şanbek ile Atı
HŞOB	: Her Şey Onunla Başladı
HT	: Hoca ile Tilki
HY	: Han ile Yılan
İ	: İvançu
İB	: İbret
İAK	: İristu ile Ak Kağan
İLB	: İlk Buluş
İSB	: İskender'in Boynuzları
İBS	: İri Buğdayın Sırrı
İBV	: İhanetin Bedeli Var mı?
İÇSK	: İnili Çıkılamayan Su Kuyusu
İDG	: İlyas ile Dünya Güzeli
İEO	: İsmail Ebuliz'in Oyuncağı
İGSG	: İncili Göz ile Sihirli Gül
İHKH	: İyi Haber mi, Kötü Haber mi?
İK	: İkizler ile İki Kurbağa
İKİ	: İki Kardeş
İNK	: İnatçı Keçi
İSK	: İsfahan Keli
İP	: İki Porsuk
İS	: İkinci Sır
İY	: İki Yalancı
İYA	: İncirkuşu ile Yaşlı Adam
İYY	: İki Yolun Yolcuları
K	: Kalıcı
KA	: Kaplankoca ile Aslan
KAA	: Kâğıt Arayışı
KİA	: Kalıcı ile Atlılar
KOA	: Korkak Aslan
KUA	: Kuyruk Acısı
KUA	: Kurt ile Ağaçkakan
KAAT	: Kara Atmaca ile Ak Tunga
KAAT	: Karaağaç Altında Talih
KEAT	: Kellegöz ile Ak Tunga
KB	: Kesik Baş
KOB	: Kotaran Bey
KUB	: Kurt ile Bilge
KBT	: Kuyruğu Bayraklı Tavşan

KBY	: Konur Buzağı Yolu
KC	: Keloğlan ile Cimri
KÇ	: Karınca ile Çekirge
KUÇ	: Kurdun Çilesi
KAD	: Karıncılar Diyarında
KD	: Kuşların Dilinden
KED	: Keloğlan ile Değirmenci
KDA	: Kim Daha Akıllı?
KDİO	: Kim Daha İyiliksever Olur?
KDT	: Korkunç Dev ile Tüccar
KDY	: Kâğıdın Dünyaya Yayılışı
KE	: Kiralık Ev
KÖE	: Köpek Evlenmesi
KEF	: Kedi ile Fare
KF	: Kurbağa ile Fare
KFPY	: Keloğlan'ın Fendi Padişahı Yendi
KFSN	: Kulağıma Fısıldanan Soru Neydi?
KG	: Kurbağa Gelin
KUG	: Kuray ile Geray
KGB	: Kırk Günün Beyliği
KAGÇ	: Kardeşin Güneşe Çıktığıdır
KGÇ	: Keşke Gökyüzüne Çıkabilseydim
KGKG	: Kırk Gün Kırk Gece
KHT	: Köylünün Hava Tahmini
Kİ	: Kâğıdın İzinde
KAK	: Kağanı Kurtaran
KEK	: Keçi Kız
KIK	: Kırk Koyun
KİK	: Kurt ile Koç
KK	: Kabadayının Karısı
KKO	: Kediler Konuşurken
KKU	: Keloğlan ile Kukubayka
KKÜ	: Keloğlan'ın Küpü
KUK	: Kuru Kafa
KYK	: Kuyudaki Kurbağa
KKA	: Keloğlan ile Kartal Abi
KKGG	: Kuş Kanadıyla Gelen Gece
KAKH	: Karpuz Kabuğunun Hikmeti
KKH	: Keloğlan ile Kahkaha Hanım
KAKK	: Kardeşin Kardeşe Kıydığıdır
KKK	: Karagay Kağanlığında Kıtlık
KUKK	: Kurnazlık Kime Kaldı?
KKŞPTG	: Kel Kali: Şeytana Pabucu Ters Giydiren
KKT	: Keklik ile Kızıl Tilki

KKY	: Küçümen Kardeşin Yolu
KAM	: Kadının Masalı
KEM	: Kellegöz'ün Masalı
KM	: Karıkocanın Masalı
KN	: Küçük Nasrettin
KNGO	: Kuşlar Neden Göçmen Oldular?
KNYU	: Kartallar Neden Yüksekten Uçar?
KO	: Kalina ile Oğlak
KOM	: Keloğlan ile Oh'un Masalı
KP	: Kesik Parmak
KPM	: Keloğlan'ın Padişah'a Masalı
KR	: Keloğlan'ın Rüyası
KSD	: Kurbağa Seven Dev
KSK	: Küçük Sultan'ın Kitaplığı
KSS	: Kuray: Senin Sesin
KSY	: Keloğlan ile Sihirli Yüzük
KŞŞTG	: Kâğıdın Şirince Şeşen ile Türklere Geçişi
KAT	: Kazan Tatarları
KATA	: Kadir'in Talihi
KET	: Keklik Tuzağı
KIT	: Kırım Tatarları
KİT	: Kaplan ile Tilki
KTK	: Kırk Taylı Kısarak
KU	: Kâğıt Uygarlıktır
KAY	: Kavak ile Yabanasması
KOY	: Konçirçen ile Yangısek
KÖY	: Kötü de Yararlıdır
KYA	: Kadir ile Yaşlı Adam
LHÇ	: Lokman Hekim ile Çırağı
M	: Mohistara
ME	: Merak
MAA	: Masalcı Ana
MUA	: Mutlu Adam
MAÇMY	: Mavi Atla Çil Madyan'ın Yarışı
MÇ	: Murkumomo ile Çomotay
MGG	: Masal Gibi Gerçek
MİK	: Murkumomo ile İki Kardeş
MİKK	: Mizo ile İsmail Karşı Karşıya
MK	: Mizo'nun Kıskançlığı
MÜK	: Müneccim ile Köylü
MM	: Melik Memet
MMDK	: Melik Memet Dev Kuyusunda
MME	: Mirza Memed ile Ejderha
MMN	: Mirza Memed ile Nine

MMP	: Mirza Memed ile Padişah
MMÜD	: Mirza Memed ile Üç Dev
MSK	: Möge-Sarık ile Kurt
MŞ	: Maribay ile Şeytan
MT	: Mennarüv ile Toragay
MTK	: Mum Tutan Kedi
MY	: Masalların Yoluyla
N	: Nar
NA	: Namertlik Avcısı
NB	: Nartanesi ile Birtanesi
NPD	: Neden 'Parşömen' Demişiz?
NŞ	: Nogay ile Şeytan
O	: Oğullar
ODD	: Ongey Dayı ile Değirmentaşı
OH	: O Haber
OKD	: Ortanca Kız ile Dev
OO	: Oduncu ile 'Oh be!'
OS	: Oğul Sınaması
ÖA	: Öğüt Alan
ÖAT	: Öğretmen Ak Tunga
Öİ	: Ölümsüzlük İlacı
ÖKH	: Ödül Kimin Hakkı?
ÖKO	: Öksüz Oğul
ÖOK	: Öksüz Oğul ile Kağan
ÖS	: Öğüt Satan
ÖT	: Ölüm Tuzağı
ÖY	: Örme Yüzük
PAB	: Padişah'ın Bahçesinde
PB	: Pürüş Batur
PBA	: Pürüş Batur ile Aksıla
PBY	: Pire Bey'e Yas
PÇC	: Pencereden Çıkarılan Cenazeler
PE	: Padişah Eğlencesi
PHSSB	: Pıspısa Hanım ile Sıçan Soluk Bey
PK	: Peri Kızı
PKHY	: Padişah Kızı ile Hüsnü Yusuf
PKİ	: Papirüs Kâğıdının İcadı
PAÖ	: Papağanın Öyküsü
PÖ	: Padişahın Önünde
PS	: Padişahın Soruları
PY	: Papirüs Yasak
S	: Sununa
SE	: Sersembay
SA	: Susarak Anlatmak

SİA	: Sibirya Aydınlığı
SAGY	: Su Arkı ile Gelen Yılan
SAK	: Sersembay ile Altın Kız
SAKK	: Sersembay ile Altın Kız Kaçarken
SBA	: Sarayda Bir Ayıkulak
SBKY	: Sabit bin Kurra'nın Yurdunda
SÇ	: Satılık Çocuk
SDS	: Sadık Dede'nin Sırları
SEAB	: Selahaddin Eyyubi ile Bahçıvan
SEAK	: Selahaddin Eyyubi ile Akıllı Kız
SG	: Sandıkla Gelen
SGB	: Son Günün Beyliği
SGMGN	: Slav Güzeli'nin Masalı / Genceli Nizâmi
SH	: Sinuhe'nin Hikâyesi
SHY	: Sersembay Haydutlar Yurdunda
SAK	: Sarı Köpek
SHK	: Sihirli Kuş
SK	: Sihirli Kuşak
SKU	: Sihirli Kurt
SEKA	: Serçe Koyun Avlarken
SKA	: Servi Kuşu ile Ayı
SKBK	: Su Kuyusunun Başında Kavga
SKDO	: Su Kabağı ile Değirmenci Oğlu
SKİA	: Sihirli Kuşak ile İki Ayı
SKM	: Su Kabağının Masalı
SKND	: Samur Kürkü Neden Değerli?
SKS	: Su Kabağının Sırrı
SKSSD	: Sebep Kılısan Sepette Su Durur
SOAK	: Saf Oğlan ile Akıllı Kız
SPK	: Sandık ile Padişah Kızı
SER	: Sersembay'ın Rüyası
SR	: Son Rüya
SRSA	: Sersembay Rüya Satın Alırken
SS	: Sahte Sofu
SÜ	: Sihirli Üfürük
SY	: Saran ile Yumart
SYA	: Suyu Yokuşa Akıtmak
SYK	: Saran ile Yumart'ın Karşılaşması
SYT	: Serçe Yavrusunun Teşekkürü
Ş	: Şombay
ŞAK	: Şah Abbas'ın Kayboluşu
ŞAŞB	: Şah Abbas ile Şah Banu
ŞBBB	: Şilk Burun ile Bilk Burun

ŞDO	: Şaman Dede ile Oğlu
ŞH	: Şahmeran Hazinesi
ŞK	: Şakacı Köylü
ŞKBK	: Şaman Kurt ile Bilge Kurt
ŞS	: Şahmeran'ın Sırrı
ŞŞ	: Şirince Şeşen
ŞŞK	: Şaltır Şoltur Kemik
ŞŞÖ	: Şirince Şeşen ve Öğrencileri
ŞT	: Şehzade ile Tay
ŞÜA	: Şehzade ile Üvey Ana
ŞÜK	: Şah'tan Üç Akıl
T	: Todur
TA	: Tilki ile Aslan
TB	: Title ile Bitle
TBKH	: Töştük Bey ile Kenceke Hanım
TBOB	: Tonguç Batur ile Ortanca Batur
TÇ	: Tembel Çocuk
TDNY	: Tavşan Dudağı Neden Yarık?
TDO	: Tozanday Dedenin Oğulları
TEY	: Tırt Eşegim Tırt
TFM	: Taze Fidanın Meyvesi
THTS	: Tilki Hanım ile Turna Sultan
TİK	: Tilki ile Kurt
TK	: Tilkiden Korkan
TKA	: Tilki ile Kaz
TKU	: Tuzaktan Kurtulmak
TOK	: Topal Karga
TUK	: Tuku ile Kirana
TKG	: Tüylüce Kız ile Genç
TKG	: Tufan Koptuğu Gün
TKO	: Tesbih Kimin Olmalı?
TKSY	: Tayanak Kız ile Sihirli Yüzük
TLH	: Tahmas ile Lokman Hekim
TÖ	: Tavşan Övünmesi
TP	: Terzioğlu ile Padişah
TS	: Terzioğlu'nun Sihiri
TT	: Tandırbaşı Toplantısı
TTT	: Tilki Tilki Tümbeki
TY	: Tilki ile Yılan
TYİ	: Tilki Yargıç İken
UAY	: Ural'dan Aşan Yol
UÇ	: Uçan Çizme
UN	: Usta Nezer
UNDÜ	: Usta Nezer Devler Ülkesinde

UNİB	: Usta Nezer İş Başında
UNS	: Usta Nezer'in Sonu
UP	: Uçan Palto
UY	: Umudunu Yitirme
ÜA	: Ütekız ile Altınses
ÜÇA	: Üç Arkadaş
ÜB	: Üç Bacı
ÜÇK	: Üç Kardeş
ÜK	: Üç Kız
ÜKA	: Üç Kafadar
ÜKBB	: Üç Kardeş Bir Bacı
ÜKD	: Üç Kafadardan Davet
ÜKK	: Üç Kardeş'in Kavgası
ÜKS	: Üç Kardeşin Sonu
ÜS	: Üçüncü Sınav
ÜÇY	: Üç Yiğit
ÜY	: Ütekız'ın Yolculuğu
ÜYHK	: Üç Yiğit ile Hakan Kızları
ÜYKM	: Üç Yalan, Kırk Masal
VBG	: Vezir'in Başına Gelenler
VSV	: Vur Sopam Vur
YAA	: Yaşlı Adamın Altınları
YAD	: Yer Altı Dünyası
YAK	: Yolcu ile At Kuyruğu
YAT	: Yaşlı Ayı ile Tilki
YB	: Yılan ile Bebek
YC	: Yolcu ile Cimri
YCK	: Yan Cebime Koy
YÇ	: Yazı Çivilemek
YİÇ	: Yine Çark
YÇÖKV	: Yazı Çivilemek: Önce Kitap Vardı
YD	: Yeraltı Dünyası
YDB	: Yanık ile Dilek Boncuğu
YG	: Yılanla Gelen
YAH	: Yandı Hanım
YH	: Yolcu ile Han
YHK	: Yarım Horoz Kardeş
YK	: Yartı Kulak
YKANB	: Yartı Kulak Anasını Nasıl Bulmuş?
YAKB	: Yarım-Karış-Boy
YKB	: Yartı Kulak ile Bahçıvan
YKBÜ	: Yartı Kulak ile Büyücü
YUKB	: Yartı Kulak ile Bey
YKBE	: Yartı Kulak ile Beyaz Eşek

YKBG	: Yartı Kulak ile Bahtı Gül
YAKBK	: Yartı Kulak ile Bahçıvan'ın Karısı
YKBK	: Yartı Kulak Bahtı Kara
YKBK	: Yartı Kulak ile Bahtı- Kara
YKCS	: Yartı Kulak ile Can Sultan
YAKÇ	: Yartı Kulak Çayhanede
YKÇ	: Yartı Kulak ile Çobanlar
YKÇB	: Yartı Kulak Çeşme Başında
YKD	: Yartı Kulak ile Dervişler
YKDNK	: Yartı Kulak Dervişleri Nasıl Kaçırmış?
YKDY	: Yartı Kulak Dünya Yolcusu
YKG	: Yartı Kulak ile Güvercin
YKGG	: Yartı Kulak ile Güzel Kız
YKGT	: Yartı Kulak ile Gümüş Taç
YAKH	: Yartı Kulak ile Hakan
YKH	: Yartı Kulak ile Haydutlar
YKİM	: Yartı Kulak ile İnat Mandalar
YAKK	: Yartı Kulak ile Kurt
YKK	: Yeşil Kanatlı Kuğu
YKKD	: Yartı Kulak ile Konuşan Deve
YKKK	: Yartı Kulak ile Kara Karga
YKKT	: Yaşlı Kambur ile Kızıl Tilki
YAKM	: Yartı Kulak ile Molla
YKM	: Yoksul Kızın Masalı
YKP	: Yartı Kulak ile Porhan
YKS	: Yine mi Kâğıt Sorun?
YKSG	: Yartı Kulak ile Sakallı Gelin
YKŞ	: Yoksul Kızın Şaşkınlığı
YKTY	: Yartı Kulak Tarla Yolunda
YM	: Yalancının Mumu
YNY	: Yaşlıları Ne Yapmalı?
YOÇ	: Yılan Oğul ile Çoban
YS	: Yanbay ile Seperali
YÜY	: Yılan Üstünde Yürümek
YV	: Yarasanın Vergisi
ZBK	: Ziyat Batur ile Kamercan
ZH	: Zararsız Hile
ZK	: Zümrüdüankanın Kanatlarında

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: Rokeach'a Göre Değerlerin Sınıflandırılması35
Tablo 2: Spranger'e Göre Değerlerin Sınıflandırılması 35-36
Tablo 3: Schwartz'a Göre Değerlerin Sınıflandırılması 37

I. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Millet kavramı, Türkçe Sözlük'te (2005, 1396) "çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu" olarak tanımlanırken manevî değerlere dikkat çekilmektedir. Gelenek ve görenek içerisinde yer alan toplumsal değerlerin daha bebeklikten itibaren çocuğa aktarılması toplumsal sorumluluk ve aynı zamanda zorunluluktur. Ancak her milletin sahip olduğu değerler yaşam şartları, dinî inanış ve sosyolojik yapı gereği farklılık gösterebilir. Başka bir ifadeyle "Değerler bir toplum tarafından kabul gören, inanılıp korunmaya çalışılan davranış biçimleridir. Değerler bu bu yönleriyle bir milleti başka milletlerden ayıran niteliklerdir ve kültür kavramıyla yakından ilgilidir" (Özbay, 2002: 114). Bu sebeple değerlerin toplumdan topluma değişiklik göstermesi doğal bir süreçtir.

Bireyin sahip olması gereken değerleri kazanmaya başladığı yer kuşkusuz ailedir. Bu durumda değer aktarım sürecinde en büyük görev aileye düşmektedir. Toplumsal değerlere sahip bir ailede değerler aktarımı tesadüflere bırakılmayacak kadar önemlidir. Ebeveynlerden edinilemeyen değerlerin televizyon ve internetten tam ve doğru olarak öğrenilemeyeceği aşikârdır. Bu durumda aile; çocuğun eğitimindeki ilk kurum olduğunu hiçbir zaman unutmadan, sorumluluğunun farkında olarak bilinçli davranmalı ve çocuğu yaşamının bir sonraki evresi olan okul dönemine en iyi şekilde hazırlamalıdır. Çünkü kişisel gelişim aşamalı ve birbirini etkileyen süreçlerden oluşur. Bu nedenle "Kişinin aile içinde kazandığı bilgi, tutum ve davranışlar toplumsal normlarla uyumlu olmalıdır. Çünkü aileden sonra toplumun etkisi başlar. Gelenek, görenek, örf ve âdetleri kişi toplum içinde yaşarken öğrenmeye başlar" (Ulusoy ve Dilmaç, 2014: 85). Bu durum yaşam boyu devam eden bir süreçtir.

Bebekler gözlerini dünyaya açtıkları andan itibaren yaşamı anlamlandırmaya çalışır. Bu süreçte yaşamın anlamına dair zihninde beliren soruları kendi gelişimini sağlamak ve tamamlamak için yanıtlamak zorundadır. Çocuğun, zihinde beliren soru

ve sorunların çözümlerini doğrudan, hazır ve paketlenmiş olarak bir kaynaktan veya yetişkinlerden öğrenmesi neredeyse imkânsızdır. Değerlerin edinilmesi olarak da düşünebileceğimiz bu süreçte masallar vazgeçilmez araçlardır (Dilidüzgün, 1994: 169-173). Çocuğun masalla tanışması neredeyse dünyaya gözlerini açtıktan sonra başlar ve tertemiz zihinlerin toplumun kabul edeceği şekilde gelişmesini sağlar. “Masalların eğitimsel işlevi burada ortaya çıkıyor. Masallardan iyi örnekleri gören çocuklar yaşamda karşılaştıkları zorlukları daha kolay yeneceklerdir. Buna inanan milletler çocukların hayal dünyasını masallarla besliyor” (Güney, 1966: 10).

Çocukların gelişimi üzerinde masallar kadar etkili bir edebî tür yok gibidir. Ancak bu süreçte maalesef çocuklar daha çok Batı kültürünün değerlerini içeren masallarla büyüyor (Öztürk, 1991). Bu konu hakkındaki düşüncesini Feyzioğlu (2006) şöyle ifade eder: “Türk dünyası masalları için kapsamlı bir tanıtım çalışmasına ihtiyaç var. Çünkü ülkemizin birçok yerinde çocuklara, ‘Bizim masallar hangileri?’ diye sorduğumda Batı masallarını sayıyor, bizden de sadece Keloğlan’ı biliyorlar. İşin diğer yanı bizim masalları öğretmenler de tanımıyor. İsterseniz bir okula girin, ‘Şengülüm ile Mengülüm’ü, ‘Yartı Kulak’ı, ‘Gülnarcan’ı, ‘Cırttan’ı, ‘Çilbik’i, ‘Er Tapıldı’yı, ‘Dilsiz Kız’ı, ‘Pıspısa Hanım’ı, ‘Şirince Şeşen’i, ‘Ziyat Batur’ ‘Ayıkulak’ı duydunuz mu?’ diye sorun, hayal kırıklığına uğrayacaksınız.” Çocukların yabancı kaynaklı masallar yerine millî masallarla büyümesi Türkçe düşünen, Türkçe hayal eden, rüyalarını bile Türkçe gören bir neslin yetişmesi için hayati önem arz etmektedir.

Yücel Feyzioğlu, yazdığı 33 masal, 3 hikâye ve 2 roman ile çocuk edebiyatının önde gelen yazarlarından. Feyzioğlu, özellikle 1980 yılından sonra dünya üzerine yayılmış Türklerin ve Türklere komşu milletlerin masallarını derlemiştir. Feyzioğlu, derlediği bu masalları çağın sosyolojik, toplumsal şartlarına göre yeniden kaleme alıp “*Türk Dünyası Masalları*” ve “*Kardeş Masallar*” dizisi olarak yayımlamıştır. Değer eğitimi açısından kaynak olarak kullanılabilir bu dizilerin eğitimle ilgilenen herkes tarafından tanınması, anlaşılması, anlatılması ve kullanması için Yücel Feyzioğlu’nun yazdığı eserlerin değerler eğitimi yönünden incelenmesinde fayda görülmüştür.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, Yücel Feyzioğlu'nun masal kitaplarında yer alan dinî ve sosyal değerleri tespit etmek ve tespit edilen değerlerin Türkçe eğitimine katkısını belirlemektir.

Araştırmanın alt amaçları şu şekilde sıralanabilir:

1. Yücel Feyzioğlu'nun masal kitaplarına yer alan sosyal değerleri tespit etmek.
2. Yücel Feyzioğlu'nun masal kitaplarında yer alan dinî değerleri tespit etmek.
3. Yücel Feyzioğlu'nun masal kitaplarında hangi değerlerin daha sık kullanıldığını tespit etmek.
4. Yücel Feyzioğlu'nun eserlerinde yer alan olumlu ve olumsuz örnekleri belirlemek.

1.3. Araştırmanın Önemi

Eğitim, anne karnında başlayan ömür boyu devam eden uzun soluklu bir iştir; ancak insan hayatı boşa geçirilecek kadar uzun değildir. “Hayatı anlamlı, duyarlı kılmak kolay iş değildir. Birçok insan yaşam sevincini yitirmekte anlamlı bir yaşam için çaba harcamayı göze alamamaktadır veya iş, ev, kahve arasında sığ bir biçimde yaşamını tüketmektedir. Anlamlı yaşam ise herhangi bir yaşta birdenbire kazanılmıyor. Uzunca bir dönemi kapsıyor. Bu da insanın tüm içsel enerji kaynaklarını aydınca açıp hayal dünyasını harekete geçirmesine bağlıdır. Ve bu bebeklikten başlayıp yavaş yavaş gelişen bir süreçtir” (Feyzioğlu, 2007: 834). Bu süreçte ebeveynlerin en büyük yardımcısı toplumsal hafızadır. Toplumun yaşamla mücadelesi sonucu elde edilen tecrübelerin damıtılmış hali olarak karşımıza çıkan değerlerin bireyler tarafından edinilmesi toplumsal bir gerekliliktir. Bireyin yaşamı değerlere sarıldığı ölçüde değerlidir. Çünkü toplumsal düzenin sağlanması değerlerle donanmış bireyler sayesinde gerçekleşecektir.

Edebî eserler vücut bulduğu toplumun yaşamı hakkında bilgi verirken toplumun bireyden beklediği davranışları doğrudan ya da dolaylı olarak ifade eder. Bir toplum sahip olduğu gelenek, görenek ve değerlerini gelecek nesillere edebî eserler vasıtasıyla aktarır. Bir milletin yaşamını kuşatan bu unsurlar sözlü ve yazılı edebiyat içinde varlığını sürdürür. Kısaca edebî eserler, bir yandan toplumsal

değerleri korurken aynı zamanda değerlerin kişiler tarafından edinilmesini sağlar (Yaman, Taflan ve Çolak, 2009).

Edebiyatın işlevlerinden biri kuşkusuz insanın içindeki iyiyi ortaya çıkarmaktır. Ama her edebî eserin bireyi iyiye yönlendirmediğini de göz ardı etmemek gerekir. Nitelikli olmayan bir eserle “iyi insan yetiştirme” amacına ulaşmak mümkün olmayacaktır. Bu yüzden edebî eserler bireylere değerleri aşılama da kullanılabilecek önemli araçlar olmalarına rağmen, bütün edebî eserlerin bu görevi yerine getirdiği söylenemez. Eserlerin yazarı, konusu, okurun gelişim düzeyine uygun olması, şiddet öğeleri içermemesi, yanlış yönlendirmelerde bulunmaması gibi birçok unsur edebî eserin niteliğini belirler. Bu yüzden özellikle çocuklara ve gençlere hitap eden kitaplar yazan yazarlara büyük sorumluluklar düşmektedir (Kumbasar, 2011: 11). Bu sorumluluk bilinciyle yazan yazarlarımızın başlarında Yücel Feyzioğlu gelmektedir. Feyzioğlu, dilin inceliklerini ve toplumun değerlerini temel alarak yazdığı 33 masal kitabıyla çocuklar için eşsiz bir hazine bırakmıştır.

Yücel Feyzioğlu; yaşamı boyunca birçok eser ortaya koymuş, birçok ödüle layık görülmüş bir yazardır. Ancak alan yazın incelendiğinde Yücel Feyzioğlu ve eserleri hakkında kapsamlı bir çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir. Yücel Feyzioğlu'nun eserlerinin Türkçeye katkısını ortaya koymak ve Yücel Feyzioğlu'nun eserlerini eğitim ortamında kullanacak öğretmen ve ailelere öneriler sunmak için “Yücel Feyzioğlu'nun Eserlerinin Türkçe Eğitimi ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” başlıklı tezin faydalı olacağı düşünülmüştür.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

“Yücel Feyzioğlu'nun Eserlerinin Türkçe Eğitimi ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” başlıklı araştırma Yücel Feyzioğlu tarafından yazılmış 30 masal kitabıyla sınırlı tutulmuştur. Yücel Feyzioğlu'nun masal kitapları edebî eserleri değerler eğitimi yönüyle inceleyen Emirhan (2016), Alagöz (2012) ve Mocan (2011)'in Türkçe Öğretim Programı, Sosyal Bilgiler ve Din Kültürü Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarından yola çıkarak belirledikleri değerler içinden seçilen 28 sosyal ve 11 dinî değer dikkate alınarak incelenmiştir.

1.5. Varsayımlar

1. Yücel Feyzioğlu'nun masal kitaplarında yer alan değerlerin 2018 Türkçe Öğretim Programı'nda yer verilen değerlerle uyumlu olduğu varsayılmıştır.
2. Yücel Feyzioğlu'nun masal kitaplarının dinî değerler yönünden zengin içeriğe sahip olduğu varsayılmıştır.
3. Yücel Feyzioğlu'nun masal kitaplarında aranan 28 sosyal, 11 dinî değer bulunduğü varsayılmıştır.

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Açıkel (2018), *Yunus Emre'nin Eserlerinde Değerler Eğitimi Unsurları* adlı yüksek lisans tezinde amacını Yunus Emre'nin eserlerindeki değerler eğitimi unsurlarının tespitini yapmak ve değerler eğitimi açısından bu eserlerin neler ifade ettiğini ortaya koymak olarak ifade etmiştir. Araştırmanın sonucunda Yunus Emre'nin eserlerinde en çok karşılaşılan değerler olarak doğruluk, dürüstlük, cömertlik, merhamet, hoşgörü, ilim/ irfana önem verme, sabır ve kanaatkârlığın olduğu ifade edilmiştir.

Yılmaz (2018), *Değerler Eğitimi Bağlamında Aytül Akal'ın Çocuk Romanları* adlı yüksek lisans tez çalışmasında 2000-2016 yılları arasında yayımlanan 14 çocuk romanını Türkçe Öğretim Programında yer alan değerler yönünden eserleri incelemiş, araştırma sonucunda Akal'ın çocuk romanlarında en çok karşılaşılan değerlerin duyarlılık, bilimsellik, dayanışma, sorumluluk, yardımseverlik, iyi niyet, çalışkanlık, sevgi olduğu belirlenmiştir. Yılmaz, çalışma sonunda Aytül Akal'ın çocuk romanlarının birçok değeri barındırdığı için ve değerler eğitiminde faydalanılması gereken eserler içinde yer alması gerektiğini belirtmiştir.

Özcan (2017), *Türk Dünyası Masallarının Değerler Eğitiminde Kullanılabilirliği* adlı yüksek lisans tezinde Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkiye, Türkmenistan devletleri; Başkurt, Karaçay-Malkar, Kırım, Uygur özerk yönetim bölgelerine ait 40 masal 43 farklı değer yönünden incelenmiştir. Araştırma neticesinde masalların birden çok değeri içerdiği ve değerlerin aktarılmasında masallardan yararlanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Yılmaz (2015), *Fatma Karabiyik Barbarosoğlu'nun Öykülerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* başlıklı yüksek lisans tezinde Barbarosoğlu'nun 1996-2005 yılları arasında yayımlanmış altı kitabındaki 60 öykü değerler bağlamında incelenmiştir. Eserde tespit edilmeye çalışılan 25 değer Türkçe, Sosyal Bilgiler ve Din Kültürü Ahlak Bilgisi Öğretim Programları incelenerek belirlenmiştir. Araştırmanın sonucunda Barbarosoğlu'nun öykülerinde en çok karşılaşılan değer aile birliği olurken adil olma, hoşgörü, iffetli olma, saygı ve vatanseverlik en az karşılaşılan değerler olarak ifade edilmiştir.

Emirhan (2016), *Değerler Eğitimi Bağlamında Yavuz Bahadıroğlu'nun Çocuk Romanları* adlı yüksek lisans tezinde Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarında yer alan dinî ve sosyal değerleri tespit etmek amaçlamıştır. Bahadıroğlu'nun 15 çocuk romanının incelenmesi sonucunda 29 sosyal değer (adalet, aile birliği, affedicilik, arkadaşlık, barış ve huzurdan yana olma, cesaret, cömertlik, çalışkanlık, dayanışma, diğerkâmlık (özgecilik), dürüstlük, empati, görünüşe gösterişe önem vermeme, hüner sahibi olma, hoşgörü, ilim irfan sahibi olma, kanaatkârlık, minnet etmeme, misafirperverlik, öğüt verme, özgürlük, sabır, saygı, sevgi, sır tutma, sorumluluk, tutumlu olma, vefâ, yardımseverlik) ve 11 dinî değere (Allah inancı, din büyüklerini örnek alma, dua etme, dinî konularda duyarlı olma, imanlı olma, ölüm gerçeğinin farkında olma, merhamet, iyi insan ve iyi Müslüman olma, şehitlik, şükür sahibi olma, tevazu) ulaşmıştır. Emirhan, Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarının sosyal değerler kadar dinî değerler yönünden de zengin olduğunu ifade etmiştir. Araştırmanın sonuç bölümünde hangi değer hangi romanda daha sık kullanıldığına yer vermiştir. Yazar, araştırma sonunda Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarının çocuklara değerler eğitiminde kullanılabileceği sonucuna varmıştır.

Özkan (2014), *Hatay (Antakya) Masallarının Çocuk Eğitimi Açısından İncelenmesi* adlı yüksek lisans çalışmasında Hatay yöresinden anlatılan 54 masalı çocuklara kazandırılmak istenen özellikler yönünden incelemiş, masalların çocuklara vermek istediği olumlu iletileri ayrı ayrı ifade etmiştir. Yazar her masaldan çocukların kendilerine birçok ileti çıkabileceği sonucuna varmış ve çocuk eğitiminde masallardan yararlanılması gerekliliğine dikkat çekmiştir.

Bayram (2014), *Divan Şiiriyle Değerler Eğitimi* kitabında divan şiirlerini değerler yönünden incelemiştir. Eser değerleri dinî ve ahlâkî değerler, sosyal değerler ve aşk bağlamındaki değerler olarak incelemiştir. Bayram (2014), şiirlerden yola çıkarak bir insanda bulunması gereken kişilik özelliklerini; adil, dürüst, saygılı, mütevazı, samimi, nazik, cömert, görünüşe gösterişe önem vermeyen, sır saklamasını bilen, güler yüzlü ve anlayışlı olarak saymaktadır. Yazar incelenen şiirlerden yola çıkarak değerlerin bireylere aktarılmasında divan şiirlerinden faydalanılması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Ünlüer (2013), *Masalların Dinî ve Ahlakî Değerler Açısından İncelenmesi* adlı yüksek lisans tezinde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından öğrencilere tavsiye edilen 100 Temel Eser içinde yer alan 14 “Billur Köşk Masalı” incelenmiş. Araştırmacı “Billur Köşk Masalları”nı farklı yazarlardan okumuş, Tahir Alangu tarafından yayına hazırlanan masalları değerlendirmiştir. Araştırma sonucunda toplamda 291 sayfadan oluşan masalarda 355 dinî değer ve 373 ahlakî değer tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmada incelenen masalarda ahlakî ve dinî değerlere aykırı 87 ifade ile karşılaştığı belirtilmiştir.

Alagöz (2012), *Cahit Uçuk’un Masal Kitaplarında Temel Değerlerin Türkçe Eğitimine Katkısı* adlı tezinde Cahit Uçuk’un 15 masal kitabını Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan 20 değerden aile birliğine önem verme, barış, bilim, bilimsellik, dürüstlük, estetik değerler, hoşgörü, yardımlaşma- dayanışma, saygı, sevgi, vatan sevgisini seçmiş; ayrıca yazar yaptığı araştırmalardan yola çıkarak dinî değerler (merhamet, sevap- günah, Allah sevgisi), çevre bilinci-doğa sevgisini ekleyerek çalışmasını sürdürmüştür. Masal kitaplarının incelenmesi sonucunda yazar toplamda 589 değer saptamıştır. Bu değerlerin genel olarak dinî değerler olması dikkat çekicidir.

Kaynak (2012), *Değerler Eğitimi Bağlamında Sevinç Çokum’un Hikâyelerinin Analizi* adlı yüksek lisans tezinde Sevinç Çokum’un hikâyelerini ahlakî, toplumsal ve dinî/ tasavvufî değer bağlamında incelemiş; bunların eğitim ve kültürle olan ilişkilerini ortaya koymaya çalışmıştır. Yazar, Çokum’un eserlerinde en sık karşılaşılan değerlerin yardımseverlik olduğunu ifade ederken gurur, kibir, nefret gibi duyların toplumsal düzene zarar veren olumsuz değerler olarak ön plan çıktığını söylemiştir.

Aytan (2012), *İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarındaki Masal ve Hikâyelerin Karakter Eğitimi Açısından İncelenmesi* adlı yüksek lisans çalışmasında 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan toplamda 36 masal ve hikâyeyi öğrencilere kazandırılmak istenen karakter özellikleri yönünden incelemiş, özellikle metinlerin inançla ilgili değerler konusunda yetersiz olduğu tespitinde bulunmuştur.

Özbay ve Tayşi (2011) *Dede Korkut Hikâyeleri'nin Türkçe Öğretimi ve Değer Aktarımı Açısından Önemi* adlı makalede, Muharrem Ergin'in yayımladığı Dede Korkut kitabındaki 12 hikâyeyi değerler eğitimi yönünden incelemişlerdir. Yapılan araştırmada Türkçe Öğretim Programında (2006) değerlere doğrudan yer verilmediği için Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan 20 değer dikkate alınarak yapılmıştır. Hikâyeler içerisinde toplam 190 değer belirlenmiştir. Araştırmada en sık karşılaşılan değerlerin saygı, sevgi, sorumluluk, dayanışma, vatan sevgisi olduğu ifade edilmektedir.

Mocan (2011), *Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun Tarihî Romanlarındaki Değerlerin Türkçe Eğitimi Açısından İncelenmesi* adlı yüksek lisans tezinde Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun 18 tarihî romanı, İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2006) genel olarak ifade edilen millî ve evrensel değerler bağlamında incelenmiştir. İncelenen romanlarda evrensel değerlerden bağımsızlık, bağışlama, barış, bilim adamlarına önem verme, çalışkanlık, estetik, eşitlik, hoşgörülü olma, saygılı olma/saygı gösterme, sevgiye; millî değerlerden bayrağa saygı ve vatan sevgisine; ahlâki değerlerden alçak gönüllülük, arkadaşlık, azimli olma, cesaret, dayanışma, dürüstlük, fedakârlık, gurur, güvenilir olma, itaatkârlık, iyiliğe karşı iyilik yapma, kanaatkârlık, merhametli olma, misafirperverlik, öz güven sahibi olma, öz eleştiri yapma, sabırlı olma, sadakatli olma, sorumluluk sahibi olma, sözünde durma, takdir etme/övme, yardımseverliğe yer verildiği görülmüştür. Yazar, Kozanoğlu'nun romanlarında yer alan çok sayıda değerden yola çıkarak millî ve ahlâkî değerlerin aktarılmasında tarihî romanlardan yararlanılabileceği sonucuna ulaşmıştır.

Gündüz (2008), *Oğuz Tansel'in Masal Kitaplarının Eğitim Değeri ve Türkçe Eğitimine Katkısı* başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında Oğuz Tansel tarafından Erzurum, Amasya, Merzifon, Kastamonu, Kağızman ve Konya yörelerinden

derlenmiş kırk beş masalı; içerik, söz varlığı, masallardaki olumlu ve olumsuz iletiler yönünden incelemiştir. Her masalda birçok olumlu iletiye yer verilirken sınırlı sayıda olumsuzluk içeren ileti belirlenmiştir.

Öztürk (1991), Batı Çocuk Klasiklerinde Temel Değerler adlı kitabında tüm dünyada okunan Batı edebiyatı çocuk kitapları Robinson Cruise, Pollyanna, Heidi, Pinokyo, Tom Sawyer sosyal değerler, dinî değerler, özlem ve sevgi yönüyle incelenmiştir. Çalışmada kitaplar sayesinde evrensel değerlerin kazanılabileceği ancak değerleri kazanmada tercüme eserler yerine millî edebiyattan faydalanmak gerektiğine dikkat çekilmiştir.

II. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. MASAL

2.1.1. Masalın Tanımı ve Özellikleri

Türk toplumunda birey, dünyaya gözlerini açtıktan sonra edebî tür olarak ilk ninni ile daha sonra masallarla tanışır (Özcan, 2008; Şahin, 2011). Masal, anonim halk edebiyatının en bilinen türüdür. Masallara ad olarak verilen sözcük Habeşçe “mesl”, Ârâmice “maslâ” ve İbranicedeki “masal”dan, Arapçaya “mesel, masal” şekli ile “mukayese ve karşılaştırma” anlamıyla geçmiş, daha sonra Türkçeye mâl olmuştur (Elçin, 1993: 368).

İngilizce “tale”, Fransızca “conte”, Almanca “maerchen” (Yavuz, 2002: 13) olarak adlandırılan masal kelimesinin yerine Türk dünyasında; Çorçok (Teleütler), Ertek (Kazaklar, Kırgızlar) Ertegi/ü (Kazaklar, Kırgızlar), Imak (Sagaylar), Nıbah (Şorlar), Sersek (Şorlar), Nağıl (Azeriler), Hallep (Çuvaşlar), Çocok (Doğu Türkistanlılar) kullanılırken Anadolu’da Metel, mesele, matal, heka, hika, hikiya, oranlama, ozanlama ve nağıl gibi adlarla bilinir. Masal bölgelerimize göre farklı isimlerle anılır (Sakaoğlu, 2007: 4).

Masalın bugünkü anlamına gelecek şekilde kullanılmasının 130 yıllık bir geçmişi vardır. Bu kavramın yerine daha önceleri: Kıssa, dastan, hikâye gibi kavramlar kullanılırdı. Kelimenin zamanla masala dönüşecek olan “mesel” şekli, 19. yüzyılın başlarından itibaren görülür; böylece “mesel”e yeni bir anlam yüklenmiş olur (Sakaoğlu, 2007: 3).

Arapçadan dilimize geçen ve daha sonra masal şeklini alan “mesel” kelimesi “Ataların yıllar içindeki tecrübe ve gözlemlerini kalıplaşmış sözlerle ifade eden, nesilden nesile aktarılan çoğunlukla aslî durumuna benzeyen halleri açıklamak ve örnekleme amacıyla kullanılan anonim mahiyetteki özdeyiş” (Durmuş, 2004: 293) anlamına gelmektedir.

Yeni anlamıyla masal kavramı bazı sözlük ve ansiklopedilerde şöyle tanımlanmaktadır:

“Terbiye ve ahlaka faydalı, yararlı olan hikâye” (Develioğlu, 1962: 747).

“Fevkalâde olay, macera ve kahramanlara yer verilen, hayali, sözle nakledilen ve daha çok çocuklara anlatılan hikâye” (Doğan, 2003: 882).

Masal, “Toplum içinde asırlardır anlatılan olağanüstü kişilerin başından geçen olağanüstü olayların anlatıldığı, bir varmış bir yokmuş gibi klişe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda yedi içti, muratlarına erdiler yahut onlar erdi muradına biz çıkalım kerevetine, gökten üç elma düştü, bir anlatana, biri dinleyene, biri de bana gibi belirli sözlerle sona eren, zaman ve mekân kavramlarıyla kayıtlı olmayan bir sözlü anlatım türüdür” (Seyidoğlu, 1985: 149).

Karaalioğlu’na (1983) göre masal, “Olağanüstü kişilerin başından geçen, olağanüstü olayların anlatıldığı zaman ve yer kavramları belli olmayan ilgi çekici hikâye”; Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise masal, “genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri gibi varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür” (Türk Dil Kurumu, 2005: 1349) olarak tanımlanır.

Anonim halk edebiyatının bir ürünü olan masal kavramıyla ilgili birçok araştırmacı kendi tanımlarını ortaya koymuştur. Yapılan tanımlamalar, genel olarak ortak özellik taşımakla birlikte; birbirini tamamlayan, bazen de birbirine karşıt görüşleri dile getirmektedir. Halk kültürü üzerine araştırma yapan uzmanların tanımlarından bazıları şu şekildedir:

Boratav (2013: 85) masalı, “nesirle söylenmiş, inançlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçeğe ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı” olarak tanımlar.

Sakaoğlu (2002: 446) ise masalı “kahramanların bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu hâlde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür” tanımıyla Boratav’ın tanımındaki “inandırmak iddiası olmayan” kısmına “Masalın gerçek

dinleyicisi olarak kabul edeceğimiz medeni imkânlardan hemen hemen hiç yararlanmayan, kültür ve eğitim yönünden zayıf olan insanlar, masalların gerçek olduğuna inanıyorlar, haksızlığa uğrayan masal kahramanları için üzüyor. Masalın iddiası ‘inandırmamak’ olsa bile, bu, anlatandan çok dinleyeni ilgilendirir. Belki kültürlü kimseler masalı dinlemek bile istemezler; ama boş vakitlerini masal dinleyerek geçiren, şehir görmemiş kimseler özellikle kadınlar, masallardaki olaylara inanmaktadır” (Sakaoğlu, 2007: 13) diyerek karşı çıkmaktadır.

Tezel’e (1997: 10) göre masal, “Olayların geçtiği yer ve zaman belli olmayan, peri, dev, cin, ejderha, Arap bacı vb. gibi kahramanları, belli kişileri temsil etmeyen hikâyedir.”

Şimşek (2001: 3) ise masalı, “genellikle özel kişiler tarafından, kendine has zaman, mekân, kişi ve varlık kadrosu içerisinde yaşanan hayat ile hayal edilen hayatın sistemli bir şekilde ifade edildiği; klişe sözlerle başlayıp, yine klişe sözlerle biten hayal ürünü bir edebî tür” olarak ifade etmektedir.

Genel olarak masal için yapılan ‘gerçekliğin şartlarından bağımsız, fantastik bir hikâye’ tanımlamasına Ursula Ewig “Gerçekçi başlar, sonra fantastik gelişir ve idealistçe sona ererler. Gerçeğe uygun başlangıç sıklıkla tarihî bir belge değerindedir... Masalın ortasında yer alan fantezi oyunu da hiçbir şekilde gerçeklikten bağımsız değildir... Masalın ‘insanüstü’ figürleri de insan imkânlarını temsil etmektedir. Masallar, çocuklara basit, somut, gözle görülür, takip edilebilir ferdi ve sosyal hayattan bilgi modelleri sunar... Masalın tabiatı gerçek dışı fanteziden doğmaz, daha çok için için gerçekle bağlantılıdır. Fakat gerçek, oyunsu bir tarzda ‘ortadan kaldırılır’... Masal oyun oynar ve bir oyun olarak değerlendirilmek ister” (Akt. Harmancı, 2010: 1) diyerek masalın dünya gerçekliği ile ilgisinin olmadığını savunanlara karşı çıkar.

Bütün masallar incelendiğinde aralarında birtakım ortak unsurların bulunduğu görülecektir. Bu ortak özellikler, tabii olarak milletten millete, bölgeden bölgeye, hatta en küçük birlik olarak alabileceğimiz köyden köye değişiklik gösterecektir (Özkan, 2014: 26); ancak yukarıdaki tanımlardan yola çıkarak masalların sahip olduğu ortak özellikler şu şekilde sıralanabilir:

- a. Hayal mahsulü olması,
- b. Yer, zaman ve kahramanların belirsiz olması,
- c. Olaylar, kahramanlar ve varlıkların olağanüstü özellikler taşıması,
- d. Kahramanlarından bazılarının hayvanlar olması,
- e. İnandırıcılık iddiası olmayıp inandırabilmesi,
- f. Ahlaka dayalı, yararlı, eğitici olarak düşünülmesi,
- g. Genelde nesirle söylenmesi,
- h. Kaynaklarının çok eskilere dayanması, söylendiği zaman ve kültürden izler taşıması,
- i. Çocuklar için olduğu kadar büyükler için de söylenmesi. (Emmez, 2008: s.8)

2.1.2. Masalın Kaynakları

Masal araştırması yapanların üzerinde durdukları önemli konulardan biri de masalların kaynakları konusudur. Masalın ilk nerede doğduğu, hangi kültürlerde var olduğu, ilk anlatılan masalın hangisi olduğu gibi konuları merak eden araştırmacılar, bilinen en eski yazılı kaynaklarda masalın ortaya çıkışı ile ilgili bilgiler aramaktadırlar (Emmez, 2008: 8). Yapılan araştırmalarda masalın kaynağı ile ilgili farklı görüş ve düşünceler dile getirilmiştir:

Tezel (2008: 8) “Çoğunlukla hayali bir takım olayları, her şeyi yapmaya gücü yeten kahramanları içine alan, belirli olmayan kişilerle, dağlarda, denizlerde, yedi kat yerin altında, on iki kat gökyüzünde geçen, dağları taşları canlandıran bu hikâyeler nereden doğmaktadır?” diye sorar ve bu soruya masalın ilk insan topluluğundan doğduğunu, önceleri atalarının kahramanlıklarının küçük topluluklarda anlatılmasıyla başladığını ve kahramanlıkların ağızdan ağza geçerek topluluğun genişlemesiyle birlikte yayıldığını; masalların aileden klana, klandan kabileye, kableden daha büyük birliklere ve sonunda milletler dediğimiz insan topluluğuna geçerek günümüze ulaştığını ifade eder.

Masalın ortaya çıkışı ile ilgili farklı görüşler ortaya konmuştur. Genel olarak bu görüşler: Mitoloji Görüşü, Hindoloji Görüşü ve Etnografik Görüş'tür. Bu dallardan ilki Bilge Seyidoğlu'nda 'Mitoloji Okulu; Umay Günay'da 'Mitolojik Görüş; İkincisi sırasıyla 'Hindolji Okulu ve Hindoloji Görüşü ve sonuncusu da 'Antropoloji Okulu' ve 'Antropolojik Görüş' olarak adlandırılmaktadır. Araştırmacıların araştırma kaynaklarına farklı adlandırmaları göre gayet tabiidir. Batılı kaynaklar genellikle “school” terimini öne çıkardıkları için, belki de “okul”

olarak almak aslına daha uygun olacaktır; ancak “görüş” kelimesiyle değerlendirmek de yanlış değildir (Sakaoğlu, 2007: 5).

Yavuz (2002: 15), Genep’in “Le Foklore” adlı eserinde bu ekolleri şöyle anlattığını ifade eder: “Mitoloji Mektebi, halk masallarını eski mitlerin parçalar halindeki bakiyeleri olarak görüyordu. Bu mektebin natüralist denilen şubesi, masalarda güneşe ve fecre yahut da bulutlara ve yağmura ait mitleri buluyordu. Antropoloji Mektebi gösterdi ki, bizimkilerin aynı masallar vahşiler arasında da vardır ve mitin, masal sınıfına düşmesine ait kesin, açık bir örnek gösterilemez. Edebiyat Mektebi ise halk masallarının menşeyini Hint’te aramıştır. Bazı İngiliz bilginlerin temsil ettiği Ritüalist Ekol de halk masallarını, bugün terk edilmiş birtakım ritlerin son izleri ve alametleri olarak görüyor.”

Genep’e göre Batı’da masallar üzerine ilk sistemli araştırmalar 19. yüzyılda başlamıştır. Masalların kökenini ilk araştıran da Wilhelm Grimm’dir. Grimm’in öncüsü olduğu Mitolojik Okul, sonradan Max Müller gibi araştırmacılarla gelişmiştir. Bazı başka araştırmacılar, Avrupa masallarının kökenini Hindistan’da aramışlardır. Bu görüşün son temsilcilerinden Emanuel Cosquin ise masalların birkaç merkezden yayıldığını, Hindistan’ın da sadece bu merkezlerden biri olabileceğini ileri sürmüştür. Masalların kökeni, toplulukların ayin ve törenlerinde arayan araştırmacılar da bulunmaktadır. Sigmund Freud masalları bastırılmış isteklerin düş biçiminde ortaya çıkması olarak açıklamış, kendini izleyen Alman Halkbilimci Friedrich Von Der Leyen de masallardaki düş ögesini vurgulayan bir kuram geliştirmiştir. Freud’un yanı sıra Carl Jung ve Bruno Bettelheim gibi 20. yüzyıl psikologları da masalarda işlenen öğeleri, insanın evrensel arzu ve korkuların ifadesi olarak yorumlamıştır (Akt. Yavuz, 2002: 16).

Masalarda evrensel insanın gerçek hayatla hayalleri arasındaki uzlaşma anlatılmakla beraber, her millet özendiği rahat ve refahı ve bunlar için yapılan mücadeleyi kendi sembolleriyle anlatır. Masallar, anlatıldıkları bölgenin bütün özellikleri ile bütünüyle kaynaştıklarından masalların kaynağı konusunda ileri sürülen teorilerden hiçbiri bütünü ile kabul görmemiştir. Yapı itibarıyla aynı olan masallar; içerik, dil ve üslup yönünden anlatıldıkları ülkede yeniden yaratılmış

gibidir (Günay, 1992a: 326). Bu yönüyle masalın tek bir noktadan ortaya çıktığını söyleyemeyiz.

Masallar, tarihin güzel sayfalarında yerlerini almış olan dünün “Nazariye”, “Görüş” veya “Okul” adıyla anılan akımların çalışmalarıyla masallar hakkında bütün gerçeklere ulaşılmamıştır. Binlerce masalı sadece bir bakış açısında göre değerlendirmek veya onların kökenini araştırmak doğru değildir. Bütün masalların ayrı bir kaynağı olduğunu kabul ederek çalışmaya başlamalıyız. Masallar ayrı ayrı coğrafyalardan kaynaklanan, ancak bir noktada denize dökülen nehirlere benzer (Sakaoğlu, 2009: 17). Bu sebeple daha önce yapılan çalışmalardan yararlanırken ön yargılara kapılmadan masalın “olağanüstü” dünyasında araştırmalar yapmaya devam edilmelidir.

Kantarcıoğlu'na (1991: 17) göre masal, eski mitlerin parçaları halindeki bakiyeleri olarak görülse de bugün terk edilmiş ritlerin son izleri ve alametleri olarak kabul edilse de masallar; insanoğlunun istediği, hayal ettiği şeylere ulaşma çabasından doğmuştur. Bu yönüyle masalın asıl kaynağı insanın hayal gücüdür.

2.1.3. Bir Masalın Taşınması Gereken Özellikler ve Masalın Yararları

Çocuk edebiyatı, eğitici yönü ağır basan edebiyatın koludur. Masallar doğrudan doğruya çocuğu eğitmek amacıyla oluşturulmasa da çocukta olumlu etki ve izlenimler bırakmayı amaçlar. Çocukta olayları, kendini, çevreyi algılayış, sezış ile ona göre davranış geliştirme açısından olumlu gelişme ve değişmelere olanak sağlar. Masallar, bir yandan çocuğun dil becerileri kazanırken bir yandan da toplumsal ve evrensel değerleri kazanmasını sağlar. Ayrıca masal, çocuğun hayal gücünü ve yaratıcı düşünme yeteneğini de geliştirir; ona hayatı, doğayı, insanı ve yakın çevreyi tanıma olanağı sunar. Kısacası masalların; çocuğu eğitmek, yaşamla barışık bir birey olarak yetişmesini sağlamak gibi önemli bir görevleri varken çocuğu oyalama ve eğlendirme işlevi ikinci planda kalır (Karatay, 2007; Yiğit ve Kesmeçi, 2015).

Masal ile çocuklar arasındaki bağ dönemsel olarak değişse de devamlılık arz eder. Dil becerilerinin temelini atıldığı ilk çocukluk döneminde çocuklar masala özel ilgi duymaktadırlar. Başlangıçta dinlediği masalları sözlü olarak anlatmaktan zevk alan çocuklar, ilköğretimin ilk yıllarında bunları kendi başlarına okuma ve

yazıya dökme gereksinimi duyarlar. Bu nedenle masal, temel dil etkinlikleri ve yaratıcı çalışmalar için elverişli bir araç durumundadır (Çetinkaya, 2007). Öğrencilere yaptırılan yazma çalışmalarında neredeyse bütün öğrencilerin amaca uygun olarak kolay bir şekilde masal yazabilmeleri bunun kanıtı gibidir.

Çocukların anadilini öğrenmesine, kullanmasına ve zenginleştirmesine yardımcı olan masallar, aynı zamanda da iyi bir eğitim öğretim aracıdır. Okul öncesi çağındaki çocukların, duygu ve düşüncelerini besleyen masallarla okuma istediği artacaktır. Ancak bu masalların çocuklarda beklenen davranış değişikliklerini ve gelişimlerini sağlayabilmesi için bazı olumlu nitelikleri taşıması gerekmektedir (Kıbrıs, 2000). Masallarda dilin güzel kullanılması, işlenen konunun çocuğun bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygun olması, kurgunun çekici olması (Karatay, 2007), masalın dilinin sade, üslubunun akıcı olması ve yedi yaşındaki bir çocuktan yetmiş yaşındaki bir ihtiyara kadar toplumun her kesimine hitap edebilecek bir söyleyişe sahip (Arıcı, 2004) olması masalın eğitimsel işlevine katkı sağlayacaktır.

Gündüz (2008: 11-13) bir masalın taşıması gereken özellikleri şu şekilde belirtmiştir:

- a. Masallar adalet, hakka saygı, doğruluk, özveri, barış, kardeşlik, insanlık, aile bağları gibi evrensel değerlere yer vermelidir.
- b. Çocuğa doğru ile yanlış ayırt etme kabiliyeti kazandırmalıdır.
- c. Çocuğun bakış açısında yeni ufuklar açabilmeli, çocuğun yaşamın amacını anlamasına yardımcı olmalıdır
- d. Masallar yaşamın gerçeklerini anlatırken çocuğun hayal gücünün gelişmesine katkı sunmalıdır.
- e. Düş gücünü geliştirici, anlama ve anlatma yetilerini zenginleştirici bir yapıda olmalıdır.
- f. Aşırı şiddet ve korku içeren öğelerden arınmış olmalıdır.
- g. Çocuğa estetik duygular aşılmalıdır.
- h. Çocuğu yanlış düşüncelere sevk etmemelidir.
- i. Kavratmak istediği ana iletiyi ibret verici bir biçimde sezdirmelidir.
- j. Çocuğun girişimci, üretken ve atak bir kimse olmasına olanak sağlayacak değerler içermelidir.
- k. Okuma alışkanlığı kazandırma konusunda eğlendirici ve düşündürücü olmalıdır.
- l. Dilin zenginliklerini ve kültürel değerlerini en iyi yansıtan eserler olmalıdır.
- m. Kalıp sözleri, tekerlemeleri, olağanüstü unsurları ile çocuğa anlatım biçiminin özelliklerini fark ettirmelidir.
- n. Hayal unsurları çocuk veya genci gerçek hayattan koparacak düzeyde olmamalıdır.

- o. Çocuk veya gencin bilinçaltına korku salacak akıl dışı ve ürkütücü yaratıklar sınırlarını korumalıdır.
- p. Masallar çocuğun iyi yürekli olmasına, adil, yardımsever, terbiyeli, değerlerine bağlı, çevresine uyumlu ve saygılı, anlayışlı olmasına katkı sunmalıdır.

Masallarda denge ve ölçü son derece önemli hususlardır. Masalın korku verici bir kurgusunun ve ders veren yanının birincil amaç olmaması; masalın eğlendirici, zevk veren, düşündüren bir yapıya sahip olması, aşırı derecede gerçek dışı bir dünyaya gönderme yapıp çocukta kurtmaca-gerçek ilişkisinin yok olmasına neden olacak türde olmaması masalda bulunması gereken en önemli özellikler olarak görülebilir (Dilidüzgün, 1994: 8).

Masalın eğitim ortamında kullanılmasının kuşkusuz birçok faydası vardır. Masalın eğitim ortamında kullanılmasının faydalarını Karatay (2007) şu şekilde sıralar:

- a. Eğlendiricidir,
- b. Çocuklara yaşama sevinci aşılar,
- c. Çocuklara hayatı ve yakın çevrelerini tanıtır,
- d. Çocuğun davranışlarını olumlu yönde geliştirir,
- e. Yaratıcı etkinlikler için alt yapı hazırlar,
- f. Dil gelişimine yardımcı olur,
- g. Çocuğu, güzellik duygusunu geliştirecek estetik değerlerde edebî ürünlerle karşılaştırır.

Yavuz (2002: 155-158) ise masalın eğitim ortamında kullanılmasının sağladığı faydaları şu şekilde ifade eder:

- a. Masallar genel ahlak ve adaba aykırı amaç gütmeyizler. Zaman zaman bu değerlere eleştirel bir yergi yoluyla yaklaştıkları görülse de bu tutum sonuçta yine de bu değerleri korumak ve yüceltmek içindir.
- b. Çocuklar yineleyerek anlatma zamanla yerini yeni masallar yaratıp anlatmaya bırakacaktır. Böylece çocuğun düş gücü harekete geçecek, yaratıcılığına katkı sağlayacaktır.
- c. Masallar, anadilin tadına varılmasını sağlar.
- d. Zengin bir iç ahenge sahip olan masallar, çocuğa dilini sevdirmesinin yanı sıra alışılmadık sözcükleri bile düzgün söyleyebilme yeteneği kazandıracaktır.
- e. Bilinçli kullanıldıkları zaman masallar; dinleme, anlama, konuşma, okuma, yazma amaçlarında ulaşmada etkili bir araçtır.
- f. Masallar dil öğretimindeki sağladıkları kolaylıkların dışında, çocuklarda kompozisyon yazımı için iyi bir gizil güç oluşturur, edebî zevki geliştirir.

Dinleyen, okuyan, biriktiren, sözcük hazinesi zenginleşmiş bir insanın son aşamada varacağı yer artık yazmaktır.

Çocuk eğitiminde masalın önemsiz olduğunu kabullenmek mümkün değildir; ancak her masalı da çocuklara anlatmak, onların okumasını tavsiye etmek de doğru değildir. Küçük çocukların ilgisini, dikkatini yalnız masallar çektiği için folklor malzemesi olarak derlenen masalları işleyerek açık bir anlatım, basit ve kısa cümlelerle yazılmış eğitici ve ‘kıssalı’ hikâyeler meydana getirmek, kötü unsurları atıp çocuk hayalini işletecek iyi unsurlarla güzel masallar hazırlamak çocuk edebiyatına hizmet olur (Tezel, 1997: 13).

2.1.4. Masalların Eğitimdeki Yeri ve Önemi

Bugünün dünyasında birey-toplum yaşamında meydana gelen gelişim ve ilerleme yaşamın tüm akışını etkilemektedir. Bunun sonucunda gündelik yaşam, aile, toplum, çalışma yaşamı gibi bireyin etkilendiği dış unsurlar sürekli ve hızlı bir değişim geçirmektedir. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin toplumları dönüştürdüğü, kültürel kimlikler üzerinde değişiklikler meydana getirdiği bir gerçektir. Bu süreçte toplumların kendi olarak kalabilmeleri, varlıklarını geleceğe taşıyabilmeleri için eğitim oldukça önemlidir (Karagöz, 2017). Eğitim ortamlarında öğretmenlerin kullanabileceği en önemli araçlar da kuşkusuz edebî eserlerdir.

Edebiyat ürünlerinden değerler eğitimi çerçevesinde de faydalanmak gereklidir. Halk edebiyatı sahasının ürünleri hayatla doğrudan irtibatlı olması, tarihi, kimliği, geleneği/medeniyeti taşıması ve estetik boyutlarıyla millî değerlerin aktarımında öncelikli olarak faydalanılabilecek ürünlerdir. Hızla gelişen ve toplum bireyleri arasındaki sosyal bağları zayıflatan teknolojik değişim içerisinde kendilerini, ailelerini, akrabalık ilişkilerini ve sosyal çevrelerini hızla yitiren bireyler, halk edebiyatı ürünleri aracılığıyla bu sorunların üstesinden gelebilir. Halk edebiyatı ürünleri millî, manevî, dinî, toplumsal ve kültürel değerleri yoğun bir şekilde işleyen ve aktaran ürünlerdir (Bars, 2017). Bu eserlerin başında masallar gelmektedir. Henüz okuma yazma bilmeyen okul öncesi çağındaki çocukların temel duygu ve fikir besini masallar oluşturur (Gökşen, 1955). Çocuk yaşta toplumsal değerleri edinen birey toplumsal kültürün sağlamlılığını ve sürekliliği garanti eder (Çıblak, 2008).

Çocuğun yaşamının her safhasında masal vardır. İngram tarafından yapılan bir araştırmadan faydalanarak Kantarcıoğlu (1991: 29-30) çocukların okuma alışkanlıklarını şöyle sınıflandırır:

6-7 yaşlarında: Kısa ve bol resimli, konuları hayvanlar, devler, periler olan masallar;

9-10 yaşlarında: Masallar, alet ve icatlar, meşhur adamların yaşamları; % 32 savaş ve casusluk % 29 okul ve spor % 16 izcilik % 23 sergüzeşt

12-15 yaşlarında: Okuma çılgınlığı evresidir. % 37 ev yaşamını anlatan çalışma ve masallar % 15 okul yaşamını anlatan masallar % 6 peri masalları % 7 aşk öyküleri % 6 tarihi konular % 29 diğer konular. Küçük yaşlarda dinleyici olarak başlayan masal serüveni gençlik dönemi ile birlikte -aile büyüğü olarak- anlatıcı olarak devam etmektedir.

Ana dili öğretimi, örgün eğitimin en öncelikli amaçlarından biridir. İyi bir ana dili eğitimi alan öğrenci, bu derslerde edindiği bilgi, birikim ve beceriyi diğer derslere de taşıyacaktır. Bu öğretim, sadece bir dil ya da dil bilgisi öğretimi değil, bir millete ait değerlerin benimsetilmesi sürecidir. Millete ait değerler ise edebî metinlerle yaşatılır ve geleceğe aktarılır. Bu nedenle ana dili öğretiminde temel materyal olarak kullanılan metinlerin özellikle değer aktarımında önemi çok büyüktür (Özbay ve Tayşi, 2011). Çünkü edebî türler içerisinde masallar, dil zevki oluşturan, dilin en güzel örnekleri olan, en etkili türlerden biridir (Ayhan ve Arslan, 2014). Diğer yandan masal okuyan veya dinleyen çocuklar farkında olmadan masalın ait olduğu kültürünü, dilini, dinini, geleneklerini ve göreneklerini de öğrenirler (Akkaya, 2014). Aynı zamanda masal, çocuk ruhunu besleyen, süsleyen, donatan, zenginleştiren, geleceğe hazırlayan, gerçeği dolaylı olarak anlatan bir türdür (Uçak, 2010).

Türkçe dersinde; dinleme, okuma, konuşma ve yazmadan oluşan temel dil becerilerinin geliştirilmesine önem verilir. Masalı dikkatli şekilde dinlemeyi öğrenen çocuklar okuma ve konuşmaya da istekli hale gelirler (Göçer, 2010). Bu becerilerin oluşumunda masalların önemli bir yeri vardır. Çünkü çocuklara anadilinin en güzel örneklerini sunan, edebî zevki tattıran ve hayal güçlerini geliştirme olanağı sağlayan ilk tür masallardır (Çetinkaya, 2007; Kuzu, 2008). Ayrıca milletler masal vasıtasıyla ortak dil, tarih ve coğrafya ekseninde oluşturdukları kültür ortamında hem kendi aralarında hem de kuşaklar arasında etkili bir iletişim kurarlar (Çevik, 2008).

Çocuğun öğrendiği her sözcüğü veya cümleyi günlük yaşamında kullanması çocuk için özgüven kaynağıdır. Özellikle büyüklerinden dinledikleri masalların içinde yer alan iç ahenge sahip, uyaklı ve çocuk için söylemesi bir o kadar eğlenceli olan tekerlemeler çocuğun konuşma ve dinleme becerisine katkı sağlayacaktır (Görgü, 2006).

Masal, öykü ve şiirler, çocukların eğitiminde kullanılacak en kolay, en hızlı, en etkin yoldur. Milattan önceden geçmişten bu yana edebî ürünler ve çocuklar üzerinde çalışmalar yapılmış, Platon milattan önceki yıllarda masal ve efsanelerin çocuklara anlatılmasının uygun olup olmadığı konusunda değerlendirmelerde bulunmuştur(Yener, 2006). Bazı araştırmacılar masalın eğitim ortamında kullanılmasının yanlış olduğunu savunsa da genel kanaat eğitim ortamında masalların vazgeçilmez materyaller olduğu yönündedir.

Çocuğun naif ruhunu en iyi yansıtan masallar, çocukta iyilik kültürünün oluşmasına, çocuğun güzelliğinin ve doğruluğunun değerli olduğunu kavramasına yardımcı olur (Şimşek, 2005: 75). Aynı zamanda masallar, gerçek yaşamın çocuğun anlayacağı şekilde basitleştirilmiş şeklidir. Bu yönüyle masallar çocuğun yaşama ilişkin bilgiler ve tecrübeleri edinmesinde yardımcı olur (Dilidüzgün, 2007: 26). İçinde kendi toplumunun değerlerini ve ülkülerini barındıran masallar ailede ilişkilerin güçlenmesine katkı sağlar (Küçükbasmacı ve Öztürk, 2011). Masal anlatanın dizine yatarak dinleyen çocuk anlatıcıya karşı büyük bir sevgi ve muhabbet besleyecektir (Gökşen, 1955).

Masallar genellikle, okul öncesi çocuklarına yönelik bir edebî ürün olarak düşünülür. Okul öncesi eğitim çağındaki çocukların hoşça vakit geçirmelerini sağlayacak, olağanüstü olaylarla süslenmiş, hayali, sözlü edebiyat ürünleri olarak kabul edilirler. Oysa 15. Yüzyıldan bu yana insanların eğitiminde masallardan yararlanılmaktadır. Eğitim değeri olan kaliteli masallar çocuğun ruhunu, iyi örneklerle göre inşa ederek onları inandıkları yolda güçlükleri yenecek kişilikli birer insan olmaya yöneltir. Dünya ulusları bunun önemini bildikleri için çocuklarının ruhunu masallarla beslemektedirler. Masalların yaşam boyu eğitimdeki yeri, özellikle dil öğretimi, dil kullanımı, dil gelişimi ve dil bilinci açısından önemi göz ardı edilemeyecek ölçüde büyüktür (Pilancı, 1998: 21-22).

Çocuğun eğitim süreci; aile, sokak gibi yakın ve doğal çevrede daha çok eğlendirme ve hoşça vakit geçirme amacıyla başlar, okul sıralarında sistemli ve planlı bir şekilde devam eder. Bu süreçte masalın, ulusal ve evrensel değerlerin aktarılması ve benimsetilmesinde, çocuğun hayal dünyasının geliştirilmesinde, soyut kavramları algılama yeteneğiyle dili kullanma (cümle kurma, betimleme, anlatım, vb.) becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir yeri vardır (Karatay, 2007; Yılmaz, 2012).

Masallarda iyilik ve kötülüğün, güzellik ile çirkinliğin, zenginlik ile yoksulluğun, bir başka deyişle olumlu ile olumsuzun mücadelesi vardır. Bazı istisnalar dışında masallar, mutlu sonla; iyilerin, güzellerin, akıllıların kazanması ile biter. Masallarda talihsizlik ve aksilikler gerçek hayattan farklı olarak bir kerede veya birbirine bağlı olarak arka arkaya çıkar. Bunlar çözümlendikten sonra yeni sıkıntılar söz konusu olmaz; iktidarı, başarıyı ve mutluluğu sembolize eden taç ve evlilik bir daha zarar görmez (Günay, 1992b: 326). Azimle çalışınca zafere ulaşacağını masallar vasıtasıyla gören çocuklar zorluklarla mücadele ederken kendilerini daha güçlü hissedeceklerdir.

Çocuk, zıtlıkları masalarda tanır. İyi ile kötünün, doğru ile yanlışın, güzel ile çirkinin, güçlü ile zayıfın bir arada bulunduğu ve bu zıtlıkların kıyasıya mücadele ettiği masallar sanki gerçek yaşamın kendi gibidir. Şöyle ki, insanlar gerçek olayları yaşarken bir taraftan da düşler görür, hayaller kurarlar. İnsanların gerçek hayatlarıyla düşleri masalarda birleşmiştir. Olağan olaylarla olağanüstü olaylar masalarda gerçek gibi anlatılır. Geçmişte ulaşılmaması imkânsız görünen, insanlara “masal gibi” gelen hayallerin birçoğu bugün gerçekleşmiştir. Bu yönüyle masalların çocuğu gelecekteki teknolojik gelişmelere de hazırladığı söylenebilir (Karatay, 2007).

Masal dinleyen, okuyan ve anlatan insanın yaşama bakışı farklıdır. Çocuk masallarla ne kadar erken tanışırse yaşama o derece farklı açıdan bakacaktır. Masalların çocukların hayal gücüne katkıda bulunması, geliştirmesi ve dil öğrenmelerinde de yararı olmasının yanında, çocuğun millî bir benlik ve kendi toplumunun ruhunu kazanmasında da önemli bir rolü vardır. Çocukluk döneminde dinlenen, öğrenilen, hayal dünyamızın tuvaline yeni yeni renkleri katan masallar, hayatın ileriki dönemlerinde çocuklara yardımcı olur (Alagöz, 2012: 36).

Eğitim ortamında masallar birçok fayda sağlar. Masalın sağladığı faydalar arasında dili kullanma yeteneğini geliştirmek, hayal gúcünü zenginleştirmek, okul öncesinde dil becerilerinden dinleme-anlama ve konuşmayı öğretmek, kelime hazinesini geliştirmek, merak duygusunu öğrenmeye yönlendirmek, güzellik duygusunun geliştirmek, çocukta olumlu tutum geliştirmek de sayılabilir (Karatay, 2007).

Masallar dil edinimi ve dilin inceliklerini kavrama hususunda çocuklara yardımcı olur. Bir insana ana dilini; anlatımı ikilemeler, benzetmeler, uyaklar, deyimler, atasözleri vb. gibi konuşma dilinin bütün incelikleriyle zenginleştirilmiş masallardan daha iyi öğretebilen başka edebî tür yoktur (Yavuz, 2002: 153).

Bütün masalarda insanların iyilik, dürüstlük, adalet yönünden ders almaları gereken eğitici olaylar yer alır (Tezel, 1968). Masalarda iyilerin daima kazanması ve ödüllendirilmesi, kötülerin mutlaka cezalandırılması, çağdaş eğitimcilerin benimsediği eğitsel kurallardandır. Masal, eğitim ve kültürün ayrılmaz bir parçası olmakla birlikte (Aslan, 2011: 319) millî kültür ve kimlik oluşturmada etkindir (Feyzioğlu, 2007).

Masallar insanın hayallerinden izler taşır. İnsanoğlu kendi yaşam gerçeğini, çözüm önerilerini, beklentilerini, masal olaylarına ve masal kahramanlarına yükleyerek anlatmış ve yüzyıllar boyu bu yolla gelecek kuşakları uyarmaya, eğitmeye, yaşamın zorluklarına karşı onları eğitmeye çalışmıştır (Yavuz, 2002: 30).

Masallar bireylerin iyi bir dinleyici olup güzel konuşmaları, topluma yararlı insan olmaları, yaşamı ve çevreyi güzelleştirmeleri, planlı ve düzenli yaşam sürmeleri, edebî zevk kazanmaları, duygu, düşünce ve kavram dünyalarını geliştirmelerine katkı sağlayacağı öngörülebilir (Arıcı, 2016).

Temel dil becerilerinin oluşumunda ve geliştirilmesinde masalların önemli bir yeri vardır. Özellikle okul öncesi dönemde çocukların masallara karşı yoğun bir ilgisi vardır. Neredeyse her çocuk uyumadan önce masal dinlemek ister. Bu nedenle özellikle dinleme becerisinin kazanılmasında masalların işlevi çok önemlidir. Çocuğun masalları dinlemesi ve okumasıyla elde ettiği birikim, sonrasında konuşma ve yazma becerisinin geliştirilmesinde de kullanılır (Urhan, 2016: 47).

Masallar, çocuklarda eleştirel ve yaratıcı düşüncenin gelişmesine katkı sağlar. Masalların çocuklara okutulması ve bunlardan yararlanılarak yaratıcı düşüncenin geliştirilmesi, sorunlara değişik yaklaşımlar getirilmesi insanlığın geleceği açısından son derece önemlidir (Erdal, 2016). Günümüz insanının sahip olması gereken niteliklerin başında bulunan yaratıcı düşünme, masallar vasıtasıyla çocuklara eğlenerken küçük yaşlarda kazandırılabilir.

2.1.5. Masalın Değerler Eğitiminde Kullanılması

Okulun görevlerinin başında, Milli Eğitim Temel Kanunu (1973)'unda belirtilen "Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasa'da ifadesi bulunan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlaki, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek" gelir.

Milli Eğitim Temel Kanunu'nda (1973) belirtilen amaçlara ulaşmada edebiyatın önemli rolü vardır. Edebiyat eseri, insanı ve çevresini tanıtır. İnsanın kendisiyle, başkalarıyla, doğal ve toplumsal çevresiyle çatışmalarını yansıtır. Edebiyat eserleri bireyin toplumsal kuralları benimsemesinde etkilidir (Kavcar, 2017: 12). Toplumsal kuralları benimseyen, ahlaki değerle bezenmiş bireyi yetiştirmek için kullanılacak edebî türlerin başında da kuşkusuz masallar gelmektedir. Masal, ilkel toplumlardan başlayarak modern toplumların eğitim sistemlerinin de kullandığı bir türdür (Güneş, 2007: 71).

Aile, doğa, iyi ve güzel değerler gibi temel kavramlar çocuk kitaplarını zenginleştirmek için vazgeçilmez temel unsurlardır. Yazarlar bu temel kavramlar doğrultusunda eserlerini ele almalı ve işlemelidirler. Bu temel değerler, çocuğun dünya görüşünü zenginleştirmesi bakımından da oldukça önemlidir. Her toplumun ortak kültür değerleri vardır. Bu değerler çocukların şuuraltına yerleşerek olumlu davranışlar kazandıracak biçimde düzenlenmelidir (Yalçın ve Aytas, 2002: 46).

Genel olarak sanatın amacı yaşamı kolaylaştırmak olduğu gibi, edebiyat eserleri de insanın iç dünyasını güzelleştirir. Edebiyat aracılığıyla insan; yurt sevgisiyle, yaşama sevgisiyle, daha nice sevgilerle bezenir. İyilik, dostluk, hoşgörü, bağışlama, dayanışma çalışkanlık, dürüstlük gibi insana özgü temel değerleri geliştirip pekiştirir. Sonuç olarak, edebiyat eserleri insana özgü bazı insana özgü bazı değer ve niteliklerin yerleşip kökleşmesi, toplumsal yaşamın ve çağın gerektirdiği değerlerin benimsenmesi yolunda önemli görevler üstlenir. Kısacası edebî eserler hem bireysel hayatla hem de sosyal hayatla ilgili olarak iyiye, güzele ve doğruya yönelme yolunda yeni değerler kazandırma konusunda telkinlerde bulunur, insanları bunlar doğrultusunda eğitir (Kavcar, 2017: 5).

Masallarda ait oldukları toplumların gelenek, görenek ve inançlarını, sosyal, kültürel, ekonomik yapılarını yansıtan pek çok ileti vardır. İnsanoğlu kendi yaşam gerçeğini, çözüm önerilerini, beklentilerini, masal olaylarına ve masal kahramanlarına yükleyerek anlatmış ve yüzyıllar boyu bu yolla gelecek kuşakları uyarmaya, eğitmeye, yaşamın zorluklarına karşı onları güçlü hale getirmek için çaba harcamıştır (Yavuz, 2002: 22-30). Çocukları eğlendirmeyi, düşündürmeyi, çocukların okuma alışkanlığı edinmesini hedefleyen nitelikli masal kitapları, çocukların kişilik gelişimine de önemli katkılar sağlamaktadır (Sürmeli, 2006).

Temelde çocuklar için yazılmamış olsalar bile, bugün çocuk edebiyatının içinde değerlendirilen masallar, yetişkinler tarafından da sevilerek okunmaktadır ve eğitimin her aşamasında kullanılabilir. Masallar sayesinde çocuk küçük yaşta bazı değerleri öğrenip bunları korumayı ve yaşatmayı kendisine hedef edinebilir (Kuzu, 2006; Önder, 2013).

Edebî eserler içinde bulunduğu toplumdan kaynağını alır ve beslenir. Yaşama ayna tutarak, toplumun içyapısında bulundurduğu yaşam tarzlarını, gelenek-görenek gibi kültürel değerleri gelecek nesillere aktarır. Edebî eserler sayesinde yüzyıllar boyunca sözlü ve yazılı edebiyat, değerler ile bütünleşerek aktarımı, sağlamıştır. İşte böylece edebî eserler ve bunlardan biri olan masallar bir yandan değerleri koruyup gelecek nesillere aktarıcı bir görev üstlenirken diğer yandan aynı değerleri okuyucusuna kazandırır (Alagöz, 2012: 41).

Masalların ortak özellikleri yanında bu türü canlı ve her zaman okunur ve dinlenir yapan dili ve olayları biçimlendiren, hareketlendiren kültür birikimidir. Dil, masal kahramanları, aile ve toplum, çevre, inanç, adet ve gelenekler, kabuller masalarda milliliği meydana getirir (Günay, 1992b: 616). Şekil olarak birbirine benzeyen masallar içerdiği toplumsal değerler ile bir ulusa aidiyet kazanır.

Karatay (2007)'a göre masalların çocukların eğitiminde ve toplumsal değerlerin öğretiminde, onlara aktarımında üstlendiği bazı işlevleri şu şekilde sıralanabilir:

- a. İyi ve kötü çatışmasının anlatıldığı ve genellikle iyilerin galip geldiği masallar, çocukların zihninde iyi ve doğru kavramlarının şekillenmesine yardımcı olmakta, onların bilincine iyi ve kötü arasındaki çatışmada daima iyiliğin ve haklılığın üstün geleceği düşüncesinin işlenmesini sağlamaktır.
- b. Masal kahramanı ne kadar zayıf ve küçük olursa olsun haklı ve doğru olduğu takdirde zafere ve başarıya ulaşacaktır. Asıl olan, haklılık ve doğruluktur. Haklılık ve doğruluk vasıfları taşımayan bir güç, bir şey ifade etmeyecektir.
- c. Kötü kahramanın kazanması durumunda kaos yaşanacak, telafisi mümkün olmayan durumlar ortaya çıkacaktır. Masal, iyiliğe ve doğruluğa olan inancı ve güveni perçinlemekte; çocuğa, her ne şart altında olursa olsun iyiliği ve doğruluğu terk etmemesi gerektiğini öğütlemetedir.
- d. İyi ve doğru olanlar, ne kadar zayıf olurlarsa olsunlar, mutlaka yardım göreceklere, gördükleri yardımlar sayesinde başarıya ulaşacak ve yaşadıkları olumsuzluklardan kurtulacaklardır. Çocukta, her durumda olumlu düşünme, durum geliştirme alışkanlık ve inancı kazandırır.
- e. Hayat tesadüflerle doludur ve bu tesadüfler, çoğu zaman iyi ve doğruların lehine ortaya çıkacaktır. Tesadüfler, yaşanan gelişmelerde önemli bir yer işgal etmektedir.
- f. İyilik eden iyilik bulacaktır. Onun içindir ki, iyilik eden masal kahramanları, iyiliklerinin mükâfatını zor zamanlarında iyilik ve yardım olarak göreceklere.
- g. Masalarda beklenmedik varlıklardan beklenmedik yardımları görmek mümkündür. Hiçbir varlığı ya da kimseyi değersiz ve anlamsız görmemek gerekir. En küçük karınca bile kendisine yapılan en küçük bir iyiliğe iyilik ve yardımla cevap verebilmektedir.
- h. Her türlü bela ve zorluğa karşı sabırlı olmak gerekmektedir. Sabreden, mutlak bir şekilde mutluluğa ulaşacaktır.
- i. Çocukların hayal dünyasının gelişmesinde önemli bir rol üstlenen masallar, onların kendilerini yaşadıkları ortamda yer alan insan dışı canlılarla (hayvanlar) ve cansız varlıklarla özdeşleşmesini sağlamakta, hayvan sevgisini ve diğer varlıklara değer verme duygusunu geliştirmektedir.

2.2. DEĞERLER EĞİTİMİ

2.2.1 Değer Kavramı

Topluluk hâlinde yaşamaya başlayan insanlar; hem bireysel yaşamlarını hem de sosyal yaşamlarını devam ettirmek, arzuladıklarına kavuşmak, endişe ettiklerinden kurtulmak için, kendileri için doğru olana kavuşmak için, bireysel ve sosyal hayatları için inançlar ve yeni paradigmlar meydana getirmiştir (Baş ve Hamarta, 2015). Geliştirilen bu paradigmlar insani değerler olarak adlandırılmaktadır.

İnsanı diğer canlılardan ayıran temel özellik akıl olarak düşünülse de onu asıl önemli kılan özellik ortaya koyduğu değerler bütünüdür. İnsanlar yaşantıları sonucu geliştirdiği duygu, düşünce ve çıkarımlarla hayata karşı bir duruş belirler. Bu kalıplaşmış duruş sonucu ortaya çıkan davranış şekilleri değerleri meydana getirmiştir. İnsan yerleşik düzene geçtikten bu yana başka insanlar ve insan toplulukları ile etkileşimde bulunmuştur. Bu etkileşimden doğan değer parçaları gelişip insanlar arasında yayılarak değerler sistemini meydana getirmiştir (Bolat, 2016).

Değer insanların yeryüzündeki varlığına eşlik eden bir olgudur. Bu nedenle ilk insanla değerlerin oluşmaya başladığını söylemek yanlış olmaz. İster belli dinî inanışlar halinde ortaya çıksın, ister gelenek ya da hayat anlayışı, toplu yaşamının zorunlu bir neticesi olarak görülsün, ahlâk ve değerler insanın gerek birey ve gerekse toplumsal hayatında önemli bir işlev görür. Bu yüzden ahlâk konusu, insanlık düşünce tarihinin ilk dönemlerinden beri ilgi ve araştırma konusu olmuş, bu alanda pek çok fikir ortaya koyulmuş ve eserler verilmiştir (Gündüz, 2010). Bireysel farklılıklardan dolayı ahlak konusuna yaklaşımında farklı olması son derece doğaldır.

Değer kavramı iktisattan felsefeye, sosyolojiden psikolojiye, matematikten ilahiyata kadar birçok bilim dalı tarafından kullanılmıştır. Bu kadar çok kullanılması değer kavramına farklı anlamlar kazandırmıştır (Bacanlı, 1999: 1; Akbaş, 2004; Aydın, 2011; Cihan, 2014; Güçlü, 2015). Farklı bilim dallarında kullanılan “değer” kavramının herkes tarafından kabul görece şekilde tanımlanması

oldukça güçtür (Yaşar ve Çengelci, 2012). Türkçe Sözlük'te (TDK, 2005: 483) değer “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan, soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık; bir varlığın ruhsal, toplumsal, ahlaki ya da güzellik yönünden taşıdığı düşünülen yüksek ya da yararlı nitelik” olarak tanımlanmaktadır.

Değerler hakkında çalışma yapan birçok araştırmacı kendi tanımlarını ortaya koymuştur. Bu tanımlarda genel olarak ortak yönler vurgulansa da değer, değerini ortaya çıkarmak için farklı yön ve özelliklerine dikkat çekilmektedir. Bu tanımlardan bazıları şöyledir:

“Değerler, bir toplumun üyeleri tarafından izlenen ve benimsenen genel amaçlar ve temel güdülere bağlı toplumun üyelerince paylaşılan genelleşmiş özendiriciler olarak tanımlanabilir” (İmamoğlu, Karakitapoğlu, 1999: 2).

“Değer, bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve yararını yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke ya da inançlara denir” (Kızılcelik ve Erjem, 1994'den akt. Aydın ve Gürler, 2014: 3).

Ulusoy ve Dilmaç'a (2012, 13) göre değer “Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şeydir.”

Değer, “Belirli bir insan davranışının veya yaşam amacının bir diğerinden daha üstün olduğu noktasındaki tutarlı ve derin inançtır. Değerler, insan yaşamının önemli ve vazgeçilmez bir boyutunu oluşturur” (Dökmen, 2006: 60).

Harambolos değeri birey, grup ya da toplum tarafından önem atfedilen, çoğunluk tarafından kabul gören, beğenilen istenilen şeyler olarak ifade eder (Akt. Ulusoy ve Arslan, 2014: 3).

Kendi içinde bütünlük gösteren değerler sistemi, bireylerin tüm varlığa dair algısını ve var oluş amacını temel alarak tüm tercihlerini etkileyen inançların bir toplamıdır (Aydın, 2003; Kaymakcan ve Meydan, 2011: 29).

Özden ise (1998: 167) değerleri “bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlar” olarak tanımlar.

“Değeri, insanı insan yapan özelliklere sahip olan ve insanı diğer canlılardan ayıran temel özellikleri içinde barındıran ve insanların davranışlarına yön veren inançlar bütünü olarak tanımlayabiliriz” (Ulusoy, 2012: 16).

“Değer kavramına odaklanıldığında değerlerin inanç, yargı, amaç, hedef, tercih, tutum ve davranış kavramları ile ilişkisi görülecektir. Bireylerin tercihlerinde birer filtre görevi gören değerler, inanç formunda yargıların normu, standardı ve ölçütü olmuşlardır” (Köylü vd., 2016: 51).

Theodorson, değeri “sosyal olguların önemliliği üzerindeki değerlendirmede, özel eylemleri ve amaçları yargılamada temel ölçü sağlayan ve bir grubun üyelerinin güçlü duygusal bağlarıyla oluşmuş soyut, genelleştirilmiş davranış prensipleri” (Akt. Aydın, 2003: 122) olarak ifade eder.

Değeri, bireyin çevresiyle etkileşimi sonucunda içselleştirdiği ve davranışlarını yönlendiren standartlar olarak da tanımlayabiliriz. Bu tanım, değerlerin bireysel kazanımı boyutunu öne çıkarmaktadır. Değerlerin bireysel yönünde güdü, karar verme, tutum, inanç, ihtiyaç gibi kavramlar ağırlık kazanmaktadır. Toplumsal anlamda değerler ise, toplumca en iyi, en doğru ve en faydalı olduğu kabul edilen şeylerdir. Toplumsal değerlerin tanımlanmasında sosyalleşme, sosyal bilinç, norm ve grup ruhu gibi kavramlar kullanılmaktadır (Aktaş, 2004: 44). Davranışların iyi olup olmadığı kişiden kişiye göre değiştiği gibi toplumdaki topluma değişse de (Kulaksızoğlu ve Dilmaç, 2000) yapılan tanımlamalardan yola çıkarak değerler hakkında şu yargılara varılabilir:

- a. Davranışlar içeren ve dolayısıyla da alışkanlıklar taşıyan olgulardır.
- b. Fertlerin yapıp ettiklerini rasyonelleştirip içselleştirmelerine imkân verirler.
- c. Genelde ilgi gösterilen, arzu edilen şeylerdir.
- d. Her alanla ilgilidirler ama alanların kendine özgü değerleri vardır.
- e. Farklı kaynak ve içeriklere sahip olsalar da bir biçimde sosyaldir.

- f. Değerler beşerî olayları belirleyicilik işlevine sahiptir (Mengüşoğlu, 1983'ten Akt. Aydın, 2003: 122)
- g. Değerler, toplumun varlığının devamını sağlar.
- h. Toplum tarafından genel kabul gören ölçütlerdir.

2.2.2. Değerin Önemi ve İşlevleri

Thomas Lickona'ya göre kötüleşen gençlik eğilimleri: şiddet ve saldırganlık, hırsızlık, kopya, otoriteye saygısızlık, akranlarına karşı gaddarlık, önyargı, kötü dil /argo kullanımı, erken cinsel gelişme ve cinselliğin kötüye kullanımı, ben merkezlilikteki artış ve toplumsal sorumluluktaki düşüş, alkol ve uyuşturucu gibi kendine zarar verici davranışlardaki artışlar, aile yapısındaki bozulmalar, kitle iletişim araçlarının aşındırıcı fonksiyonları okul ve ebeveynlerin değerler eğitimine sarılmasını gerekli kılmaktadır (Akt. Meydan, 2014).

Toplumsal değişim değerlerin yeniden ele alınmasını ve değer öğretiminin önem kazanmasını kaçınılmaz kılmıştır. Her davranışın temelinde değer ya da sahip olunmayan değerler vardır. Tüm davranışlarımız değerlerle ilişkilendirilebileceğinden eğitimden ekonomiye, felsefeden ilahiyata tüm bilim dalları bir şekilde değerlerle ilgilenmektedirler. Temel olarak değerler, inançlar ve tutumlarla ilişkilendirilse de hem inançlardan hem de tutumlardan daha kapsamlıdır (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008).

Değerler toplumsal yaşamı kuşatmış durumdadır. Kişilerle ve kendimizle ilişkilerimizde, başkalarının ve kendimizin yapıp ettikleri ve ortaya koyduklarıyla ilğimizde, yakın çevremiz, çağımız, geçmiş ve gelecekle bağımızla belli bir bütünlükte bir kişi olarak var olmamızın temelinde değer anlayışımız, bunun temelinde ise insan anlayışımız bulunur (Kuçuradi, 2013: 5). Bu anlayış yaşamı daha anlamlı hale getirir. Anlamlı bir yaşam hem bireyin şahsi dünyasının hem de içinde bulunduğu varlık âleminin anlamlı olması demektir (Akıncı, 2005).

Değer, karşımıza çıkan seçenekler arasından daha çok toplum tarafından benimsenenleri seçme eğilimidir. Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlardır. Değerler, ayrıca bireylerin neyi önemli gördüklerini tanımlayarak istekleri, tercihleri, arzu edilen ve edilmeyen durumları

gösterir (Erdem, 2003: 56). Değerler, toplum tarafından istendik davranışları ifade eden ölçütlerdir.

Bir toplumun yapısını, o topluma ait değerlerin bütünü oluşturur. Toplumların değer yargıları uzun zaman içinde, yavaş yavaş oluşmuştur. Toplumdaki sosyal kontrol sistemleri ve ödüllendirme araçlarının kaynağı değerlerdir. Toplumdaki değerler ise kişiye bağlı değildir. Kişinin üstündedir (Şen, 2007: 7).

Kişi, sosyal rollerini göz önünde bulundurarak zaman, mekân ve ortama uygun olarak yaşamında farklı değerleri ön plana çıkarabilir, bu durum değerlerin öneminin yok olmasından değildir. Çünkü değerler, bireylerin tutumları, kişilikleri ve sosyal rolleriyle ilişkilidirler. Bir davranışın değere dönüşebilmesi için sosyal kabul ve onay son derece önemlidir. Onaylanan değerın tekrar etmesi olasıdır. Değerlerin öğrenilmesinde model alma ve taklidin yanı sıra bilgi ve düşünce boyutu da önemlidir. Çünkü insanlar tercihlerini ve yargılarını yeni öğrendikleriyle değiştirmekte ve şekillendirmektedir (Sarı, 2005: 77).

Toplumsal değerler, toplumdan topluma değişebileceği gibi aynı toplumun değeri zaman ve uğraşılan ekonomik faaliyetlere göre de değişmektedir. Çağımızda sanayileşme ile birlikte az çalışmak, kanaat etmek, meslek arkadaşlarıyla dayanışma içinde olmak, lonca değerlerini bozmamak yerine; girişimcilik, sahip olduğu ile yetinmemek, daha fazla kazanma, maddi tatmin içeren hayat standartlarına ulaşmaya çalışma, rekabet ve hırsla değer verme gibi özellikler ön plana çıkmaktadır (TÜSİAD, 1991: 6; Sarı, 2005). Geçmişte doğru gelen davranışlar bugün yanlış olarak değerlendiriliyorsa; bugün doğru dediklerimiz de yarın yanlış olarak kabul görebilir.

Değerler bireylerin sergileyeceği davranışı öngörülebilir hale getirir. Birey tarafından iyice içselleştirilen değerler bireyin gelecekte ne şekilde davranmasının beklendiğine dair bizlere yol gösterir. Zira hem bilişsel hem de duygusal yönden iyice içselleştirilen değerler bireyin davranışlarına yön veren, onların devamlılığını ve düzenliliğini sağlayan inanç veya standartlar haline dönüşmüştür (Kaymakcan ve Meydan, 2012).

Devletler nasıl ki varlığını korumak için yasalar çıkarıp ona göre bir yönetim sergiliyorsa toplumlar da devamını sağlamak için sözlü olmayan ama bireyin

davranışları üzerinde yasa kadar etkili olan değerlere sarılır. Toplumsal bütünlük ve huzurun devamını sağlamak değerlerle mümkündür (Hökelekli, 2010: 7). Toplumsal huzuru sağlayan değerlerin tartışılan yönleri olmakla birlikte her topluluğun sahip olduğu birtakım değerler olduğu kesindir (Yazıcı, 2013). Bu değerlerin her toplum için önemi büyüktür ve hayati işlevleri vardır. Fichter değerlerin işlevlerini şöyle sıralamaktadır:

- a. Değerler inançlardan oluşur. Ancak, tümüyle nesnel, duygulardan arındırılmış fikir niteliği taşımazlar. Etkinlik kazandıklarında duygularla iç içe geçerler.
- b. Değerler bireyin amaçlarıyla (eşitlik gibi) ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (hakkbilirlik, yardımseverlik gibi) ilişkilidirler.
- c. Değerler özgür eylem ve durumların üzerindedirler. Örneğin, itaatkârlık değeri işte ya da okulda, aileyle, arkadaşlarla ya da tanımadığımız kişilerle olan ilişkilerimizin tümünde geçerlidir.
- d. Değerler; davranışların, insanların ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standartlar olarak işlev görürler.
- e. Değerler taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanırlar. Bu sıralama değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur (Özensel, 2003).

Birey, değerleri toplum içinde siyasi ve ideolojik tercihlerde, toplumsal yargılarda ve gruba uyumda kullanır. Bireysel olarak da değerleri, güdü, karar verme, davranış yaptırımı veya ölçütü olarak kullanır (Akbaş, 2004). İnsanın bütün hayatını etkileyen inançlar ve ölçütler bütünü olan değerlerin özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- a. Değer bilinçli ve amaçlı davranışın genel kriteridir. Değer eylemlerde bulunan bireyin kabul edilebilir arzu ve istekleri için bir referans noktası görevini taşır.
- b. Değerler bir kültür içinde şekillendiği gibi bu kültürün oluşmasında ve yönlendirilmesinde büyük etkiye sahiptir. Belli bir kültürün gelişme sürecinde şekil alırlar. Bu açıdan değerler kültürün esasını oluşturan öğelerdendir.
- c. Değerler insanlarla özdeşleşmiştir. Sosyalleşme sürecinde değerler kişiler tarafından öğrenilmekte ve üstlenmektedir. Kısaca, kişinin şahsiyet yapısıyla bütünleşir.
- d. Sosyal bir boyuta sahip olan değerler hem zihinsel (arzu ve eylem boyutunu belirler) hem de duyuşsal yönü olan ifadelerdir. Sosyal değerler belli sosyal sonuçlara yol açarlar. Bu sosyal sonuçlar literatürde değerlerin işlevleri olarak adlandırılırlar (Gökçe, 1994; Akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2012: 21).

Bireyin sahip olduğu değerler bireylerden oluşan toplumu her yönüyle etkiler. Değerler sadece insanların kendi iç dünyalarına meydana gelecek nitelikler değildir. Bilakis toplumların karakter niteliğini oluştururken aynı zamanda yönetim tarzlarının, iktisadi yapılarının ve siyasi hayatlarının da mahiyetini ve niteliğini inşa ederler (Kenan, 2009).

Değerler, insan yaşamının tüm yönlerini etkileyen ve yönlendiren olgulardır. Bireysel olarak değerler standart, güdü, karar verme ve davranış yaptırımı olarak, toplum içinde ise siyasi ve ideolojik tercihlerde, toplumsal yargılamalarda, gruba uyumda kullanılır (Akbaş, 2004: 46-47). Bireyin toplum tarafından benimsenen değerlere sahiplik derecesi sosyal konumunu ve statüsüne etki eden bir yapıya haizdir.

Toplumsal yapıyı oluşturan ekonomi, siyaset, aile, hukuk, eğitim ve din gibi temel kurumların hepsi kendisine ait değerleri de içerir. Ancak nasıl bu kurumların ilişkilerini birbirinden bağımsız düşünemiyorsak, değerleri de birbirinden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Değerler kişilerin çevreye uyumunun zorunlu şartlarından biridir. Bu yüzden bireylerin toplumsal uyumları ve davranışları arasında bir tutarlılık söz konusu olabilmektedir (Özensel, 2003).

Değerler eğitimi bireylerin kendi ahlaki kodlarını geliştirmelerini ve diğer insanların ahlaki kodları ile ilgilenmelerini sağlar. Ayrıca değerler eğitimi bireylerin kendi deneyimleri üzerinde düşünüp, bu deneyimlerin anlamları ve örneklerini araştırmalarına yardımcı olur (Kurnaz, Çiftçi ve Karapazar, 2013).

Değerlerin genel özelliklerini ve işlevlerini Aydın ve Gürler (2014: 5-6) şu şekilde sıralar:

- a. Tarihi birikimlerden oluşan köklü inançlardır.
- b. Üzerinde görüş birliğine varılmış kabullerdir.
- c. Sosyal hayatı düzenleme rolleri vardır.
- d. Karar vermede kullanılan ölçütlerdir.
- e. Sosyal kontrol unsurlarıdır.
- f. Kültürün devamlılığını sağlarlar.
- g. Çevreyle etkileşim sonucunda işlevsellik kazanırlar.
- h. Tutumların alt yapısını oluştururlar.
- i. Güdüleyici ve özendiricidirler.
- j. Bireylerin sosyal rol seçmelerine rehberlik ederler.

- k. Dışlanmış ve yalnızlık karşısında koruyucudurlar.
- l. Farklılıkların çarpıştığı noktada ortak anlaşma zemini oluştururlar.
- m. Kalıtsal değil, yaşayarak öğrenilirler. Dolayısıyla öğrenilebilir ve öğretilebilir olgulardır.
- n. Ahlaki olgunluğa ulaştırırlar.
- o. Bütünleyici ve birleştiricidirler.
- p. Değerleri yaşayan ve yaşatan insanlardır. Bu yönüyle değerler insanidir.
- q. Bireye amaç ve yön belirlemede etki ederler.
- r. Nitel özelliklere sahiptirler.
- s. Değerler birbiriyle ilişkilidir.
- t. Bireye ayırt etme, ilke oluşturma ve uyum sağlama yetileri kazandırırılar.
- u. Toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemleri sınırlandırırılar.
- v. Değerler kişilere bakış açıcı sağlar.
- w. Soyutturlar.
- x. Bilişsel yapıdan çok duyuşsal alana hitap ederler.
- y. Farklı disiplinlerde (felsefe, sosyoloji, ekonomi, matematik vs.) farklı anlam çerçevesini çağrıştırırılar.
- z. Dinamiktirler, değişme gösterebilirler.

Değerler birey ile toplumun kontrol mekanizmalarıdır. Bireyin sahip olduğu değerler, onun toplum içindeki yerini belirlemesine yardımcı olur. İnsan değerler aracılığıyla toplumu oluşturan diğer insanlar ile etkili iletişime geçerek, sosyal konumunun (statü) belirlenmesi için uygun bir ortam oluşturur (Yazıcı, 2006; Bolat, 2016).

Değerler doğadaki bütün varlıklar gibi bir değişim içindedir. Değerlerin değişimi toplumsal bütünleşme ve çözülme ikileminin birbirini etkilemesi sonucundadır. Sosyal değişimi sağlayan ana dinamik olan bu ikilem, hem toplumsal yapının kendisinde, hem de dışından kaynaklanan faktörlerin etkileşimleriyle gerçekleşmektedir. Toplumsal değerler, ilkeler, kurallar; davranış, tutum, eylem ve inanç açısından kendi üyelerini yöneten yazılı olmayan şemalar sunar (Köknel, 2007; Yazıcı, 2013; Bolat, 2016).

Toplumun uzun süren tecrübeleri sonucunda oluşan değerler, sosyal bir varlık olan insanı toplumla birlikte yaşamaya teşvik eder. Toplum tarafından benimsenmek isteyen insan öncelikle toplumun değerlerini sözle değil, davranışlarıyla onaylamalı ve yaşamını ona göre sürdürmelidir. Birey toplumun değerlerinin istemediği bir

davranışta bulunduğunda toplum tarafından gurubun dışına itilecek ve toplumun oluşturduğu yazılı değerler (yasalar) ile cezalandırılacaktır (Bolat, 2016). Manevî yaptırımla karşı karşıya kalan bireye toplumsal değerlere uymak zorunda kalmakta ya da yalnızlığı kabullenmektedir.

Toplumsal kültürü gelecek nesillere aktarmanın yolu onlara çağa uygun değerleri kazandırmaktan geçer. Özensel'e (2007: 743) göre toplumsal yapıların değer aktarımında önemli görevleri vardır. Bu değerlerin benimsenmesinde, yaygınlaştırılmasında, yaşatılmasında ve bir sonraki kuşağa aktarılmasında aile, okul ve dinî müesseselerin büyük önemi vardır.

Toplum içinde sosyal değerleri edinen birey yaşamın her sahasında başarıya ulaşır. Değerlerin kazandırılması sadece toplumsal değil duygusal yönden de gelişimine katkı sağlayacaktır. Sosyal ve duygusal yönden gelişmiş bireyler toplumsal huzura da katkı sağlayacaktır. Değerlerin öğretimi sadece toplumsal yaşama değil aynı zamanda bireyin akademik ve yaşamında da başarıya ulaşmasına olumlu sağlayacaktır (Koç ve Akdoğan, 2018).

İnsanın, bireysel olarak hayatını, eylemlerini, amaç ve ideallerini belirlemesi ve onlara uygunluk sağlaması değerlerle mümkündür. Zaten insanın iç dünyasının zengin ver derin bir kişilik haline ulaşması değerlerle ölçülebilir. Bu anlamda "İnsanı insan yapan değerleridir." sözü oldukça yerindedir (Aydın, 2014: 3).

2.2.3. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerler üzerine yapılan çalışmalarda kesin kanaatlere varılmış değildir. Araştırmacılar değerler konusunda birçok konuda tartışmalar devam etmektedir. Bu tartışmalar değerlerin; kaynağından başlayıp göreceli mi yoksa mutlak mı oldukları, önem sırası, kim tarafından ve nasıl korunması gerektiği, birey ve toplum yaşamı için önemi ve nihayetinde bireylere değerlerin öğretilmesi, benimsetilmesi ve içselleştirmeleri amacıyla izlenecek doğru metotlar konusunda devam etmektedir (Yazıcı, 2013).

Toplumların sahip olduğu değerler; yaşam koşullarına, dinî inanca hatta iklimlere göre farklılık gösterebilmektedir. Bu farklılıklardan yola çıkarak yerli ve yabancı birçok araştırmacı değerleri, incelemiş ve kendine göre bir sınıflandırmaya

tabî tutmuştur. Zaman içinde konuyu yeniden ele alan araştırmacılar konunun farklı yönlerine dikkat çekmek suretiyle kendi sınıflandırmalarını yapmışlardır; ancak bu değerlendirme süreci daha öncekilerin yanlış olduğunu göstermez.

Rokeach, amaçsal ve araçsal olmak üzere toplam on sekiz değeri iki kategoride sınıflandırmış ve iki değer sistemi arasında fonksiyonel bir ilişkiden söz etmiştir. Kişinin hayatında ulaşmak istediği durumu amaçsal; amaçsal değerlere ulaşmak için benimsenen eylemler ise araçsal değerleri temsil etmektedir” (Dilmaç ve Bircan, 2014: 9).

Tablo 1: Rokeach’a Göre Değerlerin Sınıflandırılması

Gaye Değerler	Aile güvenliği, barış içinde bir dünya, başarılı olma, bilgelik, dinî olgunluk, eşitlik, gerçek dostluk, güzellikler dünyası, heyecan verici bir hayat, iç huzur, mutluluk, kendine saygı, gerek dostluk, özgürlük, rahat bir hayat, sosyal kabul, ulusal güvenlik, zevk.
Vasıta Değerler	Bağımsız olma, affedici, cesaretli, dürüst, entelektüel, geniş görüşlü, hırslı, itaatkâr, kendini kontrol edebilen, nazik, kendine hâkim, mantıklı, neşeli, sevecen, sorumluluk bilinci olan, temiz, yardımsever, oluşturmacı, yaratıcı.

Spranger 1928 yılında değerleri sınıflandırmış; Spranger’den ilham alan Alport, Vennon bu çalışmayı ölçeğe dönüştürmüştür (Ulusoy ve Dilmaç, 2012: 24). Spranger, değerleri estetik, teorik (bilimsel), ekonomik, siyasi, sosyal ve dinî değerler olmak üzere 6 grup olarak sınıflandırmıştır (Spranger 1973’ten akt.: Akbaş, 2004: 30).

Tablo 2: Spranger’e Göre Değerlerin Sınıflandırılması

Bilimsel Değer	Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir.
	Bilimsel değerleri olan insan deneysel, eleştirci, akılcı ve entelektüeldir.
Ekonomik Değer	Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiğini belirtir.

Estetik Değer	Simetri, uyum ve forma önem verir. Birey hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.
Sosyal Değer	Başkalarını sevme, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempattir. Bencil değildir.
Politik Değer	Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.
Dinî Değer	Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dünyevi hazları feda eder.

Dilmaç ve Arıcağ ise değerleri dokuz grupta toplamışlar ve şu şekilde açıklamışlardır:

- Toplumsal Değerler: Bu değer grubunda yardımseverlik, tevazu, nezaket, saygı ve hoşgörü ön plandadır.
- Kariyer Değerleri: Bu grupta ise kalite, eğitim ve kariyer ön plana çıkar.
- Entelektüel Değerler: Beden sağlığı, akıl sağlığı, bilgi, başarı gibi kavramlar bu değer grubunu karşılamaktadır.
- Maneviyat: İbadet, din, iman, iç huzur ön plandadır.
- Materyalist Değerler: Para, mal/mülk, statü gibi maddi amaç ve araçlar bu değerler grubunu oluşturur.
- İnsan Onuru: Namus, şeref/onur, adalet gibi kavramlar ön plana çıkar.
- Romantik Değerler: Bu değer grubunda ise aşk, haz/zevk, eş/sevgili ön plandadır.
- Özgürlük: Bağımsızlık, emek, kültür gibi kavramlar bu değer grubuna karşılık gelmektedir.
- Fütüvvet: Cömertlik, cesaret gibi kavramlar bu bölümde ön plana çıkar. (Dilmaç, Bircan, 2014: 17).

Schwartz ise değerleri bireysel ve kültürel değerler olmak üzere iki ayrı kategoride değerlendirmektedir. Araştırmacı, Roceach'ın belirlediği 18 gaye ve 18 vasıta değerini belirlediği 57 değeri güdüsel yönden farklı 10 temel değer tipinde gruplamıştır (Ulusoy ve Dilmaç, 2014: 28).

Tablo 3: Schwartz'a Göre Değerlerin Sınıflandırılması

Değer Grupları	Değerler
Güç: Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görüntüyü korumak, insanlar tarafından benimsenmek
Başarı: Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi	Başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak, zeki olmak
Hazcılık: Bireysel zevk ve hazza yönelim	Başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak, zeki olmak
Uyarılım: Heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak
Öz yönelim: Düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak, kendine saygısı olmalı
Evrenselcilik: Anlayışlılık, hoşgörü, tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyada barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olma, çevreyi koruma, iç uyum
Gelenekselcilik: Kültür ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık	Alçakgönüllü olmak, dindar olmak, hayatın kendine verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı bir hayat
Uyma: Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlanması	Kibarlık, itaatkârlık, anne, babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek
Güvenlik: Toplumun, var olan ilişkilerin ve kişinin huzur ve sürekliliği	Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek, bağlılık duygusu, sağlıklı olmak
İyilikseverlik: Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımseverlik, dürüstlük, affedici olma, sadık olmak, sorumluluk sahibi olma, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevî ve anlamlı bir hayat, alçakgönüllülük

(Schwartz'tan Akt.: Kuşdil ve Kağatçıbaşı, 2000: 61)

Evin ve Kafadar (2004: 296) değerleri ulusal ve evrensel değerler olarak iki gruba ayırmışlardır. Ulusal simge ve değerler: millet, devlet, ordu, vatan, cumhuriyet, ulusal simgeler, kahramanlık, dil, gelenek ve göreneklerdir. Evrensel değerler ise demokrasi, insan hak ve özgürlükleri, uygarlık, barış, eşitlik, bilim ve bilimsel düşünme, sanat, çevreye duyarlılık ve sevgi olarak tespit edilmiştir.

Dilmaç, (1999: 16-17) değerleri sınıflandırmış ve özelliklerini aşağıdaki gibi belirtmiştir:

- a. İnsanları sevme: İnsan sevgisi sınırsızdır. İnsana ve hayata verilen önem çok büyüktür. İnsanlar arasında birlik, beraberlik, mutluluk ve refah esas alınır.
- b. Uyumlu olma: İnsanlar yaptıkları eylemlerde, bunalma, kırgınlığa ve bölünmeye gidecek yolları terk eder. Kendi iç ve dış dünyasında denge kurmaya çalışır, bilir ki ancak bu durumda mutlu olabilecektir.
- c. Hırsları kontrol altına alma: İnsanlar kendi kendilerini eğiterek iç dünyasında arzuları ile yetenekleri arasında bir denge kurmaya çalışır. Servet hırsı, şöhret hırsı ve şehvet hırsının esiri olmadan davranışlarını kontrol eder. İhtiraslarını törpülemeye ve mükemmel bir insan olmaya çalışır.
- d. Başkalarının mutluluğunu isteme: İnsanlar kendi mutluluğu için harcadığı enerjiyi başkalarının mutluluğu için de harcar.
- e. Kendini kontrol etme: İnsanlar her zaman hatalarından ve kusurlarından kurtulmaya çalışır. Bunun için bazen insan iç dünyasına dalar ve iç dünyasının muhasebesini yapar.
- f. İyi insan olma: Kalbinde ve zihninde temizliğe ve sadeliğe erişmiş, gönlü insan sevgisi ile dolu ve kâinatın sevgi mabedine inanan kimsedir.
- g. Manevî değerlere inanma: Manevî değerler insanın kötü özelliğini yok etmeye çalışırlar. İnsanlar arasında dine göre ayırım söz konusu değildir.
- h. Yardımsever olma: Yardımsever olan insanlar ağlayan gözlere gülümseme vermesini, kişinin acılı ve ümitsiz günlerinde onun yanı başında olmasını bilir. Böyle bir insan çevresindeki insanlarla olan görüş ayrılıklarına öfkelenmeden geçiştirmesini bilen insandır. Başkalarının düşüncelerine de önem veren insan niteliğindedir.
- i. Tecrübeli ve bilgili olma: İnsan hayatının amaçlarından biri tecrübeli ve bilgi sahibi olmaktır. Sade iyi insan akıllı insan, temiz insan olmak yeterli değildir. Bilgili ve tecrübeli insan çevresini eğitmek ve topluma yararlı olmak için uygulamaya yaptığı zaman görevini yapmış olur.
- j. Dost edinme: Maddi ve manevî zenginlikleri dostları ile paylaşmak, almaktan çok vermek, dost edinmek açısından önemlidir. İnsanlar dostlarını günahı ve sevabıyla kabullenir.
- k. Evlat yetiştirme: İnsanlar maddeyi ve görüntüyü amaçlayan becerilerden çok, insan evlatlarına ve iç dünyalarını ve gönüllerini zenginleştirecek sağlam ve iyi prensipler öğretir. İnsan evlatlarına maharet yerine dürüstlük, incelik yerine sevgi öğretir.
- l. Eser oluşturma: İnsanları hayatları boyunca bir sanatkâr gibi ortaya bir eser çıkarmaları gerekmektedir. İnsanlar akılları, bilgisi ve tecrübeleriyle bir

heykeltıraş gibi ortaya mükemmel bir varlık çıkarmak için çaba sarf eder. Böylece maddi varlıklara ve doğanın çeşitli kaynaklarına sahip olan insan, manevî yönden de zenginleşmiş birer varlık oluşturur.

Değerler, ayrıca grup ölçekli değerler ve bireysel değerler olarak da tasnif edilebilir. Buna göre grup ölçekli değerler grup yapısının bir parçasıdır. Grup içerisindeki kurallar ve normlar grubun değerlerini teşkil eder. Genel olarak paylaşılan değerler grup dinamiğinin özünü oluşturur ve grubun içsel bağlılığını güçlendirir. Söz gelimi bir sporcu grubunun ya da bir bilim adamı grubunun farklı türden grup değerleri vardır. Sporcular için “fair play” önemli ve değerliken, bilim adamları için özgür araştırma bu tür bir önem arz eder. Grup ve toplum ölçekli değerler ve inançlar her birimizin beşerî var oluşu için bir temel sağlarlar. Onlar bu düzeyde neyin gerçek, neyin iyi olması gerektiğini bize söyler. Bu sayede bizler hayatı anlamlı kılmaya çalışırız ve hayatın gerçeklerini bunlara göre belirleme çabası içinde oluruz (Özensel, 2003: 229).

Doğanay, Seggie ve Caner (2012) tarafından yapılan bir araştırmada 21. yüzyıl insanının sahip olması gereken erdem ve değerler şu şekilde sıralanmıştır:

- a. Sorunlara küresel toplumun bir üyesi gibi yaklaşma
- b. Diğerleriyle işbirliği içinde çalışma ve diğerlerinin toplumdaki rol ve sorumlulukları için sorumluluk üstlenme
- c. Kültürel farklılıkları anlama, kabullenme ve onlara karşı hoşgörülü olma
- d. Sistematik ve eleştirel düşünme
- e. Çatışmaları barışçıl yollarla çözme
- f. Çevreyi koruyan bir yaşamı benimseme
- g. İnsan haklarına saygı duyma ve savunma
- h. Yaşamın tüm boyutlarına aktif olarak katılma
- i. Bilgi teknolojilerini kullanma

Bu değer ve erdemlere sahip bireyler, ayrı ülkelerde yaşadıklarını düşünmek yerine aynı dünyanın vatandaşı olduklarını kavrayacak, sorunlara küresel bakış açısıyla yaklaşacaktır. Bireyin kendini tanımlaması, anlaması ve tamamlaması, yeteneklerini en üst seviyeye çıkararak iyi bir hayat yaşamasına katkı sağlayacak (Kale, 2007: 319), böylece dünya daha yaşanılabilir bir yer haline gelecektir.

2.2.4. Değerler Eğitimi ve Öğretim Yaklaşımları

Hökeleli ve Gündüz (2015)'e göre eğitim ve insan yetiştirme düzeninde değerlerin dikkate alınmadığı bir ortamda, insandaki kötücül güçlerin kolayca serpilip gelişmesinin önünü almak oldukça zordur. Teknolojik güç sağladığı yararların yanında uzun vadede telafisi mümkün olmayan ahlaki sorunlara yol açmaktadır. Modern toplum, özellikle bilim ve teknoloji alanında yaratıcılığı cesaretlendiriyor görünüyor; fakat bu yaratıcılığın ahlâkî anlamlarıyla ilgili uzun vadede iyi bir karşılık sağlamamaktadır. Yaşam standartları her geçen gün gelişirken manevî sorunlar yaşanmaması için insanlık sahip olduğu değerleri yeni nesillere aktarmalıdır.

Bireylerin sahip oldukları değer yargıları bireyin kişiliğini doğrudan etkiler (Yıldız ve Dilmaç, 2012). Bu sebeple değerler insanlık tarihi boyunca üzerinde durulan kavramlar olmuşlardır. İnsanlar toplum haline gelmelerinden bu yana filozoflar, din adamları, sosyologlar, ekonomistler kendi alanlarıyla ilgili değer konusunda fikir yürütmüşler; değerlerin birey ve toplum yaşamındaki önemine vurgu yaparak doğruluğuna inandıkları erdemleri tanımlamaya ve bu erdemlerin toplumca benimsenmesine çalışmışlardır (Atay, 2003).

Dünyanın her yerinde bir şekilde değerler eğitimi gerçekleştirilmektedir (Ekşi, 2003); ancak değer eğitiminin geçmişinin sistemli bir şekilde verilmesi 1920'li yıllarda Amerika'da yapılan karakter eğitimine dair ilk çalışmalara dayanır. 1930'lu yıllarda karakter eğitimine gösterilen ilgi düşüş göstermiş ve bu ilgisizlik 1960'ların ikinci yarısına kadar sürmüştür. Ancak 1960'lı yılların sonuna doğru hem eğitimciler hem de halk tarafından değerlere gösterilen ilgide canlanma görülmüş, değer eğitimi önem kazanmıştır (Leming, 2000'den Akt. Demircioğlu ve Tokdemir, 2008) Ülkemizde ise değerler eğitimine yoğun bir şekilde ilgi gösterilmesi 2005 yılından sonra olmasına rağmen değerler, genel eğitim içinde hak ettiği yeri ve önemi günümüze kadar görememiştir (Akbaba ve Altun, 2003; Doğanay, 2007; Yüksel ve Adıgüzel, 2012).

Değerler eğitiminin temel amacı bireyin toplumsal yaşamda kendine düşen sorumlulukların farkına varmasını sağlamak ve buna bağlı olarak da üzerine düşen görevleri yerine getirmesini sağlamaktır. Değerleri edinen birer çevresindekilerle iş

bir birliği yapacak, insanlara saygı duyacak yasalara ve devletine karşı bağlı olacaktır(Yılmaz, 2010: 66).

Aydın ve Gürler'e (2014: 15) göre değerler eğitiminin amacı; çocuğun doğuştan getirdiği en iyi tarafı ortaya çıkarmak, kişiliğinin her yönüyle gelişmesini sağlamak, insani mükemmelliğe ulaşmasına yardımcı olmak, bireyi ve toplumu kötü ahlaktan korumak ve kurtarmak, bunun yanında iyi ahlakla donatmak ve devamını sağlamaktır. Bu nedenle, çocuklara ahlaki ve ahlaki olmayan özellikler hakkında doğru bilgiler verilmeli, sağlam kanaatler oluşturulmalıdır. Bu şekilde onlar, iyi eğilimlerini geliştirmeyi, kötü eğilimlerine teslim olmamayı denerler ve böylece karakterleri olumlu yönde gelişir. Çocuklara yüksek fikirler verilmeli ki yüksek duygular meydana gelir. Doğrunun öğretilmesiyle de yüksek fikirler oluşur. Çocuğun yüksek fikirlere sahip olmasını istiyorsak toplum ve aile olarak çocukları toplumsal sorunlar karşısında yalnız bırakmak yerine onlarla omuz omuza olmalıyız.

Toplumsal varlığın ve huzurun devamlılığı değerlerin yeni nesillere aktarılması ile mümkündür. Bu nedenle, eğitimin hedeflerinden biri de toplumun ortak değerlerini yeni yetişen nesillere aktarmak ve onların da toplumsal değerlerle bezenmesini sağlamaktır.. Çocukların ve gençlerin iyi insan, iyi vatandaş, kendi kendisiyle ve çevresiyle barışık ve uyumlu bireyler olarak yetişmelerine yardımcı olmak (Hökelekli, 2010) için toplumun sahip olduğu değerler bireylere eğitim yoluyla aktarılmalıdır. Eğitim yoluyla bireye aktarılan değerlerin yaşamla bağı kurulmalıdır. Eğitimin amacına ulaşabilmesi için bu temel şartlardan birisidir (Çınar, 2006).

Bireye kazandırılması hedeflenen değerlerin tam ve kalıcı bir şekilde öğretilmesi için eğitimin her aşaması planlı bir şekilde yürütülmelidir. Değerlerin öğrencilere aktarılması sırasında bir yol, sistem takip edilmediği sürece başarıya ulaşmak zordur (şen, 2007: 16; Kurnaz, Çiftçi ve Karapazar, 2013). Yapılan araştırma ve çalışmalar değerlerin öğretilmesiyle ilgili birçok farklı yaklaşım ortaya konmuş (Ateş, 2017); ancak hangi metodun daha etkin olduğu konusunda kesin bir görüşe varılamamıştır (Milson ve Ekşi, 2003).

Aktepe (2014, 81-82) yaptığı çalışmada değerlerin öğretilmesi ile ilgili şu yaklaşımlara yer verir:

- a. **Doğrudan Değerler Öğretimi Yaklaşımı:** Telkin yoluyla değerler öğretimi de denir. Örnek yaşam hikâyeleri, farklı etik hikâye, şiir, türkü ve şarkılar kullanılır. Öğüt esasına dayanır.
- b. **Değerleri Açıklama Yaklaşımı:** Değer belirginleştirme yöntemi olarak da anılır. Değer öğretimi yapılacak birey herhangi bir şekilde zorlanmaz. Bireyin değer tercihleri üzerinde farklı seçenekler üzerinde farklı alternatifler açıklanır ve birey teşvik edilir. Bireye niçin ve nasıl soruları yöneltilerek yönlendirilir.
- c. **Değer Analizi Yaklaşımı:** Toplumsal sosyal problemler doğrudan ele alınır veya dolaylı hikâyeler yoluyla incelenir. Sosyal olaylar incelenirken neden ve nasıl soruları mutlaka cevaplandırılır. Bu şekilde farklı olaylar ile benzerlik ve farklarının analizi yapılır.
- d. **Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı:** Değer öğretimi yapılacak olan bireylere örnek olay verilerek, grup çalışması yapılması istenir. Bu yaklaşımın esasını “ahlaki ikilemler” oluşturmak suretiyle düşünme tartışma ve sonuçta sağlıklı bir değere ulaşılmaya çalışılır.
- e. **Karakter Eğitimi Yaklaşımı:** Ahlaki değerleri bilişsel, duyuşsal ve davranışsal anlamda içselleştirmek, programlar vasıtasıyla yaşayan değerleri insani düzeyde bireylere kazandırmayı amaç edinmiş bir yaklaşımdır.
- f. **Örtük Program Yaklaşımı:** Programlarda değerler ile ilgili birtakım açıklamaların kapalı olarak yazıldığı, yer yer derslerin konu aralarına serpiştirilmesi sonucu ortaya birtakım değerlerle ilgili kazanımların ele alınarak hissettirilen bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımında değer öğreticilerinin tutum, davranış ve değerleri ön plana çıkmaktadır.
- g. **Eylem/Davranış Öğrenme Yaklaşımı:** Bu yaklaşıma göre birey toplum içinde yaşayan bir varlıktır. Değerler, birey ile toplum arasında yaşanan etkileşim sonucunda öğrenilir. Bireyin değerleri öğrenmesi için bireye bazı imkân ve tercihlerin sunulması gerekir. Tecrübe sonucunda bireye değere ulaşır.

Carter ise değerleri bireye kazandırmak için altı farklı yaklaşımdan bahseder:

- a. **Öğretici (inculcative):** kabul edilen değer grupları bireye kazandırmaya çalışılır.
- b. **Klasik:** Felsefe ana bilim dalından dersler seçilerek değerler edinilir.
- c. **Yaşantısal:** J. Dewey tarafından ortaya atılmıştır ve bazı öğrenciler model olarak seçilir ve arkadaşlarına örnek olur.
- d. **Gelişmeye yönelik:** Yaşantısal yaklaşımın kişiselleştirilmiş bir şekli gibi görünür ve öğrencinin gerçek yaşamdan yola çıkarak değerleri öğrenmesi sağlanır.
- e. **Gelişimsel:** Piaget ve Kohlberg’in çalışmalarından türemiştir.
- f. **Meslek öncesi:** Değerlerle ilgili bir ders konularak değerler öğrencilere kazandırmaya çalışılır (Akt. Bacanlı, 1999: 21).

2.2.5. Değerler Eğitimi ve Aile

Çocuk için yaşam boyu temel dayanak noktası, çocukluğunda almış olduğu nitelikli eğitimidir (Mutluel ve Bostan, 2014). Çocuğun aile içinde kazandığı bilgi, tutum ve değerler; toplumsal değerlerle uyumlu ise çocuk hem okulunda hem de toplumda daha uyumlu ve daha başarılı bir birey olacaktır (Gökdere ve Çepni, 2003). Zamanında kazanılmayan değerler ileriki dönemlerde mutsuzluk kaynağı olabilir (Yazar, 2014: 105). Bu yönüyle sağlıklı bir toplumun oluşumunda en önemli rol aileye düşmektedir (Aktepe, 2014: 78). Eğer bizler aile yaşamımızda ortaya koyduğumuz değerlerle aile üyelerimize ahlaklı ve adaletli bir ortam oluşturursak; bu durum zamanla toplumun tümüne yayılacak, dünya düzgün tutum ve davranışların sergilendiği güzel bir yer haline gelecektir (Akyol, 2013).

Değerler eğitiminin verilme yaşı ile ilgili soruya verilebilecek en güzel yanıt her zamandır. Kişilik gelişiminin yüzde seksen oranında beş yedi yaşlarında gerçekleştiğini düşünürsek bu yaşlarda değerler eğitiminin verilmesinin daha uygun olduğu düşünülebilir. Bu yaşta çocukların büyük çoğunluğu herhangi bir eğitim kurumuna gitmedikleri için yaşamının büyük bölümünü aile yanında geçirmektedir. Çocuğun büyük sorumlulukları aile dediğimiz mekanizmaya bağımlıdır. Aile yanında verilen her türlü eğitim süreci bireyin kişiliğinin yapılanmasında önemli rol oynamaktadır. Bireylerin değerler eğitim sistemine sahip olma başlama yaşı ve yeri olarak da aileleri göstermemiz doğru olacaktır (Ulusoy ve Arslan, 2014: 7-8).

Aile çocuk için eşsiz bir eğitim yeridir. Çocukların davranış biçimi kazanmasında, değerleri tanınması ve içselleştirmesinde ilk kurumdur. Aile çocuğun doğuştan getirdiği güzel duyguların uyandırılması ve doğru, güzel, iyi davranışların kazandırılması yoluyla değerler eğitimi görevini yerine getirir. Çocukların kişilik gelişimi için ailenin elverişli bir ortam olması çok önemlidir. Ailenin bilinçli ve sağlıklı olması toplumun geleceğinin garantisidir (Aydın ve Gürler, 2014: 31).

Yaman (2012: 81), ailenin toplum için ne anlam taşıdığını şöyle ifade eder: Bir toplumun temeli ailedir. Bireylerden oluşan ailede, bireylerden oluşan aile ne kadar sağlamsa toplumda o kadar sağlam olur. Bu yönüyle ailenin sağlamlığı, hem bireylerin hem de toplumun en önemli güvencesidir. Kısaca aileyi bir binayı ayakta tutan sütunlara benzetebiliriz.

Okullar eğitim için vazgeçilmez unsurlardır; ancak her ümidi okula bağlamak yanlış bir davranıştır. Okulda alınan bilgilerin davranışa dönüşmesi ve karakterli bir bireyi meydana getirmesi duygularla bütünleşmesiyle olur. Duygular, okuldan çok önceleri oluşur ve zamanla şekillenir. Eğitim için okul çağını beklemek, kuşkusuz başarı şansını düşürür (Gömleksiz, 2004: 39; Aydın ve Gürler, 2014: 33). Okullar, toplumsal normların sistemli olarak verildiği kurumlarken toplum, okulları da kapsayan her bireyin hem öğretmen hem de öğrenci olduğu sosyal ortamdır (Aydın, 2010).

Ailenin sağlıklı bir şekilde değerleri aktarabilmesi için sahip olması gereken özellikler vardır. Anne ve babaların değer konusunda çocuklarına yol gösterebilmesi için her şeyden önce kararlı ve belli bir tutum içinde olmaları gerekir. Kuralları güzel bir şekilde açıklayan anne babalar davranışlarıyla çocuklarına örnek olurken gerekli sınırlamaları getirme konusunda da kararlı olmalıdır. Aile içinde anne babalar, çocukların kendilerini huzur içinde hissedebilecekleri bir ortam yaratabilirlerse yaşanabilecek olası çelişkiler; saygı, güven gibi değerlerin yaşamdaki yerini ve anlamını öğrenmeleri için olanak tanır (Ulusoy ve Dilmaç, 2012: 86-87).

Ailede çocuğa iyi davranışları telkin etmek için kuşkusuz birçok yol vardır ama hiçbirisi ebeveynlerin rol model olması kadar önemli değildir. Çocukların istenilen davranışları sergilemesi isteniyorsa aile büyüklerinin davranışlarına dikkat etmeleri gerekir. Dağınık bir ailede çocukların düzenli olmasını beklemek yanlıştır. Ev içerisinde şiddetin hâkim olduğu bir ailede çocuğun sorunlarını sakın bir şekilde çözmesi beklenemez (Önder, 2014: 74).

Yaşamsal değerlere sahip çocuklar bir ülkenin geleceğidir. Yaşamda karşılaşılan sorunlara çözüm üreten, olaylara eleştirel yaklaşan, sorunların üstesinden tek başına gelmeye çalışmak yerine iş birliği yapan çocuklara sahip toplumların geleceği de parlak olacaktır. Toplumsal değerleri çocuklarına kazandıran aileler sadece onların iyi insan olmasını sağlamaz. Aynı zamanda toplumsal sorunları da kendi sorunlarıymış gibi benimseyip toplumsal yaşama katkı sunan bireyler yetiştirmiş olurlar. Sağlam temeller ile donatılmış çocuklar, zorluklar karşısında nasıl davranacaklarını bilirler ve sorunlara farklı çözüm önerileri getirirler (Ulusoy ve Dilmaç, 2012: 85-86).

Aile toplumların temel taşıdır. Ailede sosyal bütünleşme ve aidiyet duygusu son derece gelişmiştir. Millî bir yapıya sahip sağlam karakterli bir toplum meydana getirmek için aileye büyük önem verilmelidir. Türk tarihi incelendiğinde millî yapısının güçlü olmasını sağlayan temel etmen aile bağlarının son derece sağlam olmasıdır. Bu sebeple toplumsal değerlerin yeni nesillere öğretilmesi ve ailenin korunması devletin devredilemez görevlerindedir (Dikici, 2005; Bolat, 2016).

2.2.6. Değerler Eğitimi ve Okul

Okulun temel görevi bireye bilgi ve beceri kazandırmanın ötesinde temel insani değerleri özümsemiş bireyler yetiştirmektir (Ada, Baysal, Korucu, 2005). Günümüz dünyasında, akademik başarı kadar, çağdaş hayatın vazgeçilmezi hâline gelen, dürüstlük, saygılı olma, ahlaki değerlere uyma, rahat iletişim kurma, insan ilişkilerine özen gösterme, nezaket kurallarına uyma, sorumluluk alma, iş disiplini, temizlik, düzen gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır (Aydın, 2010). Demokratik, çağdaş ve sağlıklı bir toplumsal yapının oluşturulmasında rol oynayan bu değerlerin bireylere kazandırılması için değerler eğitimine özen gösterilmesi (Yaşar ve Çengelci, 2012) büyük önem taşımaktadır. Bu yönüyle baktığımızda okullar sadece öğrencilere bilgilerin verildiği bir yer değil, aynı zamanda toplumun devamlılığını sağlayan kurumlardır (Çetin ve Balanuye, 2015).

Değerler eğitimi yoluyla kazandırılmaya çalışılan değerler, hem eğitim kuramları hem de okullardaki etkinliklerin merkezinde yer almaktadır. Çünkü okullar, okulun bir parçası olan öğretmenler; aile, medya, arkadaş grubu ile beraber bireyin değerlerinin oluşumunu etkilemektedirler (Kurnaz, Çiftçi ve Karapazar, 2013). Okul bireye değerlerin kazandırılmasında en az diğer faktörler kadar etkilidir.

Eğitim, bireyler ve kuşaklar arasında değer aktarımında en doğru araçtır. Eğitimciler eğitimin değer aktarımındaki etkililiğini uzun zaman önce fark etmişler ve değer eğitimi çalışmaları düzenlemişlerdir. Değer eğitimi zahmetli ve uzun bir süreci ifade etmektedir (Bolat, 2016). Ancak teknolojik gelişmelere paralel olarak insanî duyguların köreldiği günümüz toplumlarında, birbirlerine karşı saygı, sevgi ve hoşgörü duygularını kaybetmeden bilimselliğe ve akılcılığa önem veren, empati kurabilen, azimli, çalışkan ve dürüst bireylerin yetiştirilmesi için etkili bir değer eğitimine ihtiyaç vardır (Çelikipazu ve Aktaş, 2011).

Karakter eğitimi olarak da adlandırılan değer aktarım süreci öğrencinin; sabır, kararlılık, inanç, özgüven, barış, dostluk, vefa, hoşgörü, alçakgönüllülük, duyarlılık, dürüstlük, sorumluluk, güvenilirlik, bilimsellik, saygı, adil olma, cesaret, sevgi, vatan sevgisi, iyilik yardımseverlik, misafirperverlik, dayanışma, merhamet, tutumluluk, paylaşma, kanaatkârlık, çalışkanlık, temizlik, zamanı kullanma, bağlılık, onur, özgürlük, nezaket, estetik, şefkat, azim, huzur, doğaya saygı, öz saygı, aileye bağlılık gibi değer yargılarını benimsemesini sağlar (Aytan, 2012: 8). Eğitim sonunda kazanılması planlanan bu değerler öğrenciler için mutluluğun anahtarıdır.

Her milletin sahip olduğu değerler sistemi, dünyayı algılayış biçimine göre farklılık gösterir (Özbay, Tayşi: 2011). Farklı olan değerlerin kazandırılmasında okullar büyük önem taşımaktadırlar. Öğrenciye verilecek olan eğitim için planlama yapılırken bireysel farklılıkları göz önünde bulundurmak son derece önemlidir. Eğitim kurumlarında değerler eğitimi programı yapılırken öğrencilerin hazırbulunuşlukları, bireysel farklılıkları değerlendirilerek hazırlanmalıdır. Öğrencilerin gelişim düzeyleri dikkate alınarak hazırlanan bir program öğrencinin kişilik ve ahlakî gelişimine daha büyük katkı sağlayacaktır. (Çağlayan, 2013: 95). Bu açıdan değerler eğitiminin, özellikle kişilik gelişimi açısından son derece önemli olan ilköğretimde verilmesi, gerek bireyin mutluluğu ve gerekse sosyal barış için çok büyük önem taşımaktadır (Akpınar ve Özdaş, 2013).

Değerlerin öğrencilere kazandırılması belli derslerin değil bütün okulun gayesi olmalıdır. Öğretmenler, öğrencileri için önemli bir ahlaki modeldir. Öğretmenlerin sınıflarında tanıttığı tarihsel olaylar, edebî şahsiyetler ve eserler ahlak gelişimi için son derece önemlidir. Gençler, tarih okuduğunda, kahramanlıklara ve korkaklıklara şahit oluyor; İnsan cesaretinin ve korkaklığın sonuçlarını görüyor ve bundan ilham alıyorlar. Bu arada, kültürün en derin ahlaki fikirlerinin çoğu hikâyelerde yer alır. İyi edebiyat, zevk verir ve insana ahlaki değerleri öğretir (Ryan, 1986).

Günümüzde değer eğitimi ile ilgili çalışmalara baktığımızda “geliştirilmiş karakter eğitimi” adıyla değerleri ve ahlaki gelişimi de kapsayıcı bir eğitim anlayışı uygulanmaya çalışılmaktadır. Bu anlayışta kişisel tercihler ve bireysel değerler ön plana çıkarılsa da bu okulun sosyalleştirme görevinin ortadan kalktığı anlamına

gelmez. Bu anlayış değer eğitimi, sosyal beceri eğitimi, ahlak eğitimi, vatandaşlık eğitimi gibi birbirleri ile ilintili alanları kapsayıcıdır. Toplumsal ve bireysel yaşamdaki değişim değerlerin önemini arttırdığından eğitimciler, sosyal psikologlar ve psikologların değerlerle ilgili çalışmaları devam edecektir (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008).

Çocuklarda temel değerleri kazandırmak öncelikle ailenin daha sonra okulun görevidir. Çocukların kişiliğine yansıyan olumsuz bir değeri değiştirmek zor olmakla birlikte pek çok değer eğitim yolu ile kazanılmaktadır. Bu değerler yaşamımızın her aşamasında tutumlarımızı ve bireyler arası ilişki kalıplarını biçimlendirmektedir (Yılmaz, 2008: 52). Bu yüzden özelde öğretmenlere, genel olarak okula büyük görevler düşmektedir. Öncelikle okul ortamında hangi değerlerin öğretimine daha çok ihtiyaç duyulan değerler; gözlem, görüşme ve uygulanacak ölçeklerle belirlenip planlı bir değerler eğitimi ile (Ay, 2014: 19) öğrenciye kazandırılmalıdır.

Öğretmenler eğitimin her aşamasında iyi bir gözlemci olmalıdır. Öğretmenin, öncelikle öğrencileri tanıması ve onların kişiliğine saygı duyması gerekir. Duyarlı bir öğretmen, öğrencilerin hangi değerleri edindiğinin veya edinemediğinin farkında olarak öğrencilerin kişilik geliştirmelerine daha çok katkı sağlayabilir (Kasapoğlu, 2013).

Bilindiği gibi eğitimin işlevlerinin başında toplumun var olan değerlerini hem de toplumdan var olmayan değerleri öğretmek bir sonraki nesle değerleri aktarmaktır (Yüksel, 2005). Etkili ve kalıcı bir değerler eğitimi için yapılması gerekenler Avustralya'da bir araştırmada şu şekilde ifade edilmiştir (Australian Government Department of Education Science and Training 2005'ten Akt.: Ulusoy ve Dilmaç, 2014: 56):

- a. Yardım etmek, öğrencileri anlamak, özen ve merhamet gibi değerleri uygulayabilmek. Öğrencilere en iyi yaptırmak, dürüstçe davranmak, özgürlük, dürüstlük ve güvenilirlik, bütünlük, saygı, sorumluluk, anlayış ve tolerans gibi değerleri benimsetmek.
- b. Öğretmenin amacı; hayatın Avustralya'nın demokratik yapısını geliştirmek ve Avustralya okullarında çeşitliliğe değer vermek olmalıdır.
- c. Okul toplumun değerlerine açık olmalı, okul tutarlı bir şekilde bu değerleri uygulatabilmeli.

- d. Okul personelinin öğrencilerle bir araya gelebilmesi, okul personeli okul yaklaşımının bir parçası olarak aileler ve okul toplumu, sorumluluğu uygulamak için ne yapılacağını aktarmak ve değerlerin esnekliğini kuvvetlendirmek.
- e. Öğrencilerin kendilerini keşfetmelerini sağlamak ve onları cesaretlendirmek, öğrencilere okulunun ve toplumlarının değerlerinin olduğunu kavratmak.
- f. Öğretmenlere farklı modeller, biçimler ve stratejileri kullanmak için uygun eğitim araçları ve kaynaklar teslim edilmeli.
- g. Öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarını karşılayan müfredatın tedarikini kapsamlı
- h. Değer eğitiminde uygulanabilir yaklaşımların, tasarlanan sonuçları karşılıyor olduğunu kontrol edip incelemek.

Dünya genelinde değerlerle ilgili yapılan çalışmalara paralel olarak Türkiye’de de çalışmalar yapılmaktadır. Hökelekli (2013) yaptığı araştırmada 20 adet (sevgi, saygı, sorumluluk, adalet, iffet ve namus, cesaret, sabır, şükür, doğruluk, itidal, merhamet, şefkat, güven, vefa, diğerkâmlık, cömertlik, kanaatkârlık, tevazu, affedicilik, hoşgörü) değeri belirlemiş, bu değerleri bireye kazandırırken nelere dikkat edilmesi gerektiğine değinmiştir. Değerleri öğrencilere kazandırırken göz önünde bulundurulması gereken hususları Hökelekli (2013) şöyle ifade eder: Okul programları, öncelikle bireyin kendisini tanımasına sağlamalı, bireyin vatanını, milletini, devletini sevmesine imkân tanınmalıdır. Ayrıca program sanatsal, felsefî, bilimsel etkinliklere yer verilmeli, insana ve doğaya saygıyı temel almalı, kişinin tek bilgi, beceri ve duygularının gelişimine katkı sağlamalıdır.

Değer eğitimi bir araç değildir, eğitimin sonunda ulaşılması hedeflenen bir amaçtır. Okullarda yaygın olarak verilen öğretme etkinlikleri yanından verilen bilgilerin davranışa dönüştürülmesi gerekir. Bu da ancak eğitim algılaması ve etkinliklerini öne çıkarmakla mümkün olur (Yaman, 2012).

John Dewey’in “okul hayata hazırlık değil, hayatın kendisi olmalıdır” ilkesine göre hareket edildiğinde okulların değerler eğitimini bireye aktarmadaki önemi ortaya çıkacaktır. Kuran’a (2011: 192-193) göre okullardaki eğitimin hayata hazırlıktan daha çok kitabî bilgileri test mantığı ile ezberletmeye yönelik olması yetişmekte olan çocukları doğal bir kültür eğitimi sürecinden uzaklaştırmakta ve yapay, sanal ve tek tip bir kültür eğitimi süreciyle karşı karşıya getirmektedir. Bu da oturduğu apartmandaki komşusuyla tanışma isteği duymayan, bayramlaşmaya,

geçmiş olsuna, hayırlı olsuna, başsağlığına gitmeyen; ölüm hastalık, vedalaşma, düğün, ölüm... gibi durumlarda neler söylenmesi ve neler yapılması gerektiğini bilmeyen, doğadaki değişimlere ve mevsimlere karşı coşkusuz ve duyarsız, el becerisi gelişmeyen, diline ait zenginlikleri Türkçe dersinin bir parçası olarak duyan ve öğrenmeye çalışan nesillerin yetişmesine sebep olmaktadır. Okulda hayatın gerçeklerini öğrenmeyen çocuk doğal olarak yaşam boyunca karşılaştığı toplumsal sorunlara çözüm üretmede de sıkıntı çekecektir.

Değerlerin bireye kazandırılmasında öğrencinin aktif olarak dâhil olabileceği senaryo temelli ve etkinlik temelli yaklaşımlar tercih edilmelidir. Hökelekli'ye (2013) göre okuldaki sorumluluk eğitimi, öğrencilerin sorumluluk almalarına fırsat sağlayan durumlar oluşturmakla başlanmalıdır. Bu durumlara örnek olarak şu durumlar verilebilir: Sınıf kural ve işlemlerini ve bunun (mantıksal) sonuçlarını belirleme, öğrencinin bunlara uyumunu sağlama; öğrencinin kişisel davranışını değerlendirme, kişisel gelişimini kaydetme ve/veya değerlendirme, kişisel davranışını düzeltmek için plan geliştirme, akademik hedeflerin belirlenmesine katılma, öğrenme etkinliklerini seçme, gruplarla çalışma, sınıfta bağımsız olarak çalışma, sınıf dışında bağımsız olarak çalışma, akranlarının davranışlarını değerlendirme, akranlarının davranışlarını düzeltmelerine yardımcı olma, sınıf yönetimi ile ilgili kuralları belirleme, öğretmenlere geri bildirim sağlama, sınıf toplantılarına katılma, okul programını değerlendirme (Akt. Emirhan, 2016: 25-26).

Süreya'ya (2013: 2) göre çocuk her şeyi öğrenir. Yeter ki ona yeterince fırsat verilsin ve onların sahip oldukları kişilik özellikleri dikkate alınsın. Toplumsallaşma bireyin değerli yönlerine etki etmekle yapılabilir. Bireyin değerli olduğu ve onun kişisel seçimlerine saygı gösterilmesi gerektiği eğitim faaliyetlerinde göz önünde tutulmalıdır (Bolat, 2016).

Hökelekli'ye (2013: 281-283) göre değer eğitimi planlanırken dikkat edilmesi bazı hususlar şöyle özetlenebilir:

- a. Okulda değerler eğitimi, bütün dersleri ve okul içi etkinlikleri içine alan bir müfredat anlayışıyla yürütülmelidir.
- b. Değerler eğitimi, yaşam boyu öğretim ilkesine göre her kademedeki değerleri teşvik eden kapsamlı bir yaklaşımla ele

alınmalıdır. Geleceğinin anne babalarına çocuklara vermesi gereken değerler öğretilmelidir.

- c. Öğrencilere eleştirel ve sorgulayıcı bir bakış açısı kazandırarak popüler kültürün yıkıcılığı en aza indirilmelidir.
- d. Değerler eğitiminde farklı kesimler tarafından tartışılan değerler yerine toplumun her kesiminden kabul gören, saygın kabul edilen evrensel ortak insani değerlere yer verilmelidir.

Ayrıca öğretim ortamında kullanılacak materyaller değer in bireye kazandırılmasında kilit rol üstlenmektedir. Öğrencileri, küreselleşen dünyanın getirdiği şartlara uyum sağlayacak, her türlü sorunlarına çözümler üretecek bireyler olarak yetiştirmek ders kitaplarının öncelikli amaçları arasındadır. Köklerini bireysel ve toplumsal dünyamızın sınırlarını oluşturan -dil yoluyla aktarılan -kültürel mirasımızdan alarak geliştirilen değerlerin iletimi, şüphesiz ki dilimizin en güzel şekilde kullanıldığı metinler yoluyla olmalıdır (Çelikpazu, Aktaş: 2011). Bu metinler ancak amaca hizmet edecek şekilde hazırlanmış seçkin ders kitaplarında mevcut olabilir.

Sınar'a (2007: 16) göre birey iyilik, dürüstlük, yardımseverlik, paylaşma, hoşgörü, özveri gibi hem ideal birey olmak hem de toplum hayatına uyum gösterebilmek için gerekli olan pek çok değer ve davranışı kitaplar vasıtasıyla kazanır. Ait olduğu grubun davranış biçimlerini öğrenir. Aile bireyleriyle, arkadaşlarıyla ve daha geniş bir çevreyle olumlu ilişkiler kurmanın yollarını fark eder.

Türkçe Dersi Öğretim Programında (2019) kazanımlara ulaşılması için beklenen öğretmen davranışları, değerlerin öğrencilere kazandırılmasında da dikkate alınmalıdır. Bu öğretmen davranışları şu şekilde özetlenebilir:

- a. Programların amaçlarını ve kazanımlarını gerçekleştirme sürecinde gerekli uyarlamaların yapmalı.
- b. Öğrencilerin öğrenme öğretme sürecine aktif katılımı sağlanmalı ve öğrenciler kendi öğrenmelerinin sorumluluğunu almaları konusunda teşvik edilmeli.
- c. Öğrencilerin öğrendiklerini içinde yaşadıkları sosyokültürel ve çevresel durumlarla ilişkilendirmelerine imkân sağlayan, aktif olarak katılabileceği etkinlik ve çalışmalara yer verilmeli.
- d. Öğrenme öğretme sürecinde mümkün olduğunca bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanılmalı.

- e. Dijital kaynakların, özellikle internetten indirilen materyallerin kullanımında intihal yapılmamalı, etik kurallara ve telif haklarına uyulmalı.
- f. Öğrenme öğretme süreci planlanırken öğrencilerin bireysel farklılıkları (hazır bulunuşluk düzeyleri, öğrenme stilleri ve ihtiyaçları, sosyokültürel farklılıkları vb.) göz önünde bulundurulmalı.

2.2.7. Türkçe Dersi Öğretim Programında Değerler

Her toplum gelecek nesilleri yetiştireceği eğitim sistemini kurarken topluma mal olmuş değerleri referans alır. Eğitimin uzak hedefleri başta olmak üzere her kademedeki hedef belirlemeye yarayan en önemli ölçütler toplumun sahip olduğu değerlerdir (Kaymakcan ve Meydan, 2011). Bu durum toplum tarafından kabul gören değerleri eğitim faaliyetlerinin temel öğelerinden biri haline getirir.

Değerler dil eğitiminin ayrılmaz bir parçasıdır. Günümüz çağdaş dil eğitimi, sadece dilin kurallarını öğretmek ve dilin yapısını oluşturan okuma, yazma gibi becerilerin sunulduğu bir alan olarak ele alınmasını eksik bir eğitim anlayışı olarak görmektedir. Dolayısıyla Türkçe öğretim programının öğrenciye kazandırılması gereken değerler ve bu değerlerin öğrenci tarafından içselleştirilmesi için önemli bir kılavuz olarak da ele alınması gereklidir (Tulumcu ve Tulumcu, 2015).

Öğretim programları, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 2. maddesinde ifade edilen “Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları” ile “Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri” esas alınarak hazırlanan eğitim ve öğretim programlarıyla sürdürülen tüm çalışmalar; okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim seviyelerinde birbirini tamamlayıcı bir şekilde aşağıdaki amaçlara ulaşmaya yöneliktir:

- a. Okul öncesi eğitimi tamamlayan öğrencilerin bireysel gelişim süreçleri göz önünde bulundurularak bedensel, zihinsel ve duygusal alanlarda sağlıklı şekilde gelişimlerini desteklemek
- b. İlkokulu tamamlayan öğrencilerin gelişim düzeyine ve kendi bireyselliğine uygun olarak ahlaki bütünlük ve öz farkındalık çerçevesinde, öz güven ve öz disipline sahip, gündelik hayatta ihtiyaç duyacağı temel düzeyde sözel, sayısal ve bilimsel akıl yürütme ile sosyal becerileri ve estetik duyarlılığı kazanmış, bunları etkin bir şekilde kullanarak sağlıklı hayat yönelimli bireyler olmalarını sağlamak
- c. Ortaokulu tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle millî ve manevî değerleri

benimsemiş, haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren, “Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi”nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış bireyler olmalarını sağlamak

- d. Liseyi tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda ve ortaokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle, millî ve manevî değerleri benimseyip hayat tarzına dönüştürmüş, üretken ve aktif vatandaşlar olarak yurdumuzun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan, “Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi”nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir mesleğe, yükseköğretime ve hayata hazır bireyler olmalarını sağlamak.

Yukarıda belirtilen programların genel amaçlarının sadece ilk maddesinde ahlaki değerlere doğrudan atıfta bulunulmamıştır; ancak ilk maddede belirtilen “bireyin duygusal alanda sağlıklı gelişimini sağlama”nın bireyin toplumsal değerlerle donanmasına bağlı olduğu düşünüldüğünde bütün öğretim programlarının öncelikli amacının toplumsal değerlere sahip bireyler yetiştirmek olduğunu söylemek yanlış olmaz.

19. Milli Eğitim Şurası’nda (MEB, 2014) alınan “Değerler eğitimine öğretim programlarında etkin bir şekilde sarmallık anlayışla yer verilmesi” tavsiye kararına uyularak Türkçe Dersi Öğretim Programının (2019) özel amaçları içerisinde; bireylerin “millî, manevî, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi, Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması” ifadesi yer bulmuş, Türkçe derslerinde değerler eğitimine verilmesi gereken önem açık bir şekilde dile getirilmiştir.

Türkçe Dersi Öğretim Programında (2019) önceki öğretim programlarının aksine “Değerlerimiz” başlığı altında ayrı bir bölüm hazırlanmıştır. Bu bölümde “değerlerimiz, öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamı” şeklinde tanımlanmıştır. Değerlerimizin temelleri “kökleri geleneklerimiz ve dünümüz içinde” şeklinde ifade edilirken, “gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek bugünümüze ve yarınlarımıza uzanmaktadır” ifadesiyle değerlerin sürekliliği ve toplum yaşamı için önemi vurgulanmıştır. Değerlerin işlevi, “temel insani özelliklerimizi oluşturan değerlerimiz, hayatımızın rutin akışında ve

karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün kaynağı” olarak görülmektedir.

Öğretim programında değerler ayrı bir program ve öğrenim alanı olarak görülmemiş, “tam aksine bütün eğitim sürecinin nihai gayesi ve ruhu olan değerlerimiz, öğretim programlarının her birinde ve her bir biriminde yer almıştır” (MEB, 2019: 4).

Türkçe Dersi Öğretim Programında (2019); adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik gibi 10 kök değerlere yer verilmiştir. Eğitim öğretim sürecinde bu değerlerin diğer kök değerlerle ve alt değerleriyle birlikte ele alınması öngörülmüştür.

2.3. YÜCEL FEYZİOĞLU VE EDEBÎ ŞAHSİYETİ

2.3.1. Yaşamı

Yücel Feyzioğlu'nun aile büyükleri 1921 yılında Gürcistan'ın Ağbaba nahiyesinden Kars'a göç edip Susuz ilçesine yerleşir. Yücel Feyzioğlu, 10 Aralık 1946'da Kars'ın Susuz ilçesine bağlı Çamçavuş köyünde Sakine ve İsa Feyzioğlu'nun ilk çocuğu olarak dünyaya gelir. Hali vakti yerinde olan ailenin daha sonra 4 kız ve 5 erkek çocuğu daha olur.

Yücel Feyzioğlu, soğuk kış gecelerinde roman okunan, toy ve düğünlerde nağilcıların masal anlattığı bir ortamda büyür. Yazarlık becerisini ilk keşfeden kişi ilkokul öğretmeni Faya Hanım'dır. Dayısının kızıyla okulda kavga ederken Öğretmen Faya Hanım kavgayı görür. Dayı kızı öğretmene Yücel'in kızlara gizli gizli mektup yazdığını söyler. Öğretmen mektup yazdığı defteri isteyince Feyzioğlu'nun yazdığı “Ayıkulak” adlı masalı ve anılarını görür. Feyzioğlu'nun yazdıklarını dikkatle inceleyen Faya Hanım, öğrencisine “*Çok güzel Yücel, çok güzel! Sen büyüğünce yazar olacaksın. Çok oku, çok yaz...*” der. Faya Hanım'ın teşviki ile Feyzioğlu yazmayı eğlence olmaktan çıkartıp vazgeçilmez bir alışkanlık haline getirir (Karaman, 2018).

Yazar, 1965 yılında Kars Kazım Karabekir İlköğretmen Okulundan mezun olup Yozgat'ın Sorgun ilçesine bağlı Külhöyük İlkokuluna öğretmen olarak atanır.

İki yıl bu okulda görev yaptıktan sonra askerlik görevini yerine getirmek üzere askere alınır. Acemi eğitimini Sivas'ta alan Feyzioğlu Ankara Etimesgut 28. Mekanize Tümeninde okuma yazma bilmeyenlere okuma öğretir, askerlik görevini Ardahan'da tamamlar.

İlk olarak yerel 23 Şubat Gazetesi'nde makaleleri yayınlanan yazarın ulusal düzeyde Ulus, Akşam, Cumhuriyet gazetelerinde makaleleri ve sanat eklerinde öyküleri yayınlanır.

1971 yılına kadar Türkiye'de öğretmenlik yapabilen yazar, 1968 yılında yayımladığı "Sahipsizler" adlı hikâye kitabından dolayı Sıkıyönetim Mahkemesinde yargılanır, ceza alacağı anlaşılınca 1972 yılında çok sevdiği vatanını terk ederek Almanya'ya yerleşir. Kendi ülkesinde kitaplar yazan, toplantılar yöneten yazar, Almanca bilmediği için kendi ifadesiyle birden sıfır yaşında bir bebeğe dönüşür.

1973 yılında Adler firmasına ait bir fabrikada işçi olarak çalışan yazar, 1974 yılında Almanya'da öğretmenliğe başlar. Goethe Enstitüsünde dil eğitimi görüp Andersson Yazarlık Akademisini bitirir. 1979 yılında Türk öğrencilere yönelik Türkçe ders kitapları hazırlamada görev alır (Karaman, 2018). 1985 yılına kadar Almanya Eğitim Bakanlığına bağlı olarak öğretmenlik mesleğini icra eder.

1980 yılında Tıp Doktoru Nevin Hanım ile evlenir. Mehtap, ilk evliliğinden olmak üzere Demet ve Ekin adında üç kızı vardır. Halen Köln'de yaşayan yazar, Türkiye'ye geldiği zamanlarda İstanbul'da ikamet eder. 2017 yılında "Açıl Kabağım Açıl" adlı kitabındaki bir masaldan dolayı iftiraya uğrar, etkileri halen süren kısmi bir felç geçirir. Masalın toplum yaşamı için ne kadar önemli ve gerekli olduğunu anlatmaya yaşamını adayan yazar, yayımlamaya hazırlandığı "Masal Neden Gereklidir?" adlı kitapta da masalın toplum için önemine bir kez daha dikkat çekmektedir.

2.3.2. Yücel Feyzioğlu'nun Aldığı Ödüller ve Üye Olduğu Kuruluşlar

Yücel Feyzioğlu, eserleriyle birçok ödüle layık görülür. Bunlardan bazıları: 1979 yılında "Uğultu" ile Sanat Emeği roman ödülü, 1986-87 Gençlik çalışmasıyla "Yunus Nadi Röportaj Ödülü" ikinciliği, 1992 yılında "Kırmızıfare" öykü ödülü, 1997 yılında "Ömer Seyfettin" öykü özel ödülü, 2001 yılında "Göçün 40. Yılı"

nedeniyle açılan yarışmada “Anadili Gerekli mi?” denemesiyle “Cumhuriyet Gazetesi” birincilik ödülü, 2003 yılında TRT İNT’in açtığı “AB/Türkiye ilişkileri” konulu yarışmada “Danışman” adlı öyküsü ile birincilik, TÜRKSAV tarafından “2011 yılı Türk Dünyasına Hizmet Ödülü”, Elginkan Vakfı tarafından “2011 yılı Türk Kültürünü Araştırma Ödülü” ve 2012 yılında da “Halk Kültürü Araştırma Vakfı Ödülü”dür.

Eserleri 1987 Gladbeck Gülmece Ödülü seçkisine girer, 2002 yılında “Sihirli Limon” adlı kitabı NRW Eğitim ve Bilim Bakanlığının 20 kitaplık seçkisine alınarak bütün çocuklara, okullara ve ailelere tavsiye edilir. Son olarak Türkiye’de “Anarbay” adlı romanı ile “Tarih Boyunca Dünyayı Sarsan Doğal Felaketler” adlı iki kitabı; Bonn’da ise Free Pen Verlag tarafından “Sihirli Limon” adlı masalı iki dile çevrilerek yayımlanır (Karaman, 2018).

Feyzioğlu, “Alman Yazarlar Birliği” üyesidir. “Kıbrıs-Balkanlar-Avrasya Türk Edebiyatçıları Vakfı” (KIBATEK) Almanya Temsilciliği ve 1974-77 yılları arasında Türkiye Barış ve Özgürlük Komitesi (TBÖK) Genel Sekreterliği yapar.

Feyzioğlu’nun eserleri Milli Eğitim Bakanlığı tarafından öğrencilere tavsiye edilmiş. “Türk Dünyası Kardeş Masallar Dizisi” valilikler, millî eğitim müdürlükleri, üniversiteler ve okullar tarafından öğrencilere ulaştırılır. Sakarya, Amasya, Trabzon, Edirne, Giresun, Karaman gibi birçok valilik öğretmenlerle ve öğrencilerle Yücel Feyzioğlu’nu söyleşilerde bir araya getirir. Masalı ve masal kahramanlarını Feyzioğlu’ndan dinleyen öğrenciler kitaplara büyük ilgi gösterir (Okuç, 2014). Halen birçok okul kütüphanesinde bulunan masal kitapları öğrenciler tarafından ilgiyle okunmaktadır.

2.3.4. Yücel Feyzioğlu’nun Edebî Şahsiyeti ve Masalcılığı

Yazarın edebî şahsiyetinin oluşmasında kitap okunan ve masal dinlenen bir ortamda büyümesi etkili olur. Küçük yaştan itibaren iyi bir okur olan Feyzioğlu her fırsatta yeni şeyler yazma çabası gösterir. Edebî şahsiyetinin oluşması sürecinde ayda en az sekiz kitap okuduğunu dile getiren Feyzioğlu halen ayda en az dört kitap okuduğunu ifade eder. Ruh dünyasının gelişmesinde Yunus Emre, Karacaoğlan, Samet Vurgun, Halide Edip Adivar, Samet Behrengi, Orhan Kemal, Kemal Tahir,

Bekir Sıtkı Erdoğan, Cengiz Aytmatov, Ömer Seyfeddin, Tahavi Ahtanov, Yaşar Kemal, Stefan Zweig, Balzac, Yahya Kemal, Nazım Hikmet, Behçet Kemal Çağlar, Fakir Baykurt, Dostoyevski, Tolstoy gibi birçok yazar ve şairden etkilendiğini belirtir(Karaman, 2018). Masalların şiir gibi ahenkli olmasının sebebi bu kadar şair ve yazardan edinilen birikim olsa gerek.

Masal kahramanları kişilerin yaşamına yön verebilir. Feyzioğlu da özellikle çocukken masal kahramanlarının etkisi altında kaldığını söyler. Yazar, çocukken Cırttan, Keloğlan, Çilbik gibi birçok masal kahramanının kendisini etkilediğini söyler. Bu kahramanların yaşamları yazarı masalın gizemli dünyasına çeker.

Uzun süredir yurt dışında yaşamasına rağmen dilin inceliklerini iyi bilen -hiç unutmayan- Feyzioğlu, vermek istediği iletiyi sözün en güzeliyle öz Türkçe kelimelerle okura anlatır. Farklı toplumların kardeşçe yaşaması için dünyanın dört bir yanından derlediği masallarda kullandığı betimlemeler olayı okurun gözünde canlandırırken sesler okurun kulağında yankılanır.

Feyzioğlu, toplumsal sorunlara çözüm olarak kendi yazdığı masalların yanında kaynak taramasıyla ve kişilerden derlediği masallar üzerinde titizlikle çalıştıktan sonra yayımlar. Bunun sebebini kendisi, her masal zamanının özelliklerini taşıdığı için bazen adam öldürme ve bir kadının aşkı için öldürülmesi kutsanabilir diye açıklar. Bu olumsuz örnekleri metinden çıkaran yazar; kan dökmenin yerine barışı, şiddetin yerine diyalogu koyarak çağın sosyolojik ve psikolojik anlayışına uygun olarak eserlerini oluşturur (Karaman, 2018).

Feyzioğlu, masalın çocuğun hayal gücünü besleyerek yaratıcı yeteneğini geliştirdiğini ve çocuğu toplumla uyumlu hale getirdiğini düşünür. Ayrıca masalların insanların kültürel ve millî kimlik kazanmasında önemli bir işleve sahip olduğuna inanan Feyzioğlu, dünyada barış içinde yaşamak için masalların etkili bir araç olduğunu ifade eder (Karaman, 2018).

Feyzioğlu, masalı gerçek dünyayı anlatan simgesel bir tür olarak görür. Aile içi şiddeti, trafik canavarını, çocuk ticareti yapanları veya sapıkları çocuklara anlatmak için Tekgöz, Horttan, Cadı gibi masal kahramanları kullanılmalıdır. Yazara göre kahramanı insan olan bir türle korkmayı öğretmek yanlıştır. Çünkü kötülüğü

yapan gerçek yaşamda sevdiği birisi veya bir yakını olarak karşısına çıkabilir. Bu da son derece yanlış sonuçlar doğurabilir (Feyzioğlu, 2006).

Feyzioğlu, Türk dünyasına ait masalların bütün Türk toplulukları tarafından okunması ve çocuklara anlatılmasının millî benliğimize sahip çıkmamızda ve akrabalık bağlarımızı geliştirmede önemli bir yeri olduğunu düşünür. Feyzioğlu, Orta Asya'da, Anadolu'da yaşayan ve kendini Türk hisseden bütün toplulukların, masallarla kendisini bu toprakların sahibi olduğunu idrak edip diğer topluluklarla kardeşçe yaşayacağına inanır. Feyzioğlu'na göre masalla kültürler birbirlerine ısınacak, yakınlaşacak; sertlikler, çatışmalar, terör ancak o zaman ortadan kalkacaktır (Karaman, 2018).

Feyzioğlu, masalların doğduğu toprakların insanlarını anlattığını düşünür. Masal içinde bulunduğu toplumun gelenek, görenek ve hislerini yansıttığı ölçüde başarıya ulaşabilir. Ulusal kimliğini yansıtan masallar da evrensel değerlerin çocuklara kazandırılması için kullanılabilir. Bunlara örnek olarak Doğu kültüründen alınmış Batılı çocukların ruh dünyasını zenginleştiren Grimm masalları veya Türk kültürünü yansıtan Er Tapıldı, Ateşin Sultanı, Title ile Bitle, Yanık ile Dilek Boncuğu, Alp ile Asamat Köprüsü, Akıllı Kız, Ayıkulak, Yarım Horoz Kardeş, Keloğlan ile Oh'un Masalı, Yartı Kulak, Çilbik, Cırttan, Yılan Oğul, Şirince Şeşen verilebilir. Yazar, masalların dünya barışına doğrudan katkı sunacağını ve diplomasiinin çözemediği sorunları masalların çözeceğine inanır (Karaman, 2018).

Feyzioğlu, yaşamda başarılı olmak için yeri geldiğinde korkmak gerektiğini söyler. Masalarda devlerin, cinlerin, hortlakların görevi çocuğa korkuyu öğretmektir. Korkuyu öğrenen çocuk onunla mücadele edecek, çözüm için farklı yol ve yöntemler geliştirecektir. Bu sayede başarı hazzını yaşayacaktır (Feyzioğlu, 2006).

Feyzioğlu, masalların toplumsal değerlerin gelecek kuşaklara masallarla çaba harcamadan öğretilbileceğini düşünür. Bu sebeple Yücel Feyzioğlu'nun masal kitaplarında neredeyse hiçbir değer doğrudan çocuğa telkin edinmez. Bunun yerine çocuk daha çok masal kahramanının tutum ve davranışlarından doğru davranışları görür, kahramanla kendini özdeşleştiren çocuk doğru davranışları yaşamına yansıtır.

Ayrıca Yücel Feyzioğlu'nun masal kitapları söz varlığı açısından oldukça zengindir. Yazar tekerleme, deyim, atasözleri ve ikilemelerle anlatımı zenginleştirmiştir.

Yücel Feyzioğlu, Orta Asya ve Kafkasya'dan Anadolu'ya göç edenlerin ilk durağı Kars'ta dünyaya gelir. Uzun kış gecelerinde masal anlatılan, roman okunan bir ailenin çocuğu olan Feyzioğlu günlerce süren toy-düğünlerde halay çeker, yazları ise ailesiyle birlikte yaylalara geçer. Lacivert gökyüzünün altında ateş etrafında bütün çocuklarla toplanıp nağil dedelerden ve nağil ninelerden masallar dinleyerek büyüyen yazar; sürülere dalan kurtları, öküzleri çalan hırsızları ve kazları götüren kartalları yakalamak için kanat takip uçmak ister. Yazarın zihninde canlanan ilk masal sahnelerinin kaynağı çocukluğunda yaşadığı bu olaylardır.

İlkokul sırasında yazdığı Ayıkulak adlı masalın öğretmeni Faya Hanım tarafından beğenilmesi Feyzioğlu'nun yazarlık yaşamının ilk adımıdır. Özellikle Almanya'ya göç ettikten sonra Noel ve Paskalya günlerinde bütün şehirlerin; caddeler, mağazalar, iş yerleri, okullar ve hatta evlerin masal sahnesine dönüştürülmesi yazarı etkiler. Yazar toplumu inceledikçe yaşamın her yerinde masalların olduğunu görür. Masalların; tiyatroları, çizgi ve oyun filmleri, operaları, müzikalleri, baleleri, maketleri, oyuncakları, çantaları, defterleri, kalemleri, ayakkabıları ve çikolataları çocuklarla iç içedir. Haftalarca masal etkinliklerinin düzenlenmesi, Grimm Kardeşler masal kitaplarının her evde bulunması, masal anlatıcılarının okuldan okula davet edilmesi Feyzioğlu'nun masalın önemini bir kez daha kavramasını sağlar.

Yücel Feyzioğlu, 1982 yılından itibaren 4000 yıllık masal birikimini araştırmak için Anadolu başta olmak üzere Altay, Gagavuz Yeri, Tataristan, Azerbaycan, Dağıstan, Kazakistan, Kırgızistan, Kosova, Özbekistan, Türkmenistan, Uyguristan, Çuvaşistan, Başkurdistan, Tuva, Hakas, Karay, Yakutistan ve Avrupa gibi coğrafyaya sayısız seyahat gerçekleştirir. Bu birikim sonucunda Türk kültürünü yansıtan 32 masal, 3 hikâye ve 2 roman başta olmak üzere birçok eser yazar.

Masal kitapları genel olarak okur kitlesinin ilgi ve kavrama düzeyine göre kısa ve masalı anlatan resimlerle yayımlanmıştır. Masala henüz başlamadan resimler çocuğun ilgisini çekmekte ve okumaya başladıktan sonra ise ilgisini sürekli hale

getirmektedir. Masallarda kullanılan resimler de olaylar gibi okuru düşünmeye sevk etmektedir. Masal kitapları harf büyüklüğü, sayfa düzeni olarak okur kitlesinin düzeyine uygundur. Masal kitaplarının başında yaşamına dair anılar paylaşan yazar aralarda masalların derlendiği Türk yurtları hakkında bilgi vererek çocukların merakını sürekli tutar.

2.3.5. Yücel Feyzioğlu'nun Eserleri

Roman: Uğultu (1985), Anarbay (2000).

Öykü: Sahipsizler (1968),...MA (1987), El Malı ile Nasıl? (1994)

Oyun: Almanya'ya Nasıl Geldik/Mozart Karşılması (2004).

Çeviri: Dünyayı Sarsan Doğal Felaketler (2000).

Deneme: Anadili Gerekli mi?

Ders kitabı: İlkokul 4. Sınıflar İçin İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi (2015).

Masallar: Açıl Kabağın Açıl (2009), Aldar Köse (2009), Cadı ile Çilbik (2009), Dimitraş ile Pıtıraş (2009), Er Tapıldı (2009), İrustu ile Ak Kağan (2009), Murkumomo ile Çomotay (2009), Pürüş Batur ile Aksıla (2009), Yanık ile Dilek Boncuğu (2009), Serçe Koyun Avlarken (2009), Yartı Kulak (2009), Şah Abbas ile Şah Banu (2012), Şirince Şeşen (2012), Yarım Horoz Kardeş (2012), Öksüz Oğul (2012), Yazı Çivilemek (2012), Doğrubay ile Eğribay (2012), Bir Karış Boy İki Karış Sakal (2012), Dillidüdük ile Altınses (2012), Lokman Hekim ile Çırağı (2013), Mirza Memed ile Ejderha (2013), Selahaddin Eyyubi ile Akıllı Kız (2013), Adapa (2013), Her Şey Oyunla Başladı (2013), Ayıkulak (2013), Hıdır Ellez Geliyor (2014), Keloğlan ile Kartal Abi (2014), Title ile Bitle (2014), Pıspısa Hanım ile Sıçan Soluk Bey (2014).

III. BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Yücel Feyzioğlu'nun eserlerinde yer alan değerleri ve bu değerlerin Türkçe eğitimine katkısını belirlemek amacıyla yapılan bu çalışma nitel bir araştırmadır. "Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 39) olarak tanımlanan nitel araştırma konu hakkında derinlemesine inceleme imkânı sağladığı için tercih edilmiştir.

Nitel araştırma yaklaşımı esas alınarak yapılan bu araştırmada, tarama modellerinden doküman incelemesi metodu kullanılacaktır. Doküman incelemesi, belli bir amaç doğrultusunda tutulan kayıt veya hazırlanmış belgelerin veri kaynağı olarak değerlendirilip sistemli bir şekilde incelenmesi olarak tanımlanabilir. Doküman incelemesinin amacına ulaşması için öncelikli koşul; araştırılan konuyla ilgili belgelerin bulunması, incelenmesi ve değerlendirme sonunda bir sonuca ulaşılabilmesi için gerekli planlamaların yapılmasıdır (Karasar, 2008).

Bu çalışmada Yücel Feyzioğlu'nun yazdığı eserler, doküman incelemesi yöntemiyle değerlendirilip eserlerde yer alan dinî ve sosyal değerler tespit edilecektir.

3.2. Veri Kaynağı

Yücel Feyzioğlu'nun eserleri 33 masal kitabı, 3 hikâye ve 2 romandan oluşmaktadır. Bu çalışmada Yücel Feyzioğlu'nun yazmış olduğu 30 masal kitabı değerler açısından incelemeye tabii tutulacaktır.

3.3. Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

Yücel Feyzioğlu'nun bazıları kırtasiye, yayınevi ve kütüphanelerden alınmış. Geri kalan eserleri ise yazarın kardeşi Erdoğan Feyzioğlu ile irtibata geçilerek temin edilmiştir. Yücel Feyzioğlu'nun masal kitapları okunarak daha önce yapılan

araştırmalardan yola çıkararak seçilen değerlere göre fişleme işlemi yapılmış. Çalışmada herhangi bir eksikliğe yer vermemek için farklı bir sınıf öğretmenine yapılan fişlemeler kontrol ettirilmiştir.

Araştırma için gerekli bilgiler doküman incelemesi sonucunda elde edilmiştir. Kaynak taramasıyla eserlerde aranacak değerler, sosyal ve dinî değerler olmak üzere ikiye ayrılıp eserlerde aranacak 28 sosyal değer ve 11 dinî değer belirlenmiştir.

Yücel Feyzioğlu, edebî türler, masal, masalda bulunması gereken özellikler, masalların işlevleri, değerler eğitimi ve değerlerin sınıflandırması, değer edinme süreci ile ilgili kaynaklar öncelikli olarak kütüphane ortamında araştırıldı, ilgili kaynakların yönlendirilmesiyle elektronik ortamda tez, makale ve bildirilere ulaşıldı.

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. SOSYAL DEĞERLER İLE İLGİLİ BULGU VE YORUMLAR

4.1.1. Adaletli Olma

Toplumun yapı taşlarından biri olan adâleti Hökelekli (2011: 49) “Bir şeyi yerli yerine koymak, her hakkı hak sahibine vermektir. Hüküm ve davranışlarında tarafsız ve ilkeli olmak, eşitliği gözetmektir. Menfaat, yakınlık, düşmanlık, önyargı vb. nedenlerin etkisinden uzak, doğru ve dürüstçe iş yapmaktır.” şeklinde tanımlar. Tanımdan da anlaşılacağı gibi adaletin uygulanması bireyin kendinden başlar. Önce kişi adil olup adaletin verdiği karara saygı duymayı öğrendikten sonra ancak başkalarından bunu bekleyebilir.

Feyzioğlu’na göre adaletin sağlanması için herkesin üzerine düşen vazifeyi layıkıyla yapması gerekir. Suçu araştırılan kişiler dürüstlükten ayrılmamalı, herkes adaletin tesis edilmesi için görevlilere yardımcı olmalıdır. Feyzioğlu’nun masallarında bu hususla ilgili şu örneklere yer verilmiştir:

Fırtınanın kanadının Adapa tarafından kırılmasına Gök Tanrısı, o kadar kızmış ki yumruklar sıkılı bir şekilde dolaşırken meleklerin bile korkudan kaçtığı bir anda Adapa’yı hemen cezalandırmamış adaleti sağlamak için, “*Derhal mahkeme kurulsun!*” (YÇ, AD, 23) demiş.

Çekirge Çoban’ın karısı, kadı’nın karısına özenip eşinden kadı olmasını istemiş. Adam ne kadar itiraz etse de eşini ikna edememiş, bunun üzerine kadı olmaya karar vermiş. Hayvanlarını otlattığı kişiler durumu Hakan’a anlatmışlar. Hakan’dan üç günlüğüne çobanı kadı olarak atmasını, kadılık yapamayacağını görmesini istemişler. Hakan bunu kabul etmiş. O sırada biri gelip atlarının çalındığını söylemiş. Han: “*Haydi bakalım Çekirge Kadı! İş başa düştü buldur hırsızları, ver cezayı! Yoksa o aziz başın elden gidecek.*” (ŞAŞB, ÇÇ, 108) demiş. Çekirge Çoban hırsızların atları nereye götürebileceğini tahmin edip hırsızları jandarmaya yakalatmış ve cezasını vermiş.

Bozok Kağanı, veziri ve kiziri ile dolaşırken ağlayan bir adam görmüş. Kağan adamın neden ağladığını sorunca ağına hiç balık yakalanmadığını, ailesini geçindirecek balık tutamadığını söylemiş. Bunun üzerine kağan bir dahaki sefere ne çıkarsa kendinin alacağını söylemiş. Adam Ceyhun nehrine ağlarını atmış. Sabah ağda bir sandık çıkmış. Çıkan sandığı Kağan saraya taşıtmış. Sandık açılınca içinden bir kadın cesedi çıkmış. Kağan vezire katili bulması için üç gün süre vermiş ama vezir katili bulamamış. Bunun üzerine kağan veziri cezalandırmaya karar vermiş. Vezirin suçu okunup asılacağı sırada bir genç, “*Hey, durun! Asmayın! Suçlu vezir değil, benim!*” (BKBİKS, BÖKK, 90) diye bağırmış. Şaşkın bakışlar içinde bir ihtiyar, “*Hayır, bu gencin bir suçu yok! Asıl suçlu benim, beni asın!*” (BKBİKS, BÖKK, 90) demiş. Kağan, genç adamı dinledikten sonra asıl suçlunun vezir olmadığını, genç adamın çocuğunun elindeki armudu alan köle olduğunu anlamış. Vezire, “*Az daha ben de bu genç gibi bir hata yapacaktım. Asıl suçluyu bulduk galiba. O, köleyi üç gün içinde bulup bana getirin.*” (BKBİKS, ASK, 93) demiş.

Günün birinde kudretli, zalim bir padişah yaşarmış. Bir gün yolda giderken Tuku adlı genç, “*Gününüz aydınlık olsun padişahım!*” (DP, TUK, 68) demiş. Padişah selam verirken papağını neden çıkarmadığını sorunca ellerinin dolu olduğunu söylemiş. Padişah ters ters bakıp yoluna devam etmiş. Padişahın adamları Tuku’yu tutup hemen af dilemesini istemişler. Tuku, “*Niçin? Ben bir kusur işlemedim ki!*” (DP, TUK, 69) demiş. Padişahın kızı Kirana zindanlarda masum bir gencin olduğunu duyar duymaz yanına gitmiş. Ellerini çözdürüp bulunduğu yere bir sedir attırmış. Kirana babasına, “*Atacan zindandaki genç mert, cesur bir insan, bırakın evine gitsin.*” (DP, TUK, 70) demiş.

Kışın yaklaştığı bir vakitte Cırtlan dışarıda dolaşırken ormanda yangın çıktığını görmüş. Hemen ne olup bittiğini anlamak için yangının olduğu yere koşmuş. Tam kaçacakken yardım isteyen birinin sesini duymuş. Her yana bakmış ama kimseyi görememiş. En sonunda sesin bir kutunun içinden geldiğini anlamış. Kutuyu aldığı gibi yangından uzaklaşmış. Yılan kutunun içinden çıkıp Cırtlan’ın boynuna sarılmış. Cırtlan Yılan’a onu yangının içinden kurtardığını, insaf etmesini söylese de Yılan, “*İyilik etmeseydin. Beni alevlerin içinde bıraksaydın. Şimdi son nefesini vereceksin!*” (YDB, CY, 74) demiş. Cırtlan yılanı kimin haklı olduğu konusunda üç canlıya soralım, onlar karar versin, demiş. Yılan bu düşünceyi kabul

etmiş. Cırtlan Kurt'a, *"Ey kurt kardeş, bu yılan alevler içinde yanıyordu. Kendimi tehlikeye attım, onu ölümden kurtardım. Şimdi beni zehirleyeceğim diyor. Ben de iyiliğin karşılığı kötülük olamaz diyorum. Sen ne dersin, yılan mı haklı ben mi?"* (YDB, CY, 77) demiş. Kurt yılanı haklı görünce Cırtlan, *"Kurt kardeş sen haklı değilsin. İyiliğe karşılık kötülük olamaz."* (YDB, CY, 78) demiş. Yılan Cırtlan'ın boynunu sıkmaya başlayınca bir canlıya daha sormaları gerektiğini söylemiş ve yola çıkmışlar.

Feyzioğlu'na göre her varlığın kendine has bir değeri vardır. Eğer ki bir toplumda dürüst insanla, hilekâr; altınla pul aynı kefeye konuyorsa ortada bir sorun var demektir. Değer kavramının yozlaştığı topluluklarda adaletten bahsetmek mümkün değildir. Bu durum Feyzioğlu'nun masallarında şu örneklerle ifade edilmektedir:

Fakir bir adam kendine yeni bir ev yapmak istermiş. Evin her yanını yapmış ama çatıya parası kalmamış. Ustadan çatıya bir hasır çekip üstüne kum atmasını istemiş. Bir hırsız eve girmeye çalışırken düşmüş ve Hakan'a gitmiş. Hırsız, *"Komşuma hırsızlığa gittim, evin çatısını hasırdan yapmış, hasır yırtıldı, içeri düştüm, az daha bacağım kırılacaktı. Lütfen adamı cezalandırın, adalet yerini bulsun."* (MÇ, AH, 60) demiş.

Aygüzel adında bir padişah kızı evlenmek için gençlere kendine en güzel hediyeyi getirmeyi şart koşmuş. Aygüzel güzel hediyeler karşısında kiminle evleneceğine karar veremeyince Şirince Şeşen gelmiş. Üç kardeşten hangisiyle evlenmesi gerektiği konusunda, *"Ben, Aygüzel'in bu hediyeler için en çok emek veren ve en hünerli hediyeyi getireni seçmesini dilerdim. Ama karar yine de kendisinin."* (ŞŞ, AŞŞ, 57) demiş ve oradakiler bu düşünceyi kabul etmiş.

Lokman Hekim ölümsüzlük ilacının yazılı olduğu kâğıdı ırmağa düşürünce Misis ülkesinden çırağı ile göç etmiştir. Uzun bir müddet yol gittikten sonra etrafı surlarla çevrili, düzenli bir şehre gelmişler. Lokman Hekim'in çırağı satıcıya ne sorsa değerinin bir lira olduğunu söylemiş. Çirak durumu hemen Lokman Hekim'e iletmiş. Lokman Hekim, *"Bir kentte yağla iğnenin arasında fark yoksa o kentte yaşamak doğru değil."* (LHÇ, LHÇ, 24) demiş. Tellalın çağrısı üzerine herkes meydanda toplanmış. Hakan ile vezirler seyirlik alanına gelmişler. Hakan, bir bahçivana *"Şimdi*

kendi suçlarını bir bir say, ipi kendi boynuna kendin geçir, adalet yerini bulsun.” (LHÇ, LHÇ, 25) demiş. Bahçıvan ördüğü yüksek duvardan bir hırsızın düşüp ayağını kırdığını söylemiş, duvarın yüksek olmasının suçlusunun çırak olduğunu söylemiş. Çırak, kadını, kadın kuyumcuyu suçlamış. Kuyumcunun kafası boynundan ince olduğu için asılamamış. Hakanın sabrı tükenmiş, *“Öyleyse başı büyük, boynu ince birini bulun!”* (LHÇ, LHÇ, 28) demiş. Söylenen ölçülere uyan Lokman Hekim’in çırağı varmış ve onu asmaya karar vermişler. Bunun üzerine *“Lokman Hekim bu haksızlığa dayanamamış. Çekilerek ortaya çıkıp kendini tanıtmış.”* (LHÇ, LHÇ, 29) Lokman Hekim çırağının ülkenin güzelliklerini göremediğini bu sebeple yaşaması gerektiğini söylemiş. Bunun üzerine Hakan çırağı affetmiş. Çırak, *“Yok ustam, yok bir kent ki yağla iğnenin farkı yoktur, orada yaşamak korkunçtur. Derhal hazırlanalım, yola koyulalım.”* (LHÇ, LHÇ, 29) demiş.

Selahaddin Eyyübi bir gün bir rüya görmüş. Ülkedeki bütün bilge kişileri etrafına toplamış ama rüyayı bir yorumlayan çıkmamış. Halk arasında bu haber yayılmış, bir oduncu fırsat bu fırsat deyip sabah yola koyulmuş. Yolda bir çeşme başında su içerken *“Oh be!”* demiş. Bunun üzerine beyaz bir yılan gelip durumu öğrenmiş. Yılan, *“Bak tehlikeli bir oyuna giriyorsun. Ama ben sana yardım edebilirim, rüyanın anlamını sana açabilirim. Ancak Selahaddin Eyyübi sana bir hediye verecek, kardeş payı bölüşeceğiz. Kabul ediyor musun?”* (SEAK, OO, 43) deyince oduncu sevinçle yılanın şartlarını kabul etmiş. Oduncu yılanın söylediklerini tekrar edince sultan yüz altın vermiş. Oduncu, *“Bu kadar altını onunla niçin böleyim?”* (SEAK, OO, 45) diye düşünüp yılanı taşlamış. Aradan bir yıl geçmiş. Sultan yine bir rüya için oduncuyu davet etmiş. Oduncu yollara düşmüş. Su içerken *“Oh be!”* deyince yine yılan çıkıp gelmiş. Padişahın rüyasını yorumlamak için gittiğini söylemiş. Padişahın rüyasını yine yorumlamış, bu sefer iki yüz altın vermişler. Bu sefer çeşmenin yanına uğramadan köye gitmiş. Üçüncü yıl oduncu, *“Yılan kardeş suçlu olduğumu biliyorum. Cezayı hak ettim ne olur beni cezalandırma. Gülünç durumdayım, alaya alma. Ne desem ne etsem kendimi affettirmem zor.”* (SEAK, SR, 50) deyince yılan yine yardım edeceğini söylemiş.

Usta Nezer, karısı eve almayınca mecburen başka diyarlara doğru yola çıkmış. Yolda bir manda dışkısının üzerindeki karafatmaları bir değnek ile öldürmüş. Sonra değneğin üzerine *“Benim adım Usta Nezer bir vuruşta kırk can ezer.”* yazmış.

Devler ülkesine gelince nöbetçi dev yazıyı okumuş ve arkadaşlarına haber vermeye gitmiş. Devler Usta Nezer'i konuk etmeye karar vermişler. Usta Nezer saraya yaklaşıncı Devbaşçısı, adamı güzelce karşılamış. *“Devler bu dev diyarında her işi nöbetleşe yürütüyormuş.”* (AY, UNİB, 61) Usta Nezer'i nöbet dışında bırakmışlar. Bazı devler devbaşçısına, *“Bu böyle gitmez. Biz çalışacağız, o yiyip içip yan gelip yatacak öyle mi?”* (AY, UNİB, 61) demişler.

Feyzioğlu'nun masallarından çıkarılabilecek ana düşüncelerden biri: *“İnsan ne olursa olsun sözünde durmalı, hiçbir zaman doğrudan ayrılmamalı, haklıya hakkını vermede tereddüt etmemelidir.”* Bu hususla ilgili Feyzioğlu'nun masallarında şu örneklere yer verilir:

Günün birinde yer öyle bir sallanmış ki binalar çökmüş, birçok insan ölmüş. Yanık adındaki çocuğun kardeşleri, anne ve babası da ölmüş. Sadece ninesi hayatta kalmış. Ninesi bir gün Yanık'tan zor günler için sakladığı kazları pazara götürüp satmasını istemiş. Yanık, pazara gidince birkaç kişi kazın civciv olduğunu söyleyip Yanık'ı kandırmışlar. Yanık, pazarda dolaşırken kasabın önünde eziyet edilen köpeği görünce elindeki az parayı da verip köpeği kurtarmış. Ninesi evde yiyecek bir şey olmadığını, bir iş bulmasını isteyince yola çıkmış. Bir göl kıyısında bir balıkçının ağıyla balık avladığını görmüş. Balıkçıya yardım etmek istediğini söylemiş. Akşam balıkçı bir balığı vermiş, ikinci gün iki balık vermiş. Üçüncü gün tutulan balıkları ikiye bölmüş ve şöyle demiş, *“Yanık bala sen çalışkan bir çocuksun. Tuttuğumuz balıkları kardeş payı bölüselim. Artık sen her gün işe gel.”* (YDB, YDB, 19) demiş.

“Bir Ali varmış. Mert, cesur. Döşü kıllı, bilekleri kalın. Haksızlığa tahammül etmezmiş, haksızlık edenin kolunu bükermiş. Halk onu çok severmiş. Adı büyük, ünü yaygınmış.” (SEAK, AAÜ, 105).

Kutlu dedenin verdiği sihirli kabağı da eşeği de kaybeden karı koca birbirlerine dert yanarken kapı çalınmış. Elinde bir sopayla kutlu dede gelmiş. Dede, *“Alın ey güzel insanlar. Alın bununla aklınızı başınıza toplayın, bu sopa size de yeter, sizden sonra geleceklere de.”* (AKA, VSV, 78) demiş. Dede hemen ortalıktan kaybolmuş. Kadın *“Vur sopam vur!”* deyince odanın içinde adamı kovalamaya başlamış. Adam acı içinde kabağını çalan komşusuna gidip kabağını istemiş,

komşusu evden kovunca sopa adamı kovalamaya başlamış. Adam kabağı vermek zorunda kalmış.

Feyzioğlu'nun masallarında toplumu oluşturan aile içinde fertlerin adil olması gerektiği anlatılır. Anne babaların çocuklarını sahip olduğu özelliklerden dolayı farklı değerlendirmesi ona göre son derece yanlış bir davranıştır. Feyzioğlu'nun masallarında bu konuyla ilgili şu örnekler verilir:

Bir gün bir kadının kocası ölmüş, kızıyla yapayalnız kalmış. Zengin hali vakti yerinde olan dul kadın işleri tek başına yürütemeyeceğini düşünüp evlenmek için tek kızı olan bir adam bulmuş, onunla evlenmiş. Adam üvey kızını hiç sevmemiş. *“Ne iş olsa ona yaptırıyor, kendi kızını hep koruyormuş.”* (AKA, KKO, 94).

Bir zamanlar Cantay ile Guntay adında iki kardeş yaşamış. Cantay dünya güzeli bir kızmış ama dilsizmiş, sadece serçesiyle sohbet edebiliyormuş. Ağabeyi çok üzülür, her istediğini yerine getirir, onu çok severmiş... Günün birinde Guntay evlenmiş. Karısına nasıl sevgi göstermişse Cantay'a da öyle. Karısının ne almışsa Cantay'a da almış. Düğüne derneğe birlikte gitmişler. Karısı Cantay'ı kıskanmaya başlamış, ona tuzaklar kurmuş. Bir gün Guntay'ın bir kızı olmuş, aynı Cantay'a benziyormuş. Karısı Cantay'ı o kadar kıskanıyormuş ki kızını cadı bir akrabasının kaçırıp kocasına Cantay'ın kızını haramilere verdiğini söylemiş. Adam kardeşini ormana bırakmış. Cantay ormanda karnını ballıbabalarla doyururken serçeyi görmüş. Cantay sevinçle doğrulmuş, onu tutup koynuna koymak istemiş. Serçe hemen uçup kıza yol göstermiş, bir saraya varmışlar. Saraya varınca serçe yakışıklı bir adama dönüşmüş. Kız kim olduğunu sorunca genç adam, *“Ben Büyülü Şehzade. Haksızlığa uğrayanları buraya getiriyorum. Onları kötülerin şerrinden emin tutuyorum.”* (PHSSB, DKB, 25) demiş. Bir gün sonra Guntay ormanda yolunu kaybedip sarayın önüne gelmiş. Saraydaki görevlilerden yardım istemiş. Büyülü Şehzade onu konuk etmiş. Gece Cantay saraydaki altın elmayı ağabeyinin çantasına koymuş. Sabah Büyülü Şehzade neden altın elmayı çaldığını Guntay'a sormuş. Guntay atılan bu iftiraya çok kızmış. O sırada kardeşi gelip, *“Ağabey bu elmayı ben çantana koydum. İftiraya uğrayan bir insanın ne hale gelebileceğini anladın mı?”* (PHSSB, DKB, 28) demiş. Cantay bütün olanları anlatınca Guntay, *“Suçlular cezasını bulacak siz merak etmeyin!..”* (PHSSB, DKB, 29) demiş.

Feyzioğlu'na göre adalet dağıtan kişilerin asıl görevi toplumda adaleti sağlamaktır. Bunun için de adalet işleri ile uğraşan kişilerin öncelikle, kendi menfaatlerini bir kenara bırakmaları ve herkese eşit şekilde davranmaları gerekir. Feyzioğlu, bu hususu masalarda bazen adil bir hakan ile bazen de rüşvet karşılığında haksızı kayıran kadı ile anlatır:

Samın yakınlarında kölesiyle birlikte yaşayan bir bey varmış. Bir gün Bey ufak bir şey için köleye fena halde kızmış. *“Köle buna çok alınmış, ücretini isteyip Bey'den ayrılmak istemiş. Bey ücret mücret ödememiş, bir de arkadan bağırıp azarlamış.”* (MÇ, BK, 51). Köle kadıya durumu anlatınca Kadı, *“Ücretin yarısı sana, yarısı bana. Yoksa bu işi çözemem.”* (MÇ, BK, 53) demiş. Kadı'nın yanına Bey gelince durumu kendince anlatmış. Bey ellerini kocaman açıp parmaklarını birleştirdiğinde kadı kendine kocaman bir rüşvet vereceğini sanmış ve köleyi huzurundan kovmuş. Pazardan kocaman bir karpuz alan Bey'e konuğunun çok mu olduğu sorulunca, *“Konuk monuk yok! Kadı'ya götürüyorum, gözünü toprak doyursun doymaz herifin.”* (MÇ, BK, 56) demiş. Kadı beyin getirdiği karpuzu görünce şaşırıp kalmış.

Kurt ile koç çayırılığın kime ait olduğunu kanıtlamak için buluşmaya karar verirler. Kurt buluşma yerine giderken durumu öğrenen boncuklu tilki, *“Yalnız tanık olmadan çayırın kime ait olduğu anlaşılabilir. Beni tanık olarak götürebilirsin. Ben sana destek veririm. Sen de bana koçun ayağından bağırsağından biraz verirsin. Karnımı doyururum.”* (ŞAŞB, KİK, 30) demiş.

Bir zamanlar bir kurt, bir aslan ve bir tilki yaşarmış. Üç kafadar bir arada yaşarlarmış. Yayılda dolaşırken karınlarını doyurmaya karar vermişler. Kurt sürüye yaklaşınca köpekler kurdu kovalamaya başlamış, tilki ve aslan koçu yakalamışlar. Tilki kümesi görünce tavuklardan da yakalamak istemiş. Aslan ile kurt nöbet almış, tilki tavukların arasına dalmış, en büyük horozu yakalamış. Sıra avları bölüşmeye gelince Aslan, kurttan hayvanları paylaşmasını isteyince kurt öküzü aslana, koçu kendine, horozu tilkiye vermiş. Aslan, *“Daha tilkinin görüşünü almadın, bana sormadın, koça daldın.”* (AKA, ÜKA, 124) demiş.

Günün birinde yetim bir çocuk yaşarmış. Ufak tefek, bir deri kemik. Yemeye ekmeği yok. Bir beye hizmetçi olmuş. Bey hizmetçilerini bütün gün çalıştırıyormuş.

“*Todur durumu hemen anlamış, canı yanmış. Beye nasıl ceza vereceğini düşünmeye başlamış.*” (DP, T, 40)

İnsanlara adaletli davranana yöneticiler halk tarafından sevilip sayılırlar. “*Bir varmış, bir yokmuş zamanın birinde adsız bir kentin hakanı varmış. Çok sevilen sayılan, hak yemez bir hakan...*” (YDB, KEM, 55) Bu hakanı bütün halk çok severmiş.

Bir zamanlar yaşlı bir kadın ve yetim torunu yaşarmış. Cırtlan keçinin sütünü pazarda satar, parasıyla evin ihtiyaçlarını alırlarmış. Bir gün bir vergi memurunun süt çok hoşuna gitmiş. Cırtlan’dan keçiyi kendisine satmasını istemiş. Cırtlan kendileri için önemini anlatıp satamayacağını söylemiş. Bunun üzerine vergi memuru kadıya gidip, “*Cırtlan adında yetim bir oğlan benim keçimi çaldı. Onu alıp bana geri verirsen her cuma sana sana yağlı süt veririm.*” (YDB, CST, 85) demiş.

Hazreti Hazer’i bulmak için beyden yedi kese altın alan Fazıl 39 gün boyunca dolaşmış ama bir türlü aradığını bulamamış. Fazıl’ın eşi Gule, “*Hak etmediğin bir parayı nasıl harcarsın Fezo? Buna ne hakkın var?*” (HOB, SGB, 18) demiş.

Selahaddin Eyyübi’nin yanında çalışkan bir vezir varmış. Bir gün ailesinden “*Çok ayrı kaldın anandan! Dön gel artık seni çok özledik!*” diye bir haber gelmiş. Vezir sultana durumu anlatmış, sultan kazandığı bütün serveti bırakmak şartıyla gitmekte özgür olduğunu söylemiş. Vezir yoksul bir şekilde köye dönerse sıkıntı yaşayacağını düşünürken küçük bir kız, “*Neden bu kadar üzgünsün amca? Söyle derdini bana derdini, belki bulurum dermanını.*” deyince başta küçük bir çocuğun bir şey yapamayacağını düşünmüş, sonra sultanla arasında geçen konuşmayı anlatmış. Küçük kız, “*Üzülme ama çaresiz bir olay yoktur. Padişaha dön. Gitmek için yine izin iste. Aynı şeyi söylerse Ben gençliğimi sizin için harcadım. Siz gençliğimi geri verin, ben gider bu mülkün daha fazlasını kazanırım... Padişah düşünecek...*” (SEAK, AKKI, 26) demiş. Vezir padişahın huzuruna gelince kızın söylediklerini yapmış. Sultan bu öğüdü kimin verdiğini sorunca küçük kızını anlatmış, bunun üzerine Sultan vezirin malını mülkünü de götürmesine izin vermiş.

Tilki bir gün bir kümese girip tavukların sakin olmasını istemiş, tavukların her biri bir köşeye saklanmış. Horoz öne çıkıp neden sakin olmaları gerektiğini

sorunca tilki eski alışkanlıklarını terk ettiğini söylemiş. Horoz karnını nasıl doyurduğunu sorunca tilki, *“Yasaya göre hareket ediyorum. Sanığı önce yargılıyorum, suçsuzsa daima affediyorum. Düzen böyle sağlanıyor, her yerde yasa geçiyor...”* (TB, TYİ, 80) demiş. Tavuklar rahatlayınca tilki folluk sepetine çıkmış, koltuğunun altından kalın bir kitap çıkarmış, horozu yargılamaya başlamış. Tilki horozu günün her vaktinde ötmekten suçlu bulup mideye indirmiş. Aradan günler geçmiş tilki tavşana korkması için bir neden kalmadığını, artık her tavşanı yemediğini söylemiş. Tavşan karnını nasıl doyurduğunu sorunca tilki, *“Yasaya göre. Önce bir sanık buluyorum, suçsuzsa daima affediyorum. Düzen böyle sağlanıyor, her yerde yasayı savunuyorum.”* (TB, TYİ, 84) demiş. Tavşanı da bir zaman sonra arka bacaklarının adaletten kaçmak için uzun olduğu bahanesiyle mideye indirmiş.

Yapılan iyiliğe iyilikle karşılık vermek gerekir. Feyzioğlu'nun masallarında yapılan iyiliğin karşılık bulması gerektiği ve aksi halde ne gibi sonuçlar ortaya çıkaracağı şu şekilde ifade edilir:

Bir zamanlar Möge Sarık adında bir şaman yaşarmış, onu herkes tanımış. Möge Sarık'ın ne karısı ne çocuğu varmış, köyden köye dolaşır, insanların sıkıntılarını anlarmış, acılarını paylaşır, onlara umut olurmuş. Bir gün yolda giderken ağzı bağlı bir çuval bulmuş, sevinç içinde çuvalı açarken çuvalın kırırdadığını görmüş. Çuvalın içinden bir kurt çıkmış, Möge Sarık'a teşekkür etmiş ama yine de onu yiyeceğini söylemiş. Möge Sarık bir işinin olduğunu söylemiş kurt merak edince Möge Sarık, sıkıntıda olan bir kadın var, ona yardım edeceğim, sonra beni yersin demiş, yola çıkmışlar. Möge Sarık, *“Ben seni kurtardım ama sen beni yemek istiyorsun, çok haksızlık ediyorsun! Birilerine soralım, hangimiz haklı isek o karar versin.”* (TB, MSK, 132) demiş, kurt da kabul etmiş.

Bir kişiye iftira atılması toplumun temellerinin sarsılmasına neden olur. Bu durumda bilgi sahibi olan kişilerin en gür şekilde bildiklerini anlatması gerekir. Bu sayede suçsuz insanlar hak etmedikleri bir muameleye maruz kalmaktan kurtulur. Feyzioğlu'nun masal kahramanları bir haksızlıkla karşılaştıkları zaman bazen bir hakana kafa tutar bazen babasına:

Bir gün uyurken su arkından gelen bir yılan Hakan'ı sokacakken Gence Batur yılanı öldürmüştü ve yılanı hemen kediler götürmüştü. Hakan durumu vezire anlatmış.

Üç kardeş vezirlerin hakani aldatmasıyla zindana atılmış. Kızlar bütün çabalarına karşın kocalarını kurtaramamış, yemeden içmeden kesilmişler. Hakan durumu fark etmiş ve neden böyle yaptıklarını sormuş. Küçük kız, “*Sorgusuz yargısız eşlerimizi zindana attırdın ata can. Üstelik ilk iki kardeşin hiç suçu yok. Gence Batur suçluysa onlar neden zindanda? Yakışır mı bu sizin hükümdarlığınıza?..*” (MÇ, SAGY, 41) demiş.

Bir zamanlar padişahın her dediğini onaylayan bir vezir yaşarmış. Bir gün padişahın yaptığının yanlış olduğunu söyleyince padişah görevine son vermiş ve bütün servetini elinden almış. Vezir sokakta dolaşırken çocukların padişah ile vezir arasında geçen bir oyun oynadıklarını görür, çocukların sözleri çok hoşuna gider ve padişaha mektup yazmış. “*Hükümdarım, vezir olarak atanmadan önce hiçbir şeyim yoktu. Son derece yoksul yaşıyordum. Sana hizmet ettiğim yıllar içinde bir yığın sürüler edindim; ancak sağlığımlı yitirdim. Sen adil bir hükümdarsan, varsın sürüler senin olsun ama sağlığımlı geri ver.*” (BKBİKS, KDA, 103) Bu mektup padişahın çok hoşuna gitmiş ve veziri görevine iade etmiş.

Feyzioğlu’nun incelen 30 masal kitabı incelendiğinde yaşamın her alanında adaletli olmak gerektiğiyle ilgili masalarda 49 farklı ifade belirlenmiştir. Adaletli olmayla ilgili en çok değer, *Selahaddin Eyyübi ve Akıllı Kız* masal kitabında 7 ifade ile yer almaktadır.

4.1.2. Aile Birliğı

Aile, aralarından kan bağı bulunan karı, koca ve çocuklardan oluşan toplumsal bütünlüktür. Aile, bireyi toplumun bir parçası haline getiren temel eğitim kurumudur. Aile ortamında “ben” kavramı zamanla “biz”e dönüşür. Birey aile içindeki karşılıklı sevgi, saygı, merhamet ve hoşgörü ile iyi bir insan olur. İyi insanlardan oluşan toplumlar da doğal olarak yaşamı sever, insana ve doğaya saygı duyar.

Feyzioğlu’nun masallarında ailedeki huzur ve mutluluğun anahtarı zenginlik değildir. Dayanışma içerisinde yaşayıp zorlukları el birliğıyle aşan, birbirlerine sevgiyle bağlanan kişiler daha huzurlu bir yaşam sürerler. Feyzioğlu’nun masallarında yer alan aile içi dayanışma ile ilgili örnekler şu şekilde sıralanabilir:

Bir gün bir kadının kocası ölmüş, kızıyla yapayalnız kalmış. Zengin hali vakti yerinde dul kadın, “*Bari evleneyim, bu kadar işi tek başıma çeviremem.*” (AKA, KKO, 94) deyip evlenmek için tek kızı olan bir adam bulmuş, onunla evlenmiş.

Bir zamanlar dört çocuğuyla beraber yaşayan dul bir kadın varmış. Üç oğlu varmış kadınının. Üç oğlanın üçü de avcıymış: Soğukkanlı, cesur, uzak görüşlü. Avdan hep elleri dolu dönerlermiş. Kız ise dünya güzeliymiş, bir bakan bir daha gözlerini alamazmış. “*Anası ile kardeşleri kızı göz bebekleri gibi korurlarmış.*” (PHSSB, ÜKBB, 80)

Bir zamanlar Fettan adında bir adam karısı Mihriban ve oğlu Cırttan ile birlikte yaşarmış. “*Fettan ile Mihriban çocuğun üzerine nane yaprağı gibi titrer, onu naz ile gamze ile büyütürlermiş.*” (PHSSB, CIH, 98)

Öksüz Oğul ile Kuğukız el ele vermiş. Süt Gölü’ün etrafına bir çadır yapmışlar. Öksüz Oğul, “*Çadırımız güzel oldu Kuğu kardeş, işte burada balık tutar, yaşarız.*” deyince kız ise, “*Ben de yaban keçilerinden süt sağar peynir yaparım.*” (ÖO, KKK, 34) demiş.

Emekli öğretmen olan nine kendinden bahsederken, “*Dört çocuk büyüttüm, her seferinde onlarla ders çalıştım, üç kez öğretmen oldum, iki kez de doktor oldum.*” (YÇ, BEK, 47) demiş.

“*Aysel’in ailesi hafta sonu kahvaltılarını ve akşam yemeklerinin tam bir kültürel şölene dönüştürüyorlardı. Her sefer yeni bir konu açıyorlar, o konuyu kim iyi biliyorsa o anlatıyor, sorularla derinleştiriyorlardı... Öyle çeşitli konular açılıyordu ki yemek yemek bir zevk haline geliyor, yepyeni şeyler öğreniyorlar, aile fertlerinin bağları daha da sıklaşıyordu.*” (YÇ, GKİD, 68)

Kentin kenar mahallesinde yaşayan bir şekerçi “*Her gün karısıyla birlikte evde akide şekeri yapar, kentin sokaklarında onu satarmış. Şekerçi ile karısı yoksul ama huzur içindelermiş. Çünkü birbirilerini çok sever, küçücük bir şeyden mutlu olmayı bilirlermiş.*” (SKA, KYŞ, 65)

“Aile iki iken dört olmuş. Evin içi cıvıl cıvıl, evin içi bir anda neşeyle dolmuş... Her biri bir işin ucundan tutmuş. Yorgunluk nedir bilmemişler... Kazançları iyileşmiş, geçimleri düzelmiş...” (SKA, SK, 100)

Karluk hakanının kızı ve oğlunu kurtarmışlar. “Ayı yavrularının bir köyün girişinde biri köyün çıkışında nöbete durmuş. Gençler köyün işini birlikte yapmışlar. Kızlardan biri, anamıza atamıza da haber verelim. Bizim yaşadığımızı öğrenip sevinirler.” (SKA, SKİA, 112) demişler.

Hakan, kızlarını üç kardeşle evlendirmiş. Bir gün uyurken su arkından gelen bir yılan Hakan’ı sokacakken Gence Batur yılanı öldürmüştü. Yılanı hemen kediler götürmüştü. Hakan durumu vezire anlatınca kardeş zindana atılmış. “Kızlar bütün çabalarına karşın kocalarını kurtaramamışlar. Atalarına yalvarmış yakarmışlar ama boşuna.” (MÇ, SAGY, 39) Kızlar yemeden içmeden kesilmişler. Üç yiğit Hakan kızlarıyla birlikte yola çıkacakken Hakan kızlarının kalmasını isteyince kızlar, “Biz eşlerimizi terk etmeyeceğiz! Sen de kargadan kılavuz tutma lütfen!” (MÇ, PAÖ, 50) diyerek yola çıkmışlar.

Bir zamanlar dört çocuğuyla beraber yaşayan dul bir kadın varmış. Üç oğlu varmış kadınının. “Üç oğlanın üçü de avcıymış: Soğukkanlı, cesur, uzak görüşlü. Avdan hep elleri dolu dönerlermiş.” (PHSSB, ÜKBB, 80) Bir gün kardeşler avdan dönünce analarını ağlar vaziyette bulmuşlar. Anneleri kız kardeşlerinin kaybolduğunu söylemiş ve oğullarının yeteneklerini sormuş. Onları dinledikten sonra anne, “Esin benim oğullarım, fırtına olup savrulun. Kızımı yedi kat yerin altında, yedi kat yerin üstünde de olsa bulup getirin. Bu yaşlı ananın acılarını dindirir.” (PHSSB, ÜKBB, 83) demiş.

“Şu ala dağı görüyor musunuz, sakın ola onun arkasına uçmayın. Eğer uçacak olursanız asla tek gitmeyin, mutlaka birlikte gidin.! Benim bir ayağım çukurda. Ananızı asla üzmeyin, ona yardım edin!” (SKA, KET, 80) deyince yavrular “Olur ata can, sen merak etme, sözünü tutacağız!” (SKA, KET, 80) demişler.

Feyzioğlu, masallarında huzurlu bir aile ortamının oluşması için aile fertlerinin birbirinden gizli saklı iş yapmamaları gerektiğini vurgular. Feyzioğlu masallarında bu durumu şu örneklerle ifade eder:

Yaşlı adam eşekle birlikte adamın evine gelmiş. Kabadayının karısına bir gece misafir olup olmayacağını sormuş. Karısı, “*Af edersin dede, bir haftadan beri eşim evde değil. Ben oğlumla tek başınayım, sizi konuk ederdim ama kocamdan korkarım.*” (YHK, EDK, 30) demiş.

Yirmi beş yıl askerlik yapan bir adam, memleketine gitmek üzere yola çıkmış. İdil’e varmadan akşam olmuş. Adam bir evin kapısını çalıp durumu anlatmış. Kapıyı açan Baybise, “*Ben yalnız yaşayan bir kadını, yabancı bir erkeği nasıl içeri alırım?*” (DA, MTK, 100) deyince adam yalvarmış. Bunun üzerine kadın kedisinin odasında nöbet tutması şartıyla adamı misafir olarak kabul etmiş. Baybise ile adam kedinin mumla nöbet tutup tutamayacağı üzerine girmiş. Sabah asker elbiselerini Baybise’ye kaptıran asker pazara gidince kadının kurnazlığını öğrenmiş. Bunun üzerine çiftliğe geri dönerken yolda bir fare bulup cebine koymuş. Yine çiftliğin kapısına varmış. Kadın askeri tanımazdan gelmiş. Yine kedinin nöbet tutması şartıyla kalmasına izin vermiş. Gece adam fareyi salınca kedi fareyi aramış. Baybise ne kadar mumu kediye tuturmaya çalışsa da kedi farenin peşini bırakmamış. Asker bahis sonunda Baybise’den çiftliği almış. Çiftliğin elden gideceğini anlayan Baybise askere evlenme teklifi etmiş ama asker, “*Hayır, karım var, karımı getireceğim.*” (DA, MTK, 106) demiş.

Ülkenin kuzeyinde çocuğu ve karısıyla yaşayan Ağanak adında yaşlı bir kişi varmış. Oğlu Ak Tunga’nın bilgeliğini herkes bilirmiş. Güneyde yaşayan Karagay Kağan Ak Tunga’nın bilgeliğini öğrenince yaşlı adama elçi göndermiş. Elçi, Karagay Kağan: “*Sen atlara seyislik yapacaksın, karın inekleri sağacak, oğlunda kağanın oğlu Gök Dalay’a bilgelik öğretecek. Sana on gün izin, gelmezsen yandın.*” demiş. Aile kısa süre sonra kağana hizmet etmeye başlamış. Ak Tunga yıllar boyu bütün bildiklerini kağanın oğlu Gök Dalay’a anlatmış. Kağanın eşi tek bilgenin kendi oğlunun olmasını istediği için Ak Tunga’yı öldürmeye kağanı ikna etmiş. Bunu duyan Gök Dalay Ak Tunga’nın yanına gelip onu uyarmış. Gök Dalay ile Ak Tunga ailesine gideceğini söyleyince babası nereye gideceklerini sormuş. Ak Tunga, “*O bir sır ata can, ana can! Bir gün gelir anlatırız.*” (ÖO, ÖAT, 64) demiş.

Hakanın kızıyla evlenmek için şehrin en yüksek minaresine tırmanmayı göze alan gençler saraya varmışlar. Kiminin ölüm, kiminin yaralanma haberi Yartı

Kulak'ın köyüne gelmiş. Yartı Kulak annesine, “*Ece can, izin ver ben de başkente gideyim, o gümüş tacı minareden indireyim. Yoksa bütün gençler ölecek, ölmeyenler sakat gezecek.*” (YK, YKGT, 179) Annesi itiraz edince Yartı Kulak, “*Bütün gençlerin ölmesini gönlün nasıl kabul eder ece can?*” (YK, YKGT, 179) deyince annesi verecek bir yanıt bulamamış.

Derviş namazdan dönerken bir kuru kafaya tekme atınca kuru kafa konuşmaya başlamış. Korkan derviş dua etmeye başlamış. Kuru kafayı yakar külünü mendilin içine koyup evin saçağına bırakmış. Kız merak edip kuru kafanın tozunu koklayınca hamile kalmış ve “*Babam başkalarından duyacaksa haberi ben vereyim.*” (YHK, KUK, 118) demiş ve babasına başından geçenleri anlatmış.

Feyzioğlu'nun masallarında aile büyüklerinin görevlerinden birinin de çocuklarını uygun bir eşle evlendirmek olarak görülür. Masallarında bu durumun erkek ailesi için olduğu kadar kız ailesi için de önemli olduğunu şu örneklerle belirtilir:

Karadağ'ın eteklerinde yaşayan toprakları bol, serveti çok Karatu Han yaşlanınca kızlarından en büyüğünü yanına çağırması, “*Ey benim sarı saçlı, yeşil gözlü kızım, ey benim canımın içi artık benim göçme zamanım geldi. Gel seni Sarıoğul ile evlendireyim, onu yerime han dikeyim.*” (PBA, HS, 76) demiş.

Bir gün Elenbay atına binip “*Dokuz oğluma bir anadan bir atadan doğma dokuz kız bulacağım.*” (DE, TBKH, 16) diyerek yola çıkmış. Günlerce yol gittikten sonra Oruskan Han'ın kentine varmış. Atını doğru Oruskan Bey'in evine sürmüş. Elenbay'ı güzelce ağırlamışlar. Oruskan avdan döndükten sonra Elenbay ile sohbet etmiş. Sohbetin sonunda Elenbay, “*Benim dokuz oğlum var Oruskan Han. Dokuz yiğit görüyorum ki senin de dokuz dünya güzeli kızın var. Kızlarına dünür geldim, kızların oğullarımı beğenirse, eşinle sen de evet dersen...*” (DE, TBKH, 17) demiş.

Bir zamanlar bir ana ile evliliği çağı gelmiş bir oğlan yaşarmış. Anne oğlunu evlendirmek istese de oğlan evlenmek istemezmiş. Bir ana oğluna, “*Vaktin geldi, zamanın erişti oğul! Beğen bir kız, evlendireyim seni, mutluluğunu göreyim.*” (TB, TKG, 72) deyince oğlan avı iyi geçerse evleneceğini söylemiş, anne çok mutlu olmuş. Genç avdan elinde bir tüylüce bir kuşla canı sıkkın şekilde dönmüş. Genç

üzerini giyip dışarı çıkacakken tüylüce kuş fesine dokunmuş, genç fesi pis oldu diye fırlatmış. Genç evden çıktıktan sonra kız tüylerinden kurtulup süslenmiş, gencin yanına gelmiş. Genç nerede oturduğunu sorunca Fes Sürülen Mahallesi'nde oturuyorum, demiş. Genç eve gelip annesine durumu anlatmış, annesi öyle bir mahalle bulamamış. Annesi kızın evini bulamadığını söyleyince genç akşamı zor etmiş, süslenip çıkacakken tüylüce kuş kanadını gencin kuşağına sürmüş, genç kuşağım pis oldu diye kuşağı atmış. Genç çıktıktan sonra tüylüce kız tüylerinden kurtulmuş, güzel bir şekilde oğlanın yanına gelmiş. Oğlan annesinin evini bulamadığını anlatınca kız niyetini sormuş. Genç evlenmek istediğini söylemiş. Kız, “*Biz tanıştık mı, birbirimizle anlaştık mı?*” (TB, TKG, 76) demiş. Genç nerede oturduğunu sorunca kız Kuşak Sürülen Mahallesi'nde oturuyorum, demiş. Annesi kızın alay ettiğini düşünse de evi aramış ama bulamamış.

Han kızı bütün zorlukları yenip Sarioğlan'ın yanına gelmiş. Göle atlar kanadı yanık ördeğe sarılınca birden Sarioğlan'a dönüşmüş. Sarioğlan, “*Hoş geldin dünya güzeli. Ne iyi ettin de geldin, engelleri nasıl yendin? Artık sen benimsin, ben de senin.*” (PBA, HAH, 89) demiş.

Hakan ve Vezir kardeşlerin konuşmalarını dinlemiş. Hakan, kardeşleri kendi kızlarına eş yapmak istemiş. Kardeşler soylu kişiler olmadıklarını söyleyince Hakan, “*Olsun! Benim için dürüstlük, kendine güven çok önemli. Demek ki anne babanız çok iyi.*” (MÇ, ÜYHY, 35) demiş.

Tilkinin anlattıklarına Yaşlı Kamburcuk inanmamış. Bunun üzerine Kızıl Tilki, “*Ben bir kız arıyorum ata can, evlenmek istiyorum.*” (MÇ, YKKT, 109) demiş.

Çomotay'ın kurduğu şehir çok ünlenmiş. Çomotay'dan başka kentlerin de kuruluşuna yardım etmesini istemişler. Çomotay önce gitmek istememiş ama istekler çok artınca Çomotay, “*Bu kenti sen yönet. Çocuklarımız Hamit ve Mecit sana emanet, Murkumomo'yu iyi gözet.*” (MÇ, MİK, 123) diyerek yola çıkmış. Çomotay'ın eşi gençken sevdiği adamı saraya almış. Karısı ve sevgilisi çocuklarının öldürülmesi için cellâda emir vermiş. Cellât kentten uzakta iki dağ arasında Hamit'i öldürecekken Mecit, “*Nolur, önce kardeşimi değil beni öldür!*” (MÇ, MİK, 127) demiş. Cellâtlar kıyamayıp çocukları ormana salmışlar.

Ali Şir Nevai âşık olduğu kızı babasından istemiş. Ebu Salih, kızın olumlu yanıtını Alishir Nevai'ye iletince hemen dünür göndermiş. Ama yine de kızın düşüncelerini kendinden duymak istemiş. Ve her akşam kendisi de Ebu Salih'e konuk gelmiş. *“Gül ile birlikte bahçede dolaşmış, birbirlerini sevgi sözleriyle ağırlamışlar. Alishir Nevai, yazdığı yeni sevda şiirlerini Gül'e okumuş.”* (MÇ, ALG, 151)

Feyzioğlu'na göre her ne kadar çocukları evlendirmek ailenin göreviyse de asıl kararı verecek olan bir ömür boyu birlikte yaşamayı göze alan gençlerdir. Feyzioğlu'nun masallarında bu durumla ilgili şu örneklere yer verilir:

Seperali, uzak olmasına rağmen sık sık Ural'a Yanbay'ın yanına gidip gelmiş. En sonunda Seperali Canay ile evlenmek istediğini Yanbay'a söylemiş. Yanbay, *“Yiğidim at yıldıktan doğar ama yiğidin gözü kulağı olur. Kız ise anadan atadan doğar, her ikisinin de yüreği olur. Madem öyle niyetin var. Kendi aramızda görüşüp danışalım; çünkü çok uzaktan gelirsin.”* (DA, AGY, 40) demiş. Karısı bu duruma karşı çıkmış, akrabalara danışmış. Yanbay, *“Bir de kendisine sormamız gerek.”* (DA, AGY, 40) demiş ve kıza sormuş. Canay, *“Bu yiğit, at verip Ural kızını Ural yiğitlerinin elinden aldım deyip övünmezse; günlük gül ile gününü gün edip çiçekten çiçeğe uçan arı olmazsa, atını bağladığı her yaylada durup kalmazsa il ayağından at terletip gelen yiğide ben razıyım.”* (DA, AGY, 41) demiş.

Yakışıklı genç, eğlencede sevdiğini görmüş. Annesinin her yerde onu aradığını, ona dünürlük edeceğini söyleyince kız, *“Biz tanıştık mı, birbirimizle anlaştık mı?”* (YHK, TKG, 45) demiş.

Dünya güzeli Biçe ile Seydamet birbirlerini sevmişler. Seydamet dünür göndereceğini Biçe'ye söylemiş; ancak diğer köyden Can Aslan çoktan kızın evine dünür göndermiştir. *“Babası ile annesi ona danışmadan, onun düşüncesini almadan onu Can Aslan'a vermeyi kabul etmişler, düğün gününü belirlemişlerdi.”* (PBA, BS, 178)

Mecit uçan halıyla Semerkant sarayında hakanın kızını havuza girerken görmüş ve onu uçan halıyla kaçırmış. Ona evlenmek istediğini söyleyince kız düşünmek için süre istemiş. *“Çok geçmeden kız kararını vermiş, evlenmişler. Orada*

çadırlar kurup sürüler edinmişler. İki çocukları dünyaya gelmiş, bir kız biri oğlan... Nur topu gibi iki insan.” (MÇ, İYY, 137) demiş.

Yiğitler Aygüzel’e hangisini seçtiğini sorunca Aygüzel karar verememiş. Aygüzel’in babası Hakan da bir karara varamamış, “*Bütün kağanlığımın yarısını size bağışlıyorum. Ne yazık ki, Aygüzel’in gönlüne hükmeden ben değilim. Kendi gönlünün hükümdarı kendisidir... Kararı o verecektir.*” (ŞŞ, AŞŞ, 56) demiş.

Bir genç han uzak diyarlardaki bir hanın kızına sevdalanmış. Gönderdiği elçilerin birçoğu geri dönememiş, dönenlerin de eli boş gelmiş. Bunun üzerine han vezirlerini toplayıp düşüncelerini sormuş. Vezirler, bu görev için en uygun kişinin at çobanı Çilbik olduğunu söylemişler. Çilbik dağlarda kırk kırsağını güdermiş. Kırsaklar her yıl doğurmuş. Taylardan biri dile gelip diğer tayları öldürmesini ve bütün sütleri kendine içirmesini söylemiş. Tay üç yılda iyice güçlenmiş. Hakanın askerleri gelip Çilbik’e durumu anlatmışlar. Çilbik ile tay şehre varınca uyuz bir eşeğe dönüşmüş. Hanın askerleri Çilbik ile taya gülmüşler. Tay, Çilbik’e durumu anlatmış ve hanın kızını istemek üzere yola çıkmışlar. Çilbik tayın sırtına binip dağları denizleri aşmış. Hanın sarayına varan Çilbik, Han’a, “*Benim ülkemin hanı değerli kızınızı düşünde gördü, onu içten sevdi. O nedenle elini, elinize uzatmak, sizinle akraba olmak istiyor...*” (CÇ, HKÇ, 57) demiş. Han bir süre düşündükten sonra, “*Sevinerek kabul ederim. Ancak kızıma soracağım, o kabul ederse.*” (CÇ, HKÇ, 57) demiş.

Yaşlı adam Kadir’i kurtardıktan sonra “*Birlikte köye gitmişler. Kadir’i kimse tanıyamamış. Yüzü değişik, karakteri değişik bir kişi olarak çıkmış köylünün önüne. İnsan canlısı, sevecen ve coşkulu birisi... Yaşlı kişinin kızıyla evlenip çoluk çocuğa karışmış. Günden güne mutluluğu artmış, bu güzel masalı da bize bırakmış.*” (ŞŞ, KTA, 91)

Hakan’ın en güzel atı hastalanmış ve Hakan sarayda atın öldüğünü söyleyeni öldürüleceğim, demiş. “*Bütün erkekler çocukları, eşleri ve yakınlarıyla kucaklaşmış: ‘Hakkınızı helal edin. Artık bizim sonumuz geldi. Hoşça kalın, mutlu yaşayın!.. Şanbek bizi öldürecek.*” (ŞŞ, HŞA, 94) demişler.

Kara karga, ala kargaya neden yavrusu olmadığını sorunca ala karga, avcılar çok olduğu için yavrusu olmadığını söylemiş. Kara karga, “*Yavruna kaçmasını öğretirsin, yavrusuz karga mı olur? Üstelik tüylerin ala, soyun tükenirse kalırım ben kapkara.*” (HG, AKKA, 10) demiş.

Feyzioğlu, masallarında evlatların her birinin farklılıklarıyla değerli olduğunu anlatır. Feyzioğlu’na göre çocukları cinsiyetine veya başka bir niteliğine göre ayırmak doğru bir davranış değildir. Bu hususla ilgili masallarında şu örneklere yer verir:

Bir zamanlar Cantay ile Güntay adında iki kardeş yaşamış. Cantay dünya güzeli bir kızmış ama dilsizmiş, sadece serçesiyle sohbet edebiliyormuş. Ağabeyi çok üzülür, her istediğini yerine getirir, onu çok severmiş... Günün birinde Güntay evlenmiş. Karısına nasıl sevgi göstermişse Cantay’a da öyle. Karısının ne almışsa Cantay’a da almış. Düğüne derneğe birlikte gitmişler. Karısı Cantay’ı kıskanmaya başlamış, ona tuzaklar kurmuş. Bir gün Güntay’ın bir kızı olmuş, aynı Cantay’a benziyormuş. Karısı Cantay’ı o kadar kıskanıyormuş ki kızını cadı bir akrabasının kaçirtıp kocasına Cantay’ın kızını haramilere verdiğini söylemiş. Adam kardeşini ormana bırakmış. Cantay ormanda karnını ballıbabalarla doyururken serçeyi görmüş. Cantay sevinçle doğrulmuş, onu tutup koynuna koymak istemiş. Serçe hemen uçup kıza yol göstermiş, bir saraya varmışlar. Saraya varınca serçe yakışıklı bir adama dönüşmüş. Kız kim olduğunu sorunca genç adam, “*Ben Büyülü Şehzade. Haksızlığa uğrayanları buraya getiriyorum. Onları kötülerin şerrinden emin tutuyorum.*” (PHSSB, DKB, 25) demiş. Bir gün sonra Güntay ormanda yolunu kaybedip sarayın önüne gelmiş. Saraydaki görevlilerden yardım istemiş. Büyülü Şehzade onu konuk etmiş. Gece Cantay saraydaki altın elmayı ağabeyinin çantasına koymuş. Sabah Büyülü Şehzade neden altın elmayı çaldığını Güntay’a sormuş. Güntay atılan bu iftiraya çok kızmış. O sırada kardeşi gelip, “*Ağabey bu elmayı ben çantana koydum. İftiraya uğrayan bir insanın ne hale gelebileceğini anladın mı?*” (PHSSB, DKB, 28) demiş. Cantay bütün olanları anlatınca Güntay, “*Suçlular cezasını bulacak siz merak etmeyin!..*” (PHSSB, DKB, 29) demiş.

Feyzioğlu, masallarında aile içinde huzuru sağlamak için yumuşak huylu, tatlı dilli olmak gerektiğini ifade eder. Feyzioğlu’na göre tatlı dil, güler yüz sayesinde çok

büyük görünen sorunlar kolayca çözülebilir. Masallarında bu hususa şu örneklerle dikkat çekmektedir:

Yangısek ve Konçirgen adında iki kardeş yaşarmış. Yangısek ava gider, Konçirgen ev işlerini yaparmış. “*Konçirgen, ocağı yakıp yemeği pişirmiş. Şarkı söyleyerek Yangısek’i beklemiş. Yangısek gelince yemek yemişler, o gün yaşadıkları öyküyü anlatıp sohbet etmişler.*” (SKA, KY, 73)

Çoban ile karısı beyaz bir çadırda yaşarmış. Adam hayvanları otlatır, kadın tek ineklerinin sütünden kışlık yağ, peynir, kurut yaparmış. Çoban bir gün çadırın üzerine çıkmış kurutların yarısı yok olmuş. Çoban topal karganın üzerine atlamış ama karga yalvarmış, kendine misafir olarak gelmesini istemiş. Çoban ertesi gün yola çıkmış. Karganın zenginliğini görünce şaşırılmış. Topal karga ona baş köşeyi göstermiş. Derhal sofraya kurulmuş; çaylar çörekler... Bir hürmet, bir sohbet, çoban ona karşı kaba davrandığı için utanmış... Tam kalkacağı sırada karga, çobana istediği zaman üstü türlü türlü yiyeceklerle dolan bir saçak hediye etmiş. Çoban eve gelince, “*Su getir elimi yüzümü yıkayayım sevgili kadını. Güzel bir yemek yiyelim.*” (BKBİKS, ASA, 40) demiş.

Mısır’ın genç padişahı hazinedeki yumurta büyüklüğündeki buğdayların sırrını araştırmak için vezirlerine görev vermiş. Vezirler Kafdağı’ndaki en yaşlı insanları bulmuşlar. Vezirin vardığı evin birinde yaşlı kadınlar ablalarının evini tarif etmişler. Küçük kardeşleri evde hasta bir şekilde yatarken en büyük nine dinç bir şekilde eve çeşmeden su getirmiş. Vezirler sihirli buğdayın sırrını öğrendikten sonra kardeşleri hastayken onun nasıl dinç ve genç kaldığını sormuşlar. Nine, “*Benim bacılarımın kocaları karamsar, dilleri iğneli... Benim kocam ise yumuşak huylu, iyimser, her soruma can der. İşte bu yüzden sağlımız hep iyi gider.*” (DE, İBS, 103) demiş.

Sarı köpek yaşlı adamın küçük kızını alıp ormana gelmiş. Tek katlı, duvarında sarmaşıkları olan evin önünde durmuş. Sarı Köpek kapıyı açmış. İçeride iki yaşlı köpek kendi aralarında konuşuyorlarmış. Sarı Köpek, “*İşte beğendiğim kız ana, işte beğendiğim baba!*” (İAK, SAK, 146) demiş.

Bir gün Pıtırış kocasına, “*Hey Dimitraş, sen de elin kocaları gibi gitsene gurbete! Para kazanıp getirsene! Bu çocuklar ne yiyecek?*” (DP, DP, 9) demiş.

Bir zamanlar yoksul bir ananın üç oğlu hep şöyle derlermiş: “*Bir dediğini iki eder miyiz? Seni bırakıp da gider miyiz?.. Sen bizim anamız, anamız değil canımız.*” (DP, İ, 107) Ama ergenlik çağına gelince kardeşler başka diyarlara gitmek istediklerini analarına söylemişler. Bunun üzerine yaşlı kadın, “*Gitmeyin, sizsiz ben ne yaparım? Verdiğiniz söze şimdi nasıl inanırım?..*” (DP, İ, 108) demiş. Ama çocuklarını kararlarından vazgeçirememiş. Bunun üzerine “*Büyük oğluna hırka vermiş. Ortanca oğluna eski bir çuval ve küçük oğlu İvançu’ya da ilaçlık bir ot kökü vermiş.*” (DP, İ, 108) Bir kutlu dedeyle birlikte yola çıkmışlar. Yolda büyük oğlan bir sürü koyun, ortanca ise bir değirmen istemiş. İstekleri hemen yerine gelmiş. İvançu yol boyunca suskun kalmış. Dede ne istediğini sorunca, İvançu, “*Ben soylu soplulu, helal süt emmiş, bir kızla evlenmek isterdim.*” (DP, İ, 110) demiş.

Bir padişahın kırk oğlu varmış, kırk yiğit. En küçüğünün adı Mirza Memed’miş. Üşenmek nedir bilmezmiş, kırk kardeşin atına o seyislik edermiş... Bir gün Mirza Memed bütün atları kaşağılamış, bütün kardeşler ava çıkmış. Bin bir güzelliğin olduğu bir yerde mola vermişler, çadır kurmuşlar. Kardeşler dinlenirken birinin nöbet tutmasını kararlaştırmışlar. Mirza Memed “*Siz yatıp dinlenin! Ben nöbete durayım, uykum gelince birinizi kaldırıyorum!*” (MME, MME, 14) demiş. Bir ejderha gelip çadırı devirmiş, bütün kardeşleri halka içine almış. Kardeşler uyandığında Mirza Memed’e kızsalar da bir şey dememişler. Ejderhayı kılıçla ve okla öldürmeyi düşünen kardeşleri Mirza Memed vazgeçirmiş. Ejderha Mirza Memed’e ihtiyacı olduğunu söylemiş. Mirza Memed, “*Bir kardeş otuz dokuz abi için kurban olabilir, verin beni ona. Atlanıp eve gidin! Ben başımın çaresine bakarım!*” (MME, MME, 16) demiş. Kardeşler, “*Olmaz! Biz seni nasıl teslim ederiz?*” (MME, MME, 16) demişler.

Şah Abbas âşık olduğu köylü kızını istemek için vezirlerini çobanın evine elçi olarak göndermiş. Vezirler eve gelince birini gönderip köylüyü kırlardan çağırması. Çobana durumu anlatmış. Çoban bir kız değil mi beyim, şahımıza kurban olsun deyince Aksakal, “*Yook olmaz öyle şey! Şah Abbas kurban değil eş istiyor. Bakalım kızınızın gönlü var mı? O ne düşünüyor?*” (TB, ŞAŞ, 15) demiş.

Günün birinde kapkara bir böcek yaşarmış. Çevresindekiler ona Pıspısa Hanım adını koymuşlar. Pıspısa Hanım bir gün evlenmek istemiş, bir tepenin üzerine çıkıp şarkı söylemeye başlamış, “*Ere giderim, ere giderim/ Er olmasa oyuna giderim.*” Bir oduncu elinde baltasıyla ormandan gelirken Pıspısa Hanım’ın sesini duymuş, onunla evlenmek istediğini söylemiş. Pıspısa Hanım oduncuya baltayı ne yapacaksın diye sormuş. Oduncu eşini dövmek için olduğunu söyleyince Pıspısa Hanım, “*Yürü yürü git işine. Ben sana yar olmam. Bir daha gelme peşime!..*” (PHSSB, PHSSB, 15) demiş, yine şarkı söylemeye başlamış. Bir çiftçi elinde kürekle geçerken Pıspısa Hanım ile evlenmek istediğini söylemiş. Pıspısa Hanım küreği sorunca çiftçi karısını dövmek için kullanacağını söylemiş. Pıspısa Hanım, “*Yürü yürü git işine ben sana yar olmam! Bir daha gelme peşime!..*” (PHSSB, PHSSB, 15) demiş. Biraz sonra Sıçan Soluk Bey tüyleri taralı, gözleri harelî oradan geçiyormuş. Pıspısa Hanım hemen şarkı söylemeye başlamış. Sıçan Soluk Bey, “*Ah Pıspısa Hanım, Pıspısa Hanım, canım cananım, Ruh-i revanım, sana kıyamam!..*” (PHSSB, PHSSB, 16) demiş. Pıspısa Hanım Soluk Bey’i şöyle bir süzmüş, içi titremiş. Soluk Bey’e, “*Hoş geldin ey dişleri mihenk bacakları direk, herkesten göyçek, sen hoş geldin.*” (PHSSB, PHSSB, 16) demiş. Sıçan Soluk Bey evlenmek istediğini söyleyince Pıspısa Hanım eşini dövüp dövmeyeceğini sormuş. Soluk Bey, “*Benim sevdiceğim, canım cananım. Seni dövemem, kuyruğumu üstüne sererim, ceylan gözlerine sürme çekerim, eteklerine inci elmas dizerim.*” (PHSSB, PHSSB, 17) demiş.

Feyzioğlu, masallarında çocukların ailenin ayrılmaz bir parçası olduğunu vurgular, çocuksuz olan ailelerin daha mutsuz olduğunu belirtir. Ailelerin çocukları olması için Allah’a dua etmeleri ve yardıma muhtaç insanlara yardım etmeleri gerektiğini masallarında şu örneklerle belirtir:

"Bir zamanlar yaşlı bir adam varmış, karısı ile birlikte bir çadırda yaşarmış. Çoluk yok, çocuk yok. Uzun yıllar çocuğun ne anlama geldiğini bilememişler." (MÇ, YKKT, 103)

Bir zamanlar mutluluk içinde yaşayan çocuğu olmayan bir karı koca varmış. Bu çift çocukları olmasını çok istiyormuş ama bir türlü olmuyormuş. Bir gün genç adam çadırın gölgesinde otururken bir dede gelmiş ve derdini sorup çadırın

gölgesinde dinlenmek isteyince izin vermiş ve çocuklarının olmadığını anlatmış. Bunun üzerine dede, “*Sana yardım etmek isterdim evlat can. Umudunu yitirme! Bir kızınız olacak ama ne yazık ki başı beladan kurtulmayacak.*” (BKBİKS, G, 106) deyip gözden kaybolmuş. Bir süre sonra bir kızları dünyaya gelmiş.

Bir zamanlar çok güzel kaval çalan bir çoban varmış. Sürüleri Bitlis’ten Mardin’e aşarmış. Bu dünyada bir karısı bir de o varmış, çocuğa hasret kalmışlar. Çoban, karısının yüzüne kederle bakıp “*Bir çocuğumuz olsaydı, dünyalar güzeli.../Bir çocuğumuz olsaydı, kuzuları o otlatsaydı...*” (AD, YOÇ, 13) dermiş.

Akdağ’ın başında bir gölün kıyısında bir dede ile bir nine yaşarmış. “*İkisi de çocuğa hasretmiş. Her gün göle inip su içerken sen çok içtin, ben çok içtim.*” (İAK, DEN, 65) diye kavga ederek şakalaşmışlar.

Bir zamanlar yaşlı bir karı koca yaşarmış. Üstü sıvalı evinin çatısına her yıl iki leylek gelip yavru yaparmış. Yaşlı çift leyleklere bakıp, “*Sizin yavrunuz var, bizim yok!*” (DP, CT, 53) derlermiş. Leylek, adama balığa gitmesini söylemiş. Yaşlı adamın ağına küçük bir çocuk yakalanmış. Yaşlı çift bu duruma çok sevinmiş, çocuğa Todur ismini vermişler. Bir gün yaşlı adam çift sürerken öğle yemeğini Todur getirmiş. Adama dinlenmesini söyleyip öküzün kuyruğundan hemen sırtına çıkmış. Çift sürmeye başlamış. Yoldan geçen bey öküzlerin nasıl tek başına tarlayı sürdüğünü merak edince yaşlı adam olanları anlatmış, bey çocuğu kendine hizmetçi vermesini ya da satmasını istemiş. Bunun üzerine yaşlı adam, “*Şaşırdın mı sen Bey? Nasıl veririm, yıllardı onu özlemle bekledim? Gözlerimin akı, karası bir oğlum var.*” (DP, CT, 59) demiş.

Bir zamanlar yaşlı bir dede Karakum Çölü’nde kervanıyla birlikte değirmene un öğütmeye gidiyormuş. Dedenin yüzüne rüzgârla birlikte kumlar çarparken bir türkü söylemeye başlamış: “*Bir oğlum olsaydı/Yüzü ay gibi parlak/Bir oğlum olsaydı/Gönlü güneş gibi sıcak/Bir oğlum olsaydı/Arı kadar çalışkan...*” (YK, YK, 14) Birden yaşlı adam bir ses duymuş, her yana bakmış ama kimseyi görememiş. Devenin kulağından küçücük bir çocuk inmiş; saçları Türkmen çocuğu gibi kazanmış, iki saç örgüsü yanlardan sarkmış. Dede oğlanı çok sevmiş, küçük olduğu için Yartı Kulak adını vermiş. Dede çocuğa, “*Sen çok küçüksün Yartı Kulak. Bilmem bana yaşlılıkta bakabilir misin? Yine de çok sevimlisin.*” (YK, YK, 16) demiş.

Feyzioğlu'nun masallarında anne babaya her daim saygı duyulması ve özellikle yaşlılık dönemlerinde onlara her türlü konuda yardımcı olunması gerektiğini anlatır. Bu hususta masallarında şu örneklerle yer verilir:

Yedi dağın dikleştiği yedi vadinin derinleştiği yerde Geray adında bir genç yaşarmış. Kağan'ın tek oğlu olan Geray kendine çok güvenirmiş. Bir gün babasına, *“Ata can bugün ava yalnız gideceğim.”* demiş. Geray ava tek başına çıkmış; ama bir daha dönmemiş. Herkes Geray'ı aramış, dağ başında bir kuş sesi duyulmuş. Yaşlı bir adam Emanet'e durumu anlatmış. Emanet Kağan'ın yanına gelmiş. Kağan kendi oğlu gibi Emanet'i bağrına basınca Emanet, *“Oğlunuz benim, bundan sonra hep emrinizdeyim...”* (AD, KG, 23) demiş.

Bir zamanlar Çukurova'da Tahmas adında yakışıklı bir delikanlı yaşarmış. Bir gün eşiği Karakaçan ile ormana odun toplamaya gitmiş. Yağmur bastırınca bir mağaranın içine girmiş. Mağaradaki sıçanları kovunca metal bir kapak dikkatini çekmiş. Tahmas kapağı kaldırıncaya kazan dolusu balı görmüş. Tahmas balı eşiğin terkisine yükleyip günlerce pazarda satmış, hayli para kazanmış. Tahmas, Karakaçan ile bal aramak için yine mağaraya gelmiş. Kazanın dibinde bir kapak olduğunu görmüş. Kapağı kaldırıp merdiven ile aşağıya inmişler, her taraf yılan doluymuş. Yılanlar Tahmas'ı şahlarının huzuruna götürmüşler. Şahlarının üst tarafı, güzel bir kız, alt tarafı yılanmış. Şahmeran, Tahmas'ı çok iyi karşılamış; fakat yer altında yaşadıkları yeri gördüğü için dışarıya göndermek istememiş. Tahmas annesinin yalnız kaldığını söyleyince Şahmeran, *“İşte o kötü. Anayı yalnız bırakmak olmaz tabii, gerekince git ama yine gel. Kapımız her zaman açıktır.”* (LHC, ŞS, 13) demiş.

Bir zamanlar yoksul bir ananın üç oğlu varmış. Üçü de hep aynı sözleri tekrarlamış: *“Bir dediğini iki eder miyiz? Seni bırakıp gider miyiz? Sen bizim anamız, anamız değil, canımız...”* (PHSSB, İ, 62)

Feyzioğlu, masallarında aile bireylerinin birbirlerini koşulsuz sevmelerinden dolayı yeri geldiğinde canından vazgeçebilecek ölçüde fedakârlık yapması gerektiğini ifade eder. Masallarında bu konuyla ilgili şu örneklerle yer verir:

Ak saçlı, nur yüzlü, yaşlı bir adam genç yaşta karısı ölünce, “*Geride iki minik yavru kalmış. İki minik yavru adam hem analık hem de babalık ederek ikisini de büyütmüş.*” (SKA, SKSSD, 50)

Bir zamanlar Ahmet ve Hüseyin adında iki arkadaş yaşarmış. Hüseyin Ahmet’e tarlasının bir bölümünü ekmesi için vermiş. Ahmet tarlada çalışırken bir küp altın bulmuş. Her ikisi de altını karşısındakine vermeye çalışıyormuş. İki arkadaş anlaşamamış ve en sonunda Hüseyin altınları Şirince Şeşen’e vermeyi teklif etmiş. Ahmet ise “*Hayır, senin güzel mi güzel bir kızın var, benim de güçlü kuvvetli bir oğlum. İkisi de büyüdü artık, birbirini çoktan beri seviyorlar, gel onları evlendirelim, altınları da onlara verelim. Yoksulluğu da unutsunlar.*” (ŞŞ, DGS, 13) demiş.

Çomotay’ın kurduğu şehir çok ünlüymüş. Çomotay’dan başka kentlerin de kuruluşuna yardım etmesini istemişler. Çomotay önce gitmek istememiş ama istekler çok artınca yeni şehirler kurmak için yola çıkmış. Çomotay’ın yokluğunda eşi gençken sevdiği adamı saraya almış. Çomotay’ın karısı ve sevgilisi çocukların öldürülmesi için cellâda emir vermişler. Cellât kentten uzakta iki dağ arasında Hamit’i öldürecekken Mecit, kardeşinin yerine kendisinin öldürülmesini istemiş. Cellât kılıcı Mecit’e doğrultunca Hamit kendini öldürmesini istemiş cellâttan. Bunun üzerine “*Cellât çocuklara acımış, iki kolu da yana düşmüş.*” (MÇ, MİK, 127)

Feyzioğlu, ailenin oluşumunda fertlerin karşılıklı sorumlulukları olduğuna inanır. Feyzioğlu’na göre nasıl bir ebeveyn çocuklarının rızkını temin etmekten sorumluyorsa evlatlar da üzerine düşen konularda anne babaya karşı sorumludur. Masallarında bu hususla ilgili şu örneklerle yer verilmiştir:

“*Ana atalı bir bölük keklik yaşarmış bu dağlarda... Tüyleri çil çil, yumurtaları çil... Ana ile ata nereye gitse, onlar da peşlerinde.*” (SKA, KET, 79)

Küçük bir kız dünyaya gelmiş. Dört kutlu dede kız için sırayla dua etmişler: “*Bu kız güldükçe yanaklarında güller açsın. Ağladıkça gözlerinden inciler saçılsın. Yürüdüğü zaman arkasından yeşil çimenler çıksın...*” (YHK, İGSG, 101) Dilsu büyüdüğü zaman halası ağlayınca gözlerinden düşen incileri almak için onu kaçırmış. Küçükken kutlu dedenin verdiği kolyeye bakmış, dördüncü dedeye yardıma ihtiyacı olduğunu söylemiş. Dede, “*Ben sana yardım edeceğim ama*

dediğimi yaparsan: Bir daha anana babana sormadan birinin elinden tutup hiçbir yere gitmeyeceksin!” (YHK, İGSG, 96) demiş.

Bir zamanlar balıkçı kadın ve yakışıklı bir oğlu yaşarmış. Kadın balıkları tutar, oğlu da satarmış. Bir gün sarayın önünden geçerken padişahın kızı oğlanı görmüş ve oğlan çok hoşuna gitmiş. Padişah kızı babasından oğlanın saraya hizmetçi olarak alınmasını istemiş. Padişah oğlanın annesine durumu anlatınca kadın, *“Olmaz padişahım, varım yoğum tek oğlum var, nasıl veririm? Canımdan artıktır o!”* (PBA, BG, 143) diyerek evladı için padişahın sözüne karşı gelmiş. Padişah kadına altın, gümüş vererek oğlanı sarayda tutmuş. Oğlan büyümüş, yakışıklı bir delikanlı olmuş. Padişah kızı da ona âşık olmuş. Kız, *“Balıkçı güzeli evlen benimle, sadık dost olayım sana, sevip sayayım alıp bağırma basayım seni.”* (PBA, BG, 145) demiş.

Bir zamanlar orta halli bir aile yaşarmış. Bu ailenin en büyük serveti üç oğullarıymış. Günün birinde anne ve baba oğullarını çağırıp, saçlarını okşarken baba, *“Size bırakacağımız mal mülk belli. Nereden saysanız dana, kuzu, tosun elli... Uzun süre siz yetmez. Daha fazlasını vermek elimizden gelmez. Ama ömür boyu gerekli üç şeyi size verdik. Birinci sağlıklı büyüdünüz, gücünüz kuvvetiniz var. İkincisi kendinize güven duymanızı sağladık, yenilmez bileğiniz, kıvrak zekânız var. Üçüncüsü de sizi okutup eğittik; işbilir insanlarsınız, yeteneğiniz var.”* (MÇ, ÜÇY, 13) demiş.

Sualtı Hakanı ile evli olan Mircan çocuklarını da alıp annesine ziyarete gelmiş. Annesi geçiminin nasıl olduğunu sorunca Mircan, *“Hiç kimse benim kadar mutlu olamaz anne. Ama seni çok özledim. Yüreğim sızlıyordu... Çocuklarımı alıp sana geldim.”* (ŞŞ, GMCÇ, 68) demiş. Annesi kalmasını isteyince, *“Akşam evde olmak zorundayız. Su altında camlı köşkümüz var. Eşim bizi bekliyor. Seviyorum onu, güzel bir insandır. Büyülemişler onu. Sudan çıkınca yılanı dönüşüyor. Kendi hakanlığının en büyük yiğidi odur, o bir kahramandır.”* (ŞŞ, GMCÇ, 69) Yaşlı kadın su altı dünyasının yolunu nasıl bulacağını sorunca Mircan, kocasını nasıl çağıracağını anlatmış. Yaşlı kadın gece sinsice ırmağın yolunu tutmuş ve Sualtı Kağanı Ahmet’i çağırması. Ahmet, *“Sonunda geldin güzel yüzlü Mircan’ım, seni alayım Mircan’ım, deryalara kaçayım Mircan’ım”* (ŞŞ, GMCÇ, 70) demiş ama yaşlı kadın baltayı yılanın kafasına indirmiş.

Çok çok eski zamanlarda bir nine ile dede yaşarmış. Bunların bir oğlu varmış. Mert mi desen mert, yiğit mi desen yiğit... Delikanlı bir gün göle balık avlamaya gitmiş. Göl kıyısına on iki beyaz güvercin konmuş. Güvercinler birden tüylerinden kurtulup güzel birer kız olmuş ve göle girmişler. Delikanlı kızlardan birinin tüyünü almış. Kızlar sudan çıkınca durumu fark etmişler. Kız tüylerini isteyince delikanlı tüylerini vermiş ama babası kızının geç kaldığını anlamış. Kızın babası Şaltur Şultur Kemik gelip oğlana kızını alıkoyduğunu, cezasını çekmek için üç yıl emrinde çalışması gerektiğini söyleyince oğlan, “*Gidip anam ile atama haber edeyim, seninle geleyim.*” (AD, ŞŞK, 60) demiş.

Bir tüccar şehre giderken kızlarının ne istediğini sormuş. Kızları farklı farklı hediyeler istemişler. Tüccar en küçük kızın istediği boncukları bulamayınca bir adamın tarifi üzerine harabe bir eve gitmiş. Karşısına bir dev çıkmış, dev istediği boncukları kızına götüreceğini söyleyince boncukları vermiş. Tüccar eve geldikten sonra birden kapı vurulmuş. Kapıdaki dev büyük kızını istemiş. Tüccar korkudan kızını deve teslim etmiş. Dev, kızını mağaraya hapsedmiş. Dışarı çıkarken kıza tepsi üzerinde bir sıpa burnu bırakmış. Dev, kızın burnu yiyip yemediğini kontrol etmek için “*Burun neredesin?*” demiş, ses kedinin karnından gelmiş. Bunun üzerine dev kızın elini ayağını bağlayıp hapsedmiş. Dev, tüccarın evine gidip bu sefer ortanca kızını almış. Kız da sıpa burnunu kediyeye yedirince onu da hapsedmiş. En sonunda en küçük kızını almış. Dışarı çıkarken kız, “*Daha ilk günden beni yalnız bırakırsan canım sıkılmaz mı? Sabret biraz, birbirimize alışalım, koklaşıp oynaşalım, acelen ne?*” (BKBİKS, DÜKK, 71) deyince dev evde kalmış. Kız devin saçlarını taramış. Dev birkaç gün sonra yaşamak için avlanması gerektiğini söylemiş. Kıza sıpa burnunu bırakıp gitmiş. Sıpa burnu dile gelmiş, kızını uyarmış. Kız devin canının bulunduğu şişeyi alıp sallamış. Devden kardeşlerinin yerini öğrendikten sonra şişeyi kırmış ve kardeşlerini kurtarmış. “*Kardeşler sevinç içinde birbirlerine sarılmışlar...*” (BKBİKS, DÜKK, 75)

Palandöken eteklerinde kıt kanaat geçinen bir çiftçi varmış. Çiftçi tarlasını sürerken önüne büyük bir yılan çıkmış karasabanı durdurup yılanın canını kurtarmış. Yılan da ağzından bir altın çıkarıp yere bırakmış. Her tarlaya gelişinde yılan çiftçiye bir altın vermiş. “*Gel zaman git zaman, çiftçinin parası bollaşmış. Karısına*

çocuklarına yeni giysiler, ayakkabılar, çocuklara kitaplar almış. Evin eksikliğini tamamlamış.” (HG, KUA, 78)

Bir zamanlar padişah ve vezirler ava çıkmışlar. Avdan dönerken yollarına bir kadın çıkmış. Kadına padişah kim olduğunu sorunca, “*Ben Ağca kadın. Hem ev kuramım hem de ev yıkan!*” (KKH, KAM, 16) cevabını vermiş. Padişah bunun nasıl olduğunu sorunca Ağca Kadın, “*Ey Padişah, şunu bil ki kadın ev kurarsa o ev bin yıl yaşar. Kadın ev yıkarsa onu kimse kuramaz!*” (KKH, KAM, 16) diye cevap vermiş.

Keloğlan ile Kartal Abi uzun süre uçtuktan sonra Keloğlan’ın babasının yaşadığı şehre varmışlar. Birisine cebindeki kâğıtta yazılı adresi sorduğu zaman anlamadığı bir dilde cevap vermiş. Yakınından geçen bir çocuk Türkçe adresi gösterebileceğini söylemiş. Sefa adındaki çocukla Kartal Abi’nin sırtına binip babasının adresine doğru uçmuşlar. Bir iş yerinin önünde durmuşlar. Keloğlan iş yerinin içine girip bağıarak babasını sormuş babası, “*Vay benim kel oğlum, keleş oğluuum! Demek sensin ha?*” (KKA, BÜ, 96) demiş ve birbirilerine koşmuşlar. Bir yandan sevinç gözyaşları akıtmış, bir yandan sıkı sıkı kucaklaşmışlar. Keloğlan, “*Seni çok özledim baba, yıllarca yolunu gözledim. Sen çıkıp gelmedin. Ben de Kartal Abi’nin sırtına binip geldim.*” (KKA, BÜ, 98) demiş

Selahaddin Eyyübi akıllı kızı huzura çağırtmış. Ortaya koyduğu leğenin içine kız hemen kâğıttan bir kayık yapıp koymuş. Kız sen ne kadar güçlü olursan ol, beni boğmazsın demek istemiş. Kızın ne kadar zeki olduğunu anlamış. Selahaddin Eyyübi çadır hocalarından ders alabileceğini söyleyince kız, “*Önce anamdan, babamdan izin almalyım padişahım!*” (SEAK, SEAK, 32) demiş. Bu durum padişahın çok hoşuna gitmiş.

Hakan kızı hemen koşup devi öldürdüklerini hakana haber vermiş. Hakan çok sevinmiş ve devi öldüreni özel olarak ödüllendirmek istemiş. Herkes sarayın önünden geçmiş ama hakan kızı Ayıkulak’ı görememiş. Ayıkulak yaşlı nineyi kıramadığı için sarayın önünden geçmiş, hakan kızı onu hemen tanımış. Hakan Ayıkulak’ı yanına çağırtmış. Hakan, “*Yalnız kızımın değil, tüm yer altı insanlığının geleceğini kurtardın oğul. Dile benden ne dilersen!*” (AY, HK, 32) deyince Ayıkulak, “*Dileğim yeryüzüne çıkmak Hakan’ım! Bana yardım edin gideyim, anam yolumu gözler, gidip anamı göreyim.*” (AY, HK, 32) demiş.

Bir zamanlar kısa kuyruk keçi ve uzun kuyruk koyun bir arada yaşıyormuş. Keçi iki yavru dünyaya getirmiş: Title ve Bitle. Yavrular çimenlerde birlikte oynuyormuş. Keçi koyuna kışın yaklaştığını söylemiş ama koyunun umurunda olmamış. Koyun keçiye hiç kulak asmamış. Keçi, “Etme eyleme koyun kardeş!” diye uyarılmış ama koyun dinlememiş. Kış gelmiş, her yeri buz kaplamış. Koyun ancak birkaç gün dayanabilmiş, keçinin yanına gelmiş, yalvarmış. Yavrular yalvarınca koyunu da içeri almış. Keçi yavrularını kırmayıp koyunun kafasını yaptıkları çadıra almış ama yavrular üşümeye başlamış. Keçi, “*Kusura bakma, bu minik yavruları korumam gerekli!*” (TB, TB, 52) deyip koyunu dışarı çıkarmış

Gökyüzü kara bulutlarla kaplandığında Yartı Kulak devesiyle birlikte hala tarlada çalışıyormuş. O kadar çok yağmur yağıyormuş ki ıslanmadık tarafı kalmamış. Yartı Kulak, “*Eğer rüzgâr beni yere savurursa, sellerin içinde boğulurum, anam ile atam bana hasret kalır.*” (YK, YKKD, 155) diye düşünmüş.

Yartı Kulak annesinin yaptığı yemeği tarlaya babasına götürürken birçok zorlu aşmış ve babasının yanına varmış. Yartı Kulak’ın yemeği getirdiğini gören babası, “*İşte benim balam büyüdü. Büyüdü de koca bir yiğit oldu. Anasının atasının işlerini gördü. Balam balam can balam... Balam balam bal balam...*” (YK, YKTY, 35) demiş.

Feyzioğlu’nun masal kitaplarında toplumun en küçük birimi olan ailede mutlu olmanın önemini ve yollarını belirten 71 ifade belirlenmiştir. Aile birliği ile ilgili en çok değer, *Murkumomo ile Çomotay* adlı masal kitabında 10 farklı ifade yer almaktadır.

4.1.3. Affedicilik

Yapılan bir yanlış hoşgörü ile karşılamak olarak bilinen affetmeyi Hökeleli (2013: 297) “kişinin kendisine yönelik kusur işleyen ve onu inciten birine karşı, onun hak etmediği merhamet ve sevgiyi göstererek, gücenme, darılma, öç alma gibi olumsuz davranma hakkından vazgeçme isteği” olarak tanımlar.

Feyzioğlu, masallarında herkesin affedilmeyi gerektirecek bir yanlış yapabileceğini belirtir. Hatasını anlayan kişinin imkân dâhilinde affedilmesi

gerektiğini belirtir. Feyzioğlu'nun masallarında affedicilik ile ilgili şu örneklere yer verilir:

Çomotay'ın kurduğu şehir çok ünlüymüş. Çomotay'dan başka kentlerin de kuruluşuna yardım etmesini istemişler. Çomotay önce gitmek istememiş ama istekler çok artınca yeni şehirler kurmak için yola çıkmış. Çomotay'ın yokluğunda eşi gençken sevdiği adamı saraya almış. Çomotay'ın karısı ve sevgilisi çocukların öldürülmesi için cellâda emir vermişler. Cellât kentten uzakta iki dağ arasında Hamit'i öldürecekken Mecit, kardeşinin yerine kendisinin öldürülmesini istemiş. Cellât kılıcı Mecit'e doğrultunca Hamit kendini öldürmesini istemiş cellâttan. Bunun üzerine "*Cellât çocuklara acımış, iki kolu da yana düşmüş.*" (MÇ, MİK, 127)

Talih, Kadir'e aslanın, çiftçinin ve Hakan'ın dertlerinin dermanını söyledikten sonra, "*Asıl sorun senin sorunun. Anladığım kadarıyla birçok kötülük ve bazı iyilikler var senin içinde. Kötülükleri unut, o iyiliklerle seni ödüllendirmek istiyorum. Talih karşına çıkacak.*" (ŞŞ, KAT, 84) demiş.

Karısına zulüm eden bir adam yaşarmış. Bu adam karısını her fırsatta azarlarmış. Kadın bir gün Tanrı'dan dilerim ki on beş gün içinde bir su kabağı doğurasın. Adam, erkek doğurmaz diye düşünse de on beş gün sonra ormanda bir su kabağı doğurmuş. Adam ne yaptıysa kabaktan kurtulamamış. Adam nereye gitse kabak da karşısına çıkıyormuş. Kendisi baş edemeyince karısından yardım istemiş. Kadın su kabağına sevgi ve şefkat ile derenin kenarında beklemesini söylemiş. Kabak yuvarlanarak odadan çıkmış ve su başına gitmiş. Kabak dere kenarında suya girip güneşlenmiş. Adamın karısı kabağı eline alıp, "*Seni üzdü mü o baban? Sakın kusura bakma bebeğim. Her insanın bir eksiği vardır mutlaka. Sen onu bağışla!*" (ŞAŞB, SKD, 100) demiş.

Kafdağı'nın doruklarında büyük bir kent varmış. Bu kentin padişahı ve eşinin bir türlü çocukları olmuyormuş. Bir gün sağanak halinde bir yağmur yağmış. Yağmurla birlikte sarayın çatısına bir elma düşmüş. Karısı koşup elmayı ikiye bölmüş ve kocasıyla paylaşmış. Kısa zaman sonra kadın kırk bebek dünyaya getirmiş. Padişah çocuklardan korkup dağa bırakılmasını emretmiş. Aradan yıllar geçmiş, ana kocasına yalvarıp çocuklarını geri getirmesini istemiş. Padişah, uzun süre yol gittikten sonra çocukları bıraktığı yere varmış. Çocuklar babalarını sevinçle

karşılamlılar. Padişah utancından kıpkırmızı olmuş, “*Bu suçlu babanızı affedin çocuklarım. Ananız hepinizi bir kere de doğurunca öylesine ürktüm ki...*” (CÇ, S, 117) Çocuklar babalarını affetmişler ve hep birlikte kente dönmüşler.

Lokman Hekim ölümsüzlük ilacının yazılı olduğu kâğıdı ırmağa düşürünce Misis ülkesinden çırağı ile birlikte göç etmiş. Uzun bir müddet yol gittikten sonra etrafı surlarla çevrili, düzenli bir şehre gelmişler. Tellalın çağrısı üzerine herkes meydana toplanmış. Hakan ile vezirler seyirlik alanına gelmişler. Hakan, bir bahçıvanın asılmasını emretmiş. Bahçıvan ördüğü yüksek duvardan bir hırsızın düşüp ayağını kırdığını söylemiş ve duvarın yüksek olmasının suçlusunun çırak olduğunu söylemiş. Çırak kadını, kadın kuyumcuyu suçlamış. Kuyumcunun kafası boynundan ince olduğu için asılamamış. Hakan başı büyük, boynu ince birini bulmalarını emretmiş. Lokman Hekim’in çırağını suçlu ilan etmişler. Lokman Hekim ortaya çıkıp çırağının hakanın güzel ülkesinin güzelliklerini tam olarak göremediğini ve bağışlanması gerektiğini söylemiş. Bunun üzerine Hakan, “*Çok güzel söyledin bilge kişi. Onu bağışladım sana!*” (LHÇ, LHÇ, 29) demiş.

Bahçıvan bahçedeki çiçeklerle teker teker uğraşıp rengârenk bir bahçe yapmış. Sultanın sevdiği gül harici bütün çiçekler açmış. Bahçıvan ne kadar uğraşsa da gül yine solmuş. Gülün dalına bir bülbül yuva yapmış, yavru çıkarmış. Sultan kuşların öleceğini söylemiş. Kuşları kara bir yılan yemiş, bahçıvan sultana durumu anlatmış. Sultan yılanın da öleceğini söylemiş. Bahçıvan kendini sokacakken yılanı öldürmüş, sultan sen de öleceksin demiş. Sultanın karısı ve kızı banyo yaparken izleyen bahçıvanı sultan huzuruna çağırılmış. Bahçıvan asılmadan önce konuşmak istemiş. Padişahın bütün dediklerinin gerçekleştiğini, eğer kendini de asarsa sultanın da öleceğini söyleyince sultan, “*Haydi hayatını bağışladım bahçıvan. Büyüklük bende kalsın!*” (SEAK, SEB, 41) demiş.

Selahaddin Eyyübi bir gün bir rüya görmüş. Ülkedeki bütün bilge kişileri etrafına toplamış ama rüyayı bir yorumlayan çıkmamış. Halk arasında bu haber yayılmış. Bir oduncu, kaderimi değiştirecek fırsat bu fırsat deyip sabah yola koyulmuş. Yolda bir çeşme başında su içerken “Oh be!” demiş. Bunun üzerine beyaz bir yılan gelip durumu öğrenmiş. Yılan, “*Bak tehlikeli bir oyuna giriyorsun. Ama ben sana yardım edebilirim, rüyanın anlamını sana açabilirim.*” (SEAK, BYB, 46)

demiş. Ancak Selahaddin Eyyübi sana bir hediye verecek, kardeş payı bölüşeceğiz deyince oduncu sevinçle yılanın şartlarını kabul etmiş. Oduncu yılanın söylediklerini tekrar edince sultan yüz altın vermiş. Oduncu, bu kadar altını onunla niçin bölüşeyim diye düşünüp yılanı taşlamış. Aradan bir yıl geçmiş. Sultan yine bir rüya için oduncuyu davet etmiş. Oduncu yollara düşmüş. Su içerken “*Oh be!*” deyince yine yılan çıkıp gelmiş. Yılan, “*Korkma! İnsan hata yapabilir. Nereye gidiyorsun?*” (SEAK, BYB, 47) diye sormuş. Padişahın rüyasını yorumlamak için gittiğini söylemiş Oh oduncuya yine yardım etmiş.

Han ile çar arasındaki savaş çok uzun sürmüş. Askerlerin hatta hanın atını bile kesip yemek zorunda kalmışlar. Bir süre sonra savaşı bırakmak zorunda kalmışlar. Askerlerin çoğu atlarının eyerini bırakmış ama Eget babasının öğüdüne uyup sırtına yüklemiş. Şehre doğru gelirken dağdan süt beyazı bir at süzülüp gelmiş, herkes onu yakalamak istemiş ama at Eget’in yanında durmuş. Yola koyulup bir deniz kenarına varmışlar. Denizin dibinde bir parıltı görmüşler, han hemen çıkarılmasını istemiş. Denizin dibine dalan kimse geri çıkamamış. Eget gece gizlice babasının yanına gitmiş, babasına durumu anlatmış. Babası o parıltının denizin dibinde olmadığını, ağacın tepesinde büyük bir elmas taşı olduğunu söylemiş. Eget sabahleyin hana durumu anlatmış. Eget elmasın ağacın başından denize yansıdığını söylemiş. Han nereden bildiğini sorunca Eget, babasının yaşadığını anlatmış. Han Eget ‘ten babasını getirmesini istemiş. Herkes korku içinde Eget ve babasını beklemiş. Bir süre yaşlı adama baktıktan sonra han eğilip adamın elini öpmüş. Han yaşlı adama, “*Yaşlıları öldürdüğüm için bağışlayın beni. Akıl danışacağımız kimse kalmadı. Siz bana başdanışman olun.*” (TB, YNY, 123) demiş. Yaşlı adam hanı affedip görevi kabul etmiş.

Gülner Hanım’ın dokuduğu halıyı inceleyen Melik Memet halıyı hediye eden berberden halının çiftini istemiş. Değirmenci bir ay sonra halıyı dokuyabileceklerini söylemiş. Berber bir ay sonra Gülner Hanım’ın dokuduğu halıyı Melik Memet’e götürmüştü. Halıya bakan Melik Memet karısının bir cadı olduğunu, kendisini Gülner’in kurtardığını anlamış. Karısını cezalandırmak için on katıra bağlayıp cezalandırmak istemiş. Durumu gören Gülner, “*Belki bu kız bize kötülük etmiş olabilir. Ama onun iki bacısı olmasaydı, gerçekler hiçbir zaman ortaya çıkmayacaktı. Onlar bana yardım etti, ben de Melik Memet’i buldum. Melik Memet’in ayrılmasıyla*

zaten bu kız cezasını buldu. Peki, neden öldürüyorsunuz? İnsanların kusuru olamaz mı? Hanginizin kusuru yok?” (PHSSB, GHMM, 126) demiş ve kızını bağışlamış.

Feyzioğlu'nun masal kitaplarında affedicilikle ilgili ifadeler çok sık rastlanmamaktadır. Affedicilik değeriyle ilgili masalarda 10 farklı ifadeye yer verilirken bu ifadelerden 3'ü *Selahaddin Eyyubi ve Akıllı Kız* masal kitabında yer almaktadır.

4.1.4. Arkadaşlık

Birbirine karşı sevgi, saygı, anlayış gösteren kişiler anlamında kullanılan arkadaşlık sonradan gelişen bir süreçtir. Arkadaşlıklar birbirine iyilik yaparak, hoşgörülü davranarak ve affederek kurulabilir. Sonraki süreçte arkadaşlar arasında güvenin sağlanması arkadaşlığın dostluğa evrilmesini sağlayacaktır. Feyzioğlu masallarında arkadaşlık ve dostlukla ilgili olarak şu bulgulara rastlanmıştır:

Casus okulunda bir Rus ve Türk öğrenci Bayram çok iyi arkadaş olmuşlar. Okuldan iyi bir şekilde mezun olduktan sonra Türk casus, arkadaşı İvan'ı ziyarete Rusya'ya gitmiş. İvan, Bayram'ı bir okula götürmüş ve bu okuldaki bütün çocukların isimleri Türk isimleriymiş. Bunun üzerine Bayram İvan'a, *“Yahu İvan bir daha düşünmeliyiz, kardeşlik mi yoksa gizli kapaklı işler mi daha iyi?..”* (YHK, CO, 97) demiş.

Aslan Çilbik'in karşısına çıkıp onunla dost olmak istediğini söylemiş. Çilbik bunun nasıl olacağını sorunca Aslan, *“Senin en güvenilir arkadaşın olacağım.”* (CÇ, ÇA, 38) demiş ve iyi birer arkadaş olmuşlar.

Ütekız Altınses'i ararken İdil kıyısına gelmiş. İki balıkçının Altınkanat için kavga ettiklerini görmüş. Ütekız cebindeki altınları birer birer balıkçılara verip Altınkanat'ı kurtarmış. Altınkanat teşekkür edip Ütekız'ı Altınses'in yanına götürmüş. Altınses isteğini yerine getirmek için Ütekız'dan iki sırrını çözmesini istemiş. Altınses babasının verdiği sihirli inci kolyenin kırıldığını ve hiçbir inciyi bulamadığını söyleyince Ütekız inci ve elmasları bulmak için karıncalardan yardım istemiş. Ütekız, durumu karıncalara anlatınca ana karınca, *“Biz sana yardım edebiliriz.”* demiş. Ve Altınses'in sarayına gelip incileri bulmuşlar. Altınses ikinci sırrının ölen annesini görmek olduğunu ve çaresinin şifalı bir suyu içmek olduğunu

söylemiş. Ütekız düşünceli bir şekilde suyu aramaya başlamış. Ütekız'ın kurtardığı saksığan yavruları durumu dinleyince, “*Bak kanatlarımız çok güçlü artık. Uçabiliriz her yere. Götürelim seni istediğin her ülkeye.*” (DA, ÜY, 127) demişler. Şifalı suyu sarayın mezar odasındaki annesinin mezarına dökmüşler, Altınses'in annesi uyanmış. Daha sonra Ütekız'ın annesinin mezarına gitmişler. Bunu duyan cadı kağana hemen haber vermiş. Kağan kamçısıyla kızları döverken “*Altınses elindeki şişenin kapağını açıp Kağan'a su fişkırtmış, Kağan oracıkta cansız hale gelmiş. İki arkadaş sevinçten birbirine sarılmış, ömür boyu arkadaş kalmışlar.*” (DA, AİS, 129)

“*Doğru mudur yalan mı, gerçek midir uydurma mı bilinmez. Bu masalın güzelliğinden kimse şüphe etmez: bir zamanlar bir karga, bir kaplumbağa, bir de geyik arkadaş olmuşlar. Biri uçan, biri kaçan, biri de sürünen...*” (BKBİKS, TKU, 81)

Avdan dönen tilki yılanın bir fareyi yutmak üzere olduğunu görünce hemen yuvasına girmiş. Yuvanın yanına gelen yılan tilkiyle arkadaş olmak istemiş. Tilki temkinli davransa da bu isteği kabul etmiş. Tilkiyle yılan sudan geçerken yılan tilkinin boynuna dolanmış. Suyu geçince tilki yilandan inmesini istemiş ama yılan inmemiş. Bunun üzerine tilki en azından vedalaştıktan sonra öldürmesini istemiş. Yılan helalleşmek için başını eğince tilki dişlerini geçirmiş. Yılan gevşeyip yere düşünce tilki, “*Eee yılan efendi! Dostluğa ihanet etmeyi sana kim öğretti?*” (KKH, TY, 97) demiş.

Bir zamanlar Fırat Irmağı'nın kıyısında yoksul bir balıkçı yaşarmış. Balıkçı oğluyla birlikte nehirden balık tutup satarmış. Günlerden bir gün ağdan renkli bir balık çıkmış. Balıkçı müşteri bulmaya şehre gidince balık, çocuktan kendini suya atmasını istemiş. Balıkçı ve müşteri gelince balığın olmadığını görmüşler. Balıkçı oğlunu öldürmekle tehdit edince müşteri çocuğa kızmaması için balıkçıya para verse de balıkçı çocuğu tehdit etmeye devam etmiş. Çocuk evi terk etmeye karar vermiş. Çocuk eve geç saatte gelip annesinden yolda yemek için torba hazırlamasını istemiş. Annesi, “*Sen haklısın oğul. Çık yola dikkat et edindiğin arkadaşlara. Eğer ekmeği bölüp küçüğünü kendisine, büyüğünü sana veriyorsa o arkadaş sağlamdır. Hastalanır yolda kalırsan, o da seninle kalıyorsa gerçek arkadaş odur, unutma!*” (AD, BBG, 53) diye öğüt vermiş. Balıkçı oğlu şehre yaklaşıncaya bir yolcuyla

karşılaşmış. Her iki genç de iş aramak için şehre gittiklerini söylemiş. Bunun üzerine şehirde bir oda tutmuşlar. Balıkçioğlu ortak kasaya üç lira atsa da arkadaşı on lira atıyormuş. Balıkçioğlu duruma itiraz edince arkadaşı, “*Bugün ben çok kazandım, yarın sen kazanır koyarsın. Bu bizim ortak paramız. Kardeş kardeş paylaşırız.*” (AD, OH, 61) demiş.

Fazıl yüzünden düşen bin parça yola çıkmış. Yol ırmak kıyısından geçiyormuş. “*İrmak kıyısında dokuz on yaşlarında bir grup çocuk hem hindileri güdüyor hem de oynarlarmış.*” (HOB, KAKH, 19)

Çocuklar sıcak havada oynuyorlarmış. Ağaçların gölgesi bile çok sıcakmış. Ebuliz su getirmeye tek gitmek istemiş, arkadaşı Delal, “*Birlikte gidelim, şimdi Mizogil önüne çıkarlar! Çocuklar siz hindilere dikkat edin!*” (HOB, SKBK, 61) demiş.

Ebuliz babasına köyün su sorununu çözmek için kuyuya yeni bir düzenek kurma fikrini söylemiş. Babasının yardımıyla gece çalışmaya başlamışlar. Delal ve diğer arkadaşlarının yardımıyla kuyudan hiç su dökülmeden suyu çekmeyi başarmışlar. Rezaz Usta çocukların gayretlerini ve dayanışmalarını görünce, “*Her zaman böyle arkadaş kalın, arkadaş kalın. Sirtınız yere gelmez.*” (HOB, İLB, 85) demiş.

Tahmas’ın yaşadığı şehrin padişahı yaşlanmış, güçsüzleşmiş ve hastalanmış. Lokman Hekim padişahın iyileşmesi için ilaç verirken bir dede padişahın derdinin çaresinin Şahmeran’ın beynini ve kalbini yemek olduğunu söylemiş. Ayrıca Lokman Hekim, Şahmeran’ı gören kişinin vücudunun yılan gibi pul pul olacağını söylemiş. Bunun üzerine kentte yaşayan herkesi ırmağa sokmuşlar ama Tahmas’ın olmadığını farkına varmışlar. Annesi Tahmas’a dışarı çıkalım deyince Tahmas, “*Olmaz ana, söz verdim. İyiliğe karşı kötülük yapar mıyım?*” (LHÇ, TLH, 16) demiş. Askerler Tahmas’ın vücudunun pul pul olduğunu görünce Şahmeran’ı gördüğünü anlamışlar. Lokman Hekim ve Tahmas, Şahmeran’ın mağarasına varmışlar. “*Şahmeran dostça karşılaşmış, Tahmas utanmış.*” (LHÇ, TLH, 17)

Bir zamanlara kara kaşlı, kara gözlü bir çocuk yaşarmış. Oyun oynamayı seven bu çocuğu kimse oyununa almazmış. Yalpalayarak yürüdüğü için çocuğa Badi

derlermiş. O gün yine oyun başlamış, Badi oynayanların yanına gelmiş. Çocuklar Badi'yi oyuna almamışlar. Badi üzüntü içinde çayın kıyısına gelmiş, kurbağalarla oynamak istemiş. Kurbağalar suya dalmış. Bir tarlanın ortasına gelince fareleri görmüş. Tüm fareler deliklerine girmiş. Biraz sonra küçük bir fare çıkmış sesinin çok güzel olduğunu söylemiş. *“Badi şaşırmış, onu okşamak için elini uzatmış. Fare hoplayıp dizine çıkmış. Badi'nin yüreği hoptamış, içinde sonsuz bir sevinç...”* (LHÇ, BB, 63)

Masmavi gölün iki yakasında iki ülke uzanmış. İkisi de birbirinden güzel, birbirinden yeşil. Meyve ağaçları çeşit çeşit... Rengârenk çiçeklerin bezediği bahçelerde bülbüller ötermiş. Hava tertemiz, insanlar mutluymuş. Birbirlerine gider gelir, şenlik düzenler, eğlenirlermiş. *“Bu iki ülkenin kralı da çok yakın iki arkadaşmış. Bir gün birinin, bir gün ötekinin sarayında göle karşı oturur, yer, içer, müzik dinler, dans gösterileri izlerlermiş.”* (LHÇ, DD, 73)

Mirza Memed devlerin yanından ayrılmış, yola koyulmuş. Havada çeşit çeşit kuşlar belirmeye başlamış. Mirza Memed'in her yanını kuşlar sarmış. Bunun üzerine Mirza Memed Allah'a yalvarmış. Kuşların padişahı yurtlarında kıtlık olduğunu, Mezopotamya'da bolluk olduğunu söylemiş. Mirza Memed'den kendilerini Mezopotamya'ya götürmesini istemişler. Mirza Memed, kuşlardan misafiri olmalarını istemiş. Kuşlar inanmayınca Mirza Memed, *“Telaşlanma! Hepinize yetecek bir şey biliyorum yeter ki dost olun, komşuluğa yol açın.”* (MME, KKGK, 35) demiş. Mirza Memed sopayla sofraya vurunca her yan güzel yiyeceklerle dolmuş. Kuşlar doymuşlar, Mirza Memed'e teşekkür etmişler. Mirza Memed'den sofrayı istemişler ama o sofranın insanlar için olduğunu söylemiş. Kuşların padişahı iki tüy çekip, *“Bunları çantana koy, bir sır gibi sakla. Başın dara düşerse, çıkar birbirine sür. Ben nerede olsam kuşları toplar gelirim, yardımına yetişirim.”* (MME, GGKK, 39) demiş. Mirza Memed, *“Kuşlar padişahı ile kol kola, kanat kanada kucaklaşmışlar.”* (MME, GGKK, 39)

Aldar Köse geçit vermez dağın doruğuna zorluklar yenerek çıkmış. Aldar Köse düz bir kayanın üzerinde saatler boyu uyumuş. Uyandığında göğsünde yeşil kırmızı tüyleriyle Berkut duruyormuş. Berkut hemen kaçmaya çalışmış. Aldar Köse, *“Korkma renkli çocuk, korkma. Sana zarar verecek değilim. Senin gibi renkli bir*

arkadaş arıyordum...” (TB, AKBY, 31) demiş. Berkut kanatlarını çırpıp kaçmaya çalışınca kuyruğunun kopacağını sanan Aldar Köse Berkut’u bırakmış. Aldar Köse, “*Yahu Berkut can, gel gitme renkli kuzu, yol yoldaşı ol ban. Dünyayı birlikte gezelim. İhtiyacım var sana*” (TB, AKBY, 32) diye yalvarmış. Berkut hoplayıp Aldar Köse’ nin omzuna dokunmuş, böylece arkadaş olmuşlar, yola koyulmuşlar.

Feyzioğlu’nun masallarında arkadaşlık değeriyle ilgili 19 farklı ifadeye yer verilmiştir. Masal kitaplarından *Lokman Hekim ve Çırağı* 4 ifadeyle arkadaşlıkla ilgili en çok değerin belirlendiği kitaptır.

4.1.5. Barış ve Huzurdan Yana Olma

Barış, TDK (2005) Türkçe Sözlük’te “uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam” olarak tanımlanırken huzur, “dirlik, baş dinçliği, gönül rahatlığı, rahatlık, erinç” olarak tanımlanır.

Feyzioğlu’nun masallarında toplumsal barış ve huzurun sağlanması için bütün bireylerin gayret göstermesi gerektiği vurgulanır. Bu konuyla ilgili masallarında şu örneklerle yer verir:

Bayan Çur Kağan, kâğıt yapımını Araplara öğretme konusunu aksallılar meclisine danıştığında Şirince Şeşen, “*Kağıt üretsin, kağıt uygarlıktır, varsın uygarlık yayılsın.*” (YÇ, KU, 95) diyerek kâğıt ustalarını farklı ülkelere göndermiş.

Bir zamanlar mutluluk içinde yaşayan bir karı koca varmış. Mutluluk içinde yaşarlarmış. Bu çift, çocukları olmasını istiyormuş ama bir türlü çocukları olmuyormuş. Bir gün genç adam çadırın gölgesinde otururken bir dede gelmiş ve derdini sorup çadırın gölgesinde dinlenmek isteyince izin vermişler. Bunun üzerine Dede, “*Sana yardım etmek isterdim evlat can. Umudunu yitirme! Bir kızınız olacak ama ne yazık ki başı beladan kurtulmayacak.*” (BKBİKS, G, 106) deyip gözden kaybolmuş.

Bir zamanlar ormanda zalim bir aslan yaşarmış. Aslandan bıkan hayvanlar bir antlaşma yapmak istemişler. Antlaşma gereği her gün bir hayvan aslana yem olmak üzere yanına gitmiş. Bir gün sıra tavşana gelmiş. Tavşan aslana yem olarak getirdiği ablasını başka bir aslanın yediğini anlatmış. Öfkelenen aslan tavşanla birlikte su

kıyısına gelmiş. Suda aksini gören aslan pençe atıp suya atlamış. Kuyruğuna beyaz bir bayrak takan Tavşan, “*Kurtulduk, kurtulduuk! Gözünüz aydın, artık barış zamanıdır!*” (KKH, KBT, 83) demiş.

Mirza Memed devlerin yanından ayrılmış, yola koyulmuş. Havada çeşit çeşit kuşlar belirmeye başlamış. Mirza Memed’in her yanını kuşlar sarmış. Kuşların kralı yurtlarında kıtlık olduğunu, Mezopotamya’da bolluk olduğunu söylemiş. Mirza Memed’den kendilerini Mezopotamya’ya götürmesini istemiş. Mirza Memed, “*Madem açsınız, konuğum olun. Neyim var, neyim yok sizinle paylaşayım. Karnınızı doyurayım.*” (MME, KKG, 35) demiş. Kuşlar inanmayınca Mirza Memed, “*Telaşlanma! Hepinize yetecek bir şey biliyorum yeter ki dost olun, komşuluğa yol açın.*” (MME, KKG, 35) demiş.

Feyzioğlu, masallarında barış ortamını sağlamak için herkesin mücadele etmesi gerektiğini anlatır. Feyzioğlu’na göre hep birlikte yeterli derecede mücadele etmeden sorunları çözmek çoğu zaman olumsuz sonuçlanır. Bu sebeple herkes barışa elinden geldiğince katkı sunmalıdır. Feyzioğlu’nun masallarında bu durumu anlatan örnekler şöyle sıralanabilir:

Küçük kızıyla yaşayan ahmak adam bir gün talihini aramaya karar vermiş. Küçük kızının ısrarına rağmen yola tek çıkmış. Ama kız babasını gizlice takip etmiş. Yolda bir aslan ve bahçıvan kendi talihlerini de bulmalarını istemiş. Yolda giderken ahmak adam Hakan ile karşılaşır ve Hakan, “*Benim şansımı da bul lütfen. Koca bir ülkem var. İnsanlarım mutlu... Komşularla huzur içinde yaşıyoruz. Peki, ben neden gamlı yasıyım hep? Neden yüzüm gülmüyor? Şansım bana yardım etsin lütfen!*” (YDB, AA, 47) Ahmak adam uzun bir yol gitmiş, kendi şansını ve diğerlerinin şansını bulup, soruları sormuş. Cevaplarla birlikte dönerken yolda bahçıvana rast gelmiş. Bahçıvan ahmak adamı en güzel şekilde ağırlamış. Bahçıvana ağaçların altında hazine olduğun söyleyince adam kazmaya başlamış ve hazineleri bulmuş. Bahçıvan ahmak adama, “*İşte hazine! İşte zenginlik bu! Bana da yeter, benim soyuma sopuma da sana da! Kal, kardeş olalım, bu bahçeyi birlikte kullanalım.*” (YDB, AA, 52) Ahmak adam söz verdiğini söyleyerek yola çıkmış. Aslanın yanına gelince derdinin çaresinin ahmak bir adam yemek olduğunu söyleyince adamı ayaklarının altına almış. Kızı bağırınca sesi duyan bahçıvan silahını alıp seğirtmiş.

Bir de gelmiş ki ne gele!.. Ahmak adam yara bere içinde kalmış. Bahçıvan adamı kurtarmış. “*Bahçıvan adamı yeniden kucaklamış, samimi iki arkadaş olup mutluluk içinde bahçeyi işlemeye gitmişler.*” (YDB, AA, 54)

Casus okulunda bir Rus ve Türk öğrenci Bayram çok iyi arkadaş olmuşlar. Okuldan iyi bir şekilde mezun olduktan sonra Türk casus, arkadaşı İvan’ı ziyarete Rusya’ya gitmiş. İvan, Bayram’ı bir okula götürmüş. Okuldaki bütün çocukların ismi Türk ismiymiş. Bunun üzerine Bayram İvan’a, “*Yahu İvan bir daha düşünmeliyiz, kardeşlik mi yoksa gizli kapaklı işler mi daha iyiymiş?..*” (YHK, CO, 97) demiş.

Gence oğlu kardeşleri kuyuda bırakmışlar ve o da uzun süre uzak diyarlarda kalmış. Gence oğul bilge kişilerin yanından uzaklaşıp saraya gelmiş. Kardeşlerini yenmiş ama onların cezalarını daha sonraya bırakmış. Gence oğul bir hafta sonra küçük kızın komşu hakanın oğluyla düğünü olduğunu öğrenmiş. Düğün günü meydana gelmiş. Damadı yere yatırıp şöyle demiş, “*Korkma sana bir şey yapmayacağım, suçlular kardeşlerimdir. Bu kız da benim.*” (PBA, AEGOY, 129) Kıza dönüp, “*Sizi devin elinden kurtaran genç benim, ister o gençle evlenin, ister benimle! Gönlünüz kimi isterse!..*” (PBA, AEGOY, 129) Kız Gence kardeşe koşmuş ve sarayda çifte düğün, çifte bayram yaşanmış.

Mecit dönülmez yoldan giderken üç yiğidin kavga ettiğini görünce, “*Derdiniz ne ey yiğitler, kavganız neden?*” (MÇ, İYY, 133) demiş ve babalarından kalan mirası paylaştırmak için bir yarışma düzenlemiş.

Bayramlar insanlar arasındaki sorunların çözüme kavuştuğu kutsal günlerdir. Bu günlerde küskünler barışır, sevenler kucaklaşır. Yüreği umut dolu bir çocuk, yaşı varmış altı buçuk. Anası onu erken uyandırmış, sıkı sıkı kucaklamış: “*Gününe mutluluk dolsun. Sevdiklerin yanında olsun, bayramın kutlu olsun.*” (DA, CÖT, 89) deyince çocuk yataktan fırlayıp kollarını havaya kaldırmış, anasının boynuna sarılmış. Sonra babasına koşmuş, elini öpüp başına koymuş. Babası, “*Bugün en aziz gün. Küskünlerin barıştığı, komşuların karıştığı... Sevenlerin birbirine kavuştuğu gün. Günlerin en güzelidir. Tavşanını da al, köyün içine dal. Falan dayını, falan halanı, filan amcalarını, feşmekân komşuları davet et, kaynaşalım, yemek yiyip helalleşelim...*” (DA, CÖT, 90) demiş.

Yirmi beş yıl askerlik yapan bir adam memleketine gitmek üzere yola çıkmış. İdil'e varmadan akşam olmuş. Adam bir evin kapısını çalıp durumu anlatmış. Kapıyı açan Baybise tek başına yaşadığını söyleyerek askeri eve almak istememiş. Baybise hileyle adamın bütün varlığını almış. Daha sonra asker tekrar Baybise'nin yanına gelmiş ve onu bahiste yenmiş. Çiftliğin elden gideceğini anlayan Baybise askere evlenme teklifi edince asker karısının olduğunu söylemiş. Asker bir tellal tutup, *"Duyduk duymadık demeyin! Baybise'ye malını kaptıran herkes gelip malını alabilir!"* (DA, MTK, 106) demiş.

Eski zamanlarda bir gölün ortasında büyük bir saray varmış. *"Sarayda bir kağan yaşarmış, bu kağan alçak gönüllü, insan canlısı. Yurdunu çok severmiş, insanları güzel yönetirmiş."* (ÖO, EKK, 91)

Bir zamanlar çadırların kurulu olduğu yerde göçe katılmayan bir at yayılırken bir kurt çıkıp gelmiş. Kurt, atı yiyeceği sırada at kurdu sürülerin göç ettiği yere götürmeye ikna etmiş. Kurdu sırtında götürürken bir yere bırakıp çadırın yanına geri dönmüş. Her uyanışında kurt atı yemek için çadırın yanına gelse de her seferinde at onu ikna etmiş. En son gece at kurdu kayalıklardan aşağı atmış. Kurt atın yanına gelince at arkasına geçmesini istemiş. At, *"Ben sana dört kez yaşama fırsatı verdim, sen dinlemedin!"* (ÖO, DAT, 139) deyip kurdu çiftlemiş ve tay ile at canını kurtarmış.

Bir gün saray bahçesine bir yabancı gelmiş, bir daire çizip içine oturmuş. Kimseyle konuşmuyor hiçbir şeye cevap vermiyormuş. Padişah da gelmiş ama yanıt alamamış. Padişah kentteki yaşlı dokumacıyı getirmelerini emretmiş. Kentte ünlü bir dokumacı varmış, bilgeler bilgesi bir kişi. Yaşlı adam gelirken ceplerine ceviz doldurmuş, koltuğunun altına da bir horoz alıp gelmiş. Yaşlı adam yabancı adamın çizdiği dairenin içine bir daire çizip oturmuş. Yabancı adam yere darı atınca horozu salmış, bütün darıları yemiş. Yabancı adam yere demir bilyeler atınca cebindeki cevizleri ortalığa saçmış. Yabancı adam derhal kalkıp demir leblebileri toplamış, torbasına koyup yaşlı dokumacının ellerinden öpmüş, dokumacı da cevizleri toplayıp cebine koymuş. Yabancıyı kucaklamış ve oradan ayrılmışlar. Padişah durumu merak edip dokumacıyı huzuruna getirtmiş. Olanları padişaha anlatınca yaşlı adama ne

istediğini sormuş. Yaşlı adam, “*Sağlıklı ve barış içinde yaşamınızı dilerim.*” (HG, SA, 48) demiş.

Keloğlan köyün danalarını güdermiş. Dokuz on yaşında ya var ya yok. Ayağına hafif, iş bilir bir oğlan. Köylü onu çok severmiş. Keloğlan, kurda kuşa tek bir dana yedirmezmiş. Keloğlan bir gün rüya görmüş, annesi rüyasını sorunca söylememiş ve annesi evden kovmuş. Yolda bir çoban nereye gittiğini sorunca Keloğlan olanları anlatmış. Çoban karnını doyurmuş, gördüğü rüyayı sorunca Keloğlan söylememiş ve yine kovulmuş. En son rüyasını padişaha anlatmaya karar vermiş. O ülkenin yoksullardan yana, çocuk canlısı bir padişahı varmış. Padişahın huzuruna çıkmak için saraya gelmiş ama içeri almamışlar. Keloğlan inat edip bekleyince durumu padişaha haber vermişler. Bunun üzerine padişah hemen yanına getirmelerini emretmiş. Padişaha rüyasını anlatacakken zor bir işleri olduğunu anlamış. Komşu ülkenin padişahı delikli bir elmasın bütün deliklerini saymalarını ve her bir delikten tek bir ipi geçirmelerini aksi halde savaşacaklarını söylemiş. Keloğlan görevi kabul etmiş, görevi yerine getirmiş. Komşu padişah savaş çıkartmak için başka bir bahane bulmuş. Kendine bir elçi gönderilmesini, elçinin aklından geçenleri söylemesini istemiş. Keloğlan bu göreve talip olmuş. Keloğlan yanına asker ve kırk deve alıp yola çıkmış. Saraya ancak kırk gün sonra varabilmişler. Padişah neden geç kaldıklarını sorunca Keloğlan, yıldızları saymak için geç kaldığını söylemiş. Padişah savaştan vazgeçmiş. Keloğlan memleketine dönmüş. Padişaha rüyasını anlatınca padişah, “*O güneş benim ülkem Keloğlan. Ay da o zalim padişahın. İşte sen ikisini de avuçlarına alarak savaşı önledin.*” (KKH, KR, 61) demiş.

Ebuliz ile arkadaşları artık daha dikkatli davranıyorlarmış. Mizo ile grubu nöbetçiyi ortaya almış dövüyorlarmış. Islık sesiyle birlikte Ebuliz ve arkadaşları gelmiş. Neden kavga çıkardıklarını sorunca Mizo, bütün suyun kendinin olduğunu söylemiş. Bunun üzerine Ebuliz, “*Bize bulaşmayın sakın! Gelin siz de bizimle oynayın. Oyunlarımız var, oyuncaklarımız var. Yapacak iş çok.*” (HOB, MİKK, 71) demiş ama Mizo bu fikre sıcak bakmamış. Kavgaya tutuşmuşlar. Fazıl koşarak gelip çocukları ayırmaya çalışarak, “*Bölüşemedik ne var çocuğum? Kardeş kardeş oynayın işte! Bakın size erik getirdim!*” (HOB, MİKK, 75) demiş. Erikleri Ebuliz ve arkadaşları yemişler, Mizo ve arkadaşları evin yolunu tutmuşlar.

Lokman Hekim Şahmeran'ın verdiği defterden herkesin hastalığına çare buluyormuş. Halk arasında üne kavuşsa da insanlar ölümsüzlüğün ilacı yapmasını istemişler. *“Bu istek günden güne artmış ki Lokman Hekim’de huzur kalmamış, ölüme çare aramaya başlamış. Bütün Misis ülkesinin bereketli dağlarında, ovalarında dolaşmaya başlamış.”* (LHC, Öİ, 20)

Küçük kardeş babasının gözünün açılması için renkli kuşu yakalamak için yola çıkmış. Günlerce yürüdüktan sonra dev kardeşlerin toprağına varmış. Devlerin yardımıyla her dalında ayrı meyve olan ağacın dibine gelmiş. Ağaca gizlice tırmanmış, sihirli kuşu ayağından yakalamış. Kuş yalvarsa da onu bırakmamış. Ona, *“Babam keder içinde, babam seni bıraktı, gözleri kapandı. Görmüyor artık. Ona söz verdim, benimle geleceksin! Onun yeniden görmesine yardım edeceksin.”* (SEAK, SHK, 85) demiş. Küçümen, *“Gel benimle. Gidelim, bu anlattıklarını babama da söyleyeyim, seni yine gönderelim.”* (SEAK, SHK, 85) deyince kuş anlaşmayı kabul etmiş.

Mirza Memed ejderhanın yanından ayrıldıktan sonra yola koyulmuş. Baba ocağına doğru giderken yolda kavga eden üç kardeşe rast gelmiş. Kardeşlerin kavgasının görünmez yapan papak, uçan halı ve çeşit çeşit yemek veren sofraya yüzünden olduğunu anlamış. Kardeşlere, *“Kavga etmenize gerek yok. Peki, ben bir öneride bulunsam kabul eder misin?”* (MME, ÜKK, 25) demiş. Kardeşler Mirza Memed'in düşüncesi kabul etmişler ve kavgayı bırakmışlar.

Bir gün padişah vekilini vezirini alıp ava gitmiş. Ava giderken vezire hava durumunu sormuş. Vezir yağmur yağmayacağını söylemiş. Aradan biraz zaman geçince bir köylüye rast gelmişler. Köylüye neden acele ettiğini sorunca yağmurdan kaçtığını söylemiş. Padişah hava güneşli olduğu için köylünün sözüne gülüp geçmiş ama kısa süre sonra sıırıslam olmuş. Saraya dönünce köylüyü çağırtmış, sarayın hava tahmincisi olmasını istemiş. Köylünün suratu asılınca padişah kızmış. Köylü, *“Ah padişahım ah, neden ihtiyacınız olsun bana? Bu sarayda sizi ne yağmur rahatsız eder ne de fırtına. Ama köylü daima yağmur ve rüzgârın altında çalışmak zorunda. Onların hayatı hava durumuna bağlı. Asıl onların var bana ihtiyacı. Allah için bırakın gideyim, yağmur zamanını onlara söyleyeyim.”* (MME, KHT, 79) deyince padişahın hoşuna gitmiş ve köylüyü yolcu etmiş.

Padişahın kızı Çingene çocukla birlikte masal okuyormuş. Kırmızı güvercin kendisinin periler tarafından büyülendiği söyleyip büyüünün açılması için kıza ne yapması gerektiğini söylemiş. Güvercinin anlattıklarını yapınca güvercinler gelip fırına girip bacadan çıkmışlar. Kırmızı güvercinler periye dönüşmüş, beyaz güvercin ise yakışıklı bir delikanlıya. Çığırkan, “*Duyduk duymadık demeyin! Eğlenme zamanıdır! Kitap okuyan eğlenir... Kitap okuyan mutluluğa erer...*” (AKA, AT, 138) diye bağırmış.

Ziyat Batur, Kamercan’ı almak için gelen komutanı öldürünce yaşlı çoban artık gitmeleri gerektiğini söylemiş. Sabah erkenden gençler yola çıkmışlar, yalçın kayalardan geçmişler, günler sonra Herat şehrinde bir kervansarayda yerleşmişler. Ziyat bir demircinin yanında işe girmiş. Bir gün şehrin hakanı Hüseyin Baykara’nın beyi demirciye gelip Ziyat’a kervansarayda kalmak yerine kendisinin evinde kalmasını teklif etmiş. Ziyat eve yerleşmiş, aldığı parayı beye vermiş. Bey bir gece haydutları gönderip onlardan Ziyat’ı öldürmelerini, Kamercan’ı da kendisine getirmelerini istemiş. Haydutlar eve girince haydutları alt etmişler, haydutların ikisi de kan revan içinde zor kaçmışlar. Kapıyı açınca beyle burun buruna gelmişler, Kamercan beyin suratına öyle bir yumruk indirmiş ki bey yuvarlanıp düşmüş, yüzüne kan yürümüş. Kamercan beyin boğazını sıkarken Ziyat Batur bırakmasını söylemiş. Ziyat, durumu demirciye anlatınca hemen gençlerin şehirden ayrılıp bir yerlerde saklanmalarını istemiş. Bey gençlerin yanından şehrin hakanı Hüseyin Baykara’nın yanına gidip gençlere iftira atmış. Demirci daha önceden tanıdığı olan Vezir Ali Şir Nevai’nin yanına gelip ondan gençlere yardım etmesini istemiş. Demirci Nevai’nin isteğiyle gençleri saklamış. Aradan zaman geçmiş, Ali Şir Nevai gençleri alıp Kamercan’ın babasının sarayına götürmüş. Ali Şir Nevai’nin geldiğini duyan hakan hemen şehrin giriş kapısına kadar gelmiş. Kızın babası Nevai’nin konuğu olmasını istemiş. Nevai de, “*Bir şartla konuğun olurum: Getirdiğim bu gençleri affedersen! Yoksa çeker giderim bir lokma ekmeğini yemedem.*” (TB, ZBK, 110) deyince hakan gençleri affetmiş.

Han ile çar arasındaki savaş çok uzun sürmüştü. Askerlerin hatta hanın atını bile kesip yemek zorunda kalmışlar. Bir süre sonra savaşı bırakmak zorunda kalmışlar. Askerlerin çoğu atlarının eyerini bırakmış ama Eget babasının öğüdüne uyup sırtına yüklemiş. Şehre doğru gelirken dağdan süt beyazı bir at süzülüp gelmiş,

herkes onu yakalamak istemiş ama at Eget'in yanında durmuş. Eget, atı eyerlemiş ve hana vermiş. Yola koyulup bir deniz kenarına varmışlar. Denizin dibinde bir parıltı görmüşler, han hemen çıkarılmasını istemiş. Denizin dibine dalan kimse geri çıkamamış. Eget gece gizlice babasının yanına gitmiş, babasına durumu anlatmış. Babası o parıltının denizin dibinde olmadığını, ağacın tepesinde büyük bir elmas taşı olduğunu söylemiş. Eget sabahleyin hana, "*İnsanlar ölmesin hanım, bırakın onu ben alıp geleyim*" (TB, YNY, 122) demiş.

Feyzioğlu, toplumun huzuru için bazen bireyin kendi menfaatlerini bir tarafa bırakmasının daha doğru olacağını söyler. Bu düşüncesi ile ilgili masallarında şu örneklere yer verir:

Küçük kardeş ölen Aygüzel'in saçını sihirli tarakla tarayınca canlanmış. "*Kağan ile karısı atılıp kızı kucaklamışlar. Halkta bir heyecan, bir karmaşa, bir sevinç... Yaslı halk birden bayram etmeye başlamış. Kızı alıp hep birlikte saraya dönmüşler. Kağan o günü bayram ilan etmiş, bütün halk kutlamalara davet edilmiş. Üç kardeş onur konuğu olarak baş köşede. Aygüzel'in kendisi onlara yemek taşımış, meyveler sunmuş.*" (ŞŞ, AŞŞ, 54)

Şah Banu Şah Abbas ile evlenmek için bir meslek öğrenmesini şart koşmuş. Kağan kuyumculuğu öğrenmiş ve kendi elleriyle altın sırmalı bir kaftan örerek Şah Banu'ya göndermiş. Kız kaftanı gördükten sonra Şah Abbas ile evlenmeyi kabul etmiş. Kısa sürede düğün tertip edilmiş. "*Sazendeler çalmış, bütün halk oynamış. Yedi gün yedi gece toy düğün olmuş, davul sesi bütün ülkeyi tutmuş. Küheylan atları, yaldızlı arabalara koşmuşlar, çoban kızını Şah sarayına taşımışlar. Yediden yetmişe herkes saray bahçesinde... Halay çekmiş, yiyip içip eğlenmişler...*" (ŞAŞB, ŞAK, 58)

Karatay Kağan zamanında meşhur bir ressam ve yontucu yaşarmış. Karatay Kağan yontucu Ananda'yı sürekli överken ressam Onanda'nın adını ağzına hiç almazmış. Onanda kıskandığı Ananda'yı öldürmek için plan yapmış. Ölen dedesinin ağzından Karatay Kağan'a Ananda'yı yanına isteyen bir mektup yazmış. Karatay Kağan hemen Ananda'yı dedesinin yanına göndermek için hazırlıklara başlamış. Ananda bu oyunun Onanda tarafından hazırlandığını anlamış. Yakılacak olan ateşin altına kadar bir tünel kazdırmış ve ateş yakıldığında tünelden evine gelmiş. Karatay

Kağan'a dedesinden Onanda'yı hemen yanına göndermesini isteyen bir mektup vermiş. Ateş yakılınca Onanda hatasını anlayıp Onanda'dan af dilemiş. Ananda, “*Benim seni bağışlamam bir işe yaramaz. Git yaptıklarını Kağan'a anlat, ondan özür dile.*” (ÖO, AO, 162) demiş.

Çok eski zamanlarda yalnız bir adam yaşarmış. Kimi kimsesi olmayan, kendi halinde herkese iyilik yapan bir adammış. Ongey dayının tek serveti çadırı ve değirmen taşıymış. Acıktığında taşa vurur, ortalık güzel yemeklerle dolarmış. Bu taşı Ongey dayıya bir ermiş vermiş. Taşı veren ermiş kişi, kimseye göstermemesini istemiş. Dayının zengin komşusu haberi duymuş, oğullarını taşı almak için Ongey dayının yanına göndermiş. Dayı, gençleri en iyi şekilde ağırlamış ama taşı veremeyeceğini söylemiş. Çocuklar babalarına durumu anlatınca Ongey dayıdan taşı zorla almalarını istemiş. Çocuklar Ongey dayının yanına gelip babalarının isteğini söylemişler. Ongey dayı, “*Atanız bana darılmasın ama taşı ona vermeyeceğim.*” (ÖO, ODD, 168) demiş.

Günlerin birinde yer öyle bir sallanmış ki binalar çökmüş, birçok insan ölmüş. Bir çocuğun kardeşleri, anne, babası ölmüş. Sadece ninesi hayatta kalmış. Ninesi bir gün Yanık'a zor günler için sakladığı kazları pazara götürüp satmasını istemiş. Yanık, pazara gidince birkaç kişi kazın civciv olduğunu söyleyip onu kandırmışlar. Yanık, pazarda dolaşırken kasabın önünde eziyet edilen köpeği görmüş ve elindeki az parayı da verip köpeği kurtarmış. Ninesi evde yiyecek bir şey olmadığını, bir iş bulmasını isteyince yol çıkmış. Bir göl kıyısında bir balıkçının ağıyla balık avladığını görmüş. Balıkçıya yardım etmiş. Balıkçı akşam bir balık vermiş, ikinci gün iki balık vermiş. Üçüncü gün tutulan balıkları ikiye bölmüş. Yanık tuttuğu balıklar çoğalınca pazara götürüp satmak istemiş. Daha önce bir balığın karnından çıkan dilek boncuğunu ağzından çıkarıp bu balıkları cambazlara satayım, demiş. Pazara varınca cambazlar etrafını sarmış, yine ucuza almışlar balıkları ama hepsi biraz sonra fareye dönüşmüş. Bunun üzerine Yanık'ı yakalayıp dövmüşler, elindeki parayı almışlar. Eve gelince ninesine durumu anlatırken fare ve kedi de yarın biz de seninle geleceğiz, demişler. Pazara varınca balıkları yine cambazlar almış. Balıkların kimi fareye, kimi kediye dönüşmüş. Kediler tırmalarken, fareler kemirmiş. Cambazlar pazardan kaçmışlar. “*Her bir pazarcı derin bir soluk almış, gönül rahatlığıyla*

ürünlerini satmış... Pazar yerinde ilk kez dostluk, arkadaşlık ve mutluluk başlamış.”
(YDB, YDB, 24)

Kışın yaklaştığı bir vakitte Cırtlan dışarıda dolaşırken ormanda yangın çıktığını görmüş. Hemen ne olup bittiğini anlamak için yangının olduğu yere koşmuş. Tam kaçacakken yardım isteyen birini duymuş. Her yana bakmış ama kimseyi görememiş. En sonunda senin bir kutunun içinden geldiğini anlamış. Kutuyu aldığı gibi yangından uzaklaşmış. Yılan kutunun hemen içinden çıkıp Cırtlan'ın boynuna sarılmış. Yılanı onu yangının içinden kurtardığını, insaf etmesini söylese de yılan öldüreceğini söylemiş. Cırtlan yılanı kimin haklı olduğu konusunda üç canlıya soralım, onlar karar versin, demiş. Yılan bu düşünceyi kabul etmiş. Cırtlan kurda, *“Ey kurt kardeş, bu yılan alevler içinde yanıyordu. Kendimi tehlikeye attım, onu ölümden kurtardım. Şimdi beni zehirleyeceğim diyor. Ben de iyiliğin karşılığı kötülük olamaz diyorum. Sen ne dersin, yılan mı haklı ben mi?”* (YDB, CY, 77) demiş. Kurt yılanı haklı görünce Cırtlan, *“Kurt kardeş sen haklı değilsin. İyiliğe karşılık kötülük olamaz.”* (YDB, CY, 78) demiş.

Fazıl yüzünden düşen bin parça yola çıkmış. Yol ırmak kıyısından geçiyormuş. Irmak kıyısında dokuz on yaşlarında bir grup çocuk hem hindileri güdüyor hem de oynarlarmış. Çocuklar oynarken karpuz yiyip kabuğunu yere atmışlar. Fazıl kabuklardan birine basıp küfredince çocuklardan biri, *“Küfretme amca! Bağışla bizi, göremedik sizi.”* (HOB, KAKH, 23) dese de çocukları dövmüş.

Selahaddin Eyyübi bir gün bir rüya görmüş. Ülkedeki bütün bilge kişileri etrafına toplamış ama rüyayı bir yorumlayan çıkmamış. Halk arasında bu haber yayılmış. Bir oduncu, kaderimi değiştirecek fırsat bu fırsat deyip sabah yola koyulmuş. Yolda bir çeşme başında su içerken *“Oh be!”* demiş. Bunun üzerine beyaz bir yılan gelip durumu öğrenmiş. Yılan, bak tehlikeli bir oyuna giriyorsun. Ama ben sana yardım edebilirim, rüyanın anlamını sana açabilirim, demiş. Ancak Selahaddin Eyyübi sana bir hediye verecek, kardeş payı bölüşeceğiz deyince oduncu sevinçle yılanın şartlarını kabul etmiş. Oduncu yılanın söylediklerini tekrar edince sultan yüz altın vermiş. Oduncu, bu kadar altını onunla niçin bölüşeyim diye düşünüp yılanı taşlamış. Aradan bir yıl geçmiş. Sultan yine bir rüya için oduncuyu davet etmiş. Oduncu yollara düşmüş. Su içerken *“Oh be!”* deyince yine yılan çıkıp gelmiş. Yılan,

“*Korkma! İnsan hata yapabilir. Nereye gidiyorsun?*” (SEAK, BYB, 47) diye sormuş. Padişahın rüyasını yorumlamak için gittiğini söylemiş Oh, oduncuya yine yardım etmiş. Oduncu, sultanın rüyasının yorumladıktan sonra üç yüz altın olan kese yi çimenin yanına getirip yılanı vermek isteyince yılan kabul etmemiş ve anlatmaya başlamış sonunda, “*Üçüncü yıl dostluk yılı gelip çattı. O nedenle dönüp geldin. Altın da senin olsun, at da zenginlik de. Yeter ki barış ve dostluk kalsın... Barıştan daha kıymetli altın var mı dünyada?*” (SEAK, SR, 54) demiş.

Bir zamanlar bir kurt, bir aslan ve bir tilki bir arada yaşamış. Yaylada dolaşırken hep beraber sürüye saldırmaya karar vermişler. Köpekler kurdu kovalarken kurt ve aslan koçu yakalamış. Tilki kümesi görünce tavuklardan da yakalamak istemiş. Aslan ile kurt nöbet almış, tilki tavukların arasına dalmış, yağlı bir horozu boğazından tutup sırtına atmış... Biraz sonra üçü de yola devam etmiş. Aslan kurttan hayvanları paylaşmasını isteyince kurt öküzü aslana, koçu kendine, horozu tilkiye vermiş. Aslan, pençesini kaldırıp daha tilkinin görüşünü almadın, bana sormadın, koça daldın diye kurda çıkışmış. Aslan tilkiye nasıl paylaşılması gerektiğini sorunca Tilki, “*Çok kolay a be! Sabah yersin öküzü, kuşlukta koçu sıraya alınsın, akşam horozun halini sorarsın. Bunlar sana düşer. Senden artan olursa, o da bana yakışır.*” (AKA, ÜKA, 124) demiş.

Bir zamanlar ak sakallı, geniş alınlı çekik gözlü bir Şaman Dede yaşamış. Bu dede güler yüzlü, darda kalanlara yardım eden, herkesi seven... Neşeli insanlara sipsi çalar, sevinçlerine sevinç katarmış. Kimsesiz çocukları yedirir, içirir, hayvanları korumaya almış. Bir gün oğlu ava gitmek istediğini söylemiş. Dede beraber gitmek şartıyla bu isteği kabul etmiş. Uzun bir yolculuktan sonra yalçın kayalıkların, şırl şırl derelerin yanına çadırı kurmuşlar. Dede gece çok kötü rüyalar görmüş. Oğlu bir ceylana yay germişken oğluna avcılığın kendilerine göre olmadığını söylemiş. Tam sırada ok Şaman Dede'nin göğsünü delmiş. Oğlunun feryadını duyan Dede, “*Üzülme ben ölmeyeceğim. Mezarımı bu dağın başına kaz. Elbiselerimi sen giyin, halkımızın arasına katıl, onlara yardım et. Her yıl bu yere gel, görüşelim.*” demiş. O yıldan sonra bütün karacalar, cerenler insanların arasına katılıyor, herkes eğleniyormuş. Şaman Dede kalkıp saz çalıyormuş. “*İnsanlar orada eğleniyor, küs olanlar barışıyor, genç kızlar oğlanlarla tanışıyor, orada nişanlanıyor, adak adayıp eve sevinçle dönüyorlarmış.*” (PHSSB, ŞDO, 78)

Bir zamanlar bir kız bir oğlan ikiz kardeş yaşarmış. Birbirinden başka kimseleri yokmuş. Delikanlı berberlik yapar, kız ev işlerine bakarmış. Komşunun oğlu Fatma'ya askıntı olmuş; fakat Fatma ona hiç umut vermemiş. Oğlan vazgeçmeyince kardeşi Yusuf'a, "*Al sabununu kardeş can, al bileği taşını ve usturayı, biz buradan kaçalım. Başka yerde berberlik yaparsın. Yoksa başımız belaya girecek!*" (AKA, GKKK, 50) deyince Yusuf nedenini sormuş. Kız açıklayınca Yusuf da gitmenin en iyi çare olduğunu düşünmüş, yola çıkmışlar.

Feyzioğlu'nun masallarında yaşamı güzelleştiren, insanların farklı farklı olmalarıdır. Renkleri, cinsiyetleri, düşünceleri farklı insanların toplumun birer parçası olduğunu şu örneklerle ifade eder:

Bir zamanlar iki yoksul nine yaşarmış. Bu ninelerden birine köylü, Gülen Göz Nine, diğerine de Ağlayan Göz dermiş. Bir gün Gülen Göz Nine kapısının önünü süpürürken bir bakla bulmuş, hemen baklayı ekmiş, komşularıyla yemek için olmasını beklemiş. Bakla bir türlü meyve vermemiş. Bu anı bekleyen Ağlayan Göz Nine kardeşine baklayla boş yere ilgilendiği için kızmış. Gülen Göz Nine bulutlara erişen bakla ağacına tırmanmış. Nine ağacın başında beyaz ve sarı iki keçinin kavga ettiğini görmüş. Sorunca birinin yaz, birinin kış olduğunu öğrenmiş. Keçiler kimin güzel olduğunu sorunca Nine, "*İkiniz de çok güzelsiniz çocuklarım. Beyaz keçi sen olmasan ne yağmur yağar ne kar ne de toprak suya doyar. Sarı keçi sen olmasan ne ekinler büyür ne meyveler, herkes aç gezer.*" (TB, BAA, 56) deyince bakla meyve vermeye başlamış.

Feyzioğlu'nun masal kahramanları genelde insanların kusurunu aramak yerine onların hatalarını düzeltme yoluna gider. Bu şekilde toplumsal huzura katkı sunar. Feyzioğlu'nun eserlerinde insanların kusurunu aramamak gerektiği şu örneklerle anlatılır:

Derviş namazdan dönerken bir kuru kafaya tekme atınca kuru kafa konuşmaya başlamış. Korkan derviş dua etmeye başlamış. Kuru kafayı yakıp külünü mendilin içinde evin saçağına bırakmış. Kızı, merak edip kuru kafanın tozunu koklayınca hamile kalmış ve durumu babasına anlatmış. Derviş bu sırrı taşıyamamış ve cemaate söylemiş. Cemaat ise kızın öldürülerek cezalandırılmasını istemiş. Cemaatten bir genç söz almış, "*Öfkeyle kalkan zararla oturur. Önce kendisine*

soralım: Neden yaptı bunu, suçu var mı, yoksa bir kazaya bir saldırıya mı uğradı?” (YHK, KUK, 120) Kıza durumu sormak için genci görevlendirmişler. Genç, *“Keşke herkesin içinde bu dedikoduyu açmasaydın derviş baba. Keşke kızınla önce sen konuşsaydın...”* (YHK, KUK, 121) diyerek kızın babasına kızmış.

Padişah kızı, Balıkçı Güzeli ile evlenmek istemiş. Balıkçı Güzeli fakir olduğunu bunu yüzüne vurursa gitmekten başka çare kalmayacağını söylemiş. Padişah kızı, *“Yok, yok benden öyle bir söz duymayacaksın. Hoş geçmeyen tek gün bile yaşamayacaksın!”* (PBA, BG, 145) demiş. Balıkçı Güzeli ile padişah kızı evlenmişler. Bir gün şakalaşırken Balıkçı Güzeli kızın kolunu sıkmış. Padişah kızı *“Benim kolumu balık tavası mı sandın!”* (PBA, BG, 146) demiş ve Balıkçı Güzeli başını alıp gitmiş.

Eski zamanlarda Karaçay’ın kıyısında sürüleriyle birlikte yaşayan Bumbaday dede bir gün çadırının önüne çıktığında bir kuzunun ikiz doğurduğunu görüp çok sevinmiş. Çadırdan kuzuların altına keçe getirirken iki siyah karganın kuzuların gözlerini oyduğunu fark etmiş. Atı Eki Bora ile kargaların peşinden uçup kamçısıyla kargaları kör etmiş. Kargalar Bumbaday dedeyi Gök Kağan’a şikâyet etmiş. Gök Kağan kurtlarını Eki Bora’yı parçalamaları için göndermiş. İki gök kurt derhal kanat açıp Karaçay’ın kıyısına inmişler. Kurtlar, Eki Bora’ya saldıracakları zaman Eki Bora bir balık olup Karaçay’a atlamış. Bumbaday dede ırmağın kıyısına gelip Eki Bora’ya seslenince Eki Bora sudan çıkmış ve kurtları kovalamışlar. Bumbaday dede kurtları bıçağıyla yaralamış. Bunun üzerine Gök Kağan iki bahadır göndermiş. Bahadırlar çadırın yanına gelmiş. Çadırı yırtmaya çalışırken Bumbaday dede ırmak kıyısına gelip Eki Bora’ya seslenmiş. Eki Bora ve dede bahadırları yorgun yakalamışlar. Bahadırlar Gök Kağan’a Bumbaday dedeyi şikâyet etmişler. Gök Kağan bu sefer iki ejderha göndermiş. Bumbaday dede atıyla birlikte Bolçaytulug Bora Dağı’nın tepesine konmuş. Dağın tepesini açıp ejderhaları yakmış. Ejderhalar kaçıp Gök Kağan’a durumu anlatmışlar. Bunun üzerine Gök Kağan atına atlayıp Bumbaday dedenin yanına gelmiş. *“Bumbaday dede Gök Kağan’ın karşısında bulunca saygıyla eğilmiş. Yumuşak bir sesle: ‘Buyurun size süt kaynatayım kağanım. Benim sütümden içenin ömrü uzun mutluluğu bol olur. Bakın benim yaşım sonsuz, koyunlarım bereketli, atım yedi renkli...”* (ÖO, BD, 116) Gök Kağan: *“Tatlı dil*

yılanı deliğinden çıkarırmış.’ diye düşünmüş, sonunda Bumbaday dedeyle sıcak bir arkadaşlık kurmuş; biri yerde biri gökte birlikte yaşayıp gitmişler...” (ÖO, BD, 117)

Bir zamanlar Fettan adında bir adam karısı Mihriban ve oğlu Cırttan ile birlikte yaşamış. Fettan ile Mihriban çocuğun üzerine nane yaprağı gibi titrer, onu naz ile gamze ile büyütürlermiş. Horttan’ın korkusundan Cırttan’ı dışarı bırakmazlarmış. Cırttan dışarı çıkmak isteyince ailesi Horttan’ın korkusundan izin vermemiş ve ağlayan çocukları kaçırdıklarını söylemiş. Cırttan babasından Horttan’ı yakalayıp öldürmesini istemiş. Adam karısından yolda yemek için azık istemiş ve Horttan’ı bulmak için yola koyulmuş. Yolda bir değirmende gecelemiş. Uzun yolculuktan sonra bir köyde tek başına yaşayan bir kadın görmüş. Yaşlı kadın sohbet ederken Horttan’a dönüşmüş. Fettan köye gelip Horttan’ı öldürdüğünü söylese de kısa süre sonra foyası ortaya çıkmış. Bir gece Horttan Cırttan’ın odasına gelmiş ama yemeden kaçmak zorunda kalmış. Bunun üzerine Cırttan köy meydanına çıkıp arkadaşlarına Horttan’ı öldürmeyi planladığını anlamış. Bata arkadaşları korksa da hep birlikte Horttan’ı aramaya çıkmışlar. Yolda karşılaştıkları yaşlı kadının Horttan olduğunu anlayınca hepsi bayılmış, o da çocukları mağarasına götürmüş. Cırttan, Horttan’ın canının bulunduğu şişeyi almış ve Horttan’ı köy meydanına getirmiş, halka ne ceza vermeleri gerektiğini sorunca herkes ölmesi gerektiğini söylemiş. Cırttan, *“Bağırıp durmayın. Güçlü kuvvetli ölümsüz bir yaratık var elimizde, canı cebimizde. Hep büyüklerimiz çalıştı çocuk büyüttü, o yedi. Şimdi de o çalışacak, tarlaları ekip, bahçeleri çapalayacak... Bir kötülük düşünürse o zaman bakarız...”* (PHSSB, CIH, 110) demiş.

Feyzioğlu’nun masal kitaplarında toplum içinde barış ve huzurun hâkim olması için yapılması gerekenlerle ilgili 54 ifadeye yer verilmiştir. *Yanık ile Dilek Boncuğu* adlı masal kitabı barıştan ve huzurdan yana olmayla ilgili 7 ifadeyle en çok değeri bulunduran kitaptır.

4.1.6. Cesaret

Cesaret, güç veya tehlikeli bir işe girerken kişinin kendinde bulduğu güven, yiğitlik, göz peklığı olarak tanımlanabilir. Cesaret sadece savaş meydanında ya da kavgada ortaya çıkan bir özellik değildir. Cesaret aile içinde, ticaretle, siyasette ve dinî yaşamda da gösterilebilir.

Feyzioğlu'nun masallarında cesur insanlara bir övgü vardır. Ayrıca cesur insanların toplum tarafından sevildiği dile getirilir. Korkaklığın ise utanılacak bir durum olduğu ifade edilir. Feyzioğlu'nun masallarından bu duruma şu örnekler verilebilir:

“Uçsuz bucaksız bozkır... Issız bir köy... üç kardeş yaşarmış bu köyde: cesaretli, gözü pek üç genç. Üçü de birbiriyle iyi arkadaş, birbiriyle iyi yoldaş. Herkes onlarla gurur duyarmış.” (ŞŞ, A, 33)

“Bir zamanlar tilkiden korkan Tembel Ahmet adında bir adam yaşarmış. Bu adam yan gelir yatar, işe mişe gitmezmiş. Karısı durumdan utanır, dışarı çıkması için yalvarırmış.” (AY, UN, 53)

Yartı Kulak annesin pişirdiği pideleri babasına götürmek için yola koyulmuş yolda, *“Ben küçüğüm ama cesaretli/Herkesten güçlü ve metanetli/Ben küçüğüm ama cesaretli/Çelik gibiyim ve metanetli.”* (YK, YK, 105) diye türkü söylüyormuş.

Bir zamanlar *“Tilkiden korkan, tembel; tembelliği kadar da ünlü bir adam varmış. Bu dünya da o da yaşarmış. Öylesine korkarmış ki ne anası ne de karısı onu evden çıkarabilirmiş.”* (PHSSB, TK, 88)

Adapa, Gök Tanrısı fırtınanın kanadını neden kırdığını sorunca korkusuzca cevap vermiş: *“Yolumu kesti, yelkenimin direğini kırdı, ölümsüzlük ekmeği almaya gidemedim. Adapa'nın cesur sözleri Gök Tanrısının çok hoşuna gitmiş.”* (YÇ, A, 24)

Sihirli bir kuşağı olan delikanlı dağdaki mağaradan bir ses duymuş. Belindeki kuşağı çözüp içeri girince yedi başlı bir ejderhanın bir ayıyı parçalayıp yediğini görmüş. Ejderha, İki ayı yavrusunun sırtına da kuyruğunu dolamış, sıklıkça sıkıyor. Ayı yavruları bağıryormuş... Onlar kurtulmaya çabaladıkça ejderha ikisini de fırlatıp mağara duvarına çarpıyor, sonra ikisini de kuyruğu ile sıkıyor, sıkıyormuş... Oğlan, *“Bırak meret!”* (SKA, SKİA, 106) diye ejderhanın yanına girmiş ve onu alt etmiş.

Feyzioğlu'nun masal kahramanları, gerektiği zaman sevdikleri için hayatını hiçe sayacak kadar cesur olur. Çünkü bazen ancak bu sayede insan sevdiklerini

koruyabilir, onların huzurlu bir yaşam sürmesine katkı sağlayabilir. Feyzioğlu'nun masallarında bu hususla ilgili şu örneklere yer verilir:

Yumart hakanın huzuruna çıkmış ve hakan tereddütlerini dile getirince Yumart, “*Siz bana görev verin hakanım, başaramazsam ceza verin. Başarırsam arkadaşım Saran'ı aramaya giderim.*” (PBA, YSK, 57) demiş ve kentteki insanların mutluluğu için cesurca bir sorumluluk almış.

Keloğlan bir sabah uyanıp annesine yola çıkacağını söylemiş. Annesine sadece rüyasının peşinden gittiğini söylemiş. Yolda gördüğü çobana rüyasındaki çeşmenin yerini sormuş. Çoban çeşmenin yanındaki çınarın büyüdü olduğunu söylemiş ve yolu tarif etmiş. Keloğlan çınarın dibine varınca üç güvercin tüylerini çıkarıp güzel kızlara dönüşmüş. Keloğlan kızlardan birinin tüyünü eline alınca kız tekrar güvercin olamamış. Keloğlan kızla evlenmek istemiş. Kız gelmek için Kahkaha Hanım'a ulaşmasını şart koşmuş ve “*Zor bir iştir. Ucunda ölüm ya da mutluluk var. Kararını sen ver, yol yakınken ya geri evine dön ya da devam et...*” (KKH, BÇ, 48) deyince Keloğlan düşünüp görevi kabul etmiş.

Bir zamanlar Altaylarda Tayanak adında güzel bir kız yaşarmış. Tayanak çok becerikli bir kızmış. Evinde iğne, iğne, yüksük, tarak ve birçok eşyasıyla birlikte bir de sihirli yüzüğü varmış. Erlik'in oğlu Tayanak'ı kıskanırmış. Bir gün sihir yapıp yakışıklı bir delikanlıya dönüşmüş. Tayanak'ın evine gidip eşyalara sormuş, hiçbiri Tayanak'ın yerini söylememiş; ancak yüksük canını yaktığı için yerini söylemiş. Sihirli yüzük Tayanak'a olanları anlatmış. Tayanak ormana koşup bir kayın ağacının içine saklanmış ama eteği dışarıda kalmış. Erlik'in oğlu Tayanak'ın evinden baltayı almış. Eşyalar kötü bir şey olacağını anlamışlar. “*Erlik'in oğlu yola çıkar çıkmaz eşyalar çoğalmış, çoğalmış. Hepsi birer bahadır olup ok ile yay kuşanmış, Erlik'in oğlunun arkasından koşmuşlar.*” (İAK, TSY, 156)

Kafdağı'nın doruklarında büyük bir kent varmış. Bu kentin padişahı ve eşinin bir türlü çocukları olmuyormuş. Bir gün sağanak halinde bir yağmur yağmış. Yağmurla birlikte sarayın çatısına bir elma düşmüş. Karısı koşup elmayı ikiye bölmüş ve kocasıyla paylaşmış. Kısa zaman sonra kadın kırk bebek dünyaya getirmiş. Padişah çocuklardan korkup dağa bırakılmasını emretmiş. Aradan yıllar geçmiş, ana kocasından çocuklarını getirmesini istemiş. Padişah, uzun süre yol

gittikten sonra çocukları bıraktığı yere varmış. Çocuklar, babalarını sevgiyle karşılamışlar. Padişah utancından kıpkırmızı olmuş, “*Bu suçlu babanızı affedin çocuklarım. Ananız hepinizi bir kere de doğurunca öylesine ürktüm ki...*” (CC, S, 117) demiş.

Günün birinde yetim bir çocuk yaşarmış. Ufak tefek, bir deri kemik. Yemeye ekmeği yok, bir beye hizmetçi olmuş. Bey hizmetçilerini bütün gün çalıştırıyormuş. Todur durumu hemen anlamış, canı yanmış. Beye nasıl ceza vereceğini düşünmeye başlamış. Bey, Todur’u çağırıp ormana odun için yollamış. Ormanda ayı ile kurt, arabayı çeken öküzleri yemiş. Bunun üzerine Todur ayı ile kurda ahırda bir sürü koyun olduğunu, odunları eve götürürlerse koyunları yiyebileceklerini söylemiş. Yolda bir dev Todur’un önüne çıkmış. Todur deve, “*Çekil yolumdan! İner seni kamçılarım.*” (DP, T, 43) demiş.

Bir zamanlar yetim bir kız olan Nartanesi varmış. Nartanesi halasının kızı Birtanesi ile kardeş gibiymiş ama halasının kocası ona işkence edermiş. Bir gün adam Nartanesi’ne tokat vuracakken halası kocasına bağırarak, “*Artık bu kıza bir fiske bile vurdurmam! Ayağını denk al! Anladın mı?*” (MME, NB, 115) demiş.

Han ile çar arasındaki savaş çok uzun sürmüştü. Askerlerin hatta hanın atını bile kesip yemek zorunda kalmışlar. Bir süre sonra savaşı bırakmak zorunda kalmışlar. Askerlerin çoğu atlarının eyerini bırakmış ama Eget babasının öğüdüne uyup sırtına yüklemiş. Şehre doğru gelirken dağdan süt beyazı bir at süzülüp gelmiş, herkes onu yakalamak istemiş ama at Eget’in yanında durmuş. Atı eyerlemiş hana vermiş. Askerler yola koyulup bir deniz kenarına varmışlar. Denizin dibinde bir parıltı görmüşler, han hemen çıkarılmasını istemiş. Denizin dibine dalan kimse geri çıkamamış. Eget gece gizlice babasının yanına gitmiş, babasına durumu anlatmış. Babası o parıltının denizin dibinde olmadığını, ağacın tepesinde büyük bir elmas taşı olduğunu söylemiş. Eget sabahleyin hana, “*İnsanlar ölmesin hanım, bırakın onu ben alıp geleyim*” (TB, YNY, 122) demiş. Eget elmasın ağacın başından denize yansıdığını söylemiş. Han nereden bildiğini sorunca Eget, “*Beni öldürseniz de artık gerçeği söyleyeceğim. Siz buyruk verince ben babama kıyamadım. Onu bir dehlizin içinde sakladım. Başım dara girince o bana yol gösteriyor.*” (TB, YNY, 122) demiş.

Sıçan Soluk Bey ile Pıspısa Hanım evlendikten sonra Soluk Bey dışarı çıkıp yiyecek bulmak istemiş. Pıspısa Hanım türlü nazlardan sonra izin vermiş. Soluk Bey uzun zaman sonra beyin evine varmış ama evin kedisi bir türlü Soluk Bey'e rahat vermemiş. Bu arada Pıspısa Hanım, eşinin çamaşırlarını yıkamak için göle gitmiş ve suya düşmüş. Pıspısa Hanım yanından geçen atlılara seslenmiş ama tam olarak duyuramamış. Atlılar beyin evine gelince Pıspısa Hanım'ın durumundan bahsetmişler. Bunun üzerine “*Sıçan Soluk Bey, canını dışına takmış, ölümü göze alarak fırlamış. Bir takla sağa atmış bir takla sola. Kedi şaşırılmış...*” (PHSSB, PHSSB, 20)

Ayı yavrularıyla yolculuk ederken etrafı tellerle çevrili bir köyün kenarından geçmiş Erkek kardeş uçuruma doğru düşünce kız kardeşi tutmuş. Cinler etrafı sarmaya başlayınca oğlan, “*Kaçmak şöyle dursun, kuşağını açıp tellere fırlatmış.*” (SKA, SKİA, 110)

Cinler korkup kaçınca ayılar ve kardeşler cin köyünde bir eve girmişler. Evde eli ayağı bağlı bir kız bulmuşlar. Kıza kimsin diye sorunca, “*Ben Karluk hakanının kızıyım. Nice erin yüreğinde sızıyım. Kardeşimle atamın has bahçesinde geziniyorduk. Cinler bizi yakaladılar, ellerimizi ve ayaklarımızı bağladılar. Alıp buraya getirdiler. Kardeşimi de kurtarın lütfen, ben ölüme bile razıyım.*” (SKA, SKİA, 111) demiş.

Çilbik'in Cadı'nın sihirli kuşağını çaldığı hakanın kulağına gitmiş. Hakan Çilbik'ten cadının saçaklı halısını çalmasını isteyince Çilbik, “*Kolay değil Hakan'ım! Ama siz istedikten sonra...*” (CÇ, ÇCK, 18) diyerek cesaretini göstermiştir.

Feyzioğlu'nun masallarında haklı olduğunu bilen kişi, karşısındaki bir hakan da olsa bildiğinden şaşmaz. Feyzioğlu'nun masallarında herkesin doğruyu ve haklı olanı savunmasıyla haksızlığın ortadan kalkacağı ifade edilir. Masallarında bu hususla ilgili şu örneğe yer verilir:

Devrin birinde bir padişah yaşarmış. Yılın belli günlerinde masal anlatıcılarını toplayıp kim bana hayır, olamaz diyeceğim bir masal anlatırsa altınları ona vereceğim, anlatamayan yüz kırbaç yiyecek, dermiş. Anlatamayan masalcılar

dayak yedikçe padişah zevkten dört köşe oluyormuş. Nöbetçiler herkesi kırbaçlarken Keloğlan, “*Bir dakika padişahım, bu kırbaçlatma işini durdurun. Ben size hayır, olamaz, yalan! Diyeceğiniz masalı anlatayım.*” (PBA, KPM, 95) diyerek kendinden emin bir şekilde ortaya çıkmış. Padişah, anlatamazsan kafanı keserim diye tehdit etmiş. Keloğlan cesur bir şekilde, “*Tamam padişahım, söz!*” (PBA, KPM, 95) demiş ve masalı anlatmış.

Feyzioğlu’na göre cesaret, insanın fiziki özellikleri ve yaşına göre belirlenebilen bir kişilik özelliği değildir. Cesaret kişinin yapılan haksızlık karşısında içinden gelerek takındığı tavidir. Feyzioğlu’nun masalarında bu konuyla ilgili şu örneklere yer verilir:

Bir zamanlar karanlık bir ormanda cesur bir teke yaşarmış. Mavi gözlü bir bozkurt keçinin çadırının yanına gelmiş. Kurt keçiye alnındaki beyazlığı sorunca, “*Hançer! Kurt ve ayılar bana saldırdığında hançeri çekiyorum, onları biçiyorum.*” (ÖO, CET, 148) demiş. Kurt çenenin altındaki sakalı sorunca, “*Mendil! Kurt ve ayıları yedikten sonra ağzımı siliyorum.*” (ÖO, CET, 148) demiş. Keçi yerinden fırlayıp boynuzlarıyla çadırı devirince kurt hemen oradan kaçmış.

Vakti zamanında dört oğlu, üç kızı ve eşiyle yaşayan bir adam varmış. Ne kadar çalışsalar da hep bir şeyler eksik kalırmış. Bunun üzerine adam üç kızını ormana bırakmaya karar vermiş. Adam kızların zaten kocaya gideceğini söyleyince karısı razı olmamış. Sabah adam ve çocukları ormana gitmişler. Adam oğlanları bir yerde bırakıp kızlarını daha uzağa götürmüştü. Kızlar hava kararmaya başlayınca geri dönmeye çalışsalar da yolu bulamamışlar. Kızlar günlerce ormanda dolaşip ot yiyerek yaşamışlar. Bir yerde dinlenmek için oturduklarında yerin altından sesler duymuşlar. “*Ortanca kız en cesuruydu. ‘Korkmayın! Belki çevrede insanlar vardır. Durun!’ dedi. Yere yatıp toprağa kulak verdi. Yer altında canlıların olduğunu fark etti.*” (HG, ÜB, 53)

Bir sonbahar günü köylüler hayvanlarını toplayıp köye dönmüşler. Bir keçi, bir koyun ve bir dana kayalıkların arkasında kalmış. Bir araya gelen hayvanlar bir köy evine yerleşmeyi düşünmüş. Ama geldikleri evde bir ayı, bir kurt ve bir tilki yaşıyormuş. Hayvanlar şarkıyla dertlerini anlatmışlar. Tilki şarkıları dinleyince hemen kaçmış. Fırsattan istifade eden keçi, koyun ve dana hemen uzaklaşmışlar.

Tilki sonradan kandırıldıklarını kurt ve ayıya söylemiş, hemen keçinin yanına koşmuşlar. Keçi danadan ayıyı yakalamasını istemiş. “*Dana bunu duyunca cesarete geldi, ayının çenesini tekmeledi. Keçi, boynuzunu ileri uzatıp kurdun üstüne uçtu. Kurt kaçmaya başladı. Tilki ile ayı da onun arkasına takıldılar...*” (KKH, İNK, 79)

Bir çoban vardı; yumuşak başlı, çalışkan... Çok güzel kaval çalardı. Sürüleri Bitlis'ten Mardin'e aşarmış. Bu dünyada bir karısı bir de o vardı, çocuğa hasret kalmışlar. Çoban, karısının yüzüne kederle bakıp çocuklarının olmasını istemiş. Kısa bir süre sonra kadın bir yılan doğurmuş. Adam yılanı başköşeye oturtmuş. Yılan biraz büyüyünce beyin kızıyla oynamak istemiş. Çoban çaresiz beye gitmiş. Bey de şart koşmuş. Birinci şart olarak sarayının yanına bir saray yapmasını istemiş. Çoban yılanın durumu anlatınca Yılan Oğul beyin isteğini yerine getirmiş. Çobanın iki şartı yerine getirdiğini gören bey son şart olarak, “*Önce onu ben göreceğim, cevval ve çevik olacak, gözlerinin ışığından zekâ fışkıracak, sonra kızıyla oynamasına izin vereceğim.*” (AD, ÇOB, 20) demiş.

Cesur Vay adında cesur bir genç yaşarmış. Ne zaman balıkçılar kayıklarıyla balığa çıksa bir deniz canavarı ya da bir köpek balığı dalgaların arasından gelip tekneleri parçalıyormuş. Cesur Vay bir gün balığa çıkmaya karar vermiş. Babası ne kadar vazgeçirmeye çalışsa da Cesur Vay, “*Hiç fark etmez baba can. Bugün ben denize açılacağım.*” (KKA, CVDM, 74) demiş.

Dokuz vadinin birleştiği, dokuz vadinin gölleştiği yerde üç kardeş yaşarmış. Bu kardeşler zengin bir adamın çiftliğinde çalışırmış. Çiftliğin karşısında ise Çelbegen adında bir insan yiyen bir yaratık yaşarmış. Zengin adam ile Çelbegen birer köprü yapıp hangimizin köprüsü sağlam diye bahse tutuşmuşlar. Zengin adam kıldan yaptığı köprünün sağlamlığını kanıtlamak için büyük kardeşleri Çelbegen'in tarafına göndermiş; ancak suyu gören kardeşler Çelbegen'in yaptığı ağaç köprüden geçmişler. Çelbegen ikisini de esir etmiş. Bunun üzerine zengin adam Bir-Karış'ı çağırıp onu göndermiş. Bir-Karış tam ağaç köprüye yönelmişken, “*Zor olanı başarmalıyım!*” (İAK, BÇ, 58) diye düşünmüş.

Dokuz vadinin birleştiği, dokuz çayın gölleştiği, dokuz çayın kesiştiği yerde yaşlı bir adam yaşarmış. Bu adamın üç kızı, üç beş ineği, birkaç geyiği, birkaç da atı varmış. Adam bir gün baltasını alıp ormandan ağaç kesmeye gitmiş. Kestiği ağaçları

beğenmemiş, yeni bir ağaç kesmeye karar vermiş. Ağacı keserken içinden sarı bir köpek çıkmış. Adama ağaçtan ne alıp veremediği olduğunu sorup paltosundan yapışmış. Adam yalvarsa da bir türlü bırakmamış. Sarı köpek geyik, at tekliflerini geri çevirse de adam kızlarından birini vereceğini söyleyince yumuşamış. Sarı köpek, “*Git getir kızını bana! Getirirsen kurtarırısın, getirmezse, gelip o evini başına yıkarım!*” (İAK, SAK, 143) demiş.

Cüce Todur tarlada babasıyla yemek yedikten sonra babasının dinlenmesini istemiş. “*Cüce Todur, derhal kalkmış. Öküzün kuyruğundan tutunarak bir çırpıda sırtına tırmanmış. Kulağından tutup öküzü çifte koşmuş. Yere atlayıp tekrar öteki öküzün kuyruğuna tutunarak sırtına çıkmış. Onu da çifte koşmuş.*” (DP, CT, 58)

Fazıl yüzünden düşen bin parça yola çıkmış. Yol ırmak kıyısından geçiyormuş. Irmak kıyısında dokuz on yaşlarında bir grup çocuk hem hindileri güdüyor hem de oynarlarmış. Çocuklar oynarken karpuz yiyip kabuğunu yere atmışlar. Fazıl kabuklardan birine basıp küfredince çocuklardan biri özür dilemiş. Fazıl durumu çocuklara anlatınca karpuz kabuğundan oyuncak yapan çocuk, “*Ben de beyin yanına gelebilir miyim amca? Gelip hiç insan asılır mı diyebilir miyim?*” (HOB, KAKH, 23) demiş.

Bir zamanlar bir padişahın haylaz bir oğlu varmış. Herkese sataşacak bir bahane bulurmuş. Saraya halktan bin bir türlü şikâyet geliyormuş. Bunun üzerine padişah halktan şikâyete gelenleri astırmaya karar vermiş. Vezir araya girip, “*Dur padişahım! Öfkeni dizginle! Biraz da halkı dinle! Oğlunuz on yaşını geçiyor, ne kurda sevgisi var ne kuşa... Ne bir genci seviyor ne de yaşlıya saygısı var. Bu böyle gidemez! Onu bir okula vermeliyiz, biraz terbiye etmeliyiz!..*” (LHÇ, HŞ, 47) demiş. Bunun üzerine padişah oğlunu okula vermeye karar vermiş. Şehzade okula başlamış, ben şehzadeyim ben ne istersem onu yaparım deyince öğretmen, “*Şimdi ben bunu öğrenmeye zorlasam, babasına şikâyet edecek. Gereksiz yere kellem gidecek. Bırak ne yaparsa yapsın.*” (LHÇ, HŞ, 48) diye düşünmüş. Aradan yıllar geçmiş, padişah oğlunu huzuruna çağırılmış. Ne kitabı okuyabilmiş ne de ismini yazabilmiş. Sadece âşık oynamayı öğrendiğini söylemiş. Padişah oğluna kırk günde okuma yazma öğretecek biri çıkmazsa bütün kenti yıkacağını söylemiş. Kimse şehzadeye okuma

öğretmeyi kabul etmemiş; sadece örgüçlölükle geçinen yoksul bir kız, “*Ben öğreteceğim!*” (LHC, HŞ, 49) demiş.

Küçük kardeş renkli kuşu bulmak üzere yola çıkmış. Yolda birçok kuş görmüş; ancak renkli kuştan bir iz bulamamış. Uzaktan bir devin geldiği görüp korkmuş. Dev topraklarında ne aradığını sormuş. “*Küçümen’in korkusu büyümüş ama cesaretini toplamış.*” (SEAK, KKY, 79) Derdini anlatacarken dev durumu bildiğini söylemiş.

Bir zamanlar kendini kaplan sanan bir eşek yaşarmış. Bir gün kırlarda yayılırken yanına aslan gelmiş. Aslan bir hayvanın kendinden korkmadığını görünce merak etmiş. Aslan eşeğin yanına gidince eşek önce korkmuş “*Daha güçlü olduğumu göstermezsem ben, parçalarımaya ayırır bu gelen.*” (SEAK, KA, 92) diye düşünmüş. Kendini Kaplankoca olarak tanıtmış. Aslan kendinin kardeşi olmak istediğini söylemiş.

Bilge tavşan bütün tavşanları etrafında toplamış, neden korkak olduklarını anlatmaya başlamış. Bilge tavşan birçok yurt gezdiğini ve tavşanlardan daha korkak hiçbir canlıya rastlamadığını anlatmış. Neden korkak olduklarını soran birine bilge tavşan bilmiyorum, kaderimizi değiştiremiyoruz, demiş. Yavru tavşanlardan biri, “*Peki ne yapalım ki değişsin? Ben korkak olmak istemiyorum!*” (SEAK, TDNY, 103) demiş.

Ceyhun arkadaşlarıyla ticaret yapmaya karar vermiş. Annesinden baba yadigârı altınları istemiş. Sabah Ceyhun ve arkadaşları mal almışlar, araba kiralamışlar. Arkadaşlar yedi yol ayırımına varınca rehber olarak yaşlı bir adam onları bekliyormuş. Arkadaşlar rehber yaşlı olunca geri dönmüşler. Üç gün üst üste aynı yaşlı adam olunca sonunda Ceyhun neden her gün karşıma çıkıyorsun babalık, demiş. Yaşlı adam yardımcı olmak istediğini söylemiş. Ceyhun ve arkadaşları yaşlı adamın rehberliğinde yola çıkmışlar. Yol ikiye ayrılıyormuş. Biri güvenir ama uzun, diğeri kısa ama tehlikeliymiş. Yaşlı adam, “*Korkmayın ben sizi kestirmeden sağ salim geçiririm.*” (AY, CY, 50) demiş ama arkadaşları güvenli yolu tercih etmiş. Ceyhun ve yaşlı adam kestirmeden şehre varmışlar.

Bir padişahın kırk oğlu varmış, kırk yiğit. En küçüğünün adı Mirza Mehmed. “*Baştan ayağa cesaret. Çalışkan, gözü pek, yüreği dolu merhamet...*” (MME, MME, 11)

Bir zamanlar bir hakan evlilik çağına gelmiş kızıyla birlikte yaşıyormuş, kıza farklı ülkelerden hanlar hakanlar gelse de kimseyle evlenmeyi kabul etmiyormuş. Hakan kızına kiminle evlenmek istediğini sorunca kız üç yalan içinde kırk masal anlatan biriyle evlenmek istediğini söylemiş. Hakan yurdun dört bir yanına çığırkanlar göndermiş. Bu sesi kendi halinde ormanda kuru dal toplayan yoksul bir genç duymuş. Genç, “*Ooo!.. İşte bu konuda iyiyim...*” (TB, ÜYKM, 91) demiş, saraya doğru yola koyulmuş. Kendini tanıması sayesinde han kızıyla evlenmeyi başarmış.

Cinleri ve kötü ruhları kovduğuna inanılan Porhan Yartı Kulak’ın köyüne gelmiş. Annesi de babası için hazırladığı azığı Porhan’a vermek istemiş. Yartı Kulak yaşlı, hasta, yoksul olmayan Porhan’a babasının yiyeceklerini vermek istememiş. Dışarı çıkıp Porhan’ı bütün çocuklar gibi takip etmiş. Herkes heybesine bir şeyler koyuyormuş. Porhan en son Bayşim Ağa’nın kapısına varmış, kap kendiliğinden açılmış, Bayşim Ağa beline kadar eğilmiş. Hizmetçiler bir çuval buğdayı ve bir kuzuyu Porhan’ın yanına koymuşlar. Porhan sevinç içinde cinleri kovduğunu söylerken Yartı Kulak ağanın cebine girip ince bir sesle “*Ne peri geldi ne de cin gitti/Bu herifin yalanı da burada bitti/ Ne peri geldi ne de cin gitti/ bu herifin de yalanı burada yetti!*” (YK, YKP, 110) deyince Porhan gerçek cin geldi diye hemen oradan uzaklaşmış.

Yartı Kulak ile babası çayhanede koyu bir sohbeta dalmışlar. Yartı Kulak büyüklerini saygıyla dinliyor, onlara cevap vermek istiyormuş ama babasının ‘*Söz gümüşe susmak altındır.*’ nasihati aklına geliyormuş. Dışarıdaki kar ve tipi bir tüccar ve uşağı çayhaneye atmış. Sohbeti dinledikten sonra tüccar uşağı Aman’ı övmeye başlamış, kimse yanıt verememiş. Yartı Kulak dayanamayıp papağın üzerinde ayağa kalkmış, “*Eğer neşeli Aman aramızda ise, aramızda o kadar acemi çıraklara yer kalmadı. Sizin bahçenizde gül bitiyorsa, bizim bahçemizde de karanfil yetişiyor.*” (YK, YAKÇ, 149) demiş.

Hakanın kızıyla evlenmek için şehrin en yüksek minaresine tırmanmayı göze alan gençler saraya varmışlar. Kimisinin ölüm, kiminin yaralanma haberi Yartı Kulak'ın köyüne gelmiş. Yartı Kulak ailesiyle vedalaşıp başkente doğru yola koyulmuş. Kente yaklaştıkça her yanın ateş aldığını sanmış; ancak yaklaştıkça ateşe benzeyen şeylerin ipek bayrak ve kumaşlar olduğunu fark etmiş. Yartı Kulak minareye tırmanmanın imkânsız olduğunu görmüş, düşünürken meydandaki güvercinler aklına gelmiş. Bir güvercinin sırtına atlamış ve güvercinle minarenin tepesine inmiş. Tacı alıp minarenin balkonuna düşmüş. Tacın alındığını gören hakan düğün hazırlıklarına başlamış. Hakan, “*Getirin buraya o pehlivanı! Cesurlar içinde en cesur, atılganlar içinde en atılgan, o yiğit kişiyi getirin, alnından öpeyim, halkımın önünde ödülünü vereyim.*” (YK, YKCS, 191) demiş.

Bir zamanlar Fettan adında bir adam karısı Mihriban ve oğlu Cırttan ile birlikte yaşamış. “*Fettan ile Mihriban çocuğun üzerine nane yaprağı gibi titrer, onu naz ile gamze ile büyütürlermiş. Horttan'ın korkusundan Cırttan'ı dışarı bırakmazlarmış.*” (PHSSB, CIH, 98) Cırttan dışarı çıkmak isteyince ailesi Horttan'ın korkusundan izin vermemiş ve ağlayan çocukları kaçırdıklarını söylemiş. Cırttan babasından Horttan'ı yakalayıp öldürmesini istemiş. Adam karısından yolda yemek için azık istemiş ve Horttan'ı bulmak için yola koyulmuş. Yolda bir değirmende gecelemiş. Uzun yolculuktan sonra bir köyde tek başına yaşayan bir kadın görmüş. Yaşlı kadın sohbet ederken Horttan'a dönüşmüş. Fettan köye gelip Horttan'ı öldürdüğünü söylese de kısa süre sonra foyası ortaya çıkmış. Bir gece Horttan Cırttan'ın odasına gelmiş ama yemeden kaçmak zorunda kalmış. Bunun üzerine Cırttan köy meydanına çıkıp “*Bundan sonra ben korkak Cırttan değilim artık. Cırttan Pehlivan oldum. Kim korkak değilse, kim benimle gelmek istiyorsa, buyursun gidip Horttan'ı öldürelim.*” (PHSSB, CIH, 107) demiş.

Bir zamanlar yaşlı adam ve üç oğlu yaşamış. Büyük iki oğul güçlü kuvvetliyken küçük oğlan ise minicikmiş. Babası bir gün çocuklarından dağda yaşayan devin kendine borcu olduğunu kimin devden parayı alacak cesareti olduğunu sorunca büyük oğul, “*Ben gidip parayı alırım atacan.*” (BKBİKS, BKB, 16) diye öne atılmış. Devın yanına giden büyük oğlan ve küçük oğlanı dev bir kuyunun dibine fırlatmış. Kardeşleri geri dönmeyince Bir Karış Boy, “*Atacan, bırak bu hayduda ben gideyim, gidip hesap sorayım. Kardeşlerimi kurtarıp parayı alıp*

geleyim.” (BKBİKS, YAKB, 21) demiş. Baba ne kadar ısrar etse de Bir Karış Boy İki Karış Sakal’ı durduramamış. Devrin karşısına dikilip, “*Kardeşlerimi derhal serbest bırak ve hemen borcunu da öde!*” (BKBİKS, DBKBİKS, 26) demiş.

Eski zamanlarda ovaları geniş ve sulak, dağları orman ve duman bir hakanlık varmış. Hakan uzak ülkelerden altın elma veren bir elma fidanı getirtmiş. Beş yıl sonra ağaç tek bir elma vermeye başlamış. Ama tam olgunlaştığı vakit ortadan kayboluyormuş. Bu elmayı koruma işini büyük ve ortanca oğul becerememiş. Kağan görevi en iyi askerlerine vereceken Gence Oğul, “*Hayır, baba bu yıl elmayı ben korumaya ben gideceğim.*” (PBA, AE, 104) demiş ve baba ümitsiz bir şekilde görevi Gence oğlana vermiş.

Alican ve eşi bir gün atını alıp yola koyulmuşlar. Uzun süre yol aldıktan sonra büyük bir kente varmışlar. Çığırkan şahı satrançta yenersen yeni şah seçileceğini, aksi halde kişinin kellesi kesileceğini duyuruyormuş. Alican hiç tereddüt etmeden, “*Şahınızla ben satranç oynamak istiyorum.*” (MÇ, ALD, 85) demiş.

Dağın dikleştiği yedi vadinin derinleştiği yerde Geray adında bir genç yaşarmış. Kağan’ın tek oğlu olan Geray kendine çok güvenirmiş. Bir gün babasına, “*Ata can bugün ava yalnız gideceğim.*” (AD, KG, 19) demiş.

“*Çok çok eski zamanlarda bir nine ile dede yaşarmış. Bunların bir oğlu varmış. Mert mi desen mert, yiğit mi desen yiğit.*” (AD, ŞŞK, 57)

Bir gün Çastay çalışmak için kağanın yanına gitmiş, iş istemiş. Ekmek için Kağan akşama kadar çalışacağını ve sonunda sorduğu soruya da doğru yanıt vermesi gerektiğini söylemiş. Çastay dede ve kardeşleri soruya yanıt verememişler. En küçük kardeş Molak, “*Bari ben gideyim. Yoksa açlıktan öleceğiz.*” (ÖO, BNY, 50) deyince kardeşleri itiraz etmiş. Molak, Kağan’ın huzuruna çıkmış. Kardeşlerinden bahsedince kağan kardeşlerinden bir daha bahsedirse eşek sudan gelinceye kadar döveceğini söylemiş. Molak, “*Çok üzülürler kağanım. Çastay bunu yanınıza bırakmaz, Hinacı katır gibi inatçıdır, Hınan cesur, Hıçan bir kahraman, Türepey’i tutamazsın, Türgenç gözüpek, Molak ise akıllı!*” (ÖO, BNY, 52) demiş.

Feyzioğlu'na göre mutlu ve huzurlu yaşamak için her türlü zorlukla mücadele etmek gerekir. Feyzioğlu'nun masallarında kahramanlar zorluklarla mücadele etmekten çekinmez; çünkü bilirler ki kolay elde edilen mutluluk geçicidir. Feyzioğlu'nun masallarında bu duruma örnek şu olaylara yer verilir:

Küçük kız Sarıoğlan ile ilgili sırrını ablalarına söyleyince köpek postunu çığneyip yakmışlar. Kapı çalınmış, küçük kız kapıyı açmış. Sarıoğul derisini ablalarına gösterince kızla kıyamete kadar kavuşamayacaklarını söylemiş. Küçük kız bu durumu çok içerleyip, *“Ben de seni bulamazsam, yeniden yanıma alamazsam bana Hankızı demesinler.”* (PBA, HS, 82) diyerek yollara düşmüş.

Üç yiğit haydutları bulmak üzere yola çıkmış. Yüksek bir dağın eteğinde dinlenmeye karar vermişler. Diğer kardeşler uyurken Ortanca Batur nöbetçi kalmış. Yılanlar padişahı Ajdar Sultan mağarasından çıkıp yiğitlerin yanına gelmiş. Ortanca Batur, kılıcı sağlamış ve yılanı öldürmüştü. *“Ortanca Batur Ajdar Sultan'ın sırtına binmiş, derisinden ince bir bant kesip gömleğinin içinden kemer gibi beline bağlamış.”* (MÇ, TBOB, 21)

Annesi kızından kalmasını isteyince kız, *“Akşam evde olmak zorundayız. Su altında camlı köşkümüz var. Eşim bizi bekliyor. Seviyorum onu güzel bir insandır. Büyülemişler onu. Sudan çıkınca yılanı dönüşüyor. Kendi hakanlığının en büyük yiğidi odur, o bir kahramandır.”* (ŞŞ, GMC, 69) demiş.

Çekirge Çoban'ın karısı kadının karısına özenip eşinden kadı olmasını istemiş. Çoban ne kadar itiraz etse de eşini ikna edememiş. Bunun üzerine kadı olmaya karar vermiş. Hayvanlarını otlattığı kişiler durumu hakana anlatmışlar. Hakan'dan üç günlüğüne çobanı kadı olarak atmasını, kadılık yapamayacağını görmesini istemişler. Hakan da bunu kabul etmiş. O sırada biri gelip atlarının çalındığını söylemiş. Han: *“Haydi bakalım Çekirge Kadı! İş başa düştü buldur hırsızları, ver cezayı! Yoksa o aziz başın elden gidecek.”* demiş. Çekirge Çoban hırsızların atları nereye götürebileceğini tahmin edip hırsızları jandarmaya yakalatmış ve cezasını vermiş. Yaşanan hırsızlık olaylarını kısa sürede çözmüş ve Hakan onu ömür boyu kadı olarak atamış. Bunun üzerine karısı, *“Gördün mü? Hiç olmayacak bir şeyi bile denemekte yarar var. Ya olursa?”* (ŞAŞB, ÇÇ, 112)

Köten Bey dışarı çıkınca karın üzerinde bir çocuğun ayak iziyle yanında bir damla kanın olduğunu görmüş. İzleri takip ederek omzunda bir kılıç olan ve kılıcın tenine değdiği yerden kan akan çocuğu bulmuş. Çocuğa adını sorunca adının olmadığını öğrenmiş. Çocuk adını almak için yola çıktığını ifade etmiş. Köten Bey çocuğa gideceği yere bırakmayı teklif edince çocuk, “*Hayır, kendi gücümle varmalıyım oraya, varıp bir ad bulmalıyım.*” (ÖO, AOÇ, 57) demiş.

Eski zamanlarda Karaçay’ın kıyısında sürüleriyle birlikte yaşayan Bumbaday dede bir gün çadırının önüne çıktığında bir kuzunun ikiz doğurduğunu görüp çok sevinmiş. Çadırdan kuzuların altına keçe getirirken iki siyah karganın kuzuların gözlerini oyduğunu görmüş. Atı Eki Bora’ya atlayıp kargaların peşinden uçup kamçısıyla kargaları kör etmiş. Kargalar Bumbaday dedeyi Gök Kağan’a şikâyet etmiş. Gök Kağan kurtlarını Eki Bora’yı parçalamaları için göndermiş. Kurtlar Eki Bora’ya saldıracakları zaman Eki Bora bir balık olup Karaçay’a atlamış. Bumbaday dede ırmağın kıyısına gelip Eki Bora’ya seslenince Eki Bora sudan çıkmış ve kurtları kovalamış. Bumbaday dede kurtları bıçağıyla yaralamış. Bunun üzerine Gök Kağan iki bahadır göndermiş. Bahadırlar çadırın yanına gelmiş. Çadırı yırtmaya çalışırken Bumbaday dede ırmak kıyısına gelip Eki Bora’ya seslenmiş. “*Eki Bora şahlanarak sudan dışarı fırlamış. Bumbaday dedeyi sırtına almış, bahadırları yorgun yakalamışlar. Onların şaşkın bakışları arasında üstlerine dalmışlar.*” (ÖO, BD, 124)

Erzurum’da Büyük Ejder Dağı’nın önünde bazalt duvarlı bir ev varmış. Evi kiralayanlar birkaç gün içinde kaçarmış. Geceleri evin duvarından “*Geleyim mi?*” diye bir ses duyulmuş. Bir gün yeni evli bir çift eve taşınmaya karar vermişler. Her ne kadar evin namından bahsetseler de çift, “*Bize bir şey yapamazlar!*” (HG, KE, 72) deyip eve eşyaları yerleştirip taşınmışlar. Gece sesi duyunca “*Haydi gel! Geleceğin varsa göreceğin de var!*” (HG, KE, 72) demişler. Birden duvarın içinden altın dökülmeye başlamış.

Çelmeş, kardeşlerini kağan yakını ölenlere mal veriyor diyerek kandırmış. Bunun üzerine uyanık kardeşler, eşlerini öldürüp kağana götürmüşler. Kağan karısını öldüren bu adamları cezalandırmış. Çelmeş bütün sürülerin ve malların üzerine konmuş. Aradan yıllar geçmiş kardeşler çıkagelmiş. Kardeşler Çelmeş’i öldürmeye karar vermişler. Çelmeş, öldürmek yerine yakmalarının daha uygun olacağını

söylemiş. Çelmeş'i bir kazığa bağlayan kardeşler kuru odun toplamaya gitmişler. Kağan'ın kardeşi Altaylarda gezerken Çelmeş'e rastgelmiş. Çelmeş onu kandırıp Erlik Han'ın yer altı tanrısı olması için çağırdığını, bu görevin Booday Kağan ve ailesine yakışacağını kağana haber vermeye giderken ağaca bağladıklarını söylemiş. Çelmeş'i kıskanan kağanın kardeşi, senin yerine beni yaksınlar demiş ve Çelmeş onu ağaca bağlamış. Çelmeş hızla oradan uzaklaşmış. Bir gün Çelmeş'in evinin önünde yıldız benekli bir at duruyormuş. Kardeşler Çelmeş'in evine gelip kimin geldiğini öğrenmek istemişler. İçeriden çıkan Çelmeş kendisinin Erlik'in yeryüzündeki temsilcisi olduğunu söylemiş. Kardeşler inanamasa da çok şaşırılmışlar. Bunun üzerine kardeşlerden biri, *“Dur seni bir daha bağlayıp ateşe vereceğim Çelmeş. Yine geri gelirsen başıma taç edeceğim.”* (İAK, YM, 99) demiş ve Çelmeş'i yakmışlar

Eşek ile aslan kırdan dolaşıyorlarmış. Eşek aslanın haline acımış. Aslan yukarıdan kartalları kovalayınca eşeğin önüne konmuş. Eşek kartalın karnına basmış, aslana ziyafet vermiş. Aslan dağlara doğru kaçarken tilkiyi görmüş, başından geçenleri anlatmış. Tilki aslanın anlattığı hayvanın eşek olduğunu anlayıp gülmeye başlamış. Aslanın hala korktuğunu görünce tilki, *“O korkak bir eşek olmalı padişahım. Seni fena halde aldatmış. Bana inanmıyorsan, geri dönelim, onu birlikte görelim.”* (SEAK, ATD, 99) demiş. Aslan itiraz edince tilki, *“Bak padişahım, eğer korkuyorsan kuyruklarımızı birbirine bağlayalım, eşeğin yanına varalım.”* (SEAK, ATD, 99) demiş. Kuyruklarını birbirilerine bağlayıp eşeğin yanına varmışlar eşek korku içinde ne yapacağını şaşırılmış. Eşek tilkinin aslanı kandırdığını anlamış. *“Derhal aslana doğru koşup şaha kalkmış anırmaya başlamış.”* (SEAK, ATD, 100) Tilki kuyruğunu aslandan kurtaramamış, aslan koştukça tilkiyi taştan ağaca çarpmış.

Hakan Ayıkulak'tan kurtulmak için Ayıkulak'ı bir kervanla Mısır'a göndermiş. Çölde giderken su bitmiş, bir kuyu bulmuşlar ama kuyunun başında inilip çıkılamayan kuyu yazıyormuş. Kimse inmeye cesaret edemeyince Ayıkulak, *“Ben ineyim bari!”* (AY, İÇSK, 21) demiş. Ayıkulak tam suları doldurduktan sonra bir mağara olduğunu fark etmiş. Kapısını açınca üçü de birbirinden güzel üç kız gergef işliyorlarmış. Kızlar; Mısır kralının kızları olduğunu, bir devin kendilerini kaçırdığını söylemişler. Ayıkulak'tan babasına haber vermesini istemişler. Ayıkulak, *“Babanıza neden haber ileteceğim? Sizi kendim kurtarır, ışıklı dünyaya kaçırırım.”* (AY, İÇSK, 22) demiş. Ayıkulak kızları teker teker kuyudan çıkarmış.

Devler Usta Nezer'i artık yanlarında istemiyorlarmış, onunla konuşmuşlar ve ellerindeki altınları pay edip onu yollamışlar. Usta Nezer, köye gelirken bir tilki görmüş, korkmaya başlamış. Tilki altın torbasını alıp kaçmış. Usta Nezer tilkinin peşinden koşmuş ama yolda soluğu kesilmiş. Eve gelince karısına tilki altınımı kaçırdı diye dert yanmış. Karısı, “*Aldırma! Sen bir tilkiyi kovaladın ya! Korkunu yendin Ahmet, tilkiyi kovaladın. Korkuyu yenmek altından daha değerlidir. Başımız dik, onurlu yaşayacağız. Çocuğun ile ben artık senden utanmayacağız. Hoş geldin, sefalar getirdin.*” (AY, UNS, 69) demiş.

Aldar Köse babasıyla konuştuktan sonra ırmaklar kadar uzun, duvarlar kadar dik ışık kadar uzun bir yolculuğa çıkmış. Har yanı karlı, tepesi buzul bir dağın önünde durmuş. Aldar Köse, “*Azmin önünde ne dayanabilir ki ey dağ! Demircinin önünde demir eriyor, inatçı insan iğneyle kuyu kazıyor, bilgiler yıldızdan yıldıza geziyor. Çekil önümden, korkmam senden!*” (TB, AKBKY, 29) demiş.

Ziyat Batur Kamercan'ı almak için gelen komutanı öldürünce yaşlı çoban artık gitmeleri gerektiğini söylemiş. Sabah erkenden gençler yola çıkmışlar, yalçın kayalardan geçmişler, günler sonra Herat şehrinde bir kervansaraya yerleşmişler. Ziyat bir demircinin yanında işe girmiş. Bir gün şehrin hakanı Hüseyin Baykara'nın beyi demirciye gelip Ziyat'a kervansarayda kalmak yerine kendisinin evinde kalmasını teklif etmiş. Ziyat eve yerleşmiş, aldığı parayı beye vermiş. Bey bir gece haydutları gönderip onlardan Ziyat'ı öldürmelerini, Kamercan'ı da kendisine getirmelerini istemiş. Haydutlar eve girince “*Kamercan ile Ziyat Batur yastığın altından derhal kılıçları çekmiş, haydutların üstüne atılmışlar.*” (TB, ZBK, 108) Haksızlık karşısında sessiz kalmayıp mücadele etmişler.

Bir zamanlar herkese yardım eden ak sakallı yaşlı bir Şaman Dede tek oğluyla birlikte yaşamış. Bütün gençler dağlara ava gidip gelince türlü maceralar anlatırlarmış. Şaman Dede'nin oğlu onlara imrenirmiş. Bir gün babasına, “*Babacan izin ver ben de dağlara gideyim, Ben de ırmaklardan geçeyim. Koluma kuvvet, bacaklarıma direnç, gözlerime fer gelsin.*” (PHSSB, ŞDO, 74) demiş. Şaman Dede bu isteği beraber gitmek şartıyla kabul etmiş

Yartı Kulak yan bahçeden gelen sesi dinlemiş. Kimden geldiğini merak edip duvarın üstüne çıkmış. Bahtı Gül'e kendinin de sesi gibi güzel olduğunu söylemiş.

Bahtı Gül Yartı Kulak'ı avucuna akmış. Bahtı Gül ile birlikte türkü söylemişler. Birkaç saati neşe içinde geçirdikten sonra Yartı Kulak yeşil bir yaprağa sıçrayıp kendi türküsünü söylemiş: “*Ben cesur ve minicik/Ben küçük bir farecik/ Akıl bende şans sende/ Hiçbiri yok kimsede...*” (KKA, YKBG, 49)

Günün birinde kudretli, zalim bir padişah yaşarmış. Bir gün yolda giderken Tuku, padişaha selam vermiş. Padişah selam verirken neden papağını çıkarmadığını sorunca Tuku ellerinin dolu olduğunu söylemiş. Padişah ters ters bakıp yoluna devam etmiş. Padişahın adamları Tuku'yu tutup hemen af dilemesini istemişler. Tuku, “*Niçin? Ben bir kusur işlemedim ki!*” (DP, TUK, 69) demiş. Padişahın kızı Kirana genci zindandan kurtarmış ama onu hapsedmişler. Tuku, Kirana'yı kurtarmak için plan yapmış ve kızın hizmetçisi Tudorki ile haber göndermiş. Padişah kaçacaklarını haber alınca plan yapmış ve Tuku'yu yakalatmış. Kız, “*Bana istediğini yapabilirsin baba. O suçsuz bir adamdır, o benim kocamdır!*” (DP, KP, 74) demiş. Padişah Tuku'yu büyüyle dana yapıp kırlara salmış. Kirana'yı ise asılmak üzere kara ormana göndermiş.

Bir zamanlar Slav Güzeli adında dünyalar güzeli bir kız yaşarmış. Bu kız geleceği görür, yaptığı resimler canlanır, sihir yaparmış. Babasından izin alıp dağların başına bir saray yapmış, burada yaşamaya başlamış. Bir gün kendi resmini yapmış ve altına evlenmek için şartlarını yazmış: “*Birincisi: Mertliği, dürüstlüğü ile dillerde şan olsun, kulaktan kulağa geçsin. İkincisi: Akıyla mucizeler yaratsın, kale yollarının büyüsunü bozabilsin. Üçüncüsü: Bana kavuşmak istiyorsa hüneriyle beni hayrete düşürsün. Bacadan değil kale kapısından yanıma yol açsın. Dördüncüsü: Bu üç koşulu başaran yiğit atamın kentteki sarayına gitsin. Gelip sarayda ona sorular soracağım. Doğru yanıt verirse kendime onu er seçeceğim.*” (YDB, SGM, 143)

Bir zamanlar dört çocuğuyla beraber yaşayan dul bir kadın varmış. Üç oğlu varmış kadınının. “*Üç oğlanın üçü de avcıymış: Soğukkanlı, cesur, uzak görüşlü.*” (PHSSB, ÜKBB, 80)

Feyzioğlu'nun masal kitaplarında cesaretli olma en çok karşılan değerlerin başında gelmektedir. Masal kitaplarında cesaretle ilgili 93 ifadeye yer verilirken en çok değer *Püruş Batur ile Aksıla* 'da 8 farklı şekilde ifade edilmektedir.

4.1.7. Cömertlik

Cömertlik, sözlüklerde kişinin malını, parasını harcama hususunda eli açık olması, başkalarıyla paylaşması, esirgemediği vermesi, sehâvetli olmak, ikram/kerem sahibi, yardımseverlik gibi anlamlara gelir(Dere, 2013). Cömert insan çevresine huzur ve mutluluk getirdiği gibi cimri insan ise toplumda huzursuzluğa neden olur. Cömert insan yardıma muhtaç olanları bulur ve onlara yardımcı olur.

Feyzioğlu; masallarında cömertliği, toplumsal yaşamda cimriliğin neden olduğu sorunlar üzerinde durarak anlatır. Cimri insanın başına gelenleri okuyanlar cömert olmaları gerektiğini kavramış olur. Feyzioğlu'nun masallarında cimriliğin kötü yanlarını anlatan şu örneklere yer verilir:

Aysel, ansiklopediden yazının icadını ve dünyaya yayılmasını okuyormuş, *“M.Ö. 200 yıllarında kitap rekabeti artık doruk noktasına çıkmıştı. Mısır Kralı Ptoleme, Bergama'nın İskenderiye'den daha çok kitaba sahip olacağından korktu ve acil bir karar aldı: Papirüs kâğıt satışı yasak!”* deyince Nine, *“Görüyor musun kıskançlık, çekememezlik hep varmış.”* (YÇ, PY, 45) demiş.

Yumart ile Saran iş bulmak için şehre yola çıkmışlar. Yolda yemek yerken Saran azığına ortaya çıkarmazmış, Yumart'ın azığı bitince Saran gece karanlıkta kaybolup gitmiş. Yumart bir mağarada üç küp hazine bulmuş ve yolda giderken cinlerin sohbetini duymuş. Cinler, hakanın kızını incittiklerini, nasıl iyi olacağını konuşmuşlar. Kentte Saran ile karşılaşınca onları ona anlatmış. Saran mağaraya gitmiş, iri bir parça ekmeğe görmüş. *“Aç göz olduğu için ekmeğin hepsini torbaya koyup sonra da sedirin altında beklemeye başlamış.”* Saran'ı yakalayan hayvanlar onu parçalamış. *“Böylece hain ve cimri Saran hak ettiği cezayı bulmuş.”* (PBA, SY, 72)

Feyzioğlu'na göre yaşarken elde edilen zenginlikleri paylaşmak insanı fakirleştirmez; aksine eldeki imkânlar paylaşıldıkça çevredeki mutlu insan sayısı artar, bu sayede toplum daha mutlu olur. Feyzioğlu'nun masallarında zenginlikleri paylaşmak gerektiğiyle ilgili şu örneklere yer verilir:

Fazıl ırmağın kıyısında yürürken çocukların yiyip yere attığı karpuz kabuklarına basıp düşmüş. Fazıl başından geçenleri çocuklara anlatınca çocuklardan

biri onunla saraya gelmek istemiş. Başta kabul etmese de Fazıl çocukla birlikte saraya gelmiş. Beyin kendisini beklediğini söyleyince hemen yanına almışlar. Fazıl altınları yediğini Hazer'i bulamadığını söylemiş. Bey vezirlerinden birine sorunca asılmasını istemiş. Çocuk Vezir'e katil diye bağırması. Bey diğer vezirine sorunca Vezir yoksul adamı bağışlamasını söylemiş. Çocuk sevinçle havaya sıçrayıp, “*İşte beyim, işte bu! Taa kendisi! Kırk yıldır Hazreti Hazer yanınızda oturuyor da siz onu bulamıyorsunuz. Kırk günde bu yoksul onu nasıl bulsun?*” demiş. Bunun üzerine Bey, “*Eğitimi ben üstleniyorum Ebuliz. Gel sen burada ders al, büyüdüğünde vezir sen olacaksın.*” (HOB, HH, 29) demiş.

Fazıl eve gelmiş, eşinin etrafında oynayarak Hazreti Hazer'i bulduğunu söylemiş. Çocuklar babalarının kurtulduğunu görünce hepsi sevinçten babasına sarılmış. Fazıl eşine, “*Çabuk yiyecek hazırla, ben de karpuz getireyim, çocuklara götürelim. Dicle'nin kıyısında oynuyorlar, görelim kendin sor! Bana inanmıyorsun, bari onlara inan! Bu çocukları da onları da götürüp onlara katalım, oynasınlar...*” (HOB, GH, 40) demiş.

Selahaddin Eyyübi bir gün bir rüya görmüş. Ülkedeki bütün bilge kişileri etrafına toplamış ama rüyayı bir yorumlayan çıkmamış. Halk arasında bu haber yayılmış, bir oduncu rüyayı yorumlamak için sabah yola koyulmuş. Yolda bir çeşme başında su içerken “*Oh be!*” demiş. Bunun üzerine beyaz bir yılan gelip durumu öğrenmiş. Yılan oduncuya yardım edebileceğini söylemiş. Oduncu yılanın söylediklerini tekrar edince sultan yüz altın vermiş. Oduncu, “*Bu kadar altını onunla niçin böleyim?*” (SEAK, OO, 45) diye düşünüp yılanı taşlamış. Aradan bir yıl geçmiş. Sultan yine bir rüya için oduncuyu davet etmiş. Oduncu yollara düşmüş. Su içerken “*Oh be!*” deyince yine yılan çıkıp gelmiş. Yılan, yine oduncuya rüyayı açıklamış. Oduncu padişahın rüyasını yine yorumlamış, bu sefer iki yüz altın vermişler. Oduncu yine çeşmenin yanına uğramadan köye gitmiş. Üçüncü yıl oduncu, yilandan kendisini affetmesini istemiş. Yılan her şeye rağmen yardım etmiş. Oduncu sultanın rüyasını yorumladıktan sonra çeşmenin yanına gelip “*Heybesinden çıkarıp bir torba altını beyaz yılanın önüne koymuş.*” (SEAK, SR, 51) Ancak yılan altınları kabul etmemiş.

Vezir, bir gün Selahaddin Eyyübi'ye uzun zamandır beraber hamama gitmediklerini söyleyince sultan uygun zamanda gidelim, demiş. Vezir Haçlılar ile iş birliği yapıp Sultan'a tuzak kurmayı planlıyormuş. Sultan bir gün tebdili kıyafet sokakta dolaşırken öğüt satan bir adam dikkatini çekmiş. Bir altın verip “*Güvendiğine sığın, tanımadığından uzak dur!*” öğüdünü satın almış. Padişah ile vezir hamama gitmiş. “*Selahaddin Eyyübi önce hepsine bahşiş dağıtmış, her birinin ağzı kulaklarına varmış.*” (SEAK, ÖA, 59)

Bir zamanlar “*İyi yürekli bir karı koca varmış: cömert, yardımsever, insan canlısı... Yemez yedirir, içmez içirirlermiş. Evleri dolu gelen giden, yiyen içen haddi hesabı yok.*” (AKA, AKA, 65) Bir gün bunlar yoksul düşmüş, kimse ziyaretlerine gelmiyormuş.

Bir zamanlar iki yoksul nine yaşarmış. Bu ninelerden birine köylü Gülen Göz Nine, diğerine de Ağlayan Göz dermiş. Bir gün Gülen Göz Nine kapısının önünü süpürürken bir bakla bulmuş, “*Ben bu baklayı ne yapayım, ne yapayım? Ekmek yapsam, olmaz. Yesem, karın doymaz. En iyisi bunu ekeyim, bol bol su vereyim. Serpilip büyüsün, baklayı bol versin; komşumla toplayalım, karnımızı doyuralım.*” (TB, BAA, 54) diye düşünmüş. Gülen Göz Nine azıcık baklayı yemek yerine onu çoğaltarak dostlarıyla paylaşmayı tercih etmiştir.

Günün birinde Çilbik'in anası ölmüş. Çilbik derme çatma evde yapayalnız kalmış. Annesinden sadece bir dokuma tezgâhı ve bir şişe ilaç kalmış. Bir gün Çilbik ava çıkmış, bir akbabanın güvercinlere saldırdığını görmüş. İki güvercin kaçarken bir güvercini akbaba yakalamış. Çilbik yayını gerdiği gibi akbabayı vurmuş, güvercini kurtarmış. Çilbik uyandığında güvercinin güzel bir kıza dönüştüğünü görmüş. Güvercin Kız ile Çilbik evlenmiş. Çilbik ava giderken Güvercin Kız güzel halılar dokuyormuş. Çilbik bir gün halıları satarken hakan pazara gelmiş, hakan halıları nasıl yaptığını sorunca Çilbik, Güvercin Kız'ı nasıl bulduğunu tek tek anlatmış. Güvercin Kız sırrını başkaların verdiği için Çilbik'e kızmış. Çilbik, “*Ama bu hakan başkalarına benzemez. Hiçbir zaman bir kötülüğü görülmedi ki... Bizi savaşımlardan, kırımardan korudu. İnsanların ayağına gitti, hal hatır sordu, derdine ortak oldu...*” (PHSSB, ÇGK, 55) demiş.

Eski zamanlarda, hiç eksikliği olmayan çok zengin bir adam yaşarmış. Bu adam para biriktirmek ve mal yığmak aşkına yemeden içmeden vazgeçmiş, en ucuz yiyeceğe dadanmış, yalnız ciğerle beslenmeye başlamış. Bir gün ciğerci ihtiyar, *“Ciğer de bana pek pahalıya mal oluyor, her gün kilosuna üç kuruş veriyorum! Karşılancak masraf mı bu? Varıp kasapla pazarlık yapmak gerek, belki fiyatı ucuzlata...”* (PBA, Cİ, 165) diye düşünmüş. Kasapla pazarlık etmek için yola çıkan ihtiyar yan köyde daha ucuza ciğer satıldığını duyunca oraya koşmuş. Dönüşte kervansaraya girip *“Allah misafiri kabul ediniz, burada bir akşam gecelemeğe izin veriniz. Veli Bey kardeşim, sakın yatak parası sormayınız, ben dilenci bir ihtiyarım.”* (PBA, Cİ, 168) demiş. Sabahleyin Veli’ye karısıyla birlikte neden toprağı dövüklerini sorunca Veli, *“Bu kervansarayda gördüğün her şey, deniz kıyısındaki bahçeler, size yatak seren o kadın da mezarda çürüyen o cimri adamındı. Varlıklı biri olduğu halde yaşamadı, yemedi kendini de karısını da aç bıraktı. Ömür boyunca mal mülk topladı. Ama açlıktan geberip gitti. Ölürken bile gözü açık gitti.”* (PBA, Cİ, 173) demiş.

“Bir zamanlar cimriliğı ile ünlü zengin bir adam yaşarmış. Yalnız konu komşuya karşı değil, kendi ailesinden bile her şeyi sakınır, kıskanırmiş.” (ŞAŞB, CK, 77) Bir gün cimri adam dışarıya çıkarken kızına *“Sakın kapıyı açma, kapının kulpu eskir.”* (ŞAŞB, CK, 77) demiş. Bir süre sonra adam geri gelmiş. Kızı neden geldiğini sorunca *“Mumu söndür kızım, giderken söndürmeyi unuttum.”* (ŞAŞB, CK, 78) deyince kız, *“Sen gider gitmez mumu söndürdüm ata can. O kadar yerden dönüp gelirken ayakkabılarının eskiyeceğini düşünmedin mi?”* (ŞAŞB, CK, 78) demiş.

Yolcu kafasının üstünde büyük bir kazanla yemek taşıyan adamla karşılaşmış. Adamın neden kazanı başında taşıdığını sormuş. *“Adam aldırmanın. Böylece karısının gelip gidene yemek vermesini engellediğini sanıyormuş. Sırrını da kimseye açmıyormuş.”* (ŞAŞB, YC, 119)

“Çok cimri bir adam yaşarmış bir zamanlar. Öyle cimri ki anasından bir dilim ekmeğı bile sakınırmiş. Sağ elindeki sol elinden gizlermiş. Bu yüzden adına Cimribay demişler, asıl adını unutmuşlar.” (AD, C, 71)

Bir zamanlar ırmak kıyısında insanlar yaşarmış; yoksullar ve varsıllar... Uzun boylular ile kısalar... Kendini beğenenler ile övünenler... Çalışkanlar ile tembeller...

“Bu insanların bir kağıdı varmış, herkese yoktan iş çıkarırmış. Bütün insanları çalıştırır ama bir çöp bile kıyamazmış. Cimri mi cimri bir kağan.” (ÖO, BNY, 48)

“Günlerin birinde cimri mi cimri bir dokumacı varmış. Çamçavuş köyünden gelmiş. Pintinin biri... Kimseye bir kuruş koklatmaz, bir lokma çöreği kimseye nasip olmazmış. Fakat tam tersi bir karısı varmış: Adı Fatma. Cömertlikte kimse eş olamazmış ona.” (KKH, KC, 67)

Feyzioğlu'na göre cömertlik zenginlere özgü bir durum değildir. İhtiyaç sahibine gereken yardımı yapmak için sahip olunan maddi olanaklar kullanılmalıdır. Feyzioğlu, bu şekilde yapılacak iyiliklerin daha makbul olduğunu şu örneklerle belirtir:

Selahaddin Eyyübi ile veziri kimin daha iyiliksever olduğu konusunda tartışıyorlarmış. Vezir varlıklı olanların, Eyyübi ise iyiliksever bir kalbi olanların daha iyiliksever olduğunu savunuyormuş. Selahaddin Eyyübi veziri sınamak için kıyafet değiştirerek evine gitmiş. Vezire, *“Allah yardımcın olsun bey. Tanrı misafiri kabul eder misin? Açlıktan perişan durumdayım. Yatacak yerim yok. Bir lokma ver yiyeyim, bir yer göster, bu geceyi burada geçireyim. Gidecek yerim yok”* deyince vezir dilenciyi kapıdan kovmuş. Adam ısrar edince *“Sabrı tükenen vezir bir sopa kapıp dervişin kafasına çalmış. Selahaddin Eyyübi'nin kafası yarılmış. Kendini sürükleyerek oradan zor ayrılmış.”* (SEAK, KDİO, 15) Biraz gittikten sonra sofrada duru bir çorba olan yoksul evin kapısını çalmış. Kapıyı açan yaşlı kadına misafir kabul edip etmeyeceğini sorunca kadın, *“Tabii evlat. Yerimiz biraz dardır ama olsun, sana da yeter bize de. Buyur içeriye!”* (SEOK, KDİO, 15) demiş. *“Yaşlı kadın dervişin ayaklarını çıkarmaya yardım etmiş. Rahat edeceği bir yer açıp kafasındaki kanı temizlemiş.”* (SEAK, KDİO, 16) Dilenci kılıklı adam canının kuzu böbreği çektiğini söyleyince bir yıl çobanlık karşılığında oğlunun aldığı birkaç koyunu kesmesini istemiş. *“Çoban oğul, kalkıp kuzuları kesmiş. Yaşlı kadın ocak kurup kısa sürede böbrekleri kızartmış. Misafiri doyurup memnun etmiş.”* (SEAK, KDİO, 18)

Bir zamanlar Abbas adında bir köylü yaşarmış. *“Her gün işe gider, ailesine yokluk çektirmezmiş. Durmadan, Allah'a dua edermiş. Konunun komşunun malına göz dikmez, ihtiyacı olana yardım bile edermiş.”* (AD, EA, 43)

Feyzioğlu'nun masallarında sahip olunan maddi imkânların insanlarla paylaşmak gerektiği 29 yerde ifade edilmiştir. Cömertlikle ilgili en çok değer 8 farklı ifadeyle *Selahaddin Eyyubi ve Akıllı Kız* adlı masal kitabında yer almaktadır.

4.1.8. Çalışkanlık

Çalışkanlık, yaşamın her anında gayret göstermektir. Feyzioğlu'na göre çalışan insan belki yorulur ama kimseye minnet etmez. Feyzioğlu masallarında çalışkanlığı sürekli överken tembelliği, miskinliği yerer.

Feyzioğlu'nun masallarında ailenin rızkını temin etmek için insanın çalışması gerektiği birçok yerde dile getirilir. Feyzioğlu'nun masallarında aile için çalışmak gerekliliği şu örneklerle belirtilir:

Üç kızıyla birlikte yaşayan anne “*Durmadan çalışıp didindi. Gündüzü geceye bağladı, kışı yazı.*” (PBA, ÜK, 18)

Günün birinde yer öyle bir sallanmış, binalar çökmüş, birçok insan ölmüş. Bir çocuğun kardeşleri, anne, babası ölmüş. Sadece ninesi hayatta kalmış. Ninesi bir gün Yanık'a zor günler için sakladığı kazları pazara götürüp satmasını istemiş. Yanık, pazara gidince birkaç kişi kazın civciv olduğunu söyleyip onu kandırmışlar. Yanık, pazarda dolaşırken kasabın önünde eziyet edilen köpeği görmüş, elindeki az parayı da verip köpeği kurtarmış. Ninesi evde yiyecek bir şey olmadığını, bir iş bulmasını isteyince yola çıkmış. Bir göl kıyısında bir balıkçının ağıyla balık avladığını görmüş. Balıkçıya, “*Balıkçı dayı, sana yardım etmemi ister misin? Akşam bana da bir balık verirsin, eve götürürüm.*” (YDB, YDB, 18) deyince balıkçı kabul etmiş. Akşam bir balığı vermiş, ikinci gün iki balık vermiş. Yanık çoğa tamah etmeden rızkını temin etmek için balıkçının yanında çalışmaya başlamış. Balıkçı günden güne Yanık'a daha çok balık vermiş.

Günün birinde Çilbik'in anası ölmüş. Çilbik derme çatma evde yapayalnız kalmış. Annesinden sadece bir dokuma tezgâhı ve bir şişe ilaç kalmış. Bir gün Çilbik ava çıkmış. Bir akbabanın güvercinlere saldırdığını görmüş. İki güvercin kaçarken bir güvercini akbaba yakalamış. Çilbik yayını gerdiği gibi akbabayı vurmuş, güvercini kurtarmış. Çilbik sabah uyanınca karşısında güzel bir kız görmüş. Kız kendinin Güvercin Kız olduğunu ve büyüsünü bozduğunu söylemiş. Çilbik ile

Güvercin Kız evlenmiş. Çilbik kendi kendine, “*Tembellik yeter Çilbik oğul! Sıkı sıkı sarıl hayata!*” (PHSSB, ÇGK, 53) demiş.

Feyzioğlu'nun masallarında halkın ve yöneticilerin çalışkan olması gerektiği belirtilir. Çalışkanlığın övülecek bir davranış olduğu ifade edilir. Feyzioğlu'nun masallarında çalışkanlığın övüldüğü şu örneklerle yer verilir:

Nine ile torunu Aysel yazının icadını araştırırken ansiklopediyi okuyan Aysel, “*M.Ö. 3150 yılları, Mısır'ı Serket adında bir kral yönetiyormuş. Çalışkan, yiğit, yenilikler peşinde bir kralmış.*” (YÇ, KAA, 32)

Aysel'in babası: “*Yahu sizin aileye hayranım: Erinmek yok, üşenmek yok. Hepiniz çocuklar kadar heyecanlı ve meraklısınız...*” (YÇ, GKİD, 71) demiş.

Öksüz Oğul ile Kuğukız el ele vermiş. Süt Gölü'ün etrafına bir çadır yapmışlar. Öksüz Oğul ile kız huzur içinde yaşamaya başlamışlar. İki arkadaş güzel güzel yaşarken atlılar gelip toprakların Karagay Kağan'ın olduğu söylemişler. Öksüz Oğul ile Kuğukız'ı Kağan'ın yanına götürmüşler. “*Karagay Kağan keyif zevk içinde... Malı mülkü aşır taşmış, sürüleri dağdan dağa ulaşmış... Çok çalışkan bir kağan, çalışmadan kimseye bir lokma yiyecek vermezmiş.*” (ÖO, KKK, 35)

“*Bir zamanlar bir kağan yaşarmış; çalışkan bilge ve zengin. Yurdu büyük, hayvanları bol. Halk kağanı çok severmiş.*” (ÖO, İİK, 101)

“*Alaaday adında varsıl bir adam varmış; çalışkan gözü pek.*” (ÖO, BBRA, 119)

“*Geçmiş zamanın birinde genç bir han varmış: Çalışkan, diri yakışıklı.*” (PBA, YNY, 38)

Karadağ'ın eteklerinde yaşayan toprakları bol, serveti çok Karatu Han yaşlanınca kızlarını sıraya çağırıp Sarioğul ile evlendirmek istemiş. Büyük ve ortanca kız bu duruma şiddetle karşı çıkarken han küçük kızına daha çocuk olduğu için kıyamazmış. Karatu Han'ın “*Gözleri hep küçük kızın üstünde. Her gün serpilip büyüyor, işten işe koşuyormuş. Karatu Han onun çalışkanlığını gördükçe seviniyor, 'gel seni Sarioğul ile evlendireyim' demek için fırsat kolluyormuş.*” (PBA, HS, 77)

“Bir zamanlar iki kardeş varmış. Büyük kardeş akıllı ve çalışkan; küçük ise aptal, kıskanç ve tembelmiş.” (ŞŞ, KATA, 73) Küçük kardeş Kadir, talihi aramaya gitmiş. Kadir bir ağacın gölgesinde yatan çirkin bir yaratık görmüş ve onun talihi olduğunu anlamış. Kadir, “Hey, kalk bakalım babalık! İş zamanı geçti, kalk da işin başına geç. Abimin talihi her zaman çalışıyor, sen ise yatıyorsun. Kalk çabuk!” (ŞŞ, KAT, 81) deyince Talih, “Hoş sefa geldin; ama boşuna geldin Kadir. Gereksiz yere dünyayı dolaşıp duruyorsun. Sen de benim gibi ağacın gölgesinde yan gelip yatsaydın, keyfine baksaydın. Talih, akıllı ve çalışkan olanlara yardım eder. Senin neyine talih aramak?” (ŞŞ, KAT, 82) demiş. Talih, insanın şanslı olması için çalışması gerektiğini belirtmiştir.

Tufan gerçekleştikten sonra gemi Kısır Dağı'nın sırtlarında kalmış. Başusta gemiden inip dolaşmış. Başına toplanan bir avuç insana, “Çalışma zamanıdır!” (HG, AACA, 94) demiş.

“Adapa adında bir genç yaşarmış. Omuzları geniş, kolları güçlü, yiğit bir insan... Gece gündüz demeden çalışır, Dicle ile Fırat arasına kanallar açarmış. Fidanlar, sebzeler eker; bahçeler sularmış... Her yan yemyeşil, her yan çiçeklerle, meyve ağaçlarıyla doluymuş, bezek bezek...” (AD, AD, 95)

Bir zamanlar yorgun ve yaşlı bir dede kızgın bir çölden geçerken “Bir oğlum olsaydı/ Yüzü ay gibi parlak/ Gönlü güneş kadar sıcak/ Bir oğlum olsaydı/ Arı gibi çalışkan.” (KKA, YK, 41) diye şiir okuyormuş.

Altay'da yaşayan Ay-Kağan bir elinde kılıç, bir elinde kamçıyla dolaşmış. “Tembelleri hiç sevmemiş. Tembel birini görünce kamçıyı çekermiş.” (İAK, AKK, 125)

Fazıl eve gelmiş, eşinin etrafında oynayarak Hazreti Hazer'i bulduğunu söylemiş. Çocuklar babalarının kurtulduğunu görünce hepsi babasına sarılmış. Fazıl eşine, çabuk yiyecek hazırla, ben de karpuz getireyim, çocuklara götürelim. Gule bir tavuk kesip hazırlarken Fazıl tarladan bir karpuz getirmiş. Hemen yola çıkmışlar. “Çocuklar, işlerini öylesine ciddi yapıyormuş ki sıcak güneş onlara etki bile etmiyormuş.” (HOB, GH, 41)

Padişah bir gün yolda giderken yaşlı bir adama rast gelmiş. “*Adam küçük bir fındık fidanına emek veriyor, dibinin toprağını gevşetiyor, sonra da suluyormuş.*” (MME, TFM, 80)

“*Günün birinde kimi kimsesi olmayan bir kadın yaşarmış. Yoksul ama girişken, işsiz ama iş bilen.*” (AKA, Ç, 110) Çarıkları onu nereye götürse oraya gider, gününü gün edermiş.

Bahar gelince pamuklar ürün vermeye başlamış, tarlalar beyaza boyanmış. Yaşlı nine ile dede tarlada çalışmak için erken kalkmışlar. Yartı Kulak’ın evde kalmasını istemişler. Yartı Kulak anne babasını bir türlü ikna edememiş. Anne ve babası tarlaya gitmişler. “*Yartı Kulak boş duracak değil ya. Güneş doğarken kalkıp kibitkanın içini düzetmiş, avluyu süpürmüş. Mutfağa geçip kazanı almış, bir güzel parlatmış.*” (YK, YAKM, 73)

Sıçan Soluk Bey ile Pıspısa Hanım evlendikten sonra Soluk Bey dışarı çıkıp yiyecek bulmak istemiş. Pıspısa Hanım türlü nazlardan sonra izin vermiş. Soluk Bey uzun zaman sonra beyin evine varmış ama evin kedisi bir türlü Soluk Bey’e rahat vermemiş. Bu arada Pıspısa Hanım, “*Bari beyin çamaşırlarını yıkayayım. Serip kurutayım, giyinip bezensin, üstü başı temiz gezsin.*” (PHSSB, PHSSB, 19) demiş. Soluk Bey’in çamaşırlarını alıp göle gitmiş.

Feyzioğlu, masallarında çalışkanlığın ne kadar önemli olduğunu anlatmak için bazen tembel masal kahramanlarından yararlanır. Tembel bir kişinin başına gelenleri okuyan, çalışkan olmak gerektiği sonucuna varır. Feyzioğlu’nun masallarında bu durumu anlatan şu örneklerle yer verilir:

“*Eski zamanların birinde bir çiftçi yaşarmış. Bu çiftçinin on yaşında bir oğlu varmış. Tembel mi tembel. Öyle tembel ki; sabah kalkınca elini yüzünü yıkamaz, akşam soyunmaya üşenirmiş.*” (SKA, TÇ, 56) Babası tembel oğluna yaptığı için kötü bir davranış olduğunu göstermek için bir ders vermek istemiş.

Bir zamanlar yaşlı bir kadın oğlu Çilbik ile beraber yaşarmış. Yaşlı kadın, “*Kalk Çilbiş! Kalk güzel oğlum. Yata yata yanların ağrıda, dura dura belin büküldü.*” (CÇ, CÇ, 11) demiş.

Günün birinde Çilbik'in anası ölmüş. Derme çatma evde tek başına kalmış, canı sıkılmış. Vakit geçirmek için ava gitmiş. Gökyüzünde bir akbaba görmüş. Güvercinler akbabadan kavis çizerek kaçmaya çalışıyormuş; ikisi kaçmış, biri pençelerinin arasında kalmış. Bunun üzerine Çilbik yayını germiş akbabayı vurmuş. Güvercini alıp eve getirmiş, bir minderin üstüne koymuş. Anasından kalan ilacı sürmüş, buğdayları önüne sürmüş. Güvercin akşam olunca tüylerini silkinip güzel bir kıza dönüşmüş. Çilbik evin içinde kıızı görünce şaşırılmış. Kıza kim olduğunu sorunca hayatını kurtardığını söylemiş. Çilbik, çok sevinmiş. Kendi kendine “*Tembellik yeter Çilbik bala! Sıkı sıkı sarıl hayata!..*” (CÇ, ÇGK, 66) demiş.

Bir zamanlar Süt Gölü'nün eteklerinde, Süt Gölü'nün kıyısında birçok kurt yaşarmış. Buradaki kurtlara Şaman Kurt ile Bilge Kurt yol gösterirmiş. İki kurt bir gün yiyecek aramaya giderken diğer kurtlar, yaşlı kurtların dinlenmesini istemişler. Şaman Kurt ile Bilge Kurt cevap vermişler, “*Hayır, dura dura belimiz büküldü, yata yata karnımız büyüdü. Kurda durmak yaraşmaz.*” (ÖO, ŞKBK, 142)

Bir zamanlar padişah ve vezirler ava çıkmışlar. Avdan dönerken yollarına bir kadın çıkmış. Kadına padişah kim olduğunu sorunca kadın adının Ağca Kadın olduğunu söylemiş. Kadının bir aile kurduğu zaman kimsenin o aileyi yıkamayacağını söylemiş. Padişah, yaşadıklarını kızlarına anlatınca küçük kıızı kadının haklı olduğunu ifade etmiş. Bunun üzerine padişah kızmış ve kızını Ağca kadının oğlu Keloğlan ile evlendirmeye karar vermiş. Ağca kadın saraya gelince nikâhları kıyılmış, kız Ağca kadınla birlikte eve gitmiş. Keloğlan anasının yanında güzel biri olduğunu görünce sevinmiş. Kız yemek hazırlamış ve Keloğlan'ı sofraya çağırınca Keloğlan üşengeçliğinden yemeği yatağına istemiş. Bunun üzerine kız, “*Bak, ben senin anan değilim Keloğlan! Seninle evlenmeye geldim. Sofraya gelmezsen çıkar giderim, bütün kent kızlarına senin tembelliğini ilan ederim.*” (KKH, KAM, 20) demiş. Keloğlan yerinden kıpırdamamış, kız Keloğlan'ı gıdıklayınca yataktan çıkmak zorunda kalmış. Sofrada Keloğlan'ın iş aramasını istemiş. Keloğlan rezil olmak istemediğini söylemiş. Kız, “*İş aramakla insan rezil olur mu? Tembellik etmek rezilliktir!*” (KKH, KAM, 21) demiş. Keloğlan kahvaltıdan sonra iş aramaya çıkmış. Keloğlan'ın eşi onun yaptığı yanlışları uygun bir dille anlatmış, çalışmasına katkı sağlamıştır.

“Bir zamanlar bir Keloğlan varmış. Anasının toprakları bol, saygın bir kadın. Ana çok çalışkan, Keloğlan ise tembel tembel yatan. Bir de yaramazlık yapan.” (DE, KKÜ, 133)

Yaz günlerinde karasineklerden birisi dolaşırken arı kovanlarına rast gelmiş. Arılar çiçeklere konuyor, bal özlerini kovana götürüyorlarmış. Karasinek akşama kadar arıları izlemiş. Karasinek misafir olmak için kovanın birine girmiş. Arılar hemen hücum edince kötü niyetinin olmadığını, sadece bu gece kalmak istediğini söylemiş. Kovandaki arı bunun için bütün arıların izin vermesi gerektiğini söylemiş. Bunun üzerine karasinek dışarı çıkıp çürük bir yaprağın altında geceyi geçirmiş. Sabah uyandığında arıların çiçeklerin üzerinde olduğunu görmüş. Arılardan biri neye ihtiyacı olduğunu bulabildin mi diye sorunca sizinle birlikte yaşamak istiyorum, demiş. Kırmızı kanatlı arı, “Biz tembelleri aramıza kabul etmiyoruz.” (YDB, AKS, 31) demiş. Karasinek bana da iş öğretin deyince arılar “Gülüşerek uçup gitmiş, her biri bir çiçeğin yanağına konuvermiş. Karasinek ise arkadan tembel tembel gerinerek onların gidişlerine şaşırıp kalmış... Bu kadar acele etmelerine bir anlam verememiş.” (YDB, AKS, 32) Arılar çalışkan insanların diğerleri tarafından daha çok sevildiğini karasineğe anlatmışlar ama yine bildiğini okumuş.

“Bir zamanlar tilkiden korkan Tembel Ahmet adında bir adam yaşarmış. Bu adam yan gelir yatar, işe mişe gitmezmiş. Karısı durumdan utanır, dışarı çıkması için yalvarırmış.” (AY, UN, 53) Kadın bir türlü adamı ikna edememiş. En sonunda “Ben bir bahaneyle bu tembeli dışarı atacağım.” (AY, UN, 55) demiş.

“Var varanın, sür sürenin, vay haline korkak olanın... Tembel tembel yatanın, başkasının eline bakanın... Vay haline bahçeden elma çalanın, çaldıranın, kaçanın...” (AY, MM, 99)

Bir padişahın kırk oğlu varmış, kırk yiğit. En küçüğünün adı Mirza Mehmed. “Baştan ayağa cesaret. Çalışkan, gözü pek, yüreği dolu merhamet...” (MME, MME, 11) Üşenmek nedir bilmezmiş, kırk kardeşin atına o seyislik edermiş...

Bir zamanlar attığını vuran ünlü bir avcı varmış. Avcı genç yaşta hastalanıp ölmüş. Oğlu annesine babasının miras olarak ne bıraktığını sorunca bir tüfek ve bir köpek kaldığını öğrenmiş. Tüfeği omzuna atıp köpekle ava çıkmış. Ormanda çeşit

çeşit kuş varmış, birine nişan almış ama çok güzel olduğu için ona kıyamamış. Kuş gelip yanına konmuş, gence ne istediğini sormuş. Avcı annesinden bahsetmiş. Peri olduğunu söyleyen kuş ona zorluklarda yardım edeceğini söylemiş. Genç avcı eve gelmiş anasına, “*Ana ana, bir daha ava gitmeyeceğim, başka bir iş yapmaya da gerek yok. Peri kızını yardım edecek bize. Geçinip gideceğiz.*” (AKA, PK, 38) demiş. Akşama kadar kimse gelmemiş, aç yatmışlar. Avcı tüfeğini alıp ormana gitmiş, peri kıza yine kıyamamış akşam neden gelmediğini sorunca Peri Kız, “*Sen beni yanlış anlamışsın ey kardeş. Ben sana dedim ki bütün zorluklarda yardım edeceğim sana, dar gününde beni yanında bulacaksın. Hazıra konacaksın demedim ki! Emek vermek senden, yardım etmek benden!*” (AKA, PK, 40) demiş. Peri Kız avcıya emek harcamadan bir başarı elde edilemeyeceğini söylemiş.

Yartı Kulak bir sabah uyanıp hemen komşu avlunun duvarına çıkmış, Bahtı Gül’ü beklemiş, bir türlü gelmemiş. Yartı Kulak seslenmiş ama bir cevap alamamış. Yartı Kulak kendi kendine, “*Hey Tanrım ne oldu bu kıza? Acaba uyudu kaldı mı, o da tembeller listesine yazıldı mı?*” (YK, YKBK, 85) diye düşünmüş.

Bir zamanlar “*tilkiden korkan, tembel; tembelliği kadar da ünlü bir adam varmış. Bu dünya da o da yaşarmış. Öylesine korkarmış ki ne anası ne de karısı onu evden çıkarabilirmiş. Yan gelir yatar, işe mişe gitmezmiş.*” (PHSSB, TK, 88)

Feyzioğlu’nun masallarında çocuklar ailenin bir parçası olarak görülür. Çocukların toplumunun bir parçası olarak toplumsal değerlerle donanmış olarak yetişmesi aileler için kıvanç kaynağıdır. Feyzioğlu’nun masallarında bu durumla ilgili şu örneklere yer verilmiştir:

Üç oğluna nasihat eden baba, “*Dürüst olun yaşamınız rahat geçecek, çalım yapıp övünmeyin; yüzünüz hiç kızarmayacak. Tembellik yapmayın mutlu olacaksınız.*” (MÇ, ÜÇY, 14) demiş. Baba tevazu, dürüstlük ve çalışkanlıkla kişinin daha mutlu olduğunu ifade etmiş.

Kızıl tilki ile Yaşlı Kambur köye gelmişler. Tilkinin konuşmasına şaşırان Yaşlı Kambur’un eşi konukları karşılamış. “*Tilki böylece evde kalmış. Her gün odun taşımış, ev işlerine bakmış, Yaşlı Kambur ile karısına iş bırakmamış.*” (MÇ, YKKT, 106)

Altay’da üç kardeş yaşarmış. “İlk ikisinin hayvan sürüleri ormana sığmaz, yamaçlardan taşarmış. Eşlerinin güzelliği dillere destan. En küçük kardeş ise işe mişe gitmez, aç yatarmış. Adı Çelmeş, işi bitmiş. Yaşlı bir ninesi, tek bir atı varmış. O at da zayıfladıkça zayıflamış. Çelmeş evlenecek para bulamaz, kardeşlerini kıskanırmış.” (İAK, ÇBK, 73)

Keloğlan’ın annesi Ağca Kadın sabah erkenden Keloğlan ile yola çıkmış. Keloğlan nereye gittiklerini sorunca Ağca Kadın, “ Artık bir baltaya sap olman gerek akılsız oğul! Bir mesleğin yok, bir işin yok! Sen de baban gibi yoksul yaşayıp yoksul öleceksin. Bıktım senin tembelliğinden!” (KKA, KOM, 12) demiş. Annesine vaktin çok erken olduğunu anlatmış. Ağca Kadın, “Her gün öğleye kadar yatıyorsun, iş miş aramıyorsun. Erken gitmezsen kim iş verir sana?” (KKA, KOM, 12) demiş.

Ak Tunga ile Gök Dalay başlarında sihirli papak ayaklarında sihirli çizmeyle uçarak Altayların en verimli yerine gelmişler. Çiçeklerin arasında bir dedeyi otururken görmüşler. Hal hatır sorunca yaşlı adam sihirli aşığını kaybettiğini söylemiş. Ak Tunga ve Gök Dalay aşığı otların arasında bulup yaşlı adama vermişler. Yaşlı adam ikisini de kucaklayıp teşekkür etmiş. Adam onlara nasıl iyilik yapabileceğini sormuş. Ak Tunga ve Gök Dalay, “ Yaşayacak bir yer açın bize yeter. Kaç gündür Karagay Kağan’ın atlıları arkamızda. Canımızı zor kurtardık. Çalışırız, size yük olmayız.” (ÖO, GYA, 72) demişler. Gök Dalay çalışan insanın kimseye yük olmacağını ifade etmiştir.

Ebuliz’i kıskanan arkadaşı Mizo ırmağın kıyısına yaptığı arkı dağıtmış. Saraydan dersten gelen Ebuliz çok kızmış. Arkadaşları arkı tekrar yapmak için işe koyulmuşlar. “Arkın kenarını düzelte düzelte oyun yerine ilerlemişler. Hava çok sıcak, iş zor. Uzun süren yorucu bir çalışma. Çarkın direklerini de arkın kıyısına dikmişler.” (HOB, YG, 57)

Bir gün Yartı Kulak erkenden uyanmış, evin önünde şırl şırl akan sulardan yüzünü yıkamış. Annesinin yaptığı çörekten bir parça koparıp almış, ahıra yollanmış. Mandaların kulağına tırmanıp “Babam babam can babam, benim aslan babam, kalk gidelim, tarlamıza pamuk ekelim.” (YK, YUKB, 60) demiş. Yartı Kulak mandalarla yola koyulmuş, annesi ve babası arkasından bakmışlar. Baba, “Aman ne de çalışkan balamız var. Aman da ne çevik. O büyüklerin en küçüğü, iş bilenlerin en büyüğü...

Balam balam can balam, benim şirin balam, bal balam...” (YK, YUKB, 62) demiş. Babası da başına bir şey gelir diye Yartı Kulak’ın arkasından tarlaya gitmiş.

Feyzioğlu, çalışkan insanların kimseye minnet etmeden gençliğinde ve yaşlılığında huzur içinde yaşayacaklarını masallarında şu örneklerle dile getirir:

Çok eski zamanlarda yalnız bir adam yaşarmış. Kimi kimsesi olmayan, kendi halinde herkese iyilik yapan bir adammış. Adı Ongey Böytük. Ermiş bir kişi, onu çok severlermiş... Ongey dayının tek serveti çadırı ve değirmen taşıymış. Acıktığında taşa vurur, ortalık güzel yemeklerle dolarmış. Bu taşı Ongey dayıya bir ermiş vermiş. Taşı veren ermiş kişi, *“Al Ongey Böytük; çünkü sen çok çalıştın, çok yoruldun. Çünkü sen hiç hile yapmadın, dilinden yalan çıkmadı, hep dürüst kaldın. Bu taşı al, çadırın bir köşesine koy, bu yaşlı çağında rahat et.! Sakın kimseye gösterme!”* (ÖO, ODD, 166) demiş.

Çok eski zamanlarda Ongey Böytük adında yaşlı bir adam yaşarmış. Kendi haline, herkesin iyiliğinde bir insanmış. Ongey Dayı’nın bir çadırı, bir geyiği ve bir değirmen taşı varmış. Ama Ongey Dayı’nın değirmen taşı sihirliymiş. Acıktığı zaman taşa vurur, ortaya sofraya kurulmuş. Bu taşı kutsal bir kişi getirmiş. Kutsal Dede, *“Al Ongey Böytük; çünkü sen çok çalıştın, çok yoruldun. Çünkü sen hiç hile yapmadın, dilinden yalan çıkmadı, hep dürüst kaldın. Bu taşı al, çadırının bir köşesine koy, yaşlı çağında rahat et! Sakın kimseye gösterme!”* (KKA, ODD, 68) demiş.

Günün birinde Yartı Kulak’ın babasına eski bir dostu konuk gelmiş. Adam kervanıyla birlikte ülke ülke dolaşır, ticaret yaparmış. Kervancıbaşı anılarını anlatmış, eşeğini övmeye başlamış. *“Bu hayvancık bütün çöl ve bozkır yollarını bir bir tanır, ben şaşırsam o yolları bulur. Aman önünü bol yemle doldurun, gece en emin yerde yatırın.”* (YK, YKBE, 113) demiş.

Feyzioğlu’nun masallarında kahramanlar, bazen çok çalışkan olmalarına rağmen istedikleri sonuca hemen ulaşamazlar; o zaman da azimle çalışarak zorlukların üstesinden gelmeyi başarırlar. Feyzioğlu’nun masallarında bu hususla ilgili şu örneklere yer verilir:

“Selahaddin Eyyübi'nin bir bahçıvanı varmış. İri kıyım, yaman. Çok duyarlı bir adam. Çiçeklerle uğraşmayı çok sever, onlara evladı gibi bakarmış.” (SEAK, SEB, 33) Bahar gelince bahçelere ilgi artmış. Rengârenk bahçede sadece sultanın en sevdiği gül kurumaya başlamış. Bahçıvan elinden gelen her şeyi yapmış, çiçek filiz vermeye başlamış. Sultana haber verince sultan çiçeğin yine solacağını söylemiş. Çiçek yine solmaya başlayınca Bahçıvan, “Onunla uğraşmak, onu yeniden canlandırmak için didinip durmuş.” (SEAK, SEB, 35)

Aldar Köse babasıyla konuştuğundan ırmaklar kadar uzun, duvarlar kadar dik ışık kadar uzun bir yolculuğa çıkmış. Har yanı karlı, tepesi buzul bir dağın önünde durmuş. Aldar Köse, “Azmin önünde ne dayanabilir ki ey dağ! Demircinin önünde demir eriyor, inatçı insan iğneyle kuyu kazıyor, bilgiler yıldızdan yıldıza geziyor. Çekil önümden, korkmam senden!” (TB, AKBKY, 29) demiş. Dağ kimsenin kendini alt edemeyeceğini söylemiş. Aradan aylar geçmiş, bahar gelmiş, yeller püfür püfür esmeye başlamış. Karlar sel gibi akmaya başlamış. Aldar Köse, “Vura vura kayaları oymuş, basamak üstüne basamak kurmuş... Her basamakta biraz daha yukarı çıkmış... Gün gelip zaman erişmiş.” (TB, AKBKY, 31)

Keloğlan'ın anası Ağca kadın Keloğlan'a, “Kalk ay oğul kalk! Yata yata belin ağrıdı, dura dura kemiklerin eridi... Kalk bu iplik yumağını götür sat, yiyecek al getir.” (DE, KSY, 143) demiş.

Yartı Kulak sabah erken kalkmış Bahtı Gül'ün sesini duymayınca, “Hey Tanrım ne oldu bu kız? Acaba uyudu kaldı mı, o da tembeller listesine mi yazıldı?” (KKA, YKBK, 50) demiş.

Feyzioğlu'nun masallarında kişinin çalışkan olması ve tembellikten uzak durmasıyla ilgili 49 farklı ifadeye yer verilmiştir. Bu ifadelerin en sık yer aldığı masal kitabı 7 değer ile *Öksüz Oğul* dur.

4.1.9. Dayanışma

TDK Güncel Türkçe Sözlük'te (2005) dayanışma, “bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karşılıklı bağlanması, tesanüt” olarak tanımlanır. Bir başka deyişle dayanışma; iyi günde, kötü günde toplumların birlik ve beraberlik içinde hareket etmesidir.

Toplumu oluşturan bireyler farklı kişilik özelliklerine sahiptir. Sorunların çözümü için düşüncelerini ifade etmesi gerekir. Feyzioğlu, masallarında bireysel farklılıkların, toplumun huzur ve refahı için gerekli olduğunu ifade eder. Feyzioğlu'nun masallarında bu hususla ilgili şu örneklere yer verilir:

Bergama Kralı Eugemene, Mısır Kralı Ptoleme'nin papirüs kâğıdının satışını yasaklaması üzerine çözüm bulmak için halkını Bergama sunağının önünde toplayıp, *“Aklınıza gelen çözümleri söyleyin, akıl akıldan üstündür. Kitapları yazacak kâğıt bulmamız gerek...”* (YÇ, BEK, 49) demiş. Farklı düşünceler ortaya atılmış ve bir çözüme varılmış.

Bir zamanlar Kandahar padişahının on dört yaşındaki oğlu kaybolmuş. Padişah tebdili kıyafet oğlunu aramak için yollara düşmüş. Yolu İstanbul'a kadar gelmiş. Sarayın önünde karın üzerinde kan görünce birden kendinden geçmiş. Pencerenin önünde gelip gidenleri izleyen padişah kızı Gülnar Hanım hemen yere düşen adamı yanına getirtmiş, ona yardım etmiş. Derdini dinleyince Melik Memet'i aramak üzere yola koyulmuş. Çıkılması imkânsız bir kalenin kenarına gelen Gülnar Hanım su arkından içeri girmiş. İçeri girince aynanın karşısındaki güzel kızı görmüş. Kız üç kardeş olduklarını ve üç devle evli olduklarını söylemiş. Gülnar Hanım'ın yaptığı iyiliklere karşılık bir mektup yazmış ve en büyük devin yerini tarif etmiş. Devin eşi mektubu okuyunca kocasına Melik Memet'i sormuş. Dev onu nereden tanıdığını sorunca kız, *“Kandahar'ın üzerinden uçarken kız kardeşim bütün halkın karalar bağladığını görüp sormuş. Onlar da padişahın oğlu Melik Memet kayıptır. Onun yasını tutuyoruz, demişler. O da bana mektup yolladı. Ben de bu işte senin parmağın olduğunu düşündüm.”* (PHSSB, GHMM, 117) demiş.

“Bir zamanlar birbirini çok seven iki dost varmış. Biri karınca biri çekirge. Mutlu yaşarlarmış birlikte. Yuvaları yan yana, gezerlermiş kol kola...” (PBA, KÇ, 131) derken bir gün karınca denize düşmüş ve kıyıya çıkamamış. Karınca çekirgeyi kurtarmak için domuzdan bir kıl istemiş. Domuz karşılığında bir fındık isteyince çekirge fındık ağacına gitmiş. Fındık ağacına, *“Canım ağaç, gözüm ağaç, bir fındıkçık ver de karıncayı boğulmaktan kurtarayım.”* (PBA, KÇ, 133) diyerek ondan yardım istemiş.

Kağan şehre dönünce tellallara bütün halkın meydanda toplanmasını istemiş. Herkes toplandıktan sonra kağan konuşmaya başlamış, “*Birbirimizle uğraştık, çevremize bakmadık. İşte başımıza gelenler! Kentimizi de almak için hücumla geçmişler.*” (ŞAŞB, KB, 44) İnsanlar yaptıklarının yanlış olduğunu anlasa da çok zaman kaybetmişler.

Bir zamanlar bir kağan yaşarmış; çalışkan bilge ve zengin. Yurt büyük, hayvanları bol. Halk kağanı çok severmiş. Irmak boyunca uzanan yurt toprakları çok verimli ve sulakmış. Bir gün tek damla su akmaz olmuş. Balıklar ölmüş, kuşlar göç etmiş. Bunun üzerine “*Kağan kurultayı toplantıya çağırmış. Halk toplanıp gelmiş. Kağan ne yapmaları gerektiğini sormuş.*” (ÖO, İİK, 102) Fikri olanlar düşüncelerini söylemişler, sonunda bir karara varmışlar.

Kurdun midesinden kurtulan Cüce Todur çobanın yanında karnını doyurduktan sonra yola koyulmuş. Köyünün yakınına gelince haydutların ahıra gireceklerini duymuş. Hemen eve koşup anne, babasını uyarmış. Yaşlı çift ahırın kapısını kilitlemişler. “*Köylüyü uyandırmaya gitmişler. Biraz sonra köylü toplanmış. Çıralar yakılmış, ahırın kapısı açılmış. Kimse gözüne inanamamış. Meğer bu haydutlar kendi komşuları değil miymiş?.. Şaşıp kalmışlar. Bu haydutları köyden kovmuşlar.*” (DP, CTBG, 66)

Cırtlan ile ninesi bir keçisi, tavuğu ve Benek adındaki köpeğiyle birlikte yaşarmış. Keçi her yıl ikiz doğurmuş ama bir kurt, yavruları hemen kaçırmış. Bir gün kurt tilkiyle iş birliği yapıp keçiyi yemeyi planlamış. Tilki, Benek’in önünden koşunca Benek kovalamaya başlamış. Kurt, keçiye saldırmış, tavuk hemen Cırtlan’a haber vermiş. “*Cırtlan ile Benek koşmuşlar, koşmuşlar. Soluk soluğa tepenin üzerine çıkmışlar. Çil tavuk kurdu göstermiş. Cırtlan yayı germiş, oku fırlatıvermiş. Kurt yaralanmış, keçiyi bırakıp kendini uçurumdan aşağı atmış.*” (YDB, CIK, 109)

Bir zamanlar Ahmet adında iyi bir avcı yaşarmış. Bir gün Ahmet ava çıkmış ve rengârenk çok güzel bir kuş görmüş, kuşu seyre doyamamış. Kuşu canlı yakalamaya karar vermiş. Kuşun yanına yaklaşıp yayını gerince kuş Ahmet’e kendini vurmaması için yalvarmış. Avcı Ahmet’in yüzü asılmış, evin yolunu bulmakta zorlanmış. Üç oğlu Ahmet’i kapıda saygıyla karşılamış. Babası durumu anlatınca

çocuklar, “*Sen kendine dert etme baba! Biz üç kardeş gideriz, o kuşu bulur geliriz.*” (SEAK, AASK, 75) demişler.

Ayıkulak kızın verildiği yüzüğe üç kere tıkladmış. Uzaktan biri siyah, biri beyaz iki koç vuruşa vuruşa geliyormuş. Ayıkulak ak koyuna binip ailemin yanında gideceğim derken yanlışlıkla kara koyunun sırtına binmiş. Kara koyun uçarcasına yerin yedi kat altına doğru uçmaya başlamış. Karanlık dehlizlerden, uluyan canavarın yanından, gürül gürül yanan alevlerin içinden geçmişler. Ayıkulak güç bela bir kulübenin önüne varmış, kapıyı çalmış. Bir nine kapıyı açmış, Ayıkulak’ı misafir etmiş. Ayıkulak herkesin neden bu kadar sessiz olduğunu sorunca bir devin su kaynağını ele geçirdiğini ve su vermek için her defasında bir genç kız istediğini söylemiş. Bu defa sıra hakanımızın kızında olunca herkes sessiz derken bir davul vurulmuş. Yaşlı nine bunun da devin kızları düğünle aldığı için olduğunu söylemiş. Ayıkulak devi öldürmeyi kafaya koymuş. Şenlik yerine varmış. Pınarın üzerine çıkmış, satırı devin sırtına yapıştırmış. Dev sendelemiş, düşecekken yeniden doğrulup ani bir hareketle Ayıkulak’ı yakalamış. “*O anda yer altı insanları taşlarla sopalarla saldırmışlar. Devi oracıkta aşağı devirip öldürmüşler.*” (AY, İÇSK, 29) Hakan kızı koşarak yaklaşmış, elini devin kanına batırıp Ayıkulak’ın sırtına gizlice beş parmağını bir damga gibi basmış.

Şah Abbas halk arasında tebdili kıyafet gezerken bir kıza âşık olmuş. Saraya gelip “*Veziri kiziri, akıl vereni, yol bileni toplanmış. Kendi aralarında bir danışma, bir tartışma...*” (TB, ŞAŞ, 14) Şah Abbas evlenmek istediğini söyleyince kimse çoban kızını Şah Abbas’a uygun bulmamış ama Şah Abbas’ı dinledikten sonra herkes fikrini değiştirmiş. Kızı istemek için vezirlerden biri görevlendirilmiş.

Şah Abbas haydutlar tarafından öldürülecekken iyi bir kuyumcu olduğunu söylemiş. Haydutlar için bir gerdanlık yapmış. Haydutlar gerdanlığı Şahbanu’ya bir gençle göndermişler. Genç adamın getirdiği gerdanlığı kocasının yaptığını anlayan Şahbanu genci izlettirse de bir türlü nereden gelip nereye gittiğini bulamamış. “*Şahbanu, veziri, kiziri, akıl vereni, yol göstereni danışmaya çağırılmış. Uzun süre tartışmış, bir karara varmış, bir plan kurmuşlar...*” (TB, ŞAŞ, 21)

Eski zamanlarda ovaları geniş ve sulak, dağları orman ve duman bir hakanlık varmış. Hakan uzak ülkelerden altın elma veren bir elma fidanı getirtmiş. Beş yıl

sonra ağaç tek bir elma vermeye başlamış. Ama tam olgunlaştığı vakit ortadan kayboluyormuş. Bu elmayı koruma işini büyük ve ortanca oğul becerememiş. Kağan görevi en iyi askerlerine vereceken Gence Oğul nöbeti tutmak istediğini söylemiş. Baba ümitsiz bir şekilde görevi Gence Oğul'a vermiş. Gence oğul sabaha karşı bir bulutun sihirli elmaya yaklaştığını ve içinden bir elin uzanıp elmayı aldığını görünce okunu fırlatmış. Bulutla birlikte elmanın gittiğini gören Gence oğul yerdeki kan izlerini takip etmeye başlamış. Sabah saraydakiler elma ve Gence Oğul'un olmadığını fark edince Hakan oğullarına, "*Daha ne duruyorsunuz! Hemen atlara atlayın, çocuğun başı dardadır, belki de yaman haldedir!*" demiş ve kardeşlerini Gence oğlu aramaya göndermiş. Gence oğul kardeşlerini görünce onları yanında istemez. Büyük kardeşler, "*Hayır, biz sana yardım etmek istiyoruz!*" (PBA, AEGO, 107) diyerek kardeşlerini takip etmişler.

Feyzioğlu'nun masallarında sosyal bir varlık olan insanın sorunlarının çözümünün de herkesin ortak çabasıyla mümkün olacağı ifade edilir. Feyzioğlu'nun masallarında bu konuyla ilgili şu örneklerle yer verilir:

"*Uçsuz bucaksız bozkır... Issız bir köy... Üç kardeş yaşarmış bu köyde: cesaretli, gözü pek üç genç. Üçü de birbiriyle iyi arkadaş, birbiriyle iyi yoldaş. Herkes onunla gurur duymuş.*" (ŞŞ, AG, 33) Üç kardeş bir gün ava gidince kartalları Berkut'un bir taş levhanın kenarını gagaladığını görmüşler. Tabelada yazana göre bu resmi kim sahibine ulaştırırsa onun eşi olacak. Tabelayı üçü de birlikte bulunca küçük kardeş, "*Madem bu levhayı beraber bulduk, kızı da beraber aramaya gidelim. Onu bulduktan sonra gerisi şansa kalsın. O hangimizi beğenirse.*" (ŞŞ, AG, 35) demiş.

Şah Abbas tebdili kıyafet halk içinde gezerken yemekleri bedava dağıtan bir lokantaya girmiş. Yabancı olduğunu söyleyince onu alt kata almışlar ve tutsak etmişler. Hırsızlar Şah Abbas'ın yanına gelince onlara kendisinin çok iyi bir kuyumcu olduğunu söylemiş. Hırsızlar bu durumun kendileri için iyi olacağını düşünmüşler. Şah Abbas'ın yaptığı gerdanlığı saraya getirmişler. Şah Banu gerdanlığı kimin yaptığını hemen anlamış. Bir türlü gerdanlığı getiren adamın nereden geldiğini tespit edememişler. Bunun üzerine "*Şah Banu veziri, kiziri, akıl vereni, yol göstereni danışmaya çağırılmış. Uzun süre tartışmış, bir karara varmış, bir*

plan kurmuşlar.” (ŞAŞB, ŞAK, 63) sonunda Şah Abbas’ı hırsızların elinden kurtarmışlar.

Keloğlan ile babası kavuştuktan sonra iş yerinden çıkmışlar. Dışarıda Keloğlan, Kartal Abi’nin olmadığını görünce telaşlanmış. Babası, Kartal Abi’yi hayvanat bahçesine götürmüş olabileceklerini söylemiş ve hayvanat bahçesinde Keloğlan bir Türkçe de bilen bir papağanla tanışmış. Kartal Abi’yi birlikte bulmuşlar. Kartal Abi papağana, “*Çok iyi, çok iyi. Kuş kuşa yardım eder tabii!*” (KKA, BÜ, 104)

Ebuliz’i kıskanan arkadaşı Mizo ırmağın kıyısına yaptığı arkı dağıtmış. Saraydan dersten gelen Ebuliz çok kızmış. Arkadaşları arkı tekrar yapmak için işe koyulmuşlar. “*Arkın kenarını düzelte düzelte oyun yerine ilerlemişler. Hava çok sıcak, iş zor. Uzun süren yorucu bir çalışma. Çarkın direklerini de arkın kıyısına dikmişler.*” (HOB, YG, 57) Çarka gelen suyu daha yüksekte akıtmak istiyorlarmış. “*Ebuliz sarayda ders aldığı için arkadaşları daha ciddiye alıyormuş. Çarkın başına kümelenmişler. Bir katkıda bulunmak için kafa patlatıyor, durmadan yeni bir düşünce ileri sürüyorlarmış.*” (HOB, YG, 58)

Feyzioğlu, masallarında sorunların çözümü için kişilerin yeteneklerine göre bir görev dağılımı yapılması gerekliliği üzerinde durur. Feyzioğlu’nun masallarında bu durumla ilgili şu örneklerle yer verilir:

Kardeşlerinin tuzağa yakalandığını gören diğer keklik yavruları, “*Hepsi birden aşağı inmiş, birkaç tanesi tuzağın ağaca bağlanmış ipini didikleyip koparmışlar. Her biri gagasıyla tuzağın bir ucundan tutmuş, havaya kaldırmışlar. Tuzağa düşen iki kardeş de havalanmış, uça uça kendi yurtlarına dönmüşler.*” (SKA, KET, 85) Hep birlikte keklikler tuzaktan kurtulmuşlar.

Bir zamanlar Çukurova’da Tahmas adında yakışıklı bir delikanlı yaşarmış. Bir gün eşeği Karakaçan ile ormana odun toplamaya gitmiş. Yağmur bastırınca bir mağaranın içine girmiş. Mağaradaki sıçanları kovunca metal bir kapak dikkatini çekmiş. Tahmas kapağı kaldırıncaya kazan dolusu balı görmüş. Tahmas balı eşeğin tergisine yükleyip günlerce pazarda satmış, hayli para kazanmış. Tahmas Karaçan ile bal aramak için yine mağaraya gelmiş. Kazanın dibinde bir kapak olduğunu görmüş.

Kapağı kaldırıp merdiven ile aşağıya inmiş, her taraf yılan doluymuş. “*Her biri arı gibi çalışıyor, toprağın altına uzamış bitki köklerini topluyormuş. Bazı yılanlar da nöbet tutuyormuş.*” (LHÇ, ŞS, 12) Yılanlar Tahmas’ı şahlarının huzuruna götürmüş.

Usta Nezer karısı eve almayınca mecburen başka diyarlara doğru yola çıkmış. Yolda bir manda dışkısının üzerindeki karafatmaları bir değnek ile öldürmüş. Sonra değneğin üzerine benim adım Usta Nezer bir vuruşta kırk can ezer, yazmış. Devler ülkesine gelince nöbetçi dev yazıyı okumuş ve arkadaşlarına haber vermeye gitmiş. Devler Usta Nezer’i konuk etmeye karar vermişler. Usta Nezer saraya yaklaşınca Devbaşçısı, Nezer’i samimi bir şekilde karşılamış. “*Devler bu dev diyarında her işi nöbetleşe yürütüyormuş.*” (AY, UNİB, 61) Bu şekilde işler daha düzenli işliyormuş.

Bir zamanlar bir kurt, bir aslan ve bir tilki yaşarmış. Üç kafadar bir arada yaşarlarmış. Yaylada dolaşırken Kurt, “*Ben köpeklere görüneyim, onları alıp arkama gideyim. Siz bir koç kaldırın, dağın arkasında buluşalım, keyfimize keyif katalım.*” (AKA, ÜKA, 121) demiş. Köpekler kurdu kovalarken kurt ve aslan koçu yakalamışlar. Tilki kümesi görünce tavuklardan da yakalamak istemiş. “*Aslan ile kurt nöbet almış, tilki tavukların arasına dalmış, yağlı bir horozu boğazından tutup sırtına atmış... Biraz sonra üçü de yola devam etmişler.*” (AKA, ÜKA, 123)

Padişahın kızı Çingene çocukla birlikte masalları okumaya devam etmiş. Kırmızı güvercin kendisinin periler tarafından büyülendiğini söyleyip büyüünün açılması için kıza, “*Anama söyle sıcacık ekmeğini çok özledim. Babam fırını yaksın, anam o güzel elleriyle hamuru yoğursun, içine kaz eti kıyımları katsın... Ekmeği fırına atsın, piştikten sonra fırının ağzını açık bıraksın. O ekmeğin kokusu her yana yayılacak.*” (AKA, AT, 136) Fırından girip bacadan çıkınca büyü bozulacak, demiş.

Yartı Kulak ahırda misafirleri olan kervancıbaşının beyaz eşeğini beklerken çocuklar gelmiş, onlar da eşeği sabah kadar beklemek istemişler. Bu gururu kimseyle paylaşmak istemeyen Yartı Kulak arkadaşlarını zorla da olsa evlerine göndermiş. Atla ilgilenirken güzel bir kız gelip Yartı Kulak’a bir helva vermiş. Yartı Kulak helvayı yiyince hemen bayılmış, kız eşeği kaçırmış. Durumu ailesine haber verdiğinde kervancıbaşı dövünmüş ama hiçbir çare bulamamış. Yartı Kulak, “*Sen öyle gururlu olmasaydın, sen arkadaşlarını kovmasaydın, onlar sana yardım edeceklerdi. Bütün suç sende cüce oğlan!*” (YK, YKH, 124) diye kendini suçlamış.

Fezyioğlu'nun masallarında yardıma muhtaç olan kişilere toplum olarak yardım edilmesi gerektiği anlatılır. Bu duruma örnek olarak Feyzioğlu'nun masallarında Şu olaylara yer verilir:

Şaltur Şultur Kemik delikanlıya görev olarak tohumluk buğday verip bir gün içinde buğdayları yetiŐtirip akşama buğdaylardan ekmek yapmasını istemiş. Umut dolu genç hızla tohumluk buğdayları tarlaya serpmiŐ. Yanına beyaz bir güvercin gelmiş. Güvercin kanatlarını sallayınca saraydaki bütün kuşlar gelmiş, tarlanın üstünü doldurmuş. *“Her biri yere düşen tohumu gagasıyla toprağın içine gömmüş, kısa sürede işi bitirmiŐ. Sonra hep birlikte havalanmıŐlar.”* (DA, UY, 69)

Yaşar Şeremet köylüyü kandırmak için ninesinin öldüğünü ve karşı köyden ninesi için kefen parası almaya gideceğini söyleyince köylü, *“Yaşar'ı komşu köye nasıl yollarız? Bu ihtiyaı biz karşılayalım.”* (YHK, BSŐŐ, 78) demiş ve herkes cebindeki parayı toplayıp Yaşar Şeremet'e vermiş.

lkeye yeni kağan olan Gök Dalay'ı öldürmek isteyen eşi Kellegöz ile işbirliği yapmış. Sihirli papak ve izmeyle Gök Dalay'ın yanında nöbet tutan Ak Tunga kağanı iki kez ölümden kurtarmış. Kellegöz atmaca kılığında kaynar kazanın içine düşmüş ve bir daha uçamamış. Ak Tunga, *“Hah! Artık arkadaşım tehlikeden kurtuldu. Şimdi rahatça bu ülkeyi yönetebilir. Ben de geri dönüp anamı babamı görebilirim.”* (, KAAT, 86-87) demiş.

Bir zamanlar Tercan adında bir tüccar ve hizmetçisi İlyas yaşarmış. Aralarından hiç su sızmaz, baba oğul gibiymiŐler. Bir gün Tercan derin düşüncelere dalınca İlyas, *“Ağa ne düşünüyorsun? Derdini söylemeyen derman bulamaz. Söyle, bir çare bulalım.”* (KKA, KOM, 25) demiş.

Babırbay dede büyüttüğü kartalların armağan ettiği Őahinle ava çıkıp geyik, karaca, ceylan ne olsa avlıyormuŐ. Bir gün Babırbay dedenin Őahini diğerlerinden yardım istemiş. *“Uzun surmemiŐ bu yardım. Babırbay dede, Őahini alıp eve döndüğü bir gece, Őahinlerden bir izlemiş onları gizlice...”* (İAK, KNYU, 45) Gece çatıya konan Şahin kafestekinin kaçmasını istemiş. Kafesteki Şahin ayağının bağlı olduğunu söylemiş. Karısı her ne kadar Babırbay dedeyi uyarsa da dede kuŐlara bakmamış. Babırbay dede sabah Őahini de alıp ava çıkmış bir daha geri dönmemiş. Bunun

üzerine eşi komşulara haber vermiş. *“Kadının yalvararak komşuları kırlara göndermiş... Aramışlar, taramışlar, Babırbay dedeyi bulamamışlar.”* (İAK, KNYU, 48)

Dimitraş karısının zorlamasıyla küçücük boyuyla iş aramaya çıkmış. Nereye gideceğini bilemeyen Dimitraş yolun ortasında bir bal fıçısı bulmuş. Balın fıçıdan aktığını gören fare ve sinekler bala üşüşmüş. Dimitraş elindeki sopayla sinekleri ve fareyi öldürmüştü. Bir kâğıda *“Gezer Dimitraş gezer, bir vuruşta bir kaçanla kırk uçanı ezer, haksızları bulup boğazını keser.”* yazıp fıçının yanında uyuyakalmış. Oranın asıl yerlisi olan devler bal fıçısını görmüş ve üzerindeki yazıyı okumuşlar. Kâğıtta yazanı Dimitraş’ın yapmadığına inansalar da Dimitraş’a *“Biz varken, fıçıyı senin götürmen ayıp olur. Buyur gidelim.”* (DP, DD, 18) demişler ve Dimitraş’ın evine doğru yol almışlar.

Badi okul zamanı gelince çantasını alıp okula gitmiş. Arkadaşları Badi ile yine öğretmen gelinceye kadar dalga geçmişler. Badi sırada otururken Bidi cebinden çıkmış. Fareyi gören arkadaşları yine dalga geçmişler, farelerin hepsinin zehirleneceğini söylemişler. Badi tarlaların zehirleneceğini öğrenince Bidi ile zehiri alıp Badi’nin tarlasına gitmişler. Durumu farelere anlatmışlar. *“Tartışmışlar, bir karara varmışlar. Her fare, bir tarlaya haber götürmüş. Sonunda tüm fareler toplanıp bu tarlaya göç etmişler. Toprağı delerek kendilerine yeni bir yuva yapmışlar.”* (LHC, ÇF, 70)

Eşek ile aslan kırdan dolaşıyorlarmış. Eşek, aslanın haline acımış aslana, *“Aslan yavrum sen çık tepeye. Kartalları kovala beriye. Ben onları tutayım, sana ziyafet sunayım.”* (SEAK, KOA, 93) demiş. Aslan yukarıdan kartalları kovalayınca eşeğin önüne konmuş. Eşek kartalın karnına basmış, aslana ziyafet vermiş. Aslan dağlara doğru kaçarken tilkiyi görmüş, başından geçenleri anlatmış. Tilki aslanın anlattığı hayvanın eşek olduğunu anlayıp gülmeye başlamış. Aslanın hala korktuğunu görünce Tilki, ona yardımcı olacağını söylemiş. Aslan itiraz edince Tilki, *“Bak padişahım, eğer korkuyorsan kuyruklarımızı birbirine bağlayalım, eşeğin yanına varalım.”* (SEAK, ATD, 99) demiş.

Melik Mehmet babasına sarayın bahçesindeki tek sihirli elmayı yedirebilmek için nöbet tutmaya başlamış. Gece uyku bastırınca okunun ucunu başparmağına

batırmış, kanayan yaraya ısırğan otu sarmış... Bir gürültü, bir patırtı duyulmuş. Bir dev elmayı alıp kaçırmaya çalışırken Melik Mehmet okuyla devin gözüne nişan almış. Dev acı içinde elmaları kaçırmış. “*Melik Mehmet, yanına bir koşun asker ile öteki kardeşlerini alıp kan üzerinden iz sürmüş.*” (AY, MMDY, 103) Kan izi bir kuyunun başında son buluyormuş. Büyük ve ortanca kardeş kuyuya inmeye cesaret edememişler. Küçük kardeşi belinden bağlayıp kuyunun dibine indirmişler. Melik Mehmet altı tane kapı görmüş, yedinci kapıya gidince güzel bir kızın dizinde devin yattığını görmüş. Güzel kız Melik Mehmet’e devin uyandığı vakit kendini öldüreceğini söylemiş. Melik Mehmet, “*Ben de bu devı öldürmek için geldim zaten!*” (AY, MMDY, 105) demiş.

Karısının göle düştüğünü öğrenen Sıçan Soluk Bey kediden kaçıp gölün kenarına gelmiş. Soluk Bey, “*Sevdiğim, canım cananım, ver elini ban Pıspısa Hanım.*” (PHSSB, PHSSB, 20) demiş. Pıspısa Hanım eşini görünce sevinmiş, heyecanla elini uzatmış ama elleri kavuşamamış. Sıçan Soluk Bey kendini suya atmış, kürkü ıslanmış.

Feyzioğlu, dayanışma içinde yaşayan bir toplumun, sorunları daha kolay çözeceği için daha mutlu olacağına inanır. Bu düşüncesiyle ilgili olarak Feyzioğlu masallarında şu örneklere yer verir:

Doğrubay adında bir yiğit yaşarmış. Atı Alpaça’ya binip iş aramak için yola çıkmış. Yolda biriyle karşılaşmış. Adamın adının Eğribay olduğunu öğrenmiş. Doğrubay adını söyledikten sonra, “*Gerçekten adım Doğrubay. Madem adlarımız uygun, madem ikimiz de arıyoruz, gel dost olalım, yola birlikte koyulalım.*” (DE, DE, 33) demiş. Ama Eğribay ata atlayıp kaçmış. Doğrubay gece olunca bir tandırın içine girip uyuyacakken hayvanlar toplantı yapmaya başlamışlar. Aslan, iki adım ötedeki ağacın bütün dertlere şifa olduğunu söylemiş. Doğrubay kente gelince hakanın kızının hasta olduğunu öğrenmiş. Hemen ağaca koşup yapraklarından toplamış. Saraydakiler suyunu kaynatıp kıza içirmişler. Hakan Doğrubay’ın yerine geçmesini isteyince Doğrubay tepede bir işlik yapmak istediğini söylemiş. Hakan nedenini sorunca Doğrubay, “*Çünkü orada bir işlik açacağım, iş arayanlar gelip iş öğrensinler. Meslekte işe girsinler, hile yapanlar hileden vazgeçsinler.*” (DE, TT, 40) demiş. Doğrubay evi yapmış. “*Gelen, giden öğrenen, yiyen içenin hattı hesabı yok.*

Orası gençler yurdu olmuş. Her genç bir meslek öğrenip dönmüş.” (DE, TT, 40) Doğrubay’ın ünü yayıldıkça yayılmış. Hakandan bile çok hürmet görmeye başlamış.

Sarayda kırk dev yaşıyormuş. Derhal toplantıya başlamışlar. Dimitraş’ın kalması için karar almışlar. Dev başçısı onunla özel olarak ilgilenmiş. Her gün onu ağırlamış. Yedirip içirmiş, hoş sohbet etmişler. Dev başçısı: *“Biz burada her işi sırayla yaparız Dimitraş.”* (DP, DN, 28) demiş.

Tilki ile bir çiftlikte yaşayan kedi Kotaran anlaşıp bütün tavukları tilkinin yuvasına taşımışlar. Bunu duyan kurt, ayı ve domuz pay almak istemişler. Kurt tilkinin yuvasına gidince korkudan tüyleri diken diken olan, tırnakları uzayan kediyi görmüş. Kurt Kotaran’ı aslan sanmış ve yumurta almadan geri dönerken tilki ile Kotaran’ı yemeğe davet etmiş. Ayı, kurt ve domuz yemek için görev dağılımı yapmışlar. Kurt, *“Ben gidip koyunların arasından bir koç alayım.”* Ayı, *“Ben köyden bir kazan çalayım, koçu haşlayayım.”* Domuz ise *“Ben de yeri kazıp bir ocak yapayım, ateş yakayım.”* (DP, ÜKD, 96) demiş.

Saran ile Yumart köyde iş olmadığı için yola koyulmuşlar. Yolda giderken acıkınca Saran kendi kesesinin ağzını bilerek açmamış. Yumart, *“Ah, benimkini yeriz, sonra da sıra seninkine gelir.”* (PBA, SY, 49) demiş.

Şalmus Kempir hazineleri toplayınca yine Sersembay ve Altın Kız’ın peşine düşmüş. Bir su başında onları yakalayacakken çocuklar kütüklerin arkasına saklanmış. O anda bir ceylan ortaya çıkmış. Ceylan daha önceden onlara can borcu olduğunu söylemiş. Şalmus Kempir peşlerini bırakmamış ve ceylan çok yorulmuş. O sırada bir dağ keçisi konuşmaya başlamış, *“Sen çocukları şu dağın başına ulaştır ceylan kardeş. Ben o cadının önünü keseyim.”* (ŞŞ, SER, 132) demiş. Cadı dağın başına çıkamayınca tırnaklarıyla dağın dibini kazmış, tam dağ yıkılacakken bir kartal Sersembay ve Akıllı Kız’ı uçurup kurtarmış. Kartala teşekkür edince Kartal, *“Ne demek çocuklar, asıl ben size teşekkür borçluyum. Siz benim yavrularımı kurtardınız. Söyleyin şimdi, ben sizi nereye bırakayım?”* (ŞŞ, SER, 134) demiş. Sersembay ve Akıllı Kız ceylan, dağ keçisi ve kartalın yardımıyla kurtulduktan sonra *“Sersembay, Altın Kız ile kardeş kardeş yaşamaya başlamış.”* (ŞŞ, SER, 135)

“Kurdun kuyruğu altındandı, karganın gagası boynuzdan. Kurt kendisini yeryüzünün hakani sayardı, karga ise gökyüzü. İki hakan dost olmuştu. İkisi de yuvayı dağ doruğuna kurmuştu. Kurt yürüdü mü ormana, karga da havadan uçardı, gördüklerini kurda bir bir sayardı. Kurt tuttuğunu yerdi, artanı kargaya hediye ederdi. İkisi de gül gibi geçinip giderdi.” (ŞAŞB, KUÇ, 11) Kurt ile tilki dayanışa içinde birbirlerinin eksiklerini giderip huzurlu bir şekilde yaşamışlar.

“Yüreği umut dolu bir çocuk, yaşı varmış altı buçuk. Anası onu erken uyandırmış, sıkı sıkı kucaklamış: ‘Gününe mutluluk dolsun. Sevdiklerin yanında olsun, bayramın kutlu olsun.’” (DA, CÖT, 89) Çocuk yataktan fırlayıp “Kollarını havaya kaldırmış, anasının boynuna sarılmış. Sonra babasına koşmuş, elini öpüp başına koymuş. Gelip tavşanını kucaklamış: ‘Senin de bayramın kutlu olsun!’” (DA, CÖT, 89) demiş.

“İki porsuk varmış; baba ile ana. Her işi yaparlarmış yan yana. Kocaman bir ormanda yaşarlarmış, durmadan fare kovalarlarmış. Bazen yardım edermiş şans, bazen ellerinde kalırmış boş tas...” (DA, İP, 95)

Eski zamanlarda bir şehzade dünyaya gelmiş. On yaşına gelmeden annesi ölmüş. Babası yeniden evlenmiş. Üvey annesi şehzadeye kötü davranıyormuş. Padişahın aklına girip şehzadeye çobanlık yaptırmış. Üvey anne artık şehzadenin eğitim görmesi gerektiğini söyleyince padişah oğluna çobanlığı bıraktırır. “Tam da o günlerde üvey anne bir kardeş dünyaya getirmiş. Baba sevinç içinde bayram ilan etmiş. Yedi gün yedi gece toy düğün. Bütün halk sarayı doldurmuş...” (BKBİKS, ŞÜA, 46)

Bir tüccar şehre giderken kızlarının ne istediğini sormuş. Kızlar farklı farklı hediyeler istemişler. Tüccar en küçük kızın istediği boncukları bulamayınca bir adamın tarifi üzerine harabe bir eve gitmiş. Karşısına bir dev çıkmış, dev isteği boncukları kızına götüreceğini söyleyince boncukları vermiş. Tüccar eve geldikten sonra birden kapı vurulmuş. Kapıdaki dev büyük kızını istemiş ve tüccar korkudan kızını deve teslim etmiş. Dev kızı mağarasına götürmüş ve dışarı çıkarken kıza tepsi üzerinde bir sığa burnu bırakmış. Geldiğinde burnu yiyip yemediğini kontrol etmek için “Burun neredesin?” deyince ses kedinin karnından gelmiş. Bunun üzerine dev kızın elini ayağını bağlayıp hapsetmiş. Tüccarın evine gidip bu sefer ortanca kız

almış. Kız da sıpa burnunu kediye yedirince onu da hapsedmiş. En sonunda en küçük kızı almış. Dışarı çıkarken kız tek başına canının sıkılacağını söyleyince dev evde kalmış. Kız devin saçlarını taramış. Dev birkaç gün sonra yaşamak için avlanması gerektiğini söylemiş. Kıza sıpa burnunu bırakıp gitmiş. Sıpa burnu dile gelmiş, kızı uyarmış. Kız devin canının bulunduğu şişeyi alıp sallamış. Devden kardeşlerinin yerini öğrendikten sonra şişeyi kırmış ve kardeşlerini kurtarmış. “*Kardeşler sevinç içinde birbirlerine sarılmışlar... Tepsinin üstündeki sıpa burnu o anda yok olmuş, üç kardeş güle oynaya eve dönmüşler, evde büyük bir şenlik kurulmuş. Konu komşu koşup gelmiş. Sevinç içinde oynayıp şarkılar söylemişler, bu mutlu günü hep birlikte kutlamışlar.*” (BKBİKS, DÜKK, 75)

Bir zamanlar üç yaşında anadan öksüz, beş yaşında babadan yetim kalan bir çocuk yaşarmış. Ailesini kaybedince tamamen sefil bir hayat sürmeye başlamış. Nasıl daha iyi yaşayabileceğini düşünürken uyuyakalmış. Rüyasında annesi her zaman yanında olduğunu söylemiş. Öksüz Oğul annesini aramaya çıkmış. Karşısına çıkan ırmakta boğulmak üzereyken Öksüz Oğul’u balıkçılar son anda kurtarmışlar. Kağanın sarayına gelen Öksüz Oğul kendini tanıtırken iş aradığını söylemiş. Kağan Öksüz Oğul’a ay ışığında darılarını toplamasını istemiş. Öksüz Oğul tarlada ayın doğmasını beklerken üç kuğu tüylerini çıkarıp derede yıkarken oğlanı görmüşler. Öksüz Oğul utandıklarını anlayınca rahatsız etmemek için taşın arkasına geçmiş. Bu iyiliğini unutmayacaklarını söyleyen kuğular uçup gitmiş. Bütün darıları toplayamayan Öksüz Oğul, kağandan dayak yiyip yollara düşmüş. Dağların tepesindeki Süt Gölü’nde yine kuğuları görmüş. Kuğular tüylerini çıkartıp suya girmişler. Öksüz Oğlan yeşil kuğunun tüyelerine el sürdüğü için insan olarak kalmış. Kız ağlayınca Öksüz Oğul, “*Üzülme Kuğukız. Olan oldu bir kez. Ben de üç yaşında babamı, beş yaşında anamı yitirdim. Anamı arıyorum, bir türlü bulamıyorum... İstersen gel benimle! İkimiz de yetim, öksüz. İkimiz de kardeş olalım, ölürsek birlikte ölelim, yaşarsak birlikte yaşayalım.*” (ÖO, YKK, 30) demiş.

Bir gün Çastay çalışmak için kağanın yanına gitmiş, iş istemiş. Ekmek için kağan, akşama kadar çalışacağını ve sonunda sorduğu soruya doğru yanıt vermesi gerektiğini söylemiş. Çastay dede ve kardeşleri soruya yanıt verememişler. En küçük kardeş Molak karınlarını doyurmak için kağanın yanına gidip kağanın huzuruna çıkmış. Kağanın hoşuna gidecek yanıtlar vermiş. Kağan, Molak’ın yanıtlarını çok

beğenmiş. *“Böylece Molak toprak sahibi olup ağabeylerini de çağırmış. Kolları sıvayıp işe girişmişler. Sebzeleri meyveleri türlü türlü, ekmekleri bol olmuş. Rahat bir hayat sürmüşler. Kalan hayatları da bize bağışlamışlar.”* (ÖO, BNY, 54) Molak kardeşleri dayanışma içinde mutlu mesut yaşamış.

Padişahın büyük karısı altın perçemli bebeği doğurtan ebeyle konuşup onu sandığın içinde ırmağa attırmış. Sandık ırmak boyunca gidip bir değirmenin çarkında durmuş. Değirmenci sandığı alıp eşine müjde vermiş. Sandığı açar açmaz değirmencinin karısı bebeği doyurmuş. Kendi bebeklerine Murat, bebeğe ise Umut ismini vermişler. *“Zaman çabuk geçti. Murat ile Umut büyüdü, ikisi de okul çağına geldi. Kol kola okula yollandılar. Arkadaşları boldu, birlikte oynayıp birlikte güldüler, ödevleri birlikte çözdüler.”* (HG, SG, 65)

Bir zamanlar ormanda zalim bir aslan yaşamış. Aslandan bıkan hayvanlar bir antlaşma yapmak istemişler. Antlaşma gereği her gün bir hayvan aslana yem olmak üzere yanına gitmiş. Bir gün sıra tavşana gelmiş. Tavşan aslana yem olarak getirdiği ablasını başka bir aslanın yediğini anlatmış. Öfkelenen aslan tavşanla birlikte su kıyısına gelmiş. Suda aksini gören aslan pençe atıp suya atlamış. Kuyruğuna beyaz bir bayrak takan tavşan, Kurtulduk diye bütün ormanda bağırarak. *“Biraz sonra bütün bu ormandan şarkı sesleri yükseldi, herkes birlikte oynayıp birlikte eğlendi...”* (KKH, KBT, 83)

Dokuz vadinin birleştiği, dokuz vadinin gölleştiği yerde üç kardeş yaşamış. Bu kardeşler zengin bir adamın çiftliğinde çalışmış. Çiftliğin karşısında ise Çelbegen adında bir insan yiyen bir yaratık yaşamış. Zengin adam ile Çelbegen birer köprü yapıp hangimizin köprüsü sağlam diye bahse tutuşmuşlar. Zengin adam kıldan yaptığı köprünün sağlamlığını kanıtlamak için büyük kardeşleri Çelbegen’in tarafına göndermiş; ancak suyu gören kardeşler Çelbegen’in yaptığı ağaç köprüden geçmişler. Çelbegen ikisini de esir etmiş. Bunun üzerine zengin adam Bir-Karış’ı çağırıp onu göndermiş. Bir-Karış aklıyla Çelbegen’i alt edip kardeşlerini bulmuş. *“Bir-Karış hemen torbanın içinden çıkmış, kardeşlerinin ellerini çözmüş. Heyecanla sarılmışlar, koşa koşa geri eve varmışlar...”* (İAK, BÇ, 63)

“Üç genç adam varmış, üç arkadaşı. Birbirine güvenen, birbirine canım kardeşim diyen. Bunlar para ve servetlerini birleştirip birlikte iş kurmaya karar vermişler.” (CÇ, ÇONB, 83)

Yaz günlerinde karasineklerden birisi dolaşırken arı kovanlarına rast gelmiş. Arılar çiçeklere konuyor, balözlerini kovana götürüyorlarmış. Karasinek akşama kadar arıları izlemiş. “*Son gelenler de kanat kanada kucaklaşmış, vızıl vızıl koklaşmış, onlar da içeri girmiş.*” (YDB, AKS, 26)

Ebuliz ile arkadaşları artık daha dikkatli davranıyorlarmış. Mizo ile grubu nöbetçiyi ortaya almış dövüyorlarmış. Islık sesiyle birlikte Ebuliz ve arkadaşları gelmiş. Neden kavga çıkardıklarını sorunca Mizo, bütün suyun kendinin olduğunu söylemiş. Bunun üzerine Ebuliz, “*Bize bulaşmayın sakın! Gelin siz de bizimle oynayın. Oyunlarımız var, oyuncaklarımız var. Yapacak iş çok...*” (HOB, MİKK, 71) demiş ama Mizo bu fikre sıcak bakmamış. Bunun üzerine “*Arkadaş grubu İsmail Ebuliz’in arkasına yığılarak kavgaya başlamak için sabırsızlanmış, öteki grup da Mizo’un arkasında.*” (HOB, MİKK, 74)

Denizoğlu, Sevdekar ve hakan kızı günlerce yürüdüktan sonra körfezin kıyısına gelmişler. Denizoğlu, zamanında tutup ırmağa attığı balığın kendisi olduğunu söylemiş. Sevdekar ve hakan kızı babasının evine varmışlar. Balık yağın gözüne sürünce “*Babanın gözleri açılmış. Oğluna sarılıp hasret gidermiş, anne en lezzetli yemekleri yapmış, komşuları çağırılmışlar, şenlikli bir düğün başlamış.*” (LHÇ, AYG, 45)

Bir zamanlar kısa kuyruk keçi ve uzun kuyruk koyun bir arada yaşıyormuş. Keçi iki yavru dünyaya getirmiş: Title ve Bitle. Yavrular çimenlerde birlikte oynuyormuş. Keçi koyuna kışın yaklaştığını söylemiş ama koyunun umurunda olmamış. Keçi, “*Boşuna meleme! Biz de kışa hazırlanalım, bir dam yağalım, içine oturalım, fırtınaları savuşturalım...*” (TB, TB, 48) demiş. koyun hiç oralı olmamış.

Başvezirin yalvarmasıyla asılmaktan kurtulan Ziyat Batur atına atlayıp şehirden çıkmış, günlerce at sürmüş, uçsuz bucaksız stepleri geçmiş yaşlı bir çobana rast gelmiş. Yaşlı çoban bu gencin çok yorgun olduğunu fark edince tulumdan bir kap dolusu süt vermiş. Yaşlı adam Ziyat’a nereden gelip nereye gittiğini sorunca

başından geçenleri tek tek anlatmış. Yaşlı adam, “*Bu kadar sürüye ben yalnız başıma bakmak zorundayım oğul. Babam, babamın babası da aynı işi yapardı. Eğer hoşuna giderse yanımda kal, bana yardım et, can yoldaşı oluruz.*” (TB, ZBK, 101) demiş. Ziyat Batur yaşlı adamın teklifini kabul edip birlikte yaşamaya başlamışlar.

Pıspısa Hanım ile Sıçan Soluk Bey evlenmeye karar verince “*Cırcır böcekleri sazende olmuş, kelebekler hanende. Cırcırlar çalmış, kelebekler oynamış. Yedi gün, yedi gece toy düğün olmuş, davul sesi bütün ormanı tutmuş. Sincaplar arabaya koşulmuş, Pıspısa Hanım’ı Soluk Bey’in evine getirmişler. Bütün böcekler yığılmış, halay çekmişler, yiyip içip eğlenmişler.*” (PHSSB, PHSSB, 17)

Feyzioğlu’nun masal kitaplarında sorunların dayanışma içinde çözülmesi gerektiğiyle ilgili 76 ifadeye yer verilmiştir. Dayanışma ile ilgili 27 masal kitabında ifadeler yer almaktadır. Bu ifadelerin en sık karşılaşıldığı masal kitabı 6 ifadeyle *Her Şey Oyunla Başladı*’dır.

4.1.10. Diğerkâmlık (Özgecilik)

Hökelekli’ye (2013: 243) göre “Diğerkâmlık bir kimsenin, kendisi ihtiyaç içinde bulunsa bile sahip olduğu imkânları başkalarının ihtiyacını karşılamak üzere kullanması, başkasının yararı için fedakârlıkta bulunması demektir.” İnsan bazen bir sevdiği için fedakârlık yaparken bazen de hiç tanımadığı bir kişi için sahip olduğu imkânları kullanabilir.

Feyzioğlu’na göre birine iyilik yapmak için onu tanımak gerekmez. İnsan ruhunda iyilik olduğu için yapar. Feyzioğlu’nun masallarında birini tanımadan, bir karşılık beklemeden iyilik yapmaya şu olaylar örnek gösterilebilir:

“*Adapa herkesi güldürmek herkesi eğlendirmek istermiş.*” (YÇ, AD, 20) Gök Tanrısının, “*İrmaktan ırmağa kanal açan, bağlar bahçeler kuran genç sen misin, neden yapıyorsun bu işi?*” sorusuna Adapa, “*Çünkü hayatı seviyorum, insanların ölmesini istemiyorum. Dünya güzel yaşamak güzel, kimsenin ölmesini istemiyorum.*” (YÇ, AD, 21)

Saran ile Yumart köyde iş olmadığı için yola koyulmuşlar. Yolda giderken acıkmışlar ve Saran kendi kesesinin ağzını bilerek açmamış. Yumart, “*Ah, benimkini*

yeriz, sonra da sıra seninkine gelir.” (PBA, SY, 49) demiş. Yemeği yedikten sonra arkadaşının azığının bittiğini gören Saran arkadaşını yalnız bırakıp kaçmış. Yumart ise *“Ya hu başına bir şey gelmiş olmasın.”* (PBA, SY, 50) diyerek arkadaşını düşünmüş.

Yumart, Saran’ı bulmak için yola çıkıp bir kente gelmiş. Kentte herkesin suratı asıkmış. Kenar mahallede bir kapıyı çalınca kapıyı bir nine açmış. Yumart, nine can garip bir yolcuym, karnım aç, selamımı bile alan yok, bu nasıl bir kent deyince nine sürülere bir ayının musallat olduğunu bu yüzden insanların dertli olduğunu söylemiş. Bunun üzerine Yumart nineden kendini hakana götürmesini istemiş. Yumart, *“Sürüleri ayılardan koruma görevini ben üstüme alacağım nine can, korkmana gerek yok.”* (PBA, YSK, 56) diyerek nineyi rahatlatmış.

Ahmet ve Hüseyin altınları Şirince Şeşen’e vermişler. Şirince Şeşen altını ne yapması gerektiğini öğrencilerine sormuş. Öğrencilerinden biri, *“Kızmayın bana efendim. Düşündüklerimi hayal sanmayın, yüreğim diyor ki bu altınlar bende olsaydı, bu uçsuz bucaksız topraklara, bu yangın yerine bu kupkuru bozkırlara gölge verecek fidanlar diker, bahçeler kurar, çeşit çeşit sebze ekerdim. Bütün yorgun, yoksul insanlar gölgede oturur, yeşillikte serinler, sebzelerle, meyvelerle beslenirlerdi. Ağaç dallarından bol kâğıt yapar, kitaplarımızı yayardım.”* (ŞŞ, ŞŞÖ, 22) demiş.

Bir yolcu yolda giderken elinde at kuyruğu ile ağlayan bir çiftçiye rastlamış. Atını kurtların yediğini öğrenince ona bir at bulacağını söylemiş. Beyin çiftliğinde bir tilki yuvasına atın kuyruğunu sokmuş, beyi atın hazineyi bulmak için tilki yuvasına girdiğine inandırmış. Bey hazineyi almak için atını yolcuya vermiş. Yolcu çiftçiye, *“Al atını, sil gözyaşını! Sakın kimseye kaptırma bu atını!”* (ŞAŞB, YAK, 116) demiş.

Eski zamanlarda annesi iki yaşında ölen Ütekız adında güzel bir kız yaşarmış. Zengin olan atası Ütekız’ı da dağlara götürürmüş. Her sözcüğü aklında tuttuğu için komşuları kıza “Dillidüdük” derlermiş. Dillidüdük on beş yaşına gelmiş, iyi bir avcı olmuş. Dillidüdük bir ceylanı ayıdan kurtarıırken ayı babasını öldürmüş. Bunun üzerine kağana hizmetçi olmuş. Cadı kağana Altınkanat adlı balığı yemesi halinde her şeye hükmedebileceğini söyleyince kağan Dillidüdük’ü görevlendirmiş.

Dillidüdük ırmakta Altınses'i yakalamış ama kıyamayınca geri bırakmış. İkinci defa bırakacağında Altınkanat, “*Al götür, pişir ikimizi de. Beni sen ye, palamudu kağana yedir.*” (DA, DİA, 111) demiş. Balıkları pişirip palamudu kağana yedirmiş, Altınkanat'ı kendi yemiş. Kağan ava gitmiş, hiçbir hayvanın sözünü dinlemediğini görünce saraya dönmüş ve Dillidüdük'ü kamçulamaya başlamış. Cadı Dillidüdük'ün Altınses adlı kızı bulması için görevlendirmesini istemiş. Kız İdil kıyısında iki balıkçının Altınkanat yüzünden kavga ettiğini görünce “*Cebinde babadan kalma iki altın varmış. Çıkarıp birini bir balıkçıya vermiş, birini ötekine. Altınkanat'ı suya atmış.*” (DA, ÜY, 116)

Kalın kuyruk bir koyun ile arkadaşı kısa kuyruklu keçiyle birlikte yaşamış. Günün birinde keçi iki yavru doğurduğu iki yavruya Title ve Bitle adını vermiş. Kış yaklaştığında keçi kışın içine girebilecekleri bir dam yapmaları gerektiğini söylemiş. Koyun yağlı kuyruğuna güvenip kabul etmemiş. Keçi, “*Etme eyleme koyun kardeş. Kuyruğun seni umutlandırır; ama kötünün de kötüsü vardır...*” (BKBİKS, TB, 10) demiş.

Bir zamanlar üç yaşında anadan öksüz, beş yaşında babadan yetim kalan bir çocuk yaşamış. Ailesini kaybedince tamamen sefil bir hayat sürmeye başlamış. Nasıl daha iyi yaşayabileceğini düşünürken uyuyakalmış. Çocuk rüyasında annesini görmüş. Öksüz Oğul annesini aramaya çıkmış. Karşısına çıkan ırmakta boğulmak üzereyken balıkçılar son anda kurtarmışlar. Kağanın sarayına gelen Öksüz Oğul kendini tanıtırken iş aradığını söylemiş. Kağan Öksüz Oğlan'a ay ışığında darılarını toplamasını istemiş. Tarlada ayın doğmasını beklerken üç kuğu gelip tüylerini çıkarıp yıkayacakken oğlanı görmüşler. Öksüz Oğul utandıklarını anlayınca, “*Ben buradan gideyim, siz rahatınıza bakın.*” (ÖO, ÖOK, 23) diyerek taşın arkasına geçmiş.

Köten Bey dışarı çıkınca karın üzerinde bir çocuğun ayak iziyle yanında bir damla kanın olduğunu görmüş. İzleri takip ederek omzunda bir kılıç olan ve kılıcın tenine değdiği yerden akan çocuğu bulmuş. Çocuğa adını sorunca adının olmadığını öğrenmiş. Çocuk adını almak için yola çıktığını ifade etmiş. Köten Bey çocuğa gideceği yere bırakmayı teklif edince çocuk yardımını kabul etmemiş. Köten Bey, “*Peki, senin bu kararlılığın hoşuma gitti ama al şu abama sarın, ayaklarına da dikkat et.*” (ÖO, AOÇ, 57) diyerek çocuğu yolcu etmiş.

Keloğlan bir sabah uyanıp annesine yola çıkacağını söylemiş. Annesine sadece rüyasının peşinden gittiğini söylemiş. Yolda gördüğü çobana rüyasındaki çeşmenin yerini sormuş. oban çeşmenin yanındaki çınarın büyülü olduğunu söylemiş ve yolu tarif etmiş. Keloğlan çınarın dibine varınca  güvercin tüylerini çıkarıp güzel kızlara dönüŐmüŐler. Keloğlan kızlardan birinin tüyünü eline alınca kız tekrar güvercin olamamış. Keloğlan kıza, “*Rüyamda seni gördüm, seni çok sevdim. Sen bütün insanların yüzünü gldrebilirmiŐsin. İstersen seni kentimize götüreyim, insanların yüzü gülsün.*” (KKH, B, 45) demiş.

Padişah ile Terzioğlu sarayın bahçesinde dolaşırken bin bir türlü iek görmüşler. Hepsi Terzioğlu’nun çok hoşuna gitmiş. Padişah Terzioğlu’na sebzeleri de göstermiş. Padişah, “*Sultan Hanım gelene dek meyveleri de göstereyim sana. Sen akıllı çocuksun, bunları öğrenip herkese yayarsın. Herkes bunları eker, ömrü zenginlik içinde geçer.*” (AD, PAB, 38) demiş.

Doğrubay adında bir yiğit yaşarmış. Atı Alpaça’ya binip iş aramak için yola çıkmış. Yolda biriyle karşılaşmış. Adamın adının Eğribay olduğunu öğrenmiş. Doğrubay adını söyledikten sonra, birlikte yola çıkmışlar. Eğribay güzel hikâyeler anlatıyormuş. Doğrubay, “*Yahu sen ne Şirin adamsın, hem de yayasın. Gel sen ata bin yorulunca ben bineyim.*” (DE, DE, 33) demiş.

ilbik dağlarda önündeki kırk kırsrağı gdyormuŐ. Kırk kırsrağın kırkı da her yıl doğururmuş. Bir gün taylardan biri dile gelip diğer tayları öldürmesini ve kırsrakların sütlerini kendine içirmesini söylemiş. ilbik korkarak dediğini yapmış ve üç yıl bütün sütü taya iirmıŐ. Daha sonra tayları öldürmek istememiş. Bunun zerine tay kendine yer altında bir ahır yapmasını istemiş. Ülkenin ge hakanı uzak ülkelerden bir hanın kızına aşık olmuş. Kaç elçi gönderdiyse de hiç olumlu yanıt getiren olmamış. Bunun zerine vezirini, kızirini toplayıp kimin gidebileceğini konuşmuşlar. Vezirler buraya ancak Çilbik’in gidebileceğini söylemişler. Hanın adamları hemen yola çıkmış. Durumu önceden hisseden tay Çilbik’e durumu anlatmış. Bir gün sonra tay ile ilbik Şehre girmişler. Tay hemen uyuz bir eşeğe dönüşmüş. Hanın askerleri Çilbik’in haline gülüp onu içeri gndermemiŐler. Bunun zerine tay, “*Han, bir han kızına sevdalanmış. O lke dağların, deryaların ardında.*

Şimdi biz o uzak ülkeye gidelim, hanın istediği kızı alıp gelelim.” (CÇ, HKÇ, 55) demiş.

Uzak bir hakanlıkta yoksul bir adam yaşarmış. Adam yoksulluğa bir çare ararmış. Bir gün oğlu, *“Baba neden götürüp beni satmıyorsun?”* (CÇ, SÇ, 95) demiş. Adam çocuğa seni kim alır diye sorunca çocuk, *“Sen götür beni pazara. Ben üç şeyi çok iyi tanır ve bilirim: Atları, cevheri ve insanları. Götür ve bu yeteneklerimi anlat, alıcı çıkar.”* (CÇ, SÇ, 96) Hakan bir altın verip çocuğu satın almış. Bir gün bir atın nasıl olduğunu sorunca çocuk huysuz bir at olduğunu ve hakanın ölümünün bu at yüzünden olacağını söyleyince çocuğu takdir etmiş. Daha sonra hakanın kızının elmas yüzüğü düşüp kırılınca yerine bir yakut yüzük beğenmişler. Hakan çocuğa sorunca yakutun içinde kurt olduğunu ve kırılacağını söylemiş. Çocuk yakutu ikiye bölüp kurdu gösterince hakan çocuğu kendi sofrasında ağırlamış. Çocuk, *“Öteki kullukçulara da iyi bakılsın hakanım. Çok çalışıp çok yoruluyorlar.”* (CÇ, SÇ, 100) demiş.

Devler ve Dimitraş yola çıkmışlar ve devler ülkesine doğru yol almışlar. Devler acıktıkları vakit dut ağacının gölgesinde durmuşlar. Devler dut ağacına tırmanıp dutları yemeye başlamışlar. Devler Dimitraş’ın ağaca çıkamadığını görünce dalın birini aşağıya kadar eğip, *“Gel, gel! Gel de bir tadına bak Miti Ağa. Bunlar dev dutlarıdır, daha lezzetlisi dünyada yoktur.”* (DP, DDY, 23) demişler. Dimitraş dutları yiyip tadına şaşmış.

“Lokman Hekim Seyhan ile Ceyhan ırmakları arasındaki Misis’e yerleşmiş. Bitkileri bin bir çeşit, bereketi bol bir ülke. İnsanlar çevresinde pervane... Kim hangi hastalığa yakalansa Lokman Hekim deftere bakıyor, ilacını bitkilerden yapıp, hastalara şifa dağıtıyormuş. Artık sağlıklı, mutlu, hastalıktan uzak yaşıyormuş herkes.” (LHÇ, Öİ, 21)

Denizoğlu hakanın kızını iyi etmek için masal anlatmaya devam etmiş. Kız masalı dinlerken konuşmaya başlamış. Denizoğlu Sevdekar’a, *“Bundan sonra hikâye anlatma yeteneğini sana veriyorum.”* (LHÇ, MAA, 43) demiş. Kız uyanınca Sevdekar’a âşık olmuş.

Koşer oğullarını etrafını toplayıp ne istediklerini sormuş. Büyük oğlan çiftçi olmayı, ortanca oğlan hayvancılıkla uğraşmayı istemiş. Küçük oğlan Aldar Köse, *“Ben şarkı söylemeyi sevdim baba can. Gülmeyi güldürmeyi sevdim. Türküler söylemeliyim dur durak bilmeyen, gülmeceler, özlü sözler düzmeliyim, insanlar yaşamı zevk haline getirmeli... Gitmeliyim baba can, bu avuldan bu köyden gitmeliyim... Görülmemiş köylere, steplere... Dünya önümde açılmalı. Kervan yollarında yürümeli, kervansaraylarda gecelemliyim. Pazarlar, bayramlar, törenler beni beklemeli... Yoksul çadırlarında yatıp han saraylarını görmeliyim. Dolandırıcıları dolandırmalı, kandırılan insanlara yardımcı olmalıyım. Zorbalara acı, zayıflara sevinç vermeliyim baba can...”* (TB, AKYÇ, 27)

Hakanın kızıyla evlenmek için şehrin en yüksek minaresine tırmanmayı göze alan gençler saraya varmışlar. Kimisinin ölüm, kiminin yaralanma haberi Yartı Kulak’ın köyüne gelmiş. Yartı Kulak annesine, *“Ece can, izin ver ben de başkente gideyim, o gümüş tacı minareden indireyim. Yoksa bütün gençler ölecek, ölmeyenler sakat gezecek.”* (YK, YKGT, 179) Annesi itiraz edince Yartı Kulak, *“Bütün gençlerin ölmesini gönlün nasıl kabul eder ece can?”* (YK, YKGT, 179) deyince annesi verecek bir yanıt bulamamış. Yartı Kulak güvercinlerin sırtına binip minarenin tepesindeki tacı almış. Hakan ve sultan tacı Yartı Kulak’ın aldığını görünce moralleri bozulmuş. Can Sultan ağlayınca Yartı Kulak, *“Ağlamak için bir neden yok, ağlamayın lütfen. Ben minareye tırmanarak tacınızı indirmedim. Ne eşiniz olmaya niyetim var ne de yerin göğün beyi. Halkların, kentlerin hükümdarı, hazinelerin sarayların hükümdarı olmaya gelmedim, bunlar için indirmedim bu tacı! Sadece bir işaretinizle kelebek gibi ateşe atlayan yiğitleri kurtarmak istedim.”* (YK, YKCS, 195) demiş. Yartı Kulak bu davranışıyla sözünde durmaktan kaçınan sultana bir ders vermiştir.

Yartı Kulak köyünden uzaklara gidip farklı diyarlar görmek istermiş; fakat bir türlü ailesinden izin almaya cesaret edemezmiş. Bir çeşme başında kervanların yolunu gözler onların anlattıklarını dinlemiş. Durducan adınca şirin bir kervancı gördüklerini her seferinde Yartı Kulak’a anlatırmış. Durducan Yartı Kulak’ı yanına çağırılmış, kendisine çok tuhaf gelen bir olayı anlatmaya başlamış. Durducan yolda yaşlı bir adamın söz topladığını söyleyince Yartı Kulak şaşırılmış. Durducan, *“Kimden*

hangi sözü duyduysa durup kâğıda yazıyor, dilimiz unutulmasın, zenginleşsin, diyor.” (YK, YKÇB, 200) demiş. Yaşlı adam gelecek nesilleri düşünerek hareket etmiştir.

Zamanın birinde yoksul bir kadınla dokuz oğlu yaşarmış. Sekiz oğlu sürekli kadını döver, sadece en küçük oğul anasına yardım etmiş. Oğulların tavrından bunalan yaşlı kadın hakanın yanına gitmiş. Başından geçenleri anlatmış. Hakan kadına yardım etmek için oğullarına birer Çerkez kabanı örmesini ve yeteneğini söyleyenlere onları vermesini söylemiş. Aylar sonra kadın kabanları tamamlamış. Büyük oğlan kabanı görünce hemen annesinden istemiş. Kadın yeteneğini sorunca, *“Böyle bir kabanım olsaydı, bu kara topraktan üç yıl önce geçip gitmiş kara bir karıncanın izini bile bulabilirdim.”* demiş. Bütün evlatlar sıraya hünerlerini söylemişler. Hakan yıllar önce kaybolan kızını bulma görevini kardeşlere vermiş. Kardeşler hep birlikte ejderhanın elinden hakan kızını kurtarmışlar. Hakan kardeşlere, *“Size iki görev veriyorum çocuklar: Önce annenizden özür dileyecek, onu baş tacı edecesiniz. Sonra da öteki gençlerin düşü gerçek olsun diye çaba vereceksiniz, yardım edeceksiniz. Haydi, başarılar dilerim!”* (PHSSB, BADO, 35) demiş.

Feyzioğlu’na göre insanların, bazen toplum yararı için kendi menfaatlerinden vazgeçmesi gerekebilir. Bu durumda yapılması gereken kişilerin fedakârlıktan kaçmamasıdır. Çünkü bu şekilde toplum daha mutlu olabilir. Feyzioğlu’nun masallarında bu konuyla ilgili şu örneklerle yer verilir:

Geçmiş zamanın birinde yapacak çok iş olduğundan çok insana ihtiyaç varmış; ancak yaşlılar iş yapamaz, gençler de onlara baktığı için işler hep yarım kalmış. Han yaşlıların öldürülmesini istemiş ve herkes babasını öldürür. Ama Eget adında bir delikanlı babasına kıyamamış ve onu bir dehliz eşip içine koymuş. Savaş zamanı yaklaşıncı babasının bir öğüdünün olup olmadığını sormuş. Yaşlı adam, *“Savaş uzun sürecektir, aç susuz kalacaksınız!.. O kadar aç kalacaksınız ki hanın atı dâhil bütün atlarınızı kesip yiyeceksiniz. Sen atını kesme! Atı hana ver!”* (PBA, YNY, 39) demiş. Oğlu, *“Ama baba o seni öldürmek istedi.”* (PBA, YNY, 39) deyince Baba, *“Han atsız olmaz oğul, askerlere sesini yetiştiremez, anayurdumuz elden gider...”* (PBA, YNY, 39) demiş. Yaşlı adam ülkenin geleceği için kendi yaşamına kasteden hakana yardım etmiştir.

Alican ve eşi bir gün atını alıp yola koyulmuşlar. Uzun süre yol aldıktan sonra büyük bir kente varmışlar. Çığırkan şahı satrançta yenersen yeni şah seçileceğini, aksi halde kişinin kellesi kesileceğini duyuruyormuş. Alican hiç tereddüt etmeden padişahla satranç oynamak istediğini söylemiş. Alican şahı yenmiş ama şahlığı kabul etmemiş. Memleketine dönmüş. “*Alican, yaşlı adamın verdiği altınla bir okul açmış, gençlere meslek öğretmeye başlamış.*” (MÇ, ALD, 86)

Şalmus Kempir Akıllı Kız ve Sersembay’ı bulmuş. Cadı ikisini de sürüklerken Sersembay, “*Bir dakika Şalmus Kempir. Bizi serbest bırak, sana bir hazine vereyim.*” deyince Cadı inanmamış. Sersembay torbasından kutuyu çıkarmış. “*Kutuyu açıp cevherleri yerlere saçmış. Şalmus Kempir’in ağzı açık kalmış, kutuyu derhal Sersembay’ın elinden almış.*” (ŞŞ, ŞAKK, 128)

Bir zamanlar bir kağan yaşarmış; çalışkan bilge ve zengin. Irmak boyunca uzanan yurt toprakları çok verimli ve sulaktır. Bir gün tek damla su akmaz olmuş. Balıklar ölmüş, kuşlar göç etmiş. Bunun üzerine Kağan kurultayı toplantıya çağırılmış. Halk toplanıp gelmiş. Kağan ne yapmaları gerektiğini sormuş. Herkes konuşmaya başlamış, sadece yüz yaşında bir bilge ana susuyormuş. Herkes onun düşüncesini merak ediyormuş. Zira onun görmüş geçirmişliğine ve bilgisine herkes güveniyormuş. Bilge nine bu olayların sebebinin ırmağın başında duran iki kurbağanın bütün suyu içmesi olduğunu ve sorunun çözümü için kurbağaların kağanın iki çocuğunun kanını içmesi gerektiğini söylemiş. Kağanın eşi evlatlarını vermem dese de Kağan, “*Çocuklarım benim gözbebeğim. Damarlarımda akan kan, canım ciğerim... Ama bütün halk ölecekse... Bütün hayvanlar... Başka çare yoksa ne yapalım, onları alın götürün...*” (ÖÖ, İİK, 104) demiş.

Bir gün saray bahçesine bir yabancı gelmiş, bir daire çizip içine oturmuş. Kimseyle konuşmuyor hiçbir şeye cevap vermiyormuş. Padişah da gelmiş ama yanıt alamamış. Padişah kentteki yaşlı dokumacıyı getirmelerini emretmiş. Kentte ünlü bir dokumacı varmış, bilgeler bilgesi bir kişi. Yaşlı adam gelirken ceplerine ceviz doldürmüş, koltuğunun altına da bir horoz alıp gelmiş. Yaşlı adam yabancı adamın çizdiği dairenin içine bir daire çizip oturmuş. Yabancı adam yere darı atınca horozu salmış, bütün darıları yemiş. Yabancı adam yere demir bilyeler atınca cebindeki cevizleri ortalığa saçmış. Yabancı adam derhal kalkıp demir leblebileri toplamış,

torbasına koyup yaşlı dokumacının ellerinden öpmüş, dokumacı da cevizleri toplayıp cebine koymuş. Yabancıyı kucaklamış ve oradan ayrılmışlar. Padişah durumu merak edip dokumacıyı huzuruna getirmiş. Olanları padişaha anlatınca yaşlı adama ne istediğini sormuş. Yaşlı adam, sağlıklı ve barış içinde yaşamamanızı dilerim, demiş. Padişah bir şey istemesi konusunda ısrar etmiş. Yaşlı adam, “*Susanları anlamaya çalışırsanız, o benim için en büyük ödül olur. Haydi, hoşça kalın...*” (HG, SA, 48) demiş.

Bir zamanlar Fırat Irmağı'nın kıyısında yoksul bir balıkçı yaşarmış. Balıkçı oğluyla birlikte nehirden balık tutup satarmış. Günlerden bir gün ağdan renkli bir balık çıkmış. Balıkçı müşteri bulmaya şehre gidince balık dile gelip çocuktan kendini suya atmasını istemiş. Balıkçı ve müşteri gelince balığın olmadığını görmüşler. Balıkçı oğluna öldürmekle tehdit edince müşteri, “*Nasıl adamsın sen yahu! Balık etse etse on lira eder, al sana elli lira. Çocuğa dokunma!*” (AD, BBG, 53) demiş. Müşteri elindeki parayı vererek çocuğu zulümden kurtarmış.

Bir gün padişah veziriyle sefere giderken yerde bir tespih görmüş. Vezir hemen eğilip yerden tespini almış. Padişah tespini önce kendisinin gördüğünü söylese de veziri ikna edememiş. Vezir, başlarından geçen en ilginç anıyı anlatanın olsun deyince padişah kabul etmiş. Padişah ve vezir hikâyelerini anlatmış. Vezir padişaha hangi anının daha meraklı olduğunu sorunca padişah, “*İkimizinki de ilginç ama tespih yine de senin olmalı. Çünkü büyük cesurluk yapmış, çok emek vererek vezir oluşsun, ben ise başkalarının yardımıyla büyüden kurtulmuşum. Tabii ki tespih senin olmalı.*” (DE, TKO, 119) demiş.

Cesur Vay adında cesur bir genç yaşarmış. Ne zaman balıkçılar kayıklarıyla balığa çıksa bir deniz canavarı ya da bir köpek balığı dalgaların arasından gelip tekneleri parçalıyormuş. Cesur Vay bir gün balığa çıkmaya karar vermiş. Babası ne kadar vazgeçirmeye çalışsa da Cesur Vay, hiç fark etmez baba can. Bugün ben denize açılacağım, deyip kıyıdan uzaklaşırken kendi kendine konuşuyormuş, “*Es ay rüzgâr es! Bütün gücünle es! Foklar, balinalar çıkagelsin, bir büyük balıkla döneyim, herkese bir lokma yiyecek vereyim...*” (KKA, CVDM, 75)

Dimitraş'ın ormandan ağaç kestiğini duyan dev başçısı, “*A Miti ağa öyle şey olur mu? Başka devlerin ormanda hakkı var. Yerin, göğün, canlı cansız herkesindir*

orman. Orman kesilir mi? Bize savaş açarlar. Sayımız ne, gücümüz ne?” (DP, DN, 32) demiş. Daha sonra Dimitraş’a su getirme sırası gelmiş. Dimitraş tuluk ile birlikte kazma ve kürek almış. Devler itiraz etse de Dimitraş elindekileri bırakmamış. Dimitraş’ın çeşme suyunu arkla saraya getireceğini gören devler, “*Olur mu a Miti ağa? Burada kurdun kuşun, börtü böceğin hakkı var. Açacağıın ark bizim kaldığımız yeri belli eder. Sen başımıza belaya mı sokacaksın?”* (DP, DN, 34) demişler.

Bir zamanlar adaletle halkını yöneten bir kağan varmış. Bir gün oğlu olmuş. Oğluna Korkud Dede, Anarbay adını vermiş. Anarbay annesiyle bahçeye çıktıkları bir gün koca bir aslan Anarbay’ı kaçırıp yavrularının önüne yemek olarak atmış. Ama yavrular bebeği çok sevmiş. Bir arada büyümüşler. Hakan ise Anarbay’ı ararken tepesinde bir göz olan bir bebek bulmuş ve ona Kellegöz adını vermiş. Yıllar geçtikçe Kellegöz’e yetemez olmuşlar. Kellegöz ile Uruz Koca aracılığıyla yüz koyun ve iki insan karşılığında anlaşmışlar. Anarbay ve aslan kardeşleri kente indikleri bir vakit herkesin üzgün olduğunu görünce durumu öğrenmişler. Kellegöz’e gidecek olan iki kişiden biri Anarbay olmuş. Günlerce dövüşmüşler ama yenilememişler. Aslan annesinin yanına gelince onun sihirli olduğunu öğrenmiş. Annesi itiraz edince Anarbay, “*Hayır, ya o ya ben, insanları ona yedirmem!”* (YDB, KEM, 69) demiş.

Bir zamanlar yaşayan bir padişahın haylaz bir oğlu varmış. Herkese sataşacak bir bahane bulurmuş. Saraya halktan bin bir türlü şikâyet geliyormuş. Bunun üzerine padişah halktan şikâyete gelenleri astırmaya karar vermiş. Vezir araya girip, “*Dur padişahım! Öfkeni dizginle! Biraz da halkı dinle! Oğlunuz on yaşını geçiyor, ne kurda sevgisi var ne kuşa... Ne bir genci seviyor ne de yaşlıya saygısı var. Bu böyle gidemez! Onu bir okula vermiyiz, biraz terbiye etmeliyiz!..”* (LHÇ, HŞ, 47) demiş. Bunun üzerine padişah oğlunu okula vermeye karar vermiş. Şehzade okula başlamış, ben şehzadeyim, ben ne istersem onu yaparım deyince öğretmen şehzade olduğu için bir şey söyleyememiş. Aradan yıllar geçmiş, padişah oğlunu huzuruna çağırılmış. Ne kitabı okuyabilmiş ne de ismini yazabilmiş. Sadece aşık oynamayı öğrendiğini söylemiş. Padişah oğluna kırk günde okuma yazma öğretecek biri çıkmazsa bütün kenti yıkacağını söylemiş. Kimse şehzadeye okuma öğretmeyi kabul etmemiş; sadece örgüçlülükle geçinen yoksul bir kız okumayı öğretmeyi kabul etmiş. Babası için çok zor olduğunu söyleyince kız, “*Yoksa kenti yakıp yıkacaklar ata can. Git sen*

onlara haber ver, şehzadeye kırk günde okuma yazmayı benim kızım öğretecek de.” (LHC, HŞ, 49) demiş.

Selahaddin Eyyübi akıllı kızı huzura çağırtmış. Ortaya koyduğu leğenin içine kız hemen kâğıttan bir kayık yapıp koymuş. Kız sen ne kadar güçlü olursan ol, beni boğmazsın demek istemiş. Kızın ne kadar zeki olduğunu anlamış. Selahaddin Eyyübi çadır hocalarından ders alabileceğini kız söylemiş. Vezirlerden biri kızın çok akıllı olduğunu, tahta göz koyabileceğini söyleyince Sultan, *“Tahta göz dikenler varsın böyle akıllı insanlar olsun. Onun göz dikmesine gerek yok başvezir. Biz onu taht için yetiştirebiliriz.”* (SEAK, SEAK, 32) demiş.

Usta Nezer, karısı eve almayınca mecburen başka diyarlara doğru yola çıkmış. Yolda bir manda dışkısının üzerindeki karafatmaları bir değnek ile öldürmüştü. Sonra değneğin üzerine *“Benim adım Usta Nezer bir vuruşta kırk can ezer.”* yazmış. Devler ülkesine gelince nöbetçi dev yazıyı okumuş ve arkadaşlarına haber vermeye gitmiş. Devler Usta Nezer’i konuk etmeye karar vermiş. Usta Nezer saraya varınca devler çok sıcak şekilde karşılamışlar. İş bölümü yapmışlar, Usta Nezer ile konuşup onun da ormandan yakacak getirmesini istemişler. Usta Nezer ormana gitmiş, ağaları kesmeye başlamış. Devler meraklanıp da ormana gelince Usta Nezer’in ağacı kestiğini görmüşler. Devlere, odunları kapıya yığıp daha odun getirmeye gelmeyeceklerini söyleyince devler, *“A, Usta Nezer böyle şey olur mu? Orman yerin, göğün, canlı cansız herkesindir. Orman kesilir mi?”* (AY, UNİB, 63) demişler.

Mirza Memed karıncaları doyurmuş, uçan halısıyla yola koyulmuş. Havada giderken etrafı yemyeşil bir kent görmüş. Kente inip biraz dinlenmek istemiş. Mirza Memed’i gören herkes kapısını kapatıp evine girmiş. Yaşlı bir nine evinin merdiveninde kitap okuyormuş, yaşlı nineye konuk olmak istediğini söylemiş. Nine Mirza Memed’in güzelliğine hayran olmuş, Mirza Memed içeri girmiş. Yemek yerken Mirza Memed herkesin evine kapandığını ve her evden ağıt sesi geldiğini söyleyince nine zalim bir padişahlarının olduğunu söylemiş. Zalim padişah kızını isteyen binlerce genci öldürmüştü. Mirza Memed nineden padişahın kızını kendisi için istemesini söylemiş. Nine itiraz edince Mirza Memed, *“Sana yalvarıyorum. Böyle giderse genç kalmayacak. Bu kızlar kime eş olacak? Git padişah kızını bana iste. Belki gençlere yardım edebilirim, sonra da başımı alıp giderim.”* (MME, MMN, 49)

deyince yaşlı nine, “*Kıyamet kopsa yine gidemem, seni o zalime kurban edemem. Konuksun, başımın üstünde yerin var, yat dinlen, terk et burayı sabah erken.*” (MME, MMN, 50) demiş. Mirza Memed, “*Bak nine, bir fırsat tanı bana, kendim gitsem yakışık olmaz. Anam ol, ninem ol, git kızı iste bana gençleri kurtardım, kurtardım. Kurtaramadıysam ben de onlardan biri olurum.*” (MME, MMN, 50) demiş.

Bir zamanlar Fettan adında bir adam karısı Mihriban ve oğlu Cırttan ile birlikte yaşamış. Fettan ile Mihriban çocuğun üzerine nane yaprağı gibi titrer, onu naz ile gamze ile büyütürlermiş. Horttan’ın korkusundan Cırttan’ı dışarı bırakmazlarmış. Cırttan dışarı çıkmak isteyince ailesi Horttan’ın korkusundan izin vermemiş ve ağlayan çocukları kaçırdıklarını söylemiş. Cırttan babasından Horttan’ı yakalayıp öldürmesini istemiş. Adam karısına, “*Ay hanım, öz dilimle özüm belaya düştüm. Yola yiyecek hazırla. Horttan’ı aramaya gideceğim.*” (PHSSB, CIH, 101) demiş.

Feyzioğlu, insanın ailesi ve sevdikleri için gerektiğinde fedakârlık yapması gerektiğine inanır. Yeri ve zamanı geldiğinde birbirine sevgiyle bağlı olanlar, iyilik yapmayı zorunluluk olarak kabul ederler. Feyzioğlu, masallarında aile ve dostlar için fedakârlık yapılması gerektiğini şu örneklerle anlatır:

Halife El Mensur’dan kâğıt yapımını öğrenmek için Semerkant’a giden heyet, kâğıt yapımını bilen ustalarla birlikte Hindistan’a Brahmagupta’nın Siddhanta adlı kitabını Halife’ye götürmek üzere yola çıktıklarında “*Birçok kez yolları kesildi, soyuldular, dövüldüler, kimisi yaralandı. Ama kervancılar kâğıt ustası ile iki elçiyi aralarına alıp onları korudular.*” (YÇ, BRK, 97)

Yaşlı bir adam varmış. Nur yüzlü, karısı genç yaşta ölmüş. “*Geride kalan iki minik yavruya yaşlı adam hem analık hem babalık ederek ikisini de büyütmüş. Öyle büyütmüş ki; yemeyip yedirmiş, içmeyip içirmiş.*” (SKA, SKSSD, 50)

Cadı, külleri takip ederek Yangısek ve Konçirgen’in evini bulmuş. Kızın kanını emmeye başlamış. Cadı Konçirgen’i “*Kimseye bir şey söylersen kardeşini öldürürüm.*” (SKA, KY, 75) diye tehdit etmiş. Konçirgen günden güne tükendiği halde kardeşine bir şey söylememiş ve onu cadıdan korumuş.

Çilbik'in Cadı'nın sihirli kuşağını çaldığı hakanın kulağına gitmiş. Hakan Çilbik'ten cadının saçaklı halısını çalmasını da isteyince Çilbik, “*Kolay değil Hakan'ım! Ama siz istedikten sonra...*” (CÇ, ÇCK, 18) deyip yola koyulmuş.

Üç kızıyla birlikte yaşayan anne “*Durmadan çalışıp didindi. Gündüzü geceye bağladı, kışı yaza... Bir de minik sincabı vardı. Sincabı kızlarına kattı. Yemeyip yedirdi, içmeyip içirdi.*” (PBA, ÜK, 18) Anne çocuklarının rahatını düşünerek kendisi hep çalışmıştır.

Devrin birinde bir padişah yaşarmış. Yılın belli günlerinde masal anlatıcılarını toplamış, “*Kim bana hayır, olamaz diyeceğim bir masal anlatırsa altınları ona vereceğim, anlatamayan yüz kırbaç yiyecek!*” dermiş. Anlatamayan masalcılar dayak yedikçe padişah zevkten dört köşe oluyormuş. Nöbetçiler herkesi kırbaçlarken Keloğlan, “*Bir dakika padişahım, bu kırbaçlatma işini durdurun. Ben size hayır, olamaz, yalan!*” diyeceğiniz masalı anlatayım.” (PBA, KPM, 95) diyerek kendinden emin bir şekilde ortaya çıkıp masalcıları dayaktan kurtarmış.

Devin mağarasına giren Gence oğul, demir kapıdan girince içeride dünya güzeli bir kız görmüş. Kıza düşmanım burada mı diye sorunca kız, “*Şimdi dev kalkar, ikimizi de yer.*” deyince Gence oğlan, “*Korkma! Ben kendimi yedirir, seni yine korurum. Onun yerini söyle bana.*” (PBA, AEGO, 110) demiş.

Gence Oğul kuyuda kardeşleri tarafından terk edilirken küçük kız elindeki altın elmayı kuyuya atmış. Altın elma Gence Oğul'a kırkınıcı odadan sonraki ahıra gitmesini söylemiş. Orada yaşlı bir bilge varmış, Gence Oğul kuyudan nasıl çıkılacağını sorunca yaşlı adam, en küçük kardeşine göndermiş. Gence oğul en küçük kardeşe kuyudan nasıl çıkılacağını sorunca küçük bilge, “*Ben nasıl çıkılacağını biliyorum. Dur öteki kardeşlerimi de alayım, birlikte çikalım.*” (PBA, AEGOY, 123) diyerek sadece kendini değil, diğer kardeşlerini de kurtarmış.

Balıkçı Güzeli eşinin fakirliğini yüzüne vurmasıyla evden çıkıp denize girmiş. Bir gemi Balıkçı Güzeli'ni gemiye almış. Gemiciler şarkı söylerken Balıkçı Güzeli eline kemanı alıp dertli dertli çalmaya başlamış. Gemi bilmedikleri bir ülkeye gelmiş. Kemancının methi padişahın kulağına gitmiş. Padişah dilsiz kemancıyı alıp birçok hekime göstermiş ama derdine çare bulamamış. Limana yanaşan bir gemiyle

gelen bir kaptan ve kırk askeri sarayda konuk olmuş. Kaptan bu dilsiz kemancıyı konuşturabileceğini söylemiş. Padişah, “*Eğer benim bu başkemancıyı konuşturursan, bütün varlığım size armağan olsun.*” (PBA, BG, 150) demiş.

Bir zamanlar Kırım’da korkunç bir yılan yaşarmış. İnsanlar bu yılanın adından bile korkarmış. Yılan hanın kızını çok sevdiğini duymuş. Yılan, hanı denemek için saraya gitmiş. Yılan hanı bütün hanlığını yıkmakla tehdit eder ancak Han, “*Ben kızımı özümden daha çok seviyorum ve onun bir yılanla evlenmesine izin veremem!*” (PBA, HY, 157) demiş.

Kızıl Tilki hakanın kızıyla evlenmek istemiş. Yaşlı Kambur’u hakandan kızını istemesi için saraya göndermiş. “*Yaşlı Kambur, ne kadar ısrar etmişse de Kızıl Tilki’yi vazgeçirememiş, onu sevdiği için kırmak da istememiş.*” (MÇ, YKKT, 110)

Çomotay, bir gün dağda uyurken Murkumomo adlı sihirli kuş adamı görmüş ve temiz bir insan olduğunu anladığı için ona bir yumurtayı hediye olarak bırakmış. Çomotay yumurtayı pazarda satarken hakan kaç para istediğini sorunca, “*Sizin vereceğiniz fiyat benim için değerlidir Hakan’ım, ne verirsiniz verin.*” (MÇ, ÇSKM, 118) demiş. Hakan yumurtaya karşılık hazinedeki bütün altınları vermiş. Çomotay bir de genişçe bir toprak istemiş. Hakan ne yapacağını sorunca, “*Orayı şenlendireceğim, hayallerim gerçek olacak.*” (MÇ, ÇSKM, 118) demiş.

Hamit ile Mecit yolda giderken üzerinde “*İki kişi aynı yoldan gidemez. Kim sağdan giderse geri dönemez, kim soldan giderse başına bir şey gelmez.*” Yazılı tabelayı okuyunca Hamit, “*Sen soldan git.*” deyince Mecit itiraz etmiş, “*Hayır, kardeşim sen soldan git, ben sağdan gideceğim.*” (MÇ, MİK, 129)

Gül elinde iki kadehle Alishir Nevai’nin yanına gelmiş. Hayatlarına son vererek acılarını dindirmek istediğini söylemiş. Gül kadehin içindeki şarabı içince fenalaşmış fakat Alishir Nevai’ye bir şey olmamış. Neden bir şey olmadığını Gül’e sorunca, “*Dünya yaratıldıktan beri hiçbir sevgili kendi elleriyle sevgilisine kıyamadı...*” (MÇ, ALG, 158) demiş.

Kalıcı, annesinin verdiği torbayı babasına götürürken karşısına atlılar çıkmış. Atlılar Kalıcı’yı yanında götürmek isteyince, “*Olmaz abi. Babama yemek*

götüreceğim, öküzleri suya indireceğim!” (ŞAŞB, KİA, 70) dese de hırsızlar babasının yanına götürme bahanesiyle öküzlerin yerini öğrenmişler. Hırsızların öküzleri götürdüğünü gören Kalıcı, *“Öküzleri götürmeyin. Babamın bunlara ihtiyacı var, beni götürün. Her bacadan, her kapının deliğinden girerim. Kapıları açar bütün öküzleri dışarı sürerim, alıp giderseniz, sürüleriniz olur.”* (ŞAŞB, KİA, 73) demiş.

Yanbay, uzak diyarlardan yeni bir hayvan bulmak için yola koyulmuş. Yolda tilkiye benzeyen tüylü bir hayvan görmüş ve bu hayvanı Seperali adında bir yiğit yakalamış. Seperali tanıştıktan sonra kara tilkiyi bir şartla Yanbay’a vermeyi kabul etmiş. Bu şart: *“Önce konuğum olacaksın, sana hürmet edeceğim. Bizim uruk seni görünce çok sevinecek.”* (DA, UAY, 33) Yanbay Seperali’ye konuk olmuş. Bütün uruk toplanıp Seperali’ye gelmiş. Herkes heyecanlı... Avcı Yanbay’ı hep merak ederlermiş. Hürmet edip kurban kesmişler. Söyleşiler günlerce sürmüş... Ayrılma vakti gelince Seperali, *“Al bu at senin olsun Yanbay dayı. Sen bu atı çok sevdiğin. İl ayağından, su başından gelen sensin! Atım sana kurbandır.”* (DA, YS, 36) demiş.

Yakın zamanda öleceğini düşünen baba mallarını hangi oğluna bırakacağına karar vermek için iki oğlunu sınamak istemiş. Kızı elin olacağı için ona bırakmak aklına bile gelmemiş. Kızı bahçede sebze ekerken Adam merdivenin önüne bir kütük koyup kızına yardım etmeye başlamış. Bahçe duvarını düzeltmiş. Kimi ağaçları budamış, bahçedeki ayırık otlarını temizleyip atmış. Oğlanlar merdivenin önündeki kütükten atlayıp eve geçmişler. Yaşlı adam kızını beklemiş. *“Merdivenin önünde kütüğü görünce hemen kaldırıp odunluğunun önüne götürmüş. Bir baltayla kütüğü parçalara bölmüş, yakmak için hazır etmiş.”* (DA, SO, 75) Bunun üzerine yaşlı adam duygulanmış, *“Her şeyi hak eden sensin kızım.”* (DA, OS, 75) diyerek Kızını sıkı sıkı bağrına basmış.

İki porsuk varmış: baba ile ana. Her işi yaparlarmış yan yana. Kocaman bir ormanda yaşarlarmış, durmadan fare kovalarlarmış. Bazen yardım edermiş şans, bazen ellerinde kalırmış boş tas... Bir gün fareleri kovalarken erkek porsuk fareleri bırakıp uzaktaki deveyi yakalamak istemiş. Dişi porsuk itiraz etmiş ama erkek porsuk devenin peşinden gitmiş. *“Ana porsuk ise orada kalmış, yorgun farelerin arkasına dalmış. Birkaç fare birden yakalamış, bir tanesini baba porsuk için ayırmış, karnını bir güzel doyurup sırtüstü yatmış, karnını güneşe açmış.”* (DA, İP, 96)

Bir zamanlar ırmak kıyısında insanlar yaşarmış; yoksullar ve varlıklar... Uzun boylular ile kısalar... Kendini beğenenler ile övünenler... Çalışkanlar ile tembeller... Bu insanların bir kağanı varmış, herkese yoktan iş çıkarırmış. Bütün insanları çalıştırır ama bir çöp bile kıyamazmış. Bir gün Çastay çalışmak için kağanın yanına gitmiş, iş istemiş. Ekmek için Kağan akşama kadar çalışacağını ve sonunda sorduğu soruya doğru yanıt vermesi gerektiğini söylemiş. Çastay dede ve kardeşleri soruya yanıt verememişler. En küçük kardeş Molak, “*Bari ben gideyim. Yoksa açlıktan öleceğiz.*” (ÖO, BNY, 50) deyince kardeşleri itiraz etmiş.

Bir zamanlar Tercan adında bir tüccar ve hizmetçisi İlyas yaşarmış. Aralarından hiç su sızmaz, baba oğul gibiymiş. Bir gün Tercan derin düşüncelere dalınca İlyas, “*Ağa ne düşünüyorsun? Derdini söylemeyen derman bulamaz. Söyle, bir çare bulalım.*” (KKA, İDG, 25) demiş. İlyas’a tüccar iflas ettiğini söyleyince İlyas, “*Üzüldüğün şeye bak Ağa! Götür beni sat. Kazanacağın parayı sermaye yap!*” (KKA, İDG, 25) demiş. Tüccar, İlyas’a gülerken kimsenin ona çok para vermeyeceğini söylemiş. İlyas, “*Ağa, ben dünyada üç şeyi çok iyi tanırım: İnsanı, atı ve mücevheri. Sen götür beni köle pazarına. Beş yüz altından aşağıya vermem de. Bak nasıl alıcı bulacaksın. O para da sana iyi bir sermaye olacak.*” (KKA, İDG, 26) demiş.

İristu, sürüyü güderken hayvanlar zayıflamaya süt vermemeye başlamış. Ak Kağan’ın yardımcıları durumu kağanın eşine anlatmışlar. Kağanın eşi yaramaz oğlu ve konuşamayan kızına İristu’nun yardım edebileceğini düşünmüş. Hemen İristu’yu yanına çağırılmış. Oğlunun arkadaşlarını kovalarken İristu kağanın eşine büyü yapmış. Bu sırada kağan gelince kadını çözmüş. Çocukların durumunu anlatınca İristu Şaman Dede’yi bulabilirse yardımcı olabileceğini söylemiş. Kağanın yardımcıları bütün şamanları çağırdıklarını söylese de Kağan İristu’nun Şaman Dede’yi aramasını istemiş. İristu Sümer Dağı’nın eteklerine çıkmış, kavalını yanık yanık çalmaya başlamış... “*Gece çalmış, gündüz çalmış. O kütük gibi yuvarlanan çocuk gözlerinin önüne geldikçe hüzünlenmiş, uykusunu yitirmiş, kaval sesi acı bir hoyrata dönüşmüş.*” (İAK, BT, 29) Sedir ağacının altında uyurken Şaman Dede gelip İristu’nun saçlarını okşamış. İristu’ya neden yanık yanık türkü söylediğini sorunca, “*Kederim kendim için değil dede can! Ak Kağan’ın çocuğunu gördüm sonra rahatımı uykumu yitirdim. Nasıl yardım edebileceğimi de bilemedim.*” (İAK, BT, 31) demiş.

Dokuz vadinin birleştigi, dokuz çayın gölleştigi, dokuz çayın kesiştiği yerde yaşlı bir adam yaşarmış. Bu adamın üç kızı, üç beş ineği, birkaç geyiği, birkaç da atı varmış. Adam bir gün baltasını alıp ormandan ağaç kesmeye gitmiş. Kestiği ağaçları beğenmemiş, yeni bir ağaç kesmeye karar vermiş. Ağacı keserken içinden sarı bir köpek çıkmış. Adama ağaçtan ne alıp veremediği olduğunu sorup paltosuna yapışmış. Adam yalvarsa da bir türlü bırakmamış. Sarı köpek geyik, at tekliflerini geri çevirse de adam kızlarından birini vereceğini söyleyince yumuşamış. Sarı köpek adamdan kızını kendine getirmesini istemiş. Yaşlı adam durumu kızlarına anlatmış. Büyük kız ve ortanca şiddetle karşı çıkmış. Kapıdan tıkırtı gelmeye başlamış, sarı köpek hızla vurup kapıyı kırmış. Köpek tam yaşlı adama saldıracakken küçük kız sarı köpeğin önüne geçip, “*Ben seninle evlenmeye hazırım!*” (İAK, SAK, 145) demiş.

Uzak bir hakanlıkta yoksul bir adam yaşarmış. Adam yoksulluğa bir çare ararmış. Bir gün oğlu, “*Baba neden götürüp beni satmıyorsun?*” (CÇ, SÇ, 95) demiş. Baba her ne kadar karşı çıksa da sonunda kabul etmiş.

Kafdağı’nın doruklarında büyük bir kent varmış. Bu kentin padişahı ve eşinin bir türlü çocukları olmuyormuş. Bir gün sağanak halinde bir yağmur yağmış. Yağmurla birlikte sarayın çatısına bir elma düşmüş. Karısı koşup elmayı ikiye bölmüş ve kocasıyla paylaşmış. Kısa zaman sonra kadın kırk bebek dünyaya getirmiş. Padişah çocuklardan korkup dağa bırakılmasını emretmiş. Aradan yıllar geçmiş, anne oğullarını bulması için kocasını daha göndermiş. Padişah oğulları ve yeni gelinleriyle birlikte şehre dönerken gökyüzünden yağın taşlardan korunmak için bir mağaraya sığınmışlar. Mağaradaki ejderha padişahın küçük oğlu Sununa’yı yanına getirmesini istemiş. Padişah çaresiz oğluna haber yollamış. Sununa babasının yanına gelip ejderhaya, “*Aç ağzını, lanetli seni! Aç ve yut beni, babamla şu genç evlileri rahat bırak!*” (CÇ, S, 122) demiş.

Bir zamanlar Kalina adında bir kız yaşarmış. Kalina’nın bir kazı ile oğlağı varmış, gün boyu onlarla vakit geçirirmiş. Bir gün anne ve babası pazara gitmiş. Kalina evdeki bütün işleri yapmış, ailesi gelince süt içsinler diye süt sağmış. Ama ateşi bir türlü yakamamış. Bunun üzerine kazın sırtına binip bacasından duman tüten bir evden ateş ödünç almış. Ateşi ocağa koyunca ateş büyümüş, yangına dönüşmüş. Hemen oğlak ve kaz yangını söndürmüşler. Kalina sütü pişiremediğine üzülünce,

“Oğlak kendi kuyruğunu yolmuş, kaz ise kanadını. İkisini de ocağa atmışlar. Ocak yeniden tutuşmuş, kısa sürede süt kaynamış.” (DP, KO, 121)

Ebuliz babasına kuyunun başında yaşanan su kavgasını anlattıktan sonra bir çıkırcık yapmak istediğini söylemiş. Babası dikkatli bir şekilde dinledikten sonra, *“Olmaz olur mu oğul! Sen Hazreti İbrahim soyundan mısın? Dünyadaki ilk su kuyusunu Filistin Bişerba’da o mübarek açmış, ilk kovayı suya o daldırarak kabilesine hayat dağıtmış.”* (HOB, YİÇ, 83) demiş. Ebuliz, *“Biz de kendi mahallemize su dağıtalım baba. Yoksa millet birbirini öldürecek.”* (HOB, YİÇ, 83) demiş.

Bir padişahın kırk oğlu varmış, kırk yiğit. Mirza Memed adındaki en küçük çocuk en cesur olanıymış. Üşenmek nedir bilmezmiş, kırk kardeşin atına o seyislik edermiş... Bir gün Mirza Memed bütün atları kaşağılamış, bütün kardeşler ava çıkmış. Bin bir güzelliğin olduğu bir yerde mola vermişler, çadır kurmuşlar. Kardeşler dinlenirken birinin nöbet tutmasını kararlaştırmışlar. Mirza Memed *“Siz yatıp dinlenin! Ben nöbete durayım, uykum gelince birinizi kaldırıyorum!”* (MME, MME, 14) demiş. Bir ejderha gelip çadırı devirmiş, bütün kardeşleri halka içine almış. Kardeşler uyandığında Mirza Memed’e kızsalar da bir şey dememişler. Ejderhayı kılıçla ve okla öldürmeyi düşünen kardeşleri Mirza Memed vazgeçirmiş. Ejderha Mirza Memed’e ihtiyacı olduğunu söylemiş. Mirza Memed, *“Bir kardeş otuz dokuz abi için kurban olabilir, verin beni ona. Atlanıp eve gidin! Ben başımın çaresine bakarım!”* (MME, MME, 16) demiş.

Ziyat Batur Kamecan’ı almak için gelen komutanı öldürünce yaşlı çoban artık gitmeleri gerektiğini söylemiş. Sabah erkenden gençler yola çıkmışlar, yalçın kayalardan geçmişler, günler sonra Herat şehrinde bir kervansarayda yerleşmişler. Ziyat bir demircinin yanında işe girmiş. Bir gün şehrin hakanı Hüseyin Baykara’nın beyi demirciye gelip Ziyat’a kervansarayda kalmak yerine kendisinin evinde kalmasını teklif etmiş. Ziyat eve yerleşmiş, aldığı parayı beye vermiş. Bey bir gece haydutları gönderip onlardan Ziyat’ı öldürmelerini, Kamecan’ı da kendisine getirmelerini istemiş. Haydutlar eve girince Kamecan ile Ziyat Batur yastığın altından derhal kılıçları çekmiş, haydutların üstüne atılmışlar. Haydutların ikisi de kan revan içinde zor kaçmış. Kapıyı açınca beyle burun buruna gelmişler, Kamecan

beyin suratına öyle bir yumruk indirmiş ki bey yuvarlanıp düşmüş, yüzüne kan yürümüş. Kamercan beyin boğazını sıkarken Ziyat Batur, adamı bırakmasını istemiş. Ziyat, durumu demirciye anlatınca hemen gençlerin şehirden ayrılıp bir yerlerde saklanmalarını istemiş. Bey gençlerin yanından şehrin hakanı Hüseyin Baykara'nın yanına gidip ona başından geçenleri taraflı bir şekilde anlatmış. Demirci daha önceden tanıdığı olan Vezir Ali Şir Nevai'nin yanına gelip ona, *“Ne olur yardımınızı esirgemeyin! Çok yetenekli, çok dürüst bir gençtir Ziyat Batur. Karısı da çok güzel, çok iş bilir bir insan, bir han kızı bir sultandır. Aşk elinden kaçıp şehrimize sığınmışlar.”* (TB, ZBK, 109) deyince Ali Şir Nevai çok üzülmüş. Demirciden gençlere sahip çıkması istemiş. Hakanın adamlar girilmedik yer bırakmasalar da gençleri bulamamışlar. *“Demirciden yerini öğrenmek için eziyet etmişler ama tek bir söz söylememiş.”* (TB, ZBK, 110)

Yartı Kulak annesi ile birlikte kahvaltı yaparken kalan çörekleri yiyebilir miyim diye sormuş annesi de elini oğlunun omzuna koyup, *“Güzel balam, bu çörek ile peyniri de atana götürelim. Güneş doğmadan tarlaya gitti, çok acıkmıştır şimdi.”* (YK, YKBÜ, 98) demiş, hemen yiyecekleri bohça yapmışlar.

Yartı Kulak yağmurlu bir günde devesiyle dağlarda kalmış, sıırıslıklam olmuş. Yartı Kulak, *“Eğer rüzgâr başlar beni yere savurursa sellerin içinde boğulurum, anam ile atam bana hasret kalır.”* (YK, YKKD, 154) diye düşünmüş. Sonunda devenin kulağının içine girip oturmuş, deve sevdiği yerlere doğru yol almış.

Yartı Kulak ailesinden izin aldıktan sonra hemen kervanın geçtiği çeşme başının yolunu tutmuş, kervancılar yerlere minder atmışlar, yaşı bir aşığı dinliyorlarmış. Sabaha Bahşi Salih söylemiş, herkes dinlemiş. Uykusu gelen bir köşeye çekilmiş. Yartı Kulak bir devenin heybesine tırmanıp uyuyakalmış. Sabah uyanınca bir heybede olduğunu fark etmiş, ağlamaya başlamış. Sesi duyan Bahşi Salih yolda çocuğun başına gelebilecek tehlikeleri söylemiş. Yartı Kulak daha şiddetli ağlayınca, *“Haydi ağlama bakalım. Ben sana analık da ederim babalık da!”* demiş. Yartı Kulak, *“Ah Salih dede, senin yanında güçlük çekmeyeceğimi bilmem mi? Ama anamdan babamdan izin almadım. Onlar benim habersiz kaçtığımı sanacaklar, bir de öldüğümü sanacaklar. Çekecekleri acıları biliyor musun?”* (YK, YKDY, 212) deyince Bahşi Salih rüzgârların ailesine haber götüreceğini söylemiş.

Karısının göle düştüğünü öğrenen Sıçan Soluk Bey kediden kaçıp gölün kenarına gelmiş. Soluk Bey, güzel sözlerle karısına seslenmiş. Pıspısa Hanım eşini görünce sevinmiş, heyecanla elini uzatmış ama elleri kavuşmamış. “*Sıçan Soluk Bey kendini suya atmış, kürkü ıslanmış.*” (PHSSB, PHSSB, 20).

Feyzioğlu'nun masallarında daha güzel bir dünya için doğal kaynakların korunması ve çevremizdeki insanların mutluluğu sağlamak için sahip olunan imkânları kullanmayla ilgili 93 farklı ifade geçmektedir. Diğerkâmlıkla ilgili en çok değer yargısı 12 yerde *Püruş Batur ile Aksıla* adlı masal kitabında yer almaktadır.

4.1.11. Dürüstlük

Dürüstlük, söylemlerle eylemlerin çelişmemesi, kişinin doğru söz ve davranıştan ayrılmaması, hiçbir zaman ikiyüzlü davranmaması anlamlarına gelir. Dürüst insan, hiçbir zaman yalan söylemeyeceği gibi kendi çıkarlarına aykırı olsa da adaletli davranır. Dürüstlük doğru sözlü olma, adil olma gibi diğer değerleri de içinde barındırır. Feyzioğlu, eserlerinde dürüst bir kişinin yapması gerekenlere yer verirken dürüst olmayanların yanlış davranışlarını okura gösterir.

Feyzioğlu, masallarında dürüstlüğü bir insanda bulunması gereken en önemli değerlerden biri olarak kabul eder. Küçük menfaatler uğruna doğruluktan ayrılmamanın ne gibi sonuçları olacağını Feyzioğlu masallarında şu örneklerle ifade eder:

Ölümsüzlüğün çaresini arayıp da bulamayan Adapa'nın hikâyesini okuyan herkes; ümitsizliğe kapılmış, yaşama sevincini yitirmiş. İşte bu sırada Tanrı tarafından kutsal kitap gönderilmiş. Tanrı, “*Adapa kadar cesur, onun kadar dürüst ve çalışkan olun, öldükten sonra da yaşamaya devam edeceksiniz!..*” (YÇ, İHKH, 29) demiş.

Bergama Kralı Eugemene, Bergama'nın kâğıt ihtiyacını karşılamak üzere çalışma yapan “*iki kardeşi bağrına basmış, halkı yine sunağın önüne toplayıp onların önünde kardeşleri kutlamış, ödülleri vermiş.*” (YÇ, BEK, 51)

Zengin bir adam iki küp altınını bahçeye gömmüş. Bunu gören komşusu altını alıp yerine bir mermer koymuş. Ertesi gece küplerin çalındığını anlayınca ağlamaya başlamış. Bir yolcu, “*Belki de altınların mermer oldu, sen ver o mermeri sana yine*

altın kazandırayım.” (YHK, YA, 88) demiş. Yolcu mermeri pazara götürüp iyi bir paraya satmış. Böylece küçük bir sermaye edinerek başka şeyler alıp onu da başka pazara götürmüş. Alıp satarak durumu düzeltmiş. “Kazandığı paranın bir kısmını yaşlı adama götüreceksen öksüz bir gence rast gelmiş. Genç, tıp fakültesini kazanmış ama parası yok. Onu okutmaya başlamış. Sonunda genç iyi bir doktor olup bir hastanede göreve atanmış: İşini seven, hastalara yardım eden, kısa sürede olmuş sayılıp sevilen.” (YHK, YAA, 90) Zengin adam hasta bir şekilde hastaneye gelmiş. Yaşlı adam, yolcuyu tanıyınca yakasına yapışsa da hastanede tedavi olduktan sonra yolcu durumu özetlemiş ve “İşte senin altının, senin mermerin yeniden altına dönüştü.” (YHK, YAA, 91) diyerek doktoru göstermiş.

Yumart yolda giderken bir mağaraya rastlamış. Ayı, tilki ve fare sohbet ederken teker teker üç ayrı yere gömdükleri hazinelerini kontrol ediyorlarmış. Sabah Yumart altınları torbaya koyacakken kendi kendine, “*Elini hırsızlığa alıştıрма sakın.*” demiş; ancak üç küp altının içinden sadece beş altın almış ve “*Size sormadan beş altınımızı aldığım için özür dilerim. En kısa zamanda kazanıp altınlarını getireceğim.*” (PBA, SY, 54) diyerek yola çıkmış.

Fakir bir adam kendine yeni bir ev yapmak istiyormuş. Evin her yanı yapmış ama çatıya para kalmamış. Ustadan çatıya bir hasır çekip üstüne kum atmasını istemiş. Bir hırsız eve girmeye çalışırken düşmüş ve hakana gitmiş. Hırsız, “*Komşuma hırsızlığa gittim, evin çatısını hasırdan yapmış, hasır yırtıldı, içeri düştüm, az daha bacağım kırılacaktı. Lütfen adamı cezalandırın, adalet yerini bulsun.*” (MÇ, AP, 60) demiş. Hakan önce ev sahibini sonra ustayı asmaya karar vermiş ama hakan en son hırsızı asmaya karar vermiş. Hırsız cellâtlardan çabuk olmalarını istemiş, hakan merak edip neden acele etmeleri istediğini sormuş. Hırsız, “*Ah büyük hükümdarım, şu anda cennetin hakanı ölmüş. Kim bu dünyada ölüp birinci cennete giderse, oraya hakan olacak. Lütfen bekletmeyin beni!*” (MÇ, AH, 65) deyince akılsız hakan, hırsızın yerine kendini astırmış.

Yabancı bir kentte çobanlık yapan üç kardeş bir gün bir yarışma yapıldığını duymuşlar. İki büyük kardeş yarışmayı izlemeye gitmişler. Küçük kardeşin yanına gelince yaşananları anlatmışlar. Küçük kardeş yarışmaya gitmek isteyince büyük

kardeşler, “Hayır! Yine biz gideceğiz sonra sırsa sana gelecek.” (MÇ, HKÜK, 97) demişler.

Çomotay’ın kurduğu şehir çok ünlenmiş. Başka kentlerin de kuruluşuna yardım etmesini istemişler. Çomotay kurduğu şehri karısına bırakmış. “Çomotay gittikten sonra kadın gençken sevdiği adamı da sarayda göreve çağırmış. Fakat adam kurnaz mı kurnazmış. Hile yapmada üstüne yokmuş.” (MÇ, MİK, 123)

Ahmet tarlayı çapalarken derinden bir ses duymuş. Biraz kazınca bir küp altın bulmuş. Küple birlikte arkadaşının yanına gidip, “Hüseyin sevinebilirsin canım kardeşim. Sonunda talih sana güldü. Tarladan bir hazine buldum. Artık yoksulluk çekmeyeceksin, al!” (ŞŞ, DGS, 12) deyince Hüseyin, “Sen ne yüce gönüllü bir arkadaşsın Ahmet, sağ ol. Bu hazineyi alamam, bu hazine senin hakkın.” (ŞŞ, DGS, 13) deyince Ahmet de “Nasıl olur! Sen bana tarla vererek iyilik ettin, içindeki hazineyi vermedin ki. İmkânı yok alamam, bu senindir.” (ŞŞ, DGS, 13) demiş.

Kurt, tilki ve ayı birlikte avlanmaya çıkmışlar. Herkes bulduğu yiyecekleri bir yere getirmiş. Tilki bir horoz, ayı bir kovan bal, kurt ise bir torba kete bulmuş. Kurt hemen horozu mideye indirmiş. Tilki, yiyeceklerden tasarruf etmek bahanesiyle bal ve ketelerden birazını ayırmış. Gece olup yatınca “Tilki uyur gibi yaptı, arkadaşları uyuyunca kalan balla keteyi mideye indirdi. Bir kaşık balı da ayının ağzına sürdü, kete kırıntılarını üstüne yapıştırdı, mışıl mışıl uykuya daldı.” (HG, ÜÇA, 14)

Doğrubay adında bir yiğit yaşarmış. Atı Alpaça’ya binip iş aramak için yola çıkmış. Yolda biriyle karşılaşmış. Adamın adının Eğribay olduğunu öğrenmiş. Doğrubay adını söyledikten sonra, “Gerçekten adım Doğrubay. Madem adlarımız uygun, madem ikimiz de arıyoruz, gel dost olalım, yola birlikte koyulalım.” (DE, DE, 33) demiş. Yola çıkmışlar, Eğribay güzel hikâyeler anlatıyormuş. Doğrubay, “Yahu sen ne şirin adamsın, hem de yayasın. Gel sen ata bin yorulunca ben bineyim.” (DE, DE, 33) demiş. Eğribay ata binmiş, kamçıyı şaklatıp dörtnala oradan uzaklaşmış.

Kurnaz Tilki yemeğini yiyip bir cami avlusuna gitmiş. Caminin etrafında kimsenin olmadığını görünce içeriye girmiş. “Bir kitabın üstünde bir gözlük duruyormuş. Gözlüğü alıp gözlerine takmış, kitabı koltuğuna bastırması, oradan

sıvışmış.” (CÇ, TKA, 141) Dağlara doğru gitmiş. Tilki kendine ait olmayan bir eşyayı alarak hırsızlık yapmıştır.

Tilki ile bir çiftlikte yaşayan kedi Kotaran anlaşıp bütün tavukları tilkinin yuvasına taşımışlar. Bunu duyan kurt, ayı ve domuz pay almak istemiş. Kurt tilkinin yuvasına gidince korkudan tüyleri diken diken olan, tırnakları uzayan kediyi görmüş. Kurt Kotaran’ı aslan sanmış ve yumurta almadan geri dönerken tilki ile Kotaran’ı yemeğe davet etmiş. Ayı, kurt ve domuz yemek için görev dağılımı yapmışlar. Kurt, *“Ben gidip koyunların arasından bir koç alayım.”* Ayı, *“Ben köyden bir kazan çalayım, koçu haşlayayım.”* Domuz ise *“Ben de yeri kazıp bir ocak yapayım, ateş yakayım.”* (DP, ÜKD, 96) demiş.

Günlerin birinde yer öyle bir sallanmış, binalar çökmüş, birçok insan ölmüş. Bir çocuğun kardeşleri, anne, babası ölmüş. Sadece ninesi hayatta kalmış. Ninesi bir gün Yanık’a zor günler için sakladığı kazları pazara götürüp satmasını istemiş. Pazarda birkaç kişi Yanık’ı kandırmak için kazlarla civciv diye alay etmişler. Yanık her ne kadar bunların iri birer kaz olduğunu söylese de *“Koca adamların her biri bunun civciv olduğu söylemiş, Yanık’ı kandırmış, kazı civciv fiyatına elinden almışlar.”* (YDB, YDB, 12) Yanık’ın çocukluğundan istifade eden kötü niyetli insanlar kazını eline almışlar.

Bir zamanlar yeryüzünde bir Hanoğlu adında bir adam yaşarmış. Hanoğlu’nun tüyleri pırıl pırıl mavi bir atı varmış, bu atı geçen hiçbir at yokmuş. Bir gün Hanoğlu kendini at yarışında geçecek kişiyle kız kardeşini evlendireceğini her yana duyurmuş. Alper adında bir genç Hanoğlu’nun kız kardeşini seviyormuş. *“Alper bu haberi duyunca çok tedirgin olmuş. Yoksul ama dürüst, eski elbiseli ama temiz giyinen, yakışıklı bir gençmiş.”* (AD, MY, 72) Kardeşi Alper’in durumunu görüp ne yapması gerektiğini anlatmış. Alper Çil Madyan’ı dağlardan bulup getirmiş. Hanoğlu ile Alper yarışmış, Hanoğlu yenilgiyi kabul etmeyince yine yarışmışlar. Herkes Çil Madyan’ı alkışlamış. Hanoğlu, *“Söyle bakalım vezir, nasıl bir bahane bulabilirim?”* (AD, MAÇMY, 79) diye sormuş. Vezir de Alper’den Şahmeran’ın hazinesini istemesini söylemiş.

Mirza Memed ejderhanın yanından ayrıldıktan sonra yola koyulmuş. Baba ocağına doğru giderken yolda kavga eden üç kardeşe rast gelmiş. Kardeşlerin

kavgasının görünmez yapan papak, uçan halı ve çeşit çeşit yemek veren sofraya yüzünden olduğunu anlamış. Kardeşlere bir önerine bulunacağını söylemiş. Kardeşler Mirza Memed'in düşüncesi kabul etmişler. Mirza Memed üç farklı yöne taş atacağım, ilk gelene istediğini vereceğim, demiş. Mirza Memed, “*Eğer yüze kadar sayıncaya dek dönemezseniz bu üç şey de bana kalır. Kabul mü?*” (MME, ÜKK, 28) demiş. Kardeşler yüze kadar sayıncaya dek geleceklerini düşündüklerinden kabul etmişler. “*Kardeşler taşları almaya gidince Mirza Memed haliya atlamış baba ocağına doğru yola çıkmış.*” (MME, ÜKK, 28)

Feyzioğlu'na göre güçlünün yanında yer alan makam sahipleri bazen kişisel menfaat ve hesaplar için doğruluk ve dürüstlükten ayrılabilirler. Bu konuyla ilgili Feyzioğlu'nun masallarında şu örneklerle yer verilir:

Samin yakınlarında kölesiyle birlikte yaşayan bir bey varmış. Bir gün Bey ufak bir şey için köleye fena halde kızmış. “*Köle buna çok alınmış, ücretini isteyip beyden ayrılmak istemiş. Bey ücret mücret ödememiş, bir de arkadan bağırıp azarlamış.*” (MÇ, BK, 51)

Nogay hanlarından birisi bir rüya görmüş. Han korku içinde uyanmış, vezirlerden rüyasını yorumlamak için birini bulmasını istemiş. Kimse buna cesaret edememiş. Yaşlı Nogay yolda yürürken bir yılan rüyaları yorumlayacağını ama altının yarısının kendisine vermesinin gerektiğini söylemiş. Yaşlı Nogay şartları kabul etmiş, rüyaları yorumlamış. Yaşlı Nogay yılanı verdiği sözü unutmuş. Çok geçmeden hastalanmış. Nereye gitti, kime görüldüyse bir çare bulamamış. Lokman Hekim'in yanına gitmiş. Ona gitmesi gerektiğini söylemişler. Lokman Hekim yaşlı Nogay'a biraz yılan zehri içerse iyileşeceğini söyleyince adamın aklına rüyaları yorumlayan yılan gelmiş. Yılanın yanına gelip durumu anlatmış. Yılan, “*Sözüne sadık olan gül olur, sadık olmayan yanar kül olur.*” (ŞAŞB, NA, 40) demiş ve kıvrılıp yuvasına girmiş.

Bir zamanlar yaşlı bir kadın ve yetim torunu yaşarmış. Cırtlan keçinin sütünü pazarda satıp parasıyla evin ihtiyaçlarını alırlarmış. Bir gün bir vergi memurunun süt çok hoşuna gitmiş. Cırtlan'dan keçiyi satmasını istemiş. Bunun üzerine vergi memuru kadına gidip, “*Cırtlan adında yetim bir oğlan benim keçimi çaldı. Onu alıp bana geri verirsen her cuma sana yağlı süt veririm.*” (YDB, CST, 85) demiş.

Masallarda Feyzioğlu doğru sözlü olmayı dürüstlüğün ayrılmaz bir parçası olarak görür. Yalanın er ya da geç ortaya çıkacağı ve söyleyeni insanlar karşısında mahcup edeceği masallarda şu şekillerde ifade edilir:

Fakir bir adam ailesinin geçimini temin etmek için kentin yolunu tutmuş. Kazandığı paraları köye giderken almak üzere her kazandığı parayı bir sarrafa emanet etmiş. Köye gitme zamanı gelince paraları sarraftan istemiş. Sarraf, “*Ne parası kardeşim, insan tanımadığı birine para yatırır mı, nerede senin senedin sepetin?*” (YHK, ZH, 51) demiş. Haksız olduğunu bildiği halde yoksul insanı kandırmaya çalışmıştır.

Püruş Batur, han kızına âşık olmuş. Han, kızını vermek için ondan tsus balığının kılçıklarını getirmesini istemiş. Püruş Batur yola çıkıp tsus balığının kılçıklarını hana getirmiş. Han Püruş Batur’a “*Birinci görevi başardın Püruş Batur. Şimdi ikinci görev sana. Ben Aksıla kızı rüyamda sevdim, bana getirirsen, kızımı alırsın! Yoksa başını cellâtlara veririm.*” (PBA, PBA, 31) demiş. Püruş Batur yolda kutlu dedeyi görür, “*Han sözünde durmadı, ben de itiraz edemedim.*” (PBA, PBA, 32) demiş.

Dünya güzeli Biçe ile Seydamet birbirlerini seviyorlarmış. Seydamet dünür göndereceğini Biçe’ye söylemiş; ancak diğer köyden Can Aslan daha önce çoktan kızın evine dünür göndermiş. Babası ve annesi ona danışmadan, onun düşüncesini almadan onu Can Aslan’a vermeyi kabul etmiş, düğün gününü belirlemişler. Düğün yapılırken Seydamet zehir içer ve ölmek üzeredir. Durumdan Biçe’nin haberi olunca Biçe, “*Seydamet zehir içmiş henüz yaşıyormuş. Yalvarırım size, izin verin de gideyim, gidip de ona bu geleneklerin kurbanı olduğumuzu söyleyeyim. Bunu yapmazsam beni yalancı sanacak. Gönlüm hiçbir zaman azaptan kurtulmayacak.*” (PBA, BS, 179) diyerek yola çıkmış. Yolda haydutlar yolunu kesmişler. Biçe haydutlara döneceğine dair söz vermiş. Seydamet de düğünden haberi olmadığını anlatmış. “*Yüreğine taş basarak oradan ayrıldı, verdiği sözü tutarak haydutların yanına döndü.*” (PBA, BS, 181) Haydutlar kıza acıyıp hiçbir şeyini yapmamışlar.

Bir şahın allı pullu, güzel bir papağanı varmış. Papağan bir gün Şah’a memleketine gitmek istediğini ve yirmi günde döneceğini söylemiş ve şaha söz verip yola çıkmış. Yurduna varınca ailesi geri göndermek istememiş. Papağanlardan biri

“*Hangi hükümdar söz verip de sözünü tutuyor? Senin Şah adil olsaydı, seni on dört yıl esir tutup, on dört gün izin verir miydi? Sen hapiste yaşamak için mi dünyaya geldin? Şah başkasının kafesine girer mi?*” (MÇ, PAÖ, 45) demiş, papağan söylenenleri dikkatle dinlemiş ve “*Ben sözümde dönmem!*” (MÇ, PAÖ, 47) diyerek diğerleriyle kucaklaşmış, yola çıkmış. Dostlarına verilen sözlerin ne pahasına olursa olsun tutulması gerektiğini anlatmış.

Alican kuyudan çıkınca kervandakilere başından geçenleri anlatmış ve yaşlı dedenin verdiği bir kese altını göstermiş. Kervandakiler Alican’ı kıskanmış. Tüccarlardan biri Alican’a güzel kızıyla seni evlendirmek istiyorum deyip karısına verilmek üzere bir mektup göndermiş. Alican yolda merak edip mektubu okumuş. Mektup şöyle başlar: “*Benim sevgili karım, sana bu hizmetçiyle kese dolusu altın gönderiyorum. Onu al ve kendisinin kafasını derhal vurdur. Kimse duymasın. Seni özleyen kocan.*” (MÇ, ALD, 81) Bunun üzerine Alican mektubu değiştirir ve tüccarın kızıyla evlenmiş.

Üç kardeş resmi Aygüzel’e ulaştırmışlar ve içlerinden birini eş olarak seçmesini isteyince Aygüzel, “*Ey cesur atlılar, sözümde duracağım. Ama siz böylesine yakışıklı iseniz, nasıl bir karara varayım? Hangi ölçüyle sonuç alayım?*” (ŞŞ, A, 40) demiş.

Sersembay koyunlarını otlatırken bir kurt çıkagelmiş. Koyunlardan bir tanesini vermesini, aksi halde on koyunu yiyeceğini söylemiş. Kurdu istediğini koyunların sahibine anlatmak için Sersembay yola çıkacakken kurttan koyunlara dokunmamasını istemiş. Kurt, “*Bizde söz, kurt sözüdür Sersembay, git korkma.*” (ŞŞ, SE, 98) demiş.

Çok çok eski zamanlarda bir nine ile dede yaşarmış. Bunların bir oğlu varmış. Mert mi desen mert, yiğit mi desen yiğit. Özü sözü bir. Delikanlı bir gün göle balık avlamaya gitmiş. Göl kıyısına on iki beyaz güvercin konmuş. Güvercinler birden tüylerinden kurtulup güzel birer kız olmuş ve göle girmişler. Delikanlı kızlardan birinin tüyünü almış. Kızlar sudan çıkınca durumu fark etmişler. Kız tüylerini isteyince delikanlı tüylerini vermiş ama babası kızının geç kaldığını anlamış. Kızın babası Şaltur Şultur Kemik gelip oğlana kızını alıkoyduğunu, cezasını çekmek için üç yıl emrinde çalışması gerektiğini söyleyince oğlan ailesine haber vermek için

evine dönmüş. Şaltur Şultur Kemik, bir an önce gelmesini tembihlemiş. “*Genç adam gidip kısa zamanda dönmüş.*” (AD, ŞŞK, 60)

Karatay Kağan zamanında meşhur bir ressam ve yontucu yaşarmış. Karatay Kağan yontucu Ananda’yı sürekli överken, ressam Onanda’nın adını ağzına hiç almazmış. Onanda kıskandığı Ananda’yı öldürmek için plan yapmış. Ölen dedesinin ağzından Karatay Kağan’a Ananda’yı yanına isteyen bir mektup yazmış. Karatay Kağan hemen Ananda’yı dedesinin yanına göndermek için hazırlıklara başlamış. Ananda bu oyunun Onanda tarafından hazırlandığını anlamış. Yakılacak olan ateşin altına kadar bir tünel kazdırmış ve ateş yakıldığında tünelden evine gelmiş. Karatay Kağan’a dedesinden Onanda’yı hemen yanına göndermesini isteyen bir mektup vermiş. Ateş yakılınca Onanda hatasını anlayıp Onanda’dan af dilemiş. Ananda, “*Benim seni bağışlamam bir işe yaramaz. Git yaptıklarını Kağan’a anlat, ondan özür dile.*” (ÖO, AO, 162) demiş. Onanda koşup kağandan özür dilemiş, canını zor kurtarmış. Üzgün bir biçimde eve giderken, “*Bir daha arkadaşına tuzak kurmak mı? Asla!*” (ÖO, AO, 162) demiş.

Eski zamanlarda kuşlar Altayların güneyinde yaşar göç nedir bilmezlermiş. Bir gün havalar çok sıcak gitmiş. Kuşların hakanı bu soruna bir çözüm bulmak için kuşları toplamış. Çözüm olarak bir kuşun serin diyarlar aramasını ortaya atmışlar. Turna bu görevi kabul etmiş. Turna yıllar yurduna dönünce eşine, “*Her yanı dolaştım, en güzel yer Saha Yakutya! Hava serin, yiyecek bol, avcı az. Tam yavru yapılacak yer. Ama yarın toplantıda kuzeyin yaşamaya uygun olmayacağını söyleyeceğim. Hava buz, yırtıcı kuşlar her yanda. Hevesleri kırılсын, biz turnalar uçup Yakutya’ya gidelim, bolluk içinde günümüzü gün edelim.*” (ÖO, NKGO, 176) demiş. Toplantıda turna kuzeyin yaşamaya elverişli olmadığını söyleyince çadırı dinleyen ördek turnanın yalan söylediğini ifade etmiş. Bunun üzerine kuzeye kartalı göndermişler. Kartal bir yıl sonra kuzeyin yaşamaya uygun olduğunu söylemiş. Bunun üzerine ördek böbürlenmiş. Kuşlar hakanı, “*Sen de utan arkadaşına hile yapma!*” (ÖO, KNGO, 178) demiş.

Günlerden bir gün tilki çok acıkmıştı. Bir tuzağın ortasına bir koyun kuyruğu var. Almaya çalışsa tuzağa yakalanacağı için ağzı sulana sulana kuyruğu izlemiş. Tilkinin yanına kurt gelip neden kuyruğu yemediğini sorunca, “*Oruç tutuyorum.*”

(HG, TİK, 41) demiş. Kurt hemen kuyruğa saldırmış, tuzağa yakalanmış. Kurt tilkiye hani oruçtun deyince tilki, “*Güneş battı, ay göründü. Onun için yiyorum.*” (HG, TİK, 42) demiş. Tilkinin davranışı dürüstlüğünden şüpe duyulan kişilerin davranışlarına dikkat edilmesi gerektiğini göstermektedir.

Keloğlan’ın anası Ağca kadın, Keloğlan’a bir yumak ip verip pazara göndermiş. Yumağı satıp yiyecek almasını tembih etmiş. Keloğlan yumağı satınca güzel bir güvercin almış. Eve gelince annesi çok kızmış. Bir gün yine pazardan bir köpek satın almış. Keloğlan, annesine bir daha pazardan bir şey almayacağına dair söz vermiş. “*O günden sonra sözünü tutmuş. Köpek ve güvercinle muhabbeti arttırmış. Onları gören herkes evde üç kardeş var sanıyormuş. Keloğlan, köpek, güvercin.*” (DE, KSY, 146)

Çelmeş ölen ninesini ata yükleyip Altayların derin uçurumlar ve dar yollarla kaplı bir bölgesine varmış. Bir kervanla karşılaşmış, kervanın yoldan çekilmesini istemiş. Kervancıbaşı bu kadar kervanın yoldan çekilemeyeceğini söylerken Çelmeş çaktırmadan ninesini attan düşürmüştü. Başlamış ağlamaya, “*Oy nine, can nine, bu canım sana kurban nine... Şimdi ben Boodoy Kağan’a ne derim? Halanı sağ getirdim diye nasıl söylerim?.. Halanı attan ittiler, Altay’ın toprağına kattılar... Al canımı, vereyim kanımı...*” (İAK, YCB, 84) Kervancıbaşı bu olaydan kağına bahsetmemesi için Çelmeş’e on kese altın ve yüklü on deveyi vermeyi teklif etmiş. Çelmeş adamın saf duygularını ve altınlarını haksız yere almış.

Günün birinde iki arkadaştan biri dağı, biri ırmak kıyısına ağaç kesmeye gitmiş. Irmağı giden genç, bir gün baltasını suya düşürmüştü. Baltasız ne yapacağını düşünürken bir su perisi elinde altın bir baltayla gelmiş ve baltasının bu olup olmadığını sormuş. Oduncu, “*Hayır! Benim baltam demir baltaydı, bu değil.*” (İAK, AB, 115) Bunun üzerine peri suya dalmış, gümüş baltayla geri gelmiş. Oduncu, “*Hayır, benim baltam bu da değil, benim baltam demirdendi.*” (İAK, AB, 117) En sonunda genç oduncunun baltasını getirmiş ve “*Sen dürüst bir gençsin, ben bunun ikisini de sana hediye ediyorum.*” (İAK, AB, 116) Genç adam olanları arkadaşlarına anlatmış. Irmak kıyısına odun kesmeye arkadaşı gitmek istemiş. Irmak kıyısında baltasını suya atıp ağlamaya başlamış. Su perisi elinde altın bir baltayla çıkıp adama baltasının bu olup olmadığını sormuş. Adam, “*Evet, bu benim keskin baltam!*” (İAK,

AB, 117) Peri tekrar suya dalıp gümüş bir balta çıkarmış. Adama sorunca oduncu, “*Bu da benimdi.*” demiş. Peri nanik yapıp suya dalmış ve bir daha çıkmamış.

Birbirine güvenen üç arkadaş yaşarmış bir zamanlar. Bu üç arkadaş servetlerini birleştirip bir iş kurmaya karar vermişler. Uzun bir yola çıkmışlar. Bir köye varınca yorgun düşmüşler. Yaşlı bir nine onları konuk etmiş ve ona, “*Al bu altın ve paraları sakla nine! Biz gidip ırmakta yüzelim, ter ve kirden temizlenelim. Bunları üçümüz gelmeden kimseye verme.*” (CÇ, ÇONB, 84) Nine tamam deyince gençler ırmağa gitmişler. Arkadaşlardan biri tarağımı unuttum bahanesiyle hemen ninenin yanına dönmüş. Nineden altınları istemiş. Bunun üzerine delikanlı “*İstersen ırmağa gel nine. Gel ve vereyim mi diye bağır. Ver diyecekler kendi kulaklarıyla duy.*” (CÇ, ÇONB, 84) demiş. Nine uzaktan bağıınca gençler kafa sallamışlar. Yaşlı nine emanetleri arkadaşlarına vermiş ve o da arkadaşlarının varlıklarını da alıp kaçmış.

Devler Dimitraş’ı öldürmeye çalışsalar da başaramayınca ellerindeki altınlardan pay verip eve göndermişler. Dimitraş evinin yakınına gelince karısı karşılamış. Kocasını hoş karşılamış ve altınları görünce çok sevinmiş. Dimitraş altınları devleri kandırarak aldığını söyleyince karısı, “*Üzülme! Övünmüyorsun ya, doğruyu söylüyorsun! Doğruluk en iyi özelliktir.*” (DP, DAG, 39) demiş.

Bir zamanlar bir çakal yaşarmış. Bahar gelince yuvadan dışarı fırlamış, karnı aç, ortalıkta hiçbir av yokmuş. Ormana dalınca bir horoz sesi duymuş. Yukarıdan bakınca bir çiftlik evi görmüş. Ev sahibi Akşit inekleri sulamak için dışarı çıkınca çakal duvarın dibine sokulmuş. Duvarın üzerindeki horozdan ayağındaki diken çıkarmasını istemiş. Horoz kendini aldatıp aldatmadığını sorunca çakal, “*A horoz dayı ben çoktan beri tövbe ettim, duymadın mı? Artık tavuk yemiyorum. Farelerle kurbağalarla idare ediyorum. Korkma, gel!*” (LHÇ, SÜ, 78) deyince Horoz, “*Diken çıkarmakta bizim ala köpek daha ustadır.*” (LHÇ, SÜ, 79) demiş. Çakal hemen kaçıp başka bir çare düşünmüş. Hemen başka hileler düşünmeye başlamış. Akşit’in yolu üzerinde namaza durmuş. Akşit inekleri durdurup çakala neden namaz kıldığını sorunca tarlaların bereketli olması için dua ettiğini söylemiş. Akşit çakala başka mesleğin var mı diye sormuş. Çakal, “*Dededen kalma bir mesleğim vardı. Tavuk civciv hırsızlığı yapıyordum... Kimi zaman aç, kimi zaman tok geziyordum. Mecbur*

kalıp o kötü mesleği bıraktım. Çok şükür şimdi keyfime diyecek yok, tahılları dolduracak yer bulamıyorum. Ambarları boşaltamıyorum.” (LHÇ, SÜ, 80) demiş. Akşit’i kandırıp arkadaş olmuşlar. Karısı çakala güven olmayacağını söylese de Akşit dinlememiş. Evinin hanımı horozdan yemek yapıp sofrayı donatmış. Bunun üzerine çakal, *“Nedir bu horozun hali? Demek onu bana kurban ettin. Sen böyle zalim bir adam mıydın? Böyle olduğunu bilsem seninle kardeş olur muydum ben? Vah, vah, vah!..”* (LHÇ, SÜ, 84) diyerek Akşit’i yine kandırmış.

Bir zamanlar Çınarbay ve Âşık adında iki arkadaş yaşarmış. Çınarbay ile Âşık bir ağacın altında otururken altında beyaz bir at ile saçları altın sırmalı, boğazı turna, boyu fidan bir peri kızının ağacın başına indiğini görmüşler. Çınarbay bu kıza âşık olmuş. Ama ne aşk!.. Rahatını huzurunu yitirmiş. Üç gün üç gece olduğu yerde beklemiş, kızın yolunu gözlemiş. Kız gelmeyince Çınarbay ile Âşık kızı aramaya çıkmışlar, yolda hardal tanesi boyunda bir dedeye rastlamışlar. Dede kızın kaldığı yeri nasıl bulacaklarını anlatmış. Günlerce yol gitmişler, çadırda kızı görmüşler. Kız kaçmasın diye saçlarını beline dolamışlar. Çınarbay nerede doğduğunu anlatınca annesinin anlattığı doğum hikâyesini hatırlamış, Çınarbay’ı yüzündeki benden tanımış. Günlerce mutlu mesut bir şekilde yaşamışlar, günlerden bir gün peri kızı saçını ırmakta yıkarken bir teli kopup hakanın sarayının değirmenine dolanmış, değirmeni bozmuş. Ustalar saç telini hakana götürmüşler, hakan saça âşık olmuş. Kızın bulunması için emirler vermiş. Bir cadı kızı bulacağını söylemiş. Irmak boyunca kayıkla yukarıya çıkan yaşlı cadı peri kızına, *“Sevgili kızcağızım, ben yapayalnız kalmış, yoksul, mutsuz bir kadını. Kimse bana bir lokma ekmek vermiyor, başımı sokacak bir damım bile yok, ortalıkta kalmışım. Acı bana, ömrüm az kaldı.”* (TB, ÇP, 68) demiş, peri kızını kandırıp kaçırmış.

Günlerden bir gün avcı tuzağını bahçeye kurup ortasına büyükçe bir et parçası koymuş. Kuyruğunu bacaklarının arasına sıkıştırıp yiyecek arayan tilki etin kokusunu alıp tuzağın yanına gelmiş. Tilki, bu işte bir hilenin olduğunu anlamış. Tilki yolda yürürken kurt neden üzgün olduğunu sormuş, tilki büyük bir et gördüğünü ve oruç olduğu için yiyemediğini söylemiş. Kurt oruç olmadığını, eti yiyebileceğini söylemiş. Tilki tuzağı göstermiş, kurt hemen yakalanmış. Tilki afiyetle eti yemiş. Kurt hani oruçtun deyince tilki *“Baksana güneş battı, ay göründü.”* (TB, TİK, 116) demiş.

Bir zamanlar Cantay ile Guntay adında iki kardeş yaşamış. Cantay dünya güzeli bir kızmış ama dilsizmiş, sadece serçesiyle sohbet edebiliyormuş. Ağabeyi çok üzülür, her istediğini yerine getirir, onu çok severmiş... Günün birinde Guntay evlenmiş. Karısına nasıl sevgi göstermişse Cantay'a da öyle. Karısın ne almışsa Cantay'a da almış. Düğüne derneğe birlikte gitmişler. Ama karısı Cantay'ı kıskanmaya başlamış. Cantay'a iftira atarak kocasına, “*Bu serçe sihirli bir kuş, bacın onu içeri alıyor. Serçe çırpınıp bir erkek oluyor, onunla sevişiyor... Bir duyan olursa rezil oluruz...*” (PHSSB, DKB, 21) demiş. Kocasını duruma hiç kızmamış, bunun üzerine kocasının kamçısını saklamış. Kocasına, “*Hiç arama, bacın onu serçeye verdi, serçe de atına bindi gitti.*” (PHSSB, DKB, 22) demiş. Guntay bu duruma çok sevinmiş.

Feyzioğlu, huzurlu ve mutlu bir toplumsal yaşam için sadece kişinin dürüst olmasının yetmeyeceğine inanır. Ayrıca dürüst insandan haksızlığa uğrayan bir kişinin yanında yer alması bekler. Feyzioğlu'nun masallarında bu konuyla ilgili şu örneklere yer verilir:

Hakan, Çilbik'ten her seferinde Cadı'nın bir şeyini çalmasını ister. Bunun üzerine Çilbik, “*Yeter be Hakan'ım, sen de sözünde dur artık! Beni Cadı'ya öldürteceksin...*” (CÇ, ÇHC, 25) demiş.

Alper bütün görevleri yerine getirmiş. Hanoğlu başka bahane ararken Hankızı ağabeyine, “*Ey Hanoğlu Hanoğlu! Sana yaraşan bu değil! Söz verdin, sözünde dur! Bu yalanla nereye varırsın? Kimi kendine inandırırısın?*” (AD, ADÜ, 87) demiş. Hanoğlu kardeşine kırk gün kırk gece düğün yapmış, Alper'in kardeşini kendine vezir yapmış.

Padişah üç görevi de başarıyla tamamlayan Mirza Memed'den sırlarını söylemesini istemiş. Mirza Memed sır olduğu için söylemek istememiş. Padişah kızarak cellâtların Mirza Memed'i asmasını istemiş. Cellâtlar Mirza Memed'i götürürken padişahın kızı divana girmiş. Kız, “*Baba, baba! Beni önünde konuşmaya mecbur ettin. İnsan sözünün eri olur baba! Üç şartını da yerine getirdi. Neden sırrını açıklasın? Ayıp değil mi, sana yakışır mı?*” (MME, ÜS, 68) deyip Mirza Memed'in koluna girip dışarı çıkartmış.

Kurt ile koç çayırılığın kime ait olduğunu kanıtlamak için buluşmaya karar vermişler. Kurt buluşma yerine giderken durumu öğrenen boncuklu tilki, “ *Yalnız tanık olmadan çayırın kime ait olduğu anlaşılabilir. Beni tanık olarak götürebilirsin. Ben sana destek veririm. Sen de bana koçun ayağından bağırsağından biraz verirsin. Karnımı doyururum.*” (ŞAŞB, KİK, 30) demiş. Çayıra gelince kurt ile koç konuşmaya başlamış. Tilki koça, “*Ah, yalan söylemeye utanmıyor musun koç efendi? Çoktan beri bu çayırın kurda ait olduğunu herkes bilir.*” (ŞAŞB, KİK, 31) demiş.

Feyzioğlu, masallarında toplum içinde yer alan saygın kişilerin dürüst olduklarını anlatır. Dürüst insanlara toplum tarafından saygı duyulur, düşünceleri herkes önem verir. Feyzioğlu, masallarında dürüst insana saygı duyulduğu ile ilgili şu örnekleri verir:

Pütür Batur “*Görkemli yağız bir delikanlı. Gözleri çayır yeşili. Saçları aslan yeleli... Mert ve dürüst. Bütün kızlar ona âşık.*” (PBA, PB, 25)

Padişah kızı, Balıkçı Güzeli ile evlenmek istiyormuş. Balıkçı Güzeli fakir olduğunu bunu yüzüne vurursa gitmekten başka çare kalmayacağını söylemiş. Padişah kızı, “*Yok, yok benden öyle bir söz duymayacaksın. Hoş geçmeyen tek gün bile yaşamayacaksın!*” (PBA, BG, 145) demiş.

Üç oğluna nasihat eden baba, “*Dürüst olun yaşamınız rahat geçecek, çalım yapıp övünmeyin; yüzünüz hiç kızarmayacak. Tembellik yapmayın mutlu olacaksınız.*” (MÇ, ÜÇY, 14) demiş.

Üç yiğit, hakanın kızlarının kaybolan yüzük, bilezik ve küpelerinden dolayı saraya götürülmüş. Üç kardeşi bir odaya koymuşlar. Kardeşler ne yapacağını konuşurken Ortanca Batur, “*Babam ne dedi? Dürüst olun yaşamınız rahat geçecek. Elbette doğruları söyleyeceğiz.*” (MÇ, ÜYHK, 32) Gence Batur tam takıları cebinden çıkarırken Hakan içeri girip, “*Üçünüz de ne anlattınızsa gerçeği anlattınız. Sizi kutlarım, sizi çok sevdim.*” (MÇ, ÜYHY, 34) demiş. Hakan, kardeşleri kendi kızlarına eş yapmak istiyormuş. Kardeşler soylu kişiler olmadıklarını söyleyince Hakan, “*Olsun! Benim için dürüstlük, kendine güven çok önemli. Demek ki anne ile babanız çok iyi.*” (MÇ, ÜYHY, 35) demiş.

Öksüz Oğul ile Kuğukız el ele vermiş. Süt Gölü'ün etrafına bir çadır yapmışlar. İki arkadaş güzel güzel yaşarken atlılar gelip toprakların Karagay Kağan'ın olduğu söylemişler. Öksüz Oğul ile Kuğukız'ı Kağan'ın yanına götürmüşler. Kağan topraklarını neden işgal ettiğini sorunca Öksüz Oğul, padişahın emrinde çalışmak istediğini söylemiş, kağan çok sevinmiş. Önlerine bir sürü koyun katıp göndermiş. Aradan zaman geçmiş yağmur yağmamış, yaprak açmamış. Karagay Kağan yağmur yağmazsa isteyen çobanların göç edebileceğini söylemiş. Bunun üzerine Kuğukız göklerin kağanı Kurbustu Kağan'a mektup yollamış. Herkes yağmur duasını tekrarlamış, sonunda yağmur yağmaya başlamış. Her yan göl olup bütün sürüler su altında kalmış. Karagay Kağan Öksüz Oğul'dan çözüm bulmasını istemiş. Kuğukız'ın babasına mektup yazmaya karar vermişler. Kuğukız mektubunda başına neler geldiğini yazmış. Kuğukız babasına gitmesi için Öksüz Oğlan'ı giydirip güzel bir at ile yolcu etmiş. Öksüz Oğlan gökkuşağına yetişip üzerine binmiş. Kısa zamanda Kurbustu Kağan'ın huzuruna çıkmış. Kurbustu Kağan'a durumu anlatınca yağmurları durdurmuş. Gökkuşağının üzerinden kayan Öksüz Oğlan hemen evine gelmiş. Kurbustu Kağan, selden kendilerini kurtardığı için Öksüz Oğul'dan yardımcısı olmasını isteyince Öksüz Oğul "*Ben bir şey yapmadım Kağanım. Her şey onun başarısı.*" (ÖO, GTC, 46) deyip eşini göstermiş.

Çok eski zamanlarda yalnız bir adam yaşamış. Kimi kimsesi olmayan, kendi halinde herkese iyilik yağın bir adam. Adı Ongey Böytük. Ona Ongey dayı derlermiş. Ermiş bir kişi, onu çok severlermiş... Öngey dayının tek serveti çadırı ve değirmen taşıymış. Acıktığında taşa vurur, ortalık güzel yemeklerle dolarmış. Bu taşı Ongey dayıya bir ermiş vermiş. Taşı veren ermiş kişi, "*Al Ongey Böytük; çünkü sen çok çalıştın, çok yoruldu. Çünkü sen hiç hile yapmadın, dilinden yalan çıkmadı, hep dürüst kaldın. Bu taşı al, çadırın bir köşesine koy, bu yaşlı çağında rahat et! Sakın kimseye gösterme!*" (ÖO, ODD, 166)

Keloğlan karısının isteği üzerine sürekli bir iş aramak için dışarı çıkmış. Kervana katılmış. Yolda bir kuyudan su almak için aşağıya indirmişler. Suları doldurup yukarı çıkacağı sırada bir dev gelip onu yakalamış. Dev soruya doğru cevap verirsen yaşayacağını, aksi halde paramparça edeceğini söylemiş. Dev yiyeceklerini küçük canlıların yediğini söylemiş. Keloğlan yemek vakti olanları izleyince gelenlerin fare olduğunu görmüş. Bunun üzerine kedisini getirmek için dışarı çıkmak

istemiş. Yukarı çıkınca kervanın gittiğini ama kedinin beklediğini görmüş kediye, “*Senin kadar bile sadık olamadılar, yazık!*” (KKH, KSD, 28) deyip kediyi alıp aşağı inmiş. Dev Keloğlan’ı görünce, “*Demek geldin ha? Ben kaç kişiyi çıkardıysam geri dönmedi. O nedenle buraya gelen herkesi tutup öldürdüm. Geri dönen bir tek sensin! Sen benim aziz kardeşimsin!*” (KKH, KSD, 29) demiş. Kırkinci odaya gidince dev elini şaklatmış, sofrayı kurmuş. Fareler gelince kedi hepsini yemiştir. Tepsideki kurbağa güzel bir deve dönüşmüş. Bunun üzerine dev bahçesinden nar ve ceviz fidanını verip bunlar seni mutlu yapacak demiştir. Keloğlan eve dönünce ailesi sevinçle karşılaşmıştır. Nar ve cevizin meyveleri padişahı sıhhatine kavuşturmuş. Padişah kızının kulağına eğilip haklı olduğunu söyleyince kız, Ağca Kadın’ı göstermiştir. Padişah, Keloğlan’dan annesine saygı göstermesini istemiş. Keloğlan karısını göstererek, “*Ona da! O olmasa ben hala tembel tembel yatarım.*” (KKH, KSD, 31) demiştir. Keloğlan başarıyı kendine mal etmeyerek hakkaniyetli davranmıştır.

Çok eski zamanlarda Ongey Böytük adında yaşlı bir adam yaşamış. Kendi haline, herkesin iyiliğinde bir insanmış. Ongey Dayı’nın bir çadırı, bir geyiği ve bir değirmen taşı varmış. Ama Ongey Dayı’nın değirmen taşı sihirliymiş. Acıktığı zaman taşa vurur, ortaya sofrayı kurmuş. Bu taşı kutsal bir kişi getirmiş. Kutsal Dede, “*Al Ongey Böytük; çünkü sen çok çalıştın, çok yoruldun. Çünkü sen hiç hile yapmadın, dilinden yalan çıkmadı, hep dürüst kaldın. Bu taşı al, çadırının bir köşesine koy, yaşlı çağında rahat et! Sakın kimseye gösterme!*” (KKA, ODD, 68) demiştir. Dürüst olan Ongey Dayı dürüstlüğü sayesinde mutlu bir yaşam sürmeye başlamıştır.

Altay’da yaşayan Ay-Kağan bir elinde kılıç, bir elinde kamçıyla dolaşmıştır. “*Tembelleri hiç sevmezmiş. Tembel birini görünce kamçıyı çekermiş. Söz verip sözünde durmayanı da dövmüş.*” (İAK, AKK, 125)

Bir zamanlar Slav Güzeli adında dünyalar güzeli bir kız yaşamış. Bu kız geleceği görür, yaptığı resimler canlanır, sihir yaparmış. Babasından izin alıp dağların başına bir saray yapmış, burada yaşamaya başlamıştır. Bir gün kendi resmini yapmış ve altına şartlarını yazmış: “*Birincisi: Mertliği, dürüstlüğü ile dillerde şan olsun, kulaktan kulağa geçsin. İkincisi: Akıyla mucizeler yaratsın, kale yollarının büyüsunü bozabilsin. Üçüncüsü: Bana kavuşmak istiyorsa hüneriyle beni hayrete düşürsün. Bacadan değil kale kapısından yanıma yol açsın. Dördüncüsü: Bu üç*

koşulu başaran yiğit atamın kentteki sarayına gitsin. Gelip sarayda ona sorular soracağım. Doğru yanıt verirse kendime onu er seçeceğim. “ (YDB, SGM, 143)

Selahaddin Eyyübi bir gün bir rüya görmüş. Ülkedeki bütün bilge kişileri etrafına toplamış ama rüyayı bir yorumlayan çıkmamış. Halk arasında bu haber yayılmış, bir oduncu rüyayı yorumlamak için sabah yola koyulmuş. Yolda bir çeşme başında su içerken “Oh be!” demiş. Bunun üzerine beyaz bir yılan gelip durumu öğrenmiş. Yılan, “*Bak tehlikeli bir oyuna giriyorsun. Ama ben sana yardım edebilirim, rüyanın anlamını sana açabilirim. Ancak Selahaddin Eyyübi sana bir hediye verecek, kardeş payı bölüşeceğiz. Kabul ediyor musun?*” (SEAK, OO, 43) deyince oduncu sevinçle yılanın şartlarını kabul etmiş. Yılan “*Rüyayı dosdoğru söyle, kıvırtma! O öyle adamları sever ve yardım eder.*” (SEAK, OO, 45)

Bir zamanlar attığını vuran üç kardeş yaşarmış. Kardeşlerin evlilik çağları gelmiş, babalarına durumu anlatmışlar. Babası da hangi kızı istiyorlarsa oraya doğru oklarını atmalarını istemiş. En küçük kardeşin oku bataklığa gitmiş, zıplayan kurbağayı kendine eş olarak almış. Genç adam dışarı çıkınca kurbağa insan kılığına dönüp bütün evi temizliyor, yemek yapıyormuş. Adam merak edip tavan arasına saklanmış. Kurbağa güzel bir kıza dönüşmüş, adamın eşyalarını göğsüne bastırıp “*Ah benim dünya iyisi kocam, güvenilir insan. Benim bu büyümü bozabilsen...*” (AKA, KG, 84) demiş.

Ziyat Batur Kamecan’ı almak için gelen komutanı öldürünce yaşlı çoban artık gitmeleri gerektiğini söylemiş. Sabah erkenden gençler yola çıkmışlar, yalçın kayalardan geçmişler, günler sonra Herat şehrinde bir kervansarayda yerleşmişler. Ziyat bir demircinin yanında işe girmiş. Bir gün şehrin hakanı Hüseyin Baykara’nın beyi demirciye gelip Ziyat’a kervansarayda kalmak yerine kendisinin evinde kalmasını teklif etmiş. Ziyat eve yerleşmiş, aldığı parayı beye vermiş. Bey bir gece haydutları gönderip onlardan Ziyat’ı öldürmelerini, Kamecan’ı da kendisine getirmelerini istemiş. Haydutlar eve girince Kamecan ile Ziyat Batur yastığın altından derhal kılıçları çekmiş, haydutların üstüne atılmışlar. Haydutların ikisi de kan revan içinde zor kaçmışlar. Kapıyı açınca beyle burun buruna gelmişler, Kamecan beyin suratına öyle bir yumruk indirmiş ki bey yuvarlanıp düşmüş, yüzüne kan yürümüş. Durumu Ziyat demirciye anlatınca hemen gençlerin şehirden ayrılıp bir

yerlerde saklanmalarını istemiş. Bey hemen oradan şehrin hakanı Hüseyin Baykara'nın yanına gidip ona, “*Ooo hükümdarım! Bir süre önce bir serseri bir kızla şehre geldi, ben onu dürüst sanarak evime aldım, beni bu hale soktu.*” (TB, ZBK, 109) demiş. Demirci daha önceden tanıdığı olan vezir Ali Şir Nevai'nin yanına gelip ona, “*Ne olur yardımınızı esirgemeyin! Çok yetenekli, çok dürüst bir gençtir Ziyat Batur. Karısı da çok güzel, çok iş bilir bir insan, bir han kızı bir sultandır.*” (TB, ZBK, 109) demiş. Demirci yapılan yanlışlığı düzeltmek için elinden geleni yapmış, Nevai de kızla oğlanı himayesine almış.

Kâhin konuşan deve ile birlikte saraya gelmiş, hakanın huzuruna çıkmak istediğini söylemiş. Yartı Kulak sarayın güzelliğine hayran kalmış. Hakan vezirleriyle birlikte sohbet ediyormuş. Başvezir, yağmur ve kar sularının göletlerde toplanıp satılmasını teklif etmiş. Herkes alkışlasa da Yartı Kulak bu duruma çok kızmış. Kâhin hakanın göletleri oluşturmak için emir vermesini fırsat bilerek hakana, “*Bu bilge hayvanla konuşun efendimiz, konuşun ki sözlerimin içinde yalanın gölgesinin olmadığını görünüz.*” (YK, YAKH, 165) demiş. Hakan bilge bir deve ile daha önce karşılaşmadığı için şaşırılmış. Hakan deveye kim olduğunu sorunca Yartı Kulak, “*Ünlü bir bilginim ben, matematikçi, görkemli sarayları yapan mimar, enlem ve boylamları ölçen El Buruni, bütün hastalıkları iyileştiren İbni Sina... Bütün bilgileri babamın babasından aldım. Ona dedesinin dedesinin dedesi miras bırakmış*” (YK, YAKH, 168) demiş. Hakan dinledikçe hayret etmiş deveye, “*Hey bilgiler bilgesi doğruları söyle bana! Doğrulardan korkma!*” (YK, YAKH, 169) demiş. Hakan deveye doğru sözlü olmanın hiçbir zaman kötü bir şey olmadığını göstermiştir.

Günün birinde Çilbik'in anası ölmüş. Çilbik derme çatma evde yapayalnız kalmış. Annesinden sadece bir dokuma tezgâhı ve bir şişe ilaç kalmış. Bir gün Çilbik ava çıkmış. Bir akbabanın güvercinlere saldırdığını görmüş. İki güvercin kaçarken bir güvercini akbaba yakalamış. Çilbik yayını gerdiği gibi akbabayı vurmuş, Güvercini kurtarmış. Çilbik uyandığında güvercinin güzel bir kıza dönüştüğünü görmüş. Güvercin Kız ile Çilbik evlenmiş. Çilbik ava giderken Güvercin Kız güzel halılar dokuyormuş. Çilbik bir gün halıları satarken hakan pazara gelmiş, hakan halıları nasıl yaptığını sorunca “*Çilbik, Güvercin Kız'ı nasıl bulduğunu tek tek*

anlatmış.” (PHSSB, ÇGK, 54) Çilbik kağandan kimseye bir kötülük gelmeyeceğini düşünmüş, olanları eşinin tembihine rağmen kağana anlatmıştır.

Kişinin dürüst bir şekilde ömür geçirmesi Feyzioğlu'nun masallarında sıklıkla dile getirilen değerlerden biridir. Toplamda masal kitaplarında 81 ifade dürüstlük değerini içerir. Dürüstlük değerinin 13 farklı yerde en çok yinelendiği masal kitabı *Murkumomo ve Çomotay*'dir.

4.1.12. Empati

Empati, bir insanın kendisini karşısındakinin yerine koyarak onun duygularını, düşüncelerini doğru biçimde anlaması olarak tanımlanır (Dökmen, 2013). Empati her zaman bireyin haklı olamayacağını hatta her zaman birinin haklı olması gerektiğini bireye anlatan duygudaşıktır. Empatiyle sorunlar daha kolay çözülürken daha çok insan mutlu olur. Feyzioğlu, empatinin yaşamın bir parçası olduğunu eserlerinde aşağıdaki gibi farklı örneklerle dile getirir:

Bir zamanlar genç bir adam babasına bakmakta zorlanıyormuş. Eli ayağı tutmayan adamdan kurtulmak için adamı sepetle bir uçurumdan denize atmayı düşünüyormuş. Genç adam sepete vururken babası gülmüş. Babasına neden güldüğünü sorunca yaşlı adam, “*Şuna güldüm oğul. Ben de senin gibi babamdan bıkp onu denize atmıştım. Atmıştım ama arkasından tekme vurmamıştım!*” (SKA, İB, 138) deyince sepeti geri toplayıp babasıyla birlikte eve dönmüş.

Hüseyin Baykara han olunca Ali Şir Nevai'ye, “*Sensiz ben ne yaparım Alişir? Sensiz bu devleti nasıl yönetirim? Sen şair, sen bilge kişisin.*” (MÇ, ALG, 145) demiş. Alişir Nevai'yi başvezir ilan etmiş. “*Alişir Nevai, halkın durumunu anlamak için sık sık kentin içinde dolaşır, halkı dinlermiş.*” (MÇ, ALG, 146)

Keloğlan ile babası kavuşunca birbirlerine sarılıp ağlamışlar. Baba izin isteyince ustabaşı hemen babanın yerine kendi geçmiş, “*Git oğlunla özlemini gider.*” (KKA, BÜ, 98) demiş.

Bir gün padişah karısı ve kızını alıp Bağdat sokaklarında dolaşırken ağacın dibinde uyuyan bir adama rastlamışlar. Padişah bu adamın çok tembel olduğunu anlatınca kızı, “*Ama onu suçlamadan önce neden öyle olduğunu öğrendiniz mi?*”

(SEAK, BAT, 65) deyince padişah olumsuz yanıt vermiş. Bunun üzerine kız, “*Çünkü onun kimsesi yok. Ne anası ne bacısı ne halası ne karısı! Yaşlı bir ninesi var. Onun dane takati ne de gücü var. Gözleri görmüyor. Kimse o gence yardım etmemiş, kimse bir şey öğretmemiş.*” (SEAK, BAT, 65) demiş. Padişah kızına sinirlenip kızını Bağdat Tembeli ile evlendirmeye karar vermiş. Padişah kızı bu duruma hiç üzülmemiş, tembeli değiştirebileceğini düşünüp sevinmiş.

Bir zamanlar Ahmet adında iyi bir avcı yaşamış. Bir gün Ahmet ava çıkmış ve rengârenk çok güzel bir kuş görmüş, kuşu seyre doyamamış. Kuşu canlı yakalamaya karar vermiş. Kuşun yanına yaklaşip yayını gerince kuş yalvarmaya başlamış. “*Avcı Ahmet’in kolları gevşemiş, oku yayı indirmiş, kuş uçup gitmiş.*” (SEAK, AASK, 75)

Şah Abbas çobanın kızını istemek için elçi göndermiş. Kız şahın bir mesleği olmadan evlenmeyeceğini söylemiş. Aksakal durumu şaha anlatınca Şah, “*Çok kişilikli bir kız; doğru ben bir meslek öğrenmeliyim, o da benim eşim olmalı...*” (TB, ŞAŞ, 16) demiş. Padişah kendisini kızın yerine koyarak bir meslek öğrenmenin önemini belirtmiştir.

Ziyat Batur Kamecan’ı almak için gelen komutanı öldürünce yaşlı çoban artık gitmeleri gerektiğini söylemiş. Sabah erkenden gençler yola çıkmışlar, yalçın kayalardan geçmişler, günler sonra Herat şehrinde bir kervansarayda yerleşmişler. Ziyat bir demircinin yanında işe girmiş. Bir gün şehrin hakanı Hüseyin Baykara’nın beyi demirciye gelip Ziyat’a kervansarayda kalmak yerine kendisinin evinde kalmasını teklif etmiş. Ziyat eve yerleşmiş, aldığı parayı beye vermiş. Bey bir gece haydutları gönderip onlardan Ziyat’ı öldürmelerini, Kamercan’ı da kendisine getirmelerini istemiş. Haydutlar eve girince haydutların ikisi de kan revan içinde zor kaçmışlar. Kapıyı açınca beyle burun buruna gelmişler, Kamercan beyin suratına öyle bir yumruk indirmiş ki bey yuvarlanıp düşmüş, yüzüne kan yürümüş. Durumu Ziyat demirciye anlatınca hemen gençlerin şehirden ayrılıp bir yerlerde saklanmalarını istemiş. Bey hemen oradan şehrin hakanı Hüseyin Baykara’nın yanına gidip ona durumu yalan yanlış anlatmış. Demirci daha önceden tanıdığı olan vezir Ali Şir Nevai’nin yanına gelip ona olayların aslını anlatmış. “*Ali Şir Nevai’nin yüreği sızlamış.*” (TB, ZBK, 109)

İnsanların kendisine yapılmasını istemediği bir şeyi başkasına yapılmamasını içeren empati ile ilgili Feyzioğlu'nun masallarında sadece *Keloğlan ile Kahkaha Hanım*, *Şirince Şeşen* ve *Selahaddin Eyyubi ve Akıllı Kız* adlı masal kitaplarında 8 farklı ifadeye yer verilmiştir.

4.1.13. Görünüşe Gösterişe Önem Vermeme

Mevlana'nın söylediği gibi “İnsan kıyafetiyle karşılaşılır, ilmiyle ağırlanır, ahlakıyla uğurlanır.” Sözün özünde ifade edilen dış görünüş insanlar üzerinde kısa süreliğine etkili olsa da asıl olan sahip olunan kişiliktir.

Feyzioğlu; masallarında bir kağanın çocuktan nasihat aldığını da gösterir, ham bir sofunun toplumu aldattığını da. Feyzioğlu'nun masallarında dış görünüşe göre insanları yargılamamak gerektiğiyle ilgili şu örneklere yer verir:

Adam karısının kendini aldattığını öğrendikten sonra günlerce yürüyüp bir kente gelmiş. Kentin girişinde bir adam çift sürüyormuş. “*Başında kazan kadar bir sarık. Sakalları göğsünde, dudakları kıpır kıpır... Dua okuyormuş. Tarlanın başına gelince iki rekât namaz kılıyormuş, tarlanın öteki başına gidince iki rekât namaz kılıyormuş. Kılarken toprağı karıştırıyor, sakallarından yaş damlatarak Allah'a yalvarıyor, dua ediyormuş.*” (SKA, ÇBKA, 91) Kağanın askerleri gelip soyuyu izleyen adamı yaka paça kağanın huzuruna çıkartmışlar. Askerler, altınları bu adamın çaldığını iddia etmişler. Adam “*Adamlarınız asıl hırsızın elini öptü, beni desteleyip buraya getirdi. Asıl hırsız tarla süren sofudur, izin verin gidip altınlarınız bulayım.*” (SKA, ÇBKA, 95) demiş. Adam tarlada beş kese altını bulup kağanın oğluna teslim etmiş. Kağan sofuya, “*O sarığından, o sakalından utan!*” (SKA, ÇBKA, 95) demiş. Adama sofunun hırsız olduğunu nereden anladığını sorunca, “*Gerçek inanan insan onun gibi gösteriş yapar mı?*” (SKA, ÇBKA, 95) demiş.

İran Şahı Şah Abbas dinerken bir kıza rastlar ve ona âşık olmuş. Yardımcıları toplanıp kıızı şaha layık görmemişler, “*Olmaz haşmetli şahımız! Kızın babası şah değil, şahbaz değil! Sıradan bir çoban?*” (ŞAŞB, ŞAŞB, 50) demişler. Şah Abbas bu duruma kızıp, “*O kız ile ben evleneceğim. Elçiler hazırlanıp gitsin, kıızı istediğimi söylesin, nişan takıp gelsin!*” (ŞAŞB, ŞAŞB, 51) demiş. Elçiler çobanın yanına gelip şahın kızını istediğini söyleyince Çoban “*Kızım şaha kurban olsun!*” demiş. Elçi,

“Yok olmaz öyle şey, Şah Abbas kurban değil, eş istiyor. Bakalım kızınızın gönlü var mı? O ne düşünüyor?” (ŞAŞB, ŞAŞB, 52) demiş.

Bir zamanlar yaşlı adam ve üç oğlu yaşarmış. Büyük iki oğul güçlü kuvvetliyken küçük oğlan ise minnacıkmış. Babası bir gün çocuklarından dağda yaşayan devin kendine borcu olduğunu kimin devden parayı alacak cesareti olduğunu sorunca büyük oğul öne atılmış. Devın yanına giden büyük oğlan ve küçük oğlanı bir kuyuya dibine fırlatmış. Kardeşleri geri dönmeyince Bir Karış Boy, “Atacan, bırak bu hayduta ben gideyim, gidip hesap sorayım. Kardeşlerimi kurtarıp parayı alıp geleyim.” (BKBİKS, YAKB, 21) deyince babası, “Nasıl gidersin oğlum? İki kardeşin de atılğan, ikisi de yiğit yine de o haydutla baş edemediler. Sen küçücük, bir karış boy, iki karış sakal bir çocuksun. Sen nasıl güç yetiştirsin?” (BKBİKS, YAKB, 21) demiş. Bir Karış Boy devden kardeşlerini ve babasının parasını alıp eve gelmiş.

Bir zamanlar ırmak kıyısında insanlar yaşarmış. Bu insanların bir kağanı varmış, herkese yoktan iş çıkarırmış. Bütün insanları çalıştırır ama bir çöpe bile kıyamazmış. Bir gün Çastay çalışmak için kağanın yanına gitmiş, iş istemiş. Ekmek için kağan akşama kadar çalışacağını ve sonunda sorduğu soruya doğru yanıt vermesi gerektiğini söylemiş. Çastay dede ve kardeşleri soruya yanıt verememişler. En küçük kardeş Molak, bu görevi almak istediğini söylemiş. Kardeşleri, “Biz beceremedik, sen nasıl becereceksin?” (ÖO, BNY, 50) diye itiraz etmişler. Ama Molak kardeşlerinin itirazlarına aldırmaz etmeden kağanın yanına gidip soruları yanıtlamış ve yeterince ekmek almayı başarmış.

Bir zamanlar Buhara’da varsıl bir han yaşarmış. Hanın Kel Kali adında bir kölesi varmış. Han Kel Kali’nin çok çalışmasına rağmen karnını bile doyurmazmış. Hanın eşi Kel Kali’ye acımış. Beyin eski bir gömleğini geri almak şartıyla vermiş. Tarladaki ırgatlara kovayla yemek götürmüş. Gelirken yağmur başlamış. Kel Kali gömlek ıslanmasın diye gömleği çıkartıp kovanın içine koymuş. Yolda karşısına kıllı, seyrek dişli, kulakları iri bir adam çıkmış. Kendisinin şeytan olduğunu söylemiş. Şeytan Kel Kali’den yaptığı büyüü öğretmesini istemiş. Kel Kali de kendisine Şeytan’ın büyülerini öğretmesini istemiş, anlaşmışlar. Kel Kali kentteki bütün ateşleri söndürmüş. Halk sarayın önünde toplanıp isyan etmiş. Han ateşi yakan

kişiyi altınla zengin edebileceğini söylemiş. Kel Kali, “*Susun, susun! Ateşi ancak ben yakarım!*” (DE, KKŞPTG, 90) deyince birden herkes gülmeye başlamış, Kel Kali’yi alaya almışlar: “*Keltoş Kali sen kim, ateş kim!*” (DE, KKŞPTG, 91)

Güvercin kız yeni bir halı dokumuş, Çilbik halıyı pazara götürüp satarken Hakan halıyı görmüş. Hakan Çilbik’e halıyı nereden bulunca bütün yaşadıklarını anlatmış. Hakan vezire halıyı almasını ve bu adamın böyle kültürlü bir kadınla nasıl evlendiğini araştırmasını istemiş. Çilbik eve gelip olanları anlatınca Güvercin kız, bütün sırları hakana anlattığı için kızmış. Çilbik, “*Ama bu Hakan başkasına benzemez. Hiçbir zaman bir kötülüğü görülmedi ki... Bizi savaşımlardan, kıyımlardan korudu. İnsanların ayağına gitti, hal hatır sordu, derdine ortak oldu.*” (CÇ, ÇGA, 70) demiş.

Selahaddin Eyyübi akıllı kızını huzura çağırtmış. Ortaya koyduğu leğenin içine kız hemen kâğıttan bir kayık yapıp koymuş. Kız sen ne kadar güçlü olursan ol, beni boğmazsın demek istemiş. Kızın ne kadar zeki olduğunu anlamış. Selahaddin Eyyübi çadır hocalarından ders alabileceğini kız söyleyince ailesinden izin almak için eve gitmiş. Vezirlerden biri kızın çok akıllı olduğunu, tahta göz koyabileceğini söyleyince sultan, “*Tahta göz dikenler varsın böyle akıllı insanlar olsun. Onun göz dikmesine gerek yok başvezir. Biz onu taht için yetiştirebiliriz. Vezir kız ama bir eksik etek.*” deyince sultan, “*Layıkça neden olmasın?*” (SEAK, SEAK, 32) demiş.

Bir zamanlar yeryüzünde bir Hanoğlu adında bir adam yaşamış. Hanoğlu’nun tüyleri pırıl pırıl mavi bir atı varmış, bu atı geçen hiçbir at yokmuş. Bir gün Hanoğlu kendini at yarışında geçecek kişiyle kız kardeşini evlendireceğini her yana duyurmuş. Alper adında bir genç Hanoğlu’nun kız kardeşini seviyormuş. “*Alper bu haberi duyunca çok tedirgin olmuş. Yoksul ama dürüst, eski elbiseli ama temiz giyinen, yakışıklı bir gençmiş.*” (AY, MY, 72)

Mirza Memed karıncaları doyurmuş, uçan halısıyla yola koyulmuş. Havada giderken etrafı yemyeşil bir kent görmüş. Kente inip biraz dinlenmek istemiş. Mirza Memed’i gören herkes kapını kapatıp evine girmiş. Yaşlı bir nine evinin merdiveninde kitap okuyormuş, yaşlı nineye konuk olmak istediğini söylemiş. Nine Mirza Memed’in güzelliğine hayran olmuş ona, “*Sen padişah konukluğuna layıksın oğul, seni vezirler ağırlamalı, ben değil. Ben yoksul bir kadını.*” (MME, MMN, 46)

demiş. Mirza Memed, *“Teşekkür ederim nine. Sorun etme, üstün tutarım seni vezirlere! Uzak yoldan geldim, bir gece kalıp yoluma devam edeceğim.”* (MME, MMN, 46) demiş.

Şah Abbas halk arasında tebdili kıyafet gezerken bir kıza âşık olmuş. Şah Abbas evlenmek istediğini söyleyince kimse çobanın kızını Şah Abbas’a uygun bulmamış. Şah Abbas evlenmek konusunda ciddi olduğunu, *“Ben o kızla evleneceğim. Elçiler hazırlanıp gitsin, benim kızı istediğimi söylesin, nişan takıp gelsin!”* (TB, ŞAŞ, 14) demiş.

Ayşe kedilerin yanından ayrıldıktan kısa süre sonra evine varmış. Annesi ve üvey kardeşiyle kucaklaşmış. Kedilerin kendine verdiği heybenin içindeki güzel hediyeleri anne, baba ve kardeşine vermiş. Kardeşinin gözü kolundaki her işi yaptığını belirten bilekliğe takılmış, onu istemiş. Onu nasıl aldığını anlatınca babası kızını da kedilerin yanına göndermeye karar vermiş. Kız kedi evinin yanına gelmiş, kedilerden midesi bulanmış. Ahıra gidince ana kedinin neler yaptığını görünce evine dönmek istemiş. Ana kedi kendisine hediye olarak eski ve yeni heybelerden birini almasını isteyince üvey kız, *“Eskiye ne yapayım ben, yeniyi alıyorum.”* (AKA, ALB, 107) demiş ve yola çıkmış. Eve gelince heybenin içinde yılanlar olduğunu görmüş.

Bir zamanlar bir hakan evlilik çağına gelmiş kızıyla birlikte yaşıyormuş, kıza farklı ülkelerden hanlar hakanlar gelse de kız kimseyle evlenmeyi kabul etmiyormuş. Hakan kızına kiminle evlenmek istediğini sorunca kız bir üç yalan içinde kırk masal anlatan biriyle evlenmek istediğini söylemiş. Hakan yurdun dört bir yanına çığırkanlar göndermiş. Bu sesi kendi halinde ormanda kuru dal toplayan yoksul bir genç duymuş. Genç başaracağına inanarak saraya doğru yola koyulmuş. Sarayın kapısındaki nöbetçilere hakanın kendini çağırdığını söyleyince nöbetçiler, *“Bir dilenciye niçin davet etsin Hakan? Derhal bas git buradan!”* (TB, ÜYKM, 93) demişler. Gencin kılık kıyafetine bakarak bir karara varmışlar. Ancak hakan kızına istediği gibi bir masal anlatınca kız onunla evlenmek istemiş.

Bir zamanlar hanların, sarayların sahibi bir hakan ve kızı Can Kız yaşarmış. Hakan yaşlanınca kızının evlenmesini ve damadını da yerine varis bırakmak istemiş. Can Kız’a bir gün babası evlenmesi gerektiğini anlatmış. Can Kız sabah babasının yanına gelince hakan kızının neden mutsuz olduğunu sormuş. Hakan bu duruma çok

sevinmiş ama kızın evleneceği kişinin kentin en yüksek minaresine asılan tacı kendine getirmesinin evlenmek için şart olduğunu duyunca üzülmüş. Kız kendisi minareye çıkıp tacı asmış, gençler sıraya girmiş. Birçok genç minarenin yarısına varmadan düşmüş, çoğu da ölmüş. Yartı Kulak'ın arkadaşları da yarışmaya girmek için saraya gitmeye kara vermişler. Yartı Kulak, gençlere akıl verince gençler, “*Senden mi akıl alacağız bücür?*” (YK, YKGT, 178) diyerek Yartı Kulak ile alay etmişler. Ama yarışmayı Yartı Kulak boyuna rağmen Yartı Kulak kazanmış.

Hakanın kızıyla evlenmek için şehrin en yüksek minaresine tırmanmayı göze alan gençler saraya varmışlar. Kimisinin ölüm, kiminin yaralanma haberi Yartı Kulak'ın köyüne gelmiş. Yartı Kulak annesine yarışmaya katılmak istediğini söylemiş. Babası onca yiğidin başaramadığını küçücük boyuyla nasıl başaracağını sorunca Yartı Kulak, “*Bir deve yol açamıyorsa çalılıklardan, bir fare sıyrılıp geçer aralıklardan ata can. Siz ağlamayın, karalar bağlamayın.*” (YK, YKGT, 180) demiş.

Yartı Kulak, kente yaklaştıkça her yanın ateş aldığını sanmış; ancak yaklaştıkça ateşe benzeyen şeylerin ipek bayrak ve kumaşlar olduğunu fark etmiş. Yartı Kulak minareye tırmanmanın imkânsız olduğunu görmüş, düşünürken meydanadaki güvercinler aklına gelmiş. Bir güvercinin sırtına atlamış ve güvercinle minarenin tepesine inmiş. Tacı alıp minarenin balkonuna düşmüş. Tacın alındığını gören hakan düğün hazırlıklarına başlamış. Hakan, “*Getirin buraya o pehlivanı! Cesurlar içinde en cesur, atılganlar içinde en atılgan, o yiğit kişiyi getirin, alnından öpeyim, halkımın önünde ödülünü vereyim.*” (YK, YKCS, 191) demiş. Halk sessizlik içinde olunca yaşlı başvezir durumu izah etmeye çalışmış. Can Sultan “*Cesurlar içinde en cesur, atılganlar içinde en atılgan o yiğit kişi bu mu?*” diye sorunca Yartı Kulak, “*Görüntüye değer vermeyin, İşe değer verin sultanım.*” (YK, YKCS, 193) demiş.

Feyzioğlu, her insanın birbirinden farklı olduğuna ve herkesin kendine has güzellikleri olduğuna inanır. Dışarıdan bakıldığında çirkin görünenin kişiliğinin aslında güzel, güzel görünenin çirkin olabileceğine dikkat çeker. Feyzioğlu'nun masallarındaki şu olaylar bu durumu örnekler:

Baş kabadayı yolda giderken kırış yüzlü, beyaz sakallı bir adam güçlülük önüne çıkmış. Kabadayı ona selam verip yol gösterecek yerde yumruğunu kaldırmış,

burnunun üzerine bir yumruk patlatmış. *“Yaşlı adam ‘Füüüü!’ diye baş kabadayının yüzüne üfürmüş, kabadayı anında eşeğe dönüşmüş. Ceketini semer gibi sırtında ayakkabıları naldan boz bir eşek.”* (YHK, EDK, 25)

Günlerden bir gün üç kadın çeşme başında su dolduruyorlarmış. Kadınlardan ikisi oğullarını öve öve bitiremezlermiş. Diğer kadına da oğlunun maharetlerini neden söylemediğini sorunca ne güçlü ne de başka birine gücü yetiyor diyerek söyleyecek bir şey olmadığını ifade etmiş. Kadınlar suları doldurup eve yol alırken övdükleri iki oğlan yardım etmek yerine annelerini azarlamışlar. *“O arada üçüncü kadının oğlu görünmüş. Islık çalarak, türkü söyleyerek geliyormuş. Sesi de bir güzelmiş, bir güzelmiş ki; dinleyenin içine işliyormuş. Gelir gelmez herkesi selamlamış: ‘Çok mu yoruldu anacığım’ demiş. Hemen testiyi alıp yola koyulmuş.”* (BKBİKS, O, 80)

Bir gün bir köyde bir bebek dünyaya gelmiş ama bebek çok çirkinmiş. Kimse onunla oynamak istemezmiş. Ney ve zurnayı o kadar içten çalarmış ki kızlar oynamak için ağacın arkasından çalmasını istermiş. Çirkin oğlan bir gün yaprakları inceler. *“Acaba bu yaprak niçin bu kadar taze ve güzel? Bunun vücudu yok, yalnız yüreğinin iplikçikleri var, bunun için bu kadar güzel olmasın?.. Ben de yüreğimin iplikçiklerinden nakış işleyebilsem ve ondan bir şey öğrebilsem, nasıl olur? O zaman beni sevmeseler de birazcık acıyabilirler. Bir ağacın gölgesinde göğsünü kesip açtı. Yüreğinin iplikçiklerini birer birer soyup inanılmaz güzellikte örgüler yapmış. Yaptığı örgüleri yanına koyup neyi almış. Öylesine içten çaldı ki insanlar ondan korkmamış. Onun yüzüne bakanlar yanındaki örgüleri gördüler, o örgülerin güzelliğine hayran kaldılar.”* (PBA, ÖY, 162) Bir gün köyün en güzel kızı, *“Ey yiğit sen yüreğinden soyup çıkardığın bu iplikçiklerden bana bir yüzük öremez misin? Senin örgülerini duydum, gece gündüz gözümün önündeler, artık onları unutamıyorum.”* (PBA, ÖY, 163) demiş. Çirkin çocuk bu öneriye çok sevinip hemen bir yüzük örmüş. Kızın parmağına takınca oğlan yakışıklı bir delikanlıya kız ise iğrenç ve korkunç bir yaratığa dönüşmüş. Çirkin çocukla alay eden kız asıl önemli olanın iç güzellik olduğunu geç de olsa anlamış.

Bir zamanlar bir karı koca yaşarmış. Onların bir türlü çocukları olmazmış. Gece gündüz Tanrı’ya çocukları olması için dua ederlermiş. Allah onlara güzel bir

keçi vermiş. Bir gün keçi ırmak kıyısında yıkanırken derisini çıkarmış, bir genç onu görmüş, genç kıza âşık olmuş. Genç annesine gidip komşunun kızını kendisine istemesini söylemiş. Kadın komşularında kız olmadığını bilse de istemeye gitmiş. Onlar da kızları olmadığını, sadece keçileri olduğunu söylemiş. Genç keçiyi istediğini söyleyince annesi de istemese de keçiyi gelin olarak almak zorunda kalmış. Eve gelince kadın börek yapmaya başlamış. Keçi yardım etmek için yanına sokulunca oklavayla kovalamış. Keçi üzüntüyle çekilmiş kenara. Uzaktan bakmış, kadının işi yalnız yapmasına gönlü dayanamamış. Kadın ocak yakarken o da ateş getirmiş. “*Kadın maşayı kaptığı gibi keçinin tepesine indirmiş.*” (AKA, KEK, 31) Keçi kız üzülse de dersini çıkarıp atmamış, aradan biraz zaman geçince bir düğün başlamış. Herkes düğüne gidince keçi kız derisini üzerinden çıkarmış, dünya güzeli bir kıza dönüşmüş. Düğüne gidince herkes hayran kalmış, herkes kim olduğunu merak etmiş. Kaynanası, “*Olsaydı böyle bir gelinim, hiçbir şey istemezdim.*” (AKA, KEK, 33) diye içinden geçirmiş. Kız düğündeyken eşi derisini ateşe atıp yakmış. Eve gelince derisini bulamamış, kaynanası eve gelmiş. Kızın gelini olduğunu anlamış. Kız, “*Ey kaynana, kaynana! Dış görünüşe bakıp aldanma! Mutlaka bir güzellik var her canlıda!*” (AKA, KEK, 33) demiş. Damadın annesi ne büyük bir yanlış yaptığını anlayıp gelininden özür dilemiş.

İnsanlar hakkında bir hüküm vermeden bir karara varmadan gerekli araştırma ve incelemelerin yapılması gerektiğine inanan Feyzioğlu masallarında bu konuya şöyle dikkat çeker:

Üç yiğidi vezirin iftirasıyla zindana attıran hakan kızlarının isteği ile onları önce dinlemek istermiş. Gence Batur’u dinleyince Hakan yanlış yaptığını anlamış. Hakan, “*Özür dilerim çok yanlış yaptım!*” (MÇ, PAÖ, 50) dese de kızlarla birlikte köylerine dönmüşler.

İran Şahı Abbas “*Sözüne, özüne güvenilen!.. Akşamları tebdili kıyafet eder, halkın arasına katılmış. Halkın nasıl yaşadığını, neler yaptığını kendi gözleriyle izler, tartışmalara katılmış.*” (TB, ŞAŞ, 12) Halkın sorunlarını daha iyi anlamak ve yardımcı olabilmek için çaba sarf etmiş.

Bir zamanlar iyi yürekli bir karı koca varmış: cömert, yardımsever, insan canlısı... Yemez yedirir, içmez içirirlermiş. Evleri dolu gelen giden, yiyen içen haddi

hesabı yok. Bir gün bunlar yoksul düşmüş, kimse ziyaretlerine gelmiyormuş. Ramazan'da herkes birbirini davet ediyormuş ama yoksul aileyi kimse çağırılmamış. Bu duruma çok üzülen koca, “*Bir akşamlık yapmak, herkesi sofraya çağırarak isterdim. Sen de tuzludan ballıya, etliden yağlıya yapardın ah ah!..*” (AKA, AKA, 65) derken kapı çalınmış yaşlı bir dede konuklarını çağırılmaları için bir kabak vermiş. Karı koca ayağa kalkıp içeri davet etmişler. Yaşlı dede birden ortalıktan kaybolmuş. Karı koca çok sevinmişler bütün komşuları iftara davet etmişler. Konuklar gelip sofraya oturunca, “*Bu kabağımı yiyeceğiz? Keşke bu aç heriflerin sözüne uyup da gelmeseydik.*” (AKA, AKA, 67) diye fısıldaşmaya başlamışlar. Ezan okunmaya başlayınca kadın “*Açıl kabağım açıl!*” deyince tüm masa birbirinden güzel yiyeceklerle dolmuş.

Bir zamanlar iki yoksul nine yaşarmış. Bu ninelerden birine köylü Gülen Göz Nine, diğerine de Ağlayan Göz dermiş. Bir gün Gülen Göz Nine kapısının önünü süpürürken bir bakla bulmuş, baklayı ekip herkesle paylaşmayı düşünmüş. Gülen Göz Nine her gün tohuma su vermiş, toprağını gevşetmiş ama bir türlü bakla vermemiş. Bu anı bekleyen Ağlayan Göz Nine, “*Neden emek veriyorsun bu soysuza? Neden su içiriyorsun bu huysuza! Büyüdü sırik oldu, doğuramaz kısır oldu!*” (TB, BAA, 54) demiş.

Kâhin konuşan deve ile birlikte saraya gelmiş, hakanın huzuruna çıkmak istediğini söylemiş. Yartı Kulak sarayın güzelliğine hayran kalmış. Hakan vezirleriyle birlikte sohbet ediyormuş. Başvezir, yağmur ve kar sularının göletlerde toplanıp satılmasını teklif etmiş. Herkes alkışlasa da Yartı Kulak bu duruma çok kızmış. Kâhin hakanın göletleri oluşturmak için emir vermesini fırsat bilerek hakandan bu bilge hayvanla konuşmasını istemiş. Hakan bilge bir deve ile daha önce karşılaşmadığı için şaşırılmış. Hakan deveye kim olduğunu sorunca Yartı Kulak, “*Ünlü bir bilginim ben, matematikçi, görkemli sarayları yapan mimar, enlem ve boylamları ölçen El Buruni, bütün hastalıkları iyileştiren İbni Sina... Bütün bilgileri babamın babasından aldım. Ona dedesinin dedesinin dedesi miras bırakmış.*” (YK, YAKH, 168) demiş. Başvezir karşı çıkırsa da hakan sadece kendi ülkesinden eriyen kar sularını göletlerde biriktirmeye karar vermiş, bu görev için de deveyi seçmiş. Deve, “*Kolay bir görev değil ama başarılı olacağım. Sizden ne altın istiyorum ne para. Bir çuval pirinç ile bir küp yağ verin bana.*” (YK, YAKH, 171) demiş.

Feyzioğlu, insanların maddi imkânlarına bakarak onların huzurlu bir yaşam sürdüğünü söylemenin yanlış olacağını ifade eder. Masallarında bu konuyla ilgili şu örneklere yer verir:

Kadir talihini aramaya giderken bir şehirde askerler kolundan tutup Kadir'i hakanın yanına götürmüşler. Kağan'a derdini anlatmış, Hakan da *“Benim de senden bir ricam var ey yabancı. Eğer talihinle karşılaşırsan sor bakalım, neden ben böyle mutsuzum? Koca ülkem var. Zenginliğim aşır taşmış yine de sevinemiyorum, hevesim yok. Gördüğün bu altın sarayda keder kol geziyor. Neden böyle? Bir yanıt bulursan seni zenginliğe gark ederim.”* (ŞŞ, KATA, 78) demiş.

Bir zamanlar Çekirge Çoban adında dağların her yanını bilen bir çoban yaşarmış. *“Bir de karısı varmış Çekirge Çoban'ın. Hanım mı hanım. Değeri yokmuş yanında paranın malın. ‘Beni insan kabul etsinler, insan gibi değer versinler yeter’ dermiş, herkese saygı gösterirmiş.”* (ŞAŞB, ÇÇ, 105)

Eski zamanlarda bir gölün ortasında büyük bir saray varmış. Sarayda bir kağan yaşarmış, bu kağan alçak gönüllü, insan canlısı. Yurdunu çok severmiş, insanları güzel yönetirmiş. Ancak kağanın kulakları eşek kulağına benzermiş: uzun ve kıllı. Kağan halkın içine rahatça dolaşamaz, sadece sarayda gezermiş. Halkın içine çıktığında kulağını papağının altına saklarmış, papağı hep kafasında dururmuş. Papağı sadece berber kağanın kafasından çıkarıp tıraş edermiş, kafasına geçirirmiş. Kağan tıraş olduktan sonra bir kavağın altında kaval çalarmış. Berber kağanın yurdu dolaşmaya çıktığı bir gün, *“Elçigen kulaklı kağan! Eşek kulaklı kağan!”* (ÖO, EKK, 93) diye fısıldamış. Bu sesi duyan ağaçlar uğuldamaya başlamışlar. Her yandan gelen sesleri duyan kağan halkının karşısına geçip şarkıda geçen kağanın kendisi olduğunu söyleyip *“Başından ipek papağı çıkarmış, kocaman kulakları havaya dikilmiş. Halk mırıldanmaya, gülüşmeye, söyleşmeye başlamış.”* (ÖO, KAK, 99) Kağan halkına yeni bir kağan seçebileceklerini söyleyince iki bilge kayanın üstüne çıkıp, *“Sizin kulaklarınız eşek kulaklı ama kalbimiz temiz kağanımız. Sizin içiniz insan sevgisiyle dolu, siz çalışkansınız. Sizin deneyleriniz çok, siz yine de bizim kağanımızsınız.”* (ÖO, KAK, 100) demişler. Kağanın her ne kadar dış görünüşü çirkin olsa da bütün halk onun dürüstlüğünden dolayı ona sahip çıkmışlar.

Padişah bir gün vezirine sormuş, vezir bu sorunun cevabını bilememiş ve on gün izin istemiş. Eve gelip karısına durumu anlatıp yola koyulmuş. Yolda ırmak kıyısında bir değirmende durmuş. Değirmenciye Allah misafiri olarak kabul edip edemeyeceğini sorunca değirmenci, “*Hay hay! Kapıyı kilitleyelim, gidelim.*” demiş. Yolda değirmenciyle vezir sohbet etmiş ama değirmenci sorulardan bir şey anlamamış. Eve gelince kapıyı değirmencinin kızı kapıyı açmış. “*Kız çirkin mi desen çirkin, gözleri şaşlı, boydan kısa, yüzünde bir tasa.*” (HG, DEK, 33) Kız, konuğu karşılayıp mutfağa yemek yapmaya gitmiş. Vezir yattıktan sonra değirmenci kızına adamın sorduğu tuhaf soruları sorunca kız hepsinin cevabını söylemiş. Bunun üzerine konuşulanları dinleyen vezir gelip padişahın sorduğu soruyu kıza sormuş. Kız, padişahın sorusuna doğru yanıt vermiş. Vezir cevabı hemen padişaha iletince padişah bu kızla evlenmek istemiş. Vezir, “*Iyy! Çok çirkin bir kız padişahım. Bir gözü aya bakıyor, bir gözü çaya, burnu eğri, boyu bücür. Bir tek dişerli düzgün!*” (HG, DEK, 36) deyince padişah, “*Olsun! Güzel olmayabilir ama akıllı. Sarayda akıllı kadın olmalı.*” (HG, DEK, 36) demiş. Padişah kızın güzelliğine hiç bakmadan zekâsına hayran olarak veziri kızı babasından istemeye göndermiş.

Bir çoban vardı; yumuşak başlı, çalışkan... Çok güzel kaval çalardı. Sürüleri Bitlis’ten Mardin’e aşardı. Bu dünyada bir karısı bir de o vardı, çocuğa hasret kalmışlardı. Çoban, karısının yüzüne kederle bakıp çocukları olması için dua etmiş. Kısa bir süre sonra kadın bir yılan doğurmuş, adam yılanı başköşeye oturtmuş. Yılan biraz büyüyünce beyin kızıyla oynamak istemiş. Çoban çaresiz beye gitmiş. Bey birinci şart olarak sarayının yanına bir saray yapmasını istemiş. Çoban yılanı durumu anlatınca Yılan Oğul bir gün sonra sarayı yapmış. Çobanın iki şartı yerine getirdiğini gören bey son şart olarak, “*Önce onu ben göreceğim, cevval ve çevik olacak, gözlerinin ışığından zekâ fışkıracak, sonra kızıyla oynamasına izin vereceğim.*” (AD, YOÇ, 21) demiş. Çoban Yılan Oğul’u alıp beyin huzuruna çıkmış. Bey yılanı görünce çok sinirlenmiş. Ama beyin küçük kızı, “*Aaa, ne kadar güzel, ne kadar... Ben seninle oynayabilir miyim?*” (AD, YOÇ, 21) demiş. Beyin kızı yılanın korkunç tarafını görmek yerine onun ne güzel bir canlı olduğunu düşünerek yılanla oynamaya başlamış.

Bir zamanlar mutsuz bir padişah yaşarmış; çünkü tek oğlu çok hastaymış. Ülkenin en iyi tabipleri bir derman bulamamış. Bir müneccim padişaha çocuğun

nasıl iyileşeceğini söylemiş. Padişah, en mutlu insanın iç gömleğini getirmek için vezirlere görev vermiş. Vezirler zenginlerin mutlu olduğunu düşünüp en zengin insandan iç gömleğini istemişler. Zengin adam, “*Kim demiş mutlu olduğumu? Bu kadar malım devletim var; ama bir lokma baklava börek yiyemem, birazcık mercimek çorba içemem.*” (DE, MUA, 106) demiş. Vezirler yine zengin bir adam aramaya başlamışlar. Altın kubbeli bir türbe yaptıran birinin iç gömleğini istemişler. Adam, “*Dünyalar kadar sevdiğim karım genç yaşta öldü. Ben yapayalnız kaldım. Ona bu türbeyi yaptırıyorum ki biraz teselli bulayım. Her gün gelip türbenin içinde ağlayayım.*” (DE, MUA, 107) demiş.

Bir zamanlar bir kağan ülkesinde yaşayan dünya güzeli bir kızı merak etmiş. Halk kendisini kızın yanına giderken görmesin diye gece sokağa çıkma yasağı ilan etmiş. Güzel kızın evine varınca hizmetliye hanımını çağırmasını söylemiş. Hanım, kağana bir soru sormuş. Hakan yanlış yanıt vermiş. Bunun üzerine dünyalar güzeli padişahın saraya dönmesini istemiş. Güzel kız doğru yanıtı bilince İlyas’ı içeri almış. Hakan, İlyas’a mendil meselesini sorunca, “*Yani o demek istedi ki benim nasıl olduğumu sen bilmiyorsun. Sadece ortalıkta dolaşan ünümden ötürü gelmişsin. Güzel de, çirkin de, akıllı da deli de olabilirsin. Ben, yine de kabulümdür, dedim. Beni içeri aldı.*” (KKA, İDG, 36) demiş.

Hakan, İlyas’a kendinin nasıl biri olduğunu sormuş. İlyas, hakanım sen çok temiz yürekli bir çörekçinin oğlusun, demiş. Hakan duruma kızsız da İlyas hakanı ikna etmiş. Hakan dünyalar güzeli ile İlyas’ın düğünlerini yapmış düğünün sonunda “*İnsanı tanıyan, bilge kişi sensin, hakanlığa yaraşan da sensin!*” (KKA, İDG, 38) deyip başındaki tacı İlyas’ın başına koymuş. İlyas, hakanı kucaklayıp “*Ben sana her zaman yardımcı olurum. Hakan sensin, kabul edemem!*” (KKA, İDG, 38) demiş.

Pastırma yazında bir geyik dağdaki otları beğenmeyip su kıyısına inmiş. Taze otlarla karnını bir güzel doyurmuş. Suda kendi suretini görmüş. Boynuzlarına bakarken hiç dökülme diye dua etmiş. Bacakları vücuduna göre orantısız olduğu için hoşuna gitmemiş. Ağaçların içinden gelen sese dikkat edince avcıyı ve köpeğini görmüş. Ormanlık alana koşmaya başlamış. Boynuzları bir oraya bir buraya takılıyormuş. O an boynuzlarının olmamasını istemiş. Köpek yaklaştığı vakit ormanın dışına atıvermiş kendini. Kayaların dibinde yatarken bir boynuzlarına

bakmış, bir de bacaklarına. O ince bacaklarını yalamış: “*Kötü sandığın şey çok yararlı olabiliyormuş.*” (İAK, KY, 140) deyip bacaklarından özür dilemiş. Geyik yaptığı yanlış anlamış, bacaklarını bir kez daha yalamış.

Dokuz vadinin birleştiği, dokuz çayın gölleştiği, dokuz çayın kesiştiği yerde yaşlı bir adam yaşamış: “*Paltosu yamalıklar içinde ama temiz. Adam iyi yürekli, yardımsever bir insan.*” (İAK, SAK, 141)

Günün birinde Selahaddin Eyyübi ile veziri kimin iyiliksever olduğu konusunda tartışıyorlarmış. Vezir, “*Belli değil mi padişahım? Kim ki zengindir, malı devleti vardır. Elbette daha iyilikseverdir.*” (SEAK, KDİO, 13) deyince Selahaddin Eyyübi, “*Bence iyilikseverlik yürekte gelir. İnsanın iyiliksever kalbi yoksa zenginliği aşip taşsa da iyilik yapamaz.*” (SEAK, KDİO, 14) demiş.

Zamanın birinde yoksul bir kadınla dokuz oğlu yaşamış. Sekiz oğlu sürekli kadını döver, sadece en küçük oğul anasına yardım ermiş. Oğulların tavrından bunalan yaşlı kadın hakanın yanına gitmiş. Başından geçenleri anlatmış. Hakan kadına yardım etmek için oğullarına birer Çerkez kabanı örmesini ve yeteneğini söyleyenlere onları vermesini söylemiş. Aylar sonra kadın kabanları tamamlamış. Büyük oğlan kabanı görünce hemen annesinden istemiş. Kadın yeteneğini sorunca, “*Böyle bir kabanım olsaydı, bu kara topraktan üç yıl önce geçip gitmiş kara bir karıncanın izini bile bulabilirdim.*” demiş. Bütün evlatlar sıraya hünerlerini söylemişler. Sıra en küçük kardeşe gelince, “*Böyle bir kabanı düşlemedim ki ben. O kaban gibi bir kaban gerekli değil bana! Ben huzur istiyorum bu evde, acı ve gözyaşı değil!*” (PHSSB, BADO, 39) demiş.

İnsanların ve varlıkların dış görünüşünün önemsizliği Feyzioğlu'nun masallarında 58 farklı yerde ifade edilmiştir. Görünüşe ve gösterişe önem verilmemesi gerektiği küçücük bir çocuğun yaşamının anlatıldığı *Yartı Kulak* adlı masal kitabında 6 farklı yerde belirtilmiştir.

4.1.14. Hünere Sahibi Olma

Herhangi bir konuda bilgi sahibi olmak, maharet sahibi olmak, işi iyi yapabilmek hünere sahibi olmak olarak tanımlanabilir. Hünere olmak yapılan işin büyüklüğünden ve öneminden bağımsız olarak işin en kusursuz şekilde yapılmasını gerektirir.

Feyzioğlu, masallarında bir ustadan, bir çobandan, bir kağandan örnekler göstererek başarılı olmak için hünere önemini vurgular. Ona göre herkesin bir hünere vardır, kişi onu keşfetmek için çabalamalıdır. İnsan padişah da olsa bir gün sahip olduğu hünere işe yarayabilir. Feyzioğlu'nun masallarında bu konuyla ilgili şu örneklere yer verilir:

İran Şahı Şah Abbas dinerken bir kıza rastlamış ve âşık olmuş. Yardımcıları, kızı şaha layık görmemişler. Şah Abbas bu duruma kızıp kızla evleneceğini söylemiş. Elçiler çobanın yanına gelmiş ve şahın kızını istediğini söyleyince çoban çok sevinmiş ama kız, “*Şahın bir mesleği, bir sanatı var mı bey ake?*” (ŞAŞB, ŞAŞB, 52) diye sormuş. Şah Abbas'ın şah olduğunu söyleyince kız, “*Mesleği olmayan adamlar ben evlenmem bey ake. Kusura bakmayın.*” (ŞAŞB, ŞAŞB, 53) demiş. Vezir Şah'a durumu iletmış ve şahlıktan daha büyük meslek olur mu deyince şah, “*Hayır, şahlık meslek değil. Babadan oğla geçen bir yöneticilik. Ben şah olmasam ekmeğimi nasıl kazanırdım? İşte o yapacağım iş meslektir. Hemen ben bir meslek öğrenmeliyim!*” (ŞAŞB, ŞAŞB, 54) demiş. “*Şah Abbas, her gün bir kuyumcu işliğine giderek bu mesleği kısa sürede öğrenmiş. Kendi elleriyle altın sırmalı bir kaftan öreerek Şah Banu'ya göndermiş. Kız kaftanı gördükten sonra Şah Abbas ile evlenmeyi kabul etmiş.*” (ŞAŞB, ŞAK, 57)

Şah Abbas tebdili kıyafet halk içinde gezerken yemekleri bedava dağıtan bir lokantaya girmiş. Yabancı olduğunu söyleyince onu alt kata almışlar ve tutsak etmişler. Hırsızlar Şah Abbas'ın yanına gelince onlara, “*Durun, bana eziyet etmeyin! Benim çok iyi bir mesleğim var. Kuyumcuyum. Şah Abbas'ın karısına zümrüt kolyeler yaptım. Çok para aldım. Sizin için çalışayım, çok daha fazla kazanırsınız.*” (ŞAŞB, ŞAK, 59) demiş. Hırsızlar adama hak vermişler.

Keloğlan'ın annesi Ağca Kadın sabah erkenden Keloğlan ile yola çıkmış. Keloğlan nereye gittiklerini sorunca Ağca Kadın, “ *Artık bir baltaya sap olman gerek akılsız oğul! Bir mesleğin yok, bir işin yok! Sen de baban gibi yoksul yaşayıp yoksul öleceksin. Bıktım senin tembelliğinden!*” (KKA, KOM, 12) Keloğlan ile anası yolda giderken kayalıkların arasından akan şırl şırl suyu görmüşler. Ağca Kadın suyu kana kana içince “*Oh!*” demiş. Suyun içinden Oh adında bir cin çıkmış. Kadın korkudan suya düşmüş. Keloğlan ve Oh kadını sudan çıkarmışlar. Oh, kadına ne dilediğini sorunca Ağca Kadın, “ *Bu hayırsızı al, bir baltaya sap et. Başka emrim mermim yok!*” (KKA, KOM, 13) demiş.

Şah Abbas âşık olduğu köylü kızını istemek için vezirlerini elçi olarak göndermiş. Vezirler eve gelince birini gönderip çobanı kırlardan çağırmişlar. Çobana durumu anlatınca çoban bir kız değil mi beyim, şahımıza kurban olsun, demiş. Kıza babası düşüncesini sorunca kız, şahın mesleğini sormuş. Aksakal şahın şah olduğunu söylemiş. Kız saygıda kusur etmeden baş eğmiş. Kız, “*Mesleği olmayan adamla ben evlenmem beyim, kusura bakmayın.*” (TB, ŞAŞ, 16) demiş. Vezirler şahlıktan büyük meslek olamayacağını söyleyince Şah, “*Hayır, şahlık meslek değil, babadan oğla geçen bir yöneticilik... Ben şah olmasam ekmeğimi nasıl kazanırdım?*” (TB, ŞAŞ, 16) demiş. Şah Abbas kuyumcu olmaya karar vermiş. “*Her gün kuyumcu işliğine giderek bu mesleği kısa sürede öğrenmiş. Kendi elleriyle altın sırmalı bir kaftan öreerek kıza göndermiş.*” (TB, ŞAŞ, 17) Kız kaftanı gördükten sonra şah ile evlenmeyi kabul etmiş. Aradan zaman geçmiş, tebdili kıyafet dolaşırken herkesin karnını bedava doyuran bir lokanta görmüş. Merak etmiş, durumdan şüphelenmiş. Lokantada şahı da tutsak etmişler. Şah, “*Beni öldürmeyin! Benim çok iyi bir mesleğim var, kuyumcuyum. Şah Abbas'ın karısına zümrüt kolyeler yaptım. Çok para aldım. Sizin için çalışayım, çok daha fazla kazanırsınız.*” (TB, ŞAŞ, 18) demiş. Haydutlar altınları, elmasları masanın üzerine koymuşlar. “*Şah Abbas öyle bir gerdanlık örmüş, içini o kadar süslemiş ki görenin ağzı açık kalmış.*” (TB, ŞAŞ, 18)

Feyzioğlu'nun masallarından çıkarılabilecek ana düşüncelerden biri hüner sahibi insanların toplum tarafından sevilip onlara saygı gösterileceğidir. Feyzioğlu bu düşüncesini şu masallarla ifade eder:

Üç kızıyla birlikte yaşayan anne çocuklarını dizinin dibine oturtup “*Aman kızlarım hamarat olun, aman mutlu olun!..*” (PBA, ÜK, 19) demiş. Kızların “*Hepsi iş bilen, becerikli...*” (PBA, ÜK, 19) olarak yetişmiş.

Gence Oğul kuyuda kardeşleri tarafından terk edilirken küçük kız elindeki altın elmayı kuyuya atmış. Altın elma Gence oğla kırkıncı odadan sonraki ahıra gitmesini söylemiş. Yaşlı bilgeye Gence Oğul kuyudan nasıl çıkılacağını sorunca yaşlı adam, “*Biz burada yaşlı üç kardeşiz, dünyanın en iyi at yetiştiricisi üç kardeş.*” (PBA, AEGOY, 122) demiş.

Günün birinde orta halli bir aile yaşarmış. Bu ailenin en büyük serveti üç oğullarıymış. Bir gün anne ve baba oğullarını çağırıp saçlarını okşarken baba, “*Size bırakacağımız mal mülk belli. Nereden saysanız dana, kuzu, tosun elli... Uzun süre siz yetmez. Daha fazlasını vermek elimizden gelmez. Ama ömür boyu gerekli üç şeyi size verdik. Birinci sağlıklı büyüdünüz, gücünüz kuvvetiniz var. İkincisi kendinize güven duymanızı sağladık, yenilmez bileğiniz, kıvrak zekânız var. Üçüncüsü de sizi okutup eğittik; işbilir insanlarsınız, yeteneğiniz var.*” (MÇ, ÜÇY, 13) demiş.

Fakir bir adam kendine yeni bir ev yapmak istermiş. Evin her yanını yapmış ama çatıya parası kalmamış. Ustadan çatıya bir hasır çekip üstüne kum atmasını istemiş. Hırsız eve girmeye çalışırken düşüp hakana gitmiş. Hırsız fakir adamı hakana şikâyet etmiş. Yoksul adam ne kadar masum olduğunu anlatmaya çalışsa da hakan anlamaz ve yoksul adam, “*Affedersiniz hükümdarım, suçlu ben olamam. Çünkü çatıyı ben yapmadım. Usta sağlam hasır koymamış.*” (MÇ, AH, 61) demiş. Bunun üzerine hakan ustayı cezalandırmak için saraya getirtmiş.

Yaşlı bir adam oğlu Alican’a ticareti öğretmek istiyormuş. Ona yüz altın verip kervana katılmasını söylemiş. Alican “*Bir meslek öğrenmek, kendi elleriyle yoktan var etmek, bir şeyi yapıp biçim vermek, yaptığı bu işle geçinmek istiyormuş.*” (MÇ, AÖT, 67) Alican bir şehirde gençlerin ağaç işleriyle birlikte satranç öğrendiklerini duymuş. “*Alican babasının verdiği yüz altını vermiş, oracıkta ağaç işleri ile satranç öğrenmeye başlamış. Kısa zamanda öyle bir öğrenmiş ki; en güzel masaları, satranç tahtalarını o yapmış, oyunda kendi öğretmenini bile yenmiş.*” (MÇ, AÖT, 70)

Alican ahşap ustalığını ve okuma yazmayı öğrenip babasının yanına doğru yola çıkmış. Yolda bir yaşlı dede ile karşılaşmış. Yaşlı adamın elinde keman varmış. *“Kemanı adamın elinden yavaşça alıp çalmak istemiş fakat keman kırık, akordu yok. Oracıkta kemanı tamir edip akort yapmış. Çalmaya başlamış. Öylesine içten, öylesine ustaca çalmış ki; ince tellerden yayılan o etkili sesi yaşlı adam duymuş, gözlerini açarak iç geçirmiş.”* (MÇ, AÖT, 76)

Bir zaman bir hakan sarayın üstüne dimdik basamaklarla çıkılan bir köşk yaptırdı. *“Bugün de açıklama yaptı: Kim ki elinde su dolu bir tasla suyu dökmeden atını köşke sürer, suyu kızıma içirip yüzüğünü parmağından çıkarırsa, işte o genç kızım evlenecek.”* (MÇ, HKÜK, 94)

Yolcu atıyla giderken Han ile karşılaşmış. Han nereye gittiğini sorunca başıboş dolaştığını, aklına ne eserse onu yaptığını söylemiş. Han o zaman kendisini attan indirmesini söylemiş. Yolcu, *“Ben sizi attan indiremem, gücüm yetmez ama sizi ata bindirebilirim!”* (ŞAŞB, YH, 122) deyince Han hemen attan inmiş. Haydi, bindir de göreyim deyince yolcu, *“İşte attan indirdim ya yetmez mi?”* (ŞAŞB, YH, 123) demiş.

Herhangi bir konuda hüner sahibi olmak insana saygınlık kazandırır. *“Ural Dağları’nda ünlü bir avcı yaşarmış, attığını vuran, ip atınca avı tutan, herkesten yaman... Adı Yanbay’mış. Yanbay’ın iki kızı varmış: dillere destan, avcılıkta babadan da yaman...”* (DA, CKB, 25)

Eski zamanlarda bir gölün ortasında büyük bir saray varmış. *“Sarayda bir kağan yaşarmış, bu kağan alçak gönüllü, insan canlısı. Yurdunu çok severmiş, insanları güzel yönetirmiş.”* (ÖO, EKK, 91) Ancak kağanın kulakları eşek kulağına benzermiş: uzun ve kıllı. Kağan halkın içine rahatça dolaşamaz, sadece sarayda gezermiş. Halkın içine çıktığında kulağını papağının altına saklarmış, papağı hep kafasında dururmuş. *“Papağı sadece berber kağanın kafasından çıkarıp tıraş edermiş, kafasına geçirirmiş. Sonra göl kıyısında bir kavağın gölgesine oturup akşama kadar kaval çalar, yanık yanık türkü söylermiş. Sürü sürü kuşlar adaya konar, onun güzel sesini dinler, civıltularla bu sese eşlik edermiş. Balıklar sürüyle kıyıya gelir, o kaval çaldıkça her biri sıçrayıp suya düşermiş.”* (ÖO, EKK, 92)

Yayık Han kavmini ne kadar uyarsa da putlardan vazgeçmemişler. Yayık Han, Allah'a yalvarıp kavmini helak etmesini istemiş. Bunun üzerine Allah, Yayık Han'a bir gemi yaptırmasını emretmiştir. Sağlam bir gemi yaptırmak için bir usta ararken balıkçılar, "*Öyle bir gemi yapacak tek usta var. Baş usta! Ama sana vakit ayırır mı bilinmez! İşi başından aşkın. Çünkü dünyanın en güzel gemilerini o yapıyor.*" (HG, ADBG, 84) demişler. Yayık Han baş ustayla konuşup nasıl bir gemi istediğini anlatmış. Yayık Han gemiye her canlı türünden bir çift almış, gemide heykel var mı diye bakınca usta, "*Ey Yayık Han, Yayık Han! Bu geminin kendisi bir heykel gibi değil mi? Ben o kadar oyma, o kadar süsleme yapmasaydım, bu gemi istediğin gemi olur muydu? Gemi hazır haydi yola çıkabilirsin...*" (HG, ADBG, 86) demiş.

Padişah gördüğü rüyayı yorumlaması için müneccime sormuş ama müneccim nasıl tabir edeceğini bilememiş. Bunun üzerine Terzioğlu, "*Padişahım, eğer müneccim rüyayı bilemiyorsa, izin verin ben açıklayayım.*" (AD, TP, 35) demiş. Terzioğlu padişahın rüyasını yorumlayıp padişaha yardımcı olmuş.

Ak Kağan ile İristu ata binip kısa sürede Ak Kağan'ın çadırına varmışlar. İristu'yu eşine tanıtip sonra yardımcılarına, "*Bakmayın onun küçüklüğüne. O atların, çiçeklerin dilinden anlar. Ona iyi bakın ona akıl danışın!*" (İAK, BT, 16) demiş.

"*Son zamanlarda Çilbik avcılığa dadanmış, kentten çıkıp ava gider, eli boş dönmezmiş. İyi bir nişancı, attığını vuran, yayı ibrişimden oku demirdenmiş. Kısa sürede ünlenmiş. Çilbik bir numaralı avcı demişler. Ona övgü yağdırmış, ona gıpta etmişler.*" (CÇ, ÇB, 89)

Behram Han, bir gün Slav Güzeli'nin hikâyesini dinlemek için yanına gelmiş. Slav Güzeli, "*Slav Güzeli'nin ayrı bir yeteneği daha vardı: O da eşi dünyada bulunamayan çok ünlü bir nakkaştı... En ince duyguları ancak o resme çevirebiliyordu... Neyin resmini yapsa o canlanıveriyordu... Çay resmi yapsa akıyordu, gölge resmi yapsa resmi serinletiyor, güneş ışınları resmetse, insanların gözleri kamaşıyordu.*" (YDB, SGM, 142) demiş.

Bir zamanlar Slav Güzeli adında dünyalar güzeli bir kız yaşarmış. Bu kız geleceği görür, yaptığı resimler canlanır, sihir yaparmış. Babasından izin alıp

dağların başına bir saray yapmış, burada yaşamaya başlamış. Bir gün kendi resmini yapmış ve altına şartlarını yazmış: “*Birincisi: Mertliği, dürüstlüğü ile dillerde şan olsun, kulaktan kulağa geçsin. İkincisi: Akıyla mucizeler yaratsın, kale yollarının büyüsunü bozabilsin. Üçüncüsü: Bana kavuşmak istiyorsa hüneriyle beni hayrete düşürsün. Bacadan değil kale kapısından yanıma yol açsın. Dördüncüsü: Bu üç koşulu başaran yiğit atamın kentteki sarayına gitsin. Gelip sarayda ona sorular soracağım. Doğru yanıt verirse kendime onu er seçeceğim.*” (YDB, SGM, 143) demiş. Slav Güzeli kendine eş olarak mert, cesur ve hüner sahibi bir gençle evlenmek istemiş.

Çocuklar akşam mahalleye dönerken hepsi tetikteymiş. Ebuliz ile Delal kendi arasında su sorununu çözmek için sözleşmişler. “*Eve yönelmişler. Bütün Cizre evleri kerpiçten. Ebulizlerin evi ise usta elinden. Köşeleri, pencere ve kapı eşiği yontma taş. Babası Rezaz Usta özene bezene yapmış duvarları. Taşları birbirine geçirip kiriş atmış. Bölgenin en iyi duvar ustası Rezaz Usta. Evleri ondan daha iyi yapan yokmuş. Pencere ve kapıların üstünü kavisli yapar, ortaya kilit taşı koyarmış, yaptığı yapıların şanı dilden dile dolaşmış.*” (HOB, BH, 77)

Örgücünün kızı kimsenin kabul etmediği zor görevi kabul emiş. Kırk günde şehzadeye okuma yazmayı öğretmeyi küçücük bir kız kabul etmiş. Saraya gelince şehzadeyle çalışmaya başlamış, şehzade deftere bir tekme atmış. Bunun üzerine kız bağırmış ve şehzade defteri almış. Kırk gün sonra ak sakallılar padişahın huzurunda toplanıp şehzadeye kitap vermişler. Şehzade okumaya başlayınca bilge kişi, “*Senin bu oğlun meğer çok yetenekliymiş padişahım, kırk günde okuma öğrendi!*” (LHÇ, YKS, 52) demiş.

Üvey babası tarafından evden kovulan Ayşe bir kedi evinin önüne gelmiş. Ana kedinin yavrularını emzirmesine yardım etmiş, ana kedinin elinden süpürgeyi alıp evi temizlemiş. Ana kedi ahıra gidince hemen ardından gitmiş, yardıma başlamış. Ana kedi onu övünce çok utanmış. “*Kedi atları nallamaya başlamış. Kız da yardım etmiş. Kısa sürede at nallamayı, at hastalığı, at tedavisi, ne varsa öğrenmiş. Öyle öğrenmiş ki nal çivileri bile demirci işliğinde at ayaklarının ölçüsüne göre yapıyormuş. Kısa sürede ünlenmiş, her yerde aranan usta oluvermiş.*” (AKA, KKO, 99) Aradan zaman geçmiş, Ayşe annesini özlemiş. Kedilere durumu anlatınca

istememeseler de gitmesine izin vermişler. Ana kedi, “*Dur bunu bileğine takacağım. Bu bileziği bileğine takan çok az insan var. O kadar değerli bir bilezik ki bunu gören herkes senin en iyi at ustası, en iyi at hekimi olduğunu anlayacak. Herkes sana koşacak.*” (AKA, KKO, 100) demiş.

Yartı Kulak ailesinden izin aldıktan sonra hemen kervanın geçtiği çeşme başının yolunu tutmuş, kervancılar yerlere minder atmışlar, yaşlı bir aşığı dinliyorlarmış. Yartı Kulak aşığın kim olduğunu sorunca Durducan, “*Sen Bahşi Salih’i nasıl tanımazsın? O Türkmen bülbülü o Çin’den Maçın’, Hint’ten Yemen’e ün salmış bir aksakal. O başladı mı bülbüller susar... O başladı mı kurt ile kuzu kardeş olur. Kimse kimseye kızmaz.*” (YK, YKDY, 207) demiş.

Feyzioğlu, hüner sahibi insanların sahip olduğu yetenekleri sayesinde toplumsal yaşama katkı sağlayacağını düşünür. Hüner sahibi insanlara yeterli fırsat verilmesi gerektiğini şu örneklerle ifade eder:

Bir samur yiyecek ararken boyacıya ait bir avluya girmiş. Samur boyacıyı görünce koşmaya başlamış, kaçarken farklı renkte boyalar olan fiçilerin içine girip çıkmış. Her seferinde farklı renkler oluşmuş derisinde. Bunu gören boyacı samuru unutup “*Merakla boyaların başına oturmuş. Sarı, kırmızı, mavi, boyaları alıp birbirine katmış, başka bir renk bulmuş... Birini az ötekini çok katmış; başka bir renk bulmuş.*” (SKA, SKND, 64)

Gence Batur nöbetçiyken ateşin sönmek üzere olduğunu görmüş. Ateşe atacak bir şeyler bulmak için tepeye doğru çıkmış. Bir ışık görüp onu takip etmiş. Sonunda bir evin yanına gelmiş. İçeride kırk tane haydut varmış. Gence Batur, “*Kim bilir tiyü bitmedik yetimlere karşı ne suçlar işlemişlerdir?.. Dur bunları bir oyuna getireyim.*” (MÇ, GBHY, 23) demiş.

Nogay hanlarından birisi bir rüya görüp korku içinde uyanmış, “*Bu rüyanın anlamını bilene bir kese altın vereceğim, bilmeyeni öldüreceğim.*” (ŞAŞB, NA, 36) demiş. “*Vezirler, vekiller toplandı, kimse bu rüyayı yorumlayamadı. Yorumcular kaçıp saklanmış ama yaşlı bir Nogay cesurca ortaya çıkmış. Nogay, ‘Ben yorumlayacağım rüyayı, bana üç gün izin verin.’*” (ŞAŞB, NA, 36) demiş. Yaşlı Nogay yolda yürürken karşısına çıkan bir yılan rüyayı yorumlayacağını ama alacağı

altınların yarısını istediğini söylemiş. Yaşlı Nogay şartları kabul edince yılan rüyayı yorumlamış. Yaşlı Nogay haberi götürüp altın dolu üçüncü keseyi de almış. Sözünü yine unutup yılanın yanına bile uğramamış. Çok geçmeden hastalanmış. Kime göründüyse bir çare bulamamış. “*Lokman Hekim diye ünlü bir hekim vardı, çok uzaktaydı. Ona gitmesi gerektiğini söylediler, kalkıp gitti.*” (ŞAŞB, NA, 39)

Eski zamanlarda annesi iki yaşında ölen Ütekız adında güzel bir kız yaşarmış. Zengin olan atası Ütekız’ı da dağlara götürürmüş. Her sözcüğü aklında tuttuğu için komşuları kıza “Dillidüdük” derlermiş. “*Zaman değil mi, çabucak gelip geçmiş, Dillidüdük on beş yaşına erişmiş... O da atası gibi iyi bir avcı olmuş ama hayvanları vuran avcı değil, hayvanları avcılardan koruyan bir avcı.*” (DA, DİA, 108) Ütekız sahip olduğu yetenekleri hep canlıları korumak için kullanmış.

Yirmi beş yıl askerlik yapan bir adam memleketine gitmek üzere yola çıkmış. İdil’e varmadan akşam olmuş. Adam bir evin kapısını çalıp durumu anlatmış. Kapıyı açan Baybise, askeri evine almak istememiş. Bunun üzerine kadın kedisinin odasında nöbet tutması şartıyla adamı misafir olarak kabul etmiş. Baybise ile adam kedinin nöbet tutması konusunda bahse girmişler. Sabah asker elbiselerini Baybise’ye kaptıran asker pazara gidince kadının kurnazlığını öğrenmiş. Bunun üzerine çiftliğe geri dönerken “*Yolda bir fare bulup cebine koymuş. Yine çiftliğin kapısına varmış.*” (DA, MTA, 103) Kadın askeri tanımazdan gelmiş. Yine kedinin nöbet tutması şartıyla kalmasına izin vermiş. Gece adam fareyi salınca kedi fareyi aramış. Baybise ne kadar mumu kediye tutturmaya çalışsa da kedi farenin peşini bırakmamış. Asker Baybise’ye, “*Uğraşma Baybise. Yaptığın büyü bozuldu artık! Yorma kendini. Çiftlik benim oldu.*” (DA, MTK, 105) demiş.

Çok eski zamanlarda dokuz kızı ineği ve dört oğluyula Tozanday adında yaşlı bir dede yaşarmış. Dede ineklerini otlatırken fırtınayla birlikte Cadı Mangus, Tozanday dedeyi yemek için gelmiş. Bunun üzerine dede, etinin çok sert olduğunu söylemiş. Cadıyı oğlu Dodanday’a göndermiş. Cadı durumu Dodanday’a anlatınca, “*Doğru söylüyorsun Cadı Mangus, atamın eti çok sert. İyi bir bıçağım var, ama dün bir ağaç kestim, ağzı çok körlendi, artık hiçbir şeyi kesmiyor. Kardeşim Çanday öte ırmağın kıyısında oturuyor, onun güzel bir bileği taşı var, git onu getir, bıçağı bileyip vereyim.*” (ÖO, TDO, 130) deyip cadıyı kandırmış.

Vakti zamanında dört oğlu, üç kızı ve eşiyle yaşayan bir adam varmış. Ne kadar çalışsalar da hep bir şeyler eksik kalmış. Bunun üzerine adam üç kızını ormana bırakmaya karar vermiş. Durumu eşine anlatınca eşi karşı çıksa da sabah adam ve çocukları ormana gitmişler. Adam oğlanları bir yerde bırakıp kızlarını daha uzağa götürmüş. Kızlar hava kararmaya başlayınca geri dönmeye çalışsalar da yolu bulamamışlar. Günlerce ormanda dolaşp ot yemişler. Bir yerde dinlenirken yer altından sesler duymuşlar. Ortanca kız yere yatıp sesleri dinlemiş. Yer altında dört atın olduğunu görmüşler. Ahır sınısık olduğu için geceyi orada geçirmişler. Seyis kızları fark edip padişahın huzuruna çıkartmış. Kızlar derterini anlatmış. *“Padişah, kızı dikkatle dinledi, onlara acıdı ve ‘Sizin bir mesleğiniz var mı? Ne iş becerebilirsiniz?’”* (HG, APB, 60) diye sormuş. Küçük kız, *“Ben bir tavada öyle yemek yaparım ki bütün askerleriniz yese yine bitmez.”* Ortanca kız, *“Ben öyle halı dokurum ki, bütün sarayınızı kaplar, yarısı da yedek kalır.”* Büyük kız, *“Ben de öyle bir çocuk doğururum ki, altın perçemli, akıllı, becerikli olur.”* (HG, APB, 61) demiş. Kızlar sahip olduğu hünerler sayesinde hayatta kalmışlar, mutlu mesut yaşamışlar.

“Keloğlan köyün danalarını güdermiş. Dokuz on yaşında ya var ya yok. Ayağına hafif, iş bilir bir oğlan. Köylü onu çok severmiş. Keloğlan, kurda kuşa tek bir dana yedirmezmiş.” (KKH, KR, 54) Keloğlan gördüğü rüyayı annesine anlatmayınca, annesi Keloğlan’ı evden kovmuş. Yola bir çoban nereye gittiğini sorunca olanları anlatmış. Çoban karnını doyurmuş, rüyayı sorunca Keloğlan söylememiş, yine kovulmuş. En son rüyasını padişaha anlatmaya karar vermiş. O ülkenin yoksullardan yana, çocuk canlısı bir padişahı varmış. Padişahın huzuruna çıkmak için saraya gelmiş ama içeri almamışlar. Keloğlan inat edip bekleyince durumu padişaha haber vermişler. Bunun üzerine padişah hemen yanına getirmelerini emretmiş. Padişaha rüyasını anlatacakken zor bir işlerleri olduğunu anlamış. Komşu ülkenin padişahı delikli bir elmasın bütün deliklerini saymalarını ve her bir delikten tek bir ipi geçirmelerini aksi halde savaşacaklarını söylemiş. Keloğlan, *“Tamam padişahım. Ben bunun bütün deliklerinden ipliği geçiririm.”* (KKH, KR, 57) deyip bir karıncanın beline ip bağlayıp işi tamamlamış. Komşu padişah savaş çıkartmak için başka bir bahane bulmuş. Kendine bir elçi gönderilmesini, elçinin aklından geçenleri söylemesini istemiş. Keloğlan bu görevde talip olmuş. Keloğlan yanına asker ve kırk deve alıp yola çıkmış. Saraya ancak kırk gün sonra varabilmişler. Padişah neden geç kaldıklarını sorunca, *“Yıldızları*

sayın diye tutturmuşsun. Biz de saymaya gittik, hayvanları zor topladık. Sen say da biz görelim.” (KKH, KR, 59) deyince padişah savaştan vazgeçmiş. Kendi sarayına dönen Keloğlan’a padişah, “*Seni kendime danışman yapacağım Keloğlan!*” (KKH, KR, 59) demiş.

“*Bir çoban vardı; yumuşak başlı, çalışkan... Çok güzel kaval çalardı. Sürüleri Bitlis’ten Mardin’e aşardı. Bu dünyada bir karısı bir de o vardı, çocuğa hasret kalmışlardı. Çoban, karısının yüzüne kederle baktı: ‘Bir çocuğumuz olsaydı, dünyalar güzeli.../Bir çocuğumuz olsaydı, kuzuları o otlatsaydı...’*” (AD, YOÇ, 13) demiş. Kısa süre sonra kadın bir yılan doğurmuş. Çoban yılan yavrusunu evin başköşesinde bir minderin üstüne yatırıp onu severmiş. Çoban sürülerini yaylaya sürmüştü. “*Hem kaval çaldı, hem oynadı, sürüyü en otlu yerlerde yaydı. Eli silahlı hırsızlar geldi, dişleri sivri kurtlar. Tek bir koyun kaptırmadı, gelenleri kovaladı. Yaz bitince sürüleriyle geri döndü.*” (AD, YOÇ, 14)

Bir zamanlar Buhara’da varsıl bir han yaşarmış. Hanın Kel Kali adında bir kölesi varmış. Han Kel Kali’nin çok çalışmasına rağmen karnını bile doyurmazmış. Hanın eşi Kel Kali’ye acımış. Beyin eski bir gömleğini geri almak şartıyla vermiş. Tarladaki ırgatlara kovayla yemek götürmüştü. Gelirken yağmur başlamış. Kel Kali gömlek ıslanmasın diye gömleği çıkartıp kovanın içine koymuş. Yolda karşısına: kıllı, seyrek dişli, kulakları iri bir adam çıkmış. Kendisinin şeytan olduğunu söylemiş. Şeytan Kel Kali’den yaptığı büyüü öğretmesini istemiş. Kel Kali de kendisine Şeytan’ın büyülerini öğretmesini istemiş, anlaşmışlar. Kel Kali kentteki bütün ateşleri söndürmüştü. Halk sarayın önünde toplanıp isyan etmiş. Han ateşi yakan kişiye altınla zengin edebileceğini söylemiş. Kel Kali, “*Susun, susun! Ateşi ancak ben yakarım!*” (DE, KKŞPTG, 90) demiş.

Uzak bir hakanlıkta yoksul bir adam yaşarmış. Adam yoksulluğa bir çare ararmış. Oğlu kendisini pazarda satmasını istemiş. Adam çocuğa seni kim alır diye sorunca çocuk, “*Sen götür beni pazara. Ben üç şeyi çok iyi tanır ve bilirim: Atları, cevheri ve insanları. Götür ve bu yeteneklerimi anlat, alıcı çıkar.*” (CÇ, SÇ, 96) demiş. Adam oğlunu tam 500 altına pazara satmış.

Bir gün kanatları masmavi bir saksığan yüksek bir çınarın tepesine yuva yapmış. Aşağıdan onu gören kızıl tilki ağacın kendisinin olduğunu, kesmeye

geldiğini söyleyince saksagan endişelenmiş. Tilki yavrularından birini isteyince mecburen birini vermiş. Bir gün sonra yine kızıl tilki gelmiş, yavrulardan birini daha almış. Üzgün saksaganı gören keklik bir daha tilkiye yavrusunu verme, demiş. Tilki yavruyu alamayınca kimden öğrendiğini sormuş. Saksagan kekliğin akıl verdiğini söylemiş. Bunun üzerine kekliği hemen kapmış. Keklik, “Çok şükür demeden mi beni yiyeceksin? Korkarım günah işleyeceksin.” (CÇ, KKT, 109) demiş. Tilki ağzını açınca keklik hemen kaçmış, tilkiyle alay etmeye başlamış.

Sabah erkenden bahçeye fırlamış, Hasan da arkasından koşmuş. Bahçede domates, soğan, karpuz, kavun yetmişmiş. Daha önce içi içe ektiği su kabakları arada boşluk kalmayacak şekilde büyümüş. “*Hasan merakla bakmış: İçteki kabağın ağzı, dıştaki su kabağının ağzından dışarı doğru uzamış. İki kabağın arasında ince boşluk var. O boşluğu da yapraklar doldurmuş.*” (HOB, BSA, 92) Arkadaşlarıyla Ebuliz oynarken sırrını açıklamış, “*Bu kabağın içinde başka bir su kabağı büyüttüm. Dikkatli bakın! Kabağın içine biraz toprak, biraz yaprak, bir de tohum koydum, iyice büyüdüler.*” (HOB, DİT, 96)

Günlerden bir gün Yakup adında bir adam pazardan dönerken tozanak girdabının içinde yuvarlanmış ve gözü kör olmuş. Ne yapsa bir çare bulamamış. Yanına oğlu Sevdekar’ı alıp köy hekiminin yanına gitmiş. Yaşlı nine, Aladağlardaki Aras Irmağı’nın içinde yaşayan balıklar hakanının yağını gözüne sürersen gözlerin açılır, demiş. Bir balıkçı ile birlikte Sevdekar balığı tutmak için ırmağa gitmiş. Bir türlü balığı tutamamışlar. Eve geri dönünce babası evden kovmuş. Sevdekar aynı körfeze gelmiş, kıyıya oturmuş. Dalgalar bir adamı kıyıya çıkarmış, adam perişanmış. Sevdekar onu sofrasına davet etmiş, birlikte yemek yemişler, adam kendine gelip adını söylemiş. Birlikte uzun bir süre yürümüşler. Vardıkları şehirde hakanın güzel kızının dili tutulmuş. Denizoğlu ile Sevdekar, “*Biz hakan kızının dilini açarız!*” (LHÇ, BHS, 32) demişler. Denizoğlu kızın baş ucuna ve ayak ucuna bir şamdan koyarak bir hikâye anlatmaya başlamış. Hikâye bittiğinde kız iki kelime konuşmuş.

Bir zamanlar bir hakan ve kızı yaşarmış. Kızın adı Kamercan. Kimse Kamercan kadar yay geremez, kimse onun gibi cirit atamaz, kılıç kullanamazmış... Hakan kızını beş oğla değişmez, onu taht için hazırlarmış. Kız kimseyle evlenmek

istememiş. Sarayın başustasının “*Elinden her iş gelir, sarayın her yanını o kadar güzel yapar, o kadar göz alıcı süslermiş ki hakanın çok hoşuna gidermiş.*” (TB, ZBK, 98) Başustanın Ziyat Batur adındaki oğlu da babasıyla birlikte çalışıp her işin püf noktasını öğrenmeye çalışmış. Başusta oğluna, “*Sanatların hepsini öğren oğul, sanat altın bileziktir. Hepsi sana geri gelecektir.*” (TB, ZBK, 98) demiş. Bir gün hakanın kızı bir yay istemiş. Başusta yayı tamamlamış ama Ziyat Batur da bir yay hazırlayıp babasına hakanın kızına bunun verilmesini istemiş. Yayın üzerine oğlan bir sevda şiiri yazmış. Ustabaşı yayı inceleyip “*Sen çok yetenekli bir insansın oğul, benim sanatımı da öğrendiğin için çok seviniyorum. Hayat boyu yoksulluk çekmeyeceksin.*” (TB, ZBK, 98) demiş. Aradan uzun zaman geçmeden Ustabaşı ölmüş, hakan yerine oğlunu ustabaşı yapmış. Hakan bir gün kızının odasına uğramış, yayı inceleyince Ziyat Batur’un yazdığı aşk şiirini görmüş, hemen oğlanı huzuruna çağırtmış. Ziyat Batur’a şiiri kendisinin mi yazdığını sorunca oğlan, kendisinin yazdığını söylemiş. Hakan Ziyat’ın asılması için emir vermiş, başvezir hemen, “*Yalvarırım hakanım bağışlayın, çok yetenekli bir gençtir o. Böylesi dünyaya az gelir. Kıymayın!*” (TB, ZBK, 100) demiş. Hakan şehirden uzaklaştırılması şartıyla Ziyat Batur’u affetmiş.

Zamanın birinde yoksul bir kadınla dokuz oğlu yaşarmış. Sekiz oğlu sürekli kadını döver, sadece en küçük oğul anasına yardım edermiş. Oğulların tavrından bunalan yaşlı kadın hakanın yanına gitmiş. Başından geçenleri anlatmış. Hakan kadına yardım etmek için oğullarına birer Çerkez kabanı örmesini ve yeteneğini söyleyenlere onları vermesini söylemiş. Aylar sonra kadın kabanları tamamlamış. Büyük oğlan kabanı görünce hemen annesinden istemiş. Kadın yeteneğini sorunca, “*Böyle bir kabanım olsaydı, bu kara topraktan üç yıl önce geçip gitmiş kara bir karıncanın izini bile bulabilirdim.*” (PHSSB, BADO, 35) demiş. Bütün evlatlar sıraya hünerlerini söylemişler. Hakan yıllar önce kaybolan kızını bulma görevini kardeşlere vermiş.

Bir zamanlar dört çocuğuyla beraber yaşayan dul bir kadın varmış. Üç oğlu varmış kadınının. “*Üç oğlanın üçü de avcıymış: Soğukkanlı, cesur, uzak görüşlü. Avdan hep elleri dolu dönerlermiş.*” (PHSSB, ÜKBB, 80) Bir gün kardeşler avdan dönünce annelerini ağlar vaziyette bulmuşlar. Anneleri kız kardeşlerinin kaybolduğunu söylemiş ve çocuklarına yeteneklerini sormuş. Büyük oğul, “*Steplerin*

içinde bir iğneyi, deniz ve deryaların içinde bir ekin tanesini bulabilirim ana can.” demiş. Ortanca oğul, “Bir vuruşta göklerin derinliklerine uçabilirim ay ana. Gökleri koparabilir, devleri önümde diz çöktürebilirim...” demiş. Küçük oğlan, “Ben de bu ellerimle her şeyi tutabilirim ana can. Tutar ve elden bırakmam. Düşen bir taşı değil, düşen bir kayalığı bile tutabilirim...” (PHSSB, ÜKBB; 82) demiş.

Bir zamanlar Kandahar padişahının on dört yaşındaki oğlu kaybolmuş. Padişah tebdili kıyafet oğlunu aramak için yollara düşmüş. Yolu İstanbul'a kadar gelmiş. Sarayın önünde karın üzerinde kan görünce birden kendinden geçmiş. Pencerenin önünde gelip gidenleri izleyen padişah kızı Gülnar Hanım hemen yere düşen adamı yanına getirtmiş, ona yardım etmiş. Derdini dinleyince Melik Memet'i aramak üzere yola koyulmuş. Çıkılması imkânsız bir kalenin kenarına gelen Gülnar Hanım su arkından içeri girmiş. İçeri girince aynanın karşısındaki güzel kızı görmüş. Kız üç kardeş olduklarını ve üç devle evli olduklarını söylemiş. Gülnar Hanım'ın yaptığı iyiliklere karşılık bir mektup yazmış ve en büyük devin yerini tarif etmiş. Devin eşi mektubu okuyunca kocasına Melik Memet'i sormuş. Dev onu nereden tanıdığını sorunca kız kardeşinin Kandahar halkının yas tutmalarından anladığını ve kendine mektup gönderdiğini söylemiş. Dev karısına Melik Memet'i kendisinin kaçırdığını ve bir kaleye hapsedtiğini ve yaptığı büyüün yedi anahtarın üzerine yazılı yedi dildeki yazının okunmasıyla bozulacağını söylemiş. Gülnar Hanım, üç gün sonra devin bahsettiği kaleye gelmiş. Taşların üzerinde yazan yazıları okuyunca kapı açılmış. Melik Memet uyanmak üzereyken ortanca devin karısı gelmiş ve yalan söyleyerek Gülnar Hanım'ı bayıltmış. Mirza Memet'e yalan söyleyerek hemen onu Kandahar'a götürmüş. Gülnar Hanım da uzun süre sonra Kandahar'a gelmiş. Melik Memet'in düğününün olduğunu duyunca İstanbul'a dönmeye karar vermiş. Yolda bir değirmen görmüş ve son anda karar değiştirip değirmenciye onlarla kalmak istediğini söylemiş. Değirmenci bakacak durumunun olmadığını söyleyince Gülnar, “Değirmenci lele, ben çok iyi halı dokurum. Çok iyi para kazanırsın, hepimize yeter.” (PHSSB, GHMM, 120) demiş. Yeteneği sayesinde değirmenci yanında kalmasına müsaade etmiş.

Bir hünere sahip olmak kişinin daha mutlu yaşamasını ve çevresindekiler tarafından sevilmesini sağlar. Feyzioğlu'nun masallarında hüner sahibi olmanın

önemini anlatan 67 ifadeye yer verilmiştir. Bu ifadeler en çok *Şah Abbas ile Şah Banu* adlı masal kitabında 10 farklı yerde geçmektedir.

4.1.15. Hoşgörü

Hökelekli (2013: 316), hoşgörüyü temelde başkasının kendileri gibi olma hakkına saygı göstermek ve saygı göstermemenin ötekine verilen zarar anlamına geleceği için ona zarar vermekten kaçınmak olarak ifade eder. O halde hoşgörü toplumsal barışın sağlanmasıyla doğrudan ilgilidir.

Feyzioğlu, masallarında insanların birbirine karşı hoşgörülü olması gerektiğini anlatır. Hoşgörüyle insanlara yaklaşıldığında toplumsal uzlaşımın sağlanabileceğini ifade eder. Feyzioğlu'nun masallarında hoşgörülü olmak gerektiğiyle ilgili şu örneklerle yer verilir:

Kızın babası Ebu Salih, başvezir ile akraba olmanın kendisi için bir şeref olacağını söylemiş. Alishir, kızın düşüncesini sorunca Ebu Salih, "*Kızım, babasının buyruğuna uymak zorundadır.*" demiş. Alishir Nevai bu duruma karşı çıkmış, "*Eski gelenek ve görenekleri iyi bilirim ey Ebu Salih, şeriat yasalarını da iyi bilirim. Ama bunlar insan yüreğine işlemez. İnsan yüreğinin kendi yasaları var. Sevgi, buyrukla yönlenebilir. Sevgi için baskı yapmak ölümden beterdir. Gidin sorun kızınıza, hayır derse başımı saygıyla eğip giderim.*" (MÇ, ALG, 149) demiş.

Kendine çok güvenen bir adam her sabah karısına, "*Söyle bakalım, bizim mandadan daha sütü, senden daha güzel, benden daha yiğit biri var mı dünyada?*" diye sorarmış. Karısı bir gün gerçekleri göstermek için, "*Dünya çok büyük. Bizim mandadan daha sütü mandalar, benden daha güzel kadınlar, senden daha yiğit erkekler olabilir?*" deyince kendinden daha güçlü birilerini aramaya gitmiş; ancak yolda kendinden iri dev gibi adamlar kendini havaya atıp tutunca öleceğini sanmış. Sabahleyin adamların yanından kaçıp bir arabacının yanına sığınmış. Arabacıya durumu anlatınca arabacı, "*Olur böyle şeyler ben de senin gibi bir zamanlar dünyaya sığmadığımı sanırdım. Taa ki daha güçlü bir yiğit ile karşılaşıncaya dek. Bana öyle bir ders verdi ki kuzu gibi oldum. Eğer sen de dersini aldıysan geri karına dönebilirsin.*" (ŞAŞB, EG, 90)

Badi erkenden kalkmış okul için hazırlanmış. Çantasını yüklenip okula varmış. Çocukların “*Biri çelme takmış, biri parmağını kaçırmış. Badi çok fena ağlamış.*” (LHÇ, ÇF, 68)

Bir zamanlar bir tilki yaşarmış. Bahar gelince yuvadan dışarı fırlamış, karnı aç, ortalıkta hiçbir av yokmuş. Ormana dalınca bir horoz sesi duymuş. Yukarıdan bakınca bir çiftlik evi görmüş. Ev sahibi Akşit inekleri sulamak için dışarı çıkınca tilki duvarın dibine sokulmuş. Duvarın üzerindeki horozdan ayağındaki dikenini çıkarmasını istemiş. Horoz kendini aldatıp aldatmadığını sorunca tilki, “*A horoz dayı ben çoktan beri tövbe ettim, duymadın mı? Artık tavuk yemiyorum. Farelerle kurbağalarla idare ediyorum. Korkma, gel!*” (LHÇ, SÜ, 78) demiş. Horoz, “*Diken çıkarmakta bizim ala köpek daha ustadır, bekle onu çağırayım!*” (LHÇ, SÜ, 79) demiş.

Hoşgörü ile ilgili Feyzioğlu'nun masal kitaplarında çok fazla örneğe rastlanmamıştır. Masal kitaplarında toplamda 5 farklı yerde hoşgörü ile ilgili ifadeye yer verilirken bunlardan 3 tanesi *Lokman Hekim ve Çırağı* adlı eserde yer almaktadır.

4.1.16. İlim İrfan Sahibi Olma

Bir işi yapabilmek belirli yeterliliklere sahip olmakla mümkündür. Yeterliliklere sahip olmak için de belli düzeyde eğitimden geçmek gerekir. İlim irfan sahibi olan kişiler sadece kendi davranışlarından sorumlu değildir. Çünkü âlimlelerin toplumu aydınlatmak gibi bir görevi de vardır.

Feyzioğlu'nun masallarında bilgi sahibi olmanın önemi kadar cehaletin zararlarına da yer verilir. Cehaletin zararları anlatılarak bilgi sahibi olmanın önemi vurgulanır. Feyzioğlu'nun masallarında ilim irfan sahibi olmanın önemiyle ilgili şu örneklere yer verilir:

“*İslam dinin ilk 20 yılında Şam, Halep ve Antakya alınmıştı. Bu kentler Bizans'a ait olan kültür merkezleriydi. Bilgi birimi oralarda çok fazlaydı. Araplar bilgiye susamışlardı.*” (YÇ, KU, 91)

“İslam 2. yüzyıla girerken ve Araplar tarafından ‘Muallim-i Evvel’ olarak adlandırılan Aristo ve öteki Yunan bilginlerin kitapları ardı ardına çevrildi, düzeltildi.” (YÇ, KU, 91)

Hüseyin Baykara, Alishir Nevai'nin kendinden habersiz işler yaptığını düşünüyormuş. Alishir Nevai'nin sevdiği Gül'ü kendine istemesi için Alishir Nevai'ye görev vermiş. Durumu fark eden Alishir Nevai hakanın huzuruna çıkıp, “Eğer bir kişi sevdiği kızı bir başkasıyla evlendirmeye giderse, doğal olamaz. Evlendireceği kişi han bile olsa!” demiş. Alishir Nevai atını Ebu Salih'in evine sürüp, “Bu dünyada barbarlar insanları boyunduruk altında tuttukça insanlar mutluluk yüzü göremeyecekler.” (MÇ, ALG, 155) demiş.

Kurt koyunu yemek üzereyken koyun, “Dur, dur! Biraz ileri yürürsen eğer bataklığa gelirsin, iki yaşında bir tayı görürsün. Çıkacak hali kalmamış, yorgunluktan çamura batmış. Bir hafta boyunca onu yersin, bana dua edersin.” (ŞAŞB, KUÇ, 14) demiş.

Herkesin elinde bir mesleği olmalıdır. Vezir Şah'a durumu iletmış ve şahlıktan daha büyük meslek olur mu deyince Şah, “Hayır, şahlık meslek değil. Babadan oğla geçen bir yöneticilik. Ben şah olmasam ekmeğimi nasıl kazanırdım? İşte o yapacağım iş meslektir. Hemen ben bir meslek öğrenmeliyim!” (ŞAŞB, ŞAŞB, 54) demiş.

Ak Tunga ile Gök Dalay başlarında sihirli papak ayaklarında sihirli çizmeyle uçarak Altayların en verimli yerine gelmişler. Çiçeklerin arasında bir dedeyi otururken görmüşler. Hal hatır sorunca sihirli aşığını kaybettiğini söylemiş. Ak Tunga ve Gök Dalay, aşığı otların arasında bulup yaşlı adama vermişler. Yaşlı adam ikisini de kucaklayıp iyilik yapmak istediğini söylemiş. Ak Tunga ve Gök Dalay, “Yaşayacak bir yer açın bize yeter. Kaç gündür Karagay Kağan'ın atlıları arkamızda. Canımızı zor kurtardık. Çalışırız, size yük olmayız.” demişler. Bunun üzerine yaşlı adam kağanlarının yeni öldüğünü kağanın eşiyle evlenip onun yerine geçebileceğini söylemiş. Ak Tunga, Gök Dalay'ı kağanlık için önermiş. Ak Tunga kağanın çadırının önünde nöbet tutarken Kellegöz gelip kağanın karısını götürmüş. Kellegöz yeni kağanın nasıl biri olduğunu sorunca kadın satranç oynayacağını söylemiş. Bir gün sonra kağanla satranç oynamış ve üç kez mat olmuş. Gece

Kellegöz kadına yine kağanı sorunca, “*Toy oğlan bir anda bileğimi büküp üç kez mat etti beni. Neye uğradığımı şaşırđım.*” (ÖÖ, ÖT, 82) demiş.

Şehre iş aramaya gelen Balıkçioğlu padişahın kızının hiç konuşmadığını duyunca ona yardımcı olmak istemiş. Padişah kızını konuşturana padişah olmayı vaat etmiş. Balıkçioğlu padişahın huzuruna çıkınca padişah ödül avcısı olduğunu düşünerek kızmış. Balıkçioğlu yardımcı olmak için geldiğini söylemiş. Padişah vezirine işaret edip kızın odasına genci götürmesini istemiş. Kızın odasına girince Balıkçioğlu kitapları görmüş. Kitaplar sayesinde ortak bir bağ kurabileceğini düşünerek vezire meraklı hikâyeler anlatmaya başlamış. Kız da anlatılan meraklı hikâyeleri dinlemeye başlamış. Balıkçioğlu Mısır’da yazılan bir masalı anlatmaya başlamış. Balıkçioğlu vezire, “*Sinuhe de senin gibi vezirmiş. Mısır kralı Amenemhet’in vezirlerinden biri. Ele avuca sığmayan girişken bir adam. Akıllı, becerikli, her şeyi bilirmiş. Sizin gibi zaman bulamamaktan yakınmaz, her şeyi öğrenirmiş...*” (AD, YÇ, 69) demiş. Sultan Balıkçioğlu’nun sorusuna yanıt vermiş. Vezir hemen padişaha müjdeyi götürmüş. Padişah inanamaz ve vekilini kızının odasına göndermiş. Balıkçioğlu ondan bir hikâyeye anlatmasını istemiş ama vezir öğrenecek zamanı olmadığını söylemiş. Bunun üzerine sultan anlatmaya başlamış. “*Muhammed Bin Musa yasaklanmış kitapları Bizans’tan Bağdat’a götürürken Harran’da sarraf çıraklığı yapan Arapça, Süryanice ve Yunanca bilen Sabit Bin Kurra ile tanışmış. Sultan vekile Muhammed Bin Musa kim diye soracak olursan bunların yazarı. Gökbilimci, coğrafyacı, matematikçi. Ekvatorun uzunluğunu ölçen ilk insan.*” (AD, SKY, 77) demiş. Vekil Sabit Bin Kurra’yı bilmediğini ve şimdi Bağdat’ta mı olduğunu sorunca sultan, “*Devlet işleri de o nedenle yürümüyor zaten. Bilgi yok, bilge yok, dedikodu var, hile var, ayak oyunları var. İnsanların yarısını yani kadınları kapının arkasına koydunuz, yarım akıllı oldunuz... Kimse okumuyor, sizi akıllı sanıyor.*” (AD, SKY, 77) demiş.

Yartı Kulak Bahtı Gül’ün sesini duymayınca evlerine iyice yaklaşıp Bahtı Gül’ün ağladığını duymuş. Hemen Bahtı Gül’ün yanına gidip ne olduğunu sormuş. Ağanın kendisini eş olarak almak istediğini söyleyince Yartı Kulak, onu ağaya yar etmeyeceğini söylemiş. Küçük boyuyla ağadan kurtaramayacağını söyleyince Yartı Kulak, “*Varsıllık ve güç değildir her şeyi çözen, akıldır, her şeyin önünde*

giden! Ben bir cüce, akıl bende, cesaret bende, başaracaksın sen de!..” (KKA, YK BK, 53) demiş.

Keloğlan, Kartal Abi’yi kurtardıktan sonra babasıyla birlikte memlekete dönmek istemiş. Kartal Abi, “*Bana bak Keloğlan istersen sen burada kal, bu dili iyi öğren. Öğren ki bir kel bir de Keltos adında iki arkadaşım olsun. Unutma bir dil bilen bir kişi, iki dil bilen iki kişi sayılır. İki ülkede de çok sevilir, hatırı sayılır.*” (KKA, BÜ, 120) demiş.

İristu ile Ak Kağan Sümer Dağı’nın eteğinde tanışmışlar. Ak Kağan İristu’yu evlat edinmiş. Sohbet etmeye başlamışlar. “*Meğer Ak Kağan, kağan olduğu halde bu kadar bitkinin, bu kadar çiçeğin adını bilmiyormuş. Onların ne işe yaradıklarından haberi bile yokmuş. Her gördüğü renge, burnuna gelen her kokuya hayran kalıyormuş.*” (İAK, İAK, 13) Ak Kağan gördüğü bitkilerin adını soruyor, İristu, “*Bu pelin otu, başım ağrıdığı zaman bundan çiğniyorum, başım iyileşiyor. Bak bu biberya bunu bilmen gerek. Etlar, balıklar kokmasın diye üstlerine bundan koyuyorum. Yiyince de çok lezzet alıyorum.*” (İAK, İAK, 14) diye cevap veriyormuş.

Dokuz vadinin birleştiği, dokuz vadinin gölleştiği yerde üç kardeş yaşarmış. Bu kardeşler zengin bir adamın çiftliğinde çalışmış. Çiftliğin karşısında ise Çelbegen adında insan yiyen bir yaratık yaşarmış. Zengin adam ile Çelbegen birer köprü yapıp hangimizin köprüsü sağlam diye bahse tutuşmuşlar. Zengin adam kıldan yaptığı köprünün sağlamlığını kanıtlamak için büyük kardeşleri Çelbegen’in tarafına göndermiş; ancak suyu gören kardeşler Çelbegen’in yaptığı ağaç köprüden geçmişler. Çelbegen ikisini de esir etmiş. Bunun üzerine zengin adam Bir-Karış’ı çağırıp onu göndermiş. Bir-Karış tam ağaç köprüye yönelmişken, “*Zor olanı başarmalıyım!*” deyip dengesini zor sağlayarak karşıya geçebilmiş. Çelbegen köpeklerin sesinden birinin geldiğini anlamış. Çelbegen Bir-Karış’a atlarını sulama görevini vermiş ama boyu kısa olduğu için ağılın kapısını açamamış. Çelbegen Bir-Karış’ı bağlamaya çalışırken zıplayıp ağaca çıkmış. Bir-Karış, Çelbegen’e onun da bilip yapamayacağı şeylerin olduğunu söyleyince Çelbegen itiraz etmiş. Bunun üzerine Bir-Karış, “*İstersen sana iki soru sorayım, bilersen her şeyi yaptığına inanayım. Bilmezsen seni benim beye götüreyim. O da seni bağlasın, o kaynayan suyun içine atsın.*” (İAK, BÇ, 59) demiş.

Günlerden bir gün Behram Han, Slav Güzeli'nin hikâyesini dinlemek için kırmızı kubbenin altına gelmiş. Slav Güzeli anlatmaya başlamış. *“Eski zamanlarda Rus elinin şanlı şöhretli bir hakanı vardı. Onun kızı, güzellikte eşsizdi... Yüzü bahar çiçeği gibi zarif, bahar çiçeği kadar tazeydi. Gözleri nergis gibi humar... Boyu serviye benziyordu. Gözleri alışıp yanan çıra... Gülüşü gül goncası... Bu kızın içi de dışı gibi zengin ve güzeldi. Akıyla herkesi kendine hayran bırakmıştı... Dönemin kitaplarını okumuş, bilgisini arttırmış, geleceği görebilen, büyü yapabilen ünlü bir kızı...”* (YDB, SGM, 140)

Padişah kızı iyileşsin diye yaşlı kadının aklına uyararak bir kervansaray yaptırmış. Herkes gelip istediğinden yiyip içiyor, istediği gibi konuşuyormuş. Bir gün bir Çingene ile oğlu çıkıp gelmiş. Kadın sürekli konuşurken çocuk bir şey demeye çalışıyormuş. Durumu fark eden padişah kızı herkesi susturup çocuğu dinlemeye başlamış. Çocuk derede bir sandık, üzerinde de iki kırmızı bir beyaz güvercin olduğunu söylemiş. Kız hemen yerinden kalkıp oğlanla birlikte sandığı aramaya koyulmuş. Dere boyu giderken sandığı bulmuşlar, üzerinde *“Oku!”* yazıyormuş. Sandığın içinde bir kitap varmış. Kitapta, *“Seni çok sevdim, seni öylesine sevdim ki senin için canımı verirdim. Tam sana ulaşacağım sırada perilerin eline geçtim. Beni büyüleyip güvercin kılığına soktular. Seni çok özledim. Eğer beni kurtarmak istersen bu kitabı oku. Orada masallar, öyküler, yaşam hikâyeleri var. Onların arasında ipuçları bulacaksın. En karmaşık yolları birbirine bağlayıp kendine geçit açacaksın. Beni kurtaracaksın.”* (AKA, SPK, 19) yazıyormuş.

Bir zamanlar *“Koşer adında bir aksakal yaşarmış. Gönlü yüce, yüzü aydınlık, bilge bir kişi. Koşer'in üç çocuğu varmış: Üç yiğit kişi.”* (TB, AKYÇ, 24) Koşer bir gün oğullarını yanına çağırarak, onlara vasiyetini söylemiş.

Günlerden bir gün avcı tuzağını bahçeye kurup ortasına büyükçe bir et parçası koymuş. Kuyruğunu bacaklarının arasına sıkıştırıp yiyecek arayan tilki etin kokusunu alıp tuzağın yanına gelmiş. Tilki, *“Bu kadar eti kim dışarı atabilir? Vardır bu işte bir tuzak, beni yakalayacak...”* (TB, TİK, 114) demiş. Tilki yolda yürürken kurt neden üzgün olduğunu sormuş, tilki büyük bir et gördüğünü ve oruç olduğu için yiyemediğini söylemiş.

Yartı Kulak bir sabah uyanıp hemen komşu avlunun duvarına çıkmış, Bahtı gül'ü beklemiş, bir türlü gelmemiş. Yartı Kulak seslenmiş ama bir cevap alamamış. Yartı Kulak kıza ne olduğunu merak etmiş. Aradan çok zaman geçmeden Batı Gül'ün hıçkırıklarını duymuş. Ne olduğunu sorunca Bahtı Gül, kendine beddua etmeye başlamış. Bahtı Gül ağanın kendisini eş etmek istediğini ama bunu istemediğini anlatmış. Yartı Kulak onu kurtaracağını söyleyince Bahtı Gül ağanın çok güçlü olduğunu, asla kurtaramayacağını söylemiş. Bunun üzerine Yartı Kulak kızgın bir şekilde, “*Varsıllık ve güç değildir her şeyi çözen, akıldır her şeyi çözen, akıldır her şeyin önünde giden! Ben bir cüce, akıl bende, cesaret bende, başaracaksın sen de...*” (YK, YKKBK, 88) demiş.

Yartı Kulak kervana katılmak istediğini kervancıya söyleyince Durducan da ailesinden izin alması gerektiğini söylemiş. Yartı Kulak eve varmış, annesi ile babasının elinden tutmuş onlara, “*İzin verin bir kervana katılıp gideyim ece can, gidip dünyayı gezeyim ata can. Bilgelerden bilgi öğreneyim, görmüşlerden görgü edineyim, ustalara çirak durup usta olayım.*” (YK, YKDY, 204) deyince ailesi hüzünlü bir şekilde izin vermiş.

Bir zamanlar Kandahar padişahının on dört yaşındaki oğlu kaybolmuş. Tebdili kıyafet oğlunu aramak için yollara düşmüş. Yolu İstanbul'a kadar gelmiş. Sarayın önünde karın üzerinde kan görünce birden kendinden geçmiş. Pencerenin önünde gelip gidenleri izleyen padişah kızı Gülnar Hanım hemen yere düşen adamı yanına getirtmiş, ona yardım etmiş. Derdini dinleyince Melik Memet'i aramak üzere yola koyulmuş. Çıkılması imkânsız bir kalenin kenarına gelen Gülnar Hanım su arkından içeri girmiş. İçeri girince aynanın karşısındaki güzel kıızı görmüş. Kız üç kardeş olduklarını ve üç devle evli olduklarını söylemiş. Gülnar Hanım'ın yaptığı iyiliklere karşılık bir mektup yazmış ve en büyük devin yerini tarif etmiş. Dev'in eşi mektubu okuyunca kocasına Melik Memet'i sormuş. Dev onu nereden tanıdığını sorunca kız kardeşinin Kandahar halkının yas tutmalarından anladığını ve kardeşinin kendine mektup gönderdiğini söylemiş. Dev karısına Melik Memet'i kendisinin kaçırdığını ve bir kaleye hapsedtiğini ve yaptığı büyü'nün yedi anahtarın üzerine yazılı yedi dildeki yazının okunmasıyla bozulacağını söylemiş. Gülnar Hanım, üç gün sonra devin bahsettiği kaleye gelmiş. “*Gülnar Hanım'ın o çağın bütün bilimlerinden haberi varmış. Yedi dil bilirmiş, çok iyi eğitilmişti.*” (PHSSB, GHMM, 118)

Feyzioğlu'na göre ilim sahibi insanlar sayesinde imkânsız gibi görünen birçok iş kolaylaşır. Bunun sonucunda insanlar güzel şeylere ayıracak daha fazla vakit bulabilirler. Feyzioğlu'nun masallarında bu duruma şu örnekler verilir:

“Bharmagupta bu kitapla sıfırı bulan ilk bilgin olmuş. O tarihten sonra 10'lar, 100'ler 1000'ler yazılabildi ve sıfırdan küçük hesaplar da yapılabildi. Araplar onun matematiğini geliştirerek dünyaya yaydılar. İnsanoğlu sonsuz hesap yapma olanağına kavuştu.” (YÇ, KU, 99)

Hakan Şanbek'in atı ölünce herkesi bir korku almış. O sırada Şirince Şeşen saraya gelmiş. Hakan ile at hakkında konuşuyormuş. Şirince Şeşen, *“Ah, hükümdarım, sakin olun! Ata hiçbir şey olmadı. Sadece onda bir değişiklik var. O bir şey yemek istemiyor artık. Göz kapaklarını açamıyor, bacaklarını oynatıp kuyruğunu sallayamıyor, hayatın bir kuralı da budur, bunu değiştirme imkânı yoktur.”* (ŞŞ, HŞA, 95) demiş. Şirince Şeşen uygun bir dille hakana durumu anlatmış, diğer insanların yaşamını kurtarmış.

Balıktan bıkan Nogay, İdil kıyısına soğan ekmiş. Bir ses duyan Nogay arkasına bakınca şeytani görmüş. Nogay, şeytana nereye gittiğini sorunca, *“Senin yanına geldim. Baktım soğan ekiyorsun, tek başına yoruluyorsun. Yardım edeyim sana, beni de ortak et soğana!”* demiş. Nogay ve şeytan anlaşmışlar. Soğanı İdil'den sulayıp güzelce büyütmüşler. Sonbaharda hasat zamanı gelince şeytan Nogay'ı kandırmaya çalışmış, Nogay ise kandırılmamak için bir çare düşünmüş. Nogay bir öneri sunmuş, *“Yağmurdan kaçmayacağız, hiçbir yere saklanmayacağız. Kimin üstü başı kupkuru kalırsa, onu ermiş sayacağız, soğanın dip tarafını ona bağışlayacağız. Kabul mü?”* (ŞAŞB, NŞ, 26) demiş. Şeytan kendini ermiş saydığından kabul etmiş. Yaşlı Nogay elbiselerini yağmur yağmaya başlamadan çıkarmış, yağmur bitince giyinmiş; ancak Şeytan'ın bir elbisesi olmadığı için ıslanmış, soğanı Nogay almış.

Padişah bir gün vezirine sormuş: *“Söyle bakalım vezir, o cezve ateşe ne dedi, ateş cezveye ne cevap verdi?”* bu sorunun cevabını bilemez ve on gün izin istemiş. Eve gelip karısına durumu anlatıp yola koyulmuş. Yolda ırmak kıyısında bir değirmende durmuş. Değirmenciye Allah misafiri olarak kabul edip edemeyeceğini sormuş. Değirmenci seve seve kabul etmiş. Değirmenci kızıyla birlikte yaşıyormuş. Kız çirkin mi desen çirkin, gözleri şaşlı, boydan kısa, yüzünde bir tasa. Kız, hoş

geldiniz amca diyerek konuk odasının yolunu göstermiş. Hemen vezirin altına bir minder verdi, yemek hazırlamaya gitmiş. Vezir yattıktan sonra değirmenci kızına adamın sorduğu tuhaf soruları sormuş. Kız hepsinin cevabını söylemiş. Bunun üzerine konuşulanları dinleyen vezir gelip padişahın sorduğu soruyu kıza sormuş. Kız, “*Çok kolay amca cezve ateşe demiş ki: Ben taşar seni söndürürüm. Ateş de cezveye demiş ki: Ben de seni kaynatıp suyunu buharlaştırır, dibini yakarım.*” (HG, DEK, 35) diye yanıt vermiş.

Bir gün saray bahçesine bir yabancı gelmiş, bir daire çizip içine oturmuş. Kimseyle konuşmuyor hiçbir şeye cevap vermiyormuş. Padişah da gelmiş ama yanıt alamamış. Padişah kentteki yaşlı dokumacıyı getirmelerini emretmiş. “*Kentte ünlü bir dokumacı varmış, bilgeler bilgesi bir kişi.*” (HG, SA, 44) Yaşlı adam gelirken ceplerine ceviz doldurmuş, koltuğunun altına da bir horoz alıp gelmiş. Yaşlı adam yabancı adamın çizdiği dairenin içine bir daire çizip oturmuş. Yabancı adam yere darı atınca horozu salmış, bütün darıları yemiş. Yabancı adam yere demir bilyeler atınca cebindeki cevizleri ortalığa saçmış. “*Yabancı adam derhal kalkıp demir leblebileri toplamış, torbasına koyup yaşlı dokumacının ellerinden öpmüş, dokumacı da cevizleri toplayıp cebine koymuş. Yabancıyı kucaklamış ve oradan ayrılmışlar.*” (HG, SA, 46)

Bir gün Elenbay atına binip “*Dokuz oğluma bir anadan bir atadan doğma dokuz kız bulacağım.*” diyerek yola çıkmış. Günlerce yol gittikten sonra Oruskan Han’ın kentine varmış. Atını doğru Oruskan Bey’in evine sürmüştü. Elenbay’ı güzelce ağırlamışlar. Oruskan avdan döndükten sonra Elenbay ile sohbet etmiş. Sohbetin sonunda Elenbay, Oruskan’ın dokuz kızını oğullarına istemiş. Oruskan başlık olarak gerçekleşmesi zor isteklerde bulunmuş. Elenbay’a durumu oğullarına anlattığında Töştük Bey, “*Hepsini ben bulurum, korkulacak bir şey yok.*” (DE, TBKH, 19) demiş.

Birbirine güvenen üç arkadaş yaşarmış bir zamanlar. Bu üç arkadaş servetlerini birleştirip bir iş kurmaya karar vermişler. Uzun bir yola çıkmışlar. Bir köye varınca yorgun düşmüşler. Yaşlı bir nine onları konuk etmiş ve ona, altınları emanet etmişler. Nine tamam deyince gençler ırmağa gitmişler. Arkadaşlardan biri tarağı unuttum bahanesiyle hemen ninenin yanına dönmüş. Nineden altınları istemiş. Bunun üzerine delikanlı altınları istemiş. Yaşlı nine bağırınca ırmaktaki

gençler ver diye bağırması. Delikanlı altınları alıp kaçmış. Daha sonra ırmaktaki iki arkadaş yaşlı kadının yanına gelip paralarının istemişler. Yaşlı kadın olanları anlatmış. Gençler nineyi yargıca götürmüşler, yargıç nineyi suçlu bulmuş. Nine hüngür hüngür ağlarken Çilbik derdini halledeceğini söyleyince inanmamış ama Çilbik akıl vermiş, “*Geri yargıca git. Altın ve paraları adamların alıp gittiğini söyle. Ama üçlü halde getirdikleri gibi üçlü halde götürdüklerini söyle.*” (CÇ, ÇNOB, 86) demiş. Kadın yargıcın yanına varmış ve Çilbik’in söylediklerini söylemiş ve haklı çıkmış.

Irmak kıyısında oynayan İsmail Ebuliz’i gören Fazıl ne yaptığını sormuş. Ebuliz su çarkı yapıp onu arkla taşımaya düşündüğünü söylemiş. Bunun üzerine Fazıl, “*Bu çocuk sandığımdan daha akıllı diye düşünerek çocukların da çok akıllı işler yapabileceğini ilk kez o gün fark etmiş.*” (HOB, İEO, 36)

Arkadaşlarıyla Ebuliz oynarken sırrını açıklamış, “*Bu kabağın içinde başka bir su kabağı büyüttüm. Dikkatli bakın! Kabağın içine biraz toprak, biraz yaprak, bir de tohum koydum, iyice büyüdüler.*” (HOB, DİT, 96) Arkadaşları neden böyle bir şey yaptığını sorunca, “*Sıcak su içmekten öldük! Su soğuk kalsın diye! İçine su doldurdum. Öğleden sonra bakalım hangisi daha çok ısınacak, sizin ki mi benimki mi?*” (HOB, DİT, 96) demiş.

Padişah bir gün yolda giderken yaşlı bir adama rast gelmiş. Adam küçük bir fındık fidanına emek veriyor, dibinin toprağını gevşetiyor, sonra da suluyormuş. Padişah yaşlı adam suladığı fidanın yıllar sonra meyve vereceğini, belki de o zamana kadar yaşamayacağını söyleyince yaşlı adam, “*Sevgili padişahım, senin baban çalışıp devlet gelirini arttırmıyorsa, sen bugün bu devleti nasıl yöneteceksin?*” (MME, TFM, 82) demiş. Yaşlı adamın bu cevabı padişahın hoşuna gitmiş ve ona on altın vermiş.

Yoksul bir adamın eşi ölmüş, üç oğluyla yaşamaya başlamış. Kısa süre sonra adam da ölünce kardeşler sırayla iş aramaya başlamışlar. Büyük oğlan ağanın yanında işe başlamış. Ağa koyunların hepsini doyurmasını ve kendinin de ekmekten bir parça koparmadan tok gelmesini istemiş. Büyük oğlan hayvanları doyurmuş ama kendi aç kalmış. Ağaya darıldığını söyleyince oğlanı çimdikleyip kovmuş. Ortanca oğlan da aç kalınca ağa kovmuş. Son olarak Keloğlan ağanın yanında işe girmiş. Ağa

ekmeği verip Keloğlan'ı dağa göndermiş. Koyunları doyurmuş, kendi de ekmeğin içinden alıp ekmeği tekrar birleştirmiş. Ağa kızısa da anlaşmasını hatırlamış. Keloğlan'dan bir gün sonra için elli koyunun gülerek, elli koyunun zgn şekilde gelmesini istemiş. Keloğlan elli koyunun dudaklarını kesmiş, hepsi güler gibi gelmiş. Elli koyunun da n ayaklarını bağlamış, hepsi surat asık şekilde gelmiş. Ağa Keloğlan'a kızacakken Keloğlan imdiğ atmış. Ağa karısına, “*Git şu ağaca ık kukubayka gibi t, bu herifin işine son verelim, yoksa bizi hep kandıracak!*” (AKA, KKU, 131) demiş. Kadın çıkıp ağaca ötmeye başlayınca Keloğlan sapanı alıp kadını düşürmüş. Ağa Keloğlan'a kızınca Keloğlan, “*İstersen ver ücretimi gideyim, istersen işe devam edeyim.*” (AKA, KKU, 132) demiş.

İrfan sahibi insanlar herkesin bildiği, gördüğü bildiği şeylerden çok farklı anlamlar çıkarabilirler, bu sayede büyük sorunlarla kolayca mücadele edebilirler. Feyzioğlu'nun masallarında bu konuyla ilgili şu örneklere yer verilir:

Padişah buğday tarlasında bir iftiyi görünce selam vermiş. Çiftçi ise, “Allah razı olsun padişahım.” Padişah sormuş, “*Uzaklarda nasılsın?*” ifti, “*Yakına geldi.*” Padişah, “*İkilerde nasılsın?*” “*e bindi padişahım.*” Padişah, “*İki kaz yollasam yolar mısın?*” ifti, “*Derilerini bile soyarım padişahım.*” (YHK, PS, 72) demiş. Vezirlerin anlamadığı bu soruları ifti hemen anlamış ve en iyi cevapları padişaha vermiş.

Alican kuyudan çıkınca kervandakilere başından geçenleri anlatmış. Yaşlı dedenin verdiği bir kese altını göstermiş. Kervandakiler Alican'ı kıskanmaya başlamış. Tüccarlardan biri Alican'a güzel kızıyla seni evlendirmek istiyorum deyip karısına verilmek üzere bir mektup göndermiş. Alican yolda merak edip mektubu okumuş. Mektup şöyle başlıyormuş: “*Benim sevgili karım, sana bu hizmetçiyle kese dolusu altın gönderiyorum. Onu al ve kendisinin kafasını derhal vurdur. Kimse duymasın. Seni zleyen kocan.*” Alican mektubu değiştirip, “*Benim sevgili karım, bu mektubu getiren konuğumu onurla karşıla, kızımı onunla evlendir, beni beklemeden dn bitir. Seni zleyen kocan.*” (M, ALD, 82) Alican tüccarın kızıyla mutlu bir yaşam sürmüş.

Sultan keçi bütün hayvanları yanına çağırmış fakat baykuş gelmemiş. Baykuşu getirmek için kartalı göndermiş, kısa süre içinde baykuşu sultan keçinin

önüne atmış. Sultan keçi ne düşündüğünü sorunca baykuş, “*Acaba dişiler mi çoktur, erkekler mi diye düşünüyorum*” demiş. Keçi hangi sonuca vardığını sorunca, “*Akıllı kafasını düşünncesiz bir kumarbaza teslim etmiş dişileri de sayarsan, erkek sayısı daha çoktur.*” (ŞAŞB, BBO, 21) diye yanıt verir.

Bir zamanlar bir tüccar kervanıyla yola çıkarken hizmetçilerin arasında genç bir delikanlı varmış. Nehirden karşıya geçmek için kervanı sandallara bindirmişler. Irmağın ortasına gelince fırtına çıkmış, kervandaki herkes ölmüş genç delikanlı hariç. Sandala tutunarak kurtulmuş fırtınadan. Karaya çıkınca insanların kendilerine doğru koştuğunu görünce korkmuş. Gencin üzerine süslü bir kaftan giydirmişler. Neler olduğu sorunca yaşlı bir adam, “*Bizim ülkemizde hakanı sadece bir yıllığına tahta çıkarıyoruz. Bir yıldan sonra onu götürüp yılan ve akreplerin kaynaştığı yılan dağının eteğine atıyoruz. Bir anda sürüngenlere yem oluyor. Sonra kentimize gelecek ilk yolcunun yolunu bekliyoruz. Bu sefer şansımıza sen çıktın. Yeni hakan sensin, seni seçtik.*” (BKBİKS, AKD, 97) demiş. Bunun üzerine delikanlı hakan olarak, “*Şu koca ırmaktan yılan dağına bir ark açacaksınız. Dağ sulanacak.*” (BKBİKS, AKD, 98) demiş. Bir çark yapıp dağ sulanmış; akrep ve yılanlar dağılmış, dağ yemyeşil olmuş.

Bir zamanlar Süt Gölü’nün kıyısında birçok kurt yaşarmış. Buradaki kurtlara Şaman Kurt ile Bilge Kurt yol gösterirmiş. İki kurt bir gün yiyecek aramaya giderken diğer kurtlar, “*Siz gitmeyin, siz bizim büyüğümüzsünüz, size hürmet ederiz, her ihtiyacınızı getiririz.*” dese de kurtlar yola çıkmışlar. Kurtlar acıkınca bir tane taya saldırmışlar. Tayı yerken Şaman Kurt, Bilge Kurt’a ne düşündüğünü sorunca, “*Düşünceme göre bu atın bütününi yemek doğru olmaz. Biraz ölçülü yiyelim, gerisi yarına kalsın, yoksa sonu kötü bitebilir.*” (ÖO, ŞKBBK, 143) demiş.

Bir zamanlar karanlık bir ormanda cesur bir teke yaşarmış. Mavi gözlü bir bozkurt keçinin çadırının yanına gelmiş. Kurt keçiye alnındaki beyazlığı sorunca, “*Hançer! Kurt ve ayılar bana saldırdığında hançeri çekiyorum, onları biçiyorum.*” (ÖO, CET, 148) demiş. Kurt çenenin altındaki sakalı sorunca, “*Mendil! Kurt ve ayıları yedikten sonra ağzımı siliyorum.*” (ÖO, CET, 148) demiş.

Günün birinde uyanık bir çerçici, Keloğlan’ın köyünde bedava yemek için kafasından hikâyeler uydurmuş. Keloğlan’a övgüler düzüp azıcık parayla hem

kendinin hem eşeginin hem de tavuklarının doymasını istemiş. Keloğlan pazardan gelmiş, çerçici elindeki karpuzu sorunca, “*Karpuz aldım dayı. İçini sen yersin, çekirdeklerini tavukların, kabuğunu da eşegin. Hepinize yeter.*” (KKH, ÇEK, 66) demiş.

Bir zamanlar Tercan adında bir tüccar ve hizmetçisi İlyas yaşarmış. Aralarından hiç su sızmaz, baba oğul gibilermiş. Bir gün Tercan derin düşüncelere dalınca İlyas, “*Ağa ne düşünüyorsun? Derdini söylemeyen derman bulamaz. Söyle, bir çare bulalım.*” (KKA, İDG, 25) demiş. İlyas’a tüccar iflas ettiğini söyleyince İlyas, “*Üzüldüğün şeye bak Ağa! Götür beni sat. Kazanacağın parayı sermaye yap!*” demiş. Tüccar, İlyas’a gülerek kimsenin ona çok para vermeyeceğini söylemiş. İlyas, “*Ağa, ben dünyada üç şeyi çok iyi tanırım: İnsanı, atı ve mücevheri. Sen götür beni köle pazarına. Beş yüz altından aşağıya vermem de. Bak nasıl alıcı bulacaksın. O para da sana iyi bir sermaye olacak.*” (KKA, İDG, 26) demiş.

Melik Mehmet babasına sarayın bahçesindeki tek sihirli elmayı yedirebilmek için nöbet tutmaya başlamış. Gece uyku bastırınca “*Okunun ucunu başparmağına batırmiş, kanayan yaraya ısırğan otu sarmış...*” (AD, MMDY, 104)

İlim irfan sahibi insaların düşünceleri sorunların çözümüne fayda sağlar. Bu sebeple insanlar ilim irfan sahibi olanlara karşı saygı duyarlar, bir sorunla karşılaştıklarında onlardan yardım isterler. Feyzioğlu’nun masallarında bu hususla ilgili şu ifadeler yer alır:

“*Bir genç, tıp fakültesini kazanmış ama parası yokmuş. Bir yolcu onu okutmaya başlamış. Sonunda genç, iyi bir doktor olup bir hastanede göreve atanmış: İşini seven, hastalara yardım eden, kısa sürede olmuş sayılıp sevilen.*” (YHK, YAA, 90)

“*Altın Horoz derler bir kutlu dede varmış. Görmüş geçirmiş, bilge bir kişi. Kendinden önce gelen bütün kitapları okumuş, bir derya, bilgi deryası...*” (PBA, HAH, 83)

Mecit dönülmez yoldan giderken üç yiğidin kavga ettiğini görünce, “*Derdiniz ne ey yiğitler, kavganız neden?*” diye sormuş. Onlar da babalarından kalan mirası

paylaşamadıklarını söylemişler. Bunun üzerine Mecit, “Üçünüz de birer testi alın, şu ırmağa varın. Kim doldurup birinci gelirse o sopayı alsın, ikinci gelen şapkayı hak etsin! Halı ise üçüncüye kalsın!” (MÇ, İYY, 134) demiş ve kardeşlerin kavgası sona ermiş

Hüseyin Baykara han olunca Ali Şir Nevai’ye, “*Sensiz ben ne yaparım Alişir? Sensiz bu devleti nasıl yönetirim? Sen şair, sen bilge kişisin.*” (MÇ, ALG, 145) dermiş.

Ahmet ile Hüseyin altınları çocuklarına verme konusunda anlaşmışlar. Altınları uzatınca çocuklar, “*Kusura bakmayın. Size saygıda kusur etmeyeceğiz; ama niçin altına ihtiyacımız olsun? Sizin kendiniz bizim için en değerli hazinelerden daha değerlisiniz. Bizi siz mutlu ettiniz. Biz bu iki sevginin gücüyle her şeyi elde edebiliriz...*” demişler. Tartışma dördü arasında devam edince “*Sonunda yine ülkenin en sevilen aksakalına, en dürüst bilge kişisi Şirince Şeşen’e gitmeye karar vermişler.*” (ŞŞ, DGS, 15)

Aygüzel kiminle evleneceğine karar veremeyince Şirince Şeşen gelmiş. Üç kardeşten hangisiyle evlenmesi gerektiği konusunda “*Ben, Aygüzel’in bu hediyeler için en çok emek vereni ve en hünerli hediye getireni seçmesini dilerdim. Ama karar yine de kendisinin.*” (ŞŞ, AŞŞ, 57) demiş ve oradakiler bu düşünceyi kabul etmişler. Kardeşler başlarından geçenleri anlatmışlar. Küçük kardeşin Aygüzel için etinden bir parça verdiğini duyunca Kağan ve Aygüzel küçük kardeşin boynuna sarılmış. Kağan, “*Benim damadım sen olacaksın oğul, benden sonra kağanlığı sen yapacaksın. Kardeşlerin de senin vezirlerin olacak. Sana gelince aksakal. Sen de bu ülkenin başyargıcı olacaksın. Sana uzun ömürler dilerim...*” (ŞŞ, AŞŞ, 59) demiş.

Nogay hanlarından birisi bir rüya görmüş. Korku içinde uyanmış, rüyasını yorumlayacak birini aramaya başlamış. “*Vezirler, vekiller toplandı, kimse bu rüyayı yorumlayamadı. Yorumcular kaçıp saklandı. Yaşlı bir Nogay cesurca ortaya çıkmış ve Nogay, ‘Ben yorumlayacağım rüyayı, bana üç gün izin verin.’*” (ŞAŞB, NA, 36) demiş. Yaşlı Nogay düşünceli düşünceli yolda yürürken karşısına çıkan bir yılan rüyayı yorumlayabileceğini ama buna karşılık alacağı altınların yarısını istediğini söylemiş. Yaşlı Nogay şartları kabul edince yılan, “*Halkın kurt gibi olacağını gösteriyor. Halka iyi davransın, paçayı kurtarsın.*” (ŞAŞB, NA, 36) demiş. Başka bir

rüyayı yorumlarken yılan, “*Koyun berekettir, yün ile serçe muhabbettir. Yumurtadan çıkan çocuklar ise gelecektir. Hakanın ülkesi uzun ömürlü olacak, halkın sevgisini kazanacak.*” (ŞAŞB, NA, 39) demiş. Yılanın rüyayı yorumlamasıyla herkes derin bir nefes almış.

Bir zamanlar ırmak kıyısında insanlar yaşarmış. Bu insanların bir kağanı varmış, herkese yoktan iş çıkarırmış. Bütün insanları çalıştırır ama bir çöp bile kıyamazmış. Bir gün Çastay çalışmak için kağanın yanına gitmiş, iş istemiş. Ekmek için Kağan akşama kadar çalışacağını ve sonunda sorduğu soruya doğru yanıt vermesi gerektiğini söylemiş. Çastay dede ve kardeşleri soruya yanıt verememişler. En küçük kardeş Molak, kağanın sorularına cevap vermek için saraya gitmiş, kağanın huzuruna çıkmış. Kağanın hoşuna gidecek yanıtlar vermiş. Kağan, “*Benim yurdumdaki en akıllı çocuk sensin. Burada ne yapılmayacağını çok iyi biliyorsun. Akırmak’ın yanında sana büyük bir toprak veriyorum. Orayı işle, ekmeğini kazan, kazandığından bana da getir bazen...*” (ÖO, BNY, 54) demiş.

Ülkenin kuzeyinde çocuğu ve karısıyla yaşayan Ağanak adında yaşlı bir kişi varmış. Oğlu Ak Tunga bilge bir kişiymiş. Güneyde yaşayan Karagay Kağan Ak Tunga’nın bilgeliğini öğrenince yaşlı adama elçi göndermiş. Elçi, “*Karagay Kağan dedi ki: Sen atlara seyislik yapacaksın, karın inekleri sağacak, oğlun da kağanın oğlu Gök Dalay’a bilgelik öğretecek. Sana on gün izin. Gelmezsen yandın.*” (ÖO, ÖAT, 62) demiş.

“*Bir zamanlar bir kağan yaşarmış; çalışkan bilge ve zengin. Yurt büyük, hayvanları bol. Halk kağanı çok severmiş.*” (ÖO, İİK, 101) Irmak boyunca uzanan yurt toprakları çok verimli ve sulaktır. Bir gün tek damla su akmaz olmuş. Balıklar ölmüş, kuşlar göç etmiş. Bunun üzerine kağan kurultayı toplantıya çağırılmış. Halk toplanıp gelmiş. Kağan ne yapmaları gerektiğini sormuş. Herkes konuşmaya başlamış, sadece yüz yaşında bir bilge ana susuyormuş. “*Herkes onun düşüncesini merak ediyormuş. Zira onun görmüş geçirmişliğine ve bilgisine herkes güveniyormuş.*” (ÖO, İİK, 102)

Kara karga, ala kargaya neden yavrusu olmadığını sorunca ala karga avcılar çok olduğu için yavrusu olmadığını söylemiş. Kara karga, “*Yavruna kaçmasını öğretirsin, yavrusuz karga mı olur? Üstelik tüylerin ala, soyun tükenirse kalırım ben*

kapkara.” (HG, AKKA, 10) demiş. Ala karga bir yumurtanın üzerine çökmüş, bir yavru dünyaya gelmiş. Ala karga yavrusu büyüyünce ona, *“Artık özgürsün yavrum. İstedğin her yere uçabilirsin. Ama önce bir öğüdüm var sana, şunu unutma sakın ha! Öğüdümü iyi dinle, sonra uç uçabildiğin yere. İnsanoğlu elinde sopayla gelirse, hemen kaç. Sopası yok da taş atmak için yere eğilirse yine kaç, canını kurtar.”* deyince yavru karga, *“Taşı insanoğlu cebine koymuşsa ne yapayım ana?”* (HG, AKKA, 11) demiş. Ala karga, *“Yavrum sen öğüdü yuvada almışsın. Artık git gidebildiğin yere!”* (HG, AKKA, 11) deyip yavrusunu göklere salmış.

Bir köye güzel bir gelin gelmiş. Bütün çocukları çok severmiş, çocuklar da onu. Yaz vakti hamile haliyle çalıştıktan sonra ekin yığının yanına uzanmış. Açık ağzından bir yılan içeri girmiş. Durumu gören kayınbabası hemen Hilal halayı çağirtirmiş. *“Hilal hala köy hekimiymiş, bitkilerle her hastalığı, kırık çıkığı iyi edermiş.”* (HG, YB, 20)

Sabit Bin Kurra Bağdat’ta eğitimini tamamlayıp doktor olmuş. Bir gün kasabın aniden öldüğünü duyunca hemen yanına koşmuş. Önceden hazırladığı ilacı kasaba içirmiş. Bu olay Sabit Bin Kurra *“Ölüyü diriltti!”* diye Bağdat’ta yayılmış. *“Sabit Bin Kurra’nın ününe ün katmış. Halifenin başdoktoru ve Bağdat Bilimevi’nin saygın bir üyesi olmuş. Hint’ten Yunan’a kadar kendinden önce yaşamış bütün bilginlerin kitaplarını okumuş. Bir çeviri gurubu ile onları Arapça’ya çevirmiş, kitapların eksik ve hatalarını arkadaşlarıyla düzeltmiş.”* (AD, HBU, 84) Balıkçioğlu’nun anlattıklarından sonra sultan önünde eğilmiş. Nedeni sorunca, *“Bilgili insanın önünde eğilir, onu iyi anlattınız. O, Harran’ın yüz akıdır, Harran’da bilimi başlatandır. Harranlı bütün bilim insanlarının atasıdır.”* (AD, HBY, 85) demiş. Balıkçioğlu sultanın kitaplığının önünde dolaşırken, *“Sizin en büyük hazineniz bu kitaplar sultanım... Tarihçilerin yazdığına göre bu kitaplar ve bu çeviriler dünyayı yeni bir gelişmenin eşğine getirdi. Bütün dünya ileri fırlamaya hazır. Bütün bunları başaranlardan biri o oldu... Sabit Bin Kurra, Harranlı büyük usta!”* (AD, HBU, 86) demiş.

Sadık dede babasının verdiği görev üzerine kervanla birlikte Hindistan’a gitmiş. Giderken arşın ile yolu ölçen birini görür ve ne yaptığını anlayamamış. Hindistan’a vardığında ise gençlerin kitap okuduğunu görüp bir anlam verememiş.

Herat'a dönünce yolda gördüklerini babasına anlatmaya başlamış. Yolda birinin arşınla yerleri ölçtüğünü söyleyince babası, *"O gördüğün El Biruni'dir. Büyük bir bilgin. Yerleri gökleri ölçen adam. Her şeyin sırrını öğrenmeye çalışıyor. Geçmişini araştırıyor, her konuda soru sorup cevap arıyor. Buluşları var, yazdığı kitaplar var..."* (DE, M, 70) demiş. Sadık dede yolculuğun devamını anlatırken kralın kızı Mohistara'nın Siddhanta adlı kitabı okuyup anlayan kişiyle evleneceğini anlatınca babası, *"O kitap matematik ve astronomi üzerine yazılmış çok kapsamlı bir kitaptır. Ben de Mohistara olsam o kitabı anlayanla evlenirdim, akıllı kız..."* (DE, M, 71) demiş.

Tüccar İlyas'ı pazara getirip beş yüz altın istediğini söyleyince vezirin tuhafına gitmiş. Vezir durumu hakana arz edince hakan kölenin alınmasını istemiş. Bir gün hakanın huzuruna bir at getirmişler. Atın nasıl olduğunu sorunca İlyas, *"Hakan'ım, bundan yarış atı olmaz, koşum için ise bundan iyisi yoktur."* (KKA, İDG, 27) demiş. İlyas atın yarış atı olmayacağını kanıtlayınca hakan, *"Bundan sonra İlyas benim çöreğimden yiyecek."* (KKA, İDG, 29) demiş. Başka bir ülkenin kağanı hediye olarak yumurta büyüklüğünde elmas göndermiş. Herkes elmasa hayran kalırken hakan İlyas'ın fikrini sormuş. İlyas elmasın on altından fazla etmeyeceğini söylemiş. İlyas bu düşüncesini kanıtlayınca hakan, *"Bundan sonra İlyas benim soframda yemek yiyecek!"* (KKA, İDG, 29) diye buyruk vermiş.

Bir zamanlar bir kağan ülkesinde yaşayan dünya güzeli bir kızı merak etmiş. Halk kendisini kızın yanına giderken görmesin diye gece sokağa çıkma yasağı ilan etmiş. Güzel kızın evine varınca hizmetliye hanımını çağırmasını söylemiş. Hanım, *"Git kağana söyle. Güzel bir mendilim var. Ne çok oyalıdır ne de çok boyalı. Bu mendili kim bana hediye etmiş olabilir?"* diye sormuş. Hakan annesi yanıtını vermiş. Bunun üzerine dünyalar güzeli, *"Çok memnun oldum. Şimdi git söyle, hoş gelmiş, dönüp gidebilir."* (KKA, İDG, 31) demiş. Aynı soruya hakanın kullukçusu İlyas, *"Kabulümdür."* deyince güzel kız İlyas'ı içeri almış. Hakan İlyas'a kendinin nasıl biri olduğunu sormuş. İlyas Hakan'ım sen çok temiz yürekli bir çörekçinin oğlusun, demiş. Hakan duruma kızsız da İlyas Hakan'ı ikna etmiş. Hakan dünyalar güzeli ile İlyas'ın düğünlerini yapmış düğünün sonunda *"İnsanı tanıyan, bilge kişi sensin, hakanlığa yaraşan da sensin!"* (KKA, İDG, 38) deyip başındaki tacı İlyas'ın başına koymuş.

Güvercin kız yeni bir halı dokumuş, Çilbik sihirli halıyı pazara götürüp satarken Hakan halıyı görmüş. Hakan Çilbik'e halıyı bulunca bütün yaşadıklarını anlatmış. Hakan vezire halıyı almasını ve bu adamın böyle kültürlü bir kadınla nasıl evlendiğini araştırmasını istemiş. Çilbik eve gelip olanları anlatınca Güvercin kız Çilbik'e sırlarını söylediği için kızmış. Çilbik, kağanın şimdiye kadar kimseye kötülüğünün dokunmadığını söylese de Hakan Çilbik'i yanına çağırıp halıyı dokuyanı getireceksin, yoksa kellen gidecek, demiş. Bunun üzerine Çilbik aklındaki soruları sormadan Güvercin kızın yanına gelmiş. Durumu anlatmış. Güvercin kız, *"Eğer hakan'ın sorusunu anlayamazsa, yaşlı bilgelere soracağız. Başka olanağımız var mı?.."* (CÇ, ÇGA, 71) demiş.

Uzak bir hakanlıkta yoksul bir adam yaşarmış. Adam yoksulluğa bir çare ararmış. Bir gün oğlu, *"Baba neden götürüp beni satmıyorsun?"* demiş. Adam çocuğa seni kim alır diye sorunca çocuk, *"Sen götür beni pazara. Ben üç şeyi çok iyi tanır ve bilirim: Atları, cevheri ve insanları. Götür ve bu yeteneklerimi anlat, alıcı çıkar."* (CÇ, SÇ, 96) demiş. Hakan bir altın verip çocuğu satın almış. Bir gün bir atın nasıl olduğunu sorunca çocuk huysuz bir at olduğunu ve hakanın ölümünün bu at yüzünden olacağını söyleyince çocuğu takdir etmiş. Daha sonra hakanın kızının elmas yüzüğü düşüp kırılınca yerine bir yakut yüzük beğenmişler. Hakan çocuğa sorunca yakutun içinde kurt olduğunu ve kırılacağını söylemiş. Çocuk yakutu ikiye bölüp kurdu gösterince hakan, *"Bundan sonra bu çocuk benim soframda yemek yiyecek."* (CÇ, SÇ, 100) demiş. Hakan bir gün kendisinin nasıl bir insan olduğunu sorduğu zaman çocuk bir kölenin oğlu olduğunu söylemiş. Bunun üzerine zindana atmışlar. Ama annesine sorunca kendisinin bir kölenin oğlu olduğunu öğrenmiş. Çocuğu zindandan çıkartıp, *"Bundan sonra hakan sensin. İnsanı tanıyan, bilge kişi sensin. Hakanlığa yaraşan da sensin!"* (CÇ, SÇ, 103) demiş. Çocuk bu teklifi yine irfan sahibi birine yakışacak şekilde; hakanın halkı tarafından çok sevildiğini, babasının kim olmasının bir önemi olmadığını söylerek reddetmiş.

Bir varmış, bir yokmuş zamanın birinde adsız bir kentin hakanı varmış. Günlerin birinde bir oğlu olmuş. *"Çocuğa ad koymak için bilge kişileri çağırmişlar. Herkes bir ad demiş. Beğenmemişler. En sonunda en yaşlı, en bilge kişi Korkud Dede gelmiş: Ben çocuğun adını Anarbay koydum."* (HG, KM, 55) demiş.

Bir zamanlar Slav Güzeli adında dünyalar güzeli bir kız yaşarmış. Bu kız geleceği görür, yaptığı resimler canlanır, sihir yaparmış. Babasından izin alıp dağların başına bir saray yapmış, burada yaşamaya başlamış. Bir gün kendi resmini yapmış ve altına şartlarını yazmış. “*Birincisi: Mertliği, dürüstlüğü ile dillerde şan olsun, kulaktan kulağa geçsin. İkincisi: Akıyla mucizeler yaratsın, kale yollarının büyüsunü bozabilsin. Üçüncüsü: Bana kavuşmak istiyorsa hüneriyle beni hayrete düşürsün. Bacadan değil kale kapısından yanıma yol açsın. Dördüncüsü: Bu üç koşulu başaran yiğit atamın kentteki sarayına gitsin. Gelip sarayda ona sorular soracağım. Doğru yanıt verirse kendime onu er seçeceğim.*” (YDB, SGM, 143) Bir Han Oğlu kızın ününü duyup âşık olmuş. Yollara koyulmuş, akıl danışmak için bir aksakalın yanına gitmiş. O da büyülerin nasıl bozulacağını, kaleye nasıl girileceğini öğretmiş han oğluna. Han Oğlu kızın çok hoşuna gitmiş ve babasının sarayında sınav yapmış, soruları da bilince Slav Güzeli Han Oğlu’yla mutlu mesut yaşamış.

Fazıl ırmağın kıyısında yürürken çocukların yiyip yere attığı karpuz kabuklarına basıp düşmüş. Fazıl başından geçenleri çocuklara anlatınca çocuklardan biri onunla saraya gelmek istemiş. Başta kabul etmese de Fazıl çocukla birlikte saraya gelmiş. Beyin kendisini beklediğini söyleyince hemen yanına almışlar. Fazıl, altınları yediğini Hazer’i bulamadığını söylemiş. Bey vezirlerinden birine sorunca adamın asılması gerektiğini söylemiş. Çocuk vezire katil diye bağırmış. Bey diğer vezirine sorunca vezir, “*Ben olsam Hazreti Hazer için bu yoksul adama kıymazdım beyim. Onu bağışlayıp evine yollardım. Çocukları sevinir, karısı size dua ederdi.*” (HOB, HH, 28) demiş. Çocuk sevinçle havaya sıçrayıp, “*İşte beyim, işte bu! Taa kendisi! Kırk yıldır Hazreti Hazer yanınızda oturuyor da siz onu bulamıyorsunuz. Kırk günde bu yoksul onu nasıl bulsun?*” (HOB, HH, 29) demiş. İsmail Ebuliz, Fazıl’ı asılmaktan kurtardıktan sonra birlikte saraydan çıkmışlar. Sohbet ederken Fazıl İsmail Ebuliz’e, “*Aferin, aferin! Babana yaraşanı yaptın. O da mert ve iş bilir adamdır. O da akıllıdır, yoksulun yanındadır.*” (HOB, HH, 32) demiş.

Ebuliz’i kıskanan arkadaşı Mizo ırmağın kıyısına yaptığı arkı dağıtmış. Saraydan dersten gelen Ebuliz çok kızmış. Arkadaşları ile arkı tekrar yapmak için işe koyulmuşlar. Arkın kenarını düzeltere düzeltere oyun yerine ilerlemişler. Hava çok sıcak, iş zor. Uzun süren yorucu bir çalışma. Çarkın direklerini de arkın kıyısına dikmişler. Çarka gelen suyu daha yüksekte akıtmak istiyorlarmış. “*Ebuliz sarayda*

ders aldığı için arkadaşları daha ciddiye alıyormuş. Çarkın başına kümelenmişler. Bir katkıda bulunmak için kafa patlatıyor, durmadan yeni bir düşünce ileri sürüyorlarmış.” (HOB, YG, 58) *“İsmail Ebuliz hemen bir söğüt dalı kesmiş, içini kabuğundan ustalıkla sıyrılmış, kabuğunu bir oluk gibi kullanmak için hazırlamış.”* (HOB, YG, 59)

Ebuliz babasına kuyunun başında yaşanan su kavgasını anlattıktan sonra *“Diyorum ki, kuyunun üstüne bir çark yapalım, kovanın ipini o çarkın üstüne saralım, kova duvarlara çarpmadan su çıkarsın.”* (HOB, YİÇ, 82) demiş. Babası da ona hak vermiş.

Ebuliz, sabah erkenden bahçeye fırlamış, Hasan da arkasından koşmuş. Bahçede domates, soğan, karpuz, kavun yetişmiş. Daha önce içi içe ektiği su kabakları arada boşluk kalmayacak şekilde büyümüş. Hasan merakla bakmış: İçteki kabağın ağzı, dıştaki su kabağının ağzından dışarı doğru uzamış. İki kabağın arasında ince boşluk var. O boşluğa yapraklar doldurmuş. Neden böyle yaptığını Ebuliz’e sorunca, *“İşte böyle! İyice bak! İçine su koyacağım, su ısınmayacak.”* (HOB, BSA, 93) demiş.

Padişahın kızı penceren karın yağışını izlerken iki karganın kavga ettiğini görmüş. Kargalardan birinden bir damla kan, diğerinden bir telek düşmüş oradan geçen iki kişi kanla tüyü görünce *“Hüsnü Yusuf güzelliğine benziyor.”* demişler. Kız Hüsnü Yusuf’un kim olduğunu merak etmiş, yemeden içmeden kesilmiş, yataklara düşmüş. Saraya gelen yaşlı bir kadın, *“Ben kızınızın derdini anlarım padişahım. Siz önce bir tavuk buldurun, kırk gün boyunca sadece tek bir mısır tanesi yedin, kırk gün sonra beni çağırın!”* (AKA, PKHY, 42) demiş.

Bir zamanlar bir hakan evlilik çağına gelmiş kızıyla birlikte yaşıyormuş, kıza farklı ülkelerden hanlar hakanlar gelse de kimseyle evlenmeyi kabul etmiyormuş. Hakan kızına kiminle evlenmek istediğini sorunca kız bir üç yalan içinde kırk masal anlatan biriyle evlenmek istediğini söylemiş. Hakan yurdun dört bir yanına çığırkanlar göndermiş. Bu sesi kendi halinde ormanda kuru dal toplayan yoksul bir genç duymuş. Genç, *“Ooo!.. İşte bu konuda iyiyim..”* deyip saraya doğru yola koyulmuş. Sarayın kapısındaki nöbetçilere hakanın kendini çağırdığını söyleyince nöbetçiler oğlana inanmamışlar. Hakana iki yüz koyun vergi getirdiğini söyleyince

hemen huzura almışlar. Hakan koyunları sormuş genç, “*Hürmetli hakanım, izin verin önce bir çift söz anlatayım.*” (TB, ÜYKM, 93) demiş. Genç uydurduğu masalı anlatmaya başlamış; aksakallar, kız, hakan dinlemiş. Hakan gencin derhal dışarı çıkarılmasını isteyince kız evlenmek istediği adamın bu genç olduğunu söylemiş. Aksakallar, “*Ne söylediyse güzel bir masaldır, bu gençte çok iyi bir masal vardır...*” (TB, ÜYKM, 96) demişler.

Bir zamanlar Möge Sarık adında bir şaman yaşarmış, onu herkes tanımış. “*Möge Sarık’ın ne karısı ne çocuğu varmış, köyden köye dolaşır, insanların sıkıntılarını anlarmış, acılarını paylaşır, onlara umut olurmuş.*” (TB, MSK, 130) Bir gün yolda giderken ağzı bağlı bir çuval bulmuş, sevinç içinde çuvalı açarken çuvalın kıpırdadığını görmüş. Çuvalın içinden bir kurt çıkmış, Möge Sarık’a teşekkür etmiş ama yine de yiyeceğini söylemiş. Möge Sarık bir işinin olduğunu söylemiş kurt merak edince Möge Sarık, sıkıntıda olan bir kadın olduğunu, ona yardım edeceğini söylemiş. Yola çıkmışlar. Möge Sarık, “*Ben seni kurtardım ama sen beni yemek istiyorsun, çok haksızlık ediyorsun! Birilerine soralım, hangimiz haklı isek o karar versin.*” demiş, kurt da kabul etmiş. Yolda bir öküzü görmüşler ve kimin haklı olduğunu sormuşlar. Öküz olayı anlayamamış ve “*Şu ilerideki ormanın bir kıyısında bir beyaz tavşan yaşıyor. Çok akıllı bir tavşan, çöze çöze bu sorunu o çözebilir...*” (TB, MSK, 133) demiş. Tavşan Möge Sarık’ı dinlemiş ve kurdun o çuvala nasıl sığıdığına inanmadığını söylemiş, kurt çuvala girince ağzını bağlamış. Möge Sarık kurttan kurtulmuş.

Yartı Kulak yağmurlu bir günde devesiyle dağlarda kalmış, sıırılsıklam olmuş. Yartı Kulak, ailesinin üzüleceğini düşünmüş, sonunda devenin kulağının içine girip oturmuş. Deve sevdiği yerlere doğru yol almış. Yağmurun yavaşladığı bir yerde bir oğlan çocuğu deve buldum diye sevinerek deveyi köyüne götürmeye çalışmış, Yartı Kulak devenin kulağından bağıınca çocuk deveyi bırakıp kaçmış; ancak bir kâhin konuşan bir deveyi bulduğuna çok sevinmiş. Hakanın eski başkahini hemen deveyi saraya doğru götürmeye başlamış. Kâhin deve konuştuğunda, “*Bırakır mıyım seni? Sarayın en gözde falcısı, en önde gelen hekimi, en iyi bilenleri bendim. Hakana en sağlıklı bitkileri yedirir, ilaçlarını ben yapardım.*” (YK, YKKD, 158) demiş.

Kâhin konuşan deve ile birlikte saraya gelmiş, hakanın huzuruna çıkmak istediğini söylemiş. Yartı Kulak sarayın güzelliğine hayran kalmış. Hakan vezirleriyle birlikte sohbet ediyormuş. Başvezir, yağmur ve kar sularının göletlerde toplanıp satılmasını teklif etmiş. Herkes alkışlasa da Yartı Kulak bu duruma çok kızmış. Kâhin hakanın göletleri oluşturmak için emir vermesini fırsat bilerek hakana bilgin devenin de görüşünü almasını rica etmiş. Hakan bilge bir deve ile daha önce karşılaşmadığı için şaşırılmış. Hakan deveye kim olduğunu sorunca Yartı Kulak, “Ünlü bir bilginim ben, matematikçi, görkemli sarayları yapan mimar, enlem ve boylamları ölçen El Biruni, bütün hastalıkları iyileştiren İbni Sina... Bütün bilgileri babamın babasından aldım. Ona dedesinin dedesinin dedesi miras bırakmış.” (YK, YAKH, 168) demiş.

Zamanın birinde yoksul bir kadınla dokuz oğlu yaşarmış. Sekiz oğlu sürekli kadını döver, sadece en küçük oğul anasına yardım ermiş. Oğulların tavrından bunalan yaşlı kadın hakanın yanına gitmiş. Başından geçenleri hakana anlatmaya başlamış, “Bunlarla ben nasıl başa çıkacağım, bilemiyorum. Ne olur bana yardım edin, gücüm kuvvetim kalmadı!” (PHSSB, BADO, 33) demiş. Hakan kadına yardım etmek için oğullarına birer Çerkez kabanı örmesini ve yeteneğini söyleyenlere onları vermesini söylemiş. Hepsini yeteneklerini söylemiş, kadın hakanın yanına gelip durumu anlatmış. Hakan kaybolan kızını bulma görevini dokuz kardeşe vermiş.

Bir zamanlar yaşlı bir ana ile tembel oğlu Çilbik yaşarmış. Kadın canına tak ettiği bir gün iş araması için Çilbik’i evden kovmuş, Çilbik yola koyulmuş. Yolda hızlı koşan kurt Çilbik’ten yardım istemiş. Çilbik kurdu hemen heybesine saklamış, avcuyu hemen oradan uzaklaştırmış. Kurt heybeden çıkınca Çilbik’e yine de onu yiyeceğini söylemiş. Çilbik üç hayvana sorulmuş eğer ben suçluysam ye beni demiş. At ve köpek Çilbik’i suçlu bulmuşlar. Baykuşa olayı anlatınca “Olmaz sığamazsın! Görmeden inanmam!” (PHSSB, ÇİB, 49) demiş. Kurt olayı göstermek için heybenin içine girince Çilbik heybenin ağzını kapatmış. O günden sonra baykuşlar hayvanların bilgisi olmuş.

Günün birinde Çilbik’in anası ölmüş. Çilbik derme çatma evde yapayalnız kalmış. Annesinden sadece bir dokuma tezgâhı ve bir şişe ilaç kalmış. Bir gün Çilbik ava çıkmış. Bir akbabanın güvercinlere saldırdığını görmüş. İki güvercin kaçarken

bir güvercini akbaba yakalamış. Çilbik yayını gerdiği gibi akbabayı vurmuş, Güvercini kurtarmış. Çilbik uyandığında güvercinin güzel bir kıza dönüştüğünü görmüş. Güvercin Kız ile Çilbik evlenmiş. Çilbik ava giderken Güvercin Kız güzel halılar dokuyormuş. Çilbik bir gün halıları satarken hakan pazara gelmiş, hakan halıları nasıl yaptığını sorunca Çilbik, Güvercin Kız'ı nasıl bulduğunu tek tek anlatmış. Güvercin Kız sırrını başkalarına verdiği için Çilbik'e kızmış. Kısa süre sonra Güvercin Kız'ın korktuğu başına gelmiş, hakan Çilbik'i yanına çağırılmış ve eşini getirmesini söylemiş. Çilbik durumu eşine anlatınca Güvercin Kız, "*Eğer hakanın sorusunu anlayamazsak yaşlı bilgelere soracağız, başka olanağımız var mı?..*" (PHSSB, ÇGK, 55) demiş.

Bir zamanlar ak sakallı, geniş alınlı çekik gözlü bir Şaman Dede yaşarmış. Bu dede güler yüzlü, darda kalanlara yardım eden, herkesi seven... Neşeli insanlara sipsi çalar, sevinçlerine sevinç katarmış. Kimsesiz çocukları yedirir, içirir, hayvanları korumaya almış. "*Herkesin başvurduğu, söz danıştığı kutlu bir kişiymiş.*" (PHSSB, ŞDO, 74)

İlim irfan sahibi olmanın önemiyle ilgili Feyzioğlu'nun masal kitaplarında 92 farklı ifadeye yer verilmiştir. Bu ifadeler *Öksüz Oğul* ve *Herşey Oyunla Başladı* masal kitaplarında 9 farklı yerde geçmektedir.

4.1.17. Kanaatkârlık

Elindekenden hoşnut olma durumu, kanıklık, yeter bulma, yetinme, fazlasını istememe anlamına gelen kanaatkârlık insanın daha mutlu olmasını sağlar. Elde ettiği kazanca rıza gösteren insan kalben de huzurlu olur.

Sahip olduklarıyla yetinmesini bilenler ellerine şükredip huzurlu bir yaşam sürerler. Feyzioğlu'na göre mutluluğun anahtarı kanaatkârlıktır. Feyzioğlu masallarında bu konuyla ilgili şu örneklerle yer verir:

Palandöken eteklerinde bir çiftçi yaşarmış. "*Çaresiz değilmiş ama bolluk içinde de değilmiş, ailesiyle zar zor geçinip gidermiş. Sofrasına her gün doyacak kadar yemek, karınlarını ısıtacak kadar çay bulunurmuş. Azla yetinmeyi bilir, 'buna da şükürler olsun' der, çocuklarıyla mutlu olurmuş.*" (HG, KUA, 75)

Bir zamanlar mutsuz bir padişah yaşarmış; çünkü tek oğlu çok hastaymış. Ülkenin en iyi tabipleri bir derman bulamamış. Bir müneccim padişahın oğluna mutlu bir adamın iç gömleğini giydirmesi gerektiğini söylemiş. Padişah, en mutlu insanın iç gömleğini getirmek için vezirlere görev vermiş. Vezirler zenginlerin mutlu olduğunu düşünüp en zengin insandan iç gömleğini istemişler. Zengin adam, “*Kim demiş mutlu olduğumu? Bu kadar malım devletim var; ama bir lokma baklava börek yiyemem, birazcık mercimek çorba içemem.*” (DE, MUA, 106) Vezirler yine zengin bir adam aramaya başlamışlar. Altın kubbeli bir türbe yaptıran birinin iç gömleğini istemişler. Adam, “*Dünyalar kadar sevdiğim karım genç yaşta öldü. Ben yapayalnız kaldım. Ona bu türbeyi yaptırıyorum ki biraz teselli bulayım. Her gün gelip türbenin içinde ağlayayım.*” (DE, MUA, 107) demiş. Vezirler mutlu bir adam ararken başka bir kente gelmişler. Kentin girişinde hem duvar örüp hem de şarkı söyleyen bir genci görmüşler. Vezirler neden bu kadar mutlu görüldüğünü sorunca genç, “*Çok şükür. İşim var, canım sağ, çalışıyorum. Tabii ki mutluyum.*” (DE, MUA, 108) demiş. Vezirler mutluluk içinde iç gömleğini verirse yüz gömlek parası vereceklerini söylemişler. Genç adam fakirlikten gömleği olmadığını söylemiş.

Bir zamanlar attığını vuran üç kardeş yaşarmış. Kardeşlerin evlilik çağları gelmiş, babalarına durumu anlatmışlar. Babası da hangi kızı istiyorlarsa oraya doğru oklarını atmalarını istemiş. En küçük kardeşin oku bataklığa gitmiş, zıplayan kurbağayı kendine eş olarak almış. Yusuf dışarı çıkınca kurbağa insan kılığına dönüp bütün evi temizliyor, yemek yapıyormuş. Adam merak edip tavan arasına saklanmış. Kurbağa güzel bir kıza dönüşmüş, adamın eşyalarını göğsüne bastırıp “*Ah benim dünya iyisi kocam, güvenilir insan. Benim bu büyüümü bozabilsen...*” demiş. Adam aşağı inip kurbağa kızın derisini ateşe atmış. Kız bu duruma başlarına bela geleceği endişesiyle üzülmüş. Vali yeni evlenen çiftlere bir eğlence tertip etmiş. Yeni evlenenlere güzel faytonlar; kurbağa kıza gübre arabası göndermiş. Genç adam kızsa da kurbağa gelin, “*Sen canını sıkma ey sevgilim. Biz binip gübre arabasıyla gideriz, onlar faytonla; biz faytonla döneriz, onlar gübre arabasıyla.*” (AKA, KG, 87) deyince Yusuf kabul etmiş.

Feyzioğlu'nun masal kahramanları genelde açlık içinde olsalar da sadece karınlarını doyuracak kadar bir ekmek için çabalarlar. Çünkü çok malın huzur

getirmeyeceği bilirler. Feyzioğlu'nun masallarında bu duruma şu ifadeler örnek olarak gösterilebilir:

Bir zamanlar üç yaşında babadan öksüz, beş yaşında babadan yetim kalan bir çocuk yaşarmış. Ailesini kaybedince tamamen sefil bir hayat sürmeye başlamış. Nasıl daha iyi yaşayabileceğini düşünürken uyuyakalmış. Rüyasında annesi ölmediğini söylemiş. Öksüz Oğul annesini aramaya çıkmış. Karşısına çıkan ırmakta boğulmak üzereyken balıkçılar Öksüz Oğul'u son anda kurtarmışlar. Kağanın sarayına gelen Öksüz Oğul kendini tanıtırken, "*Ben yoksul, ben yetim bir çocuğum. Adım Öksüz Oğul. İş ararım ne iş olsa yaparım.*" (ÖO, ÖOK, 22) demiş.

Öksüz Oğul ile Kuğukız el ele vermiş. Süt Gölü'nün etrafına bir çadır kurmuşlar. İki arkadaş güzel güzel yaşarken atlılar gelip toprakların Karagay Kağan'ın olduğu söylemişler. Öksüz Oğul ile Kuğukız'ı Kağan'ın yanına götürmüşler. Kağan topraklarını neden işgal ettiğini sorunca Öksüz Oğul, "*Gidecek yerimiz yoktu. Ne iş verirseniz çalışırız, size hizmeti görev sayarız.*" (ÖO, KKK, 35) demiş.

İristu, Ak Kağan'ın yardımcılarının verdiği görevi yapmaya başlamış. Bir sürüyü Altay'a sürmüş. Ama kimse İristu'ya ne doycak ekmek ne de içini ısıtacak yemek vermiş, soğuk kış günlerinde donmuş, bahar yağmurunda ıslanmış. "*Pabuçları vicık vicık... Güneşte ise pabuçlar kupkuru olup ayağını sıkmış. Giysisi kir içinde, gömlek sırtına yapışmış... Gözlerinden yaş, dudaklarından kederli şarkılar dökülmeye başlamış.*" (İAK, BT, 17)

Uzak bir hakanlıkta yoksul bir adam yaşarmış. Adam yoksulluğa bir çare ararmış. Bir gün oğlu kendisini pazarda satmasını istemiş. Pazarda adam çocuğunun marifetlerini saymış. Hakan bir altın verip çocuğu satın almış. "*Hakan çocuğu kullukçuların arasına katmış. Kullukçu çok, günler uzun, iş aşıp taşmış, yemek az... Çocuğu en ağır işlere koşturmuşlar, yediği yemek köpeklere layık. Olsun demiş çocuk, aç ölmekten daha iyidir.*" (CÇ, SÇ, 97) dermiş, kendisine yapılanlara her zaman sabredermiş.

Bir zamanlar Kalina adında bir kız yaşarmış. Bir kazı ile oğlağı varmış, gün boyu onlarla vakit geçirirmiş. Bir gün anne ve babası pazara gitmiş. Kalina evdeki

bütün işleri yapmış, ailesi gelince süt içsinler diye süt sağmış. Ama ateşi bir türlü yakamamış. Bunun üzerine kazın sırtına binip bacasından duman tüten bir evden ateş ödünç almış. Ateşi ocağa koyunca ateş büyümüş, yangına dönüşmüş. Hemen oğlak ve kaz yangını söndürmüşler. Kalina sütü pişiremediğine üzülünce oğlak kendi kuyruğunu yolmuş, kaz ise kanadını. İkisini de ocağa atmışlar. Ocak yeniden tutuşmuş, kısa sürede süt kaynamış. Sütü birlikte içmişler ama Kalina oğlak ile kazın haline üzülüp ağlamış. Bunun üzerine kaz, “*Bundan sonra uçmayacağım, senin yanında kalacağım. Oğlak da dağlara gitmesin, poposu üşümesin.*” (DP, KO, 122) demiş.

Selahaddin Eyyübi bir gün bir rüya görmüş. Ülkedeki bütün bilge kişileri etrafına toplamış ama rüyayı bir yorumlayan çıkmamış. Halk arasında bu haber yayılmış, bir oduncu durumu fırsat bilip sabah yola koyulmuş. Yolda bir çeşme başında su içerken “*Oh be!*” demiş. Bunun üzerine beyaz bir yılan gelip durumu öğrenmiş. Yılan, “*Bak tehlikeli bir oyuna giriyorsun. Ama ben sana yardım edebilirim, rüyanın anlamını sana açabilirim. Ancak Selahaddin Eyyübi sana bir hediye verecek, kardeş payı bölüşeceğiz. Kabul ediyor musun?*” deyince oduncu sevinçle yılanın şartlarını kabul etmiş. Oduncu yılanın söylediklerini tekrar edince sultan yüz altın vermiş. Oduncu, “*Bu kadar altını onunla niçin böleyim?*” (SEAK, OO, 45) diye düşünüp yılanı taşlamış. Aradan bir yıl geçmiş. Sultan yine bir rüya için oduncuyu davet etmiş. Oduncu yollara düşmüş. Su içerken “*Oh be!*” deyince yine yılan çıkıp gelmiş. Yılan, “*Korkma! İnsan hata yapabilir. Nereye gidiyorsun?*” diye sormuş. Oduncu padişahın rüyasını yorumlamak için gittiğini söylemiş. Padişahın rüyasını yine yorumlamış, bu sefer iki yüz altın vermişler. Bu sefer çeşmenin yanına uğramadan köye gitmiş. Üçün yıl oduncu, “*Yılan kardeş suçlu olduğumu biliyorum. Cezayı hak ettim ne olur beni cezalandırma. Gülünç durumdayım, alaya alma. Ne desem ne etsem kendimi affettirmem zor.*” deyince yılan yine yardım etmiş. Oduncu, sultanın rüyasının yorumladıktan sonra üç yüz altın olan keseyi çeşmenin yanına getirip yılanı vermek isteyince yılan, “*Yok kardeş, koy onları heybene! Altını ben ne yapayım?*” (SEAK, SR, 51) demiş.

Feyzioğlu, insanların elindekiyle yetinmesi gerektiğini daha çok aç gözlü kahramanlar yardımıyla anlatmayı tercih eder. Aç gözlü olmanın ne gibi kötü

sonuçlar ortaya çıkardığını anlatarak kanaatkârlığın önemini vurgular. Feyzioğlu'nun masallarında bu konuyla ilgili şu örneklere yer verilir:

Yumart hakanın huzuruna çıkmış. Hakan, ayıdan kurtarma konusunda tereddütlerini dile getirince Yumart işi başaracağını söylemiş. Köyü ayıdan kurtarınca Hakan Yumart'tan kendine yardımcı olmasını istemiş. Yumart hakandan özür dileyip arkadaşını aramak için yola çıkacağını söylerken arkadaşı Saran içeri girmiş. Yumart, devlerin hazine dolu mağarasından bahsedince Saran plan kurmuş ama devlere yakalanmış. Yumart Saran'ın kulağına, “*Unutma ey aç gözlü arkadaş, az tamah çok ziyan getirir!*” (PBA, YSK, 64) diyerek aç gözlü olmak yerine eldekilerle yetinilmesi gerektiğini söylemiş.

Bir zamanlar “*hep yok, hiç yok*” diyen bir karı koca yaşamış. “*Bu karı kocanın bir ineği varmış, kara inek. Alnı beyaz, tırnakları sarı, sütü yağlı, her yıl ikiz doğururmuş. Yine de ‘satalım bu soykayı derlermiş. ‘zahmeti çok, sütü yok, danası az!’*” (HG, KM, 26) derlermiş.

Bir zamanlar Abbas adında bir köylü yaşamış. Her gün işe gider, ailesine yokluk çektirmezmiş. Durmadan, “*Ey Allah'ım, sen de çoktur merhamet, tuttuğumu altın et!*” diye dua edermiş. Konunun komşunun malına göz dikmez, ihtiyacı olana yardım bile edermiş. Bir gün yerin altından her tuttuğun altın olacak diye bir ses duymuş. Önce Abbas çok sevinse de her tuttuğu altın olunca karnını bile doyuramamış. Allah'a, “*Allah'ım sana şükürler olsun, sana çok şükürler olsun, altınlar benden uzak dursun!*” (AD, EA, 44) diye dua etmiş.

Günün birinde derme çatma kulübede yaşayan yaşlı bir karı koca varmış. Yaşlı adam baltasıyla ormandan odun kesmeye gidermiş. Bir gün ormanda yaşlı, yaprakları dökülmüş, kabuğu ağarmış bir kavak görmüş. Tam baltasını havaya kaldırıp kesecekken bir ses, “*Ey dede can, ağacımı kesme sen, sana yardım edeyim ben.*” İncir kuşu dedeye ne istediğini sorunca dede, “*Evimin etrafı bahçelik bağlık olaydı. Ağaçlar bulutlara ulaşıyaydı, ağaçların dibinde sular çağıldasaydı!*” (İAK, İYA, 109) demiş. Yaşlı adam olanları eşine anlatmış. Sabah kalktıklarında her yerin yemyeşil olduğunu görmüşler. Yaşlı adam baltayı eline alıp ormanın yolunu tutmuş. Dede incir kuşuna, “*İki odalı yeni bir evim olaydı, evin içi dolaydı, içine kuşlar konaydı.*” (İAK, İYA, 110) İncir kuşu evine gitmesini istemiş ve istediklerinin yarın

olacağını söylemiş. Yaşlı adam sabah yine incir kuşunun yanına gitmiş. İncir kuşuna, “*Bol hayvanlarım olaydı, inekler atlara karışaydı, keçiler boynuz ataydı...*” (İAK, İYA, 111) Dede sabah uyanınca söylediklerinin gerçek olduğunu görmüş. Tekrar ormana gitmek isterken eşi, “*Dur! Her şeyimiz var artık! Aç gözlülüğe gerek yok!*” (İAK, İYA, 112) deyince eşine, “*Sen karışma! Bu bölgenin kağanı da ben olacağım. Herkes ayağıma gelecek, önüme eğilecek!*” (İAK, İYA, 112) demiş. Adam hışımlla ormana gitmiş, baltasını kaldırmış incir kuşu çıkmamış. Öfkeyle ağacı yere sermiş ama ortalıkta kuş görünmemiş. Eve gelince her şeyin kaybolduğunu görmüş. Eşi, “*Gördün mü akılsız adam, az tamah çok ziyan getirir.*” (İAK, İYA, 113) demiş.

Tilki, kuyruğunu beline dolayıp yiyecek bir şeyler aramaya çıkmış. Her yanı dolaşıp bir kuyunun başına gelmiş. Kuyunun dibinde bir koyun kuyruğu görmüş, hemen aşağıya atlamış. Aşağıdaki beyazlığın bir kaya olduğunu fark etmiş. Bir yılanla bir tosbağanın kendine doğru yaklaştığını görünce onlara neden burada olduklarını sormuş. Tosbağa, “*Sorma tilki baba! Biz de tamah ettik, burayı boyladık.*” (YDB, TTT, 126) demiş. Daha sonra kuyuya çakal, kurt, domuz ve ayı da düşmüş. Hepsi acıkınca tilkinin aklına bir fikir gelmiş. Tilki bir şarkı söyleyecek, sona gelen kişiyi hep birlikte yiyeceklermiş. Sırayla tosbağa, çakal, domuzu yemişler. Ayı ile tilki baş başa kalmış. Tilki ayıyı da kandırmış. Koltuğunun altında sakladığı eti yerken kendi koltuk altımı yiyorum diyerek ayıyı kandırmış, ayı da kendi koltuk altını parçalayınca ölmüş. Tilki günlerce açlıktan kurtulmuş ama ayı da bitince yine aç kalmış ve kendi kendine, “*Ah, ah! Az tamah çok ziyan getirirmiş. Tamah etmeseydim, kuyuya inmeseydim...*” (YDB, TTT, 136) demiş. Bir avcı kuyunun başına gelmiş, tüfeğini uzatmış ve tilkiyi yukarıya çıkartmış. Ama avcı tilki bütün tavukları yediği için onu öldürmüştü.

Yumart ile Saran iş bulmak için şehre yola çıkmışlar. Yolda yemek yerken Saran azığını ortaya çıkarmamış. Yumart’ın azığı bitince Saran gece karanlıkta kaybolup Yumart’ı bırakıp kaçmış. Yumart bir mağarada üç küp hazine bulmuş ve yolda giderken cinlerin sohbetini duymuş ve hakanın kızını incittiklerini, nasıl iyi olacağını öğrenmiş. Kentte Saran ile karşılaşınca olanları ona anlatmış. Saran mağaraya gitmiş, iri bir parça ekmeğe görmüş. “*Aç göz olduğu için ekmeğin hepsini torbaya koyup sonra da sedirin altında beklemeye başlamış.*” (PBA, SY, 72)

Kanaatkâr olmayan insanlar daha fazlasının peşinden koşarken ellerindeki fırsatsızda kaçırabilirler. Bu durumda son pişmanlık fayda etmeyebilir.

Kurt koyunu yemek üzereyken koyun, “Dur, dur! Biraz ileri yürürsen eğer bataklığa gelirsün, iki yaşında bir tayı görürsün. Çıkacak hali kalmamış, yorgunluktan çamura batmış. *“Bir hafta boyunca onu yersin, bana dua edersin.”* (ŞAŞB, KUÇ, 14) demiş. Kurt bataklıktaki tayı çıkarmış ama yediği çiftle bataklığa düşmüş. Karga gelince ne olduğunu sormuş. Kurt, *“Bu hakan kardeşine bir baksana, bakıp bakıp ağlasana! Ne keçiyi yedim ne de koyunu, budur aptallığın sonu... Tay da elden gitti, bugün de böyle bitti. Bu hakan kardeşine baksana, bakıp bakıp çileme yansana.”* (ŞAŞB, KUÇ, 16)

Eldeki imkânlarla yetinmenin yaşamda mutlu olmak için gerekli olduğu Feyzioğlu'nun masallarında 26 yerde ifade edilmiştir. Bu ifadeler en çok 7 farklı yerde *İristu ve Ak Kağan* adlı masal kitabında yer almaktadır.

4.1.18. Misafirperverlik

Konukseverlik olarak da ifade edilebilen misafirperverliğin kendine has yazılı olmayan kuralları vardır. Örneğin misafirin üzüleceği ve kendisini yük hissedeceği tavır ve sözlerden özenle kaçınılmalıdır. Misafire daima güler yüz ve tatlı dilli olmaya, yanlarında ev halkı veya başkalarıyla fısıldaşmamaya, ev halkı arasında herhangi bir tartışmanın olmamasına, birbirimize kızıp bağırıp çağırmamaya özen gösterilmelidir. Herhangi bir şekilde misafir ile nizaşarak onunla tartışma derecesinde iddialaşmamalı, onu rahat ettirecek bütün imkânları kullanmalıdır (Baki, 2009).

Misafir, Türk geleneklerine göre Allah tarafından gönderilir. Misafir geldiği eve bereket getirir. Feyzioğlu, masallarında misafirlere iyi davranılması gerektiğini ve misafirlerin de geldiği yerde uyması gereken kurallar olduğunu şu masallarıyla anlatır:

Eski zamanlarda kuşlar Altayların güneyinde yaşar göç nedir bilmezlermiş. Bir gün havalar çok sıcak gitmiş. Kuşların hakanı bu soruna bir çözüm bulmak için kuşları toplamış. Çözüm olarak bir kuşun serin diyarlar aramasını ortaya atmışlar.

Turna bu görevi kabul etmiş. Yıllar sonra geri dönen turna hakana yalan söylemiş. Toplantıda turna kuzeyin yaşamaya elverişli olmadığını söyleyince çadırı dinleyen ördek turnanın yalan söylediğini ifade etmiş. Bunun üzerine kuzeye kartalı göndermişler. Kartal bir yıl sonra kuzeyin yaşamaya uygun olduğunu söylemiş. Bunun üzerine ördek böbürlenmiş. Kuşlar hakani, “*Sen de utan arkadaşına hile yapma!*” (ÖO, KNGO, 178) deyince ördek turnayı dinlemeseydim kimse yalan söylediğini bilemeyecekti, demiş. Kuşlar hakani, “*Hayır! Hiçbir yalan gizli kalmaz. Yalancının mumu yatsıya kadar yanar, bunu unutma!*” (ÖO, KNGO, 178) sözleriyle öğüt vermiş.

Bir gün Elenbay atına binip “*Dokuz oğluma bir anadan bir atadan doğma dokuz kız bulacağım.*” diyerek yola çıkmış. Günlerce yol gittikten sonra Horuskan Bey’in kentine varmış. Elenbay atını Oruskan Bey’in evine sürmüş. “*Hizmetçiler atı çektiler, Elenbay’ı konuk odasına buyur ettiler.*” (DE, TBKH, 16) Elenbay içeri girince içerideki sekiz kıza bakmış. Oruskan’ın hanımı, “*Tabaklarımda kir, yemeğimde kıl mı buldun? Bu manalı gülüş neden?*” (DE, TBKH, 17) diye kızgınca sormuş. Oruskan’ın kızlarıyla oğullarını evlendirmek istediğini söylemiş. Şahiniyle avdan dönen Oruskan, “*Elenbay’ı güzelce ağırladı. Ceylandan ceylan kesti, kuzudan kuzu. Kıymız sundu. Yedi içtiler, ballı sohbetler ettiler.*” (DE, TBKH, 17)

Kadı Cırtlan’dan dayak yemeyi içine sindirememiş ve Cadı kadın ile bir anlaşma yapmış. Cadı Cırtlan’ın evinin önüne gelmiş. “*Cırtlan’ın ninesi kapıyı açıp karşısında yoksul bir kadın görünce dilenci sanmış, yardım etmek istemiş.*” (YDB, CST, 94) Cadı kadın kendini Tanrı misafiri olarak kabul etmesini istemiş. Nine, “*Tanrı’ya da kurban konuğuna da buyur içeri!*” (YDB, CST, 95) demiş. Nine cadıyla sohbet etmiş. Nine “*Evde ne var ne yok önüne çıkarmış.*” (YDB, CST, 95)

Mirza Memed karıncaları doyurmuş, uçan halısıyla yola koyulmuş. Havada giderken etrafı yemyeşil bir kent görmüş. Kente inip biraz dinlenmek istemiş. Mirza Memed’i gören herkes kapısını kapatıp evine girmiş. Yaşlı bir nine evinin merdiveninde kitap okuyormuş, yaşlı nineye konuk olmak istediğini söylemiş. Nine Mirza Memed’in güzelliğine hayran olmuş ona, “*Sen padişah konukluğuna layıksın oğul, seni vezirler ağırlamalı, ben değil. Ben yoksul bir kadını.*” (MME, MMN, 46) demiş. Mirza Memed, “*Teşekkür ederim nine. Sorun etme, üstün tutarım seni*

vezirlere! Uzak yoldan geldim, bir gece kalıp yoluma devam edeceğim.” demiş. Yaşlı nine, “Biraz bekle beni, içeriyi bir düzene sokayım.” (MME, MMN, 46) deyip içeri girmiş. Evin tozunu almış, yerleri süpürmüş. Mirza Memed’e, “Buyur oğul, azımı çoğa tut, sana serecek yatağım yok, bu hasırda yat. Kusurumu affet!” (MME, MMN, 48) deyince Mirza Memed içeri girmiş. Yemek yerken Mirza Memed herkesin evine kapandığını ve her evden ağıt sesi geldiğini söyleyince nine zalim bir padişahlarının olduğunu söylemiş. Zalim padişah kızını isteyen binlerce genci öldürmüştü. Mirza Memed nineden padişahın kızını kendisi için istemesini söylemiş. Yaşlı nine, “Kıyamet kopsa yine gidemem, seni o zalime kuran edemem. Konuksun, başımın üstünde yerin var, yat dinlen, terk et burayı sabah erken.” (MME, MMN, 50) demiş.

“Bir zamanlar iyi yürekli bir karı koca varmış: cömert, yardımsever, insan canlısı... Yemez yedirir, içmez içirirlermiş. Evleri dolu gelen giden, yiyen içen haddi hesabı yok.” (AKA, AKA, 65) Bir gün bunlar yoksul düşmüş, kimse ziyaretlerine gelmiyormuş. Ramazan’da herkes birbirini davet ediyormuş ama yoksul aileyi kimse çağırılmamış. Bu duruma çok üzülen koca, “Bir akşamlik yapmak, herkesi sofraya çağırarak isterdim. Sen de tuzludan ballıya, etliden yağlıya yapardın ah ah!..” (AKA, AKA, 65) derken kapı çalınmış yaşlı bir dede, “Alın ey güzel insanlar. Alın ve istediğiniz kadar konuk çağırın. Bu size de yeter, sizden sonra gelenlere de.” (AKA, AKA, 66) demiş. Karı koca ayağa kalkıp, “Buyurun dede! Buyurun oturun! Bir çayımız var, bir lokma kuru ekmeğimiz, buyurun orucunuzu açın.” (AKA, AKA, 66) demişler.

Kabak elden gidince karı koca eli böğründe kalmış. Kadın kocasına neden böyle bir olayın başına geldiğini sorarken kapı çalınmış. Kutlu Dede, “Alın ey güzel insanlar. Alın istediğiniz her şeye ulaşın. Bu eşek size de yeter sizden sonrakilere de!” (AKA, TET, 72) demiş. Karı koca ayağa fırlayıp, “Buyurun dede! Buyurun oturun! Bir çayımız, bir lokma kuru ekmeğimiz var, buyurun karnımızı doyurun.” (AKA, TET, 72) demişler. Kutlu dede eşeğin yularını verir vermez ortalıktan kaybolmuş.

Yartı Kulak ile babası sıcak havada tarlada çalışmışlar, babası yaptıkları işi yeterli görüp eve gidelim, demiş. Yolda bir türküyü başlamışlar eğlene eğlene eve gelmişler. Yaşlı annesinin hazırladığı sofraya oturmuşlar. İlk lokmayı ağızlarına

atmadan kapıda bir ses duyulmuş: “Allah için kapınızı bu hacılara açın. Yoksa bu eşikte açlıktan öleceğiz.” (YK, YKD, 134) Yaşlı anne sesi duyar duymaz kapıyı sonuna kadar açmış. Yaşlı anne, “Buyurun, girin iyi insanlar, bizim kapımızdan kimse aç ayrılmaz!” (YK, YKD, 134) demiş. Dervişler sofraya buyur edilmeden oturmuşlar, her şeyi silip süpürmüşler. Yartı Kulak iç geçirmiş anası, “Konuğa hizmette kusur olmaz.” (YK, YKD, 135) demiş.

Türk geleneklerine göre misafirin kismetiyile geldiğine inanılır. Bu sebeple misafir ağırlamaktan kimse çekinmez, misafir ağırlamayı yük olarak görenler de toplum tarafından çok sevilmez. Feyzioğlu masallarında konuyla ilgili şu örneklerle yer verir:

Ayva ile Nar değirmende un öğütmek için yol çıkmışlar. Yolda eğlenip oynayarak ancak akşam vakti değirmene varınca değirmenciden unlarını öğütmesini istemişler. Değirmenci kızınca, “Sen ne biçim adamsın be dayı! Misafiri ocağına kabul edecek yerde bir de azarlarsın!” (YHK, AAGN, 37) demişler.

Yumart, Saran’ı bulmak için yola çıkıp bir kente gelmiş. Kentte herkesin suratı asıkmış. Kenar mahallede bir kapıyı çalınca kapıyı bir nine açmış. “Nine can, garip bir yolcuym, karnım aç, selamımı bile alan yok, bu nasıl bir kent ?” (PBA, YSK, 55) demiş. Nine Yumart’ı evine alıp onu misafir etmiş.

Yirmi beş yıl askerlik yapan bir adam memleketine gitmek üzere yola çıkmış. İdil’e varmadan akşam olmuş. Adam bir evin kapısını çalıp durumu anlatmış. Kapıyı açan Baybise, “Ben yalnız yaşayan bir kadını, yabancı bir erkeği nasıl içeri alırım?” (DA, MTK, 100) deyince adam, “Aman, hanımefendi! Beni bir kardeş kabul edin. Bu karanlıkta kurda kuşa yem etmeyin!” (DA, MTK, 100) demiş. Bunun üzerine kadın kedisinin odasında nöbet tutması şartıyla adamı misafir olarak kabul etmiş.

Bir zamanlar mutluluk içinde yaşayan bir karı koca varmış. Mutluluk içinde yaşarlarmış. Bu çift çocukları olmasını istiyormuş ama bir türlü çocukları olmuyormuş. Bir gün genç adam çadırın gölgesinde otururken bir dede gelmiş ve derdini sorup çadırın gölgesinde dinlenmek isteyince, “Buyur, otur dede, üzüntüm çok büyük.” (BKBİKS, G, 106) demiş. Bunun üzerine dede bir kızlarının olacağını ve

başının beladan kurtulmayacağını söyleyip gözden kaybolmuş. Bir yıl sonra çiftin bir kız çocukları dünyaya gelmiş. Kıza Gülnarcan adını vermişler. Gülnarcan çok güzel bir kız olmuş. Kısa süre sonra annesi ölünce babası yeniden evlenmiş. Üvey annesi Gülnarcan'ı kıskanmış ve onu evden uzaklaştırmaya karar vermiş. Bir gün çöle doğru gitmişler Gülnarcan uyurken geri eve gelmişler. Gülnarcan çölde iki çadır görmüş. Çadırların önünde dev anaları, *“Ah güzeller güzeli, bir kuş uçtu buradan, bir telek saldı kanadından, bir küheylan geçti yanımdan, bir tırnak saldı toynağından... Çabuk git buradan, kurtuluşun yok acılardan...”* (BKBİKS, G, 111) demişler. Son çadırın önüne gidince dev anası, *“Gir içeri güzeller güzeli. Bizim kocalarımız korkunç devlerdir. Onlar ava gittiler. Biraz sonra dönecekler. Benim adam seni burada görürse yandık... Seni kurtaramam. Derhal saklanmalısın...”* (BKBİKS, G, 111) Dev anası kocasının zalimliğine rağmen evine sığınan kızı deve teslim etmemiştir.

Mısır padişahı öldükten sonra yerine genç oğlu geçmiş. Vezirleriyle birlikte hazinede nelerin olduğunu merak etmiş. Birçok değerli eşyanın yanında yumurta büyüklüğünde buğdaylar olduğunu görmüş. Vezirler bu buğdayların nereden geldiğini bilemeyince padişah vezirleri buğdayın sırrını öğrenmeleri için göndermiş. Vezirler bu sorunun yanıtını dünyanın en yaşlı insanının bileceğini düşünüp onu aramaya başlamışlar. Vezirler, Kafdağı'na varınca en yaşlı insanın kim olduğunu sormuşlar. Gösterilen eve varıp misafir kabul edip etmeyeceğini sorunca yaşlı dede, *“Allah elimden alsın sizi! Nereden geldiniz şimdi? Def olup gidin!”* (DE, İBS, 99) demiş. Ama yaşlı adam istemeden vezirleri karısının yanına götürmüştü. Sorularını sorunca yaşlı nine ablasının bu soruyu bileceğini söylemiş, evini tarif etmiş. Ablasının evinde vezirleri yine huysuz bir dede karşılamış. O da ablasının bileceğini söylemiş ve en büyük ablasının evini tarif etmiş. Vezirler yaşlı ninenin evinin kapsını çalmışlar. Yaşlı bir dede, *“Buyurun, buyurun! Konuklara kapımız her zaman açıktır.”* (DE, İBS, 101) deyip konuklara, *“Ne içersiniz, çay kahve? Açlığınız tokluğunuz nasıl?”* (DE, İBS, 101) diye sormuş. Karısının çeşmeden su getirmeye gittiğini, gelince sorunuza cevap vereceğini söylemişler. Yaşlı ama dinç bir kadın içeri girmiş. *“Konuklara güler yüzle ‘hoş geldiniz!’ demiş. Hemen ocağa çay koymuş.”* (DE, İBS, 102) vezirlerin sorularına cevap vermiş.

Usta Nezer karısı eve almayınca mecburen başka diyarlara doğru yola çıkmış. Yolda bir manda dışkısının üzerindeki karafatmaları bir değnek ile öldürmüş. Sonra değneğin üzerine “*Benim adım Usta Nezer bir vuruşta kırk can ezer.*” yazmış. Devler ülkesine gelince nöbetçi dev yazıyı okumuş ve arkadaşlarına haber vermeye gitmiş. Devler Usta Nezer’i konuk etmeye karar vermiş. Usta Nezer saraya yaklaşıncı devbaşısı, “*Vaaay!.. Ne iyi bir konuk geliyor! Hoş geldin, sefalar getirdin Usta Nezer, merhaba!*” (AY, UNDÜ, 59) demişler.

Cırttan ile arkadaşları kırlardan yeşillik toplamış, eve dönüyorlarmış. Eve dönerken yol ikiye ayrılıyormuş; bir yolda ışık, diğer yoldan köpek sesi geliyormuş. Cırttan köpeğin kendilerini ısıracağını, bu sebeple ışıklı yola gitmeleri gerektiğini söylemiş. Gittikleri yerde bir dev yaşıyormuş. Dev “*Çocuklara şirin görünmek için onları yedirmiş, içirmiş, birer yatak göstermiş.*” (AY, CD, 93)

Mirza Memed uçarken aşağıda devlerin kendine bağırdığını duymuş. Papağı başına takıp devlerin yanına inmiş. Devler kendi topraklarına izinsiz girdiği için onu yiyeceklerini söylemişler. Mirza Memed çok küçük olduğu için karınlarını doyurmayacağını söylemiş. Devler kendi yurtlarında kıtlık, Mezopotamya’da bolluk olduğunu söyleyince Mirza Memed, “*Benim konuğum olun, karnınızı doyurayım. Zorbalığa gerek yok.*” (MME, MMÜD, 30) demiş.

Mirza Memed devlerin yanından ayrılmış, yola koyulmuş. Havada çeşit çeşit kuşlar belirmeye başlamış. Mirza Memed’in her yanını kuşlar sarmış. Bunun üzerine Mirza Memed, korkarak Allah’a yalvarmış. Kuşların kralı yurtlarında kıtlık olduğunu, Mezopotamya’da bolluk olduğunu söylemiş. Mirza Memed’den kendilerini Mezopotamya’ya götürmesini istemişler. Mirza Memed, “*Madem açsınız, konuğum olun. Neyim var, neyim yok sizinle paylaşayım. Karnınızı doyurayım.*” (MME, KKG, 35) demiş.

Mirza Memed kuşların yanından ayrıldıktan sonra Mezopotamya’ya doğru uçmuş, yolda her yeri karıncaların sardığını görmüş. Hemen halıyla yanlarına inmiş. Karıncalar padişahı kıtlıktan dolayı Mezopotamya’ya gittiklerini söyleyince Mirza Memed, “*Madem öyle ey karıncalar padişahı! Madem açsınız, konuğum olun.*” (MME, KAD, 41) demiş.

Dağ keçisi kayalıklarda kar boran içinde dolanıyormuş. Bir kurt ona saldırmaya çalışmış ama keçi hızla kayadan kayaya zıplamış. Kayalıkların arasında bir delik bulmuş, içeri girmiş. İçerideki ayıyı görünce daha da korkmuş. Keçi ayı kardeş kurttan zor kaçtım senin büyüklüğüne sığındım deyince ayı “*Sana sığınan birine nasıl dokunursun? Töreyle aykırı davranamazsın, sana sığınana kıyamazsın!*” (MME, DAK, 134) diye düşünmüş. Ayı, “*Tahtımı yıkarım, gönlümü yıkmam kardeş. Çok üşümüştün. Gel canını ısıtıp seni koruyayım.*” (MME, DAK, 134) demiş.

Feyzioğlu’na göre eve gelen misafiri hoş karşılayıp evde ne varsa ikramda bulunarak onu rahat ettirmek gerekir. Misafirin niyetinin kötü niyetli olduğu bilinse dahi kötü muameleden kaçınılmazdır. Feyzioğlu’nun masallarında bu konuyla ilgili şu örneklere yer verilir:

“*Adapa sonsuza dek yaşamak istermiş. Yardımsever ve neşeli, sofrası bol olarak.*” (YÇ, AD, 19)

Abbasi Halifesi El Mansur’un kâğıdın yapımını öğrenmek üzere gönderdiği heyet Semerkant’ta Bayan Çur Kağan ve halkı “*Elçileri ağırlayıp hürmet etmişler, gönüllerini hoş tutup yolcu etmişler.*” (YÇ, YU, 95)

Üç yiğit, hakanın kızlarının kaybolan yüzük, bilezik ve küpelerinden dolayı saraya götürülmüş. Üç kardeş bir odada konuşmaya başlamışlar. Üç kardeş için “*Yan odaya zengin bir sofraya kurmuşlar. Hizmetçiler çekilmiş, üç kardeş baş başa kalmış, Hakan ile Vezir yan odadan gizlice bunlara kulak kabartmış...*” (MÇ, ÜYHK, 32)

Kızıl tilki ile Yaşlı Kambur köye gelmişler. Tilkinin konuşmasına şaşırان Yaşlı Kambur’un eşi, “*Sen hoş sefa geldin oğul can!*” (MÇ, YKKT, 105) demiş.

Hüseyin Baykara, Gül’ü istemeye Alishir Nevai’nin yerine Mücahiddin’i görevlendirmiş. Mücahiddin hediyelerle Gül’ü istemeye gitmiş. “*Ebu Salih onu derhal büyük bir saygıyla içeri alıp başköşeye oturtmuş.*” (MÇ, ALG, 156)

Bir zamanlar iki kardeş varmış. Büyük kardeş akıllı ve çalışkan; küçük ise aptal, kıskanç ve tembelmiş. Küçük kardeş Kadir talihini aramaya çıkmış. Kadir bir ağacın gölgesinde yatan çirkin bir yaratık görmüş ve onun talihi olduğunu anlamış. Kadir, “*Hey, kalk bakalım babalık! İş zamanı geçti, kalk da işin başına geç. Abimin*

talih her zaman çalışıyor, sen ise yatıyorsun. Kalk çabuk!” (ŞŞ, KAT, 81) deyince Talih, *“Hoş sefa geldin; ama boşuna geldin Kadir. Gereksiz yere dünyayı dolaşip duruyorsun. Sen de benim gibi ağacın gölgesinde yan gelip yatsaydın, keyfine baksaydın.”* (ŞŞ, KAT, 82) demiş.

Ural Dağları’nda ünlü bir avcı yaşarmış, attığını vuran, ip atınca avı tutan, herkesten yaman... Adı Yanbay’mış. Yanbay’ın iki kızı varmış; dillere destan, avcılıkta babadan da yaman... Yanbay, uzak diyarlardan yeni bir hayvan bulmak için yola koyulmuş. Yolda tilkiye benzeyen tüylü bir hayvan görmüş ama bu hayvanı Seperali adında bir yiğit yakalamış. Seperali, tanıştıktan sonra kara tilkiyi bir şartla Yanbay’a vermeyi kabul etmiş. Bu şart: *“Önce konuğum olacaksın, sana hürmet edeceğim. Bizim uruk seni görünce çok sevinecek.”* (DA, UAY, 33) demiş. *“Yanbay Seperali’ye konuk olmuş. Bütün uruk toplanıp Seperali’ye gelmiş. Herkes heyecanlı... Avcı Yanbay’ı hep merak ederlermiş. Hürmet edip kurban kesmişler. Söyleşiler günlerce sürmüş...”* (DA, YS, 35) Ayrılma vakti gelince Seperali, *“Al bu at senin olsun Yanbay dayı. Sen bu atı çok sevdin. İl ayağından, su başından gelen sensin! Atım sana kurbandır.”* (DA, YS, 36) demiş.

Seperali uzak olmasına rağmen sık sık Ural’a Yanbay’ın yanına gidip gelmiş. En sonunda Seperali Yanbay’ın kızıyla evlenmek istemiş. Yanbay, *“Yiğidim at yıldıktan doğar ama yiğidin gözü kulağı olur. Kız ise anadan atadan doğar, her ikisinin de yüreği olur. Madem öyle niyetin var. Kendi aramızda görüşüp danışalım; çünkü çok uzaktan gelirsin.”* (DA, AGY, 40) demiş. Karısı bu duruma karşı çıkmış, akrabalara danışmış. Yanbay, kızın evlilik konusundaki düşüncesini sormuş. Canay şartlı olarak evlenmeyi kabul etmiş. Bunun üzerine görücü gelmiş ve düğün olmuş. Annesi kızına yıldı yerine sütlü ineklerinden vermek istemiş. Seperali, yeterince malı olduğu için bu duruma karşı çıkmış. Ama eşini de kırmak istemiş, hayvanlarla birlikte yurtlarına varmışlar. Bir gün Konur Buzağı’dan olan ikiz danalar kaybolmuş... Her yana bakmışlar ama danaları bulamamışlar. Seperali ile Canay son umut Yanbay’ın yanına gelmişler. Yanbay *“Kızı ile damadını bütün komşularla birlikte ağırlamış, baş tacı etmiş.”* (DA, KBY, 51) Ama o gün buzağıyı bulamamışlar. Aradan uzun süre geçtikten sonra büyük bir inek ve boğa Yanbay’ın evinin önüne gelmiş. Ne kadar kovsalar da hayvanlar gitmemiş. En sonunda evlerine dönmeleri için onlara kötü davranmışlar. Bunun üzerine ikizler geldikleri yollardan

Seperali'nin köyüne varmışlar. İkizleri takip eden Yanbay ve eşini “*Canay ile Seperali, gelen konukları gökten düşmüş gibi karşılamışlar...*” (DA, KBY, 54)

Yaşlı bir karı koca kendilerine hizmet edecek birilerini bulmaya karar vermişler. Yaşlı adam esasını alıp komşu köylere hizmet etmeye bir çocuk aramaya gitmiş, yolda onu gören bir çocuk “*Hoş geldin dede, sefalar getirdin. Nereye böyle?*” (AD, Ş, 77) demiş.

Çoban ile karısı beyaz bir çadırda yaşarmış. Adam hayvanları otlatır, kadın tek ineklerinin sütünden kışlık yağ, peynir, kurut yaparmış. Çoban bir gün çadırın üzerine çıkmış kurutların yarısı yok. Çoban topal karganın üzerine atlamış ama karga, “*Canımı bağışla güzel insan. Bağışla gideyim. Yarın bana konuk gel, seni ödüllendireyim.*” (BKBİKS, TOK, 36) demiş. Ertesi gün yola çıkmış, karganın zenginliğini görünce şaşırılmış. Karganın çadırına gelince “*Topal karga onu başköşeyi göstermiş. Derhal sofraya kurulmuş, çaylar çörekler... Bir hürmet, bir sohbet, çoban ona karşı kaba davrandığı için utanmış...*” (BKBİKS, ASA, 39) Tam kalkacağı sırada istediği zaman üstü türlü türlü yiyeceklerle dolan bir saçak hediye etmiş.

Öksüz Oğul ile Kuğukız el ele vermiş. Süt Gölü'nün etrafına bir çadır yapmışlar. İki arkadaş güzel güzel yaşarken atlılar gelip toprakların Karagay Kağan'ın olduğu söylemişler. Öksüz Oğul ile Kuğukız'ı kağanın yanına götürmüşler. Kağan topraklarını neden işgal ettiğini sorunca Öksüz Oğul, “*Gidecek yerimiz yoktu. Ne iş verirseniz çalışırız, size hizmeti görev sayarız.*” deyince Kağan sevinmiş. Önlerine bir sürü koyun katıp göndermiş. Aradan zaman geçmiş yağmur yağmamış, yaprak açmamış. Karagay Kağan yağmur yağmazsa isteyen çobanların göç edebileceğini söylemiş. Bunun üzerine Kuğukız göklerin kağanı Kurbustu Kağan'a mektup yollamış. Herkes yağmur duasını tekrarlamış, sonunda yağmur yağmaya başlamış. Her yan göl olmuş, bütün sürüler su altında kalmış. Karagay Kağan Öksüz Oğul'dan çözüm bulmasını istemiş. Kuğukız'ın babasına mektup yazmaya karar vermişler. Kuğukız mektup yazıp babasına gitmesi için Öksüz Oğlan'ı giydirip güzel bir ata bindirmiş ve yolcu etmiş. Öksüz Oğlan gökkuşağına yetişip üzerine binmiş. Kısa zamanda Kurbustu Kağan'ın huzuruna çıkmış. Durumu anlatınca Kurbustu, “*Şimdi gel sofraya, önce karnını doyur, sonra gidersin. Yağmur durdu. Aşağıdakiler sevinç içindedirler.*” (ÖO, GTC, 45) demiş.

Eski zamanlarda Karaçay'ın kıyısında sürüleriyle birlikte yaşayan Bumbaday dede bir gün çadırının önüne çıktığında bir kuzunun ikiz doğurduğunu görüp çok sevinmiş. Çadırdan kuzuların altına keçe getirirken iki siyah karganın kuzuların gözlerini oyduğunu görmüş. Atı Eki Bora'ya atlayıp kargaların peşinden uçup kamçısıyla kargaları kör etmiş. Kargalar Bumbaday dedeyi Gök Kağan'a şikâyet etmiş. Gök Kağan kurtlarını Eki Bora'yı parçalamaları için göndermiş. Kurtlar Eki Bora'ya saldıracakları zaman bir balık olup Karaçay'a atlamış. Bumbaday dede ırmağın kıyısına gelip Eki Bora'ya seslenince Eki Bora sudan çıkmış ve kurtları kovalamışlar. Bumbaday dede kurtları bıçağıyla yaralamış. Bunun üzerine Gök Kağan iki bahadır göndermiş. Bahadırlar çadırın yanına gelmiş. Çadırı yırtmaya çalışırken Bumbaday dede ırmak kıyısına gelip Eki Bora'ya seslenmiş. Eki Bora şahlanarak sudan dışarı fırlamış. Bumbaday dedeyi sırtına almış, bahadırları yorgun yakalamışlar. Onların şaşkın bakışları arasında üstlerine dalmışlar. Bahadırlar Gök Kağan'a Bumbaday dedeyi şikâyet etmişler. Gök Kağan bu sefer iki ejderha göndermiş. Bumbaday dede atıyla birlikte Bolçaytulug Bora Dağı'nın tepesine konmuş. Dağın tepesini açıp ejderhaları yakmış. Ejderhalar kaçıp Gök Kağan'a durumu anlatmışlar. Bunun üzerine Gök Kağan atına atlayıp Bumbaday dedenin yanına gelmiş. Bumbaday dede Gök Kağan'ın karşısında bulunca saygıyla eğilmiş. Yumuşak bir sesle: *'Buyurun size süt kaynatayım kağanım. Benim sütümden içenin ömrü uzun mutluluğu bol olur. Bakın benim yaşım sonsuz, koyunlarım bereketli, atım yedi renkli...'* (ÖO, BD, 116) demiş.

Çok eski zamanlarda yalnız bir adam yaşarmış. Kimi kimsesi olmayan, kendi halinde herkese iyilik yapan bir adam. Ongey dayının tek serveti çadırı ve değirmen taşıymış. Acıktığında taşa vurur, ortalık güzel yemeklerle dolarmış. Bu taşı iyi bir insan olduğu için Ongey dayıya bir ermiş vermiş. Ermiş bu taştan kimseye bahsetmemesini istese de zengin komşusu haberi duymuş. Oğullarını taşı almak için Ongey dayının yanına göndermiş. *"Gençler karşısına oturmuş, o da küçük küreğini alıp köşeye gitmiş. Değirmen taşına vurup çeşit çeşit tatlılar çıkarmış, gençlerin önüne koymuş."* (ÖO, ODD, 166)

Padişah bir gün vezirine sormuş: *"Söyle bakalım vezir, o cezve ateşe ne dedi, ateş cezveye ne cevap verdi?"* Vezir bu sorunun cevabını bilememiş ve on gün izin istemiş. Eve gelip karısına durumu anlatıp yola koyulmuş. Yolda ırmak kıyısında bir

değirmende durmuş. Değirmenciye Allah misafiri olarak kabul edip edemeyeceğini sormuş. Değirmenci, “*Hay hay! Kapıyı kilitleyelim, gidelim.*” (HG, DEK, 31) demiş. Yolda değirmenciyle vezir sohbet ederken padişahın sorularından bahsetmiş ama değirmenci hiçbir şey anlamadığını söylemiş. Eve gelince değirmencinin kızı kapıyı açıp, “*Hoş geldiniz amca diyerek konuk odasının yolunu gösterdi. Hemen vezirin altına bir minder verdi, yemek hazırlamaya gitti.*” (HG, DEK, 33)

Bir zamanlar bir kağan ülkesinde yaşayan dünya güzeli bir kızı merak etmiş. Halk kendisini kızın yanına giderken görmesin diye gece sokağa çıkma yasağı ilan etmiş. Güzel kızın evine varınca hizmetliye hanımını çağırmasını söylemiş. Hanım, “*Git kağana söyle. Güzel bir mendilim var. Ne çok oyalıdır ne de çok boyalı. Bu mendili kim bana hediye etmiş olabilir?*” diye sormuş. Hakan annesi yanıtını vermiş. Bunun üzerine dünyalar güzeli, “*Çok memnun oldum. Şimdi git söyle, hoş gelmiş, dönüp gidebilir.*” (KKA, İDG, 31) demiş.

Yartı Kulak yan bahçeden gelen sesi dinlemiş. Kimden geldiğini merak edip duvarın üstüne çıkmış. Bahtı Gül’e kendinin de sesi gibi güzel olduğunu söylemiş. Bahtı Gül Yartı Kulak’ı avucuna almış. Bahtı Gül ile birlikte türkü söylemişler, “*Bahçede limon sarı sarı/ Rüzgâr kıpırdadır dalları/ Yartı Kulak konuk gelir/ Bahtı Gül verir narları.*” (KKA, YGBG, 48)

Çok eski zamanlarda Ongey Dayı adında sessiz sakin, herkesin iyiliğini düşünen yaşlı bir adam yaşarmış. Ondey Dayı çok iyi birisi olduğu için kutsal bir kişi sihirli bir değirmen taşı vermiş. Ne zaman acıksa taşa vurunca masa çeşit çeşit yemek dolarmış. Bir gün zengin komşusu bu sihirli taşı öğrenmiş. Oğullarını taşı almak için yaşlı adamın yanına göndermiş. Çocuklar gelince yaşlı adam, “*Vay, sevgili gençler! Hangi rüzgâr attı sizi buraya? Nasılsınız? Hele oturun karşıma!*” (KKA, ODD, 69) demiş.

Keloğlan Kartal Abi’yi kurtarmak için sabah erkenden tekrar hayvanat bahçesine gitmiş. Keloğlan papağanın yanına gidip Kartal Abi’yi kurtarmak için planını papağana anlatmış. İş birliği yapacak hayvanları dolaşmaya başlayınca horoz, “*Üürüüüüüüüü! Oturun biraz darı yiyin bari!.. üüürü!..*” (KKA, BÜ, 107) Ördek de “*Vak vak vak!.. Oturun bak bak bak!..*” (KKA, BÜ, 107) demiş.

Çelmeş kardeşlerini kağan mal veriyor diyerek kandırmış. Bunun üzerine uyanık kardeşleri eşlerini öldürüp kağana götürmüşler. Kağan karısını öldüren bu adamları cezalandırmış. Çelmeş bütün sürülerin ve malların üzerine konmuş. Aradan yıllar geçmiş kardeşler çıkagelmiş. Kardeşler Çelmeş'i öldürmeye karar vermişler. Çelmeş, öldürmek yerine yakmalarının daha uygun olacağını söylemiş. Çelmeş'i bir kazığa bağlayan kardeşler kuru odun toplamaya gitmişler. Kağan'ın kardeşi Altaylarda gezerken Çelmeş'e rast gelmiş. Çelmeş onu kandırıp Erlik Han'ın yer altı tanrısı olması için çağırdığını, bu görevin Booday Kağan ve ailesine yakışacağını kağana haber vermeye giderken ağaca bağladıklarını söylemiş. Çelmeş'i kıskanan kağanın kardeşi, senin yerine beni yakınlara demiş ve Çelmeş onu ağaca bağlamış. Çelmeş hızla oradan kaçmış. Bir gün Çelmeş'in evinin önünde yıldız benekli bir at duruyormuş. Kardeşler Çelmeş'in evine gelip kimin geldiğini öğrenmek için "*Hey, gelen konuk kim? Kardeşimiz öldü, buyurun bize gidelim, size hürmet edelim!*" (İAK, YM, 98) demişler.

Kafdağı'nın doruklarında büyük bir kent varmış. Bu kentin padişahı ve eşinin bir türlü çocukları olmuyormuş. Bir gün sağanak halinde bir yağmur yağmış. Yağmurla birlikte sarayın çatısına bir elma düşmüş. Karısı koşup elmayı ikiye bölmüş ve kocasıyla paylaşmış. Kısa zaman sonra kadın kırk bebek dünyaya getirmiş. Padişah çocuklardan korkup dağa bırakılmasını emretmiş. Aradan yıllar geçmiş, ana kocasına oğullarını istediğini söyleyip dağlara yollamış. Padişah, uzun süre yol gittikten sonra çocukları bıraktığı yere varmış. Çocuklar, "*Baba, baba!.. Sen hoş sefa geldin baba! Bir gün geleceğini biliyorduk.*" (CÇ, S, 117) demişler.

Devler ve Dimitraş yola çıkmışlar ve devler ülkesine doğru yol almışlar. Devler acıktıkları vakit dut ağacının gölgesinde durmuşlar. Devler dut ağacına tırmanıp dutları yemeye başlamışlar. Dimitraş'ın çıkamadığını görünce dalın birini aşağıya kadar eğip, "*Gel, gel! Gel de bir tadına bak Miti Ağa. Bunlar dev dutlarıdır, daha lezzetlisi dünyada yoktur.*" (DP, DDY, 23) Dimitraş dutları yiyip tadına şaşmış. Dev ayağını daldan çekince Dimitraş havalanıp bir tavşanın üzerine konmuş. Devler hayretler içinde kalmış. Dimitraş'a "*Sen bizim aziz konuğumuzsun. Haydi, gidelim devler sarayına. Kardeşlerimiz bizi bekliyor.*" (DP, DDY, 26) demişler. Kısa süre sonra devler yurduna varmışlar. Dev başçısı, "*Konuğumuza yer gösterin dinlensin. Herkes hemen toplantiya gelsin.*" (DP, DDY, 27) demiş.

Sarayda kırk dev yaşıyormuş. Derhal toplantıya başlamışlar. En iyisi o bizimle kalsın. Eğer bir hilesini yakalarsak, biz de onu tuzağa düşürürüz diye karar almışlar. “*Dev başçısı onunla özel olarak ilgilenmiş. Her gün onu ağırlamış. Yedirip içirmiş, hoş sohbet etmişler.*” (DP, DN, 28)

Bir zamanlar yoksul bir ananın üç oğlu annelerini hiçbir zaman bırakmayacaklarını söylerlermiş. Ama ergenlik çağına gelince kardeşler başka diyarlara gitmek istediklerini analarına söylemişler. Bunun üzerine yaşlı kadın evlatlarının gitmesini istemese de çocuklarını kararlarından vazgeçirememiş. Bunun üzerine anne büyük oğluna hırka vermiş. Ortanca oğluna eski bir çuval ve küçük oğlu İvançu’ya da ilaçlık bir ot kökü vermiş. Kardeşler bir kutlu dedeyle birlikte yola çıkmışlar. Yolda büyük oğlan dededen bir sürü koyun, ortanca ise bir değirmen istemiş. İstekleri hemen yerine gelmiş. İvançu yol boyunca suskun kalmış. Dede ne istediğini sorunca küçük oğlan helal süt emmiş biriyle evlenmek istediğini söylemiş. Dede böyle bir kızı tanıdığını ancak sonradan görme birine nişanladıklarını söylemiş. Bunun üzerine hemen yola koyulmuşlar, bir köye varmışlar, “*Köyün bütün insanları meydanda, sazandeler çalıyor, hanendeler oynuyormuş. Yeni gelenleri buyur edip düğüne konuk etmişler.*” (DP, İ, 111)

Küçük kızıyla yaşayan ahmak adam bir gün talihini aramaya karar vermiş. Küçük kızının ısrarına rağmen yola tek çıkmış. Ama kız babasını gizlice takip etmiş. Yolda bir aslan ve bahçıvan kendi talihlerini de bulmalarını istemiş. Yolda giderken hakan ile karşılaşmış ve hakan da neden bahtsız olduğunu öğrenmesini istemiş. Ahmak adam uzun bir yol gitmiş, kendi şansını ve diğerlerinin şansını bulup, soruları sormuş. Cevaplarla birlikte dönerken yolda bahçıvana rast gelmiş. Bahçıvan, “*Ooo! Sen hoş geldin, sefalar getirdin! Gel otur hele! Bir şeyler ye!*” (YDB, AA, 51) demiş. Bahçıvana ağaçların altında hazine olduğun söyleyince adam kazmaya başlamış ve hazineleri bulmuş. Bahçıvan ahmak adama, “*İşte hazine! İşte zenginlik bu! Bana da yeter, benim soyuma sopuma da sana da! Kal, kardeş olalım, bu bahçeyi birlikte kullanalım.*” (YDB, AA, 52) dese de ahmak adam yoluna devam etmiş.

Bir varmış, bir yokmuş zamanın birinde adsız bir kentin hakanı varmış. Çok sevilen sayılan, hak yemez bir hakan. Günlerin birinde bir oğlu olmuş. Çocuğa ad koymak için bilge kişileri çağırılmışlar. Herkes bir ad demiş, beğenmemişler. En

sonunda en yaşlı, en bilge kişi Korkud Dede çocuğun adını Anarbay koymuş. Bir gün Anarbay ile annesi bahçeye çıkmış. Annesi çocuğu bırakıp çiçek dermek için eğilmiş. Koca bir aslan fırsat kolluyormuş, bahçeye atlayıp çocuğu kaçırmış. Hakan dört bir yana askerlerini yollamış çocuğu bulmak için. Kendisi de bir bölükle birlikte doğuya doğru çocuğu aramaya çıkmış. Dönerken bir kayanın dibinde bir çocuk sesi duymuşlar. Hep birlikte çocuğun yanına vardıklarında alınının ortasında bir göz olan çocukla karşılaşmışlar. Herkes çok korkmuş. Hakan çocuğa acımış ve saraya götürmüş. Beş yaşına kadar ancak besleyebilmişler Kellegöz'ü, insanlara saldırmaya başlamış. Ne kadar asker geldiyse üzerine hepsini yemiş. Hakan bilgeleri yanına toplayıp akıl danışmış. Uruz Koca akıl vermek için Kellegöz'ün mağarasına gidip ona öğüt vereceğini söylemiş. Kimsenin aklına yatmasa da başka çare kalmamış. Uruz Koca Salahana kayalıklarına varmış. Kellegöz Uruz Koca'ya "*Ooo Uruz dede! Sen hoş geldin, sefa geldin. Sana nasıl hizmet edebilirim?*" (YDB, KEM, 63) demiş.

Günlerden bir gün Yakup adında bir adam pazardan dönerken tozanak girdabının içinde yuvarlanmış ve gözü kör olmuş. Ne yapsa bir çare bulamamış. Yanına oğlu Sevdekar'ı alıp köy hekiminin yanına gitmiş. Yaşlı nine derdinin çaresinin Aladağlardaki Aras ırmağının içinde yaşayan balıklar hakanının yağını gözüne sürersen gözlerin açılır, demiş. Bir balıkçı ile birlikte Sevdekar balığı tutmak için ırmağa gitmişler. Bir türlü balığı tutamamışlar. Eve geri dönünce babası evden kovmuş. Sevdekar aynı körfeze gelmiş, kıyıya oturmuş. Dalgalar bir adamı kıyıya çıkarmış. "*Adam perişandı. Sevdekar onu sofrasına davet etti. Birlikte yemek yediler, adam kendine geldi ve adını söyledi.*" (LHÇ, BHS, 32) Birlikte uzun bir süre yürümüşler. Vardıkları şehirde hakanın güzel kızının dili tutulmuş. Denizoğlu ile Sevdekar, biz hakan kızının dilini açarız, demişler. Denizoğlu kızın baş ucuna ve ayak ucuna bir şamdan koyarak bir hikâye anlatmaya başlamış. Hikâye bittiğinde kız iki kelime konuşmuş. "*O gece şenlik kurulmuş. Denizoğlu ile Sevdekar en aziz konuklar gibi ağırlandı. Sazendeler çalmış, nazendeler oynamış, eğlenmişler. Kuş tüyü yataklarda yatarak dinlenmişler.*" (LHÇ, İH, 37)

Çiftlik sahibi Akşit çakalın sözlerine kanıp onunla arkadaş olmuş. Çakalı eve getirince karısı ona güvenilmeyeceğini söyleyince Akşit eşine kızmış. "*Kadın dövüne dövüne ocak yaktı. O sabah duvarın üstünde öten horozu tutup kesti, pişirdi, sofrayı kurdu.*" (LHÇ, SÜ, 84)

Selahaddin Eyyübi ile veziri kimin daha iyiliksever olduğu konusunda tartışıyorlarmış. Vezir varlıklı olanların, Eyyübi ise iyiliksever bir kalbi olanların daha iyiliksever olduğunu savunuyormuş. Selahaddin Eyyübi veziri sınamak için kıyafet değiştirerek evine gitmiş. Vezire, “*Allah yardımcın olsun bey. Tanrı misafiri kabul eder misin? Açlıktan perişan durumdayım. Yatacak yerim yok. Bir lokma ver yiyeyim, bir yer göster, bu geceyi burada geçireyim. Gidecek yerim yok.*” (SEAK, KDİÖ, 14) deyince vezir kapıdan kovmuş. Adam ısrar edince “*Sabri tükenen vezir bir sopa kapıp dervişin kafasına çalmış. Selahaddin Eyyübi’nin kafası yarılmış. Kendini sürükleyerek oradan zor ayrılmış.*” (SEAK, KDİÖ, 15) Biraz gittikten sonra sofrada duru bir çorba olan yoksul evin kapısını çalmış. Kapıyı açan yaşlı kadına misafir kabul edip etmeyeceğini sorunca, “*Tabii evlat. Yerimiz biraz dardır ama olsun, sana da yeter bize de. Buyur içeriye!*” (SEOK, KDİÖ, 15) demiş. “*Yaşlı kadın dervişin ayaklarını çıkarmaya yardım etmiş. Rahat edeceği bir yer açıp kafasındaki kanı temizlemiş.*” (SEAK, KDİÖ, 16) Evdeki birkaç koyunun böbreğini dervişe yedirmişler. Bir gün sonra yaşlı kadını hakanın askerleri çağırınca endişeye kapılsa da hakanın huzuruna çıkınca rahatlamış. Padişah yaşlı kadın ve oğluna, “*Oturun, oturun lütfen. Siz benim aziz konuğumsunuz!*” (SEAK, VBG, 22) demiş.

Ayıkulak ile annesi ayıdan kaçıp bir köye varmışlar. Köyün içinde bir köylüye yardıma ihtiyaçları olduğunu söyleyince, “*Köylü hemen onları içeri almış, karısı sofrayı kurmuş, karınlarını doyurup gönüllerini hoş tutmuş.*” (AY, SBA, 15) Köylü, “*Konuğa sormak ayıp sayılır ama nereden gelip nereye gidersiniz?*” (AY, SBA, 15) deyince kız anlatmaya başlamış başından geçenleri.

Ayıkulak kızın verdiği yüzüğe üç kere tıkladmış. Uzaktan biri siyah, biri beyaz iki koç vuruşa vuruşa geliyormuş. Ayıkulak ak koyuna binip ailemin yanında gideceğim derken yanlışlıkla kara koyunun sırtına binmiş. Kara koyun uçarcasına yerin yedi kat altına doğru uçmaya başlamış. Karanlık dehlizlerden, uluyan canavarın yanından, gürül gürül yanan alevlerin içinden geçmişler. Ayıkulak güç bela bir kulübenin önüne varmış, kapıyı çalmış. Bir nine kapıyı açmış, “*Buyur oğul, buyur konuğum ol. Yorulup yorgun düşmüşsün, çok uzaklardan gelmişe benzersin.*” (AY, İÇSK, 27) demiş.

Devler Usta Nezer’i artık yanlarında istemiyorlarmış, onunla konuşmuşlar ve ellerindeki altınları pay edip onu yollamışlar. Usta Nezer, köye gelirken bir tilki görmüş, korkmaya başlamış. Tilki altın torbasını alıp kaçmış. Usta Nezer tilkinin peşinden koşmuş ama yolda soluğu kesilmiş. Eve gelince karısına tilki altınımı kaçırdı diye dert yanmış. Karısı, “*Aldırma! Sen bir tilkiyi kovaladın ya! Korkunu yendin Ahmet, tilkiyi kovaladın. Korkuyu yenmek altından daha değerlidir. Başımız dik, onurlu yaşayacağız. Çocuğun ile ben artık senden utanmayacağız. Hoş geldin, sefalar getirdin.*” (AY, UNS, 69) demiş.

Başvezirin yalvarmasıyla asılmaktan kurtulan Ziyat Batur atına atlayıp şehirden çıkmış, günlerce at sürmüş, uçsuz bucaksız stepleri geçmiş yaşlı bir çobana rast gelmiş. “*Yaşlı çoban bu gencin çok yorgun olduğunu fark edince tulumdan bir kap dolusu süt vermiş.*” (TB, ZBK, 101) Ziyat Batur yaşlı çobanın teklifini kırmayıp yanında yaşamaya başlamış. Ziyat Batur’un mancınıkla hayvanları gütmesi herkes tarafından duyulmuş. Kamercan hizmetçisi Humay ile birlikte günlerce yol gitmişler, kulaklarında birer halka olan bir ceylanın peşine takılmışlar. Ceylan bir mağaradan dağın diğer yanına geçmiş, Kamercan ceylanın peşinden gidince Ziyat ile kavuşmuş. Yaşlı çoban ceylanın kulağındaki halkaları alıp Ziyat ile Kamercan’ın parmaklarına takmış. Kızının bir çobanla evleneceğini öğrenen hakan en güvendiği askerini yanına çağırıp hemen Kamercan’ın yanına yollamış. Komutan yanına yiğitlerden oluşan bir birlik seçip yola koyulmuş. Bir birliğin geldiğini duyan “*Kamercan ile Ziyat Batur’un canı çok sıkılmış. Ama gelenleri konukseverlikle karşılamaktan başka ellerinden ne gelir? Sofra açıp türlü yiyecek çıkarmışlar.*” (TB, ZBK, 105) Komutan hakanın isteğini söyleyince Kamercan, “*Hele buyurun, önce karnınızı doyurun.*” (TB, ZBK, 105) deyip konuklarını doyurmuş.

Yartı Kulak güneş doğmadan kibitkadan çıkmış, serin havada biraz dolaşmış, komşu avludan gelen sesi duyup duvarın üzerine çıkmış. Güzel kızı görüp sesini dinlemiş. Bahtı Gül ile Yartı Kulak tanışmışlar, her gün sohbet etmeye başlamışlar. Bahtı Gül sabah erkenden “*Bahçede limon sarı/ Rüzgâr kıpırdatır dalları/ Yartı Kulak konuk gelir/Bahtı Gül verir narları...*” (YK, YKBG, 83) diye şarkı söylüyormuş.

Cinleri ve kötü ruhları kovduğuna inanılan Porhan, Yartı Kulak'ın köyüne gelmiş. Annesi de babası için hazırladığı azığı Porhan'a vermek istemiş. Yartı Kulak yaşlı, hasta, yoksul olmayan Porhan'a babasının yiyeceklerini vermek istememiş. Dışarı çıkıp Porhan'ı bütün çocuklar gibi takip etmiş. Herkes heybesine bir şeyler koyuyormuş. Porhan en son Bayşim Ağa'nın kapısına varmış, kap kendiliğinden açılmış, Bayşim Ağa beline kadar eğilmiş. "*Bayşim Ağa Porhan'ı içeri alıp sen çok yürüdün, gönlü hoş geldin...*" (YK, YKP, 108) demiş. Hizmetçiler bir çuval buğdayı ve bir kuzuyu Porhan'ın yanına koymuşlar.

Günün birinde Yartı Kulak'ın babasına eski bir dostu konuk gelmiş. Adam kervanıyla birlikte ülke ülke dolaşır, ticaret yaparmış. "*Yartı Kulak'ın babası konduğu içtenlikle karşılamış, en yumuşak koşmayı misafirin altına sermiş: 'Hoş geldin, sefalar getirdin!'*" (YK, YKBE, 111) demiş. Kervancıbaşı anılarını anlatmış, eşeğini övmeye başlamış. Ev sahibi, "*Gönlünü rahat tut. Bizim köyde kimse kimseye zarar vermez, kimse kimseyi incitmez. Eşeği duvara bağlarım, biricik oğlumu da ona bekçi koyarım.*" (YK, YKBE, 113) demiş.

Bir zamanlar Cantay ile Güntay adında iki kardeş yaşamış. Cantay dünya güzeli bir kızmış ama dilsizmiş, sadece serçesiyle sohbet edebiliyormuş. Ağabeyi çok üzülür, her istediğini yerine getirir, onu çok severmiş... Günün birinde Güntay evlenmiş. Karısına nasıl sevgi göstermişse Cantay'a da öyle. Karısının ne almışsa Cantay'a da almış. Düğüne derneğe birlikte gitmişler. Karısı Cantay'ı kıskanmaya başlamış, ona tuzaklar kurmuş. Bir gün Güntay'ın bir kızı olmuş, aynı Cantay'a benziyormuş. Karısı Cantay'ı o kadar kıskanıyormuş ki kızını cadı bir akrabasına kaçirtıp kocasına Cantay'ın kızını haramilere verdiğini söylemiş. Adam kardeşini ormana bırakmış. Cantay ormanda karnını ballıbabalarla doyururken serçeyi görmüş. Cantay sevinçle doğrulmuş, onu tutup koynuna koymak istemiş. Serçe hemen uçup kıza yol göstermiş, bir saraya varmışlar. Saraya varınca serçe yakışıklı bir adama dönüşmüş. Kız kim olduğunu sorunca genç adam, "*Ben Büyülü Şehzade. Haksızlığa uğrayanları buraya getiriyorum. Onları kötülerin şerrinden emin tutuyorum.*" (PHSSB, DKB, 25) demiş. Bir gün sonra uşaklar Büyülü Şehzade'ye bir avcının yolunu kaybettiğini söylemişler. Cantay kardeşini hemen tanımış ve uşaklara, "*Ona çok iyi hürmet din, yatırıp dinlendirin. Yarın yol gösterin...*" (PHSSB, DKB; 27) demiş.

Bir zamanlar Kandahar padişahının on dört yaşındaki oğlu kaybolmuş. Padişah tebdili kıyafet oğlunu aramak için yollara düşmüş. Yolu İstanbul'a kadar gelmiş. Sarayın önünde karın üzerinde kan görünce birden kendinden geçmiş. Pencerenin önünde gelip gidenleri izleyen padişah kızı Gülnar Hanım hemen yere düşen adamı yanına getirtmiş, ona yardım etmiş. Yaşlı adamın derdini dinleyince Gülnar Hanım, Melik Memet'i aramak üzere yola koyulmuş. Çıkılması imkânsız bir kalenin kenarına gelen Gülnar Hanım su arkından içeri girmiş. İçeri girince aynanın karşısındaki güzel kızı görmüş. Kız üç kardeş olduklarını ve üç devle evli olduklarını söylemiş. Gülnar Hanım'ın yaptığı iyiliklere karşılık ablasına bir mektup yazmış ve ona en büyük devin yerini tarif etmiş. Dev'in eşi mektubu okuyunca kocasına Melik Memet'i sormuş. Dev onu nereden tanıdığını sorunca kız kardeşinin Kandahar halkının yas tutmalarından anladığını ve kardeşinin kendine mektup gönderdiğini söylemiş. Dev karısına Melik Memet'i kendisinin kaçırdığını ve bir kaleye hapsettiğini ve yaptığı büyü'nün yedi anahtarın üzerine yazılı yedi dildeki yazının okunmasıyla bozulacağını söylemiş. Gülnar Hanım, üç gün sonra devin bahsettiği kaleye gelmiş. Taşların üzerinde yazan yazıları okuyunca kapı açılmış. Melik Memet uyanmak üzereyken ortanca devin karısı gelmiş ve yalan söyleyerek Gülnar Hanım'ı bayıltmış. Mirza Memet'e yalan söyleyip hemen onu Kandahar'a götürmüş. Gülnar Hanım da uzun süre sonra Kandahar'a gelmiş. Melik Memet'in düğününün olduğunu duyunca İstanbul'a dönmeye karar vermiş. Yolda bir değirmen görmüş ve son anda karar değiştirip değirmenciye onlarla kalmak istediğini söylemiş. Değirmenci kıza bakacak durumunun olmadığını söyleyince çok iyi kilim dokuduğunu, satarak geçinebileceklerini söylemiş. Değirmenci Gülnar'ın başından geçenleri anlattığı kilimi pazarda satarken Melik Memet'in düğünü için hediye bakan berberi 1000 lira verip halıyı almış. Saraya gidip Melik Memet'e hediye etmiş. Berber arkadaşlarının yanına gelince, *“Melik Memet'e en değerli hediyeyi ben götürdüm. O da karısına bağırdı: Ay canım dağdan ağır konuğumuz var, kahve pişir, dedi. Ben de Melik Memet ile sözü pişirdim, hepimizi tek tek sordu, iyidirler dedim.”* (PHSSB, GHMM, 123)

Yapılan değerlendirmede Türk toplumunun genel karakteristik özelliği olarak kabul edilen misafirperverliğin Feyzioğlu'nun masallarında da yer bulduğu söylenebilir. Masal kitaplarında 94 farklı yerde misafire hürmette kusur edilmemesi

gerektiği belirtilmiştir. Misafirperverlikle ilgili en çok değer yargısı 8 yerde *Dillidüdük ile Altınses* adlı masal kitabında yer almaktadır.

4.1.19. Öğüt Verme

Öğüt, bir kimseye nasıl davranması ya da nasıl davranmaması gerektiğini anlatan söz olarak tanımlanabilir. Toplum içinde tecrübe sahibi kişilerin bilgi birikimlerini gelecek kuşaklara aktarmanın yollarından birisi öğüt vermektir. Ancak öğütlerin amacına ulaşması için davranışla desteklenmesi gerekir.

Feyzioğlu'na göre aile büyükleri tecrübelerinden yola çıkarak çocuklarına iyi bir insan olmaları için nasihatte bulunurlar. Çocukların da bu nasihatleri en iyi şekilde dinleyip tatbik etmeleri gerekir. Ayrıca büyüklerin nasihatlerini dinlemeyenlerin başına bazı kötü olaylar gelebilir. Feyzioğlu'nun masallarında bu konuyla ilgili şu örneklerle yer verilir:

Aysel, Bergama kağıdına parşömen denmesini “aptallık” olarak niteleyince Nine, “*Anadilin bağımsızlığını koruyamazsak, kendi bağımsızlığımızı nasıl koruruz?.. Anadille düşünemeyen, anadili ile rüya göremeyen, o dille hayal kuramayan bir kişi nesnelere nasıl tarif edebilir? Kendini nasıl anlatabilir? Giderek başka dilin egemenliğine girmez mi?*” (YÇ, NPD, 55) demiş.

Tembel çocuk ile babası pazara giderken babası yerde bir nal görmüş. Çocuğa “*Yavrum, o nalı al heybeye koyuver, lazım olur.*” demiş. Çocuk nalı üşengeçliğinden almamış. Baba oğluna, “*Gerekli taşın ağırlı olmaz.*” (SKA, TÇ, 60) diyerek nasihat etmiş. Çocuk nalı almayınca baba nalı alıp heybeye koymuş. Pazara varınca nalı hurdacıya satmış. Parayla Tembel Çocuk'un çok sevdiği içdeden 100 tane almış. Köye dönerken içdeleri tek tek yere atmış. Tembel Çocuk içdeleri tek tek yerden alıp ağzına atıyormuş. Eve varınca Çiftçi, “*Gördün mü oğul, sen bir nal için yere eğilmedin bir nal seni yüz kere eğdi.*” (SKA, TÇ, 60) demiş.

Cadı, kıza verdiği külleri takip ederek Yangısek ve Konçirgen'in evini bulmuş ve kızın kanını emmeye başlamış. Cadı Konçirgen'i tehdit etmiş. Kardeşi Yangısek saklandığı yerden çıkmış. Köpeğine binen cadıyı okuyla vurmuş ve cadı ağır yaralanmış. “*Su uyur düşman uyumaz!*” diye boşa dememiş aksakallı atalar, ak

pürçekli analar.” (SKA, KY, 76) demiş. Cadı av yolunda gizlenmiş, Yangısek avdan dönerken zehirli bir diken fırlatmış, çocuğun alınına saplanmış. Yangısek daha ne olduğunu anlamadan yere yuvarlanmış, orada kalakalmış.

Ata keklik yavrularını toplayıp, *“Şu ala dağı görüyor musunuz, sakın ola onun arkasına uçmayın. Eğer uçacak olursanız asla tek gitmeyin, mutlaka birlikte gidin!.. Benim bir ayağım çukurda. Ananızı asla üzmeyin, ona yardım edin!”* (SKA, KET, 80) deyince yavrular *“Olur ata can, sen merak etme, sözünü tutacağız!”* demişler. Baba ömrünün son anlarında bile evlatlarının yaşamını kolaylaştırmak için öğütler vermiş ama yavrulardan birisi sürüden ayrılıp yasak dağın ardına uçmuş. Meyve ağaçlarına tamah etmiş, babasının öğüdünü unutmuş. *“İner inmez tuzağa takılmış, ayağı iple düğümleivermiş.”* (SKA, KET, 84) Yavru keklik yaptığı yanlışları anlasa da iş işten geçmiş.

Ayva ve Nar, geç bir vakitte değirmene gelince değirmenci unu öğütmez. *“Varın istediğiniz yere gidin. Gününü hay huyyla geçirenin yeri değirmen değil, yıldızların altıdır.”* (YHK, AAGN, 37) demiş.

Üç kızıyla birlikte yaşayan anne çocuklarını dizinin dibine oturtup *“Aman kızlarım hamarat olun, aman mutlu olun!..”* (PBA, ÜK, 19) diye nasihatte bulunuyormuş.

Üç oğluna nasihat eden baba, *“Dürüst olun yaşamınız rahat geçecek, çalım yapıp övünmeyin; yüzünüz hiç kızarmayacak. Tembellik yapmayın mutlu olacaksınız.”* (MÇ, ÜÇY, 14) demiş. Çocuklar babalarının öğüdüne uyup sözünden çıkmayınca mutlu bir yaşam sürmüşler.

Küçük kardeşin parmağında hakanın kızının yüzüğünü görünce büyük kardeşler çok şaşırılmış. Küçük kardeş durumu anlatmış. Büyük kardeşler de *“Kim ki atasözü dinlemez, acısını çeker.”* (MÇ, HKÜK, 101) demişler.

Şah Abbas kılık değiştirerek halkın içinde dolaşmaya başlamış. Yolda bir çerçi ile karşılaşmış. Ona, *“Bana bir avuç hurma ver, ben sana bir akıl vereyim.”* (ŞAŞB, ŞÜA, 126) demiş. Birinci öğüdü, *“Yolculuk ettiğin insanın adını öğrenmeden sakın ondan ayrılma! Gerekebilir bir gün.”* (ŞAŞB, ŞÜK, 126) Bir avuç

hurma daha istemiş. İkinci öğüt olarak “*Oturacağıın zaman kendi yerini bul da otur.*” (ŞAŞB, ŞÜK, 126) söylemiş. Bir avuç daha hurma isteyip, “*Sana bir soru sorulmuyorsa, cevap vermek için ileri atılma!*” (ŞAŞB, ŞÜK, 127) demiş. Bunların neresinin öğüt olduğunu anlamayan çerçi yaşlı adamdan ayrıldıktan sonra gölden eşeğini sulamak istemiş. Gölün tabanını bataklık olduğunu anlayınca yaşlı adama bağırması ama adını söylemeyince arkasına bakmamış. Koşa koşa yaşlı adama yetişip neden yardım etmediğini sorunca “*Sen amca dedin, benim de yeğenim yok. Aksakal dedin, benden başka binlerce aksakal var, niçin durayım? Benim adım var. Neden adıyla çağırılmıyorsun?*” (ŞAŞB, ŞÜK, 129) Yaşlı adam yardım ettikten sonra “*Söylediklerimi kulağına küpe et!*” (ŞAŞB, ŞÜK, 129) deyip gitmiş.

Kara karga, ala kargaya neden yavrusu olmadığını sorunca avcılarının çok olduğu için yavrusu olmadığını söylemiş. Kara karga, “*Yavruna kaçmasını öğretirsin, yavrusuz karga mı olur? Üstelik tüylerin ala, soyun tükenirse kalırım ben kapkara.*” (HG, AKKA, 10) demiş. Ala karga bir yumurtanın üzerine çökmüş, bir yavru dünyaya gelmiş. Ala karga yavrusu büyüyünce ona, “*Artık özgürsün yavrum. İstedığın her yere uçabilirsin. Ama önce bir öğüdüm var sana, şunu unutma sakın ha! Öğüdümü iyi dinle, sonra uç uçabildiğin yere. İnsanoğlu elinde sopayla gelirse, hemen kaç. Sopası yok da taş atmak için yere eğilirse yine kaç, canını kurtar.*” (HG, AKKA, 11) demiş.

Bir zamanlar Fırat Irmağı’nın kıyısında yoksul bir balıkçı yaşarmış. Balıkçı oğluluyla birlikte nehirden balık tutup satarmış. Günlerden bir gün ağdan renkli bir balık çıkmış. Balıkçı müşteri bulmaya şehre gidince balık çocuktan dile gelip kendini suya atmasını istemiş. Balıkçı ve müşteri gelince balığın olmadığını görmüşler. Balıkçı oğlunu öldürmekle tehdit edince müşteri, “*Nasıl adamsın sen yahu! Balık etse etse on lira eder, al sana elli lira. Çocuğa dokunma!*” (AD, BBG, 53) demişse de adam çocuğu tehdit etmeye devam etmiş. Çocuk eve geç saatte gelip annesinden yolda yemek için torba hazırlamasını istemiş. Annesi, “*Sen haklısın oğul. Çık yola dikkat et edindiğin arkadaşlara. Eğer ekmeği bölüp küçüğünü kendisine, büyüğünü sana veriyorsa o arkadaş sağlamdır. Hastalanır yolda kalırsan, o da seninle kalıyorsa gerçek arkadaş odur, unutma!*” (AD, BBG, 53) diye öğüt vermiş.

Ceyhun'un babası yaşlı bir adammış. Artık beli bükülmüş, bungun. Tek oğlu varmış, on yaşında. Ceyhun'un üstüne yarpuz gibi titrer, el bebek gül bebek onu büyütürmüş. Günlerden bir gün hastalanmış. Oğluna, Sana söyleyeceğim sözler var. Sakın öğüt olarak kabul etme, beni dinle, demiş. Baba, “Çocuksun, daha deneyimin yok. Önüne iyi kötü insanlar çıkacak. Dilerim kötü insanlardan uzak durup kötü işlerle uğraşmazsın.” (AY, CM, 41) demiş.

Bir zamanlar bir altıncık yaşarmış annesinin yakasında. Altıncık dünyayı gezmek istermiş hep. Bir gün annesi dışarı çıkınca altıncık dışarıya çıkmış. Yolda manda pisliğiyle karşılaşmış. Manda pisliği hemen altıncığa sarılmış, ben de altın oldum diye bağırılmış. Altıncık itiraz etse de manda pisliği inat etmiş. Altıncık, “Yahu senin de güzel bir yanın var. Şu yandaki tarlaya serilebilirsin, çok buğday yetiştirebilirsin! Kendin olmaya bak, daha verimli olabilirsin.” (AY, AOİMP, 96) deyince manda pisliği yine itiraz etmiş. Altıncık, “Olamaaazsın! Kurbağadan bir kartal, karafatmadan da ceylan olamaz...” (AY, AOİMP, 96) demiş. Altıncık ile manda pisliği günlerce tartışmış. Sonunda altıncık koşmaya başlamış, altıncık eve varınca, “Annemi neden dinlemedim? Bu da bana bir ders olsun.” (AY, AOİMP, 97) demiş.

Günün birinde sıcak ve kurak havada çalışan bir hoca ırmağın kıyısında yıkanıp öyle eve gitmeyi düşünmüş. Irmağa girince bir tilki kıyafetlerin arasına yiyecek aramış, bulamayınca hocanın kemerini çalıp götürmüş. Hocanın suratını asık gören eşek durumu öğrenince yardımcı olacağını söylemiş. Eşek gidip tilkinin yuvasının önüne yatmış. Sabah eşiği gören tilki ölü olduğundan emin olunca içeri taşımaya çalışmış. Aklına hocadan çaldığı kemer gelmiş. Kemerin bir ucunu eşiğin ayağına, bir ucunu boynuna bağlamış. Eşek ayağa kalkıp koşmaya başlayınca tilki yerde sürünmeye başlamış. Tilki köye gelince hoca, “Çekirge bir sıçrar, iki sıçrar, sonunda tuzağı boylar tilki bey! Sen sen ol başkalarına zarar verme! Yoksa seni köpeklere yediririm. Haydi, git Allah'ından bul!” (MME, HT, 123) demiş.

Bir derenin kıyısında kavak ile yaban asması yaşıyormuş. Yaban asması kavağa sarılarak gökyüzüne doğru uzanmış. Kavak yemyeşil olmuş yaban asmasının sayesinde. Bir gün kavak yaban asmasına öfkelenip gövdesine sarıldığını, esiri gibi yaşadığını söylemiş. Yaban asması da ben olmasam kim bakardı yüzüne diyerek

karşılık vermiş. Bu arada evinin giriş ihtiyacını karşılamak üzere bir köylü ormana gelmiş. Kavak ile yaban asmasına bakıp çok güzel olduğunu söylerken konuşmalarına tanık olmuş. Köylü baltasını kaldırıp ikisini ayırmış, yere yatırmış. Köylü ağaçlara, “*İnatlaşmanın sonu yoktur. İşte kavganın geldiği nokta budur. Biriniz evime giriş olun, biriniz ayak altında sürünüp kalın.*” (MME, KY, 138) demiş.

Eşek kocayınca sahibi çayıra salmış. Eşeğe kuyruğu yük olmaya başlamış. Keçiye akıl danışmış yardım alamamış, koyun eşeği köpeğe yönlendirmiş. Eşek derdini köpeğe anlatmış. Köpek, “*Boşuna dememişler eşek sana, takmışsın o güzelim kuyruğuna! Madem çok ağırdır, al oradan bir testere, kesip at yere! Ne yük, ne kuyruk kalır, her yanın acır!*” (MME, EBK, 144) demiş. Eşek köpeğin yardımı için teşekkür etmiş, kuyruğunu kesmeye başlamış. Bunu gören öküz ne yaptığını eşeğe sorunca eşek durumu anlatmış. Öküz, “*Köpek köpekliğini yapmış. Haydi, kes kuyruğunu, yerine getir köpeğin buyruğunu. Şu ağır yükün altından kurtul, istiyorsan belanı bul.*” (MME, EBK, 145) demiş.

Bir zamanlar Koşer adında bir aksakal yaşarmış. Gönlü yüce, yüzü aydınlık, bilge bir kişi. Koşer’in üç çocuğu varmış: Üç yiğit kişi. Koşer bir gün oğullarını yanına çağırması, oğullarına öleceğini söylemiş, Oğulları Koşer’e sarılmış. Koşer, “*Yook! Üzülmeyin! Doğan büyüyor, büyüyen yaşlanıyor. Ne Adapa ölüme çare bulabildi ne Lokman Hekim ne de Gilgameş! Yaşamın kuralı buymuş!*” (TB, AKYÇ, 26)

Bir zamanlar kısa kuyruk keçi ve uzun kuyruk koyun bir arada yaşıyormuş. Keçi iki yavru dünyaya getirmiş: Title ve Bitle. Yavrular çimenlerde birlikte oynuyormuş. Keçi koyuna kışın yaklaştığını söylemiş ama koyunun umurunda olmamış diyerek melemiş. Keçi, “*Boşuna meleme! Biz de kışa hazırlanalım, bir dam yağalım, içine oturalım, fırtınaları savuşturalım...*” (TB, TB, 48) deyince koyun keçiye hiç kulak asmamış. Keçi, “*Etme eyleme koyun kardeş. Kuyruğun yağlıdır, seni umutlandırır; ama kötünün kötüsü vardır...*” (TB, TB, 50) demiş.

Bir zamanlar bir hakan ve kızı yaşarmış. Kız, fidan boylu, ay yüzlü, akıllı, eğitilmiş, alçakgönüllü... Onu gören gözler bir daha görmek istemiş... Kızın adı Kamercan. Kimse Kamercan kadar yay geremez, kimse onun gibi cirit atamaz, kılıç

kullanamazmış... Hakan kızını beş oğla değişmez, onu taht için hazırlamış. Kız kimseyle evlenmek istemezmiş. Sarayın başustasının elinden her iş gelir, sarayın her yanını o kadar güzel yapar, o kadar göz alıcı süslermiş ki hakanın çok hoşuna gidermiş. Başustanın oğlu Ziyat Batur da babasıyla birlikte çalışıp her işin püf noktasını öğrenmeye çalışırmış. Başusta oğluna, “*Sanatların hepsini öğren oğul, sanat altın bileziktir. Hepsi sana geri gelecektir.*” (TB, ZBK, 98) demiş.

Yartı Kulak ile babası çayhanede koyu bir sohbeta dalmışlar. Yartı Kulak büyüklerini saygıyla dinliyor, onlara cevap vermek istiyormuş ama babasının ‘*Söz gümüşse susmak altındır.*’ (YK, YAKÇ, 149) nasihati aklına geliyormuş. Dışarıdaki kar ve tipi yüzünden bir tüccar ve uşağı kendilerini çayhaneye atmış. Sohbeti dinledikten sonra kendi tüccar uşağı Aman’ı övmeye başlamış, kimse yanıt verememiş. Yartı Kulak dayanamayıp papağın üzerinde ayağa kalkmış, konuşmaya başlamış. Aman ile Yartı Kulak arasında hararetli bir atışma başlamış, aradan zaman geçince Yartı Kulak’ın sesi kısılmış. Aman üste çıkmaya çalışırken yaşlılar, “*Kim ki erken kutlar zaferini, er meydanında kaybeder moralini. Övme kendi kendini, bırak övsün başkaları övsün seni! Zor anında gülme komşuna, aynısı gelir başına.*” (YK, YAKÇ, 152) Herkes evine gitmiş. Babası Yartı Kulak’a “*Bilgiyle donanımlıdır yaşlılar, alçakgönüllü olmalıdır çocuklar!*” (YK, YAKÇ, 153) demiş.

Bir zamanlar yaşlı bir ana ile tembel oğlu Çilbik yaşarmış. Kadın canına tak ettiği bir gün iş araması için Çilbik’i evden kovmuş, Çilbik yola koyulmuş. Yolda hızlı koşan kurt Çilbik’ten yardım istemiş. Kurt, “*Bir iyilik edersen, bin iyilik bulursun...*” (PHSSB, ÇİB, 45) demiş.

Feyzioğlu, birçok sorunun çözüm yolu olarak nasihati görür. Deneyimi çok olan olgun kişilerin yol göstermesi sorunların çözümüne katkı sağlar. Bu konuyla ilgili Feyzioğlu’nun şu masalları örnek gösterilebilir:

Yazının macerasını anlatan Nine “*Haydi çocuğum, şimdi sıra yine bizde. Kitap tüketimini en yüksek noktalara taşımak bizim görevimiz. Buluşlar yapmak bizim... Bunları sınıfında iyi anlat çocukların her biri bir kitap kurdu olsun.*” (YÇ, KDY, 105) demiş.

Çocuklarına sepetle fidanı sulama görevi veren yaşlı adam “Yavrularım, ben artık ömrümün sonuna geldim. Benim sizlere söyleyecek tek vasiyetim var. Siz aklınızı kullanmakta mahir olun. Sebep kıalarsanız (kafa yorarsanız) sepete su doldurursunuz.” (SKA, SKSSD, 53) demiş.

Püruş Batur, han kızına âşık olmuş. Han ondan tsus balığının kılıçıklarını getirmesini istemiş. Püruş Batur yola çıkmış, tsus balığının kılıçıklarını hana getirmiş. Han Püruş Batur’a “Birinci görevi başardın Püruş Batur. Şimdi ikinci görev sana. Ben Aksıla kızı rüyamda sevdim, bana getirirsen, kızımı alırsın! Yoksa başını cellâtlara veririm.” demiş. Püruş Batur yolda kutlu dedeyi görünce “Han sözünde durmadı, ben de itiraz edemedim.” demiş. Kutlu dede, “Haksızlığa itiraz edeceksin oğul!” (PBA, PBA, 32) demiş.

Ahmet tarlayı çapalarken derinden bir ses duymuş. Biraz kazınca bir küp altın bulmuş. Küple birlikte arkadaşının yanına gidip, “Hüseyin sevinebilirsin canım kardeşim. Sonunda talih sana güldü. Tarladan bir hazine buldum. Artık yoksulluk çekmeyeceksin.” deyince Hüseyin, “Sen ne yüce gönüllü bir arkadaşsın Ahmet, sağ ol. Bu hazineyi alamam, bu hazine senin hakkın.” Ahmet de “Nasıl olur! Sen bana tarla vererek iyilik ettin, içindeki hazineyi vermedin ki. İmkânı yok alamam, bu senindir.” Hüseyin ise “Bak aziz kardeşim, kim ki çalışır, ter döker, tarladan çıkan zenginlik onun hakkıdır.” (ŞŞ, DGS, 13) demiş. Sonunda ikisi de altınları evlenme çağına gelen çocuklarına verip onları evlendirmişler.

İki porsuk varmış; baba ile ana. Her işi yaparlarmış yan yana. Kocaman bir ormanda yaşarlarmış, durmadan fare kovalarlarmış. Bir gün fareleri kovalarken erkek porsuk fareleri bırakıp uzaktaki deveyi yakalamak istemiş. Dişi porsuk itiraz etmiş, “İyi düşün, yarınki tavuktan yeğdir bugünkü yumurta diye boşa söylememiş atalarımız.” (DA, İP, 96) demiş.

Ağrı Dağı’nın altında dünyanın en büyük mağarası varmış, bu mağaranın içi altınlarla doluymuş. Yiğitler mağarayı aramaya çıkacakları vakit dede yapmaları gerekenleri öğütlemiş. Yiğitler mağaranın yerini bulmuşlar. Dedenin dediği gibi bir defa alıp çıkamamışlar, bir daha içeri girmek istemişler. Yiğitlerden biri, “Dede böyle demedi. Başımıza bir hal gelebilir. Dedeyi bekleyelim, onun öğüdünü alarak karar verelim...” (KKH, ADD, 104) deyince diğerleri hak verip dedeyi beklemişler.

Bir varmış, bir yokmuş zamanın birinde adsız bir kentin hakani varmış. Çok sevilen sayılan, hak yemez bir hakan. Günlerin birinde bir oğlu olmuş. Çocuğa ad koymak için bilge kişileri çağırılmışlar. Herkes bir ad demiş en son çocuğun adını Korkud Dede, Anarbay koymuş. Bir gün Anarbay ile annesi bahçeye çıkmış. Annesi çocuğu bırakıp çiçek dermek için eğilmiş. Koca bir aslan fırsat kolluyormuş, bahçeye atlayıp çocuğu kaçırmış. Hakan dört bir yana askerlerini yollamış çocuğu bulmak için. Kendisi de bir bölükle birlikte doğuya doğru çocuğu aramaya çıkmışlar. Dönerken bir kayanın dibinde bir çocuk sesi duymuşlar. Hep birlikte çocuğun yanına vardıklarında alınının ortasında bir göz olan çocukla karşılaşmışlar. Herkes çok korkmuş. Hakan çocuğa acımış ve saraya götürmüş. Beş yaşına kadar ancak besleyebilmişler Kellegöz'ü. İnsanlara saldırmaya başlamış. Ne kadar asker geldiyse üzerine hepsini yemiş. Hakan bilgeleri yanına toplayıp akıl danışmış. Uruz Koca, *“Bırakın ben onun mağarasına gideyim, biraz öğüt vereyim. Belki bu yurdu bırakıp bu yurdu terk eder.”* (YDB, KEM, 62) demiş.

Arkadaşlarıyla Ebuliz oynarken sırrını açıklamış, bu kabağın içinde başka bir su kabağı büyüttüm. Dikkatli bakın! Kabağın içine biraz toprak, biraz yaprak, bir de tohum koydum, iyice büyüdüler. Arkadaşları neden böyle bir şey yaptığını sorunca, *“Sıcak su içmekten öldük! Su soğuk kalsın diye! İçine su doldurdum. Öğleden sonra bakalım hangisi daha çok ısınacak, sizin ki mi benimki mi?”* demiş. Öğleden sonra birer yudum su içince Ebuliz'in suyunun daha soğuk olduğunu görmüşler. Yüzlerce yıl önce Ebuliz termosu bulmuş, insanların ihtiyaçlarını karşılamış. Boşa dememişler *“İhtiyaçlar insanı mucit yapar.”* (HOB, DİT, 98)

Örgücünün kızı kimsenin kabul etmediği zor görevi kabul etmiş. Kırk günde şehzadeye okuma yazmayı öğretmeyi küçücük bir kız kabul etmiş. Saraya gelince şehzadeyle çalışmaya başlamış, şehzade deftere bir tekme atmış. Bunun üzerine kız bağırarak ve şehzade defteri almış. Kız, *“Hah, şöyle! Kendini bir daha deliliğe verme!”* (LHÇ, YKM, 51) demiş. Şehzade kısa sürede okuma yazma öğrenmiş.

Ceyhun arkadaşlarının kumar oynamaya hazırlandığını duymuş. Annesinin engellemeye çalışmasına rağmen babasının bıraktığı altınların yarısını alıp yola çıkmış. Kumarcıların her biri Ceyhun ile kumar oynamak için can atıyorlarmış. Ceyhun'un aklına babasının nasihatı gelmiş, *“Kumar oynayacaksan başkumarcıyla*

oyna!” Ceyhun sora sora bir hamamın önüne gelmiş. Beline kadar kültün içinde uğraşan bir adama başkumarcıyı sormuş. Adam aradığı kişinin kendisi olduğunu söylemiş. Adam cebinden bir zar çıkarıp atmış. Ne atacaksa önceden söylemiş. Ceyhun’un ne attığını bilmiş. Ceyhun böyle kumar oynadığına göre çok zengin olması gerektiğini söyleyince başkumarcı, “*Kazandığım parayı kumara verdim. Bacağımda don bile yok. Utandığım için çıkamıyorum.*” (AY, CKY, 46) deyince Ceyhun kumarın kötü bir şey olduğunu anlayıp evine dönmüş.

Ceyhun arkadaşlarıyla ticaret yapmaya karar vermiş. Annesinden baba yadigârı altınları istemiş. Sabah Ceyhun ve arkadaşları mal almışlar, araba kiralamışlar. Arkadaşlar yedi yol ayırımına varınca rehber olarak yaşlı bir adam varmış. Arkadaşlar rehber yaşlı olunca geri dönmüşler. Üç gün üst üste aynı yaşlı adam olunca sonunda Ceyhun neden her gün karşıma çıkıyorsun babalık, demiş. Yaşlı adam, “*Biliyorum oğul, onun için yoluna çıkıyorum. Yoksul adamım, al yanına, yardımcın olayım.*” demiş. Ceyhun ve arkadaşları yaşlı adamın rehberliğinde yola çıkmış. Yol ikiye ayrılıyormuş. Biri güvenir ama uzun, diğeri kısa ama tehlikeliymiş. Yaşlı adam, “*Korkmayın ben sizi kestirmeden sağ salim geçiririm.*” demiş ama arkadaşları güvenli yolu tercih etmiş. Ceyhun ve yaşlı adam kestirme yolu tercih etmiş. Ceyhun’un karşısına bir ayı çıkmış, yaşlı adam ayıyla güzel dille konuşarak onu yoldan çekmiş. Biraz daha yol aldıktan sonra haramiler yurduna gelmişler. Yaşlı adam haramileri de teker teker bağlamış, yolun sonunda şehre varmışlar. Malları satıp çok para kazanmışlar. Ceyhun yaşlı adama, teşekkür edince yaşlı adam da “*Ata öğüdü dinlediğin için asıl teşekkür edilecek kişi sensin evlat.*” (AY, CY, 52) demiş.

Aldar Köse babasıyla konuştuğundan sonra ırmaklar kadar uzun, duvarlar kadar dik ışık kadar uzun bir yolculuğa çıkmış. Har yanı karlı, tepesi buzul bir dağın önünde durmuş. Aldar Köse, “*Azmin önünde ne dayanabilir ki ey dağ! Demircinin önünde demir eriyor, inatçı insan iğneyle kuyu kazıyor, bilgeler yıldızdan yıldıza geziyor. Çekil önümden, korkmam senden!*” (TB, AKBKY, 29) demiş. Dağ kimsenin kendini alt edemeyeceğini söylemiş. Aradan aylar geçmiş, bahar gelmiş, yeller püfür püfür esmeye başlamış. Karlar sel gibi akmaya başlamış. Aldar Köse, “*Sabreden derviş, muradına ermiş.*” (TB, AKBKY, 31) demiş.

Aldar Köse Berkut ile yola çıkmış, bir evin önünde durmuşlar. Evin içinde bir çift yemek yiyormuş, onları rahatsız etmek istememişler. Aldar Köse kendini tutamayıp hapşırınca kadın kocasının geldiğini düşünüp telaşlanmış. Kadın sevgilisini hemen sandığın içine sokmuş, kapıya bakmış. Aldar Köse ve Berkut içeri girmişler, bağdaş kurup kadının yaptıklarından karınlarını doydurmuşlar. Berkut sofradaki yiyecekleri temizlerken kapının önünde bir at kişnemiş, evin erkeği gelmiş. Kadın sıkıntıdan patlıyormuş, Aldar Köse işin nereye varacağını merak ediyormuş. Adam yerinde oturan adamın kim olduğunu sorunca kadın renkten renge girmiş. Aldar Köse araya girip bahşi olduğunu söylemiş. Adam inanmayınca başındaki felaketleri haber verebileceğini söylemiş. Adam yörenin en zengin insanı olduğunu, başına kimsenin bela açamayacağını söylese de Aldar Köse, “*Ooo, hiç büyük konuşma bey! Çevrene sokulup pusuya yatan nice nice kurtlar olabilir.*” (TB, AKCK, 42) demiş. Bey ne demek istediğini sorunca sandığın üzerine sıcak su damlatmış, sandıktaki adam koşarak evden çıkmış.

Bir zamanlar Çınarbay ve Âşık adında iki arkadaş yaşarmış. Çınarbay ile Âşık bir ağacın altında otururken altında beyaz bir at ile saçları altın sırmalı, boğazı turna, boyu fidan bir peri kızının ağacın başına indiğini görmüşler. Çınarbay bu kıza âşık olmuş. Ama ne aşık!.. Rahatını huzurunu yitirmiş. Üç gün üç gece olduğu yerde beklemiş, kızın yolunu gözlemiş. Kız gelmeyince Çınarbay ile Âşık kızı aramaya çıkmışlar, yolda hardal tanesi boyunda bir dedeye rastlamışlar. Dede kızın kaldığı yeri nasıl bulacaklarını anlatmış. Günlerce yol gitmişler, çadırda kızı görmüşler. Kız kaçmasın diye saçları beline dolamışlar. Çınarbay nerede doğduğunu anlatınca annesinin anlattığı doğum hikâyesini hatırlamış, Çınarbay’ı yüzündeki benden tanımış. Günlerce mutlu mesut bir şekilde yaşamışlar, günlerden bir gün peri kızı saçını ırmakta yıkarken bir teli kopup hakanın sarayının değirmenine dolanmış, değirmeni bozmuş. Ustalar saç telini hakana götürmüşler, hakan saça âşık olmuş. Kızın bulunması için emirler vermiş. Bir cadı kızı bulmak için yola çıkmış ve kızı kandırıp eve girmiş. Aradan günler geçmiş, yaşlı kadın peri kızını gezdirme bahanesiyle kayığına bindirip kaçırmış. Hakana kızı getirince ödülünü fazlasıyla almış. Hakan hemen düğün hazırlıklarını yaptırmış. Çınarbay ve Âşık peri kızını aramaya koyulmuşlar, atını salıp takip etmişler. At saraya düğün yerine varmış. Peri kızı atı görünce saçlarını uzatmış, atına binip gözden kaybolmuş. Askerler hemen peşinden koşacakken hakan, “*Durun! Gitmeyin! Zorla güzellik olmaz!*” (TB, ÇP, 70)

demiş. Çınarbay ve Aşık çadırın yanına dönünce peri kızının gelmediğini görmüşler, çok üzülmüşler. Peri kızı biraz sonra yanında kardeşiyle dönmüş ve kardeşiyle de Âşık'ı evlendirmişler. Mutlu mesut yaşamışlar.

Feyzioğlu, dinlenen bir nasihatın yeri geldiğinde insanın yaşamını kurtarabileceğine inanır. Feyzioğlu'nun masallarında büyüklerin nasihatlerinin kişinin yaşamını kolaylaştırmasıyla ilgili şu örneklerle verilir:

Bir gün Yarım Horoz Kardeş ninesine gitmek istediğini söyleyince ninesi, *“Git yavrum git! Kendine dikkat et! Kurda kuşa yem olma!”* (YHK, YHK, 15) demiş. Horoz da ninesinin uyarılarını dikkate almış.

Çocuğu olmayan bir padişahın eşi bir yılan dünyaya getirmiş. Çocuğun oyun çağı geldiğinde ormana diğer yılanların yanına koymuş ve onların güzel güzel oynayışını görünce önceden yılanları sevmediğini, *“Demek ki insan tanımadığından korkuyor. Tanidikça başka sonuca varıyor.”* (YHK, DKEY, 63) demiş.

Geçmiş zamanın birinde yapacak çok iş olduğundan çok insana ihtiyaç varmış; ancak yaşlılar iş yapamaz, gençlerde onlara baktığı için işler hep yarım kalmış. Han yaşlıların öldürülmesini istemiş. Herkes babasını öldürmüştü. Ama Eget adında bir delikanlı babasına kıyamazmış ve onu bir dehliz eşip içine koymuş. Savaş zamanı yaklaşıncı babasının bir öğüdünün olup olmadığını sormuş. Yaşlı adam, *“Savaş uzun sürecek, aç susuz kalacaksınız!.. O kadar aç kalacaksınız ki hanın atı dâhil bütün atlarınızı kesip yiyeceksiniz. Sen atını kesme! Atı hana ver!”* (PBA, YNY, 39) demiş. Bu sayede hayatta kalmışlar ve han yaptığı yanlış anlamış. Bir daha hiçbir yaşlıya saygıda kusur etmemiş.

Han kızı başından geçenleri Altın Horoz dedeye anlatınca *“Şimdi sür atını, bir parça et, iki defne dalı, iki tane de deve gözü bul. Sana yolda lazım olacak. Şu Karadağ'ın eteğine doğru git.”* (PBA, HAH, 84) Han kızı dedenin söylediği otu bulmak için Karadağ'a doğru yola koyulmuş.

Denizoğlu, Sevdekar ve hakan kızı günlerce yürüdüktan sonra körfezin kıyısına gelmişler. Denizoğlu, zamanında tutup ırmağa attığı balığın kendisi olduğunu söylemiş. Denizoğlu, *“İşte o balık benim. Balıklar hakaniyim. Hayatımı*

kurtarmıştın, sana minnettarım, çok teşekkür ederim.” demiş. Denizoğlu, koltuğunun altından biraz yağ alıp babasının gözü için götürmesini istemiş. Denizoğlu Sevdekar ve Hakan kızına sarılıp suya dalmış. Sevdekar, *“İyilik yap, suya at. Balık bilmesee Halik bilir.”* (LHÇ, AG, 45) demiş ve yola çıkmışlar.

Badi okul zamanı gelince çantasını alıp okula gitmiş. Arkadaşları, Badi ile yine öğretmen gelinceye kadar dalga geçmişler. Badi sırada otururken Bidi cebinden çıkmış. Fareyi gören arkadaşları yine dalga geçmişler, farelerin hepsinin zehirleneceğini söylemişler. Badi tarlaların zehirleneceğini öğrenince Bidi ile zehiri alıp Badi'nin tarlasına gitmişler. Durumu farelere anlatmışlar. Tartışmışlar, bir karara varmışlar. Her fare, bir tarlaya haber götürmüş. Sonunda tüm fareler toplanıp bu tarlaya göç etmişler. Toprağı delerek kendilerine yeni bir yuva yapmışlar. Herkes tarlasını zehirlemiş; sadece Badi'nin tarlası zehirlenmemiş. Ekinler baş verince bir çekirge sürüsü gelmiş ve bütün ekinleri yemiş, fareler Badi'nin ekinlerini korumuş. Badi yardım etmeleri gerektiğini söylemiş. Fareler bu duruma karşı çıkmış, herkesin kendisinin toplamasını istemişler. Kimse başakları bulamamış. Bunun üzerine Badi farelere yalvarmış. Fareler başakları toplamış, köylüler çok sevinmiş. Bunun üzerine çocuklar, *“Demek ki engelli olmak kusur değil, başarılı olmak önemli.”* (LHÇ, ÇF, 72) demişler.

Bir zamanlar masmavi bir gölün iki yakasında yemyeşil iki ülke varmış. Bu ülkelerin kralları çok iyi arkadaşarmış. Bir gün birinin sarayında, bir gün birinin sarayında yemek yer, müzik dinlerlermiş. Bir gün kahvaltıda gölün üzerinde uçan kuşun kanadının suya değip değmediği hususunda tartışmışlar. Bunun üzerinde kılıçlar çekilmiş, savaşlar başlamış. Birçok kişi yaşamını yitirmiş. Kadınlar araya girip, *“Kuş suya değse ne olur, değmese ne olur ey akılsız krallar! Bir düşünün, bu kadar insanın öldüğüne değdi mi değmedi mi?”* (LHÇ, DD, 75) demişler ve savaş son bulmuş.

Geçmiş zamanın birinde genç bir han varmış: çalışkan, sağlıklı. Çalışacak çok ihtiyacı olduğu için herkesin yaşlı anne, babasını öldürmesini istemiş. Handan korkan çoğu kişi yaşlı büyüklerini öldürmüş; ancak Emet adında bir delikanlı babasına kıyamamış, yerin altına bir dehliz eşip yaşlı babayı oraya saklamış. Aradan çok geçmeden han ile çar arasında savaş çıkmış. Emet savaşa gitmeden önce

babasına gidip bir öğüdü olup olmadığını sormuş, babası “*Savaş kolay değil oğul! İki ülke de güçlüdür, savaş uzun sürecek aç susuz kalacaksınız. O kadar aç susuz kalacaksınız ki hanın atı dâhil atarınızı kesip yiyeceksiniz. Sen atını kesme hana ver.*” (TB, YNY, 120) diye nasihat etmiş. Eget babasının boynuna sarılmış, baba sözünün bitmediğini söylemiş. Baba, “*Atı kesmek zorunda kalırsan eyeri bırakma, geri getir. Seninle alay edebilirler, aldırma! Ne kadar ağır olsa da eyeri kendi sırtına bağla ve getir... Eyer atsız kalmaz, eyer yoksa at bulunmaz...*” (TB, YNY, 120) demiş ve Eget’in sayesinde savaş kazanılmış. Han yaptığı yanlışını anlayıp yaşlı adamdan özür dilemiş.

Feyzioğlu’nun masallarında öğüt vermek her zaman yaşlıların, zenginlerin, hakanların işi değildir. Bazen bir çocuk aile büyüklerine, bazen sıradan bir vatandaş hakana öğütte bulunabilir. Bu duruma örnek olarak Feyzioğlu’nun şu masalları örnek olarak gösterilebilir:

Babasının verdiği işi beceremeyen büyük oğlan duruma alınarak: “*Unutma ki sevgili ata ben senin ilk çocuğum beni hep kolladın, yapabileceğim işlere bile kendin yürüdüün. Ne demiş atalarımız? Aşını pişir söyle, sözünü düşün söyle!*” (SKA, SKSSD, 53) demiş. Baba oğlunun sözüne gücenmediğini belli edip: “*Ben öğüdümü aldım oğul. Benim sözlerim senin işine yarasın, seninki de benim.*” (SKA, SKSSD, 53) demiş.

Kağan bir gün avda çok susamış. Bir bağ evine varmış. Ev sahibi kağanın susuzluğunu gidermek için bağdan bir nar koparmış. Nar kağanın çok hoşuna gitmiş ve içinden, “*Bu ülkenin hakanı ben olayım bu tatta bir nar ağacı benim bahçemde değil, yoksul bir adamın bahçesinde olsun... Hiç olur mu?*” diye düşünürken yaşlı adamdan bir tane daha nar istemiş. Tek nar ağacın aynı meyvesinden kağana ikram edince yaşlı adam ancak kağan tükürmüştü. Kağan aynı nar olmasına rağmen neden bunun acı olduğunu sorunca “*Yaşlı adam sözünü esirgemedi: Eğer nar acıysa ikinci narımız bunun ayıbı bizde değil kağanımızdadır!*” (SKA, N, 144) deyince kağan bunu nereden çıkarttığını sormuş. Yaşlı adam “*Kağanımızın niyeti bozulduğundan, her türlü tatlı, artık acı gelir ona!*” (SKA, N, 145) kağan yaptığı yanlışın farkına varmış ve sarayına doğru yola çıkmış.

Genç, Tüylüce'nin söylediklerinden kim olduğunu anlamaya başlayınca Tüylüce, “*Akıl vermek gibi olmasın! Kelimeler arasında bağ kuracaksın, bugünü düne bağlayacaksın, bugünden yarına bakacaksın...*” (YHK, TKG, 47) demiş. Genç adam Tüylüce'nin kim olduğunu anlamak için büyük çaba harcamış. Tüylüce'nin öğüdüyle nasıl davranması gerektiğini anlamış.

Çiftçi külünkle buzu delip hayvanları sularken bir öküz donmak üzere olan bir ördeğin üzerine pislemiş. Ördek kızsda da kanatları dışkıyla ısındığı için şarkı söylemeye başlayınca köpek üstüne atılmış. Ördek son anda uçup, “*Vak vak havalandım bak. Artık üstüme pislik atanı düşman saymam, beni pislikten çıkarmanı da dost saymam.*” (YHK, GKÖ, 114) diyerek her şeyin görüldüğü gibi olmadığını anlatmış.

Derviş namazdan dönerken bir kuru kafaya tekme atınca kuru kafa konuşmaya başlamış. Korkan derviş dua etmeye başlamış. Kuru kafayı yakıp külünü mendilin içine koyup evin saçağına bırakmış. Kız merak edip kuru kafanın tozunu koklayınca hamile kalmış, durumu babasına söylemiş. Derviş bu sırrı taşıyamamış ve cemaate söylemiş. Cemaat öldürülerek cezalandırılmasını istemiş. Cemaatten bir genç söz alıp, “*Öfkeyle kalkan zararlar oturur. Önce kendisine soralım: Neden yaptı bunu, suçu var mı, yoksa bir kazaya bir saldırıya mı uğradı?*” (YHK, KUK, 120) demiş. Yaşlılar kızsda da delikanlıyı durumu araştırması için görevlendirmişler.

Yumart hakanın huzuruna çıkmış. Hakan ayıdan kurtarma konusunda tereddütlerini dile getirince Yumart hakanın endişe etmemesini söylemiş. Yumart köyü ayıdan kurtarmış. Hakan Yumart'tan kendine yardımcı olmasını istemiş. Yumart, kendisini yarı yolda bırakan Saran'ı aramaya gideceğim derken içeri Saran girmiş. Yumart, hazine dolu mağaradan bahsedince Saran hemen mağaraya gitmek için plan yapmış. Yumart, arkadaşını takip etmiş. Saran ayıya yakalanmış, tam Saran'ı yiyecekken boğa içeri dalmış ve Saran'ı kurtarmış. Yumart Saran'ın kulağına, “*Unutma ey aç gözlü arkadaş, az tamah çok ziyan getirir!*” (PBA, YSK, 64) demiş.

Hakan kızlarını üç kardeşle evlendirmiş. Bir gün hakan uyurken su arkından gelen bir yılan hakanı sokacakken Gence Batur yılanı öldürmüş, yılanı hemen kediler götürmüş. Hakan uyanınca Gence Batur'un elindeki kanlı bıçağı görmüş. Üç kardeş

zindana atılmış. Kızlar bütün çabalarına karşın kocalarını kurtaramamışlar. Atalarına yalvarmış yakarmışlar ama boşuna. Kızlar yemeden içmeden kesilmişler. Hakan durumu fark etmiş ve neden böyle yaptıklarını sormuş. Küçük kız, “*Sorgusuz yargısız eşlerimizi zindana attırdın ata can. Üstelik ilk iki kardeşin hiç suçu yok. Gence Batur suçluysa onlar neden zindanda? Yakışır mı bu sizin hükümdarlığınıza?..*” (MÇ, SAGY, 41) deyince hakan kardeşleri zindandan çıkarmış. Gence Batur’a neden kendini öldürmek istediğini sorunca Gence Batur, “*Cevap yerine size papağanın öyküsünü anlatmak isterim Hakan’ım!*” (MÇ, SAGY, 42) demiş. Papağanın hikâyesini dinleyen hakan yanlısını anlamış ama iş işten geçmiş.

Üç yiğit, hakan kızlarıyla birlikte yola çıkacakken hakan kızlarının yanında kalmasını istemiş. Kızlar, “*Biz eşlerimizi terk etmeyeceğiz! Sen de kargadan kılavuz tutma lütfen!*” (MÇ, PAÖ, 50) diyerek yola çıkmışlar.

Nogay hanlarından birisi bir rüya görmüş. Korku içinde uyanıp rüyasının açıklamasını istemiş. Kimse bu rüyayı yorumlayamamış. Nogay kendinden emin şekilde hakandan izin istemiş. Yaşlı Nogay yolda yürürken karşısına çıkan bir yılan rüyayı yorumlayacağını ama alacağı altınların yarısını istediğini söylemiş. Yaşlı Nogay şartları kabul edince yılan, “*Halkın kurt gibi olacağını gösteriyor. Halka iyi davransın, paçayı kurtarsın.*” (ŞAŞB, NA, 36) demiş. Başka bir rüyayı yorumlarken yılan, “*Koyun berekettir, yün ile serçe muhabbettir. Yumurtadan çıkan çocuklar ise gelecektir. Hakanın ülkesi uzun ömürlü olacak, halkın sevgisini kazanacak.*” (ŞAŞB, NA, 39) demiş. Yaşlı Nogay haberi götürmüş, altın dolu üçüncü keseyi almış. Yine yılanın yanına uğramadan evine varmış ve hastalanmış. Lokman Hekim yaşlı Nogay’a biraz yılan zehri içerse iyileşeceğini söylemiş. Adamın aklına rüyaları yorumlayan yılan gelmiş. Yılanın yanına gelip durumu anlatınca Yılan, “*Sözüne sadık olan gül olur, sadık olmayan yanar kül olur.*” (ŞAŞB, NA, 40) demiş ve kıvrılıp yuvasına girmiş. Nogay yaptığı yanlışı anlayıp evine doğru yola koyulmuş.

Son zamanlarda Çilbik avcılığa dadanmış, kentten çıkıp ava gider, eli boş dönmezmiş. İyi bir nişancı, attığını vuran, yayı ibrişimden oku demirdenmiş. Kısa sürede ünlenmiş. Çilbik bir numaralı avcı demişler. Ona övgü yağdırmış, ona gıpta etmişler. Çilbik bir gün ava çıkmış, ne kadar dolaştıysa da hiç av bulamamış. En son bülbülü tam vuracakken bülbül dile gelip kendisini vurmamasını istemiş. Bunun

karşılığında kendisine üç öğüt vereceğini söylemiş. Çilbik bülbülü dinlemeye başlamış. Bülbül, “*İnanılmayacak şeylere inanıp desinler diye iş yapma, bu bir. Yaptığın şeyler için asla üzülme. Üçüncüsü de alamayacağın şeyler için asla el uzatma.*” (CÇ, ÇB, 92) Öğütleri dinledikten sonra Çilbik bülbülün hayatını bağışladığını söylemiş. Bülbül yüksek bir ağacın dalına konmuş. Çilbik’e onu kandırdığını söylemiş. Çilbik ağaca tırmanmaya çalışırken düşmüş, bülbülden yardım istemiş. Bülbül verdiği nasihatlerden hiçbir şey almamışsın, demiş. Bülbül, “*İnanılmayacak şeylere inanıp desinler diye iş yapma, dedim sana. Sen ise güçlükle buğday tanesini yutan bir bülbülün karnında kaz yumurtası kadar cevherin olabileceğine inandın.*” (CÇ, ÇB, 93) demiş.

Yaşlı bir kurt, kendi başına herkesin kendine düşman olduğunu düşünüyormuş. Başka bir dünya bulmak için yola koyulmuş. Yolda bir bilgeyle karşılaşmış. Bilgeye düşündüklerini anlatmış. Bilge kurda dişlerinin keskin olup olmadığını sormuş. Kurt tabii ki keskin deyince bilge, “*O zaman beni dinle, gitme! Hangi dünyaya gitsen rahat yüzü görmeyeceksin.*” (CÇ, KUB, 132) demiş.

Günlerin birinde yer öyle bir sallanmış, binalar çökmüş, birçok insan ölmüş. Bir çocuğun kardeşleri, anne, babası ölmüş. Sadece ninesi hayatta kalmış. Ninesi bir gün Yanık’a zor günler için sakladığı kazları pazara götürüp satmasını istemiş. Yanık, pazara gidince birkaç kişi kazın civciv olduğunu söyleyip kandırmışlar. Yanık, pazarda dolaşırken kasabın önünde eziyet edilen köpeği görünce elindeki az parayı da verip köpeği kurtarmış. Ninesi neden köpek aldın diye kızmış torununa. Nine torununa kızamamış ama bir seferinde kedi, sonra da eve fare ile gelmiş. Nine Yanık’a kızınca, “*Bunların sana ne ziyarı olacak ay nine? Kurtçuk kuşçuk yiyip geçirirler. Gereksiz olanı sakla gerekli olur dememiş mi atalarımız? Bırak aramızda yaşasınlar, kapıyı bacayı korusunlar...*” (YDB, YDB, 17) demiş.

Vezir bir gün Selahaddin Eyyübi’ye uzun zamandır beraber hamama gitmediklerini söyleyince sultan uygun zamanda gidelim, demiş. Vezir Haçlılar ile iş birliği yapıp sultana tuzak kurmayı planlıyormuş. Sultan bir gün tebdili kıyafet sokakta dolaşırken öğüt satan bir adam dikkatini çekmiş. Bir altın verip “*Güvendiğine sığın, tanımadığından uzak dur!*” (SEAK, ÖS, 58) öğüdünü satın almış.

Hakan, Ayıkulak'tan kurtulmak için bir kervanla Mısır'a göndermiş. Çölde giderken su bitmiş, bir kuyu bulmuşlar ama kuyunun başında inilip çıkılamayan kuyu yazıyormuş. Kimse inmeye cesaret edemeyince Ayıkulak, kuyuya inmeyi kabul etmiş. Ayıkulak tam suları doldururken arkasında bir mağara olduğunu fark etmiş. Kapısını açınca üçü de birbirinden güzel üç kız gergef işliyorlarmış. Kızların Mısır kralının kızları olduğunu, bir devin kendilerini kaçırdığını söylemişler. Ayıkulak'tan babasına haber vermesini istemişler. Ayıkulak kızları kendinin kurtarabileceğini söylemiş. Ayıkulak kızları beline ip bağlayıp yukarıya çıkarmaya başlamış. En küçük kız önce Ayıkulak'ın yukarı çıkmasını istemiş. Ayıkulak bezirgânbaşının kendini aşağıda bırakmayacağını söyleyince kız, “*Gel dinle beni, her yüze gülene güvenme!*” (AY, İÇSK, 23) demiş. Kız beline bağlanan iple yukarı çıkınca bezirgânbaşı kuyunun ağzını kapatmış.

Bir köylü soğuk bir kış günü odun toplamak için ormana gitmiş. Karşından kopan çığla birlikte bir ayının inine düşmüş. Ayıyı görünce bayılmış, ayılınca Bir de görsün? Ayı yalıyor yaralarını. Belememiş ne desin!.. Yaraları ağır mı ağır, kış boyu kalmış ayının yanında... Yaraları sağalmış, kendine gelip gücünü kuvvetini toplamış, bahar gelip ayı uyanmış. Köylü ayıya yardımcı olduğu için teşekkür etmiş. Havalar ısınınca ayı, köylüye istediği zaman gidebileceğini söylemiş. Köylü, ayıyı köyüne davet etmiş. Aradan zaman geçmiş ayı ıslak, çamurlu bir halde köylünün kapısını çalmış. Köylünün eşi ayının çok kötü koktuğunu söyleyince ayının gururuna dokunmuş, orman geri dönmüş. Sesleri duyan köylü ayının arkasından koşmuş ama ayı üzgün bir şekilde ormanın içinde kaybolmuş. Aradan zaman geçmiş, köylü yine ormana gitmiş. Ayı köylünün yanına gelmiş ve baltasıyla kendine vurmasını istemiş. Köylü ayının kararlılığını görünce vurmak zorunda kalmış. Köylü ağaç artıklarını toplayıp köye dönmüş. Ormana gittiği bir zaman ayı ile karşılaşmış. Ayı kapanan yarasını göstermiş. Ayı, “*Balta yarası bile iyileşiyor kardeş, söz yarası iyileşmiyor.*” (MME, AYKK, 132) deyip yuvasına dönmüş.

Günün birinde kimi kimsesi olmayan bir kadın yaşarmış. Kadın çarıkları nereye götürse oraya gider, gününü gün edermiş. Bir köyde kapıyı çalmış, kapıyı bir adam açmış. Kadın çarıklarını kümese bırakmak istemiş. Sabah kümese bıraktığı tavuğu almak istemiş, adam ne kadar itiraz etse de kadından kurtulmak için tavuğu vermiş. Kadın başka bir köyde kapı çalmış, onlarda kalıp kalamayacağını sormuş.

Adam kabul etmiş. Kadın tavuğunu ağıla bırakmış. Sabah keçisini istemiş. Adamdan zorla keçisini almış. Keçiyle birlikte giderken başka bir kapı çalmışlar. Keçisini ahıra bırakmış, sabah atını istemiş. Adam kadına o kadar kızmış ki atlardan ikisini götürebileceğini söylemiş. Başka bir evden araba istemiş. Yolda giderken tilki arabaya atlamış, tilkinin sesini duyan aslan arabaya binmiş. Kurt ve ayı gelip arabaya atlamışlar. Araba kırılmış. Kadın hayvanlardan yuvarlak bir tahta istemiş; hiçbiri getiremeyince kendi aramaya gitmiş. Bu arada hayvanlar ayıyı yatırıp yemişler. Kadın gelince tilki, *“Hay’dan gelen Hu’ya gider, unutma/ Çarıkları verip horoz aldın/ Horozu verip keçiye bindin/ Keçiye verip atı aldın/ Atı bize hediye ettin/ Dumburu dum dum dum/Hay’dan geleni Hu’ya verdin...”* (AKA, Ç, 120) demiş.

Bir zamanlar bir ana ile evlilik çağı gelmiş bir oğlan yaşarmış. Anne oğlunu evlendirmek istese de oğlan evlenmek istemezmiş. Ana, oğluna evlenme zamanının geldiğini söylemiş. Oğlan avı iyi geçerse evleneceğini söylemiş, anne çok mutlu olmuş. Genç avdan elinde bir tüylüce bir kuşla canı sikkın şekilde dönmüş. Genç üzerini giyip dışarı çıkacakken tüylüce kuş fesine dokunmuş, genç fesi pis oldu diye fırlatmış. Genç evden çıktıktan sonra kız tüylerinden kurtulup süslenmiş, gencin yanına gelmiş. Genç nerede oturduğunu sorunca Fes Sürülen Mahallesi’nde oturuyorum, demiş. Genç eve gelip annesine durumu anlatmış, annesi öyle bir mahalle bulamamış. Annesi evini bulamadığını söyleyince genç akşamı zor etmiş, süslenip çıkacakken tüylüce kuş kanadını gencin kuşağına sürmüş, genç kuşağı pis oldu diye kuşağı atmış. Genç çıktıktan sonra tüylüce kız tüylerinden kurtulmuş, güzel bir şekilde oğlanın yanına gelmiş. Oğlan annesinin evini bulamadığını anlatınca kız niyetini sormuş. Genç evlenmek istediğini söylemiş. Kız, *“Biz tanıştık mı, birbirimizle anlaştık mı?”* (TB, TKG, 76) demiş. Genç nerede oturduğunu sorunca kız Kuşak Sürülen Mahallesi’nde oturuyorum, demiş. Annesi kızın alay ettiğini düşünse de evi aramamış ama bulamamış. Bir gün sonra kız gencin yanına geldiğinde genç nerede oturduğunu sormuş. Kız Saat Kırılan Mahallesi’nde deyince genç durumu anlamış. Bunun üzerine kız, *“Eh, günaydın delikanlım! Akıl vermek gibi olmasın! Kelimeler arasında bağ kuracaksın, bugününü düne bağlayacaksın, bugünden yarına bakacaksın...”* (TB, TKG, 78) demiş.

Bir zamanlar hanların, sarayların sahibi bir hakan ve kızı Can Kız yaşarmış. Hakan yaşlanınca kızının evlenmesini ve damadını yerine varis bırakmak istermiş.

Can Kız'a bir gün babası evlenmesi gerektiğini anlatmış. Can Kız sabah babasının yanına gelince hakan kızına neden mutsuz olduğunu sormuş. Kız mutsuz olmadığını söylemiş. Hakan bu duruma çok sevinmiş ama kızın evleneceği kişinin kentin en yüksek minaresine asılan tacı kendine getirmesini evlenmek için şart olduğunu duyunca üzülmüş. Kız kendisi minareye çıkıp tacı asmış, gençler sıraya girmiş. Birçok genç minarenin yarısına varmadan düşmüş, çoğu da ölmüş. Yartı Kulak'ın arkadaşları da yarışmaya girmek için saraya gitmeye kara vermişler. Yartı Kulak, “*Çakal ile kuzuyu iyi ayırın! Heyecana kapılmayın. Minareye nasıl çıkacaksınız?*” (YK, YKGT, 178) demiş.

Hakanın kızıyla evlenmek için şehrin en yüksek minaresine tırmanmayı göze alan gençler saraya varmışlar. Kimisinin ölüm, kiminin yaralanma haberi Yartı Kulak'ın köyüne gelmiş. Yartı Kulak annesinden yarışmaya katılmak için izin istemiş. Başta annesi itiraz etse de diğer gençlerin halini duyunca izin vermiş. Babası onca yiğidin başaramadığını küçücük boyuyla nasıl başaracağını sorunca Yartı Kulak, “*Bir deve yol açamıyorsa çalılıklardan, bir fare sıyrılıp geçer aralıklardan ata can. Siz ağlamayın, karalar bağlamayın.*” (YK, YKGT, 180) demiş.

Tecrübe sahibi kişilerin çevresindekilere nasihatte bulunmasıyla ilgili Feyzioğlu'nun masal kitaplarında 78 ifadeye yer verilmiştir. Bu ifadeler en çok 11 farklı yerde *Title ile Bitle* adlı masal kitabında yer almaktadır.

4.1.20. Özgürlük

TDK Türkçe Sözlük'te (2005) özgürlük, “1. Herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu, serbestî. 2. Her türlü dış etkiden bağımsız olarak kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar verme durumu, hürriyet.” olarak tanımlanır. Sadece insanlar değil, doğadaki birçok canlı özgür bir şekilde yaşamak ister. Feyzioğlu'nun eserlerinde özgürlükle ilgili şu tespitlere yer verilmiştir:

Üç yiğidi vezirin iftirasıyla zindana attıran hakan kızlarının isteği ile onları dinlemek istemiş. Gence Batur'u dinleyince hakan yanlış yaptığını anlamış. Hakan özür dilese de gençler, “*Doğduğumuz topraklara gideceğiz anamız ile atamız*

yolumuzu bekliyor. Atlarımızı steplere süreceksin, dağlarımızda özgür gezeceğiz.” (MÇ, PAÖ, 50)

Kara karga, ala kargaya neden yavrusu olmadığını sorunca avcı çok olduğu için yavrusu olmadığını söylemiş. Kara karga yavruna kaçmayı öğretirsin, demiş. Ala karga bir yumurtanın üzerine çökmüş, bir yavru dünyaya gelmiş. Ala karga yavrusu büyüyünce ona, “*Artık özgürsün yavrum. İstedığın her yere uçabilirsin. Ama önce bir öğüdüm var sana, şunu unutma sakın ha! Öğüdümü iyi dinle, sonra uç uçabildiğin yere. İnsanoğlu elinde sopayla gelirse, hemen kaç. Sopası yok da taş atmak için yere eğilirse yine kaç, canını kurtar.*” (HG, AKKA, 11) deyince yavru karga, “*Taşı insanoğlu cebine koymuşsa ne yapayım ana?*” demiş. Ala karga, “*Yavrum sen öğüdü yuvada almışsın. Artık git gidebildiğin yere!*” (HG, AKKA, 11) deyip yavrusunu göklere salmış.

Bir zamanlar Ahmet adında iyi bir avcı yaşamış. Bir gün Ahmet ava çıkmış ve rengârenk çok güzel bir kuş görmüş, kuşu seyre doyamamış. Kuşu canlı yakalamaya karar vermiş. Kuşun yanına yaklaşıp yayını gerince “*Vurma beni Avcı Ahmet, yavrularım var...*” (SEAK, AASK, 75) demiş. Avcı Ahmet’in kolları gevşemiş, oku yayı indirmiş, kuş uçup gitmiş.

Bir zamanlar hamile bir kadın kocasına canının elma çektiğini söylemiş. Adam her yana bakmış bir elma bulamamış. Son çare olarak cadının sarayına girmiş. Tam elmayı alacakken cadıya yakalanmış. Cadı doğacak kızlardan birini beş yaşına gelince kendisine getirmesi şartıyla elmayı vermeyi kabul etmiş. Kızlar beş yaşına gelince adam cadıyı rüyasında görmüş. Kızlara durumu anlatmış ve Gülendam’ı cadıya götürmüştü. Gül gece rüyasında ak sakallı bir dede görmüş. Dede, “*Kardeşini kurtarmak istiyorsan oraya git güzel kızım. Onu esir etmişler. O saraya gir, o güzellikler, o meyveler, o ağaçlar sihirlidir. Onlara sakın dokunma. Dosdoğru yürü sakın arkana bakma!*” (MME, GG, 108) demiş. Sabah Gül babasına olanları anlatmış, beraber cadının sarayına gidip kızı kurtarmışlar.

Özgürlük değeri Feyzioğlu’nun masal kitaplarında en az yer alan sosyal değerden biridir. *Sadece Mirza Mehmet ve Ejderha, Öksüz Oğul ve Selahaddin Eyyubi ve Akıllı Kız* masallarında 5 farklı yerde bulunmaktadır.

4.1.21. Sabır

Hökelekli'ye (2013: 117) göre sabır, “Karşımızdaki herhangi bir olumsuz durum veya olumsuzluk oluşturacak tüm olaylara karşı insanın dayanma gücüdür. Sabır, bir kimsenin alışageldiği tabiatına uygun hallere aykırı, dengesini sarsan, acı ve sıkıntı veren durumlar karşısında direnç göstermesi, katlanması demektir.” Sabırla ilgili Feyzioğlu'nun eserlerinde şu tespitlere yer verilmiştir:

Ahmet ile Hüseyin altınları çocuklarına verme konusunda anlaşmışlar. Altınları uzatınca çocuklar, “*Kusura bakmayın. Size saygıda kusur etmeyeceğiz; ama niçin altına ihtiyacımız olsun? Sizin kendiniz bizim için en değerli hazinelerden daha değerlisiniz. Bizi siz mutlu ettiniz. Biz bu iki sevginin gücüyle her şeyi elde edebiliriz...*” (ŞŞ, DGS, 15) demişler.

Üç kardeşten en küçüğü olan Küçük kardeş renkli kuşu bulmak üzere yola çıkmış. Yolda birçok kuş görmüş; ancak renkli kuştan bir iz bulamamış. Uzaktan bir devin geldiğini görüp korkmuş. Dev topraklarında ne aradığını sormuş. Küçümen'in korkusu büyümüş ama cesaretini toplamış. Derdini anlatacakken dev durumu bildiğini söylemiş. Renkli kuşun uzaklarda kardeşlerinin topraklarında olabileceğini söylemiş dev. Küçümen atını bağlayıp yola çıkmaya hazırlanırken dev onu kardeşinin topraklarına kadar götürmüş. Uzunca zaman yürüdüktan sonra devin kardeşinin yanına gelmiş. Dev yedi gün yedi gece yürümesini, kardeşinin yurdunda başında çeşit çeşit meyveler olan bir ağaç olduğunu ve renkli kuşun o ağaçta olduğunu söylemiş. Dev kuşu yakalayamazsa öleceğini söylemiş. Bunun üzerine Küçümen geri dönmeyi düşününce dev, “*Çıktın yola varmalısın varacağın sona!*” (SEAK, KKY, 83) demiş.

Zorluklar karşısında sabırlı olmak gerektiğiyle ilgili Feyzioğlu'nun masal kitaplarında sadece *Şirince Şeşen* ile *Selahaddin Eyyubi ve Akıllı Kız* masal kitaplarında birer değere yer verilmiştir.

4.1.22. Saygı

Saygı, TDK Güncel Türkçe Sözlükte (2005) “1.Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü

davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram. 2.Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu.” olarak tanımlanır.

Feyzioğlu, masallarında kişinin öncelikle kendini yetiştiren aile büyüklerine karşı son derece saygılı olması gerektiğini anlatır. Büyüklere karşı yapılan saygısızlığın karşılıksız kalmayacağını ifade eder. Feyzioğlu'nun masallarına bu konuyla ilgili şu örneklerle yer verir:

Bir köyde kızıyla birlikte bir derviş yaşarmış. Köyün camisi olmadığı için her cuma günü derviş komşu köye gider, namazını orada kılarmış. Derviş namazdan dönünce “*Kızı büyük bir hürmetle karşılayıp hemen sofrayı kurmuş.*” (YHK, KUK, 115)

Pürüş Batur, han kızına âşık olur. Han ondan tsus balığının kılçıklarını getirmesini istemiş. Pürüş Batur yola çıkıp tsus balığının kılçıklarını hana getirmiş. Han Pürüş Batur'tan Ak Sıla'yı yanına getirmesini istemiş. Pürüş Batur yolda kutlu dedeyi görmüş, “*Han sözünde durmadı, ben de itiraz edemedim.*” (PBA, PBA, 32) demiş. Kutlu dede haksızlığa itiraz etmesini öğütlemiş. Dede bir kuşa dönüşüp Pürüş Batur'u sırtına alıp doğru Aksıla'nın yanına gitmiş. Dede durumu anlatınca Aksıla, “*Senin buyruğun başım üstüne dede can. Elimden geleni yaparım.*” (PBA, PBA, 34) demiş.

Han Kızı bütün zorlukları yenip Sarioğlan'ın yanına gelmiş. Göle atlayıp kanadı yanık ördeğe sarılınca ördek birden Sarioğlan'a dönüşmüş. Sarioğlan Han Kızı'nı sevgiyle karşılamış. Sarioğlan yere vurunca bir saray ortaya çıkmış. Sarioğlan Han Kızı'na bu ülkeyi yönetebileceğini söylemiş, Han kızını çok sevinmiş: “*Atama da haber verelim, bizi kavuşturana da.*” (PBA, HAH, 90) demiş.

Yaşlı bir adam öleceğini anlayınca üç oğluna da mezarının başında nöbet tutmalarını söylemiş. Diğerleri kabul etmemiş sadece küçük oğlan, “*Elbette ata can! Değil üç gün, yüz üç gün bile nöbet tutarım.*” (MÇ, AV, 88) demiş. Küçük oğlan ikinci gece mezarın başında nöbet tutarken kızıl bir at mezarın başında üç kez dönmüş, üç kez kişnemiş. Oğlan neden döndüğünü sorunca at, “*Eskiden ben atana ait bir attım. O benimle yarışlara katılırdı. Öyle katılırdı ki hiç yorgunluk duymazdım. Onun önünde eğilmek için mezarının başında durup sesimi ona*

duyurmak istedim.” (MÇ, AV, 91) demiş. Oğlan üçüncü gece nöbet tutarken kara yağız bir at mezarın etrafında üç kez şahlanarak dönmüş. Oğlan neden mezarın etrafında döndüğünü sorunca at, *“Eskiden ben babana ait bir attım. O benimle uzun yolculuklara çıkardı. Öyle çıkardı ki; yorulmak bilmezdim. Onun önünde saygımı göstermek için mezarının başında döndüm.”* (MÇ, AV, 91) demiş.

Alişir Nevai, Gül’e âşık olur. Kızın babası Ebu Salih başvezir ile akraba olmanın kendisi için bir şeref olacağını söylemiş. Alişir, kızın düşüncesini sorunca Ebu Salih, *“Kızım, babasının buyruğuna uymak zorundadır.”* (MÇ, ALG, 149) demiş. Alişir kendine eş istediğini, onun da düşüncesinin değerli olduğunu söylemiş. Ebu Salih durumu kızına anlatınca Gül, *“Benim görevim ailemin buyruklarına uymak ata. Başvezire evet diyebilirsin.”* (MÇ, ALG, 151) demiş.

Bir zamanlar cimriliği ile ünlü zengin bir adam yaşarmış. Yalnız konu komşuya karşı değil, kendi ailesinden bile her şeyi sakınır, kıskanırmış. Bir gün cimri adam dışarıya çıkarken kızına *“Sakın kapıyı açma, kapının kulpu eskir.”* demiş. Bir süre sonra adam geri gelmiş. Kızı neden geldiğini sorunca *“Mumu söndür kızım, giderken söndürmeyi unuttum.”* deyince kız, *“Sen gider gitmez mumu söndürdüm ata can. O kadar yerden dönüp gelirken ayakkabılarının eskiyeceğini düşünmedin mi?”* (ŞAŞB, CK, 78) demiş.

Bir zamanlar yaşlı adam ve üç oğlu yaşarmış. Büyük iki oğul güçlü kuvvetliken küçük oğlan ise minicikmiş. Babası bir gün çocuklarından dağda yaşayan devin kendine borcu olduğunu kimin devden parayı alacak cesareti olduğunu sorunca büyük oğul, *“Ben gidip parayı alırım atacan.”* (BKBİKS, BKB, 16) diye öne atılmış. Devın yanına giden büyük oğlan ve küçük oğlanı bir kuyuya dibine fırlatmış. Kardeşleri geri dönmeyince Bir Karış Boy, *“Atacan, bırak bu hayduda ben gideyim, gidip hesap sorayım. Kardeşlerimi kurtarıp parayı alıp geleyim.”* (BKBİKS, YAKB, 21) demiş. Baba ne kadar ısrar etse de Bir Karış Boy İki Karış Sakal’ı durduramamış. Devın karşısına dikilip kardeşlerini serbest bırakmasını istemiş. Dev ile mücadeleden sonra kardeşleri ve bir küp altını alıp babasının huzuruna gelmiş. Bir Karış Boy, *“Hey, Yarım Karış Boy, ne duruyorsun! Küpü çıkar atamın önüne koy!”* (BKBİKS, BKA, 33) demiş.

Günlerden bir gün üç kadın çeşme başında su dolduruyorlarmış. Kadınlardan ikisi oğullarını öve öve bitirememişler. Diğer kadına da oğlunun maharetlerini neden söylemediğini sorunca ne güçlü ne de başka birine gücü yetiyor diyerek söyleyecek bir şeyi olmadığını ifade etmiş. Kadınlar suları doldurup eve yol alırken övdükleri iki oğlan yardım etmek yerine annelerini azarlamışlar. “*O arada üçüncü kadının oğlu görünmüş. Islık çalarak, türkü söyleyerek geliyormuş. Sesi de bir güzelmiş, bir güzelmiş ki; dinleyenin içine işliyormuş. Gelir gelmez herkesi selamlamış: ‘Çok mu yoruldun anacığım’ demiş. Hemen testiği alıp yola koyulmuş.*” (BKBİKS, O, 80)

Öksüz Oğul ile Kuğukız el ele vermiş. Süt Gölü’nün etrafına bir çadır yapmışlar. İki arkadaş güzel güzel yaşarken atlılar gelip toprakların Karagay Kağan’ın olduğu söylemişler. Öksüz Oğul ile Kuğukız’ı kağanın yanına götürmüşler. Kağan topraklarını neden işgal ettiğini sorunca Öksüz Oğul, “*Gidecek yerimiz yoktu. Ne iş verirseniz çalışırız, size hizmeti görev sayarız.*” (ÖO, KKK, 35) deyince kağan sevinmiş. Önlerine bir sürü koyun katıp göndermiş. Aradan zaman geçmiş yağmur yağmamış, yaprak açmamış. Karagay Kağan yağmur yağmazsa isteyen çobanların göç edebileceğini söylemiş. Bunun üzerine Kuğukız göklerin kağanı Kurbustu Kağan’a mektup yollamış. Herkes yağmur duasını tekrarlamış, sonunda yağmur yağmaya başlamış. Her yan göl olmuş, bütün sürüler su altında kalmış. Karagay Kağan, Öksüz Oğul’dan çözüm bulmasını istemiş. Kuğukız’ın babasına mektup yazmaya karar vermişler. Kuğukız mektubuna, “*Göklerin kağanı değerli atam Kurbustu Kağan, ne halde olduğumu biliyorsun. Sen altında kaldık! Sular neyimiz var neyimiz yok süpürüp götürdü.*” (ÖO, GTÇ, 42) diye yazmış.

Keloğlan karısının isteği üzerine sürekli bir iş aramak için dışarı çıkmış. Kervana katılmış. Yolda bir kuyudan su almak için aşağıya indirmişler. Suları doldurup yukarı çıkacağı sırada bir dev gelip onu yakalamış. Dev soruya doğru cevap verirsen yaşayacağımı, aksi halde paramparça edeceğimi söylemiş. Dev dünyada en güzel şeyin ne olduğunu sorunca Keloğlan, “*Gönlünün sevdiği şey en güzel olandır dev dayı!*” demiş. Dev, “*İşte benim gibi bir dev, bu ufacık kurbağayı seviyor Keloş oğlan. Bundan daha güzel bir şey dünyada yokmuş gibi geliyor! Ama ben onunla yemek bile yiyemiyorum.*” demiş. Dev, yemekleri koyunca küçük yaratıkların gelip hemen tabaktakileri yediğini söylemiş. Keloğlan yemek vakti olanları izleyince gelenlerin fare olduğunu görmüş. Bunun üzerine kedisini getirmek için dışarı çıkmak

istemiş. Yukarı çıkınca kervanın gittiğini ama kedinin beklediğini görmüş, “*Senin kadar bile sadık olamadılar, yazık!*” deyip kediyi alıp aşağı inmiş. Dev Keloğlan’ı görünce, dev Keloğlan’ın geri dönmesine çok sevinmiş. Kırkıncı odaya gidince dev elini şaklatmış, sofraya kurulmuş. Fareler gelince kedi hepsini yemiş. Tepsideki kurbağa güzel bir deve dönüşmüş. Bunun üzerine dev bahçesinden nar ve ceviz fidanını verip, “*Sen bana bir dünya bağışladın Keleş oğlan. Bunlar da benden sana armağan olsun. Bunları bahçene dik, gübresini ver, sula, bakımını yap, seni dünyanın en mutlu insanı yapacaklar.*” demiş. Keloğlan eve dönünce ailesi sevinçle karşılaşmış. Nar ve cevizin meyveleri padişahı sıhhatine kavuşturmuş. Padişah kızının kulağına eğilip haklı olduğunu söyleyince kız, Ağca kadını göstermiş. Padişah Keloğlan’a, “*Bu anana hürmette kusur etme!*” (KKH, KSV, 31) demiş.

Töştük Bey, Elenbay’ın en küçük oğluydu. Ve anasından çelik bir eğyle birlikte dünyaya gelmiş; çelik iradeli bir bey olmuştu. Elenbay oğullarını evlendirmek için aynı anadan ve atadan doğma dokuz kız kardeş aramaya yola çıkmış. Günler sonra Oruskan Bey’in kentine varmış. Atını Oruskan Bey’in evine sürmüş. Oruskan Bey’in dokuz kızına talip olmuş. Düğün için istenen şartları yerine getirdikten sonra sekiz gelini almış ama Töştük Bey düğüne katılmamış. Elenbay eve gelince çelik eğeyi Kenceke’ye hediye edip gelin getirmesini istemiş. Töştük Bey atasının dediğini kabul edip yola çıkmış. Elenbay, atları sulamak için dereye inince suyun ortasında bir ciğer görmüş ve ciğeri bir sopayla yanına çekmiş. Bunun üzerine ciğer yedi başlı bir canavara dönüşmüş. Canavara Elenbay ne vaat etse kabul etmemiş. Sadece Töştük Bey’in egesini istemiş ve Elenbay’a üç gün mühlet vermiş. Elenbay üç gün içinde eğeyi getirmeyince canavar düğün alayının önüne çıkmış. Herkes bir köşeye kaçmış ancak Kenkece atın üzerinde yiğit gibi dikilip, “*Eğe onda değil, bende. Yaşlı adamı yalnız sanma! Eğe vermem sana!*” (DE, TBKH, 25) demiş.

Sarı köpek yaşlı adamın küçük kızını alıp ormana gelmiş. Tek katlı, duvarında sarmaşıkları olan evin önünde durmuş. Sarı Köpek kapıyı açmış. İçeride iki yaşlı köpek kendi aralarında konuşuyorlarmış. Sarı Köpek, sevdiği kızını ailesine tanıtmış. Sarı Köpek kıza evi gezdirmiş. Hemen düğün hazırlıkları başlamış. Düğün kısa sürmüş. “*Kız, Sarı Köpek’ten hep uzak duruyor ama ana ile baba köpeğe hürmet ediyormuş. Her gün yemeklerini yapıyor, sofraya koyup bulaşık yıkıyormuş.*” (İAK, KÖE, 146) Bir gün beyaz atlılar gelip kızını götürmek istemişler. Kız gelececeğini

söyleyince beyaz atlılar ısrar etmiş. Kız, “*Birincisi içeride iki canlı var, ikisi de yaşlı. Onları yalnız bırakamam. İkincisi atım yok ki!*” (İAK, KÖE, 147) demiş. Daha sonra evin önüne siyah atlılar gelmiş. Kızı düğüne götürmek istemişler. Kızı atın tergisine zorla koymaya çalışmışlar. Kız delikanlıyı itip attan düşürmüş. Genç adam atına binip oradan uzaklaşmış.

Bir zamanlar yaşlı bir karı koca yaşarmış. Bu çiftin hiç çocuğu olmamış. Yaşlı adam leyleğin söylemesiyle bir gün balığa gitmiş. Ağına küçücük bir çocuk yakalanmış. Çocukları olduğu için mutlu olan yaşlı çift tarla işlerine başlamışlar. Adam erken vakit tarlaya gitmiş. Karısı ise öğle vakti hazırladığı yemeği tarlaya götüreceken Cüce Todur, “*Olmaz ana, ben varken seni göndermem tarlaya!*” (DP, CT, 57) demiş. Todur tarlaya varmış, arabanın altına sofrayı serip babasını çağırılmış. Yemeği yedikten sonra Todur, “*Atacan şimdi sen yat, dinlen. Tarlayı sürerim ben.*” (DP, CT, 58) demiş.

Bir zamanlar yoksul bir ananın üç oğlu hep şöyle derlermiş, “*Bir dediğini iki eder miyiz? Seni bırakıp da gider miyiz?.. Sen bizim anamız, anamız değil canımız.*” (DP, İ, 107)

Selahaddin Eyyübi vezirlerini divana çağırtmış. “*Vezirler ve vekiller koşup gelmiş. Herkes el bağlayıp padişahı selamlamış, divandaki yerini almış.*” (SEAK, VBG, 19) Eyyübi kafasındaki yarığı açıp vezire kimin daha iyiliksever olduğu konusunda düşüncesinin aynı olup olmadığını sorunca vezir, “*İzin verirseniz, evet. Tabii ki zenginler daha iyilikseverdir. İyilik yapmaya muktedirlerdir. Fakirin nesi var, ne ile iyilik etsin?*” (SEAK, VBG, 19) demiş.

Bir zamanlar Ahmet adında iyi bir avcı yaşarmış. Bir gün Ahmet ava çıkmış ve rengârenk çok güzel bir kuş görmüş, kuşu seyre doyamamış. Kuşu canlı yakalamaya karar vermiş. Kuşun yanına yaklaşip yayını gerince kuş yavrularının olduğunu söyleyip yalvarmış. Avcı Ahmet’in kolları gevşemiş, oku yayı indirmiş, kuş uçup gitmiş. Avı Ahmet’in yüzü asılmış, evin yolunu bulmakta zorlanmış. “*Üç oğlu varmış Avcı Ahmet’in. Üçü de onu kapıda karşılamış. Üçü de endişeye kapılmış.*” (SEAK, AASK, 75)

Ceyhun'un babası yaşlı zengin bir adammış. Artık beli bükülmüş, bungun. Ceyhun'un üstüne yarpuz gibi titrer, el bebek gül bebek onu büyütürmüş. Günlerden bir gün hastalanmış. Oğlu Ceyhun'u yanına çağırır, "*Bak oğul, ben öldükten sonra dilerim anneni üzmezsin.*" (AY, CM, 41) demiş. Ceyhun babasını saygıyla dinlemiştir.

Zamanın birinde yoksul bir kadınla dokuz oğlu yaşarmış. Sekiz oğlu sürekli kadını döver, sadece en küçük oğul anasına yardım ermiş. Oğulların tavrından bunalan yaşlı kadın hakanın yanına gitmiş. Başından geçenleri anlatmış. Hakan kadına yardım etmek için oğullarına birer Çerkez kabanı örmesini ve yeteneğini söyleyenlere onları vermesini söylemiş. Aylar sonra kadın kabanları tamamlamış. Büyük oğlan kabanı görünce hemen annesinden istemiş. Kadın yeteneğini sorunca, "*Böyle bir kabanım olsaydı, bu kara topraktan üç yıl önce geçip gitmiş kara bir karıncanın izini bile bulabilirdim.*" demiş. Bütün evlatlar sıraya hünerlerini söylemişler. Hakan yıllar önce kaybolan kızını bulma görevini kardeşlere vermiş. Kardeşler hep birlikte ejderhanın elinden hakan kızını kurtarmışlar. Hakan kardeşlere, "*Size iki görev veriyorum çocuklar: Önce annenizden özür dileyecek, onu baş tacı edecesiniz. Sonra da öteki gençlerin düşü gerçek olsun diye çaba vereceksiniz, yardım edeceksiniz. Haydi, başarılar dilerim!*" (PHSSB, BADO, 35) demiş.

Feyzioğlu'na göre her insan saygıyı hak eder, özellikle yaşlı kişilere saygı duyulmalıdır. Ona göre yaşlılar toplumun yaşayan hafızalarıdır. Feyzioğlu'nun masallarında yaşlılara saygı duyulması gerektiğiyle ilgili şu örneklere yer verilir:

Başkabadayı yolda giderken "*Kırış yüzlü, beyaz sakallı bir adam güçlkle önüne çıkmış. Kabadayı ona selam verip yol gösterecek yerde yumruğunu kaldırmış, burnunun üzerine bir yumruk patlatmış. Yaşlı adam 'füüüü' diye baş kabadayının yüzüne üfürmüştü, kabadayı anında eşeğe dönüşmüştü. Ceketini semer gibi sırtında ayakkabıları naldan boz bir eşek.*" (YHK, EDK, 25)

Pürüş Batur, han kızına âşık olmuş. Han ondan tsus balığının kılçıklarını getirmesini istemiş. Pürüş Batur yola çıkıp mağarada yaşayan bilge apak sakallı dedeye, "*Günün güzel geçsin ey kutlu dede!..*" (PBA, PB, 26) diyerek saygısını dile getirmiş.

Bir zamanlar Süt Gölü'nün kıyısında birçok kurt yaşarmış. Buradaki kurtlara Şaman Kurt ile Bilge Kurt yol gösterirmiş. İki kurt bir gün yiyecek aramaya giderken diğer kurtlar, “*Siz gitmeyin, siz bizim büyüğümüzünüz, size hürmet ederiz, her ihtiyacınızı getiririz.*” (ÖO, ŞKKBK, 142) demişler.

Ağzı dar, karnı geniş bir çömlek yuvarlanarak yola düşmüş. Yolda bir çuvaldız, bir yumurta, bir tokmak ve bir inek nereye gittiğini sormuş. Ceviz çalmaya deyince hepsi çömleğin karnına girmişler. Bir plan yapıp cevizci ninenin evine girmişler. Dede nineyi uyandırmış. Nine lambayı yakmaya çalışırken eline çuvaldız batmış. Tokmak dedeyi kovalıyormuş. “*Nine, tandıra eğilmiş, yumurta patlayıp gözlerine saçılmış, nine de korkuyla pencereye uzatırken o edepsiz dana ninenin yüzüne yellenmiş, nine de korkudan bayılıp düşmüş.*” (HG, ÇDA, 19)

İristu, kağanın konuşamayan kızına yardımcı olmak için dağlara çıkıp ve Şaman dedeyi aramış. Uzun uğraş sonunda Şaman dedeyi bulmuş ve durumu anlatmış. Şaman Dede, “*Ah benim oğulcuğum ah! Çok haklısın. Haydi, yol göster gidelim, çocuğa yardım edelim.*” (İAK, BT, 31) demiş. Birlikte Ak Kağan'ın yanına gitmişler. Şaman Dede kütük gibi yuvarlanan çocuğu kucağına almış. Kendi elleriyle yaptığı Altay ilacını içirmiş. Onu sevip okşamış. Kız yürümeye başlamış. “*Çocuk aniden doğrulup yürümeye başlamış. Şaman Dede ile İristu'nun önünde saygıyla el bağlamış, herkesin şaşkın bakışları arasında dili açılmış: Size çok teşekkür Şaman Dede, sana da çok teşekkür İristu!*” (İAK, BT, 32) demiş.

Günün birinde derme çatma kulübede yaşayan yaşlı bir karı koca varmış. Yaşlı adam baltasıyla ormandan odun kesmeye gidermiş. Bir gün ormanda yaşlı, yaprakları dökülmüş, kabuğu ağarmış bir kavak görmüş. Tam baltasını havaya kaldırıp kesecekken bir ses, “*Ey dede can, ağacımı kesme sen, sana yardım edeyim ben.*” (İAK, İYA, 109) demiş. Dede yukarı doğru bakınca incir kuşunu görmüş ve konuşan sen misin diye sormuş. İncir kuşu, “*Evet benim dede can. Kesme ağacımı iste istediğini, vereyim muradını!*” (İAK, İYA, 109) demiş.

Bir göç eden insanlar bir dağın eteğinde yolculuğa ara vermişler. Yaşlı ve perişan bir dede bütün sesler kesilince, “*Ey Tanrım! Yedi kız verdin bana, yedi oğlan. Hepsini tek tek aldın acımadan. Her birinin bir yerde kaldı mezarı. Şimdi ben ne yaparım? Hangisinin mezarını bulup da ağlarım? Ben ölünce nerede kalırım?.. Eğer*

bir yurdum olsaydı ey Tanrım, çocuklarımın yanında yatarım, böyle diyar diyar dolaşmazdım.” deyince yer uğuldamaya başlamış. Dağ karpuz gibi ikiye ayrılmış, geniş omuzlu, uzun boylu, kalın bilekli bir adam fırlamış. Bunun üzerine yaşlı adam da korkmuş. Yaşlı adama, “*Korkma ey dede! Sen haklısın. İnsanın yeri yurdu yoksa insan ölüsünü bile nerede bıraktığını bilmiyorsa nasıl mutlu olur?*” (DP, D, 103) demiş.

Kadı, Cırtlan’dan dayak yemeyi içine sindirememiş ve Cadı kadın ile bir anlaşma yapmış. Cadı, Cırtlan’ın evinin önüne gelmiş. Cırtlan’ın ninesi kapıyı açıp karşısında yoksul bir kadın görünce dilenci sanmış, yardım etmek istemiş. Cadı kadın kendini Tanrı misafiri olarak kabul etmesini istemiş. Nine, “*Tanrı’ya da kurban konuğuna da buyur içeri!*” (YDB, CST, 95) demiş. Nine cadıyla sohbet etmiş. Nine “*Evde ne var ne yok önüne çıkarmış.”* (YDB, CST, 95) Ama cadının amacı topuz olduğu için sinsi sinsi bekliyormuş. Gece Cırtlan ve ninesi uyuduğu vakit topuzu alıp kaçmış. Topuzu kadıya götürüp verince Kamber ile kadı kavgaya tutuşmuş. Sabah kadının yanına gelen Cırtlan’a topuzla dayak atmışlar ve öldü sanıp topuzla çölün ortasına götürüp atmışlar. Şeytan, Cırtlan’ın haline üzülmüş ve yeni bir topuz vermiş. Cırtlan topuzla Kamber’den geçisini alıp kadının evine varmış. Kadıyı topuzla bir güzel dövmüş. Bundan sonra kadıyı halkın seçmesini söylemiş. Halk Cırtlan’ın kadı olmasını istese de Cırtlan, “*Hayır, ben daha çocuğum. Ak saçlı, ak sakallı, erler atası birini seçelim.”* (YDB, CST, 101) demiş. “*Herkes kabul etmiş, herkesin sevdiği güvendiği birini kadı seçmişler.”* (YDB, CST, 101)

Ebuliz babasına köyün su sorununu çözmek için kuyuya yeni bir düzenek kurma fikrini söylemiş. Babasının yardımıyla gece çalışmaya başlamışlar. Delal ve diğer arkadaşlarının yardımıyla kuyudan hiç su dökülmeden suyu çekmeyi başarmışlar. Sabah herkes haberi duymuş ve suyunu almaya gelmiş. “*O günden sonra İsmail Ebuliz ile Delal’in anası su almaya gelince ön sırayı ona vermişler, bu analara herkes büyük saygı göstermişler.”* (HOB, YİÇ, 85)

Feyzioğlu, devleti temsil eden görevlilere karşı sorumluluklarından dolayı saygı duyulması gerektiğine inanır. Feyzioğlu’nun masallarında bu konuyla ilgili şu örneklerle yer verilir:

Eget babasının öğüdünü dinleyip atını kesmemiş. Savaş ilerledikçe sadece Eget'in atı kalmış ve onu da kesmişler. Herkes yükten kurtulmak için eyerleri atmış; fakat Eget eyeri yanında taşımış. Dağdan süzülerek inen at Eget'in yanına gelmiş ve eyerin altına girmiş. Eget, hana yaklaşır, *“Buyur hanım. Bu at size yaraşır, binin.”* (PBA, YNY, 43) demiş. Han ata binmiş ve Eget'ten özür dilemiş.

Çomotay, bir gün dağda uyurken Murkumomo adlı sihirli kuş adamı görmüş ve temiz bir insan olduğunu anladığı için ona bir yumurta hediye bırakmış. Çomotay yumurtayı pazarda satarken hakan kaç para istediğini sorunca, *“Sizin vereceğiniz fiyat benim için değerlidir Hakan'ım, ne verirsiniz verin.”* (MÇ, ÇSKM, 118) demiş.

Hakan Şanbek'in atı ölünce herkesi bir korku almış. O sırada Şirince Şeşen saraya gelmiş. Hakan ile at hakkında konuşmuş. Şirince Şeşen *“Ah, hükümdarım, sakin olun! Ata hiçbir şey olmadı. Sadece onda bir değişiklik var. O bir şey yemek istemiyor artık. Göz kapaklarını açamıyor, bacaklarını oynatıp kuyruğunu sallayamıyor, hayatın bir kuralı da budur, bunu değiştirme imkânı yoktur.”* demiş.

Eski zamanlarda Karaçay'ın kıyısında sürüleriyle birlikte yaşayan Bumbaday dede, bir gün çadırının önüne çıktığında bir kuzunun ikiz doğurduğunu görüp çok sevinmiş. Çadırdan kuzuların altına keçe getirirken iki siyah karganın kuzuların gözlerini oyduğunu görmüş. Atı Eki Bora'ya atlayıp kargaların peşinden uçup kamçısıyla kargaları kör etmiş. Kargalar Bumbaday dedeyi Gök Kağan'a şikâyet etmiş. Gök Kağan kurtlarını Eki Bora'yı parçalamaları için göndermiş. İki gök kurt derhal kanat açıp Karaçay'ın kıyısına inmişler. Bumbaday dede kutsal kitabını okuyor, dua ediyormuş. Kurtlar Eki Bora'ya saldıracakları zaman bir balık olup Karaçay'a atlamış. Bumbaday dede ırmağın kıyısına gelip Eki Bora'ya seslenince Eki Bora sudan çıkmış ve kurtları kovalamışlar. Bumbaday dede kurtları bıçağıyla yaralamış. Bunun üzerine Gök Kağan iki bahadır göndermiş. Bahadırlar çadırın yanına gelmiş. Çadırı yırtmaya çalışırken Bumbaday dede ırmak kıyısına gelip Eki Bora'ya seslenmiş. Eki Bora şahlanarak sudan dışarı fırlamış. Bumbaday dedeyi sırtına almış, bahadırları yorgun yakalamışlar. Onların şaşkın bakışları arasında üstlerine dalmışlar. Bahadırlar Gök Kağan'a Bumbaday dedeyi şikâyet etmişler. Gök Kağan bu sefer iki ejderha göndermiş. Bumbaday dede atıyla birlikte Bolçaytulug Bora dağının tepesine konmuş. Dağın tepesini açıp ejderhaları yakmış. Ejderhalar

kaçıp Gök Kağan'a durumu anlatmışlar. Bunun üzerine Gök Kağan atına atlayıp Bumbaday dedenin yanına gelmiş. *“Bumbaday dede Gök Kağan'ın karşısında bulunca saygıyla eğilmiş. Yumuşak bir sesle: ‘Buyurun size süt kaynatayım kağanım. Benim sütümden içenin ömrü uzun mutluluğu bol olur. Bakın benim yaşım sonsuz, koyunlarım bereketli, atım yedi renkli...”* (ÖO, BD, 116) demiş.

Günün birinde kudretli, zalim bir padişah yaşarmış. Bir gün yolda giderken Tuku adlı genç, *“Gününüz aydınlık olsun padişahım!”* (DP, TUK, 68) demiş. Padişah selam verirken neden papağını çıkarmadığını sorunca ellerinin dolu olduğunu söylemiş.

Selahaddin Eyyübi akıllı kızı huzura çağırtmış. Ortaya koyduğu leğenin içine kız hemen kâğıttan bir kayık yapıp koymuş. Kız sen ne kadar güçlü olursan ol, beni boğmazsın demek istemiş. Kızın ne kadar zeki olduğunu anlamış. Sultan elini kendi tacına vurunca Gule parmağını alnına koyup Selahaddin Eyyübi'nin gözlerinin içine dimdik bakarak Allah akıl versin demek istemiş. Selahaddin Eyyübi kıza çadır hocalarından ders alabileceğini söyleyince, *“Önce anamdan, babamdan izin almalyım padişahım!”* (SEAK, SEAK, 32) demiş, padişahın çok hoşuna gitmiş.

Vezir bir gün Selahaddin Eyyübi'ye uzun zamandır beraber hamama gitmediklerini söyleyince sultan uygun zamanda gidelim, demiş. Vezir Haçlılar ile iş birliği yapıp sultana tuzak kurmayı planlıyormuş. Sultan bir gün tebdili kıyafet sokakta dolaşırken öğüt satan bir adam dikkatini çekmiş. Bir altın verip *“Güvendiğine sığın, tanımadığından uzak dur!”* öğüdünü almış. Padişah ile vezir hamama gitmiş. *“Hazırmiş berber, keseci, tellak. Padişah ile veziri görünce hepsi beline kadar eğilmiş.”* (SEAK, ÖA, 59)

Bir zamanlar anne babasıyla yaşayan bir padişah kızı varmış. Kız kısa sürede büyüyüp oya işlemeye, nakış yapmaya başlamış. Her gün iğnesi ile ipliği kayboluyormuş. Bir gün saklanıp iğne ipliğini kimin aldığını görmek için saklanmış. Bir beyaz, iki kırmızı güvercin çardağa konmuşlar. Kırmızı güvercinlerden biri ip yumağını kaçırmış. Kız güvercinlerin neden ipini kaçırdığını düşünürken yemeden içmeden kesilmiş ve hasta olmuş. Padişah kızını iyileştirmek için hekimler çare bulamamış. Yaşlı bir kadın padişaha içinde iş evi, aş evi olan bir kervansaray yaptırmasını istemiş. Kadının dediği padişahın aklına yatmış. Derhal bir kervansaray

yaptırılmış. *“Kızı baş köşeye oturtmuş. Gelen yiyip içiyor, anlatıyormuş. Sıcacık bir ortam oluşmuş. Kimse kimsenin sözünü kesmiyor, söze başlayanı herkes dinliyormuş.”* (AKA, BBGKG, 12)

Han ile çar arasındaki savaş çok uzun sürmüştü. Askerlerin hatta hanın atını bile kesip yemek zorunda kalmışlar. Eget atını kesmeyip hana vermiş. Bir süre sonra savaşı bırakmak zorunda kalmışlar. Askerlerin çoğu atlarının eyerini bırakmış ama Eget babasının öğüdüne uyup sırtına yüklemiş. Şehre doğru gelirken dağdan süt beyazı bir at süzülüp gelmiş, herkes onu yakalamak istemiş ama at Eget’in yanında durmuş. Atı eyerlemiş hana, *“Buyur hanım, bu at size yaraşır.”* (TB, YNY, 120) demiş. Yola koyulup bir deniz kenarına varmışlar. Denizin dibinde bir parıltı görmüşler, han hemen çıkarılmasını istemiş. Denizin dibine dalan kimse geri çıkamamış. Eget gece gizlice babasının yanına gitmiş, babasına durumu anlatmış. Babası o parıltının denizin dibinde olmadığını, ağacın tepesinde büyük bir elmas taşı olduğunu söylemiş. Eget sabahleyin hana, *“İnsanlar ölmesin hanım, bırakın onu ben alıp geleyim.”* demiş. Eget elmasın ağacın başından denize yansıdığını söylemiş. Han nereden bildiğini sorunca Eget, *“Beni öldürseniz de artık gerçeği söyleyeceğim. Siz buyruk verince ben babama kıyamadım. Onu bir dehlizin içinde sakladım. Başım dara girince o bana yol gösteriyor.”* demiş. Han Eget’ten babasını getirmesini istemiş. Herkes korku içinden Eget ve babasını beklemiş. Bir süre yaşlı adama baktıktan sonra han eğilip adamın elini öpmüş. Yaşlı adamı kendine başdanışman, Eget’i de başvezir yapmış. O günden sonra hanın işleri başarıyla yürümüş. *“Yaşlılar küçükleri sevmiş, yol göstermiş, küçüklerde yaşlılara saygı duymuş, onlara hürmet etmekte kusur etmemiş...”* (TB, YNY, 123)

Kâhin konuşan deve ile birlikte saraya gelmiş, hakanın huzuruna çıkmak istediğini söylemiş. Yartı Kulak sarayın güzelliğine hayran kalmış. Hakan çardakta otururken *“Vezirleri dikkat kesilmiş, öğrenme tutkusuyla hiçbirisi tek sözcük kaçırmamakta... Bilgeler bilgesi, merhamet sahibi, halk kahramanı hükümdar... Önünde hepsi saygıyla oturmaktalar...”* (YK, YAKH, 163) Başvezir, *“Merhametin ışığı, erdemın doruğu, insanlığın bilgesi bilginin sevgilisi yüce hakanımız.”* (YK, YAKH, 163) diyerek söz almış, yağmur ve kar sularını göletlerde toplamayı teklif etmiş.

Feyzioğlu'na göre her kişi insan olmasından dolayı saygıyı hak eder. Kimseye sahip olduğu makamdan dolayı ayrıcalık sağlanmamalı, başka birine saygısızlık yapmamalıdır. Feyzioğlu'nun masallarında bu konuyla ilgili şu örneklerle yer verilir:

Suyun dibindeki parıltıyı gören han, askerlerden dalarak parlayan cisimi çıkarmaları istemiş. Suya giren bütün askerler ölmüş. Eget durumu yer altında yaşayan babasına anlatmış. O da meselenin çözümünü söylemiş. Eget, görevi üstlenip suya atlamak yerine ağaca tırmanıp büyük elması alıp gelmiş. Han neden dün almadığını sorunca ölümü pahasına babasını öldürmeyip sakladığını söylemiş. Han Eget ile birlikte babasının yanına gidip, *“Yaşlıları öldürdüğüm için bağışlayın beni. Akıl danışacağımız kimse kalmadı. Siz benim başdanişmanım olun.”* (YBA, YNY, 47) demiş. *“O günden sonra hanın işleri başarıyla yürümüş, yaşlılar küçükleri sevmiş, yol göstermiş, küçükler de yaşlılara saygı duymuş, onlara hürmet etmekte kusur etmemiş...”* (YBA, YNY, 47)

Haydutların elinden kurtulan Biçe düğüne geri dönmüş. Can Aslan, *“Senin başka birini sevdiğini bilmiyordum. Senin zorla kocan olmak istemem. Evine git, nereye istersen oraya git! Tanrı yardımcın olsun!..”* (PBA, BS, 184) demiş.

Alican yaşlı dedeyi dinlemiş ve ona, *“Seni götüreyim dede, nereye istiyorsan seni oraya götüreyim. İstersen benimle gel, bir ata gibi bakarım.”* (MÇ, AÖT, 78) demiş.

Dağdan topladığı çalıları satarak geçimini sağlayan Yaşlı Kambur bir gün sekiz kucak dolusu dal toplamış ama kaldırmaya gücü yetmemiş. Yuvasından başını çıkararak kızıl tilki, *“Yaşlı kambur dayı, yaşlı kambur dayı, al beni yanına, oğul olayım sana!”* (MÇ, YKKT, 104) demiş. Tilki, *“Bırak onları ata can, izin ver ben taşıyayım onları!”* (MÇ, YKKT, 105) demiş ve odunları sırtlanmış.

Hakan ölüm sözcüğünü kendi söyleyince kendisinin ölmesi gerektiğini söylemiş. Şirince Şeşen, *“Sizin ölmek istediğinizi kim düşünebilir Hakan'ım? Size ölüm yakışır mı hiç! Siz bizim başımızda olacaksınız, nice nice atlarımız olacak...”* (ŞŞ, HŞA, 96) demiş.

Bir zamanlar Çekirge Çoban adında dağların her yanını bilen bir çoban yaşarmış. *“Bir de karısı varmış Çekirge Çoban’ın, hanım mı hanım, değeri yokmuş yanında paranın malın. ‘Beni insan kabul etsinler, insan gibi değer versinler yeter’ dermiş, herkese saygı gösterirmiş.”* (ŞAŞB, ÇÇ, 105)

Bir zamanlar mutluluk içinde yaşayan bir karı koca varmış. Mutluluk içinde yaşarlarmış. Bu çift çocukları olmasını istiyormuş ama bir türlü çocukları olmuyormuş. Bir gün genç adam çadırın gölgesinde otururken bir dede gelmiş ve derdini sorup çadırın gölgesinde dinlenmek isteyince, *“Buyur, otur dede, üzüntüm çok büyük.”* (BKBİKS, G, 106) demiş.

Yaşlılarla özel saygı göstermek gerekir. Çünkü onların bir toplumun canlı hafızalarıdır, onlar sayesinde birçok sorun daha kolay çözülebilir.

Bir gün bir çoban iş ararken yaşlı bir keşiş ile karşılaşmış. Keşişin çobana ihtiyacı olduğunu duyunca çok sevinmiş. Sonbaharda iki koyun karşılığında ücret konusunda anlaşmışlar. Keşiş çobana yemeğini getirmek için yola çıkmış, ne kadar arasa da çoban ve koyunları bulamamış. Aradan uzun zaman geçtikten sonra çoban omzunda bir koyun derisiyle keşişin yanına gelip, *“Dinle beni keşiş dede. Şimdi hepsini anlatacağım, affetmen için yalvaracağım.”* (DP, KIK, 51) demiş.

Çocuklar akşam mahalleye dönerken hepsi tetikteymiş. Ebuliz ile Delal kendi arasında su sorununu çözmek için sözleşmişler. Eve yönelmişler. Bütün Cizre evleri kerpiçten. Ebulizlerin evi ise usta elinden. Köşeleri, pencere ve kapı eşiği yontma taş. Babası Rezaz Usta özene bezene yapmış duvarları. Taşları birbirine geçirip kiriş atmış. Bölgenin en iyi duvar ustası Rezaz Usta. Evleri ondan daha iyi yapan yokmuş. Pencere ve kapıların üstünü kavisli yapar, ortaya kilit taşı koyarmış, yaptığı yapıların şanı dilden dile dolaşmış. *“Herkes evini Rezaz Usta’ya yaptırmak ister, o ise Diyarbakır bey saraylarında çalışmayı yeğlermiş. Kimse ona saygı ve hürmette kusur etmez, onun yolunu gözlermiş.”* (HOB, BH, 77)

Tahmas ile Lokman Hekim Şahmeran’ın mağarasına gelmişler. Şahmeran kendini öldürmek için gelen Lokman Hekim ile Tahmas’ı dostça karşılamış. Padişahın hastalığına iyi gelecek ilacı ve hangi bitki kökünün hangi hastalığa iyi geleceğini yazan bir defteri Lokman Hekim’e vermiş. Lokman Hekim bu ilaçlar

sayesinde üne kavuşmuş. *“İki yılını da bir burgu gibi döndürülüp, bir tasın içinden görkemli bir asa biçiminde ayağa kaldırmış. Yılanlara saygı olsun diye.”* (LHÇ, TLH, 19) Bundan sonra hekimliğin sembolü yılanlar olmuş.

Bir zamanlar yaşayan bir padişahın haylaz bir oğlu varmış. Herkese sataşacak bir bahane bulurmuş. Saraya halktan bin bir türlü şikâyet geliyormuş. Bunun üzerine padişah halktan şikâyete gelenleri astırmaya karar vermiş. Vezir araya girip, *“Dur padişahım! Öfkeni dizginle! Biraz da halkı dinle! Oğlunuz on yaşını geçiyor, ne kurda sevgisi var ne kuşa... Ne bir genci seviyor ne de yaşlıya saygısı var. Bu böyle gidemez! Onu bir okula vermeliyiz, biraz terbiye etmeliyiz!..”* (LHÇ, HŞ, 47) demiş.

Bir zamanlar bir tilki yaşarmış. Bahar gelince yuvadan dışarı fırlamış, karnı aç, ortalıkta hiçbir av yokmuş. Ormana dalınca bir horoz sesi duymuş. Yukarıdan bakınca bir çiftlik evi görmüş. Ev sahibi Akşit inekleri sulamak için dışarı çıkınca tilki duvarın dibine sokulmuş. Duvarın üzerindeki horozdan ayağındaki diken çıkarmasını istemiş. Horoz tilkinin kendini yemek için tuzak kurduğunu anlayıp köpeği çağırmış. Bunun üzerine tilki Akşit'in yolu üzerinde namaza durmuş. Akşit *“Çakalı ibadet halinde görünce inekleri durdurup saygıyla beklemiş.”* (LHÇ, SÜ, 79)

Mert, cesur bir Ali varmış. Döşü kıllı, bilekleri kalın. Haksızlığa tahammül etmezmiş, haksızlık edenin kolunu bükermiş. Halk onu çok severmiş. Adı büyük, ünü yaygınmış. Aslan Ali bir gün dağa çıkmış, çobandan bir koyun istemiş. Çoban Aslan Ali bir koyun için dağlara çıkmaz deyip koyunu vermemiş. Daha sonra Aslan Ali dağlara hizmetçisini göndermiş. Çoban, *“Koyun kurban olsun Aslan Ali'ye! O aslana selam söyle!”* (SEAK, AAÜ, 109) demiş ve en tavlı koyunu Aslan Ali'ye göndermiş.

Ceyhun arkadaşlarıyla ticaret yapmaya karar vermiş. Annesinden baba yadigârı altınları istemiş. Sabah Ceyhun ve arkadaşları mal almışlar, araba kiralamışlar. Arkadaşlar yedi yol ayırımına varınca rehber olarak yaşlı bir adam varmış. Arkadaşlar rehber yaşlı olunca geri dönmüşler. Üç gün üst üste aynı yaşlı adam olunca sonunda Ceyhun neden her gün karşıma çıkıyorsun babalık, demiş. Yaşlı adam, *“Biliyorum oğul, onun için yoluna çıkıyorum. Yoksul adamım, al yanına, yardımcın olayım.”* (AY, CY, 49) demiş. Ceyhun ve arkadaşları yaşlı adamın rehberliğinde yola çıkmış. Yol ikiye ayrılıyormuş. Biri güvenir ama uzun, diğeri kısa

ama tehlikeliymiş. Yaşlı adam, “*Korkmayın ben sizi kestirmeden sağ salim geçiririm.*” (AY, CY, 50) demiş ama arkadaşları güvenli yolu tercih etmiş. Ceyhun ve yaşlı adam kestirme yolu tercih etmiş. Ceyhun’un karşısına bir ayı çıkmış, yaşlı adam ayıyla güzel dille konuşarak onu yoldan çekmiş. Biraz daha yol aldıktan sonra haramiler yurduna gelmişler. Yaşlı adam haramileri de teker teker bağlamış, haramilerden garibanların atlarını da almışlar. Yolun sonunda şehre varmışlar. “*Sonunda varmak istedikleri kente varmış, malları satmış, iyi para kazanmış, atları sahiplerine dağıtmışlar. Bölgede saygı ve hürmet kazanmışlar.*” (AY, CY, 51)

Mirza Memed uçarken aşağıda devlerin kendine bağırdığını duymuş. Papağı başına takıp devlerin yanına inmiş. Devler kendi topraklarına izinsiz girdiği için onu yiyeceklerini söylemişler. Mirza Memed çok küçük olduğu için karınlarını doyurmayacağını söylemiş. Devler kendi yurtlarında kıtlık, Mezopotamya’da bolluk olduğunu söyleyince Mirza Memed onları konuk etmek istemiş. Devler Mirza Memed’e inanamamışlar. Mirza Memed, sofrayı serip birkaç defa vurunca kat kat sofraya çıkmış. Devler hupur hupur yemeye başlamışlar. Mirza Memed, “*Korkmayın! Yemek kaçmıyor. Üçünüzü de doyuracak kadar var. Biraz edepli yiyin! Efendi olun!*” (MME, MMÜD, 32) demiş.

Bir zamanlar bir hakan evlilik çağına gelmiş kızıyla birlikte yaşıyormuş, kızı farklı ülkelerden hanlar hakanlar gelse de kimseyle evlenmeyi kabul etmiyormuş. Hakan kızına kiminle evlenmek istediğini sorunca kız üç yalan içinde kırk masal anlatan biriyle evlenmek istediğini söylemiş. Hakan yurdun dört bir yanına çığırkanlar göndermiş. Bu sesi kendi halinde ormanda kuru dal toplayan yoksul bir genç duymuş. Genç, iyi bir yalancı olduğunu düşünüp yola çıkmış. Saraya doğru yola koyulmuş. Sarayın kapısındaki nöbetçilere hakanın kendini çağırdığını söyleyince nöbetçiler, genci dilenci sanmışlar. Hakana iki yüz koyun vergi getirdiğini söyleyince hemen huzura almışlar. Hakan koyunları sormuş. Genç, “*Hürmetli hakanım, izin verin önce bir çift söz anlatayım.*” (TB, ÜYKM, 93) demiş.

Ziyat Batur Kamercan’ı almak için gelen komutanı öldürünce yaşlı çoban artık gitmeleri gerektiğini söylemiş. Sabah erkenden gençler yola çıkmışlar, yalçın kayalardan geçmişler, günler sonra Herat şehrinde bir kervansaraya yerleşmişler. Ziyat bir demircinin yanında işe girmiş. Bir gün şehrin hakanı Hüseyin Baykara’nın

beyi demirciye gelip Ziyat'a kervansarayda kalmak yerine kendisinin evinde kalmasını teklif etmiş. Ziyat eve yerleşmiş, aldığı parayı beye vermiş. Bey bir gece haydutları gönderip onlardan Ziyat'ı öldürmelerini, Kamercan'ı da kendisine getirmelerini istemiş. Haydutlar eve girince Kamercan ile Ziyat Batur yastığın altından derhal kılıçları çekmiş, haydutların üstüne atılmışlar. Haydutların ikisi de kan revan içinde zor kaçmışlar. Kapıyı açınca beyle burun buruna gelmişler, Kamercan beyin suratına öyle bir yumruk indirmiş ki bey yuvarlanıp düşmüş, yüzüne kan yürümüş. Kamercan beyin boğazını sıkarken Ziyat Batur gitmeleri gerektiğini söylemiş. Ziyat, durumu demirciye anlatınca hemen gençlerin şehirden ayrılıp bir yerde saklanmalarını istemiş. Bey gençlerin yanından şehrin hakanı Hüseyin Baykara'nın yanına gidip ona bin bir türlü yalan anlatmış. Demirci daha önceden tanıdığı olan Vezir Ali Şir Nevai'nin yanına gelip ona, "*Ne olur yardımınızı esirgemeyin! Çok yetenekli, çok dürüst bir gençtir Ziyat Batur. Karısı da çok güzel, çok iş bilir bir insan, bir han kızı bir sultandır. Aşk elinden kaçıp şehrimize sığınmışlar.*" deyince Ali Şir Nevai'nin yüreği sızlamış. Demirciye, onlar saklamasını söylemiş. Aradan zaman geçmiş, Ali Şir Nevai gençleri alıp Kamercan'ın babasının sarayına götürmüş. Ali Şir Nevai'nin geldiğini duyan hakan hemen şehrin giriş kapısına kadar gelmiş. Nevai'ye, "*Sen hoş geldin aziz konuğum, başım üstünde yerin var, buyur!*" (TB, ZBK, 110) demiş.

İnsanların birbirine karşı saygılı olması gerekliliği Feyzioğlu'nun masallarında 71 farklı yerde dile getirilmiştir. Bu ifadelerin 7 değerle en çok yer aldığı masal kitabı *Püruş Batur ile Aksıla*'dır.

4.1.23. Sevgi

İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu olarak tanımlanan sevgi; aile, arkadaş, vatan ve memleket gibi farklı varlığa karşı beslenebilir. Bu yönüyle Feyzioğlu'nun masallarında yer alan sevgi ile ilgili tespitler şu şekilde sınıflandırılabilir:

4.1.23.1. Aile Sevgisi

Feyzioğlu, masallarında aile içinde bireylerin birbirlerine karşı duyduğu sevginin gösterilmesi gerektiğine inanır. Feyzioğlu bu durumu masallarında şu örneklerle ifade eder:

Ninesi Aysel'e yazının ortaya çıkışını anlatırken “*Nine gülümseyerek saçlarını dağıttı, yanağına bir öpücük kondurup anlatmaya başladı.*” (YÇ, YÇÖKV, 10)

Üç kızıyla birlikte yaşayan anne üç becerikli kız yetiştirmiş. Yaşlı kadının üç kızı da arka arkaya evlenip gitmiş. Birkaç yıl sonra hasretlerine dayanamamış ve sincabı kızlarını çağırmak için görevlendirmiş. Sincap, büyük ve küçük kızlara haber verdiğinde bahane bulmalarına kızmış ve beddua etmiş. Küçük kızın yanına gelip haber verince “*Hamurlu ellerini bile yıkamadan bin omzuma, hemen gidelim.*” (PBA, ÜK, 23) demiş.

Kızıl tilki bir gece dışarı çıkmak istemiş Yaşlı Kambur'un eşi nereye gittiğini sorunca kızıl tilki, “*Sevgili nineme orada büyük bir bahçe var. Bahçede tavşanlar. Biraz onlarla oynayacağım. Ninem bana hediyeler hazırlamış, alıp eve döneceğim.*” (MÇ, YKKT, 107)

Günün birinde orta halli bir aile yaşarmış. Bu ailenin en büyük serveti üç oğullarıymış. Günün birinde anne ve baba oğullarını çağırıp, saçlarını okşarken baba, “*Benim şirin baturlarım, kurban olsun size benim bu canım!*” (MÇ, ÜÇY, 11) demiş.

Mecit sihirli sopayla babası Çomotay'ın gözlerini açmış ve gençleştirmiş. Baba “*Derhal ikisinin boynuna sarılır. Hamit ile Mecit çocukları ile kadınlarını da babasına tanıtırlar. Kentte büyük bir şenlik başlamış.*” (MÇ, ÇM, 144)

Bir zamanlar karısına zulüm eden bir adam yaşarmış. Bu adam karısını her fırsatta azarlarmış. Kadın bir gün kocasına bir su kabağı doğurması için beddua etmiş. Adam erkek doğurmaz diye düşünse de on beş gün sonra ormanda bir su kabağı doğurmuş. Adam ne yaptıysa kabaktan kurtulamamış. Adam nereye gitse kabak da karşısına çıkıyormuş. Kendisi baş edemeyince karısından yardım istemiş. Kadın sevgiyle, “*Git yavrum, git güzel bebeğim, biz gelinceye dek git su başında*

çiçeklerin arasında oyna. Biz sonra geleceğiz.” (ŞAŞB, SKH, 96) deyince kabak yuvarlanarak odadan çıkmış. Kabak dere kenarında suya girip güneşlenmiş. Adamın karısı kabağı eline alıp, “Seni üzdü mü o baban? Sakın kusura bakma bebeğim. Her insanın bir eksiği vardır mutlaka. Sen onu bağışla!” (ŞAŞB, SKD, 100) demiş.

“Keloğlan köyün danalarını güdermiş. Dokuz on yaşında ya var ya yok. Ayağına hafif, iş bilir bir oğlan. Köylü onu çok severmiş. Keloğlan, kurda kuşa tek bir dana yedirmezmiş.” (KKH, KR, 54) Keloğlan bir gün rüya görmüş, annesi rüyasını sorunca söylememiş ve annesi onu evden kovmuş. Yolda bir çoban nereye gittiğini sorunca olanları anlatmış. Çoban karnını doyurmuş, rüyayı sorup Keloğlan söylemeyince yine kovulmuş. En son rüyasını padişaha anlatmaya karar vermiş. “O ülkenin yoksullardan yana, çocuk canlısı bir padişahı varmış.” (KKH, KR, 56)

Örgücünün kızı kimsenin kabul etmediği zor görevi kabul emiş. Kırk günde şehzadeye okuma yazmayı öğretecekti. Saraya gelince şehzadeyle çalışmaya başlamış, şehzade deftere bir tekme atmış. Bunun üzerine kız bağırarak ve şehzade defteri almış. Kırk gün sonra aksakallılar padişahın huzurunda toplanıp şehzadeye kitap vermişler. Şehzade okumaya başlayınca bilge kişi hakana müjde vermiş. Padişah okuma öğreten kızı huzuruna çağırarak. Kız mükâfat beklerken padişah asmakla tehdit etmiş. Babasıyla kızını huzurundan kovmuş. Herkes kutlama yapmak için bahçede toplanmış ama şehzadeyi gören olmamış. Şehzadeyi arka bahçede yerde bulmuşlar. Padişah gelip, “Oğlum, evladım, canım, cananım!” (LHC, YKŞ, 54) demiş.

Zamanın birinde hakan ile güzel kızı yaşarmış. Bu kız her sabah kullukçusu ile birlikte gezintiye çıkar, çiçeklerin arasında gezinir, sonra havuzda yüzermiş. Saçlarını altın tarakla tararmış. Bir gün kullukçu tarağı almak için saraya koşmuş. Bir ayı hakanın kızını kaçırmış. Kendince kıza aşkını ilan etse de kız karşılık vermemiş. Kış gelince ısınmak için ayıya yaklaşmış. Bir çocuğu olmuş; bedeni insan bedeni, sadece kulakları ayı kulağıymış. Kız başta üzülse de sonradan oğluna Ayıkulak adını vermiş. “Çocuğun kulağını sevimli bile bulmaya başlamış. Her gün ona ninniler, türküler söylüyor, onu okşayıp seviyormuş.” (AY, AY, 12) Ayıkulak büyüyünce annesiyle birlikte mağaradan kaçmışlar, bir köye varmışlar. Köylü atına binip doğru saraya gitmiş. Hakanın askerleri kızı ve oğlunu hemen alıp saraya götürmüşler.

“*Hakan sevinçle kollarını kızının boynuna dolamış.*” (AY, SBA, 16) Kızın yanında Ayıkulak’ı görünce morali bozulmuş, sarayda istememiş. Kızı da “*Nasıl kıyarım baba? O benim öz oğlum. İstersen kalırız, istemezsen gideriz.*” (AY, SBA, 17) demiş.

Ayıkulak yer altı insanlarını kurtardıktan sonra Zümrüdüanka ile Mısır sarayına uçmuş. Kızlar kendilerini devden kurtaran yiğidi görünce çok sevinmişler. Mısır kralının küçük kızını kendine eş olarak alan Ayıkulak Zümrüdüanka ile dedesinin sarayına gelmiş. Hakan çok memnun olmasa da O anda ana içeriden koşarak gelmiş, oğlu ile sarmaş dolaş olmuşlar. Oğluna, “*Oğlum benim, kadersiz balam. Sana kurban olsun bu canım! Seni gece gündüz unutamadım, bir gün çıkıp geleceksin umuduyla yaşadım...*” (AY, ZK, 38) demiş. Annesiyle oğlunun sarılmasını gören dedesi de yumuşamış ve Ayıkulak’a yeniden düğün yapmaya karar vermiş. Ayıkulak’ın babası düğüne katılmak isteyince “*Anne ile oğul acımışlar, iki yandan baba ayının, iki koluna sevgiyle girmişler.*” (AY, ZK, 39) O anda inanılmaz bir şey olmuş ve ayı silkinip yakışıklı bir adama dönüşmüş.

Ayşe kedilerin yanından ayrıldıktan sonra hemen evine varmış. “*Anasına sanki bir dünya bağışlanmış. Sevinç gözyaşları arasında kızına sarılmış. Kız, üvey babasının elini öpmüş, üvey kardeşiyle kucaklaşmış.*” (AKA, ALB, 102)

Yakın zamanda öleceğini düşünen baba mallarını hangi oğluna bırakacağına karar vermek için iki oğlunu sınamak istemiş. Kızı elin olacağı için ona bırakmak aklına bile gelmemiş. Kızı bahçede sebze ekerken adam merdivenin önüne bir kütük koyup kızına yardım etmeye başlamış. Bahçe duvarını düzeltmiş. Kimi ağaçları budamış, bahçedeki ayırık otlarını temizleyip atmış. Oğlanlar merdivenin önündeki kütükten atlayıp eve geçmişler. Yaşlı adam kızını beklemiş. Merdivenin önünde kütüğü görünce hemen kaldırıp odunluğunun önüne götürmüştü. Bir baltayla kütüğü parçalara bölmüş, yakmak için hazır etmiş. Bunun üzerine yaşlı adam duygulanmış, “*Her şeyi hak eden sensin kızım!*” (AD, OS, 75) diyerek “*Kızını sıkı sıkı bağrına basmış.*” (AD, OS, 75)

Bir zamanlar Cantay ile Guntay adında iki kardeş yaşamış. Cantay dünya güzeli bir kızmış ama dilsizmiş, sadece serçesiyle sohbet edebiliyormuş. “*Ağabeyi çok üzülür, her istediğini yerine getirir, onu çok severmiş...*” (PHSSB, DKB; 21) Günün birinde Guntay evlenmiş. “*Karısına nasıl sevgi göstermişse Cantay’a da öyle.*

Karısının ne almışsa Cantay'a da almış. Düğüne derneğe birlikte gitmişler." (PHSSB, DKB, 20) Karısı Cantay'ı kıskanmaya başlamış, ona tuzaklar kurmuş. Bir gün Güntay'ın bir kızı olmuş, aynı Cantay'a benziyormuş. Güntay ona, *"Ay kızım, gül kızım, bal kızım, Cantay gibi olaydın, dil açaydın serçeyle kaçaydın..."* (PHSSB, DKB, 22) demiş.

Bir zamanlar herkese yardım eden ak sakallı yaşlı bir Şaman Dede tek oğluyla birlikte yaşarmış. Bütün gençler dağlara ava gidip gelince türlü maceralar anlatırlarmış. Şaman Dede'nin oğlu onlara imrenirmiş. Bir gün babasına ava gitmek istediğini söylemiş. Şaman Dede bu isteği beraber gitmek şartıyla kabul etmiş. Şaman Dede yola çıkmadan üzerini sıkıca giyinmiş, çadırı söküp yola koyulmuşlar. Uzun yolculuktan sonra yalçın kayalıklara varmışlar. Her yan o kadar güzelmiş ki Şaman Dede orada konaklamak istemiş. Dede gece çok kötü rüyalar görmüş. Sabah uyanınca oğlunun bir karacaya yay gerdiğini görmüş, oğluna avcılığın onlara göre olmadığını söylemiş ama ok elinden çıkıp Şaman Dede'nin göğsüne saplanmış. Oğlan, *"Ellerim kırılıyordu baba can, ok kendi bağrımı deleydi."* (PHSSB, ŞDO, 77) demiş.

Bireylerin huzurlu ve mutlu bir yaşam sürmesi bütün ailenin bir arada olmasıyla mümkün olur. Buna inanan Feyzioğlu, ailesiyle birlikte mutlu mesut yaşayan ailelerinin durumunu masallarında şöyle anlatır:

Kağan şekerinin güzel karısını kendine eş olarak seçip sarayında alıkoymuş. Şekerci karısının nereye gittiğini bulamayınca sıradan yaşamında dönmüş. Şeker yapıp satmaya başlamış. Bir gün sarayın yanından geçerken *"Akide şekeri!"* diye bağırınca kadın pencereye koşmuş. Haberi kağana iletmişler, *"Sevgili gözdeniz yoksul bir şekerciyi görünce öyle bir gülümsedi ki salonda sanki güneş doğdu."* (SKA, KYŞ, 68) demişler.

Yaşlı Kambur, kızıl tilkiye hakanın kızını istemek için saraya gitmiş ve anında onu asmışlar. Kızıl tilki atasının ölüsünün çöllere atıldığını duyunca ıssız çölde, *"Ata can geldim sana, kalk da ata ol bana! Ata can geldim sana, kalk da ata ol bana!"* (MÇ, YKKT, 112) deyince Yaşlı Kambur yeniden hayata kavuşmuş.

Sualtı Hakanı ile evli olan Mircan çocuklarını da alıp annesine ziyarete gelmiş. Annesi geçiminin nasıl olduğunu sorunca Mircan, “*Hiç kimse benim kadar mutlu olamaz anne. Ama seni çok özledim. Yüreğim sızlıyordu... Çocuklarımı alıp sana geldim.*” (ŞŞ, GMC, 68) demiş. Annesi kalmasını isteyince, “*Akşam evde olmak zorundayız. Su altında camlı köşkümüz var. Eşim bizi bekliyor. Seviyorum onu güzel bir insandır. Büyülemişler onu. Sudan çıkınca yılanı dönüşüyor. Kendi hakanlığının en büyük yiğidi odur, o bir kahramandır.*” (ŞŞ, GMC, 69) demiş.

Ülkeye yeni kağan olan Gök Dalay’ı öldürmek isteyen eşi Kellegöz ile işbirliği yapmış. Sihirli papak ve çizmeyle Gök Dalay’ın yanında nöbet tutan Ak Tunga kağanı iki kez ölümden kurtarmış. Kellegöz atmaca kılığında kaynar kazanın için düşüp ve bir daha uçamamış. Ak Tunga, “*Hah! Artık arkadaşım tehlikeden kurtuldu. Şimdi rahatça bu ülkeyi yönetebilir. Ben de geri dönüp anamı babamı görebilirim.*” (ÖO, KAAT, 86-87) demiş.

Bir zamanlar pinti bir adam yaşarmış. Kimseye bir lokması nasip olmamış. Karısı ise çok cömert birisiymiş. “*Fatma çocukken anadan atadan öksüz kalmış, Keloğlanlara sığınmış. Keloğlan’ın anası onu öz kızı gibi eğitmiş, büyütmüş... Bir abla gibi Keloğlan’a eş etmiş. İki kardeş neşe içinde büyümüşler, birbirini sevmişler.*” (KKH, KC, 67)

Keloğlan’ın anası Ağca kadın, Keloğlan’a bir yumak ip verip pazara göndermiş. Yumağı satıp yiyecek almasını tembih etmiş. Keloğlan yumağı satınca güzel bir güvercin almış. Eve gelince annesi çok kızmış. Bir gün yine pazardan bir köpek satın almış. Keloğlan, annesine bir daha pazardan bir şey almayacağına dair söz vermiş. “*O günden sonra sözünü tutmuş. Köpek ve güvercinle muhabbeti arttırmış. Onları gören herkes evde üç kardeş var sanıyormuş. Keloğlan, köpek, güvercin.*” (DE, KSY, 146) Keloğlan son olarak süslü bir sandık satın almış ve satan adam içini açmaması gerektiğini öğütlemiş. Keloğlan ne pahasına olursa olsun sandığı açmaya karar vermiş. Sandığın içinden bir yılan fırlayıp boynuna sarılmış. “*Ey insanoğlu! Yıllardır beni bu sandığın içine hapsettin. Anama atama hasret kaldım, güneş görmedim, şimdi öleceksin!*” (DE, KSY, 147) demiş.

Bir zamanlar yorgun ve yaşlı bir dede kızgın bir çölden geçerken “*Bir oğlum olsaydı/ Yüzü ay gibi parlak/ Gönlü güneş kadar sıcak/ Bir oğlum olsaydı/ Arı gibi*

çalışkan.” (KKA, YK, 41) diye şiir okuyormuş. Devenin kulağının içinden bir ses gelmiş. Küçük bir oğlan çıkmış. Oğlan çok küçük olduğu için Yartı Kulak adını vermişler. Bu isim çocuğun çok hoşuna gitmiş. Yartı Kulak, “Ama sana bin deve de verseler verme beni...Varlık ve mutlulukla dolduracağım evini...” (KKA, YK, 43) Yaşlı dede ve Yartı Kulak köye evin önüne gelince nine, “*Bir çocuğun olsaydı/ Halıyı ona örseydim/ Karanfil kadar kırmızı/ Güneş kadar sıcak/Gökyüzü gibi mavi/ Bir çocuğum olsaydı/ Olsaydı da minik kalsaydı.*” (KKA, YK, 44) diye şarkı söylemiş. Dedeye Yartı Kulak ninenin yanına gelince çocuğa, “*Ah, benim balacığım! Amma da güzelmiş! Nasıl da kırmızı kırmızı yanacıkları varmış!..*” (KKA, YK, 44) dermiş.

Güvercin kız yeni bir halı dokumuş, Çilbik sihirli halıyı pazara götürüp satarken Hakan halıyı görmüş. Hakan Çilbik’e halıyı nereden bulduğunu sorunca bütün yaşadıklarını anlatmış. Hakan vezire halıyı almasını ve bu adamın böyle kültürlü bir kadınla nasıl evlendiğini araştırmasını istemiş. Çilbik eve gelip olanları anlatınca Güvercin Kız endişelenmiş. Çilbik kağanın şimdiye kadar kimseye kötülüğünün dokunmadığını söylese de Hakan Çilbik’i yanına çağırıp halıyı dokuyanı getireceksin, yoksa kellen gidecek, demiş. Bunun üzerine Çilbik aklındaki soruları sormadan Güvercin Kız’ın yanına gelmiş. Durumu anlatmış. Güvercin Kız yaşlı bilgelere danışmaları gerektiğini söylemiş. Güvercin kız hemen tezgâhının başına oturup yeni bir halı dokumuş. Çilbik üstüne atlamış ve sorusuna yanıt bulmak için bilge kişilerin yanına ulaşmak için yola çıkmış. Halının konduğu yerde Güvercin Kız’ın verdiği mendili sallamış. Karşıdaki saraydan yaşlı bir nine çıkıp gelmiş. Mendili nereden bulduğunu sorunca Çilbik karısının verdiğini söylemiş. Kağanın ne istediğini sorunca yaşlı kadın onun da kendi oğlu olduğunu, bir akbabanın onu kaçırdığını söylemiş. Hakanın ailesinin yaşadığından emin olmak için mendilin eşini istediğini söyleyip cebinden bir mendil çıkartmış. Ona gözyaşını silip Çilbik’e verirken, “*Al bakalım. Büyü bozulmuş bir kez, artık biz onlarla hiç buluşamayacağız. Bunu götür ver kendisine. Kızımı da yanına götür. İkisini de kucakla, öp benim adıma. Eğer yine bir istekleri olursa, atla gel yanıma.*” (CÇ, ÇGA, 75) demiş.

Bir zamanlar adaletle halkını yöneten bir kağan varmış. Bir gün oğlu olmuş. Oğluna, Korkud Dede Anarbay adını vermiş. Annesiyle bahçeye çıktıkları bir gün koca bir aslan Anarbay’ı kaçırp yavrularının önüne yemek olarak atmış. Ama

yavrular bebeği çok sevmiş. Bir arada büyümüşler. Hakan ise Anarbay'ı ararken tepesinde bir göz olan bir bebek bulmuş ve ona Kellegöz adını vermiş. Yıllar geçtikçe Kellegöz'e yetemez olmuşlar. Kellegöz ile Uruz Koca aracılığıyla yüz koyun ve iki insan karşılığında anlaşmışlar. Anarbay ve aslan kardeşleri kente indikleri bir vakit herkesin üzgün olduğunu görünce durumu öğrenmişler. Kellegöz'e gidecek olan iki kişiden biri Anarbay olmuş. Günlerce dövüşmüşler ama yenilememişler. Aslan annesinin yanına gelince onun sihirli olduğunu öğrenmiş. Aslan annesi Kellegöz'ün sadece gözünden öleceğini söylemiş. Bunun üzerine Anarbay kayalıklara gitmiş ve okuyla Kellegöz'ü vurmuş. Hakan bu kahramanla tanışmak isteyince başından geçenleri anlatmış. *“Hakan derhal oğluna sarılmış. Sevinç gözyaşları içinde eve gitmişler. Anneye de muştı vermişler. Kavuşmanın sevinciyle şenlik kurulmuş, aslan anayı da davet etmiş, kırk gün kırk gece eğlenmişler, günleri neşe içinde geçirmişler.”* (YDB, KEM, 71)

Ebuliz'in babası bölgenin en iyi duvar ustası Rezaz Usta'mış. Evleri ondan daha iyi yapan yokmuş. Pencere ve kapıların üstünü kavisli yapar, ortaya kilit taşı koyarmış, yaptığı yapıların şanı dilden dile dolaşmış. Herkes evini Rezaz Usta'ya yaptırmak ister, o ise Diyarbakır bey saraylarında çalışmayı yeğlemiş. Kimse onsa saygı ve hürmette kusur etmez, onun yolunu gözlermiş. *“Onun yolunu gözleyen yalnız ev yaptırmak isteyenler değilmiş. Oğulları da baba yolu gözler, ikisi de onu çok özlermiş. Çocuklar eve geldiğinde babasıyla burun buruna gelip, koşarak babaya sarılıvermişler.”* (HOB, BH, 77)

Denizoğlu, Sevdekar ve Hakan Kızı günlerce yürüdükten sonra körfezin kıyısına gelmişler. Denizoğlu, zamanında tutup ırmağa attığı balığın kendisi olduğunu söylemiş. Denizoğlu, hayatını kurtardığı için Han Kızı'na teşekkür etmiş. Sevdekar ve Hakan Kızı babasının evine varmışlar. Balık yağını gözüne sürünce *“Babanın gözleri açılmış. Oğluna sarılıp hasret gidermiş, anne en lezzetli yemekleri yapmış, komşuları çağırmışlar, şenlikli bir düğün başlamış.”* (LHÇ, AG, 45)

Birbirlerine sevgi bağıyla bağlı olan aile bireyleri yeri geldiğinde kardeşleri veya evlatları için fedakârlık yapmaktan kaçınmamalıdır. Feyzioğlu masallarında bu duruma şu örneklerle diikat çeker:

Geçmiş zamanın birinde sakin yumuşak bir adam varmış. Bir gün bu adam evlenmiş. *“Bu kadın çok sofı bir kadınmış; namazında niyazında. Tek vakit namazını bile kazaya uğratmazmış. Adam karısına âşık. Canını istese verirmiş...”* (SKA, SS, 86)

Bir zamanlar Kırım’da korkunç bir yılan yaşarmış. İnsanlar bu yılanın adından bile korkarmış. Yılan, hanın kızını çok sevdiğini duymuş. Yılan, hanı denemek için saraya gitmiş. Yılan, hanı bütün hanlığını yıkmakla tehdit etmiş ancak han, *“Ben kızımı özümden daha çok seviyorum ve onun bir yılanla evlenmesine izin veremem!”* (PBA, HY, 157) demiş. Yılan tehdit etmeye devam etmiş ise de han, *“Ne olursam olayım. İster süngünü alevlerin içinde kızdırıp vücudumu delik deşik et! İster hakanlığımu yerle bir et, kızımı veremem sana!”* (PBA, HY, 158) diyerek yılanı karşı çıkmış.

Baba yüreği evlatların üzülmelerine dayanamamış. Hakan kızlarını üç kardeşle evlendirmiş. Bir gün uyurken su arkından gelen bir yılan hakanı sokacakken Gence Batur yılanı öldürmüştü. Yılanı hemen kediler götürmüştü. Hakan, durumu vezire anlatınca üç kardeş zindana atılmış. *“Kızlar bütün çabalarına karşın kocalarını kurtaramamışlar. Atalarına yalvarmış yakarmışlar ama boşuna.”* (MÇ, SAGY, 39) Kızlar yemeden içmeden kesilmişler. Hakan durumu fark etmiş ve neden böyle yaptıklarını sorunca küçük kız, *“Sorgusuz yargısız eşlerimizi zindana attırdın ata can. Üstelik ilk iki kardeşin hiç suçu yok. Gence Batur suçluysa onlar neden zindanda? Yakışır mı bu sizin hükümdarlığınıza?..”* demiş. Kızların bu halini gören *“Hakan’ın yüreği yumuşamış. Gidin getirin üç kardeşi!”* (MÇ, SAGY, 41) demiş.

Gül elinde iki kadehle Alishir Nevai’nin yanına gelmiş. Hayatlarına son vererek acılarını dindirmek istediğini söylemiş. Gül kadehin içindeki şarabı içince fenalaşmış fakat Alishir Nevai’ye bir şey olmamış. Neden bir şey olmadığını güle sorunca, *“Dünya yaratıldıktan beri hiçbir sevgili kendi elleriyle sevgilisine kıyamadı...”* (MÇ, ALG, 158) demiş.

Bir varmış, bir yokmuş eski zamanlarda bir şehrin kıyısında Keloğlan ve anası yaşarmış. Keloğlan babasını çok özlemiş anasına, *“Ana, ana, can ana, bu canım sana kurban ana! Babamın yerini söyle gideyim, gidip babamı bulayım, bulup öpeyim, alıp geleyim!”* (KKA, KKA, 80) demiş.

Ceyhun'un babası yaşlı, zengin bir adammış. Artık beli bükülmüş, bungun. *“Tek oğlu varmış, on yaşında adı Ceyhun. Ceyhun'un üstüne yarpuz gibi titrer, el bebek gül bebek onu büyütürmüş.”* (AY, CM, 41)

Bir zamanlar yeryüzünde bir Hanoğlu adında bir adam yaşarmış. Hanoğlu'nun tüyleri pırıl pırıl mavi bir atı varmış, bu atı geçen hiçbir at yokmuş. Bir gün Hanoğlu kendini at yarışında geçecek kişiyle kız kardeşini evlendireceğini her yana duyurmuş. Alper adında bir genç Hanoğlu'nun kız kardeşini seviyormuş. Alper bu haberi duyunca çok tedirgin olmuş. Yoksul ama dürüst, eski elbiseli ama temiz giyinen, yakışıklı bir gençmiş. Alper derin derin düşünürken kız kardeşi sevgiyle yaklaşmış. *“Ne oldu kardeşcan? Niçin böyle düşüncelere dalıp gitmişsin? Söyle çare bulayım, söyle kurban olayım...”* (AY, MY, 72) demiş.

Padişah kızı iyileşsin diye yaşlı kadının aklına uyararak bir kervansaray yaptırmış. Herkes gelip istediğinden yiyip içiyor, istediği gibi konuşuyormuş. Bir gün bir Çingene ile oğlu çıkıp gelmiş. Kadın sürekli konuşurken çocuk bir şey demeye çalışıyormuş. Durumu fark eden padişah kızı herkesi susturup çocuğu dinlemeye başlamış. Çocuk derede bir sandık, üzerinde de iki kırmızı bir beyaz güvercin olduğunu söylemiş. Kız hemen yerinden kalkıp oğlanla birlikte sandığı aramaya koyulmuşlar. Dere boyu giderken sandığı bulmuşlar, üzerinde *“Oku!”* yazıyormuş. Sandığın içinde bir kitap varmış. Kitapta, *“Seni çok sevdim, seni öylesine sevdim ki senin için canımı verirdim. Tam sana ulaşacağım sırada perilerin eline geçtim. Beni büyüleyip güvercin kılığına soktular. Seni çok özliyorum. Eğer beni kurtarmak istersen bu kitabı oku. Orada masallar, öyküler, yaşam hikâyeleri var. Onların arasında ipuçları bulacaksın. En karmaşık yolları birbirine bağlayıp kendine geçit açacaksın. Beni kurtaracaksın.”* (AKA, SPK, 19) yazıyormuş.

Bir zamanlar Çınarbay ve Âşık adında iki arkadaş yaşarmış. Çınarbay ile Âşık bir ağacın altında otururken altında beyaz bir at ile saçları altın sırmalı, boğazı turna, boyu fidan bir peri kızının ağacın başına indiğini görmüşler. *“Çınarbay bu kıza âşık olmuş. Ama ne âşk!.. Rahatını huzurunu yitirmiş. Üç gün üç gece olduğu yerde beklemiş, kızın yolunu gözlemiş.”* (TB, ÇP, 62)

Karısının göle düştüğünü öğrenen Sıçan Soluk Bey kediden kaçıp gölün kenarına gelmiş. Soluk Bey, güzel sözlerle karısına seslenmiş. Pıspısa Hanım eşini

görünce sevinmiş, heyecanla elini uzatmış ama elleri kavuşamamış. Sıçan Soluk Bey kendini suya atmış, kürkü ıslanmış. Karısına sevecen sözlerle, “*Pıspısa Hanım, sen benim canım/ Ben seni alım, bağırma basım.*” (PHSSB, PHSSB, 20) demiş.

Feyzioğlu, yeni bir aile kurulacağı zaman evlenmeyi düşünen kişilerin her ikisinin de onayı olması gerektiğine inanır. Feyzioğlu masallarında bu durumu şöyle anlatır:

Evlenme çağı gelen bir genç annesine, “*Ana ana, can ana, dünya güzeli bir kız gördüm, o dakika başım döndü. Git onu bana iste, evleneyim muradıma ereyim.*” (YHK, TKG, 43) demiş.

Kızın babası Ebu Salih başvezir ile akraba olmanın kendisi için bir şeref olacağını söylemiş. Alishir, kızın düşüncesini sorunca Ebu Salih, “*Kızım, babasının buyruğuna uymak zorundadır.*” demiş. Alishir Nevai bu duruma karşı çıkmış, “*Eski gelenek ve göreneklere iyi bilirim ey Ebu Salih, şeriat yasalarını da iyi bilirim. Ama bunlar insan yüreğine işlemez. İnsan yüreğinin kendi yasaları var. Sevgi, buyrukla yönlenebilir. Sevgi için baskı yapmak ölümden beterdir. Gidin sorun kızınıza, hayır derse başımı saygıyla eğip giderim.*” (MÇ, ALG, 149) demiş.

Hüseyin Baykara, Alishir Nevai’nin kendinden habersiz işler yaptığını düşünürmüş. Gül’ü kendine istemesi için Alishir Nevai’ye görev vermiş. Durumu fark eden Alishir Nevai hakanın huzuruna çıkıp, “*Eğer bir kişi sevdiği kızı bir başkasıyla evlendirmeye giderse, doğal olamaz. Evlendireceği kişi han bile olsa!*” (MÇ, ALG, 155) demiş.

Seperali uzak olmasına rağmen sık sık Ural’a Yanbay’ın yanına gidip gelmiş. En sonunda, “*Yanbay dayı, ben isterdim ki size oğul olayım, kızınız Canay’ı baş üstünde tutayım.*” (DA, AGY, 39) demiş. Yanbay, “*Yiğidim at yıldıktan doğar ama yiğidin gözü kulağı olur. Kız ise anadan atadan doğar, her ikisinin de yüreği olur. Madem öyle niyetin var. Kendi aramızda görüşüp danışalım; çünkü çok uzaktan gelirsin.*” (DA, AGY, 40) demiş. Karısı bu duruma karşı çıkmış, akrabalara danışmış. Yanbay, “*Bir de kendisine sormamız gerek.*” demiş ve kıza sormuş. Canay, “*Bu yiğit, at verip Ural kızını Ural yiğitlerinin elinden aldım deyip övünmezse; günlük gül ile gününü gün edip çiçekten çiçeğe uçan arı olmazsa, atını bağladığı her yaylada durup*

kalmazsa il ayağından at terletip gelen yiğide ben razıyım.” (DA, AGY, 41) demiş. Bunun üzerine görücü gelmiş ve düğün olmuş. Annesi kızına yilkı yerine sütlü ineklerinden vermek istemiş. Seperali, *“Maldan malımız var, davardan davarımız, yilkıdan yilkımız var... Hepsi Canay’a kurbandır. Mal ile ölçülen sevgi zarardır.”* (DA, AGY, 42) diyerek karşı çıkmış.

Bir zamanlar hanların, sarayların sahibi bir hakan ve kızı Can Kız yaşarmış. Hakan yaşlanınca kızının evlenmesini ve damadını yerine varis bırakmak istemiş. Can Kız’a bir gün babası evlenmesi gerektiğini anlatmış. Can Kız sabah babasının yanına gelince hakan, *“Söyle bakalım can kızım, can eriği kızım, neden böyle mutsuzsun?”* (YK, YKGT, 175) demiş.

Feyzioğlu’na göre çocuklar ailenin ayrılmaz bir parçasıdır. Çocuğu olmayan ailelerde çocuğa karşı bir hasret vardır. Feyzioğlu’nun masallarında bu durumu anlatan şu örneklere yer verilir:

Bir zamanlar üç yaşında babadan öksüz, beş yaşında babadan yetim kalan bir çocuk yaşarmış. Ailesini kaybedince tamamen sefil bir hayat sürmeye başlamış. Nasıl daha iyi yaşayabileceğini düşünürken uyuyakalmış. Rüyasında annesi, *“Ölmedim ben Öksüz Oğul, her zaman yanında değil miyim?..”* (ÖO, ÖO, 18) diye seslenmiş.

Çocuk bir aileyi mutlu bir aile haline getiren çocuklardır. Aileler bu sebeple sağlıklı, saygılı ve millî değerlerle donanmış bir çocuğu olsun ister.

Akdağ’ın başında bir gölün kıyısında bir dede ile bir nine yaşarmış. İkisi de çocuğa hasretmiş. Dede bir gün yine kederli bir şarkıya başlamış *“Akdağ’ın başında/ Geyik çok değil mi/ Bu yaşlı çağında/ Çocuksuz zor değil mi?”* (İAK, DEN, 65)

Kafdağı’nın doruklarında büyük bir kent varmış. Bu kentin padişahı ve eşinin bir türlü çocukları olmuyormuş. Bir gün sağanak halinde bir yağmur yağmış. Yağmurla birlikte sarayın çatısına bir elma düşmüş. Karısı koşup elmayı ikiye bölmüş ve kocasıyla paylaşmış. Kısa zaman sonra kadın kırk bebek dünyaya getirmiş. Padişah çocuklardan korkup dağa bırakılmasını emretmiş. Aradan yıllar

geçmiş, ana kocasına, “*Atına atla, git çocuklarını ara. Canımız ciğerimiz onlar. Gece gözlerime uyku girmiyor.*” (CÇ, S, 116) demiş.

Bir zamanlar yaşlı bir karı koca yaşarmış. Üstü sıvalı evinin çatısına her yıl iki leylek gelip yavru yaparmış. Yaşlı çift leyleklere bakıp, “*Sizin yavrunuz var, bizim yok!*” (DP, CT, 53) derlermiş. Leyleklerden biri yaşlı adama ağıyla balık tutmaya giderse isteğinin kabul olacağını söylemiş. Adam ağını alıp balığa gitmiş. Ağına renkli balıklar ve küçük bir çocuk takılmış. Yaşlı adam bir karış boyu olan çocuğa kim olduğunu sorunca çocuk, “*Ben senin oğlun. Yillardır suyun dibinde oturuyordum, senin yolunu gözlüyordum. O kadar gözledim, o kadar gözledim ki bıyıklarım boyumdan daha çok büyüdü. Senin ağını görür görmez atladım, işte seni karşıladım.*” (DP, CT, 55) demiş.

Tuku’yu büyüyle bir dana dönüştürdükten sonra padişah, kızını da cezalandırmak için kara ormana göndermiş. Padişahın kızına kıyamayan adamları serçe parmağını kesip kızı serbest bırakmışlar. Ormanın derinliklerinde ilerleyen Kirana birden karnında bir kıpırtı hissetmiş. Kirana, “*Tuku’nun çocuğu bu, yavrum! Şirin balam, sana kurban olsun anan!*” (DP, GUÖ, 78) demiş.

Küçük kardeş babasının gözünün açılması için renkli kuşu yakalamaya gitmiş. Günlerce yürüdüktan sonra dev kardeşlerin toprağına varmış. Devlerin yardımıyla her dalında ayrı meyve olan ağacın dibine gelmiş. Ağaca gizlice tırmanmış, sihirli kuşu ayağından yakalamış. Kuş yalvarsa da onu bırakmamış. Ona, “*Babam keder içinde, babam seni bıraktı, gözleri kapandı. Görmüyor artık. Ona söz verdim, benimle geleceksin! Onun yeniden görmesine yardım edeceksin.*” (SEAK, SHK, 85) demiş. Kuş ile tekrar serbest bırakma konusunda anlaşmışlar.

Bir zamanlar yaşlı bir dede Karakum Çölü’nde kervanıyla birlikte değirmene un öğütmeye gidiyormuş. Dedenin yüzüne rüzgârla birlikte kumlar çarparken bir türkü söylemeye başlamış: “*Bir oğlum olsaydı/Yüzü ay gibi parlak/Bir oğlum olsaydı/Gönlü güneş gibi sıcak/Bir oğlum olsaydı/Arı kadar çalışkan...*” (YK, YK, 14) derken devenin kulağından küçük bir oğlan inmiş. Küçük olduğu için dede ona Yartı Kulak adını vermiş. Dede ile Yartı Kulak eve gelmişler, yaşlı nine evin önünde halı dokuyormuş. Nine halı dokurken “*Bir çocuğum olsaydı/ Halıyı ona örseydim/ Karanfil kadar kırmızı/ Güneş kadar sıcacık/ Gökyüzü gibi mavi/Bir çocuğum*

olsaydı/ Olsaydı da minicik kalsaydı...” (YK, YKANB, 20) diye şarkı söylüyormuş. Dede bir oğullarının olduğunu söyleyince nine alay ettiğini düşünmüş; ancak eşeğin kulağındaki çocuğu görünce, “*Ah benim balacığım, amma da güzelmiş! Nasıl da kırmızı kırmızı yanacıkları varmış!..*” (YK, YKANB, 21) demiş.

4.1.23.2. Vatan Sevgisi

Vatan, bir milletin üzerinde yaşadığı toprak parçası olarak tanımlanabilir. Bir milletin sahip olduğu vatan için gerektiğinde ölümü göze alması gerekir. Vatan ataların yadigârı, gelecek nesillerin emanetidir.

Feyzioğlu’na göre vatan toprağı insanın varlığını hissettiğı, kendini gerçekleştirebildiğı yerdir. Vatandan uzakta geçirilen zaman boşa geçirilmiştir. Feyzioğlu’nun masallarında vatan sevgisiyle ilgili şu tespitlere yer verilir:

Uygurların Çin’den kâğıt yapımını öğrenmek üzere gönderdiği heyet Çin Seddi’nin yakınına gelince “*Geleyim mi?*” diye bir ses duyulmuş. Şirince Şeşen gel deyince Çin tarafından bir ip atılmış. Aşağı gelen adam herkese sarılmış: “*Yirmi yıldır Çinlilere esir düşmüştüm. Yurt hasretine dayanamaz oldum, yedi yıldır her gece gelip burada birinin gelmesini bekliyorum.*” (YÇ, KŞŞTG, 87) demiş.

Eski zamanlarda bir gölün ortasında büyük bir saray varmış. “*Sarayda bir kağan yaşarmış, bu kağan alçak gönüllü, insan canlısı. Yurdunu çok severmiş, insanları güzel yönetirmiş.*” (ÖO, EKK, 91)

Ak-Kağan göç etmek istemiş ve dört bir yana haber salmış. Kargalar yurtlarını terk etmek istememiş. “*Orada kalan kargalar Altay’ı korumak zorunda kalmışlar. Korudukça çok dayanıklı olmuş, çok uzun yaşamışlar. Yaşları iki yüz yıla ulaşmış, göçenler ise kargalıktan çıkmışlar ömürleri insan ömründen kısa olmuş.*” (İAK, AKK, 129)

Nogay hanlarından birisi bir rüya görüp korku içinde uyanmış. Bütün herkes hanının rüyasını yorumlamak için bir araya gelmişler ama rüyayı anlayamamışlar. Yaşlı bir Nogay kendinden emin bir şekilde üç gün izin istemiş. Yaşlı Nogay yolda yürürken karşısına çıkan bir yılan rüyayı yorumlayacağını ama alacağı altınların yarısını istediğini söylemiş. Yaşlı Nogay şartları kabul edince yılan, “*Halkın kurt gibi olacağını gösteriyor. Halka iyi davransın, paçayı kurtarsın.*” (ŞAŞB, NA, 36) demiş.

Başka bir rüyayı yorumlamak için yaşlı Nogay'ı saraya çağırılmışlar. O da gelip durumu yılanı anlatmış. Yılan, “*Halkın içinde kurnaz olduğunu göstermeye çalışıyor. Kurnaz değil, samimi olsun, halkın sevgisini kazansın.*” (ŞAŞB, NA, 38) demiş.

Altaylarda yaşayan Ay-Kağan'ın at yıkıları, katar katar kuşları varmış. Bir gün doğanları ve köpekleri çağırıp bütün hayvanları yanına çağırılmalarını istemiş. Bütün hayvanlar geldiği halde kargalar gelmemiş, “*Biz yurdumuzdan memnunuz. Biz hiçbir yana göçmeyiz.*” (İAK, AKK, 128) demişler.

Geçmiş zamanın birinde genç bir han varmış: çalışkan, sağlıklı. Çalışacak insana çok ihtiyacı olduğu için herkesin yaşlı anne, babasını öldürmesini istemiş. Handan korkan çoğu kişi yaşlı büyüklerini öldürmüş; ancak Eget adında bir delikanlı babasına kıyamamış, yerin altına bir dehliz eşip yaşlı babayı oraya saklamış. Aradan çok geçmeden han ile çar arasında savaş çıkmış. Eget savaşa gitmeden önce babasına gidip bir öğüdü olup olmadığını sormuş, babası savaşın uzun süreceğini ve aç susuz kalacaklarını, atını hana vermesini söylemiş. Eget, hanın babasını öldürtmeye çalıştığını söyleyince babası, “*Han atsız olmaz oğul! Askerlere sesini yetiştiremez, anayurdumuz elden gider...*” (TB, YNY, 123) demiş. Eget babasının boynuna sarılmış, savaş için yola çıkmış.

Bir zamanlar Fettan adında bir adam karısı Mihriban ve oğlu Cırttan ile birlikte yaşamış. Fettan ile Mihriban çocuğun üzerine nane yaprağı gibi titrer, onu nazla büyütürlermiş. Horttan'ın korkusundan Cırttan'ı dışarı bırakmazlarmış. Cırttan dışarı çıkmak isteyince ailesi Horttan'ın korkusundan izin vermemiş ve ağlayan çocukları kaçırdıklarını söylemiş. Cırttan babasından Horttan'ı yakalayıp öldürmesini istemiş. Adam karısından yolda yemek için azık istemiş. Horttan'ı bulmak için yola koyulmuş. Yolda bir değirmende gecelemiş. Uzun yolculuktan sonra bir köyde tek başına yaşayan bir kadın görmüş. Ona neden yalnız yaşadığını sorunca yaşlı kadın, “*Burası büyük bir şehirdi kurban can. Benim de yedi oğlum üç kızım vardı. Bir gün Horttan geldi, şehri yakıp yıkıp harabeye çevirdi. Çocukları tutup yedi, büyükler kaçıp dağıldılar. Ben de yurt koruyunum, kaldım işte.*” (PHSSB, CIH, 102) demiş.

4.1.23.3. Arkadaş Sevgisi

İnsan sosyal bir varlıktır, doğada tek başına yaşaması düşünülemez. Kişi ancak ailesi başta olmak üzere komşu ve dostlarıyla huzur içinde yaşayabilir. Sağlam temeller üzerine kurulan dostluklar sayesinde mutlu bir yaşam mümkün olur.

Yücel Feyzioğlu masallarında yaşamın zorluklarıyla tek başına mücadele etmek yerine dostlarla beraber olunması gerektiğini anlatır. Dostluk sayesinde imkânsız gibi görünen işler kolay hale gelir. Feyzioğlu'nun masallarında arkadaşlıkla ilgili şu örneklerle yer verilir:

“Bir zamanlar birbirini çok seven iki dost varmış: biri karınca biri çekirge. Mutlu yaşarlarmış birlikte. Yuvaları yan yana, gezerlermiş kol kola...” (PBA, KÇ, 131)

Çok eski zamanlarda yalnız bir adam yaşarmış. Kimi kimsesi olmayan, kendi halinde herkese iyilik yapan bir adam. *“Adı Ongey Böytük. Ona Ongey dayı derlermiş. Ermiş bir kişi, onu çok severlermiş.”* (ÖO, ODD, 165)

Keloğlan karısının isteği üzerine devamlı bir iş aramak için dışarı çıkmış. Kervana katılmış. Yolda bir kuyudan su almak için Keloğlan'ı aşağıya indirmişler. Suları doldurup yukarı çıkacağı sırada bir dev gelip onu yakalamış. Dev soruya doğru cevap verirse yaşayacağını, aksi halde onu paramparça edeceğini söylemiş. Dev dünyada en güzel şeyin ne olduğunu sorunca Keloğlan, *“Gönlünün sevdiği şey en güzel olandır dev dayı!”* (KKH, KSD, 25) demiş. Dev de, *“İşte benim gibi bir dev, bu ufacık kurbağayı seviyor keltoş oğlan. Bundan daha güzel bir şey dünyada yokmuş gibi geliyor!”* (KKH, KSD, 26) demiş.

Nine padişahın kızını Mirza Memed için istemeye gitmiş. Padişah nineyi hoş karşılamamış. Nine evine geri dönmüş. Mirza Memed ne olduğunu sorunca nine, *“Hemen bin sihirli halına, kaç buradan, artık seni kurtaramam.”* (MME, MMP, 51) demiş.

4.1.23.4. Doğa Sevgisi

Feyzioğlu, huzurlu bir yaşam için doğanın insanlara sunduğu olanakların farkına vararak doğayla barışık olmak gerektiğini düşünür. Masal kahramanlarından doğayı sevenler daha mutludurlar. Feyzioğlu'nun masallarında doğa sevgisiyle ilgili şu örneklere yer verilir:

Bir zamanlar Turatar adında gücü kuvveti yerinde bir adam yaşarmış. Turatar'ın hiç çocuğu olmazmış. Tanrı'ya yalvararak, *“Ey Tanrı ata, Tanrı ata, merhamet et sen bana. Bir çocuğum olaydı, yurdumu koruyaydı, başıma taç olaydı...”* demiş. Turatar rüyasında kutlu bir dede görmüş ve dede çocuğu olacağı müjdesini vermiş. Emanet dünyaya gelmiş. Turatar oğlunu alıp dağlara çıkmış. *“Dağlar sıra sıra, yamaçlar dik, sular şırl şırl, her yan yemyeşil, zirvede kar varmış. Turatar ile oğlu derin vadilerden geçmişler. Irmaklar döne döne akıyor, kayaların üstünden sular çağlıyor, her yanda çiçekler açıyormuş. Açelyalar, ağlayan gelinler, ana kokusu, begonyalar, aslanağzı, ateş çiçeği, ayıpençesi, ballıbabalar... Emanet, avı unutmuş, çiçekten çiçeğe koşmaya başlamış: Boru çiçeği, cemaligüzel, civanperçemi, kamelya, erguvan, fulya, çiğdem, gecesevası, gelincik, hercai menekşe, hüsnüyusuf...”* (DA, KSS, 14-15)

Eski zamanlarda bir şehzade dünyaya gelmiş. On yaşına gelmeden annesi ölmüş. Babası yeniden evlenmiş. Üvey annesi şehzadeye kötü davranıyormuş. Padişahın aklına girip şehzadeye çobanlık yaptıyormuş. Bir gün *“Şehzade atları toplayıp ırmağa indirmiş. Atlar su içerken ırmaktan bir aygır fırlayıp gelmiş. Sülün gibi ince, rengi beyaz, yeleleri kınalı, alnı akıtmalı. Güzel bir kısrığın çevresinde dönüp şahlanmış, onunla oynayıp yine ırmağa dönmüş. Dalgaların arasında yitip gitmiş. Şehzade arkadan bakmış, bakmış, aygıra hayran kalmış. Sonra atları toplayıp uçsuz bucaksız çayırda otlatmaya başlamış. Her yan çimen çiçek, her yan börtü böcek... Kırlarda dolaşmak hoşuna gitmiş.”* (BKBİKS, ŞÜA, 45)

Ak Tunga ile Gök Dalay başlarında sihirli papak ayaklarında sihirli çizmeyle uçarak Altayların en verimli yerine gelmişler. *“Bin bir çeşit çiçek: açelyalar, begonyalar, anakokusu, ateş çiçeği, cemaligüzel, civanperçemi, çiğdem, hercai*

menekşeler... Hepsi ayrı renkte, ayrı kokuda. Bütün dağ yamaçları buram buram... Kuş civiltısı, guguk sesi, sarı yelpeler..." (ÖO, GYA, 71)

Adapa adında bir genç yaşarmış. Omuzları geniş, kolları güçlü, yiğit bir insan... Gece gündüz demeden çalışır, Dicle ile Fırat arasına kanallar açarmış. *"Fidanlar, sebzeler eker; bahçeler sularmış... Her yan yemyeşil, her yan çiçeklerle, meyve ağaçlarıyla doluymuş, bezek bezek..."* (AD, AD, 95)

Keloğlan'ın anası Ağca Kadın, Keloğlan'a bir yumak ip verip pazara göndermiş. Yumağı satıp yiyecek almasını tembih etmiş. Keloğlan yumağı satınca güzel bir güvercin almış. Eve gelince annesi çok kızmış. Bir gün yine pazardan bir köpek satın almış. Keloğlan, annesine bir daha pazardan bir şey almayacağına dair söz vermiş. *"O günden sonra sözünü tutmuş. Köpek ve güvercinle muhabbeti arttırmış. Onları gören herkes evde üç kardeş var sanıyormuş. Keloğlan, köpek, güvercin."* (DE, KSY, 146)

Keloğlan annesinden babasının yerini öğrenmiş. Daha önce tanıştığı yüksek kayalarda yaşayan Kartal Abi'nin yanına gitmiş. *"Oralarda güneş şavkır, kayaların dibinden şırl şırl sular akarmış. Çimenler, yosunlar suların içinde yalp yalp yonar. Rengârenk balıklar dön ha dönermiş. Keloğlan varmış suyun kıyısına, karşıya geçememiş. Balıklara, çimenlere, yosunlara bakmış bakmış."* (KKA, KKA, 82)

Keloğlan ile Kartal Abi uçarken Keloğlan aşağılara bakarken, *"Şu ülkeye bak ana, diyeceğim. Şu yemyeşil ormanlar dağdan dağa kanat germiş, topraklar nakış nakış işlenmiş. Her köşeden, her bucaktan ışıklar yükseliyor, yollar yoları kesiyor."* (KKA, BÜ, 90) diyeceğim diye düşünmüş.

Bir gün Ak Kağan boz atının sırtında Sümer Dağı'nın doğusunda Süt Gölü'nün kıyısına gelmiş. Güzel bir şarkı sesiyle içi bir hoş olmuş. Ak Kağan çiçeklerin arasında sesin nereden geldiğini aramış. Sonunda erguvan köküne yaslanmış el kadar İristu'yu bulmuş. Ak Kağan İristu'ya kim olduğunu sormuş. İristu, *"Benim anam Süt Gölü, babam Sümer Dağı'dır."* deyince Ak Kağan nereden bildiğini sormuş. İristu, *"Dağ beni çileğiyle besliyor, göl sütünden içiriyor."* (İAK, İAK, 12) demiş.

İristu sürüleri otlatırken sürüyü yatırmış. Süt Gölü'nün kıyısına uzanmış. *“İristu, çiçeklerin arasında. Kokular buram buram. Altay Dağları yemyeşil. Her yan köknar, sedir ve çam ağaçları...”* (İAK, BT, 25)

Bir gün kağan Altaylarda olup bitenleri çok merak etmiş. Sebzesi, meyvesi ne kadardır diye. Kağan servi kuşunu görevlendirmiş Altaylara gitmesi için. Servi kuşu Altaylara çıkmış. *“Altay'ın üzerinde uçmuş, dolanmış. Yiyecek bolluğunu görüp şaşırılmış. Dağ etekleri çilek dolu. Elma armut ağaçlarının dalları yere değıyormuş... Çam ağaçlarının fistik dolu kozalakları arılar kadar çok... Irmaklardan süt, kaya yarıklarından bal akıyormuş...”* (İAK, SKA, 102) Servi kuşu bütün Altaylara hayran kalmış. (İAK, SKA, 102)

Ay-Kağan yaşarmış Altay'da. *“Sürüleri yayılmış dağdan dağa... At yıkları, katar katar kuşları varmış. Bütün hayvanların rengi beyazmış, süt beyazı... Atları, inekleri, geyikleri bembeyaz, bütün kuşları beyaz... Kargalar, ördekler bile beyaz...”* (İAK, AKK, 125) Bir gün Ak-Kağan göç etmek istemiş ve dört bir yana haber salmış. Kargalar yurtlarını terk etmek istememiş. Orada kalan kargalar Altay'ı korumak zorunda kalmışlar. Korudukça çok dayanıklı olmuş, çok uzun yaşamışlar. Yaşları iki yüz yıla ulaşmış, göçenler ise kargalıktan çıkmışlar ömürleri insan ömründen kısa olmuş.

Bir zamanlar Kalina adında bir kız yaşarmış. *“Kalina'nın bir oğlağı varmış, bir de kazı. Kalina, ikisini de çok sever akşama kadar onlarla oynarmış.”* (DP, KO, 118)

Bir zamanlar Cantay ile Guntay adında iki kardeş yaşarmış. Cantay dünya güzeli bir kızmış ama dilsizmiş, sadece serçesiyle sohbet edebiliyormuş. Ağabeyi çok üzülür, her istediğini yerine getirir, onu çok severmiş... Günün birinde Guntay evlenmiş. Karısına nasıl sevgi göstermişse Cantay'a da öyle. Karısına ne almışsa Cantay'a da almış. Düğüne derneğe birlikte gitmişler. Karısı Cantay'ı kıskanmaya başlamış, ona tuzaklar kurmuş. Bir gün Guntay'ın bir kızı olmuş, aynı Cantay'a benziyormuş. Karısı, Cantay'ı o kadar kıskanıyormuş ki kızını cadı bir akrabasının kaçırıp kocasına Cantay'ın kızını haramilere verdiğini söylemiş. Adam kardeşini ormana bırakmış. Cantay ormanda karnını ballıbabalarla doyururken serçeyi görmüş.

“*Cantay sevinçle doğrulmuş, onu tutup koynuna koymak istemiş.*” (PHSSB, DKB, 25). Serçe hemen uçup kıza yol göstermiş, bir saraya varmışlar.

Bir zamanlar herkese yardım eden aksakallı yaşlı bir Şaman Dede tek oğluyula birlikte yaşarmış. Bütün gençler dağlara ava gidip gelince türlü maceralar anlatırlarmış. Şaman Dede'nin oğlu onlara imrenirmiş. Bir gün babasına ava gitmek istediğini söylemiş. Şaman Dede bu isteği beraber gitmek şartıyla kabul etmiş. Şaman Dede yola çıkmadan üzerini sıkıca giyinmiş, çadırı söküp yola koyulmuşlar. Uzun yolculuktan sonra yalçın kayalıklara varmışlar. “*Her yan orman, derelerde şırl şırl akan sular, dağ laleleri diz boyuymuş.*” (PHSSB, ŞDO, 76) Şaman Dede güzellikleri bırakıp gitmek istememiş, çadırı oraya kurmuş.

Feyzioğlu, insanın doğaya zarar vermeden yaşaması gerektiğini düşünür. Çünkü ona göre doğa gelecek nesillere ulaştırılması gereken bir emanettir. Feyzioğlu'nun masallarında bu konuyla ilgili şu örnekler verilebilir:

Bir ilkbahar günü çayırdaki atını sulamaya giden Çilbik; kurt, ayı, tavşan, tilki ve yaban domuzunun atını sırayla dörtlüyle sürdürdüğünü görmüş. Eline aldığı sopayla hayvanların üzerine yürümüş. Korkan hayvanlardan her bir yaza bir iyilik etme sözü vermişler. Ayı yazın Çilbik'i bala doyumayı taahhüt etmiş. Yaz gelince Çilbik'e gelip, “*Çilbik kardeş, bir ağacın içine bal doldurdum, ormanın içine sakladım. Gel gidelim balını al.*” demiş. Çilbik ile ayı yola koyulmuş. Ormanın içinde bir ağacın önünde ayı Çilbik'ten ağacı kesmesini isteyince Çilbik, “*Olmaz! Ağacı nasıl keseriz? Herkes bir ağaç keserse orman kalır mı?*” (CÇ, ÇTA, 80) demiş.

Dimitraş devler ülkesinde devlerle yaşamaya başlamış. Dimitraş nöbet sırası gelince ateş yakmak için baltasını alıp ormana gitmiş. Devler Dimitraş'ın ormandan dönmediğini görünce merak etmişler ve ormana gelmişler. Dimitraş'ın sürekli ağaç kestiğini görmüşler. Dimitraş'a “*Yahu sen ne yapıyorsun Dimitraş? Biz dalları kesip getiriyoruz. Sen ise ağaçları kesiyorsun. Yazık değil mi?*” (DP, DN, 29) demişler.

Feyzioğlu'nun masallarında aile, vatan, arkadaş ve doğa sevgisi ile ilgili değerlere yer verilmiştir. Masallarda en çok dile getirilen sevgi aile sevgisidir. Aile sevgisi masallarda 67 yerde ifade edilmekle birlikte sevgi değeri toplamda 93 farklı

yerde dile getirilmiştir. Masalların genelinde yer alan sevgi değeri en çok 8 yerde *İristu ile Ak Kağan* adlı masal kitabında geçmektedir.

4.1.24. Sır Tutma

Gizli kalması gereken bilgileri saklama, başlarına söylememe olarak tanımlanan sır tuma bireyler arasında güven duygusunun gelişmesini sağladığı gibi dürüstlük, vefa gibi değerlerle doğrudan ilgilidir.

Feyzioğlu'na göre başkalarına söylenmemesi gereken sır ne pahasına olursa olsun saklanmalıdır. Çünkü sırların paylaşılması dostluklara zarar verdiği gibi kötü sonuçlar ortaya çıkarabilir. Feyzioğlu'nun masallarında sır tutmayla ilgili şu örneklere yer verilir:

Karatu Han'ın küçük kızı bir gün hayvanları suya indirmiş ama hiçbir hayvan suyu içmemiş. Küçük kız, suyun içindeki at dışkısını görmüş ve eliyle alıp atmak istemiş. Dışkı hemen Sarıoğul olup kıza yapışmış. Evin kapısının önünde köpeğe dönüşmüş, aradan günler aylar geçmiş. Köpek kapıda acından öldü ölecek. Kız ona acımış. Pişirdiği yemeklerden köpeğe de vermiş. Köpek de o anda köpek kılığında çıkmış, yakışıklı mı yakışıklı bir delikanlı olmuş. Kız ona vurulmuş. Sarıoğlan kıza köpek derisini uzatıp, "*Lütfen bunu kimseye gösterme! Bir gören olursa, ben ölebilirim.*" (PBA, HS, 78) demiş. Karatu Han'dan bile gizli evlenmişler. Kızın iki ablası kızın mutluluğunu fark edip küçük kızı kahvaltıda sıkıştırmışlar. Küçük kız ablalarına güvendiği için sırrını söylemiş. Kızlar köpek postunu çiğneyip yakmışlar. Kapı çalınca küçük kız kapıyı açmış. Sarıoğul, "*Artık kavuşmamamız kıyamete kaldı, bir daha birbirimizi göremeyeceğiz! Derimi neden gösterdin, neden?*" (PBA, HS, 79) diyerek gözden kaybolup gitmiş. Karatu Han'ın küçük kızı Altın Horoz Dede'nin yanına gelip durumu anlatmış. Altın Horoz Dede, "*O sana bir sır vermiş. Sır başkalarıyla paylaşıldı mı sır olmaktan çıkar.*" (PBA, HAH, 84) demiş.

Müneccim bir köye gelip köylünün evine girmiş. Direğin dibini kazmaya başlamış. Biraz kazınca bir küp altını bulmuş. Köylü saklandığı yerden çıkıp müneccimi bıçakla tehdit edip altınları istemiş. Müneccim, "*Allah hakkı için gururumla oynama. Beni serbest bırak, bunun kadar altın daha getireyim sana!*" (AD, MÜK, 27) demiş. Müneccim şart olarak bu sırrı kimin açıkladığını söylemesini

isteyince köylü, “*Hayır, olmaz! Sana kimsenin adını veremem!*” (AD, MÜK, 27) demiş.

Sadık adında yaşlı bir adam ömrünün sonunda sırlarını çocuklarına anlatmak istiyormuş. “*Bu sırların değerini bilirler mi acaba diye endişe ediyordu. Öyle sırlardı ki belki hiç kimseye söylenmemesi gereken...*” (DE, SDS, 47) Bir gün karar verip çocuklarını başına toplamış. Sadık dede zamanında babasının kendine, sırları nasıl öğrenmesi gerektiğini çocuklarıyla paylaşmış. Sadık dedenin babası kervanın başına geçmesini isteyince Sadık dede, “*Saygıyla önünde eğildim. Nasıl istiyorsan öyle olsun ata can. Buyruğun başım üstüne. Severek kervanın başına geçer, yola koyulurum. Nereye gitmemi istersen...*” (DE, SDS, 49) demiş.

Bir zamanlar kağan, ülkesinde yaşayan dünya güzeli bir kızı merak etmiş. Halk kendisini kızın yanına giderken görmesin diye gece sokağa çıkma yasağı ilan etmiş. Güzel kızın evine varınca hizmetliye hanımını çağırmasını söylemiş. Hanım, “*Git kağana söyle. Güzel bir mendilim var. Ne çok oyalıdır ne de çok boyalı. Bu mendili kim bana hediye etmiş olabilir?*” diye sormuş. Hakan annesi yanıtın vermiş. Bunun üzerine dünyalar güzeli, “*Çok memnun oldum. Şimdi git söyle, hoş gelmiş, dönüp gidebilir.*” demiş. Aynı soruya hakanın kullukçusu İlyas, “*Kabulümdür.*” deyince güzel kız İlyas’ı içeri almış. Durumu gören padişah sabah vakti İlyas’ı yanına çağırılmış. Gece nerede olduğunu sorunca İlyas, “*Hakanım astırabilirsin! Ama benden cevap yok!*” (KKA, İDG, 35) demiş. İlyas’ı darağacının altına koyunca bir atlı gelip iğne dolu nara yere fırlatıp uzaklaşmış. Padişah ne olduğunu sorunca İlyas, “*Hakanım içeri gidelim, bu sırrı yalnız sana söyleyeceğim. O gece ben dillere destan güzel kızın yanındaydım.*” (KKA, İDG, 36) demiş. Hakan, nara iğne batırmasını ve kâğıdı küçük küçük doğramasını sorunca İlyas, “*Yani o nara iğneleri batırdım ki bütün bedenimi oklasalar da bu sırrı kimseye açmayacağım. Sonra kâğıdı doğradım ki bedenimi lime lime etseler de bu kitabın sakladığı bilgiler gibi bu sırrı saklayacağım.*” (KKA, İDG, 36) demiş.

Güvercin kız yeni bir halı dokumuş, Çilbik halıyı pazara götürüp satarken hakan halıyı görmüş. Hakan Çilbik’e halıyı nereden bulunca bütün yaşadıklarını anlatmış. Hakan vezire halıyı almasını ve bu adamın böyle kültürlü bir kadınla nasıl

evlendiğini araştırmasını istemiş. Çilbik eve gelip olanları anlatınca Güvercin kız, “*Bütün gizimizi hakana anlatmak zorunda değildin.*” (CÇ, ÇGA, 70) demiş.

Birbirine güvenen üç arkadaş yaşarmış bir zamanlar. Bu üç arkadaş servetlerini birleştirip bir iş kurmaya karar vermişler. Uzun bir yola çıkmışlar. Bir köye varınca yorgun düşmüşler. Yaşlı bir nine onları konuk etmiş ve ona, “*Al bu altın ve paraları sakla nine! Biz gidip ırmakta yüzelim, ter ve kirden temizlenelim. Bunları üçümüz gelmeden kimseye verme.*” (CÇ, ÇONB, 84) demişler. Nine tamam deyince gençler ırmağa gitmişler.

Feyzioğlu’na göre kişi sırra sadık kalmıyorsa onunla bir daha hiçbir sır paylaşılmamalıdır. Ayrıca dostlar sır konusunda tereddüte düşmemeli eğer tereddüt varsa sırrın paylaşılması dostluğa zarar vermektense daha iyidir. Bu konuyla ilgili Feyzioğlu’nun masallarında şu örneklerle yer verilir:

Badi ile Bıdı iyi birer dost olmuşlar. Bıdı arkadaşına yaşadıkları yeri göstermek istemiş. Bıdı fare yuvarına yaklaşınca fareler derinlere kaçmış ama Badi deliklerdeki lambaları görüp merak etmiş. Hangi deliğe gitseler fareler kaçmış, sadece ışıkları görmüşler. Bıdı ışıkları nasıl bulduklarını sorunca Bıdı farelerin sırrını başkalarına söyler diye anlatmak istememiş. Bunun üzerine Bıdı, “*Aşk olsun Bidicik. Küstüm sana! Sizin sırrınızı söyler miyim başkasına?*” (LHC, FL, 66) demiş.

Mirza Memed devlerin yanından ayrılmış, yola koyulmuş. Havada çeşit çeşit kuşlar belirmeye başlamış. Mirza Memed’in her yanını kuşlar sarmış. Bunun üzerine Mirza Memed, Allah’a yalvarmış. Kuşların padişahı yurtlarında kıtlık olduğunu, Mezopotamya’da bolluk olduğunu söylemiş. Mirza Memed’den kendilerini Mezopotamya’ya götürmesini istemişler. Mirza Memed sopasını yere vurunca her yan yemek dolmuş, bütün kuşlar doymuş, Mirza Memed’e teşekkür etmişler. Mirza Memed’den sofrayı istemişler ama o sofranın insanlar için olduğunu söylemiş. Kuşların padişahı iki tüy çekip, “*Bunları çantana koy, bir sır gibi sakla. Başın dara düşerse, çıkar birbirine sür. Ben nerede olsam kuşları toplar gelirim, yardımına yetişirim.*” (MME, GGKK, 39) demiş.

Nine padişahın kızını Mirza Memed için istemeye gitmiş. Padişah nineyi hoş karşılamamış. Nine evine geri dönmüş. Mirza Memed ne olduğunu sorunca nine

Mirza Memed'den hemen kaçmasını istemiş. Mirza Memed doğruca sarayın önündeki elçi taşına oturmuş, padişahın huzuruna çıkınca padişah, kızını isteyenlerin kellesini aldığı söylemiş. Mirza Memed cesur bir şekilde padişahın kızını istediğini söylemiş. Padişah kızını vermek istemeyince Mirza Memed itiraz etmiş. Mirza Memed'in önüne yirmi çuval bezelye ile yirmi çuval pirinci döküp karıştırmışlar. Mirza Memed'in aklına karıncalar gelmiş. Sakladığı iki karınca antenini birbirine sürtünce oda karıncalarla dolmuş. Karıncalar sabaha kadar pirinç ile bezelyeyi ayırmışlar. Padişah bu durumu görünce şaşırmış, Mirza Memed'e nasıl başardığını sormuş. Mirza Memed, "*Orası bir sırdır padişahım. Benim sırrım...*" (MME, MMP, 55) demiş.

Bir zamanlar çoban ile ala bir köpeği yaşarmış. Çobanla birlikte bu köpek kurtlara aman vermezmiş. Bir gün çoban sürüyü ala köpeğe bırakıp köye gitmiş. Giderken ala köpeğe sürüye sahip çıkması için tembihte bulunmuş. Çoban gidince kurt sürüsü köpeğin etrafını sarıp koyunlardan ikisini vermesini istemişler. Ala köpek, kurtlara koyunları vermek istememiş ama kurtlar köpeği tatlı sözlerle kandırmış. Çoban sürünün yanına gelince koyun kemikleri görmüş. Ala köpeği tuttuğu gibi ağacın dalına asmış. Avdan dönerken padişah ve yanındakiler köpeği görüp neden asıldığını merak etmişler. Çobana sorsalar da nafile. Saraya gelince asker gönderip çobanı saraya çağırılmışlar. Padişah sorunca çoban, "*Değil siz padişahım, bin padişah gelse, Allah hakkı için birine bile ala köpek ile ilgili cevap vermeyeceğim.*" (MME, AKM, 88) demiş. Padişah çobanın ala köpeği neden astığını öğrenmek için kızını çobanla evlendirmiş. Kız öğrenmek için ısrar edince çoban, "*Olmaz! Köpek ile benim aramda sırdır hak ettiği cezayı bulmuştur.*" (MME, İBV, 91) demiş. Köpek yanlış yapmasına rağmen onun hatasını kimseye anlatmamıştır.

Bazı bilgilerin sadece gerekli kişilerle paylaşılmasını anlatan sır tutma Feyzioğlu'nun masallarında 15 yerde ifade edilmektedir. Bu ifadeler en çok 4 değerle *Mirza Mehmet ve Ejderha* adlı masal kitabında geçmektedir.

4.1.25. Sorumluluk

Sorumluluk Hökelekli'ye (2013: 57) göre "Kişinin kendisine ve başkalarına özen ve bakım göstermesini, yükümlülüklerini yerine getirmesini, toplumsal sürece katılmasını, acılarını dindirmeye çalışmasını ve daha iyi bir dünya için çaba

harcamasını içeren bir erdemdir.” Başarıya ulaşmak ancak sorumluluk almakla mümkün olur.

Feyzioğlu’na göre toplumun en küçük yapı taşı olan ailede bireylerin birbirlerine karşı sorumlulukları vardır. Ebeveynlerin çocuğunu iyi bir insan olarak yetiştirmesi gerekirken çocukların da aile büyüklerine karşı saygıda kusur etmemeleri gerekir. Feyzioğlu’nun masallarında aile içi sorumluluklarla ilgili şu örneklere yer verilir:

Üç kızıyla birlikte yaşayan anne, kızlarını evlendirmiş. Aradan birkaç yıl geçmiş, kızların hasretine dayanamayıp sincabı onların yanına gitmek üzere görevlendirmiş. Sincap bu isteği, “*Sen benim gözümde iste!*” (PBA, ÜK, 19) deyip koş koş kızların yanına gitmiş.

Kalıcı, annesinin verdiği torbayı babasına götürürken karşısına atlılar çıkmış. Atlılar Kalıcı’yı yanında götürmek isteyince, “*Olmaz abi. Babama yemek götüreceğim, öküzleri suya indireceğim!*” (ŞAŞB, KIA, 70) diyerek karşı çıkmış.

Ülkenin kuzeyinde çocuğu ve karısıyla yaşayan Ağanak adında yaşlı bir kişi varmış. Oğlu Ak Tunga’nın bilgeliği her yana yayılmış ve güneyde yaşayan Karagay Kağan Ak Tunga’nın bilgeliğini öğrenince yaşlı adama elçi göndermiş. Elçi, “*Karagay Kağan demiş ki: Sen atlara seyislik yapacaksın, karın inekleri sağacak, oğlunda kağanın oğlu Gök Dalay’a bilgelik öğretecek. Sana on gün izin. Gelmezsen yandın.*” (ÖO, ÖAT, 62) demiş. Elçi gittikten sonra Ak Tunga babasına, “*Madem kağan böyle istiyor, gitmek gerek ata.*” (ÖO, ÖAT, 62) demiş.

Bir zamanlar Ahmet adında iyi bir avcı yaşamış. Bir gün Ahmet ava çıkmış ve rengârenk çok güzel bir kuş görmüş, kuşu seyre doyamamış. Kuşu canlı yakalamaya karar vermiş. Kuşun yanına yaklaşıp yayını gerince “*Vurma beni Avcı Ahmet, yavrularım var...*” (SEAK, AASK, 75) demiş. Avcı Ahmet kuşu vurmaktan vazgeçmiş.

Küçük kardeş babasının gözünün açılması için renkli kuşu yakalamaya gitmiş. Günlerce yürüdüktan sonra dev kardeşlerin toprağına varmış. Devlerin yardımıyla her dalında ayrı meyve olan ağacın dibine gelmiş. Ağaca gizlice tırmanmış, sihirli kuşu ayağından yakalamış. Kuş yalvarsa da onu bırakmamış. Ona,

“*Babam keder içinde, babam seni bıraktı, gözleri kapandı. Görmüyor artık. Ona söz verdim, benimle geleceksin! Onun yeniden görmesine yardım edeceksin.*” (SEAK, SHK, 85) demiş. Küçümen, “*Gel benimle. Gidelim, bu anlattıklarını babama da söyleyeyim, seni yine gönderelim.*” (SEAK, SHK, 85) deyince kuş anlaşmayı kabul etmiş. Küçümen bir köyde ekmek kokusu almış, fırına varınca fırıncının kardeşi olduğunu fark etmiş. Büyük kardeş, “*Kusura bakma geledim. Fırının sahibi beni çok sevdi. Kuşu bulamazsın, dedi. Kızıyla beni evlendirdi, bana burada iş verdi.*” (SEAK, SHK, 89) demiş.

Günün birinde yaşlı bir nine ile torunu yaşarmış. Başı beladan kurtulmayan Cırttan bahar gelince arkadaşlarıyla kırlara ot toplamaya gidecekmiş. Ninesi çocuklara yağlı ekmek yapıp çocuklara, “*Aman çocuklar Cırttan’a göz kulak olun. Onun başı dertten kurtulmuyor, onu yalnız bırakmayın!*” (AY, CD, 89) demiş. Kırlara gidince “*Çocuklar sırayla Cırttan’ı sırtlarına alıp kırlara taşımışlar.*” (AY, CD, 90)

Bir zamanlar sarayının bahçesinde sihirli bir elma ağacı varmış. Elma yılda bir meyve verir, yiyen gençleşirmiş ama bir türlü padişah elmanın tadına bakamamış. Elmanın olgunlaştığı gün bir elmayı çalıyormuş, kimse hırsız bulamıyormuş. Padişah büyük oğlunu yanına çağırıp hırsız yakalamasını istemiş. Oğul el bağlayıp baş eğmiş. Hırsız beklemeye başlamış. Ama tam hırsızın geldiği vakit uyuyakalmış. Sonraki yıl ortanca oğlan da hırsız yakalayamamış. En küçük Melik Mehmet, “*Ata, izin ver, gelen yıl elma ağacının nöbetini ben tutayım.*” (AY, MM, 101) demiş.

Bir gün bir kadının kocası ölmüş, kızıyla yapayalnız kalmış. Zengin hali vakti yerinde dul kadın, “*Bari evleneyim, bu kadar işi tek başıma çeviremem.*” (AKA, KKO, 94) deyip evlenmek için tek kızı olan bir adam bulmuş, onunla evlenmiş. Adam üvey kızını hiç sevmemiş. Ne iş olsa ona yaptırıyor, kendi kızını hep koruyormuş. Ayşe bu durumdan hiç rahatsız olmuyor “*Üvey babam beni çok seviyor, bana daha çok iş yaptırıyor.*” (AKA, KKO, 95) diye her işe sevinçle koşuyormuş.

Yartı Kulak köyünden uzaklara gidip farklı diyarlar görmek istermiş; fakat bir türlü ailesinden izin almaya cesaret edemezmiş. Bir çeşme başında kervanların yolunu gözler onların anlattıklarını dinlemiş. Durducan adınca şirin bir kervancı gördüklerini her seferinde Yartı Kulak’a anlatırmış. Durducan Yartı Kulak’ı yanına

çağırması, kendisine çok tuhaf gelen bir olayı anlatmaya başlamış. Durducan yolda yaşlı bir adamın söz topladığını söyleyince Yartı Kulak şaşırması. Durducan, “*Kimden hangi sözü duyduysa durup kâğıda yazıyor, dilimiz unutulmasın, zenginleşsin, diyor.*” (YK, YKÇB, 200) demiş. Durducan anlatırken Yartı Kulak merakla dinlemiş. Yartı Kulak kervana katılmak istediğini söylemiş. Durducan, “*Anana babana soracaksın Yartı Kulak! Kendiliğinden bize katılmak olmaz. Sen sor izin al. Gelecek sefer birlikte yola çıkabiliriz.*” (YK, YKÇB, 200) demiş.

Feyzioğlu'nun masal kahramanları, dostları için yeri geldiğinde canlarını ortaya koymaktan çekinmezler. Çünkü dostların karşılıklı sorumlulukları vardır. Bu sorumluluklar dostlukların sağlamlaşmasını sağlar:

Yumart hakanın huzuruna çıkmış. Hakan ayıdan kurtulma konusunda tereddütlerini dile getirince Yumart, “*Siz bana görev verin hakanım, başaramazsam ceza verin. Başarırsam arkadaşım Saran'ı aramaya giderim.*” (PBA, YSK, 57) demiş. Köyü ayıdan kurtarmış. Bunun üzerine hakan Yumart'tan kendine yardımcı olmasını istemiş. Yumart, “*Aman hakanım, benim Saran adında bir arkadaşım var, onunla birlikte yola çıktım, bir gece kayıplara karıştı. Anasına ne cevap vereceğim, şaşırdım. Ben onu aramaya gideceğim.*” (PBA, YSK, 60) demiş.

Günün birinde Yartı Kulak'ın babasına eski bir dostu konuk gelmiş. Adam kervanıyla birlikte ülke ülke dolaşır, ticaret yaparmış. Yartı Kulak'ın babası konuğu içtenlikle karşılamış, en yumuşak koşmayı misafirin altına sermiş. Kervancıbaşı anılarını anlatmış, eşeğini övmeye başlamış. Bu hayvancık bütün çöl ve bozkır yollarını bir bir tanır, ben şaşırsam o yolları bulur. Aman önünü bol yemle doldurun, gece en emin yerde yatırın deyince ev sahibi, “*Gönlünü rahat tut. Bizim köyde kimse kimseye zarar vermez, kimse kimseyi incitmez. Eşeği duvara bağlarım, biricik oğlum da ona bekçi koyarım.*” (YK, YKBE, 113) demiş.

Feyzioğlu, verilen görevlerin ne pahasına olursa olsun yapılması gerektiğine inanır. Ancak o zaman istenilen amaca ulaşılabilir. Feyzioğlu'nun masallarında görev bilinciyle ilgili şu örneklerle yer verilir:

Baba üç yiğit oğluna “*Kim ki dünyayı tanımaz, kim ki sorunlarla boğuşmaz, asla başarılı olamaz.*” (MÇ, ÜÇY, 15) demiş.

Kadir talihini aramak üzere yola çıkmış. Yolda bir aslanla karşılaşmış. Kadir talihini aramaya gittiğini söyleyince aslan kendi talihini bulup karnının neden ağrıdığını sormasını istemiş. *“Kadir, aslanın derdine çare bulacağına yemin billâh etmiş. Aslan da yolun üstünden çekilmiş.”* (ŞŞ, KAT, 76)

Herhangi bir konuda alınan sorumluluğu yerine getirmek için mazeret üretmek yerine canla başa çalışılmadır. Yeterince mücadele verip başarılı olunamıyorsa anlayışla karşılanabilir. Ama başarıya ulaşmak için de yeri geldiğinde her yol denenmelidir.

Hakan vezirlerini de alıp yola çıkmış. Ağıla gelince ağılın bomboş olduğunu görmüş. Hemen atlarını bozkıra doğru sürmüşler. Vardıklarında bir kesik baş dile gelmiş ve bütün hayvanları çaldıklarını söylemiş. Gövdesine ne olduğunu sorunca çoban, *“Gövdemi alıp götürdüler, başımı zor kurtardım, size haber getirmek için yuvarlandım.”* (ŞAŞB, KB, 43) demiş.

Ak Kağan ile İristu ata binip kısa sürede Ak Kağan'ın çadırına varmışlar. İristu'yu kağan eşine tanıtmış. Kağanın yardımcıları İristu'yu kıskanmışlar. Onun önüne gütmesi için bir sürü vermişler. *“İristu görevi sevinçle kabul etmiş. Hayvanları Altay'a sürmüş... Dudaklarında şarkı, kemerinde kaval... Kâh bu öküzün kuyruğundan tutunarak sırtına tırmanmış, kâh öteki atın... Atı dörtnala sürerek hayvanları çevirmiş. Atın üstünde taklalar atıvermiş.”* (İAK, BT, 17)

Bir gün kağan Altaylarda olup bitenleri çok merak etmiş. Sebzesi, meyvesi ne kadardır diye. Kağan servi kuşunu görevlendirmiş Altaylara gitmesi için. Servi kuşu Altaylara çıkmış. Altay'ın üzerinde uçmuş, dolanmış. Yiyecek bolluğunu görüp şaşırılmış. Dağ etekleri çilek dolu. Elma armut ağaçlarının dalları yere değiyormuş... Çam ağaçlarının fıstık dolu kozalakları arılar kadar çok... Irmaklardan süt, kaya yarıklarından bal akıyormuş... Servi kuşu bütün Altaylara hayran kalmış. Servi kuşu karnını tıka basa doyurup kağanın yanına uçmuş. Kağana Altaylarda düşündüğü kadar yiyeceğin olmadığını söylemiş. Kağan şüphelenip hayvanların en büyüğü olan ayıya aynı görevi vermiş. Ayı dönünce, *“Irmaklardan süt kaya yarıklarından bal damlıyor. Böyle bir ülke ne görülmüş ne de duyulmuş. Yiyeceklerin tadına bile bakamadım, size acele bu güzel haberi uçurdum.”* (İAK, SKA, 106) Bunun üzerine servi kuşuna ceza vermişler.

Bir zamanlar Fazıl adında fakir bir adam yaşarmış Cizre’de. Fazıl durmadan iş arar, neye el atsa elinde kalırmış. Kendisini uğursuz sayar, sinirli sinirli dolaşmış. Bir gün tellal bağırması: “*Duyduk duymadık demeyin! Beyimiz Allah’ın adil ve şefkatli meleğini arıyor. Hazreti Hazer’dir adı. Gösterir adil olanı!*” (HOB, KGB, 12) Fazıl hemen saraya varmış, “*Altunları bana verin, Ben Hazreti Hazer’i bulup getireceğim.*” (HOB, KGB, 12) demiş.

Mirza Memed uçarken aşağıda devlerin kendine bağırdığını duymuş. Papağı başına takıp devlerin yanına inmiş. Devler kendi topraklarına izinsiz girdiği için onu yiyeceklerini söylemişler. Mirza Memed çok küçük olduğu için karınlarını doyurmayacağını söylemiş. Devler kendi yurtlarında kıtlık, Mezopotamya’da bolluk olduğunu söyleyince Mirza Memed, devlerin karınlarını doyurmuş. Devler sihirli sofrayı kendilerine vermesini isteyince Mirza Memed, “*Olmaz! O emanettir, sahiplerine iletilecektir.*” (MME, MMÜD, 32) demişler. Devler zor kullanmaya çalışınca Mirza Memed, “*Karşı gelmiyorum, emanete hıyanet olmaz diyorum.*” (MME, MMÜD, 32) demiş.

Bir zamanlar çoban ile ala bir köpeği yaşarmış. Çobanla birlikte bu köpek kurtlara aman vermezmiş. Bir gün çoban sürüyü ala köpeğe bırakıp köye gitmiş. Giderken ala köpeğe sürüye sahip çıkması için tembihte bulunmuş. Çoban gidince kurt sürüsü köpeğin etrafını sarıp koyunlardan ikisini vermesini istemiş. Ala köpek, “*Def olun başımdan, bir tane bile kaptırmam! İhanet beklemeyin benden, çekip gidin çoban gelmeden!*” (MME, AKM, 86) demiş.

Dağ keçisi kayalıklarda kar boran içinde dolanıyormuş. Bir kurt ona saldırmaya çalışmış ama keçi hızla kayadan kayaya zıplamış. Kayalıkların arasında bir delik bulmuş, içeri girmiş. İçerideki ayıyı görünce daha da korkmuş. Keçi kurttan zor kaçtığını söyleyince ayı “*Sana sığınan birine nasıl dokunursun? Töreyle aykırı davranamazsın, sana sığınana kıyamazsın!*” (MME, DAK, 134) diye düşünmüş.

Bir gün bir karga bağlarda dolanıp dururken ayağına diken batmış. Karga doğruca fırıncının yanına gitmiş. Fırıncıdan dikenini çıkarmasını istemiş. Fırıncı kargaya acımış, işini bırakıp dikenini çıkarmış. Fırıncı dikenini fırına atmış. Ertesi gün karga topallaya topallaya dikenini istemiş. Fırıncı yaktığını söyleyince karga, “*Ya dikenini ver, ya somunu! Ya dikenini ver ya somunu!*” demiş. Fırıncı somunu verip

kurtulmuş. Karga somunu almış yola çıkmış. Yolda bir kapıyı çalmış. Kapıyı açan kadından somunu tutmasını istemiş. Kadın somunu pencerenin önüne koymuş, ekmeği gören horoz yemeye başlamış. Karga gelmiş somunu istemiş, kadın horozun somunu yediğini söyleyince karga, “*Ya somunu isterim ya horozu! Ya somunu isterim ya horozu!*” deyince kadın horozu verip kargadan kurtulmuş. Karga horozu almış başka bir kapıyı çalmış. Kapıyı açan kadından horozun bir gün onlarda kalmasını istemiş. Kadın horozu ahıra ineğin yanına koymuş, gece inek horozun üstüne yatmış, horoz ölmüş. Kadın kargaya durumu anlatınca karga, “*Ya horozumu isterim ya ineği! Ya horozu isterim ya ineği!*” demiş. Kadın kargadan kurtulmak için mecburen ineği vermiş. İnekle birlikte karga başka bir kapıyı çalmış, ineği bir geceliğine genç adama emanet etmiş. O akşam genç adamın düğünü varmış, yemek yetmeyince ineği kesmişler. Sabah karga gelip ineği isteyince genç adam durumu anlatmış. Karga, “*Ya ineği isterim ya ya gelini! Ya ineği isterim ya gelini!*” (AKA, TOK, 26) demiş. Adam ne yapacağını bilemese de geline durumu anlatmış, sorumluluğunu yerine getirmek için gelini kargaya vermiş.

Yartı Kulak ailesinden izin aldıktan sonra hemen kervanın geçtiği çeşme başının yolunu tutmuş, kervancılar yerlere minder atmışlar, yaşlı bir aşığı dinliyorlarmış. Sabaha kadar Bahşi Salih söylemiş, herkes dinlemiş. Uykusu gelen bir köşeye çekilmiş. Yartı Kulak bir devenin heybesine tırmanıp uyuyakalmış. Sabah uyanınca bir heybede olduğunu fark etmiş, ağlamaya başlamış. Sesi duyan Bahşi Salih yolda çocuğun başına gelebilecek tehlikeleri söylemiş. Yartı Kulak daha şiddetli ağlayınca onu sakinleştirmiş. Yartı Kulak, “*Ah Salih dede, senin yanında güçlük çekmeyeceğimi bilmem mi? Ama anamdan babamdan izin almadım. Onlar benim habersiz kaçtığımı sanacaklar, bir de öldüğümü sanacaklar. Çekecekleri acıları biliyor musun?*” (YK, YKDY, 212) deyince Bahşi Salih rüzgârların ailesine haber götüreceğini söylemiş.

Sorumluluk değeriyle ilgili Feyzioğlu'nun masal kitaplarında 31 ifadeye yer verilmiştir. Bu ifadelerin en çok yer aldığı masal kitapları dörder değerle *Mirza Mehmet ile Ejderha*, *Selahaddin Eyyübi ve Akıllı Kız* ve *Yarım Horoz Kardeş*'tir.

4.1.26. Tutumlu Olma

Tutumlu olmak, eldeki kaynakların gerektiğinde kullanılması ve israf edilmemesi gerektiğini ifade eder. Tutumlu olmak cimrilik yapmadan ölçütü bir şekilde harcama yapmaktır. Feyzioğlu'nun masallarında tutumlu olmayla ilgili şu tespitlere yer verilmiştir:

Bir zamanlar bir kağan yaşarmış; çalışkan bilge ve zengin. Yurt büyük, hayvanları bol. Halk kağanı çok severmiş. İrmak boyunca uzanan yurt toprakları çok verimli ve sulaktır. Bir gün tek damla su akmaz olmuş. Balıklar ölmüş, kuşlar göç etmiş. Bunun üzerine kağan kurultayı çağırmış. Halk toplanıp gelmiş. Kağan ne yapmaları gerektiğini sormuş. Herkes konuşmaya başlamış, sadece yüz yaşında bir bilge ana susuyormuş. Herkes onun düşüncesini merak ediyormuş. Zira onun görmüş geçirmişliğine ve bilgisine herkes güveniyormuş. Bilge nine bu olayların sebebinin ırmağın başında duran iki kurbağanın bütün suyu içmesi olduğunu ve sorunun çözümü için kurbağaların kağanın iki çocuğunun kanını içmesi gerektiğini söylemiş. Kağanın eşi evlatlarını vermem dese de kağan, karısını ikna etmiş. İki delikanlıyı kurbağaların yanına götürmüşler. İkizler korkudan titremeye başlayınca kurbağalar dile gelip onların kanına ihtiyaç olmadığını, deprem olduğunu ve suyun yerin içine aktığını söylemişler. İkizler suyun hep yarığa mı akacağını sorunca altın renkli kurbağa, “*Hayır, bu derin yarıklar suyla dolduktan sonra ırmak yine yatağından akacak. Bilge ana sizi buraya gönderdi ki, kendi gözünüzle görün, gelecek için göletler kurun. Her zaman böyle felaketler olabilir.*” (ÖO, İİK, 106) demişler.

Feyzioğlu'nun masal kitaplarında sadece *Öksüz Oğul* masal kitabında yer alan *İkizler ile İki Kurbağa* masalında 1 yerde tutumlu olmayla ilgili bir ifadeye yer verilmiştir.

4.1.27. Vefa

Vefa sevgiyi sürdürme, gönül bağlılığı olarak tanımlanır. Vefa, toplumda bireylerin dayanışmasına katkı sağlayan bir değerdir. Yaptığı iyiliğe karşı vefa gören birey bu davranışını sürekli hale getirir.

Feyzioğlu, aile içinde bireylerin birbirlerine karşı her zaman vefalı olmaları gerektiğine inanır. Vefanın bir değer olarak görüldüğü aileler daha huzurlu ve mutlu olurlar. Feyzioğlu'nun masallarında bu hususla ilgili şu örneklerle yer verilir:

Kağan şekerinin güzel karısını kendine eş olarak seçip sarayda tutsak etmiş. Şekerci karısının nereye gittiğini bulamayınca sıradan yaşamında dönmüş ve şeker yapıp satmaya başlamış. Bir gün sarayın yanından geçerken şekerci “*Akide şekeri!*” diye bağırınca kadın pencereye koşmuş. Hemen haberi kağana ulaştırmışlar. Bunun üzerine kağan şekerciyi yakalatıp şekerinin kıyafetini giyip kadının gülen yüzünü görebilmek için bahçeden bağırarak “*Akide şekeri... Taze taze...*” Kadın oyunu anlamış, nöbetçilere herkesi rahatsız eden şekerciyi ülke topraklarından çıkarma emrini vermiş. “*Şekercinin karısı derhal kocasını tahta oturtmuş. İnsanları dostça yönetmeye başlamışlar.*” (SKA, KYŞ, 70)

Han kızı bütün zorlukları yenip Sarıoğlan’ın yanına gelmiş. Göle atlayıp kanadı yanık ördeğe sarılınca birden Sarıoğlan’a dönüşmüş. Sarıoğlan Han kızını gördüğüne çok sevinmiş. Sarıoğlan yere vurunca bir saray ortaya çıkmış. Han kızı çok sevinmiş, “*Atama da haber verelim, bizi kavuşturana da.*” (PBA, HAH, 90) diyerek Han kızı zor günde yardım eden Altın Horoz dedeye vefasını göstermiş.

Devin mağarasına giren Gence Oğul, demir kapıdan girince içeride dünya güzeli bir kız görmüş. Kıza düşmanım burada mı diye sorunca kız Gence Oğul’u uyarmış. Üç kız kardeşten en küçüğü devin yerini ve canının bir kafesteki güvercin olduğunu söylemiş. Gence Oğlan kızları kuyudan çıkarmış. En küçük kız, kardeşlerin beni görünce seni kuyudan çıkarmazlar diye Gence Oğlan’ı uyarsa da kardeşlerine güvendiği için kulak asmamış. Üç kız da çıkınca kardeşler, “*Biz onu yukarı çıkarırsak, yaptığı kahramanlıkları babamıza anlatıp bizleri maskara edecek. Bırakalım kalsın kuyuda!*” (PBA, AEK, 119) deyip Gence Oğlan’ı kuyuda bırakmışlar.

Yaşlı Kambur, Kızıl Tilki’ye hakanın kızını istemek için saraya gitmiş ve anında onu asmışlar. Kızıl Tilki ölüsünün çöllere atıldığını duyunca ıssız çölde, “*Ata can geldim sana, kalk da ata ol bana! Ata can geldim sana, kalk da ata ol bana!*” deyince Yaşlı Kambur yeniden hayata kavuşmuş. Yaşlı Kambur, “*Ah sen misin oğulcuğum? Sana teşekkür, sana bin teşekkür!*” (MÇ, YKKT, 114) demiş.

Şah Abbas tebdili kıyafet halk içinde gezerken yemekleri bedava dağıtan bir lokantaya girmiş. Yabancı olduğunu söyleyince onu alt kata almışlar ve tutsak etmişler. Hırsızlar Şah Abbas’ın yanına gelince onlara, “*Durun, bana eziyet etmeyin!*

Benim çok iyi bir mesleğim var. Kuyumcuyum. Şah Abbas'ın karısına zümrüt kolyeler yaptım. Çok para aldım. Sizin için çalışayım, çok daha fazla kazanırsınız.” demiş. Hırsızlar bu durumun kendileri için iyi olacağını düşünmüşler. Şah Abbas'ın yaptığı gerdanlığı saraya getirince Şah Banu gerdanlığı kimin yaptığını anlamış. Bir türlü gerdanlığı getiren adamın nereden geldiğini tespit edememişler. Bunun üzerine Şah Banu gerdanlığı getiren genç adamı gerdanlıkları yapan ustayla tanıştırmayı şartıyla Şah Abbas'ın emrinde sarayda çalışmaya ikna etmiş. Şah Banu eşinin kıyafetlerini giyip askerlerle birlikte lokantaya gitmiş. Şah Abbas Şah Banu'yu görünce eline sarılıp, *“Çok teşekkür ederim sana, çok teşekkür. Mesleğim olmasaydı, şahlığım bile beni kurtaramayacak, köle olacaktım. Sağ ol, çok sağ ol!.. Aklına hayran kaldım.”* (ŞAŞB, ŞAK, 64) demiş.

Bir zamanlar yorgun ve yaşlı bir dede kızgın bir çölden devesiyle geçerken oğlu olması için şiir okuyormuş. Devenin kulağının içinden bir ses gelmiş. Küçük bir oğlan çıkmış. Oğlan çok küçük olduğu için Yartı Kulak adını vermiş. Bu isim çocuğun çok hoşuna gitmiş. Yartı Kulak, *“Ama sana bin deve de verseler verme beni... Varlık ve mutlulukla dolduracağım evini...”* (KKA, YK, 43) demiş.

Çocuklar sıcak havada oynuyorlarmış. Ağaçların gölgesi bile çok sıcakmış. Ebuliz su getirmeye tek gitmek istemiş, arkadaşı Delal, Ebuliz'i yalnız bırakmamış. Kuyunun başında su az çıktığı için kavga başlamış. Delal'ın ablası suyunu doldurmuş. Çocuklara, *“Siz uzak durun! Sıraya mıraya girmeyin. Ben su alıp sıramı savdım.”* deyip suyun yarısını çocukların testisine boşaltmış. Köylüler kavga edenleri evlerine göndermiş. Bu arada Ebuliz ile Delal köyün su sorununu çözmek için çalışmaya karar vermişler. Fazıl'ın eşi Gule Ebuliz'i görünce, *“Bu kargaşada göremedim. Al şu cevizleri ye, helaldir. Bu halan kurban olsun sana İsocan. İyiliğini hiç unutmayacağım!”* (HOB, SKBK, 64) demiş.

Şah Abbas haydutlar tarafından öldürülecekken iyi bir kuyumcu olduğunu söylemiş. Haydutlar için bir gerdanlık yapmış. Haydutlar gerdanlığı Şahbanu'ya bir gençle göndermişler. Genç adamın getirdiği gerdanlığı kocasının yaptığını anlayan Şahbanu genci izlettirse de bir türlü nereden gelip nereye gittiğini bulamamış. Şahbanu; veziri, kiziri, akıl vereni, yol göstereni danışmaya çağırmış. Uzun süre tartışmış, bir karara varmış, bir plan kurmuşlar... Genç yeni kolyeyi getirmiş.

Ustanın yanına götürmek şartıyla sarayda çalışma teklif etmiş. Genç kabul etmiş. Şahbanu ve lokantaya girerken askerler etrafı sarmışlar. Aşağı inince Şah Abbas karısına sarılıp, “*Çok teşekkür ederim sana, teşekkürler! Mesleğim olmasaydı, şahlığım bile beni kurtaramayacak, çoktan ölmüş olacaktım. Sağ ol, sağ ol, sağ ol!*” (TB, ŞAŞ, 22) demiş.

Feyzioğlu'nun masallarında yapılan iyilikler her ne kadar karşılık beklenmeden yapılsa da iyiliklere güzelliklerle karşılık vermek insan olmanın gereği olarak görülür. Feyzioğlu'nun masallarında yapılan iyiliğe bazen kötülükle karşılık veren masal kahramanlarıyla bu davranışın ne kadar yanlış olduğu vurgulanır. Bu duruma örnek olarak şu masallar gösterilebilir:

Çilbik heybesini yiyeceklerle doldurup yola koyulmuş. Yolda ela gözlü, dili bir karış dışarıda bir kurtla karşılaşmış. Kurt Çilbik'ten kendini korumasını istemiş. Çilbik kurdu heybenin içine saklayıp avcıdan kurtarmış. Ancak kurt, “*Sana teşekkür ederim hayatımı kurtardın; ama yine de seni yemek zorundayım.*” (CÇ, ÇK, 45) demiş.

Aslan, Çilbik'in karşısına çıkmış. Onunla dost olmak istemiş. Aslan ile Çilbik birlikte çalışarak varsıl olmuşlar. Aslan, benim hakkımda ne düşünüyorsun diye sorunca Çilbik, “*İyilik... Her şey için sana teşekkür borçluyum, sevgili arkadaşım.*” (CÇ, ÇA, 38) diyerek minnetini dile getirmiş.

Pürüş Batur, han kızına âşık olmuş. Han ondan tsus balığının kılçıklarını getirmesini istemiş. Pürüş Batur yola çıkıp mağarada yaşayan bilge apak sakallı dedeye akıl danışmış. Dede ne yapması gerektiğini söylemiş. Vadi boyunca yol alan Pürüş Batur gölün kana bulandığını görmüş. Zıpkınlanmış büyük bir beyaz balığın sırtından zıpkını çıkarmış. Beyaz balık, “*Sana bin teşekkür insanoğlu, dile benden ne dilersen...*” (PBA, PB, 29) deyince Pürüş Batur derdini anlatmış. Beyaz balık da dalıp suyun dibinden kılçıkları çıkarıp Pürüş Batur'a vermiş

Yaşlı bir adam öleceğini anlayınca üç oğluna da, “*Ben ölünce mezarımın başında üç gün nöbet tutar mısın?*” diye sormuş. Diğerleri görevi kabul etmemiş; sadece küçük oğlan, “*Elbette ata can! Değil üç gün, yüz üç gün bile nöbet tutarım.*” (MÇ, AV, 88) demiş. Bu sohbetten kısa süre sonra adam ölmüş. Gece nöbet

beklerken beyaz bir at gelmiş ve mezarın etrafında üç kez dönmüş. Oğlan neden mezarın etrafında döndüğünü sorunca at, *“Eskiden ben atana ait bir attım. O bana insan gibi davranırdı. Onun mezarını onurlandırmak için döndüm.”* (MÇ, AV, 88) demiş.

Çomotay’ın kurduğu şehir çok ünlenmiş. Başka kentlerin de kuruluşuna yardım etmesini istemişler. Çomotay önce gitmek istememiş ama istekler çok artınca karısına, *“Bu kenti sen yönet. Çocuklarımız Hamit ve Mecit sana emanet, Murkumomo ’yu iyi gözet.”* (MÇ, MİK, 123) diyerek yola çıkmış

Mecit’in ailesi son görevini sorunca, *“Bu halıyı, bu sopayı bir de şu şapkayı sahibine vermem gerek. Eğer bunlar olmasaydı, hiçbir zaman sizi bulamayacaktım. Bu mutluluğa kavuşamayacaktık.”* (MÇ, ÇM, 144) demiş ve üç yiğidi aramaya çıkmış.

Ahmet tarlayı çapalarken derinden bir ses duymuş. Biraz kazınca bir küp altın bulmuş. Küple birlikte arkadaşının yanına gidip, *“Hüseyin sevinebilirsin canım kardeşim. Sonunda talih sana güldü. Tarlada hazine buldum. Artık yoksulluk çekmeyeceksin, al!”* (ŞŞ, DGS, 12) deyince Hüseyin, *“Sen ne yüce gönüllü bir arkadaşsın Ahmet, sağ ol. Bu hazineyi alamam, bu hazine senin hakkın.”* (ŞŞ, DGS, 13) demiş.

Küçük kardeş ölen Aygüzel’in saçını sihirli tarakla tarayınca canlanmış. Kağan ile karısı atılıp kızı kucaklamışlar. Halkta bir heyecan, bir karmaşa, bir sevinç... Yaslı halk birden bayram etmeye başlamış. Kızı alıp hep birlikte saraya dönmüşler. *“Kağan o günü bayram ilan etmiş, bütün halk kutlamalara davet edilmiş. Üç kardeş onur konuğu olarak baş köşede. Aygüzel’in kendisi onlara yemek taşımış, meyveler sunmuş.”* (ŞŞ, AŞŞ, 54)

Aygüzel kiminle evleneceğine karar veremeyince Şirince Şeşen gelmiş. Üç kardeşten hangisiyle evlenmesi gerektiği konusunda *“Ben, Aygüzel’in bu hediyeler için en çok emek vereni ve en hünerli hediye getireni seçmesini dilerdim. Ama karar yine de kendisinin.”* demiş ve oradakiler bu düşüncüyü kabul etmişler. Kardeşler başlarından geçenleri sırayla anlatmışlar. Küçük kardeşin Aygüzel için etinden bir parça verdiğini duyunca kağan ve Aygüzel küçük kardeşin boynuna

sarılmışlar. Kağan, “*Benim damadım sen olacaksın oğul, benden sonra kağanlığı sen yapacaksın. Kardeşlerin de senin vezirlerin olacak. Sana gelince aksakal. Sen de bu ülkenin başyargıcı olacaksın. Sana uzun ömürler dilerim...*” (ŞŞ, AŞŞ, 59) demiş.

Kadir talihiyle konuştuğundan sonra verdiği sözleri tutmuş. Hakan ile konuşup çiftçiye tarlasında altın olduğunu söylemiş. Aslana derdine çare olacak şeyin, dünyadaki en aptal adamı bulup beynini yemek olduğunu söyleyince aslan, “*Teşekkür ederim Kadir. Hele biraz yakına gel bakalım. Bu dünyayı üç kez dolaşsam senden daha aptal birini bulamam. Senin beynin benim mideme iyi gelecek.*” (ŞŞ, KYA, 90) demiş. Kadir’i yere yatırıp parçalayacakken “*İşte o anda yaşlı adamla kızı kılıçla arkadan yetişip aslana saldırmışlar.*” (ŞŞ, KTA, 91) “*Kadir sevinçle ayağa fırlamış, yaşlı adamı kucaklayıp elinden öpmüş. Kıza teşekkür etmiş.*” (ŞŞ, KTA, 91)

Sersembay’ın total koyununu kurt yiyince bey onu kovmuş. O da yollara düşmüş. Total koyunun derisini pazarda dört liraya satmış. Yolda bir ihtiyar görmüş ve bir lirayı ona vermiş. İhtiyar karşılığında yerden bir avuç toz alıp Sersembay’a uzatıp “*Teşekkür yerine bunu al evlat!*” demiş. (ŞŞ, SRSA, 102) Sersembay yolda giderken bir kurt karşısına çıkmış. Sersembay’ı öldürecekken Kurt, “*Sen Sersembay değil misin? Hani bana total koyunu vermiştin... Sen nere, buralar nere? Boğulacaksın bu karlı boranda. Haydi, atla sırtıma, boğazımdan iyi kucakla!*” (ŞŞ, SHY, 106) demiş ve Sersembay’ı kurtarmış.

Şalmus Kempir hazineleri toplayınca yine Sersembay ve Altın Kız’ın peşine düşmüş. Bir su başında onları yakalayacakken çocuklar kütüklerin arkasına saklanmışlar. O anda bir ceylan ortaya çıkıp “*Atlayın sırtıma çocuklar. Boynumdan sıkı sıkı tutun. Siz benim yavrumu kurtardınız, ben de sizi kurtarayım.*” (ŞŞ, SER, 131) demiş. Şalmus Kempir peşlerini bırakmayınca, ceylan çok yorulmuş. O sırada bir dağ keçisi konuşmaya başlamış, “*Sen çocukları şu dağın başına ulaştır ceylan kardeş. Ben o cadının önünü keseyim.*” (ŞŞ, SER, 132) demiş. Cadı dağın başına çıkamayınca tırnaklarıyla dağın dibini kazar tam dağ yıkılacakken bir kartal Sersembay ve Akıllı Kız’ı uçurup kurtarmış. Kartala teşekkür edince kartal, “*Ne demek çocuklar, asıl ben size teşekkür borçluyum. Siz benim yavrularımı kurtardınız. Söyleyin şimdi, ben sizi nereye bırakayım?*” (ŞŞ, SER, 134) demiş

Ural Dağları'nda ünlü bir avcı yaşarmış, attığını vuran, ip atınca avı tutan, herkesten yaman... Adı Yanbay'mış. Yanbay'ın iki kızı varmış; dillere destan, avcılıkta babadan da yaman... Yanbay, uzak diyarlardan yeni bir hayvan bulmak için yola koyulmuş. Yolda tilkiye benzeyen tüylü bir hayvan görmüş. Bu hayvanı Seperali adında bir yiğit yakalamış. Seperali ile tanıştıktan sonra kara tilkiyi bir şartla Yanbay'a vermeyi kabul etmiş. Bu şart: *“Önce konuğum olacaksın, sana hürmet edeceğim. Bizim uruk seni görünce çok sevinecek.”* demiş. Yanbay Seperali'ye konuk olmuş. Bütün uruk toplanıp Seperali'ye gelmiş. Herkes heyecanlı... Avcı Yanbay'ı hep merak ederlermiş. Hürmet edip kurban kesmişler. Söyleşiler günlerce sürmüştü... Ayrılma vakti gelince Seperali, *“Al bu at senin olsun Yanbay dayı. Sen bu atı çok sevdin. İl ayağından, su başından gelen sensin! Atım sana kurbandır.”* deyince teşekkür edip, *“Yarından tezi yok, Ural'a gidiyoruz. Sen de benim konuğum ol Seperali. Seni Ural yiğitleriyle tanış edeyim.”* (DA, YS, 36) demiş.

Bir zamanlar avlanıp ağaca çıkamayan bir ayı yaşarmış. Ayı en sonunda tavuk beslemeye karar vermiş. Ayının kısa sürede birçok tavuğu olmuş. Bir kartal gökyüzünden kuşlarına saldırınca kümes yapmak istemiş. Tilki bu işe gönüllü olmuş. Tilki güzel bir kümes yapmış ama kümesin arkasına gizli bir delik bırakmış. Ayı tilkinin bu iyiliğine karşılık *“Bir sepete yumurta doldurup tilkinin boynundan asmış.”* (DA, YAT, 85) Tilkiyi yolcu etmiş.

Küçük bir çocuk bayram günü herkesin bayramını kutlamış. Babası, *“Bugün en aziz gün. Küskünlerin barıştığı, komşuların karıştığı... Sevenlerin birbirine kavuştuğu gün. Günlerin en güzeli. Tavşanını da al, köyün içine dal. Falan dayını, falan halanı, filan amcalarını, feşmekân komşuları davet et, kaynaşalım, yemek yiyip helalleşelim...”* demiş. Çocuk komşuları davet etmeye gitmiş; ancak isimleri unuttunca bütün köyü yemeğe davet etmiş. Evdeki bütün yemekler konuklara ikram edildiği halde kimseye yetmemiş. Bunun üzerine baba oğluna çok kızmış. Küçük çocuk yürürken tavşan dile gelip her şeyin düzeleceğini söylemiş. Ormandaki bütün hayvanların her biri eve bir yiyecek getirmiş. Tavşan, *“Bu çocuk hepimizi sevdi. Benim gerçek bir tavşan olmama yardım etti. Sofranız bereketle dolsun, bayramınız kutlu olsun!”* (DA, CÖT, 93) demiş.

Ütekız Altınses'i ararken İdil kıyısına gelmiş. İki balıkçının Altınkanat için kavga ettiklerini görmüş. Cebindeki altınları birer birer balıkçılara verip Altınkanat'ı kurtarmış. Altınkanat teşekkür edip Ütekız'ı Altınses'in yanına götürmüştü. Altınses isteğini yerine getirmek için Ütekız'dan iki sırrını çözmesini istemiş. Altınses babasının verdiği sihirli inci kolyenin kırıldığını ve hiçbir inciye bulamadığını söyleyince Ütekız incileri aramaya başlamış. Ütekız, durumu karıncalara anlatınca karıncalar yardım etmek için yola çıkmışlar. "*Altınses'in sarayına gelip incilerin hepsini bulmuşlar.*" (DA, ÜY, 127) Altınses ikinci sırrının ölen annesini görmek olduğunu ve çaresinin şifalı bir suyu içmek olduğunu söylemiş. Ütekız düşünceli bir şekilde suyu aramaya başlamış. Ütekız'ın kurtardığı saksağan yavruları durumu dinleyince, "*Bak kanatlarımız çok güçlü artık. Uçabiliriz her yere. Götürelim seni istediğin her ülkeye.*" (DA, ÜY, 127) demişler. Şifalı suyu sarayın mezar odasındaki annesinin mezarına dökmüşler, Altınses'in annesi uyanmış.

Ak Tunga ile Gök Dalay başlarında sihirli papak ayaklarında sihirli çizmeyle uçarak Altayların en verimli yerine gelmişler. Çiçeklerin arasında bir dedeyi otururken görmüşler. Hal hatır sorunca sihirli aşığını kaybettiğini söylemiş. Ak Tunga ve Gök Dalay aşığı otların arasında bulup yaşlı adama vermişler. Yaşlı adam ikisini de kucaklayıp, "*Çok teşekkür ederim size, bin teşekkür. Ben de size bir iyilik etmek isterim. Ne istersiniz?*" (ÖO, GYA, 72)

Ülkeye yeni kağan olan Gök Dalay'ı öldürmek isteyen eşi Kellegöz ile işbirliği yapmış. Sihirli papak ve çizmeyle Gök Dalay'ın yanında nöbet tutan Ak Tunga kağanı iki kez ölümden kurtarmış. Kellegöz atmaca kılığında kaynar kazanın için düşmüş ve bir daha uçamamış. Ak Tunga, "*Hah! Artık arkadaşım tehlikeden kurtuldu. Şimdi rahatça bu ülkeyi yönetebilir. Ben de geri dönüp anamı babamı görebilirim.*" (ÖO, KAAT, 86-87) demiş. Ak Tunga, içinden geçenleri Gök Dalay ile paylaşınca Gök Dalay, "*Sana çok teşekkür ederim, kaç kez hayatımı kurtardın. İstersen bu ülkeye kağan sen ol, ben gideyim! İstersen ikimiz yönetelim.*" (ÖO, KAAT, 87) demiş.

Keloğlan karısının isteği üzerine sürekli bir iş aramak için dışarı çıkmış. Kervana katılmış. Yolda bir kuyudan su almak için aşağıya indirmişler. Suları doldurup yukarı çıkacağı sırada bir dev gelip onu yakalamış. Dev Keloğlan'a soruya

doğru cevap verirse yaşayacağını, aksi halde paramparça edeceğini söylemiş. Dev dünyada en güzel şeyin ne olduğunu sorunca Keloğlan, gönül kimi severse güzel olur, demiş. Dev, bir kurbağayı sevdiğini söylemiş ama sevdiğiyle küçük yaratıklar yüzünden yemek yiyemediğini söylemiş. Keloğlan devi farelerden kurtarmak için kedisini almak için kuyudan çıkması gerektiğini söylemiş. Keloğlan kuyunun başına çıkmış. Yukarı çıkınca kervanın gittiğini ama kedisinin kendisini beklediğini görmüş. Keloğlan, “*Senin kadar bile sadık olamadılar, yazık!*” (KKH, KSD, 28) deyip kediyi alıp aşağı inmiş.

Bir zamanlar Buhara’da varsıl bir han yaşarmış. Hanın Kel Kali adında bir kölesi varmış. Han Kel Kali’nin çok çalışmasına rağmen karnını bile doyurmazmış. Hanın eşi Kel Kali’ye acımış. Beyin eski bir gömleğini geri almak şartıyla vermiş. Tarladaki ırgatlara kovayla yemek götürmüştü. Gelirken yağmur başlamış. Kel Kali gömlek ıslanmasın diye gömleği çıkartıp kovanın içine koymuş. Yolda karşısına kıllı, seyrek dişli, kulakları iri bir adam çıkmış. Kel Kali’nin gömleğinin ıslanmadığını gören şeytan, Kel Kali’den yaptığı büyüü kendisine öğretmesini istemiş. Kel Kali de kendisine şeytanın büyülerini öğretmesini istemiş, anlaşmışlar. Kel Kali kentteki bütün ateşleri söndürmüştü. Halk sarayın önünde toplanıp isyan etmiş. Han ateşi yakan kişiye altınla zengin edebileceğini söylemiş. Kel Kali, ateşi kendisinin yakabileceğini söyleyince birden herkes gülmeye başlamış, Kel Kali’yi alaya almışlar. Kel Kali, halka evlerine gitmesini, ateşlerinin geleceğini söylemiş. Hakan’a bir köpeğin poposundan üfleyip ağzından ateşi çıkarması gerektiğini söylemiş. Hakan “*En iyisi ben üfleyip ateşi yeniden ocaklara yayayım. Kel Kali’nin kafasını da alayım. Bu sır onunla ölsün diye düşünmüş.*” (DE, KKŞPTG, 92)

Çok eski zamanlarda Ongey Dayı adında sessiz sakın, herkesin iyiliğini düşünen yaşlı bir adam yaşarmış. Ongey Dayı çok iyi birisi olduğu için kutsal bir kişi sihirli bir değirmen taşı vermiş. Ne zaman acıksa taşa vurunca masa çeşit çeşit yemek dolarmış. Bir gün zengin komşusu bu sihirli taşı öğrenmiş. Oğullarını taşı almak için yaşlı adamın yanına göndermiş. Çocuklar gelince yaşlı adam onları iyi bir şekilde karşılamış. Çocuklar utanarak yaşlı adamdan değirmen taşını istemişler. Yaşlı adam, “*Şimdi gidin babanıza selam edin, geyikle kızıağı alıp değirmen taşını ona verirdim ama bu taş bana armağandır, armağan başkasına verilmez.*” (KKA, ODD, 69) demiş.

Cesur Vay adında cesur bir genç yaşarmış. Ne zaman balıkçılar kayıklarıyla balığa çıksa bir deniz canavarı ya da bir köpek balığı dalgaların arasından gelip tekneleri parçalıyormuş. Cesur Vay bir gün balığa çıkmaya karar vermiş. Babası ne kadar vazgeçirmeye çalışsa da Cesur Vay denize açılmış. Birkaç gün fırtınayla mücadele ettikten sonra birçok balık tutmuş. Geriye dönerken bir mors tekneye saldırmış. Konuşan mors Cesur Vay'ı öldüreceğini söyleyince Cesur Vay köye kadar yarışmayı teklif etmiş. Mors hızlı yüzeceğine inandığı için yarışmayı kabul etmiş. Mors hızlı bir şekilde yüzüp kıyıya vurmuş. Köylüler hemen bıçağı alıp kesmeye çalışırken Cesur Vay yetişmiş: *“Durun, Durun! Sakın ona dokunmayın! O beni parçalamadı, yarışmayı kabul etti. O birinci geldi, rahat bırakın onu, ben size balık getirdim.”* (KKA, CVDM, 77) demiş.

Keloğlan ile Kartal Abi babasını aramak için göğe yükseldikten sonra ülkeden ülkeye uçmuşlar. Keloğlan acıktığını söyleyince Kartal Abi kulağının içinde yiyecek olduğunu söylemiş. Keloğlan yiyecekleri yemeye başlayacağı sırada aklına, *“Beni havada uçuran Kartal Abi, yiyen ise ben. Bu yaptığım ayıp değil mi?”* (KKA, BÜ, 89) deyip elindeki lokmayı Kartal Abi'ye uzatmış.

Babırbay dede bir gün atına atlayıp Altay yaylalarına çıkmış. Rastladığı geyiği yayını gerip avlamış. Geyik düşerken Babırbay dedeye senin de ömrün son bulsun diye beddua etmiş. Bu sırada gökyüzünde uçan iki kartal hızla yaklaşmışlar. Babırbay dede hemen geyiğin içine girip derisini örtmüştü. Kartallar pençeleriyle geyiği bir kayalığa götürmüşler. Babırbay dede geyiğin etini yavrulara yedirmiş, artan etleri güneşte kurutmuş. Yavrular büyüyünce yetişkin kartallar yavruları yuvadan itmişler. Yavrular da büyüklerin arkasından gitmişler. Babırbay dede bir gün kanat sesi duymuş. Gelenlerin yavrular olduğunu görünce çok sevinmiş. Onlara, *“Hoş geldiniz yavrular, hoş geldiniz! Siz olmadan ben ne yaparım? Ya beni de alıp dağa taş vurmada atının yanına götürün ya da siz de gitmeyin!”* demiş. Kartal yavruları Babırbay dedeyi atını bıraktıkları yere götürmüşler, ancak atın uzun zaman önce öldüğünü iskeletinden anlamışlar. Bunun üzerine kartallar Babırbay dedeyi evine bırakmışlar. Babırbay dede kartallardan kalmalarını isteyince, *“Gitmemiz gerek Babırbay dede. Anamızın atamızın gözleri yoldadır. Biz sana yardım edeceğiz, başın darda olunca geleceğiz.”* (İAK, BDK, 43) demişler. Kartallar uçup gitmişler.

Babırbay dede kara kara düşünürken kartallar bir kuş getirip, “*Al Babırbay dede. Ava giderken bu şahin sana yardım edecek.*” (İAK, KNYU, 44) demişler.

Altaylarda Tayanak adında güzel bir kız yaşarmış. İğnesi, ipliği, tarağı, yüksüğü her bir şeyi varmış, bir de sihirli yüzüğü. İşlerini yaptıktan sonra sihirli yüzüğü takıp bir yerlere gidermiş. Eşyaları hariç kimse bilmezmiş nereye gittiğini. Yer altı Tanrısı Erlik’in oğlu Tayanak’ı kıskanırmiş. Bir gün sihir yapıp yakışıklı bir delikanlı olmuş. Tayanak’ın evine gitmiş, eşyalara Tayanak’ı sormuş. Tarak, “*O benim en aziz sahibim, nereye gittiğini niçin söyleyeyim?*” (İAK, TSY, 153) Erlik’in oğlu kızınca tarak, “*Hayır, o beni sevip okşuyor, rüzgârdan güneşten koruyor. Ben ona niçin kötülük edeyim.*” (İAK, TSY, 153) Erlik’in oğlu iğe sormuş. İğ, “*O benimle yün eğiriyor, ben istemeden ipleri sırtımdan çıkarmıyor. İpler sırtımı ısıtıyor.*” (İAK, TSY, 153) deyince Erlik’in oğlu iği parçalayıp iğneye sormuş. İğne, “*Niçin söyleyecekmışim? Bu kadar oyayı benimle yaptı, bir kez bile canımı acıtmadı.*” (İAK, TSY, 154) İğne cevabını bitirmeden yüksük söz karışmış, “*Ben söyleyeceğim. Çünkü o benim canımı yaktı!*” (İAK, TSY, 154) demiş ve Tayanak’ın yerini söylemiş.

Çilbik’in zayıf atı bir ilkbahar günü çayırdaki otlarken ayı, domuz ve tiki çıkagelmiş. Hepsi sırasıyla atı dörtnala sürüyorlarmış. Atı sulamak için yanına gelen Çilbik durumu görünce kızmış. Çilbik hayvanları dövmek için üzerlerine yürüyünce hepsi yaz gelince ona iyilik yapacaklarını söylemişler. Yaz gelince tavşan çilekleri, kurt koyunları vermiş. Ayı, “*Çilbik kardeş bir ağacın içine bal doldurdum, ormanın içine sakladım. Gel gidelim balını al.*” (CÇ, ÇTA, 79) demiş. Çilbik ile ayı ormanın derinliklerinde bal dolu ağacın yanına gelmişler. Ayı Çilbik’ten içi bal dolu ağacı kesmesini istemiş. Çilbik korkudan titrerken tilki gelmiş. Tilkiye iyilik yapacağını hatırlatınca tilki, “*Önce davulcuya iyilik etmem gerekiyor, sonra sana... Davulcunun davulu patlamış. Bana ayı derisi getir, dedi. Düşündüm, taşındım tanıdığımız bir tek bu ayı var. Al kılıcı, bunu öldürelim, derisini davulcuya götürelim...*” (CÇ, ÇTA, 80) deyince ayı korku içinde hemen oradan uzaklaşmış.

Birbirine güvenen üç arkadaş yaşarmış bir zamanlar. Bu üç arkadaş servetlerini birleştirip bir iş kurmaya karar vermişler. Uzun bir yola çıkmışlar. Bir köye varınca yorgun düşmüşler. Yaşlı bir nine onları konuk etmiş. Nineye servetlerini bırakıp gençler ırmağa yüzmeye gitmişler. Arkadaşlardan biri tarağını

unuttum bahanesiyle hemen ninenin yanına dönmüş. Nineden altınları istemiş, bunun üzerine delikanlı altınları alıp kaçmış. Daha sonra ırmaktaki iki arkadaş yaşlı kadının yanına gelip paralarını istemişler. Yaşlı kadın olanları anlatmış. Gençler nineyi yargıca götürmüşler, yargıç nineyi suçlu bulmuş. Nine hüngür hüngür ağlarken Çilbik derdini halledeceğini söyleyince inanmamış ama Çilbik'in sözlerini dinlemiş. Kadın yargıcın yanına varıp Çilbik'in söylediklerini söylemiş ve bunun üzerine haklı çıkmış. Nine, “*Senden çok iyi yargıç olur.*” (CÇ, ÇONB, 87) demiş ve Çilbik'i okula yazdırmış.

Güvercin kız yeni bir halı dokumuş, Çilbik halıyı pazara götürüp satarken hakan halıyı görmüş. Hakan, Çilbik'e halıyı nereden bulduğunu sorunca bütün yaşadıklarını anlatmış. Hakan vezire halıyı almasını ve bu adamın böyle kültürlü bir kadınla nasıl evlendiğini araştırmasını istemiş. Çilbik eve gelip olanları anlatınca Güvercin kız, Çilbik'e sırlarını hakana anlattığı için kızmış. Çilbik, “*Ama bu Hakan başkasına benzemez. Hiçbir zaman bir kötülüğü görülmedi ki... Bizi savaşlarda, kırımlardan korudu. İnsanların ayağına gitti, hal hatır sordu, derdine ortak oldu.*” (CÇ, ÇGA, 70) demiş.

Kafdağı'nın doruklarında büyük bir kent varmış. Bu kentin padişahı ve eşinin bir türlü çocukları olmuyormuş. Bir gün sağanak halinde bir yağmur yağmış. Yağmurla birlikte sarayın çatısına bir elma düşmüş. Karısı koşup elmayı ikiye bölmüş ve kocasıyla paylaşmış. Kısa zaman sonra kadın kırk bebek dünyaya getirmiş. Padişah çocuklardan korkup dağa bırakılmasını emretmiş. Aradan yıllar geçmiş, ana kocasını evlatlarını getirmek için dağa yollamış. Padişah, uzun süre yol gittikten sonra çocukları bıraktığı yere varmış. Çocuklar babalarına sarılmışlar. Oğullarına bunca zaman neler yaptıklarını sorunca, “*Bak yine yaşadık baba! Bu köylüler alıp bizi kurtardılar. Bize dal verip dayanak oldular...*” (CÇ, S, 117) demişler. Baba oğullarıyla birlikte eve dönmek isteyince çocuklar, “*Yok! Bu köylüleri nasıl terk ederiz?..*” (CÇ, S, 118) demişler.

Bey, Cüce Todur'u babasından istemiş ama vermeyince yaşlı adamı kamçılıp Todur'u derin cebine atmış. Todur, cebi ağzıyla ıslatıp dişyle kesmiş. Otların arasında yuvarlanırken sivri dişli kurdu görmüş. Ondan bir türlü kaçamamış. Kurt, Todur'u hemen midesine indirmiş. Kurt koşmaya başlayınca nereye gittiğini

merak den Todur yukarı doğru çıkmaya başlamış. Çobana kurdun geldiğini söylemiş. Köpekler kurdun peşinden koşmuşlar ve kurdu parçalamışlar. Çoban, Todur'a teşekkür edip *“Bir tasa bolca süt sağmış, içine yağlı ekmek doğramış. Cüce Todur iştahla yiyip karnını doyurmuş.”* (DP, CTBG, 63)

Kirana ormanın derinliklerinde yürürken birden karnında bir kıpırtı hissetmiş. Hamile olduğunu anladığı vakit yanında bir ceylan belirmiş. Beraber yola koyulmuşlar. Ceylan bir kulübenin önünde durmuş. Kirana hayvanlarla birlikte uyuyakalmış. Ceylanlar, kazlar ve yaban keçileriyle birlikte yaşamaya devam etmiş. Kirana oğluna eşinin adı olan Tuku'yu vermiş. Çocuk büyüyünce babasını aramaya çıkmış. Yolda bir sürüyle karşılaşmış. İnekler Tuku'yu beklediklerini söylemişler. İnekler hepsini satabileceğini; ancak Gelan öküzü satmayıp ona bir eş almasını istemişler. *“Öküz yaklaşıp Tuku'nun saçlarını yalamış. Tuku da onun boynuzuna bir nazar boncuğu takmış. Ona bir eş almış, adını da Çoyan koymuş.”* (DP, GUÖ, 81)

Kışın yaklaştığı bir vakitte Cırtlan dışarıda dolaşırken ormanda yangın çıktığını görmüş. Hemen ne olup bittiğini anlamak için yangının olduğu yere koşmuş. Tam kaçacakken yardım isteyen birini duymuş. Her yana bakmış ama kimseyi görememiş. En sonunda sesin bir kutunun içinden geldiğini anlamış. Kutuyu aldığı gibi yangından uzaklaşmış. Yılan kutunun hemen içinden çıkıp Cırtlan'ın boynuna sarılmış. Yılana onu yangının içinden kurtardığını, insaf etmesini söylese de yılan, *“İyilik etmeseydin. Beni alevlerin içinde bıraksaydın. Şimdi son nefesini vereceksin!”* (YDB, CY, 74) demiş.

Tahmas'ın yaşadığı şehrin padişahı yaşlanmış, güçsüzleşmiş ve hastalanmış. Lokman Hekim padişahın iyileşmesi için ilaç verirken bir dede padişahın derdinin çaresinin Şahmeran'ın beynini ve kalbini yemek olduğunu söylemiş. Ayrıca Lokman Hekim, Şahmeran'ı gören kişinin vücudunun yılan gibi pul pul olacağını söylemiş. Bunun üzerine kentte yaşayan herkesi ırmağa sokmuşlar ama Tahmas'ın olmadığının farkına varmışlar. Annesi Tahmas'a dışarı çıkalım deyince Tahmas, *“Olmaz ana, söz verdim. İyiliğe karşı kötülük yapar mıyım?”* (LHÇ, TLH, 16) demiş. Askerler Tahmas'ın vücudunun pul pul olduğunu görünce Şahmeran'ı gördüğünü anlamışlar.

Sevdekar ve hakan kızı babasının evine varmışlar. Balık yağını gözüne sürünce babanın gözleri açılmış. Oğluna sarılıp hasret gidermiş, anne en lezzetli

yemekleri yapmış, komşuları çağırılmışlar, şenlikli bir düğün başlamış. Yakup kendine yol gösteren nineyi de düğüne çağırmış ona, “*A nine senin dediklerin gerçek oldu. Önce bir balıkçı buldum, oğlumla birlikte Aladağların arkasına yolladım. Aras’ın denizle birleştiği yerde balıklar hakanı o balığa ulaşmış. Balığın yardımına kavuştuk. Gözlerim açıldı, dünyam ağardı. Bin teşekkür, sana gönül borcum var.*” (LHC, AYG, 45) demiş.

Selahaddin Eyyübi ile veziri kimin daha iyiliksever olduğu konusunda tartışıyorlarmış. Vezir varlıklı olanların, Eyyübi ise iyiliksever bir kalbi olanların daha iyiliksever olduğunu savunuyormuş. Selahaddin Eyyübi veziri sınamak için kıyafet değiştirerek evine gitmiş. Vezirden yardım istemiş ve dilenci kılıklı adamı kovmuş, adam ısrar edince sabrı tükenen vezir bir sopa kapıp dervişin kafasına çalmış. Selahaddin Eyyübi’nin kafası yarılmış. Kendini sürükleyerek oradan zor ayrılmış. Biraz gittikten sonra sofrada duru bir çorba olan yoksul evin kapısını çalmış. Kapıyı açan yaşlı kadına misafir kabul edip etmeyeceğini sorunca kadın, “*Tabii evlat. Yerimiz biraz dardır ama olsun, sana da yeter bize de. Buyur içeriye!*” demiş. Yaşlı kadın dervişin ayaklarını çıkarmaya yardım etmiş. Rahat edeceği bir yer açıp kafasındaki kanı temizlemiş. Evdeki birkaç koyunun böbreğini dervişe yedirmişler. Bir gün sonra yaşlı kadını hakanın askerleri çağırınca endişeye kapılsa da hakanın huzuruna çıkınca rahatlamış. Padişah yaşlı kadın ve oğluna, “*Oturun, oturun lütfen. Siz benim aziz konuğumsunuz!*” (SEAK, VBG, 22) demiş. Daha sonra gece başından geçenleri anlatmış, vezir renkten renge girmiş. Selahaddin Eyyübi, “*Ben kalbi iyiliksever olan insanları bu çadırda vezir olarak görmek istiyorum vezir. Mülkü çok olanları değil!*” (SEAK, VBG, 23) demiş. Vezir kavuğunu ve vezirlik elbisesini çıkarıp huzurdan ayrılmış. Eyyübi, “*Benim vezirim sensin ana can, oğlunda yardımcın. Haydi, hayırlı olsun!*” (SEAK, VBG, 23) demiş.

Hakan, Ayıkulak’tan kurtulmak için bir kervanla Mısır’a göndermiş. Çölde giderken su bitmiş, bir kuyu bulmuşlar ama kuyunun başında inilip çıkılamayan kuyu yazıyormuş. Kimse inmeye cesaret edemeyince Ayıkulak kuyuya inmiş. Ayıkulak tam suları doldurduktan sonra karşıda bir mağara olduğunu fark etmiş. Kapısını açınca üçü de birbirinden güzel üç kız gergef işliyorlarmış. Kızlar Mısır kralının kızları olduğunu, bir devin kendilerini kaçırdığını söylemişler. Ayıkulak’tan babasına haber vermesini istemişler. Ayıkulak, kızları kurtarabileceğini söylemiş. Ayıkulak

kızları beline ip bağlayıp yukarıya çıkarmaya başlamış. En küçük kız önce Ayıkulak'ın yukarı çıkmasını istemiş. Ayıkulak bezirgânbaşının kendini aşağıda bırakmayacağını söyleyince kız yukarı çıkmaya mecbur kalmış. Kız beline bağlanan iple yukarı çıkınca bezirgânbaşı kuyunun ağzını kapatmış. Kızlar, “*Siz çıldırdınız mı? Bizi kurtaran o! Ona nasıl kıyarsınız?*” (AY, İÇSK, 24) demişler ama kızları dinlemeyip kervanı sürmüşler.

Hakan kızı hemen koşup devi öldürdüklerini hakana haber vermiş. Hakan çok sevinmiş ve devi öldüreni özel olarak ödüllendirmek istemiş. Herkes sarayın önünden geçmiş ama hakan kızı Ayıkulak'ı görememiş. Ayıkulak yaşlı nineyi kıramadığı için sarayın önünden geçmiş, hakan kızı onu hemen tanımış. Hakan Ayıkulak'ı yanına çağırılmış. Hakan, “*Yalnız kızımın değil, tüm yer altı insanlığının geleceğini kurtardın oğul. Dile benden ne dilersen!*” (AY, HK, 32) deyince Ayıkulak, “*Dileğim yeryüzüne çıkmak hakanım! Bana yardım edin gideyim, anam yolumu gözler, gidip anamı göreyim.*” (AY, HK, 32) demiş. Hakan bunun üzerine Ayıkulak'ı yeryüzüne çıkartmış.

Bir gün bir karga bağlarda dolanıp dururken ayağına diken batmış. Karga doğruca fırıncının yanına gitmiş. Fırıncıdan dikenini çıkarmasını istemiş. Fırıncı kargaya acımış, işini bırakıp dikenini çıkarmış. Fırıncı dikenini fırına atmış. Ertesi gün karga topallaya topallaya dikenini istemiş. Fırıncı yaktığını söyleyince karga, “*Ya dikenini ver, ya somunu! Ya dikenini ver ya somunu!*” (AKA, TOK, 23) demiş. Fırıncı somunu verip kurtulmuş. Karga somunu almış yola çıkmış. Yolda bir kapıyı çalmış. Kapıyı açan kadından somunu tutmasını istemiş. Kadın somunu pencerenin önüne koymuş, ekmeği gören horoz yemeye başlamış. Karga gelmiş somunu istemiş, kadın horozun somunu yediğini söyleyince karga, “*Ya somunu isterim ya horozu! Ya somunu isterim ya horozu!*” (AKA, TOK, 24) deyince kadın horozu verip kargadan kurtulmuş. Karga horozu almış başka bir kapıyı çalmış. Kapıyı açan kadından horozun bir gün onlarda kalmasını istemiş. Kadın horozu ahıra ineğin yanına koymuş, gece inek horozun üstüne yatmış, horoz ölmüş. Kadın kargaya durumu anlatınca karga, “*Ya horozumu isterim ya ineği! Ya horozu isterim ya ineği!*” (AKA, TOK, 25) demiş. Kadın kargadan kurtulmak için mecburen ineği vermiş. İnekle birlikte karga başka bir kapıyı çalmış, ineği bir geceliğine genç bir adama emanet etmiş. O akşam genç adamın düğünü varmış, yemek yetmeyince ineği kesmişler.

Sabah karga gelip ineği isteyince genç adam durumu anlatmış. Karga, “*Ya ineği isterim ya ya gelini! Ya ineği isterim ya gelini!*” (AKA, TOK, 26) demiş. Adam ne yapacağını bilemese de geline durumu anlatmış, gelini kargaya vermiş.

Bir zamanlar bir karı koca yaşarmış. Onların bir türlü çocukları olmamış. Gece gündüz Tanrı’ya dua ederlermiş. Allah onlara güzel bir keçi vermiş. Bir gün keçi ırmak kıyısında yıkanırken derisini çıkarmış, bir genç onu görmüş, genç kıza âşık olmuş. Genç annesine gidip komşunun kızını kendisine istemesini söylemiş. Kadın komşularında kız olmadığını bilse de istemeye gitmiş. Onlar da kızları olmadığını, sadece keçileri olduğunu söylemiş. Genç, keçiyi istediğini söyleyince annesi istemese de keçiyi gelin olarak almak zorunda kalmış. Eve gelince kadın börek yapmaya başlamış. Keçi yardım etmek için yanına sokulunca oklavayla kovalamış. Keçi üzüntüyle çekilmiş kenara. Uzaktan bakmış, “*Kadının işi yalnız yapmasına gönlü dayanamamış. Kadın ocak yakarken o da ateş getirmiş. Kadın maşayı kaptığı gibi keçinin tepesine indirmiş.*” (AKA, KEK, 31)

Bir zamanlar attığını vuran ünlü bir avcı varmış. Avcı genç yaşta hastalanıp ölmüş. Oğlu annesine babasının miras olarak ne bıraktığını sorunca bir tüfek ve bir köpek kaldığını öğrenmiş. Tüfeği omzuna atıp köpekle ava çıkmış. Ormanda çeşit çeşit kuş varmış, birine nişan almış ama çok güzel olduğu için ona kıyamamış. Kuş gelip yanına konmuş. Kuş, “*Sen iyi bir insansın, sen canlıları seven birisin. Dile benden dileğini, vereyim muradını.*” (AKA, PK, 36) deyince genç avcı annesinden bahsetmiş. Peri olduğunu söyleyen kuş ona zorluklarda yardım edeceğini söylemiş.

Bir zamanlar iki yoksul nine yaşarmış. Bu ninelerden birine köylü Gülen Göz Nine, diğerine de Ağlayan Göz dermiş. Bir gün Gülen Göz Nine kapısının önünü süpürürken bir bakla bulmuş, “Ben bu baklayı ne yapayım, ne yapayım? Ekmek yapsam, olmaz. Yesem, karın doymaz. En iyisi bunu ekeyim, bol bol su vereyim. Serpilip büyüsün, baklayı bol versin; komşumla toplayalım, karnımızı doyuralım diye düşünmüş. Gülen Göz Nine her gün tohuma su vermiş, toprağını gevşetmiş ama bir türlü bakla vermemiş. Bu anı bekleyen Ağlayan Göz Nine, kardeşine kızmış. Gülen Göz Nine bulutlara erişen bakla ağacına tırmanmış. Nine ağacın başında beyaz ve sarı iki keçinin kavga ettiğini görmüş. Sorunca birinin yaz, birinin kış olduğunu öğrenmiş. Keçiler kimin güzel olduğunu sorunca nine, her ikisinin de ayrı ayrı

güzellikleri olduğunu söylemiş. Keçiler nineye birer torba vermişler, “*Sakin bunu bizden aldığını söyleme. Bu senin kendi emeğinin karşılığıdır.*” (TB, BAA, 56) demişler.

Bir zamanlar Möge Sarık adında bir şaman yaşarmış, onu herkes tanımış. Möge Sarık’ın ne karısı ne çocuğu varmış, köyden köye dolaşır, insanların sıkıntılarını anlarmış, acılarını paylaşır, onlara umut olurmuş. Bir gün yolda giderken ağzı bağlı bir çuval bulmuş, sevinç içinde çuvalı açarken çuvalın kıpırdadığını görmüş. Çuvalın içinden bir kurt çıkmış, Möge Sarık’a teşekkür etmiş ama yine de yiyeceğini söylemiş. Möge Sarık bir işinin olduğunu söylemiş kurt merak edince Möge Sarık, işinin olduğunu söylemiş, yola çıkmışlar. Möge Sarık, “*Ben seni kurtardım ama sen beni yemek istiyorsun, çok haksızlık ediyorsun! Birilerine soralım, hangimiz haklı isek o karar versin.*” (TB, MSK, 132) demiş, kurt da kabul etmiş.

Bir zamanlar yaşlı bir ana ile tembel oğlu Çilbik yaşarmış. Kadın canına tak ettiği bir gün iş araması için Çilbik’i evden kovmuş, Çilbik yola koyulmuş. Yolda hızlı koşan kurt Çilbik’ten yardım istemiş. Çilbik kurdu hemen heybesine saklamış, avcuyu hemen oradan uzaklaştırmış. Kurt heybeden çıkınca Çilbik’e, “*Sana çok teşekkür ederim, hayatımı kurtardın. Ama seni yine de yiyeceğim, bir güzel mideye indireceğim!*” (PHSSB, ÇİB, 46) demiş.

Bir zamanlar Kandahar padişahının Melik Memet adında bir oğlu varmış. Öyle güzelmiş ki Yusuf Kenan peygamber bile eline su dökemezmiş. Padişah bir gün falda oğlunun on dört yaşına gelince ortadan kaybolacağını öğrenmiş. Türlü önlemler almasına rağmen oğlan on dört yaşına gelince birden ortadan kaybolmuş. Babası her yana asker göndermiş ama bir türlü Melik Memet’i bulamamışlar. Padişah halkın içine karışarak oğlunu aramaya başlamış yolu İstanbul’a kadar gelmiş. Karın üzerinde kan izi görünce oracıkta bayılmış. Pencerenin önünde gelip gidenleri izleyen padişah kızı Gülnar Hanım hemen yere düşen adamı yanına getirtmiş, ona yardım etmiş. Derdini dinleyince Melik Memet’i aramak üzere yola koyulmuş. Çıkılması imkânsız bir kalenin kenarına gelen Gülnar Hanım su arkından içeri girmiş. İçeri girince aynanın karşısındaki güzel kızı görmüş. Kız, “*Gülnar Hanım,*

şasırmayın. Ben sizi iyi tanıyorum. Siz İstanbul padişahının kızısiniz. Siz bana çok iyilikler ettiniz. Ben onları hiçbir zaman unutmam.” (PHSSB, GHMM, 115) demiş.

İnsanın kendine yapılan iyiliğe ve yardıma karşılık verebileceği bir şeyi yoksa en azından karşısındakine minnetini ifade eden güzel sözlerle teşekkür etmesi gerektiğine inanan Feyzioğlu masallarında bu hususla ilgili şu örneklerle yer verir:

Sihirli bir kuşağı olan delikanlı dağdaki mağaradan bir ses duymuş. Belindeki kuşağı çözüp içeri girince yedi başlı bir ejderhanın bir ayıyı parçalayıp yediğini görmüş. Delikanlı ejderhayı kuşağının yardımıyla alt etmiş. Ayı yavruları, “*Sağ ol, canımızı kurtardın.*” (SKA, SKİA, 106) diyerek delikanlıya minnetlerini dile getirmişler.

Bir genç, tıp fakültesini kazanmış ama parası yokmuş. Bir yolcu onu okutmaya başlamış. “*Sonunda genç iyi bir doktor olup bir hastanede göreve atanmış: İşini seven, hastalara yardım eden, kısa sürede olmuş sayılıp sevilen. Kendisine destek veren yolcuyu da yanına almış, hastaları hep o karşılamış.*” (YHK, YAA, 90) Genç bilmeden kendini okutan zengin adamın hayatını kurtarmış.

Kimse yapılan iyiliğin altında kalmak istemez. Muhtaç olan kişi iyilik yapana en kısa zamanda vefasını göstermek için iyilikle karşılık vermek ister. Bu durum insanlar arasında iyiliğin yayılmasını sağlar.

Gence Oğul kuyuda kardeşleri tarafından terk edilirken küçük kız elindeki altın elmayı kuyuya atmış. Altın elma Gence Oğlan’a kırkıncı odadan sonraki ahıra gitmesini söylemiş. Orada yaşlı bir bilge yaşıyormuş. Gence Oğul kuyudan nasıl çıkılacağını sorunca yaşlı adam, en küçük kardeşinin bu sorunun cevabını bileceğini söylemiş. Gence Oğul en küçük kardeşe nasıl kuyudan nasıl çıkılacağını sorunca küçük bilge, “*Ben nasıl çıkılacağını biliyorum. Dur öteki kardeşlerimi de alayım, birlikte çıkalım.*” demiş ve beraber dışarı çıkınca Gence Oğlan’a sarılıp, “*Sen ihtiyacın olursa, o altın elaya söyle biz yardımuna yetişiriz.*” (PBA, AEGOY, 126) demiş.

Sersembay ile Altın Kız cadıdan kaçarken gökyüzünde kargaların toplandığını görmüşler. Yavru ceylana saldıran kargaları kovduktan sonra gelen anne

ceylan, “*Sana teşekkür Altın Kız, sana teşekkür Sersembay. Bu iyiliğinizi unutmuyacağım.*” (ŞŞ, SAKK, 124) demiş. Dinlenirken ileriden bir ses duymuşlar. Su kuyusunun başında bir yaban keçisi dolanıyormuş. Altın Kız, “*Onun bacağından tutmuş, Sersembay kuyuya sarkmış, sarkmış, oğlağı çıkarıp kenara bırakmış.*” (ŞŞ, SAKK, 125) Ana keçi, “*Sana teşekkür Altın Kız, sana teşekkür Sersembay. Bu iyiliğinizi unutmuyacağım.*” (ŞŞ, SAKK, 125) demiş. Biraz dinlendikten sonra yola çıkmışlar. Yolda iki kartal yavrusu ve onları yemek isteyen bir yılanı görmüşler. Yılan hemen otların arasına kaçmış. Sersembay yavruları ağaca çıkıp yuvaya koymuş. Yuvaya gelen anne kartal, “*Sana teşekkür Sersembay, bu iyiliğini unutmuyacağım.*” (ŞŞ, ŞAKK, 126) demiş.

Palamudu kağana yedirip kendi Altınses’i yiyen Dillidüdük sarayda beklerken kağan, avdan sinirli bir şekilde gelip Dillidüdük’ü kamçulamaya başlamış. Bunun üzerine cadı Altınses adlı kızı getirmesi karşılığında Dillidüdük’ü affetmesini tavsiye etmiş. Dillidüdük Altınses’i aramaya gitmiş. Bir ağacın dibinde bir yangın görmüş. Karıncalar kaçışıyor, alevden kurtulamıyorlarmış. Şalını çıkarıp yangını söndürmüş, yoluna devam etmiş. Arkadan ana karınca, “*Teşekkür Ütekız, bu iyiliğini unutmuyacağız.*” (DA, DİA, 114) demiş.

Eski zamanlarda bir şehzade dünyaya gelmiş. On yaşına gelmeden annesi ölmüş. Babası yeniden evlenmiş. Üvey annesi şehzadeye kötü davranıyormuş. Padişahın aklına girip şehzadeye çobanlık yaptırmış. Üvey anne artık şehzadenin eğitim görmesi gerektiğini söyleyince padişah oğluna çobanlığı bıraktırmış. Tam da o günlerde üvey anne bir kardeş dünyaya getirmiş. Baba sevinç içinde bayram ilan etmiş. Yedi gün yedi gece toy düğün. Bütün halk sarayı doldurmuş... Şehzade tayının yanına gidince ağladığını görmüş ve neden ağladığını sormuş. Tay, “*Üvey anan senin çorbana zehir kattı. Seni öldürmek, kendi oğlunu padişah yapmak istiyor.*” (BKBİKS, ŞÜA, 46) deyince Şehzade, “*Aaa, çok teşekkür ederim güzel tayım. Sen rahat ol, onun çorbasını içmeyeceğim.*” (BKBİKS, ŞÜA, 46) demiş.

Bir zamanlar bir karga, bir kaplumbağa, bir de geyik arkadaş olmuşlar. Biri uçan, biri kaçan, biri de sürünen... Bir gün geyik tuzağa yakalanmış. Karga ipi koparamayınca kaplumbağanın yanına gitmiş. Karga tepelere konup kalkarak kaplumbağayı geyiğin yanına götürmüştü. Kaplumbağa tuzağın iplerini çiğneyip

koparmak için uğraşmış. Karga havada nöbet beklemiş. Kaplumbağa ipi koparınca üçü de kaçmaya başlamış ama avcı kaplumbağayı hemen yakalamış. Avcı “*Kaplumbağanın üzerine taş atacakken geyik koşarak geri gelip melemiş. Avcının dikkatini üstüne çekmiş.*” (BKBİKS, TKU, 84) üçü de sağ salim yuvaya dönmüşler.

Köten Bey dışarı çıkınca karın üzerinde bir çocuğun ayak iziyle yanında bir damla kanın olduğunu görmüş. İzleri takip ederek omzunda bir kılıç olan ve kılıcın tenine değdiği yerden kan akan çocuğu bulmuş. Çocuğa adını sorunca adının olmadığını öğrenmiş. Çocuk adını almak için yola çıktığını ifade etmiş. Çocuk, Köten Bey’in yardım teklifini kabul etmemiş. Köten Bey, abasını verip çocuğu yolcu etmiş. Çocuk kayalık bir yerde uyuduktan sonra karşısına eyerli boz bir at ile bir takım çocuk elbisesi çıkmış. At çocuğu vadiye doğru indirmiş. Çocuk gördüğü ırmaklara Abakan ve Yenisey isimlerini verdikten sonra kendine isim düşünmüş ve Ak Köpük ismini almış. Adını bulunca “*Köten Bey’e haber götürüyüm adımın ne anlama geldiğini anlasın hem de abasını geri vereyim.*” (ÖO, AOÇ, 59) deyip atının başını çevirip geri dönmüş.

Ülkenin kuzeyinde çocuğu ve karısıyla yaşayan Ağanak adında yaşlı bir kişi varmış. Oğlu Ak Tunga’nın bilgeliği her yana ün salmış. Güneyde yaşayan Karagay Kağan, Ak Tunga’nın bilgeliğini öğrenince yaşlı adama elçi göndermiş. Elçi, Karagay Kağan’ın fermanını Ağanak’a iletmiş. Elçi gittikten sonra Ak Tunga babasına, “*Madem kağan böyle istiyor, gitmek gerek ata.*” Deyince yola koyulmuşlar, çok geçmeden göl kıyısına yerleşip kağanın hizmetine girmişler. Ak Tunga yıllar boyu bütün bildiklerini kağanın oğlu Gök Dalay’a anlatmış. Kağanın eşi, tek bilgenin kendi oğlunun olmasını istediği için Ak Tunga’yı öldürmeye kağanı ikna etmiş. Bunu duyan Gök Dalay Ak Tunga’nın yanına gelip, “*Sakın tuzağa düşme!*” diye uyarılmış. Ak Tunga duygulanıp “*Çok teşekkür ederim Gök Dalay, önlem alırız.*” (ÖO, ÖAT, 63) demiş.

Palandöken eteklerinde kıt kanaat geçinen bir çiftçi varmış. Çiftçi tarlasını sürerken önüne büyük bir yılan çıkmış karasabanı durdurup yılanın canını kurtarmış. Yılan da ağzından bir altın çıkarıp yere bırakmış. Çiftçi yılanın arkasından, “*Teşekkür ederim, çok teşekkür ederim!*” (HG, KUA, 77) diye fısıldamış.

Sarı köpek yaşlı adamın küçük kızını alıp ormana gelmiş. Tek katlı, duvarında sarmaşıkları olan evin önünde durmuş. Sarı Köpek kapıyı açmış. İçeride iki yaşlı köpek kendi aralarında konuşuyorlarmış. Sarı Köpek kızını ailesiyle tanıştırtıp kızın evi gezdirmiş. Hemen düğün hazırlıkları başlamış. Düğün kısa sürmüş. Kız, Sarı Köpek'ten hep uzak duruyor ama ana ile baba köpeğe hürmet ediyormuş. Her gün yemeklerini yapıyor, sofraya koyup bulaşık yıkıyormuş. Bir gün beyaz atlılar gelip kızın götürmek istemişler. Kız gelemeyeceğini söyleyince beyaz atlılar ısrar etmiş. Kız düğüne gitmek istememiş. Daha sonra evin önüne siyah atlılar gelmiş. Kızın düğüne götürmek istemişler. Kızın atın terkisine zorla koymaya çalışmışlar. Kızın delikanlıyı itip attan düşürmüş, atlıları evin yanından kovmuş. Genç adam atına binip uzaklaşmış. Bir süre sonra Sarı Köpek topallayarak gelmiş. Şefkatle yaralarını sarmış, teselli etmiş. Birdenbire Sarı Köpek değişmeye başlamış ve kara atlı delikanlı oluvermiş. Delikanlı, *“Teşekkür ederim sana, bin teşekkür. Sen benim yarımı bu kadar sevecenlikle sarmasaydın ben köpek kalacaktım.”* (İAK, KÖE, 149) demiş.

Genç bir han, uzak diyarlardaki bir hanın kızına sevdalanmış. Gönderdiği elçilerin birçoğu geri dönememiş, dönenlerin de eli boş gelmiş. Bunun üzerine han vezirlerini toplayıp düşüncelerini sormuş. Vezirler, bu görev için en uygun kişinin at çobanı Çilbik olduğunu söylemişler. Çilbik dağlarda kırk kısırağını güdermiş. Kısıraklar her yıl doğururmuş. Taylardan biri dile gelip diğer tayları öldürmesini ve bütün sütleri kendine içirmesini söylemiş. Tay üç yılda iyice güçlenmiş. Hakanın askerleri gelip Çilbik'e durumu anlatmışlar. Çilbik ile tay şehre varınca tay uyuz bir eşeğe dönüşmüş. Hanın askerleri Çilbik ile taya gülmüşler. Tay, Çilbik'e durumu anlatmış ve hanın kızını istemek üzere yola çıkmışlar. Çilbik tayın sırtını binip dağları denizleri aşmışlar. Hanın sarayına varan Çilbik, Han'a, *“Benim ülkemin hanı değerli kızınızı düşünde gördü, onu içten sevdi. O nedenle elini, elinize uzatmak, sizinle akraba olmak istiyor...”* demiş. Han bir süre düşündükten sonra kızına sorması gerektiğini söylemiş. Kızın hanı görmek istediğini söyleyince Çilbik kızın atın terkisine alıp uçmaya başlamış. Sarayın bahçesine inince tay eşeğe dönüşmüş. *“Sarayın önünde bekleyen nöbetçiler... Kızın zorla teslim almış, Çilbik'i saraydan kovmuşlar. Çilbik de bin pişman bir halde atına binmiş, kısırakların yanına, dağlara dönmüş.”* (CÇ, HKÇ, 58)

Günün birinde Çilbik'in anası ölmüş. Derme çatma evde tek başına kalmış, canı sıkılmış. Vakit geçirmek için ava gitmiş. Gökyüzünde bir akbaba görmüş. Güvercinler akbabadan kavis çizerek kaçmaya çalışıyormuş; ikisi kaçmış, biri pençelerinin arasında kalmış. Bunun üzerine Çilbik yayını germiş akbabayı vurmuş. Güvercini alıp eve getirmiş, bir minderin üstüne koymuş. Anasından kalan ilacı sürmüş, buğdayları önüne sürmüş. *“Al güvercin bala, ye! Karnın acıkmıştır. İyileş, dinlen, seni kardeşlerine kavuşturacağım.”* (CÇ, ÇGK, 65) demiş. Güvercin akşam olunca tüylerini silkinip güzel bir kıza dönüşmüş. Çilbik evin içinde kızı görünce şaşırılmış. Kıza kim olduğunu sorunca, *“Hayatımı kurtardığın için teşekkür ederim. Bundan sonra eşin olabilirim.”* (CÇ, ÇGK, 66) demiş.

Küçük kızıyla yaşayan ahmak adam bir gün talihini aramaya karar vermiş. Küçük kızının ısrarına rağmen yola tek çıkmış. Ama kız babasını gizlice takip etmiş. Yolda bir aslan ve bahçıvan kendi talihlerini de bulmalarını istemiş. Yolda giderken hakan ile karşılaşmış ve hakan da neden mutsuz olduğunu bahtına sormasını istemiş. Ahmak adam uzun bir yol gittikten sonra kendi şansını ve diğerlerinin şansını bulup soruları sormuş. Cevaplarla birlikte dönerken yolda bahçıvana rast gelmiş. Bahçıvan, *“Ooo! Sen hoş geldin, sefalar getirdin! Gel otur hele! Bir şeyler ye!”* demiş. Bahçıvana ağaçların altında hazine olduğun söyleyince adam kazmaya başlamış ve hazineleri bulmuş. Bahçıvan ahmak adama, *“İşte hazine! İşte zenginlik bu! Bana da yeter, benim soyuma sopuma da sana da! Kal, kardeş olalım, bu bahçeyi birlikte kullanalım.”* (YDB, AA, 52) Ahmak adam söz verdiğini söyleyerek yola çıkmış. Aslanın yanına gelip derdinin çaresinin ahmak bir adam yemek olduğunu söyleyince adamı ayaklarının altına almış. Kızı bağırınca *“Sesi duyan bahçıvan silahını alıp seğirtmiş. Bir de gelmiş ki ne gele!.. Ahmak adam yara bere içinde.”* (YDB, AA, 54) Bahçıvan adamı kurtarmış.

Denizoğlu, Sevdekar ve hakan kızı günlerce yürüdüktan sonra körfezin kıyısına gelmişler. Denizoğlu, zamanında tutup ırmağa attığı balığın kendisi olduğunu söylemiş. Denizoğlu, *“İşte o balık benim. Balıklar hakaniyim. Hayatımı kurtarmıştın, sana minnettarım, çok teşekkür ederim.”* (LHÇ, AYG, 45) demiş.

Ayıkulak yer altı insanlarını kurtardıktan sonra Zümrüdüanka ile Mısır sarayına uçmuş. Kızlar kendilerini devden kurtaran yiğidi görünce çok sevinmişler.

Mısır kralının küçük kızını kendine eş olarak alan Ayıkulak Zümrüdüanka ile dedesinin sarayına gelmiş. Hakan çok memnun olmasa da O anda ana içeriden koşarak gelmiş, oğlu ile sarmaş dolaş olmuş. Ana oğluna özlemine dile getirmiş. Zümrüdüanka gitmek için hazırlanınca Ayıkulak, “Zümrüdüanka bana yaptığın iyiliği hiçbir zaman unutmayacağım!” (AY, ZK, 38) demiş. Zümrüdüanka Ayıkulak’a sarılıp havalanmış.

Melik Mehmet ve kardeşleri devi yakalayıp elmayı babalarına götürmek için kan izini takip etmişler. Bir kuyunun başında kan izi bitiyormuş. Büyük ve ortanca kardeş kuyuya inmeye cesaret edememişler. Küçük kardeşi belinden bağlayıp kuyunun dibine indirmişler. Melik Mehmet altı tane kapı görmüş, yedinci kapıya gidince güzel bir kızın dizinde devin yattığını görmüş. Güzel kız Melik Mehmet’e devin kendini öldüreceğini söylemiş. Melik Mehmet de kıza devi öldürmek için geldiğini söylemiş. Devle Melik Mehmet bir hafta boyunca dövülmüş. Dev uyumak için kavgaya ara vermiş. Kız devin canının olduğu şişenin nerede olduğunu Melik Mehmet’e söylemiş. Melik Mehmet şişenin içindeki güvercini öldürünce dev de bir daha kalkamamış. Kız, “*Sen beni kurtardın kardeş! Sen beni kurtardın! Ne istersen vereyim.*” (AY, MMDY, 108) demiş. Kızla birlikte kuyudan çıkacakları yere gelmişler. Kız, Melik Mehmet’e önce kendinin çıkmasını yoksa kendini görünce onu aşağıda bırakacaklarını söylemiş. Melik Mehmet, “*Yok canım Melik Mehmet’i hiç bırakırlar mı? Onlar benim az be öz kardeşim!*” (AY, MMDY, 109) demiş. Kardeşleri kız ile Melik Mehmet’i yukarı çekmişler, elmaları babasına ulaştırmışlar, mutlu mesut yaşamışlar. O yıldan sonra yaşlanan herkese bir elma yedirmişler.” (AY, MMDY, 110) “*Melik Mehmet’in bu iyiliğini hiç unutmamışlar, onu hep anmışlar, dilden dile aktararak günümüze bırakmışlar.*” (AY, MMDY, 110)

Ejderha kırk kardeşten Mirza Memed’i yanına alıp diğer otuz dokuz kardeşi serbest bırakmış. Mirza Memed’i sırtına alıp havalanmış. Bir kentin üzerine gelince çınarın tepesindeki iki kılıcı görmüşler. Mirza Memed’den kılıçları istemiş. Kılıçları alınca ejderha Mirza Memed’e, “*Şimdi gidebilirsin Mirza Memed, teşekkürler sana!*” (MME, EİK, 23) demiş, Mirza Memed’i serbest bırakmış.

Mirza Memed, kuşların yanından ayrıldıktan sonra Mezopotamya’ya doğru uçmuş, yolda her yeri karıncaların sardığını görmüş. Hemen halıyla yanlarına inmiş.

Karıncalar padişahı kıtlıktan dolayı Mezopotamya'ya gittiklerini söyleyince Mirza Memed, karıncaları konuk etmiş. Memed sofrayı açmış, sopayla vurmuş. Her yer çeşit çeşit yemekle dolmuş. Bütün karıncalar karnını doymuş, yanlarına da yiyecek almışlar. Karıncalar padişahı, “*Teşekkür ederiz Mirza Memed, sen olmasan karnımızı nasıl doyururduk? Üstelik bir yıllık yiyeceği de yükledik.*” (MME, KAD, 44) demiş.

Padişah pirinç ve bezelyeyi bir gecede ayırmayı başaran Mirza Memed'e kırk kazan helva yemeyi ve üzerine yedi bakraç ayran içme görevi vermiş. Mirza Memed mendilinin arasından devlerin kollarını çıkarıp birbirine sürmüştü. Devler incelik kapının altından içeri girmişler, bütün helvaları yemiştir, ayranları içmişler. Mirza Memed, “*Size çok teşekkür ederim, hayatımı kurtardın.*” (MME, ÜG, 65)

Padişah, Mirza Memed'e son görev olarak kırk koyunun yağlı kuyruklarını yeme görevi vermiş. Mirza Memed'i hizmetçiler kırk çiğ oyunla birlikte bir odaya kapatmışlar. Mirza Memed sakladığı kuş tüylerini birbirine sürtüncel cins cins kuşlar odaya dolmuş. Kuşlar bütün yağları yemiştir bitirmişler. Mirza Memed, “*Size çok teşekkür ederim, hayatımı kurtardınız.*” (MME, ÜG, 66) deyince kuş padişahı, “*Biz sana teşekkür ederiz Mirza Memed! Sen bizi her zaman böyle ziyafetlere çağır, hemen geliriz.*” (MME, ÜG, 66) demiş.

Mirza Memed eşiyel birlikte atını bıraktığı çeşmenin başına gelmiş. At bıraktığı yerde Mirza Memed'i bekliyormuş. Gökyüzünde bir ateş topu görmüşler, yaklaşınca Mirza Memed gelenin ejderha olduğunu anlamış. Ejderha gelince kanatlarının arasındaki kılıçlarla kendini öldürmesini istemiş. Mirza Memed böyle bir şey yapamayacağını söyleyince ejderha onları yakmakla tehdit etmiş. İki kılıçla birlikte ejderhayı öldürmüşler, içinden genç bir delikanlı çıkmış. Genç, “*Beni büyüden kurtardınız. Sana teşekkür padişah kızı, sana teşekkür Mirza Memed. İkinize de çok teşekkürler.*” (MME, ED, 70) demiş.

Bir köylü soğuk bir kış günü odun toplamak için ormana gitmiş. Karşidan kopan çığla birlikte bir ayının inine düşmüş. Ayıyı görünce bayılmış, ayılınca bir de görsün? Ayı yalıyor yaralarını. Yaraları ağır mı ağır, kış boyu kalmış ayının yanında... Yaraları sağalmış, kendine gelip gücünü kuvvetini toplamış, bahar gelip ayı uyanmış. Köylü “*Ayı kardeş, öleceğim sırada yetiştin Hızır gibi, bana kardeş ol bari !*” (MME, AKÖ, 126) deyince ayı çok sevinmiş. Havalar ısınınca ayı köylüye

istediği zaman gidebileceğini söylemiş. Köylü, “*Bu iyiliğini unutmayacağım, ailemi çok özledim, gitmem gerek. Eğer yolun düşerse köye sen de gel bir çay içmeye!*” (MME, AKÖ, 128) demiş.

Yapılan iyiliklere iyilikle karşılık verme olarak ifade edilebilen vefa, Feyzioğlu’nun masallarında en sık bulunan ikinci sosyal değerdir. Masal kitaplarında toplamda 105 ayrı yerde vefa ile ilgili ifadeler yer almaktadır. *Şirince Şeşen* 16 değer ile vefa yönünden en zengin masal kitabıdır.

4.1.28. Yardımseverlik

Yardımseverlik, muhtaç olana elini uzatmaktır. Bu sebeple “Yardımseverliği birçok değer merkezinde yerleştirmek mümkündür. Zira yardımın makbul olanı; cömertlikle, kalp kırmadan, sevgiyle, saygıyla, vefâyla, tevazuyla, empatiyle yapılandır”(Emirhan, 2016). Yardımlaşma insan yığınlarının topluma dönüşmesini sağlayan bir değerdir.

Yapılan yardımların gösterişsiz bir şekilde yapılmasını gerektiğini düşünen Feyzioğlu, masallarında yardımsever insanların toplum tarafından saygıyla karşılandığını ifade eder. Feyzioğlu’nun masallarında bu hususla ilgili şu örnekler verilebilir:

Adapa sonsuza dek yaşamak istermiş. “*Öylesine yaşamak ki genç ve dinamik kalarak, yardımsever ve neşeli sofrası bol olarak...*” (YÇ, AD, 19)

Altın Horoz derler bir kutlu dede varmış. Görmüş geçirmiş, bilge bir kişi. Kendinden önce gelen bütün kitapları okumuş, bir derya, bilgi deryası... “*Zorda kalanlara yardım eder, yolunu şaşırırlara yol gösterirmiş.*” (PBA, HAH, 83)

Çok iyi arkadaş olan Ahmet ve Hüseyin’in genç yaşta eşleri ölmüş ve dul kalmışlar. İkisinin de birer çocuğu varmış. Kızlarda çıkan yangın sonucu Ahmet’in koyunları telef olmuş. Bunun üzerine Ahmet köyden gitmek isteyince Hüseyin, “*Sen benim aziz kardeşimsin, iş bulmak kolay mı? Üstelik çocuklar beraber büyüyor, onları nasıl ayırırsın? Benim tarlanın yarısı senin; al çapayı, başla işe. Üzme tatlı canını.*” (ŞŞ, DGS, 11) demiş.

Eski zamanlarda annesi iki yaşındayken ölen Ütekız adında güzel bir kız yaşarmış. Zengin olan atası Ütekız'ı da dağlara götürürmüş. Her sözcüğü aklında tuttuğu için komşuları kıza “*Dillidüdük*” derlermiş. “*Zaman değil mi, çabucak gelip geçmiş, Dillidüdük on beş yaşına erişmiş... O da atası gibi iyi bir avcı olmuş ama hayvanları vuran avcı değil, hayvanları avcılardan koruyan bir avcı.*” (DA, DİA, 108)

Bir zamanlar mutluluk içinde yaşayan bir karı koca varmış. Mutluluk içinde yaşarlarmış. Bu çift çocukları olmasını istiyormuş ama bir türlü çocukları olmuyormuş. Bir gün genç adam çadırın gölgesinde otururken bir dede gelmiş ve derdini sorup çadırın gölgesinde dinlenmek isteyince onu yanına oturmaya davet etmiş. Bunun üzerine dede, “*Sana yardım etmek isterdim evlat can. Umudunu yitirme! Bir kızınız olacak ama ne yazık ki başı beladan kurtulmayacak.*” (BKBİKS, G, 106) deyip gözden kaybolmuş.

Erzurum'da Büyük Ejder Dağı'nın önünde bazalt duvarlı bir ev varmış. Evi kiralayanlar birkaç gün içinde kaçarmış. Geceleri evin duvarından “*Geleyim mi?*” diye bir ses duyulmuş. Bir gün yeni evli bir çift eve taşınmaya karar vermişler. Her ne kadar evin namından bahsetseler de çift hiç korkmadan eve eşyaları yerleştirip taşınmışlar. Gece sesi duyunca korkmadıklarını söyleyip gelmesini istemişler. Duvarın içinden altın dolu bir küpün ağzı açılıp ayaklarının dibine dökülmüş. Duvardan da bir daha ses gelmemiş. Halk, “*Asıl dadaş bunlar! Korkusuz, yaman mı yaman! Evden çıkmadılar, düşenin elinden tutuyorlar...*” (HG, KE, 74) demiş.

Keloğlan köyün danalarını güdermiş. Dokuz on yaşında ya var ya yok. Ayağına hafif, iş bilir bir oğlan. Köylü onu çok severmiş. Keloğlan, kurda kuşa tek bir dana yedirmezmiş. Keloğlan bir gün rüya görmüş ama annesi rüyasını sorunca rüyasını söylememiş ve annesi de onu evden kovmuş. Yolda bir çoban nereye gittiğini sorunca olanları anlatmış. Çoban karnını doyurmuş, rüyayı Keloğlan çobana da rüyayı söylemeyince yine kovulmuş. En son rüyasını padişaha anlatmaya karar vermiş. “*O ülkenin yoksullardan yana, çocuk canlısı bir padişahı varmış.*” (KKH, KR, 56)

Bir zamanlar pinti bir adam yaşarmış. Kimseye bir lokması nasip olmamış. Karısı ise çok cömert birisiymiş. “*Fatma çocukken anadan atadan öksüz kalmış,*

Keloğlanlara sığınmış. Keloğlan'ın anası onu öz kızı gibi eğitmiş, büyütmüş... Bir abla gibi Keloğlan'a eş etmiş. İki kardeş neşe içinde büyümüşler, birbirini sevmişler." (KKH, KC, 67) Yaşı gelince annesi Fatma'yı pinti adamla evlendirmiş. Aradan çok zaman geçmeden kadın ölünce Keloğlan'ın Fatma'dan başka kimsesi kalmamış. Keloğlan ablasına yardım etmek istese de cimri adam her işi kendi yapıp ona yemek vermemiş. Herkesin saraya doğru gittiğini gören Keloğlan, padişahın yüzüğünü bulmak için saraya gitmiş. Yüzüğünü bulup padişahın huzuruna çıkmış. Padişah ne istediğini sorunca, "*Hayır, Hakan'ım ben size yardım etmek için geldim. Yüzüğünüzü bulup getirdim.*" (KKH, KC, 72) demiş.

Bir zamanlar Abbas adında bir köylü yaşarmış. Her gün işe gider, ailesine yokluk çektirmezmiş. Durmadan Allah'a dua edermiş. "*Konunun komşunun malına göz dikmez, ihtiyacı olana yardım bile edermiş.*" (AD, EA, 43)

Şehre iş aramaya gelen Balıkçioğlu padişahın kızının hiç konuşmadığını duyunca ona yardımcı olmak istemiş. Padişah kızını konuşturana padişah olmayı vaat etmiş. Balıkçioğlu padişahın huzuruna çıkınca ödül avcısı olduğunu düşünerek kızmış. Balıkçioğlu, "*Ben ödül almaya gelmedim padişahım. Bir yardımım olur mu diye denemeye geldim. İsterseniz dönebilirim.*" (AD, OH, 64) demiş.

Bir gün Elenbay atına binip dokuz oğluma bir anadan bir atadan doğma dokuz kız bulacağım diyerek yola çıkmış. Günlerce yol gittikten sonra Oruskan Han'ın kentine varmış. Atını doğru Oruskan Bey'in evine sürmüş. Elenbay'ı güzelce ağırlamışlar. Oruskan avdan döndükten sonra Elenbay ile sohbet etmiş. Sohbetin sonunda Elenbay, Oruskan'ın dokuz kızını oğullarına istemiş. Oruskan başlık olarak gerçekleşmesi zor isteklerde bulunmuş. Elenbay, durumu oğullarına anlattığında Töştük Bey, korkulacak bir şey olmadığını söylemiş. Töştük Bey'in söylediklerini yapınca Oruskan'ın istekleri gerçekleşmiş. Bunun üzerine "*Elenbay, büyük bir toy kurdu, açları doyurdu, yoksulları giydirdi, beylere görülmemiş ziyafet sundu... Çocukları sevindirdi.*" (DE, TBKH, 19)

Çok eski zamanların birinde bir adam yaşarmış. "*Yapayalnız bir adam; kimi kimsesi yok... Saçı sakalına karışmış, kendi halinde, herkesin iyiliğinde...*" (KKA, ODD, 68)

Güvercin kız yeni bir halı dokumuş, Çilbik halıyı pazara götürüp satarken Hakan halıyı görmüş. Hakan Çilbik'e halıyı nereden bulunca bütün yaşadıklarını anlatmış. Hakan vezire halıyı almasını ve bu adamın böyle kültürlü bir kadınla nasıl evlendiğini araştırmasını istemiş. Çilbik eve gelip olanları anlatınca Güvercin kız sırlarını anlattığı için Çilbik'e kızmış. Çilbik, *“Ama bu Hakan başkasına benzemez. Hiçbir zaman bir kötülüğü görülmedi ki... Bizi savaşıtlardan, kırımlardan korudu. İnsanların ayağına gitti, hal hatır sordu, derdine ortak oldu.”* (CÇ, ÇGA, 70) demiş.

Baba oğullarına neler yaptıklarını sorunca, *“Bak yine yaşadık baba! Bu köylüler alıp bizi kurtardılar. Bize dal verip dayanak oldular...”* (CÇ, S, 117) demişler.

Tahmas ile Lokman Hekim Şahmeran'ın mağarasına gelmişler. Şahmeran misafirlerini dostça karşılamış. Şahmeran kendini öldürmek için gelen Lokman Hekim'e, *“Beni öldürmenize gerek yok. İşte bu tasın içinde padişahınızı iyileştirecek ilaç var. Bu defterde de hangi hastalığa hangi bitki kökünün ilaç olduğu yazılıdır. Bu yüzden yer altında yaşarsınız, bitki köklerinin hangi hastalığı iyileştirdiğini anlarız. Alın, bizi rahat bırakın!”* (LHÇ, TLH, 17) demiş.

Günlerden bir gün Yakup adında bir adam pazardan dönerken tozanak girdabının içinde yuvarlanmış ve gözü kör olmuş. Ne yapsa bir çare bulamamış. Yanına oğlu Sevdekar'ı alıp köy hekiminin yanına gitmiş. Yaşlı nine derdinin çaresinin Aladağlardaki Aras ırmağının içinde yaşayan balıklar hakanının yağını gözüne sürersen gözlerin açılır, demiş. Bir balıkçı ile birlikte Sevdekar balığı tutmak için ırmağa gitmişler. Bir türlü balığı tutamamışlar. Eve geri dönünce babası evden kovmuş. Sevdekar aynı körfeze gelmiş, kıyıya oturmuş. Dalgalar bir adamı kıyıya çıkarmış. *“Adam perişandı. Sevdekar onu sofrasına davet etti. Birlikte yemek yediler, adam kendine geldi ve adını söyledi.”* (LHÇ, BHS, 32)

Badi okul zamanı gelince çantasını alıp okula gitmiş. Arkadaşları, Badi ile yine öğretmen gelinceye kadar dalga geçmişler. Badi sırada otururken Bidi cebinden çıkmış. Fareyi gören arkadaşları yine dalga geçmişler, farelerin hepsinin zehirleneceğini söylemişler. Badi tarlaların zehirleneceğini öğrenince Bidi ile zehiri alıp Badi'nin tarlasına gitmiş, durumu farelere anlatmışlar. Tartışmışlar, bir karara varmışlar. Her fare, bir tarlaya haber götürmüş. Sonunda tüm fareler toplanıp bu

tarlaya göç etmişler. Toprağı delerek kendilerine yeni bir yuva yapmışlar. Herkes tarlasını zehirlemiş, sadece Badi'nin tarlası zehirlenmemiş. Ekinler baş verince bir çekirge sürüsü gelmiş ve bütün ekinleri yemişler, fareler Badi'nin ekinlerini korumuşlar. Badi'nin arkadaşları yardım isteyince Badi, “*Bidicik yazık bunlara, gidip başakları toplayalım.*” (LHC, ÇF, 71) Fareler bu duruma karşı çıkmış, herkesin kendisinin toplamasını istemişler. Kimse başakları bulamamış. Bunun üzerine Badi, “*Bakın aç kalacaklar Bidi, haydi lütfen!*” (LHC, ÇF, 72) Badi'yi kıramayan fareler hep bir araya gelip taneleri toplamışlar.

Selahaddin Eyyübi ile veziri kimin daha iyiliksever olduğu konusunda tartışıyorlarmış. Vezir varlıklı olanların, Eyyübi ise iyiliksever bir kalbi olanların daha iyiliksever olduğunu savunuyormuş. Selahaddin Eyyübi veziri sınamak için kıyafet değiştirerek evine gitmiş. Vezirden yardım isteyince dilenci kılıklı adamı kovmuş, adam ısrar edince “*Sabrı tükenen vezir bir sopa kapıp dervişin kafasına çalmış. Selahaddin Eyyübi'nin kafası yarılmış. Kendini sürükleyerek oradan zor ayrılmış.*” (SEAK, KDİO, 15) Biraz gittikten sonra sofrada duru bir çorba olan yoksul evin kapısını çalmış. Kapıyı açan yaşlı kadına misafir kabul edip etmeyeceğini sorunca kadın, “*Tabii evlat. Yerimiz biraz dardır ama olsun, sana da yeter bize de. Buyur içeriye!*” (SEOK, KDİO, 15) demiş. “*Yaşlı kadın dervişin ayaklarını çıkarmaya yardım etmiş. Rahat edeceği bir yer açıp kafasındaki kanı temizlemiş.*” (SEAK, KDİO, 16)

Ceyhun arkadaşlarıyla ticaret yapmaya karar vermiş. Annesinden baba yadigârı altınları istemiş. Sabah Ceyhun ve arkadaşları mal almışlar, araba kiralamışlar. Arkadaşlar yedi yol ayrımına varınca rehber olarak yaşlı bir adam varmış. Arkadaşlar rehber yaşlı olunca geri dönmüşler. Üç gün üst üste aynı yaşlı adam olunca sonunda Ceyhun neden her gün karşıma çıkıyorsun babalık, demiş. Yaşlı adam yolları çok iyi bildiğini söylemiş. Ceyhun ve arkadaşları yaşlı adamın rehberliğinde yola çıkmış, yol ikiye ayrılıyormuş. Biri güvenilir ama uzun, diğeri kısa ama tehlikeliymiş. Yaşlı adam kendine güvense de sadece Ceyhun onunla kestirmeden gelmiş, arkadaşları güvenli yolu tercih etmiş. Ceyhun ve yaşlı adam kestirme yolu tercih etmiş. Ceyhun'un karşısına bir ayı çıkmış, yaşlı adam ayıyla güzel dille konuşarak onu yoldan çekmiş. Biraz daha yol aldıktan sonra haramiler yurduna gelmişler. Yaşlı adam haramileri de teker teker bağlamış, yolun sonunda

şehre varmışlar. Malları satıp çok para kazanmışlar. Ceyhun yaşlı adama, “*Yardımın için teşekkür ederim dede!*” (AY, CY, 52) demiş.

Padişah kızı iyileşsin diye yaşlı kadının aklına uyararak bir kervansaray yaptırmış. Herkes gelip istediğinden yiyip içiyor, istediği gibi konuşuyormuş. Bir gün bir Çingene ile oğlu çıkıp gelmiş. Kadın sürekli konuşurken çocuk bir şey demeye çalışıyormuş. Durumu fark eden padişah kızı herkesi susturup çocuğu dinlemeye başlamış. Çocuk derede bir sandık, üzerinde de iki kırmızı bir beyaz güvercin olduğunu söylemiş. Kız hemen yerinden kalkıp oğlanla birlikte sandığı aramaya koyulmuşlar. Dere boyu giderken sandığı bulmuşlar, üzerinde “Oku!” yazıyormuş. Sandığın içinde bir kitap varmış. Kitapta, “*Seni çok sevdim, seni öylesine sevdim ki senin için canımı verirdim. Tam sana ulaşacağım sırada perilerin eline geçtim. Beni büyüleyip güvercin kılığına soktular. Seni çok özliyorum. Eğer beni kurtarmak istersen bu kitabı oku. Orada masallar, öyküler, yaşam hikâyeleri var. Onların arasında ipuçları bulacaksın. En karmaşık yolları birbirine bağlayıp kendine geçit açacaksın. Beni kurtaracaksın.*” (AKA, SPK, 19) yazıyormuş.

Bir zamanlar bir karı koca yaşarmış. Onların bir türlü çocukları olmazmış. Gece gündüz Tanrı’dan bir çocuk isterlermiş. Allah onlar güzel bir keçi vermiş. Bir gün keçi ırmak kıyısında yıkanırken derisini çıkarmış, bir genç onu görmüş, genç kıza âşık olmuş. Genç annesine gidip komşunun kızını kendisine istemesini söylemiş. Kadın komşularında kız olmadığını bilse de istemeye gitmiş. Onlar da kızları olmadığını, sadece keçileri olduğunu söylemiş. Genç keçiyi istediğini söyleyince annesi de istemese de keçiyi gelin olarak almak zorunda kalmış. Eve gelince kadın börek yapmaya başlamış. Keçi yardım etmek için yanına sokulunca oklavayla kovalamış. Keçi üzüntüyle çekilmiş kenara. Uzaktan bakmış, “*Kadının işi yalnız yapmasına gönüllü dayanamamış. Kadın ocak yakarken o da ateş getirmiş.*” (AKA, KEK, 31)

Bir zamanlar “*iyi yürekli bir karı koca varmış: cömert, yardımsever, insan canlısı... Yemez yedirir, içmez içirirlermiş. Evleri dolu gelen giden, yiyen içen haddi hesabı yok.*” (AKA, AKA, 65) Bir gün bunlar yoksul düşmüş, kimse ziyaretlerine gelmiyormuş. Ramazan’da herkes birbirini davet ediyormuş ama yoksul aileyi kimse çağırılmamış. Bu duruma çok üzülen koca, “*Bir akşamlık yapmak, herkesi sofraya*

çağırarak isterdim. Sen de tuzludan ballıya, etliden yağlıya yapardın ah ah!..” (AKA, AKA, 65) derken kapı çalınmış yaşlı bir dede, *“Alın ey güzel insanlar. Alın ve istediğiniz kadar konuk çağırın. Bu size de yeter, sizden sonra gelenlere de.”* (AKA, AKA, 66) demiş. Komşularını hemen iftara çağırılmışlar. Komşularından biri kabağı evine giderken çalmış.

Koşer oğullarını etrafını toplayıp ne istediklerini sormuş. Büyük oğlan çiftçi olmayı, ortanca oğlan hayvancılıkla uğraşmayı istemiş. Küçük oğlan Aldar Köse, *“Ben şarkı söylemeyi sevdim baba can. Gülmeyi güldürmeyi sevdim. Türküler söylemeliyim dur durak bilmeyen, gülmeceler, özlü sözler düzmeliyim, insanlar yaşamı zevk haline getirmeli... Gitmeliyim baba can, bu avuldan bu köyden gitmeliyim... Görülmemiş köylere, steplere... Dünya önümde açılmalı. Kervan yollarında yürümeli, kervansaraylarda gecelemliyim. Pazarlar, bayramlar, törenler beni beklemeli... Yoksul çadırlarında yatıp han saraylarını görmeliyim. Dolandırıcıları dolandırmalı, kandırılan insanlara yardımcı olmalıyım. Zorbalara acı, zayıflara sevinç vermeliyim baba can...”* (BT, AKYÇ, 27) demiş. Aldar Köse ailesiyle vedalaşıp sabah er vakit yola koyulmuş.

Bir zamanlar Cantay ile Güntay adında iki kardeş yaşamış. Cantay dünya güzeli bir kızmış ama dilsizmiş, sadece serçesiyle sohbet edebiliyormuş. Ağabeyi çok üzülür, her istediğini yerine getirir, onu çok severmiş... Günün birinde Güntay evlenmiş. Karısına nasıl sevgi göstermişse Cantay’a da öyle. Karısın ne almışsa Cantay’a da almış. Düğüne derneğe birlikte gitmişler. Karısı Cantay’ı kıskanmaya başlamış, ona tuzaklar kurmuş. Bir gün Güntay’ın bir kızı olmuş, aynı Cantay’a benziyormuş. Karısı Cantay’ı o kadar kıskanıyormuş ki kızını cadı bir akrabasının kaçırıp kocasına Cantay’ın kızını haramilere verdiğini söylemiş. Adam kardeşini ormana bırakmış. Cantay ormanda karnını ballıbabalarla doyururken serçeyi görmüş. Cantay sevinçle doğrulmuş, onu tutup koynuna koymak istemiş. Serçe hemen uçup kıza yol göstermiş, bir saraya varmışlar. Saraya varınca serçe yakışıklı bir adama dönüşmüş. Kız kim olduğunu sorunca genç adam, *“Ben Büyülü Şehzade. Haksızlığa uğrayanları buraya getiriyorum. Onları kötülerin şerrinden emin tutuyorum.”* (PHSSB, DKB, 25) demiş. Bir gün sonra uşaklar Büyülü Şehzade’ye bir avcının yolunu kaybettiğini söylemişler. Cantay kardeşini hemen tanımış ve uşaklara, *“Ona*

çok iyi hürmet din, yatırıp dinlendirin. Yarın yol gösterin...” (PHSSB, DKB, 27) demiş.

Bir zamanlar bir ana ile üç oğlu yaşarmış. Çocuklar ergenlik çağı gelince artık başka diyarlara gitmek istediklerini söylemişler. Anneleri ne kadar uğraştıysa kardeşleri vazgeçirememiş. Yolda bir kutlu dedeyle karşılaşan çocukların istekleri gerçek olmuş. Büyüğün sürüleri, ortancanın bir değirmeni, küçük kardeş ise evlenmiş. Kutlu dede yıllar sonra büyük ve ortanca oğlanı ziyaret etmiş. Kardeşler dedeyi dilenci zannedip kovmuşlar. Değirmen ve sürüler ortadan kaybolmuş. Küçük kardeş İvançu'nun evine gelmiş. Yaşlı adamın halini gören gelin hemen içeri almış, İvançu'yu çağırılmış. İvançu karısına, *“Bizim bir ot kökü vardı, her derde ilaçtı. Onu hemen getir, dedeye verelim, çabucak iyileştirelim.”* (PHSSB, ÜKS, 71) demiş. Dede iyileşince hayır dua edip evden çıkmış.

Bir zamanlar ak sakallı, geniş alınlı çekik gözlü bir Şaman Dede yaşarmış. Bu dede *“Güler yüzlü, darda kalanlara yardım eden, herkesi seven... Neşeli insanlara sipsi çalar, sevinçlerine sevinç katarmış. Kimsesiz çocukları yedirir, içirir, hayvanları korumaya almış.”* (PHSSB, ŞDO, 74) Bir gün oğlu ava gitmek istediğini söylemiş. Dede beraber gitmek şartıyla bu isteği kabul etmiş. Uzun bir yolculuktan sonra yalçın kayalıkların, şırl şırl derelerin yanına çadırı kurmuşlar. Dede gece çok kötü rüyalar görmüş. Oğlu bir ceylana yay germişken oğluna avcılığın kendilerine göre olmadığını söylemiş. Tam o sırada ok Şaman Dede'nin göğsünü delmiş. Oğlunun feryadını duyan Dede, *“Üzülme ben ölmeyeceğim. Mezarımı bu dağın başına kaz. Elbiselerimi sen giyin, halkımızın arasına katıl, onlara yardım et. Her yıl bu yere gel, görüşelim.”* (PHSSB, ŞDO, 77) demiş.

Feyzioğlu'na göre ihtiyaç sahibine yardım etmek çok değerli bir davranıştır. Ancak bu davranışı daha değerli kılan hep birlikte yapılması ve bunun ortak anlayışa dönüştürülmesidir. Feyzioğlu'nun şu masalları bu durumu ifade eder:

Yaşar Şeremet köylüye, *“Bu gece ninem sizlere ömür, vefat etti. Hocam biraz Kuran okusun, ben de çok parasız bulunmuş oldum, karşı köydeki Kamber amcadan kefen parası almaya gideyim”* deyince köylü, *“Yaşar'ı komşu köye nasıl yollarız? Bu ihtiyacı biz karşılayalım.”* (YHK, BSÖŞ, 78) demişler ve herkes cebindeki parayı toplayıp Yaşar Şeremet'e vermiş.

Balıktan bıkan Nogay İdil kıyısına soğan ekmiş. Bir ses duyan Nogay arkasına bakınca şeytanı görmüş. Nogay, şeytana nereye gittiğini sorunca, “*Senin yanına geldim. Baktım soğan ekiyorsun, tek başına yoruluyorsun. Yardım edeyim sana, beni de ortak et soğana!*” (ŞAŞB, NŞ, 24) demiş.

Bir zamanlar çocukları olmayan yaşlı bir karı koca yaşarmış. Bir gün dua etmişler, çocuk istemişler. O gece duaları kabul olmuş ve kadın bir kap dolusu küçük çocuklar doğurmuş. Adam sinirlenip çocukları bir kaba doldurup dama fırlatmış. Çocuklardan sadece bir tanesi takla atıp kitabın arasına girmiş, diğerleri ise ölmüş. Kadın adama çok kızmış ama kızgınlığı çabuk geçmiş. Öküzleri koşup ekin ekmeye gidince kadın kocası için güzel sözler söylemiş. Kadın ev işlerini yaparken “*Çocuklarımın biri kalsaydı, bana yardım ederdi.*” (ŞAŞB, K, 66) diye söylenirken kitabın arasından bir ses “*Ben buradayım ece can!*” demiş. Kadın sadece onun kalıcı olduğunu söyleyince Kalıcı, “*Ne güzel ad koydun bana, ne güzel ana can. Kalıcı olsun benim adım, sana hep yardımcı olacağım.*” (ŞAŞB, K, 68) demiş.

Ütekız Altınses’i ararken İdil kıyısına gelmiş. İki balıkçının Altınkanat için kavga ettiklerini görmüş. Cebindeki altınları birer birer balıkçılara verip Altınkanat’ı kurtarmışlar. Altınkanat teşekkür edip Ütekız’ı Altınses’in yanına götürmüştü. Altınses isteğini yerine getirmek için Ütekız’dan iki sırrını çözmesini istemiş. Altınses babasının verdiği sihirli inci kolyenin kırıldığını ve hiçbir inciye bulamadığını söyleyince Ütekız, “*Bir deneyelim, belki inci ve elmaslarını buluruz.*” (DA, ÜY, 120) demiş.

Eski zamanlarda bir şehzade dünyaya gelmiş. On yaşına gelmeden annesi ölmüş. Babası yeniden evlenmiş. Üvey annesi şehzadeye kötü davranıyormuş. Padişahın aklına girip şehzadeye çobanlık yaptırmış. Üvey anne artık şehzadenin eğitim görmesi gerektiğini söyleyince padişah oğluna çobanlığı bıraktırmış. Tam da o günlerde üvey anne bir kardeş dünyaya getirmiş. Baba sevinç içinde bayram ilan etmiş. Yedi gün yedi gece toy düğün. Bütün halk sarayı doldurmuş... Şehzade tayının yanına gidince ağladığını görmüş ve neden ağladığını sormuş. Tay, “*Üvey anan senin çorbana zehir kattı. Seni öldürmek, kendi oğlunu padişah yapmak istiyor.*” (BKBİKS, ŞÜA, 46) der. Şehzade eve gitmiş ama çorbaların yerine karnını çöreklerle doyurmuş. Bir gün sonra tayı, “*Üvey anan sofranın önüne bir kuyu*

kazdırdı. İçine üç mızrak diktirdi. Üstüne keçe çektirdi. Sofraya yaklaştığın an kuyuya düşeceksin. Mızraklar bedenini delik deşik edecek. Sen ölürsen ben ne yaparım?” (BKBİKS, ŞÜA, 47) demiş.

Bir zamanlar üç yaşında babadan öksüz, beş yaşında babadan yetim kalan bir çocuk yaşarmış. Çocuk ailesini kaybedince tamamen sefil bir hayat sürmeye başlamış. Nasıl daha iyi yaşayabileceğini düşünürken uyuyakalmış. Rüyasında annesinin ölmediğini görmüş. Öksüz Oğul yola çıkıp annesini aramaya başlamış. Karşısına çıkan ırmağa atlayıp karşıya geçmeye çalışmış. Boğulmak üzereyken balıkçılar kurtarmış. Balıkçı, *“Bu ne haldir Öksüz Oğul? Suyla hiç oyun olur mu? Bekleseydin, biz gelirdik...”* (ÖO, ÖO, 19) demiş.

Köten Bey dışarı çıkınca karın üzerinde bir çocuğun ayak iziyle yanında bir damla kanın olduğunu görmüş. İzleri takip ederek omzunda bir kılıç olan ve kılıcın tenine değdiği yerden kan akan çocuğu bulmuş. Çocuğa adını sorunca adının olmadığını öğrenmiş. Çocuk adını almak için yola çıktığını ifade etmiş. Köten Bey çocuğa gideceği yere bırakmayı teklif edince çocuk, kendisinin gitmesi gerektiğini söylemiş. Köten Bey, *“Peki, senin bu kararlılığın hoşuma gitti ama al şu abama sarın, ayaklarına da dikkat et.”* (ÖO, AOC, 57) diyerek çocuğu yolcu etmiş.

Bir gün padişah veziriyle sefere giderken yerde bir tespih görmüş. Vezir hemen eğilip yerden tespihi almış. Padişah tespihi önce kendisinin gördüğünü söylese de veziri ikna edememiş. Vezir, tespihin başlarından geçen en ilginç anıyı anlatanın olmasını isteyince padişah kabul etmiş. Padişah anlatmaya başlamış: *“Doru atımın zayıfladığını görünce seyise sordum. O da gece gündüz at bindiğiniz için oldu, dedi. Ama ben ata binmemiştim. Gece karımın benim kıyafetlerimi giyip atımla uzaklara gittiğini gördüm. Onu takip ettim, çok kızmışım. Onları öldürmek için kılıcımı çektim rakibim daha atik davrandı. Beni kamçılایınca küçük bir köpeğe dönüştüm. Bir zincirle direğe bağladılar. Üç yıl direkte kaldım bir oğulları oldu. Çocuk bir gün beni serbest bıraktı. Çocuk zinciri açınca kentime geldim. “Bir kasap dükkânının önüne geldim, kasap önüme et parçaları kemik döktü, yedim. Kasabın elini ayağını yaladım, kasabın hoşuna gitti. Akşam alıp beni eve götürdü.”* (DE, TKO, 113) demiş. Daha sonra vezir hikâyesini anlatmaya başlamış: Vezir bir adamın *‘Otuz dokuz gün sefa, bir gün cefa’* diye adam aradığını duydum. Hemen adamın

yanına gittim. Gerçekten otuz dokuz gün boyunca bana en iyi şekilde davrandı. Son gün katırlara binip kuş uçmaz kervan geçmez bir yere vardık. Bir kuyuya girdim. İçerideki hazineden heybeleri doldurdum. Adam beni çıkarmadı. Kuyunun ağzını taşla kapattı. Her tarafta kemik vardı. Sonra bir hırıltı duydum, sesi takip ettim. Kemik kemiren hayvanı takip ettim. Küçük deliği kemikle genişlettim. Bir çoban koyunlarını otlatıyordu. “Çoban, beyinin yemek artıklarıyla karnını doyuruyormuş. Çoban beye koyunları teslim etti. Çoban heybelerimizi altın elmasla doldurdu. Çekip çıkardım onu, ikimiz de zengin olduk. İnsanlara yardım edip iş yeri açtık.” (DE, TKO, 119)

Keloğlan Kartal Abi’yi kurtarmak için sabah erkenden tekrar hayvanat bahçesine gitmiş. “Keloğlan papağanın yanına gidip Kartal Abi’yi kurtarmak için planını papağana anlatmış. İş birliği yapacak hayvanları dolaşmışlar.” (KKA, BÜ, 110)

İristu, Ak Kağan’ın yardımcılarının verdiği görevi yapmaya başlamış. Bir sürüyü Altay’a sürmüş. Ama kimse İristu’ya ne doycak ekmek ne de içini ısıtacak yemek vermemiş, soğuk kış günlerinde donmuş, bahar yağmurunda ıslanmış. Pabuçları vıcık vıcık... Güneşte ise pabuçlar kupkuru olup ayağını sıkmış. Giysisi kir içinde, gömlek sırtına yapışmış... Gözlerinden yaş, dudaklarından kederli şarkılar dökülmeye başlamış. İristu bir gün sedir ağacının altında uyurken hayvanlar her bir yana dağılmış, ayılar ve kurtlar hayvanların peşinde koşuyormuş. “Şaman dede yetişip yardıma gelmiş. Ayılar ile kurtları büyüleyip hepsinin ağzını bağlamış. Yavaşça İristu’nun yanına varmış.” (İAK, BT, 20) Başından geçenleri İristu Şaman dedeye anlatınca, “Ah benim oğulcuğum, ah! Seni çok yormuşlar. Bundan sonra istediğin an ‘bib’ de hayvanlar yatıp kalacaklar. Sen de yatar dinlenirsin. Otlatmak istersen ‘taptaylan!’ de kalkacaklar.” (İAK, BT, 21) demiş.

Bey, Cüce Todur’u babasından istemiş ama babası Tordur’u vermeyince yaşlı adamı kamçılıatıp Todur’u derin cebine atmış. Todur, cebi ağzıyla ıslatıp dişiyile kesmiş. Otların arasında yuvarlanırken sivri dişli kurdu görmüş. Ondan bir türlü kaçamamış. Kurt Todur’u hemen midesine indirmiş. Kurt koşmaya başlayınca nereye gittiği merak den Todur yukarı doğru çıkmaya başlamış. Çobana “Hey çoban dayı

dikkat! Kurt geldi sana, köpekleri bıraksana!” (DP, CTBG, 62) demiş. Kurdu köpekler parçalamış, koyunlar sağ kalmış.

Kışın yaklaştığı bir vakitte Cırtlan dışarıda dolaşırken ormanda yangın çıktığını görmüş. Hemen ne olup bittiğini anlamak için yangının olduğu yere koşmuş. Tam kaçacakken yardım isteyen birini duymuş. Her yana bakmış ama kimseyi görememiş. En sonunda senin bir kutunun içinden geldiğini anlamış. Kutuyu aldığı gibi yangından uzaklaşmış. Yılan kutunun hemen içinden çıkıp Cırtlan'ın boynuna sarılmış. Yılanı onu yangının içinden kurtardığını, insaf etmesini söylese de yılan, *“İyilik etmeseydin. Beni alevlerin içinde bıraksaydın. Şimdi son nefesini vereceksin!”* (YDB, CY, 74) demiş.

Fazıl yüzünden düşen bin parça yola çıkmış. Yol ırmak kıyısından geçiyormuş. Irmak kıyısında dokuz on yaşlarında bir grup çocuk hem hindileri güdüyor hem de oynuyorlarmış. Çocuklar oynarken karpuz yiyip kabuğunu yere atmışlar. Fazıl kabuklardan birine basıp küfredince çocuklardan biri, yanlışlıkla olduğunu söylemiş. Fazıl durumu çocuklara anlatınca karpuz kabuğundan oyuncak yapan çocuk, beyin yanına gelmek istediğini söylemiş. Fazıl çocuğa başımı belaya sokma deyince çocuk, *“Başın zaten belada amca! Asacaklar seni! Bundan daha büyük bir bela var mı? Bırak geleyim, belki sana yardımım olur.”* (HOB, KAKH, 23) demiş.

Çocuklar sıcak havada oynuyorlarmış. Ağaçların gölgesi bile çok sıcakmış. Ebuliz su getirmeye tek gitmek istemiş, arkadaşı Delal, Ebuliz'i yalnız bırakmamış. Kuyunun başında su az çıktığı için kavga başlamış. Delal'ın ablası suyunu doldurmuş. Çocuklara, *“Siz uzak durun! Sıraya mıraya girmeyin. Ben su alıp sıramı savdım.”* (HOB, SKBK, 62) deyip suyun yarısını çocukların testisine boşaltmış.

Selahaddin Eyyübi'nin yanında çalışkan bir vezir varmış. Bir gün ailesinden onu çok özlediklerine dair bir mektup almış. Vezir sultana durumu anlatmış, sultan kazandığı bütün serveti bırakmak şartıyla gitmekte özgür olduğunu söylemiş. Vezir yoksul bir şekilde köye dönerse sıkıntı yaşayacağını düşünürken küçük bir kız, *“Neden bu kadar üzgünsün amca? Söyle derdini bana derdini, belki bulurum dermanını.”* (SEAK, AKKI, 25) demiş.

Ayıkulak ile annesi ayıdan kaçıp bir köye varmışlar. Köyün içinde bir köylüye yardıma ihtiyaçları olduğunu söyleyince, “*Köylü hemen onları içeri almış, karısı sofrayı kurmuş, karınlarını doyurup gönüllerini hoş tutmuş.*” (AY, SBA, 15)

Bir zamanlar yeryüzünde Hanoğlu adında bir adam yaşarmış. Hanoğlu'nun tüyleri pırıl pırıl mavi bir atı varmış, bu atı geçen hiçbir at yokmuş. Bir gün Hanoğlu kendini at yarışında geçecek kişiyle kız kardeşini evlendireceğini her yana duyurmuş. Alper adında bir genç Hanoğlu'nun kız kardeşini seviyormuş. Alper bu haberi duyunca çok tedirgin olmuş. Yoksul ama dürüst, eski elbiseli ama temiz giyinen, yakışıklı bir gençmiş. Alper derin derin düşünürken kız kardeşi sevgiyle yaklaşmış. “*Ne oldu kardeşcan? Niçin böyle düşüncelere dalıp gitmişsin? Söyle çare bulayım, söyle kurban olayım...*” (AY, MY, 72) demiş. Alper kız kardeşine Hanoğlu'nun atını geçmesi için Çil Madyan'ı bulmasını ve onunla yarışmasını istemiş. Hanoğlu, kız kardeşini vermemek için Şahmeran'ın hazinesini getirmesini istemiş. Hanoğlu son olarak Alper'den dev anasının yanındaki bohçayı istemiş. Alper durumu kız kardeşine anlatınca kız, “*Düşündüğün şeye bak kardeşcan! Ninem ne demişti? ‘Başınız dara düşerse anlattığım öyküler, bu masallar size yardım edebilir.’*” (AY, ADÜ, 85) demiş.

Bir köylü soğuk bir kış günü odun toplamak için ormana gitmiş. Karşıdan kopan çığla birlikte bir ayının inine düşmüş. Ayıyı görünce bayılmış, ayılınca “*Bir de görsün? Ayı yalıyor yaralarını. Belememiş ne desin!.. Yaraları ağır mı ağır, kış boyu kalmış ayının yanında... Yaraları sağalmış, kendine gelip gücünü kuvvetini toplamış, bahar gelip ayı uyanmış.*” (MME, AKÖ, 126)

Bir gün bir karga bağlarda dolanıp dururken ayağına diken batmış. Karga doğruca fırıncının yanına gitmiş. Fırıncıdan dikenini çıkarmasını istemiş. “*Fırıncı kargaya acımış, işini bırakıp dikenini çıkarmış.*” (AKA, TOK, 21)

Kabak elden gidince karı koca eli böğründe kalmış. Kadın kocasına neden böyle bir olayın başına geldiğini sorarken kapı çalınmış. Kutlu dede, “*Alın ey güzel insanlar. Alın istediğiniz her şeye ulaşın. Bu eşek size de yeter sizden sonrakilere de!*” (AKA, TET, 72) demiş

Bir zamanlar kısa kuyruk keçi ve uzun kuyruk koyun bir arada yaşıyormuş. Keçi iki yavru dünyaya getirmiş: Title ve Bitle. Yavrular çimenlerde birlikte oynuyormuş. Keçi koyuna kışın yaklaştığını söylemiş ama koyunun umurunda olmamış diyerek melemiş. Keçi kışa hazırlık yapmaları gerektiğini söyleyince koyun keçiye hiç kulak asmamış. Keçi, “*Etme eyleme koyun kardeş. Kuyruğun yağlıdır, seni umutlandırır; ama kötünün kötüsü vardır...*” (TB, TB, 50) demiş. Kış gelmiş, her yeri buz kaplamış. Koyun ancak birkaç gün dayanabilmiş, keçinin yanına gelmiş, yalvarmış. Yavrular, “*Aç ana, kapıyı aç, yazık kapıda kalacak, soğuktan donacak.*” (TB, TB, 52) demişler.

Feyzioğlu, bir kişi veya varlığa yardım etmek için onu tanımanın gerekli olmadığına inanır. Masallarında yardım edilen bazen bir yolcu olurken bazen de yaralı bir hayvan olabilir. Feyzioğlu’nun şu masalları bu konuya örnek gösterilebilir:

Küçük bir kız dünyaya gelmiş. Dört kutlu dede kız için sırayla dua etmişler, “*Bu kız güldükçe yanaklarında güller açsın. Ağladıkça gözlerinden inciler saçılsın. Yürüdüğü zaman arkasından yeşil çimenler çıksın...*” Dilsu ağlayınca gözlerinden düşen incileri almak için halası Dilsu’yu kaçırmış. Boynundaki yazıyı okumuş, dördüncü dedeye yardıma ihtiyacı olduğunu söyleyince dede, “*Ben sana yardım edeceğim ama dediğimi yaparsan.*” (MME, ÜG, 66) demiş.

Pürüş Batur, han kızına âşık olmuş. Han ondan tsus balığının kılçıklarını getirmesini istemiş. Pürüş Batur balığı bulmak için yola çıkmış. Mağarada yaşayan bilge apak sakallı dedeye, “*Günün güzel geçsin ey kutlu dede! Sana geldim belki yardım edersin.*” (PBA, PB, 26) demiş. O da sihirli balığı nerede bulabileceğini Pürüş Batur’a söylemiş.

Alican yaşlı dedeyi dinlemiş ve ona, “*Seni götüreyim dede, nereye istiyorsan seni oraya götüreyim. İstersen benimle gel, bir ata gibi bakarım.*” (MÇ, AÖT, 78) demiş.

Şirince Şeşen bir küp altını genç damadına vermiş. O da fidan almak için yola koyulmuş. Damat yolda giderken bey sarayına götürülen ayakları birbirine bağlı, eziyet çeken kuşları görünce kervancıbaşına, “*Sana bir küp dolusu altın ödesem bunları serbest bırakır mısın?*” (ŞŞ, GDK, 27) demiş. Kervancıbaşı altınları görünce

kuşları serbest bırakmış. Genç damat yolda giderken hata yaptığını düşünüp ağlamaya başlamış. Uykusunda rengârenk bir kuş göğsüne konup şarkı söylemiş, “İçindeki kederi unut/ Başını göklere tut, kalbin hep iyilik için çarpsın/ Niçin melül melül ağlarsın?” (ŞŞ, GDK, 29)

Altın Kız cadının eline nasıl düştüğünü Sersembay’a anlatmaya başlamış, “Arkadaşlarım gelince çıkıp çayıra gittik, çiçek topladım. Bir de baktım herkes dağılmış, yalnız kalmışım... Korktum. O anda yaşlı bir nine çıktı karşıma. Bir deri, bir kemik, zayıf, ince. Eğri büğrü bir sopaya dayanarak zor duruyor. ‘Ay ay bu ne kadar güzel bir kız. Sen nerede oturuyorsun?’ diye sordu ben de söyledim. ‘Çok susadı, gidelim bana bir tas su ver.’ dedi. Gittik, hiçbir kötülük sezmedim. Su verdim içti.” (ŞŞ, ALKM, 118)

Bir yolcu yolda giderken elinde bir at kuyruğu ile ağlayan bir çiftçiye rastlamış. Atını kurtların yediğini öğrenince yolcu ona bir at bulacağını söylemiş. Beyin çiftliğinde bir tilki yuvasına atın kuyruğunu sokmuşlar. Beyi atın hazineyi bulmak için tilki yuvasına girdiğine inandırmışlar. Bey hazineyi almak için atını yolcuya vermiş. Yolcu çiftçiye, “Al atını, sil gözyaşını! Sakın kimseye kaptırma bu atını!” (ŞAŞB, YAK, 116) demiş.

Palamudu kağana yedirip kendi Altinses’i yiyen Dillidüdük sarayda beklerken kağan, avdan sinirli bir şekilde dönüp Dillidüdük’ü kamçulamaya başlamış. Bunun üzerine cadı Altinses adlı kızı getirmesi karşılığında affetmesini tavsiye etmiş. Dillidüdük Altinses’i aramaya gitmiş. “Bir ağacın dibinde bir yangın görmüş. Karıncalar kaçışıyor, alevden kurtulamıyorlarmış. Şalını çıkarıp yangını söndürmüş, yoluna devam etmiş.” (DA, ÜY, 114) Ütekız yoluna devam ederken bir çınarın gölgesinde oturmuş. “Yanında iki civıltı duymuş. Bir de ne görsün? İki saksığan yavrusu yuvadan düşmüş. Bir porsuk dolana yalana onları yemek istiyormuş. Hemen saksığanın yavrularını çıkarıp yuvaya koymuş.” (DA, ÜY, 115)

Keloğlan Oh’un yasakladığı kırkıncı odaya girip Oh’un kızını kurtarmış. “Keloğlan kızın koluna girmiş, yavaşça odadan çıkmışlar.” (KKA, KOM, 21)

İristu, kağanın konuşamayan kızına yardımcı olmak için dağlara çıkıp Şaman Dede’yi aramaya başlamış. Uzun uğraş sonunda Şaman Dede’yi bulup durumu

anlatmış. Şaman Dede, “*Ah benim oğulcuğum ah! Çok haklısın. Haydi, yol göster gidelim, çocuğa yardım edelim.*” (İAK, BT, 31) demiş. Birlikte Ak Kağan’ın yanına gitmişler. “*Şaman Dede kütük gibi yuvarlanan çocuğu kucağına almış. Kendi elleriyle yaptığı Altay ilacını içirmiş. Onu sevip okşamış.*” (İAK, BT, 31) kız yürümeye başlamış.

Babırbay Dede bir gün atına atlayıp Altay yaylalarına çıkmış. Rastladığı geyiği yayını gerip avlamış. Geyik düşerken Babırbay dedeye senin de ömrün son bulsun diye beddua etmiş. Bu sırada gökyüzünde uçan iki kartal hızla yaklaşmışlar, Babırbay dede hemen geyiğin içine girip derisini örtmüştü. Kartallar pençeleriyle geyiği bir kayalığa götürmüşler. Babırbay dede kayalıktaki kartal yavrularına, “*Yiyin yavrular yiyin! Kanatlarınız berk, gözleriniz ışıklı olsun!*” (İAK, BDK, 35) demiş. Kalan etleri Babırbay dede güneşte kurutmuş, yavrular acıktıkça onlara yedirmiş.

Altay’da üç kardeş yaşarmış. İlk ikisinin hayvan sürüleri ormana sığmaz, yamaçlardan taşarmış. Eşlerinin güzelliği dillere destan. En küçük kardeş ise işe mişe gitmez, aç yatarmış. Adı Çelmeş işi bitmiş. Çelmeş kardeşlerine bir tuzak kurmaya karar vermiş. Atına binmiş kağanın şehrine varmış. Nöbetçilere vergi vermeye geldiğini söyleyince kağanın hoşuna gitmiş. Kağanın yanından ayrıldıktan sonra yolda karanlık bastırmış. Kağanın sürülerini güden çobanlara ulaşmış. “*Çobanlar onu da sığınağa almış, atını atların arasında katmışlar. Gece soğuk, Çelmeş’in paltosu yırtık, karnı aç. Çobanlar ateş yakmış, Altay alev rengine boyanmış. Çelmeş’in canı ısınmış, karnı yiyeceğe doymuş, derin bir uykuya dalmış.*” (İAK, ÇBK, 76) Sabahleyin çobanlar atının öldüğünü söyleyince ağlamaya başlamış. Sesi saraydan duyulmuş ve kağan sesin nereden geldiği öğrenmek için adamlar görevlendirmiş. Çelmeş’in ağladığını duyunca bahadırlara emir vermiş, “*Gidin yulkıdan on at seçin, ona verin, o zehirli sesini kessin!*” (İAK, ÇBK, 77) demiş.

Günün birinde derme çatma kulübede yaşayan yaşlı bir karı koca varmış. Yaşlı adam baltasıyla ormandan odun kesmeye gidermiş. Bir gün ormanda yaşlı, yaprakları dökülmüş, kabuğu ağarmış bir kavak görmüş. Tam baltasını havaya kaldırıp keseceken bir ses, “*Ey dede can, ağacımı kesme sen, sana yardım edeyim ben.*” (İAK, İYA, 109) demiş. Dede ağacı kesmekten vazgeçmiş.

Bir zamanlar göç eden insanlar bir dağın eteğinde yolculuğa ara vermişler. Yaşlı ve perişan bir dede bütün sesler kesilince Allah'a dua edip kalacak yeri olmadığını söylemiş. Yer uğuldamaya başlamış. Dağ karpuz gibi ikiye ayrılmış, geniş omuzlu, uzun boylu, kalın bilekli bir adam fırlamış. Bunun üzerine yaşlı adam da korkmuş. Yaşlı adama korkmaması gerektiğini ve haklı olduğunu söylemiş. Yaşlı adam hayretler içinde iriyarı adama yaklaşmış. Adam, *“Ben sana yardım etmek istiyorum dede. Siz insanları zorluktan kurtarmak istiyorum. Madem bu dağa geldiniz, madem bu dağı bir geceliğine yurt edindiniz, kalın burada. Ben bu dağın oğluyum. Adım Dağolu. Dağın eteğini vereyim size. Burası bana da yeter size de.”* (DP, D, 103) demiş. Sabah uyanınca herkes çadırları sökmeye başlamış. Dağolu, *“Gitmeyin. Gelin size bu yurdu göstereyim. Görmediğiniz, tadını bilmediğiniz nimetler vereyim.”* (DP, D, 105) demiş.

Günlerin birinde yer öyle bir sallanmış, binalar çökmüş, birçok insan ölmüş. Bir çocuğun kardeşleri, anne, babası ölmüş. Sadece ninesi hayatta kalmış. Ninesi bir gün Yanık'a zor günler için sakladığı kazları pazara götürüp satmasını istemiş. Yanık, pazara gidince birkaç kişi kazın civciv olduğunu söyleyip kandırmışlar. Yanık, pazarda dolaşırken kasabın önünde eziyet edilen köpeği görünce elindeki az parayı da verip köpeği kurtarmış. Ninesi kızınca, *“Dövüyorlardı nine, acıdım ona. Ellerinden zor kurtardım.”* (YDB, YDB, 14) demiş.

Fazıl eve gelmiş, eşinin etrafında oynayarak Hazret-i Hazer'i bulduğunu söylemiş. Çocuklar babalarının kurtulduğunu görünce hepsi babasına sarılmış. Fazıl eşine, *“Çabuk yiyecek hazırla, ben de karpuz getireyim, çocuklara götürelim. Dicle'nin kıyısında oynuyorlar, görelim kendin sor! Bana inanmıyorsun, bari onlara inan! Bu çocukları da onları da götürüp onlara katalım, oynasınlar...”* (HOB, GH, 40) demiş. *“Gule derhal kalkıp bir tavuk kestirmiş, tavuğu pişirmek için kolları sıvamış. Fazıl tarladan karpuz getirmeye gitmiş. Çok geçmeden bohçayı hazırlayıp yola çıkmışlar.”* (HOB, GH, 40)

Bir gün bir kadının kocası ölmüş, kızıyla yapayalnız kalmış. Zengin hali vakti yerinde dul kadın bari evleneyim de bu kadar işi tek başıma çeviremem diye düşünmüş. Evlenmek için tek kızı olan bir adam bulmuş, onunla evlenmiş. Adam üvey kızını hiç sevmemiş. Ne iş olsa ona yaptırıyor, kendi kızını hep koruyormuş.

Bir gün kadına Ayşe'yi evde istemediğini söylemiş. Kadın mecburen kızı evden göndermiş. Ayşe dağın başına varınca poğaçayı tekerlemiş, poğaçaya bir evin önünde durmuş. Evin içine bakınca bir kedinin yeni yavruladığını ve yavruların memeyi tutamadığını görmüş. Ayşe *“Hemen yavruların yanına çökmüş, hepsini tek tek ana kedinin altına dizip memeleri ağızlarına koymuş... Canlanıp kalkıncaya kadar onlarla ilgilenmiş, tüylerini kurutmuş, altlarına yumuşak ot sermiş.”* (AKA, KKO, 97)

Başvezirin yalvarmasıyla asılmaktan kurtulan Ziyat Batur atına atlayıp şehirden çıkmış, günlerce at sürmüş, uçsuz bucaksız stepleri geçmiş yaşlı bir çobana rast gelmiş. *“Yaşlı çoban bu gencin çok yorgun olduğunu fark edince tulumdan bir kap dolusu süt vermiş.”* (TB, ZBK, 101) Yaşlı adam Ziyat'a nereden gelip nereye gittiğini sorunca başından geçenleri tek tek anlatmış. Yaşlı adam, *“Bu kadar sürüye ben yalnız başıma bakmak zorundayım oğul. Babam, babamın babası da aynı işi yapardı. Eğer hoşuna giderse yanımda kal, bana yardım et, can yoldaşı oluruz.”* (TB, ZBK, 101) demiş. Ziyat Batur yaşlı adamın teklifini kabul edip birlikte yaşamaya başlamışlar. Ziyat Batur mancınıkla sürüleri kolayca güdüyormüş, ünü saraya kadar duyulmuş. Ziyat Batur'un yaşadığını öğrenen Kamercan hemen babasına ava çıkmak istediğini söyleyip hizmetçisi Humay ile yola koyulmuş. Yolda bir tane kulağında iki halka olan bir ceylan görmüşler. Kamercan, ceylanı canlı yakalamak istemiş. Ceyslana kement atmış ama bir türlü yakalayamamış. Ceylan bir mağaraya kaçmış, tam yakaladık derken mağara dağın diğer tarafına açılmış. Kamercan sürüleri ve çobanları selamlayacakken ceyslana bir kaplan saldırmış. At ürkünce Kamercan yere düşmüş, Ziyat Batur atın yanına gelmiş, genç atlının yarasının derin olduğunu görmüş. *“Hemen kendi gömleğinin kollarını yırtıp çıkarmış, birini yakıp külünü yaraya basmış, kanı durdurup öteki kolla yarayı sarmış.”* (TB, ZBK, 104)

Ziyat Batur Kamercan'ı almak için gelen komutanı öldürünce yaşlı çoban artık gitmeleri gerektiğini söylemiş. Sabah erkenden gençler yola çıkmışlar, yalçın kayalardan geçmişler, günler sonra Herat şehrinde bir kervansaraya yerleşmişler. Ziyat bir demircinin yanında işe girmiş. Bir gün şehrin hakanı Hüseyin Baykara'nın beyi demirciye gelip Ziyat'a kervansarayda kalmak yerine kendisinin evinde kalmasını teklif etmiş. Ziyat eve yerleşmiş, aldığı parayı beye vermiş. Bey bir gece

haydutları gönderip onlardan Ziyat'ı öldürmelerini, Kamercan'ı da kendisine getirmelerini istemiş. Haydutlar eve girince Kamercan ile Ziyat Batur yastığın altından derhal kılıçları çekmiş, haydutların üstüne atılmışlar. Haydutların ikisi de kan revan içinde zor kaçmışlar. Kapıyı açınca beyle burun buruna gelmişler, Kamercan beyin suratına öyle bir yumruk indirmiş ki bey yuvarlanıp düşmüş, yüzüne kan yürümüş. Kamercan beyin boğazını sıkarken Ziyat Batur bırakmasını istemiş. Durumu Ziyat demirciye anlatınca demirci, hemen gençlerin şehirden ayrılıp bir yerlerde saklanmalarını istemiş. Bey hemen oradan şehrin hakanı Hüseyin Baykara'nın yanına gidip ona olayları bire bin katarak anlatmış. Demirci daha önceden tanıdığı olan vezir Ali Şir Nevai'nin yanına gelip ona, *“Ne olur yardımınızı esirgemeyin! Çok yetenekli, çok dürüst bir gençtir Ziyat Batur. Karısı da çok güzel, çok iş bilir bir insan, bir han kızı bir sultandır. Aşk elinden kaçıp şehrimize sığınmışlar.”* (TB, ZBK, 109) deyince Ali Şir Nevai'nin yüreği sızlamış. Demirciye, *“Sen onları sakla, koru! Aradan bir ay geçip ortalık yatışsın. Ben onları alıp kendi ülkelerine götürürüm.”* (TB, ZBK, 109) demiş.

Bir zamanlar Möge Sarık adında bir şaman yaşarmış, onu herkes tanımış. *“Möge Sarık'ın ne karısı ne çocuğu varmış, köyden köye dolaşır, insanların sıkıntılarını anlarmış, acılarını paylaşır, onlara umut olurmuş.”* (TB, MSK, 130) Bir gün yolda giderken ağzı bağlı bir çuval bulmuş, sevinç içinde çuvalı açarken çuvalın kıpırdadığını görmüş. Çuvalın içinden bir kurt çıkmış, kurt Möge Sarık'a teşekkür etmiş ama yine de yiyeceğini söylemiş. Möge Sarık bir işinin olduğunu söylemiş kurt merak edince Möge Sarık, *“Sıkıntıda olan bir kadın var, ona yardım edeceğim.”* (TB, MSK, 132) demiş.

Günün birinde Çilbik'in anası ölmüş. Çilbik derme çatma evde yapayalnız kalmış. Annesinden sadece bir dokuma tezgâhı ve bir şişe ilaç kalmış. Bir gün Çilbik ava çıkmış. Bir akbabanın güvercinlere saldırdığını görmüş. İki güvercin kaçarken bir güvercini akbaba yakalamış. Çilbik yayını gerdiği gibi akbabayı vurmuş, güvercini kurtarmış. Çilbik, *“Al güvercin kardeş, ye! Karnın acıkmıştır. İyileş dinlen, sen kardeşlerine kavuşturacağım.”* (PHSSB, ÇGK, 53) demiş.

Bir zamanlar Kandahar padişahının Melik Memet adında bir oğlu varmış. Öyle güzelmiş ki Yusuf Kenan peygamber bile eline su dökemezmiş. Padişah bir gün

falda oğlunun on dört yaşına gelince ortadan kaybolacağını öğrenmiş. Türlü önlemler almasına rağmen oğlan on dört yaşına gelince birden ortadan kaybolmuş. Babası her yana asker göndermiş ama bir türlü Melik Memet'i bulamamışlar. Padişah halkın içine karışarak oğlunu aramaya başlamış yolu İstanbul'a kadar gelmiş. Karın üzerinde kan izi görünce oracıkta bayılmış. Pencerenin önünde gelip gidenleri izleyen padişah kızı Gülnar Hanım "*Lelenin kendinden geçip düştüğünü görünce fırladı, bir hizmetçi gönderip onu içeri getirtti.*" (PHSSB, GHMM, 113)

Feyzioğlu, başkasına iyilik yapan kişinin aslında kendine iyilik yaptığına inanır. Yardım edilen kimse iyi duruma geldiğinde başkalarına da yardımda bulunacak, bu sayede toplumda iyilik hakim olacaktır. Feyzioğlu'nun masallarında bu konuyla ilgili şu örneklerle yer verilir:

Fakir bir adam ailesinin geçimini temin etmek için kentin yolunu tutmuş. Kazandığı paraları köye giderken almak üzere kazandığı her parayı bir sarrafa emanet etmiş. Köye gitme zamanı gelince sarraftan paraları istemiş; ancak sarraf kimseden para almadığını söylemiş. Adam boynu bükük bir şekilde dükkândan çıkmış. Bir kadın, "*Yarın dokuzu on beş dakika geçe sarrafa gel. Ben de burada olacağım, paranı iste, sana yardım edeceğim.*" (YHK, ZH, 52) demiş ve gecenin sabahında sarraftan fakir adamın parasını almasına yardım etmiş.

Zengin bir adam iki küp altınını bahçeye gömmüş. Bunu gören komşusu altını alıp yerine bir mermer koymuş. Ertesi gece küplerin çalındığını anlayınca zengin adam ağlamaya başlamış. Bir yolcu "*Belki de altınların mermer oldu, sen ver o mermeri sana yine altın kazandırırım.*" (YHK, YAA, 88) demiş. Yolcu mermeri pazara götürüp iyi bir paraya satmış. Böylece küçük bir sermaye edinerek başka şeyler alıp onu da başka pazara götürmüştü. Alıp satarak durumu düzeltmiş. Kazandığı paranın bir kısmını yaşlı adama götüreceken öksüz bir gence rast gelmiş. "*Genç, tıp fakültesini kazanmış ama parası yok. Onu okutmaya başlamış. Sonunda genç iyi bir doktor olup bir hastanede göreve atanmış: İşini seven, hastalara yardım eden, kısa sürede olmuş sayılıp sevilen.*" (YHK, YAA, 90)

Saran ile Yumart köyde iş olmadığı için yola koyulmuşlar. Yolda giderken acıkmışlar. Saran kendi kesesinin ağzını bilerek açmamış ama Yumart, "*Ah, benimkini yeriz, sonra da sıra seninkine gelir.*" (PBA, SY, 49) demiş. Yemeği

yemişler ve azığının bittiğini gören Saran arkadaşını yalnız bırakıp kaçmış. Yumart ise “*Ya hu başına bir şey gelmiş olmasın.*” (PBA, SY, 50) diyerek arkadaşına yardım etmeyi düşünmüş.

Yakın zamanda öleceğini düşünen baba mallarını hangi oğluna bırakacağına karar vermek için iki oğlunu sınamak istemiş. Kızı elin olacağı için ona bırakmak aklına bile gelmemiş. Kızı bahçede sebze ekerken Adam merdivenin önüne bir kütük koyup kızına yardım etmeye başlamış. Bahçe duvarını düzeltmiş. Kimi ağaçları budamış, bahçedeki ayırık otlarını temizleyip atmış. Oğlanlar merdivenin önündeki kütükten atlayıp eve geçmişler. Yaşlı adam kızını beklemiş. “*Merdivenin önünde kütüğü görünce hemen kaldırıp odunluğunun önüne götürmüş. Bir baltayla kütüğü parçalara bölmüş, yakmak için hazır etmiş.*” (AD, SO, 75) Bunun üzerine yaşlı adam duygulanmış. Kızını sıkı sıkı bağrına basmış, her şeyi kızına bırakmaya karar vermiş.

İristu yolda şarkı söylemeye başlamış. “*Koştum, koştum/Akgöl’e düştüm/Gölden bir kamış aldım/Kamışı yere vurdum/Yerden bir kök aldım/Kökü keçiye verdim/Keçiden sütü aldım/Sütü İristu’ya verdim/ İristu sütü içti/ Kaval çalıp oynadı/Soy soyladı, boy boyladı/Masalı sen anlat deyip kaçtı/Görev yine bana düştü...*” (İAK, İAK, 9)

Günün birinde Çilbik’in anası ölmüş. Derme çatma evde tek başına kalmış, canı sıkılmış. Vakit geçirmek için ava gitmiş. Gökyüzünde bir akbaba görmüş. Güvercinler akbabadan kavis çizerek kaçmaya çalışıyormuş; ikisi kaçmış, biri pençelerinin arasında kalmış. Bunun üzerine Çilbik yayını germiş akbabayı vurmuş. Güvercini alıp eve getirmiş, bir minderin üstüne koymuş. Anasından kalan ilacı sürmüş, buğdayları önüne sürmüş. “*Al güvercin bala, ye! Karnın acıkmıştır. İyileş, dinlen, seni kardeşlerine kavuşturacağım.*” (CÇ, ÇGK, 65) demiş.

Bir zamanlar yoksul bir ananın üç oğlu annelerini hiçbir zaman bırakmayacaklarını söylerlermiş. Ama üç kardeş ergenlik çağına gelince başka diyarlara yolculuk etmeye karar vermişler. Anneleri ne kadar vazgeçirmeye çalışsa da çocukları ikna edememiş. Bunun üzerine evindeki bir hırka, çuval ve ilaçlık ağaç kökünü çocuklarına verip yolcu etmiş. Büyük oğul yolda karga sürülerini görüp, “*Ah, ah keşke bu kargalar koyun sürüsü olaydı da, hepsi benim olaydı. Gelen geçen yolcuları taze peynirle, kuzu yahnisiyle beslerdim.*” (DP, İ, 109) deyince yanlarında

kutlu dede hayırlı uğurlu olsun demiş. Bütün karga sürüsü koyun sürüsüne dönüşüp melemeye başlamış. Yola devam etmişler ortanca oğlan vadiden geçerken, “*Eğer olsaydı burada bir değirmenim, gelip geçenlere pide yedirirdim.*” (DP, İ, 109) deyince Kutlu dede hayırlı uğurlu olsun der demez suyun altından bir değirmen çıkmış. İvançu ise helal süt emmiş, soylu soplulu bir kız istemiş. Aradan yıllar geçmiş, kutlu dede üç kardeşi ziyaret etmeye karar vermiş. Büyük oğlanın yanına varıp bir ekmek istemiş. Büyük oğlan, “*Senin gibi çok dilenci gezer burada. Eğer hepsini doyuracak olsam, koyunlar gider kurda! Sırtımda kalır sadece bu hırka.*” (DP, ÜKS, 114) Dede hayırlı olsun deyince bütün koyunlar kargaya dönüşmüş. Ortanca oğlanın yanına doğru yola çıkmış. Değirmen iki kat büyümüş, herkes un öğütüyormuş. Kutlu dede ortanca oğlandan bir dilim ekmek isteyince, “*Nereden çıktın be adam! Bu kadar işin arasında! Her gelene ekmek verirsem ben, değirmeni de yersin sen!*” (DP, ÜKS, 115) demiş. Kutlu dede hayırlı olsun deyip değneğini yere vurunca bir fırtına çıkmış, değirmen suların arasına karışmış. Son olarak İvançu’un köyüne varmış, kapısını çalmış. Kapıyı açan gelin hemen yaşlı dedeyi içeri almış. Hemen altına kalın minder sermişler. İvançu eve gelince dedenin ateşi olduğunu anlamış ve eşine, “*Bizim bir ot kökü vardı, her derde ilahtı. Onu çabuk getir, dedeye verelim, onu çabuk iyileştirelim.*” (DP, İ, 116) demiş.

Cırtlan yılanı kimin haklı olduğu konusunda üç canlıya soralım, onlar karar versin, demiş. Yılan bu düşünceyi kabul etmiş. Cırtlan kurda, “*Ey kurt kardeş, bu yılan alevler içinde yanıyordu. Kendimi tehlikeye attım, onu ölümden kurtardım. Şimdi beni zehirleyeceğim diyor. Ben de iyiliğin karşılığı kötülük olamaz diyorum. Sen ne dersin, yılan mı haklı ben mi?*” (YDB, CY, 77) demiş. Kurt yılanı haklı görünce Cırtlan kurdun yanlış düşündüğünü söylemiş. Yılan, Cırtlan’ın boynunu sıkmaya başlayınca bir canlıya daha sormaları gerektiğini söylemiş. Yolda tilkiye rast gelmişler. Tilki yalan söylediğini küçücük kutuya yılanın sığamayacağını söylemiş. Bunun üzerine yılan böbürlenerek hemen kutunun içine girmiş. Tilki kutunun ağzını kapatıp Cırtlan’a “*Al götür bunu a Cırtlan! Götür de ne yaparsan yap!*” (YDB, CY, 81) demiş. Cırtlan’ı büyük bir beladan kurtarmış.

Kadı Cırtlan’dan dayak yemeyi içine sindirememiş ve Cadı kadın ile bir anlaşma yapmış. Cadı Cırtlan’ın evinin önüne gelmiş. “*Cırtlan’ın ninesi kapıyı açıp*

karşısında yoksul bir kadın görünce dilenci sanmış, yardım etmek istemiş.” (YDB, CST, 94)

Selahaddin Eyyübi bir gün bir rüya görmüş. Ülkedeki bütün bilge kişileri etrafına toplamış ama rüyayı bir yorumlayan çıkmamış. Halk arasında bu haber yayılmış, bir oduncu rüyayı yorumlayacağını düşünerek sabah yola koyulmuş. Yolda bir çeşme başında su içerken *“Oh be!”* demiş. Bunun üzerine beyaz bir yılan gelip durumu öğrenmiş. Yılan, *“Bak tehlikeli bir oyuna giriyorsun. Ama ben sana yardım edebilirim, rüyanın anlamını sana açabilirim. Ancak Selahaddin Eyyübi sana bir hediye verecek, kardeş payı bölüşeceğiz. Kabul ediyor musun?”* (SEAK, OO, 43) deyince oduncu sevinçle yılanın şartlarını kabul etmiş.

Küçük kardeş renkli kuşu bulmak üzere yola çıkmış. Yolda birçok kuş görmüş; ancak renkli kuştan bir iz bulamamış. Uzaktan bir devin geldiğini görüp korkmuş. Dev topraklarında ne aradığını sormuş. Küçümen’in korkusu büyümüş ama cesaretini toplamış. Derdini anlatacakken dev durumu bildiğini söylemiş. Renkli kuşun uzaklarda kardeşlerinin topraklarında olabileceğini söylemiş dev. Küçümen atını bağlayıp yola çıkmaya hazırlanırken dev, *“Oraya yayan ulaşacağını mı sanıyorsun? Gel bin sırtıma, bırakayım seni onun topraklarına.”* (SEAK, KKY, 79) demiş. Dev kardeşinin sınırlarına kadar gelip küçük oğlanı bırakmış. Dev başından iki tel koparıp, *“Eğer başın dara düşerse bu saçları birbirine sür, ben gelirim.”* (SEAK, KKY, 80) demiş.

Mirza Memed uçarken aşağıda devlerin kendine bağırdığını duymuş. Papağı başına takıp devlerin yanına inmiş. Devler kendi topraklarına izinsiz girdiği için onu yiyeceklerini söylemişler. Mirza Memed çok küçük olduğu için karınlarını doyurmayacağını söylemiş. Devler kendi yurtlarında kıtlık, Mezopotamya’da bolluk olduğunu söyleyince Mirza Memed, *“Benim konuğum olun, karnınızı doyurayım. Zorbalığa gerek yok.”* (MME, MMÜD, 30) demiş. Devler Mirza Memed’e inanmamışlar. Mirza Memed, sofrayı serip birkaç defa vurunca kat kat sofraya çıkmış. Devler hapur hupur yemeye başlamışlar. Devler sihirli sofrayı kendilerine vermesini isteyince Mirza Memed veremeyeceğini söylemiş. Devler zorla sofrayı ve sopayı almışlar ama sofradan yemek çıkmamış. Mirza Memed insan elinin vurması gerektiğini söylemiş. Bunun üzerine devler Mirza Memed’i bırakmışlar. Devlerden

biri göğsünden üç tüy koparıp, “*Bunu mendiline sar, çantana koy. Bir sır gibi sakla. Başın dara girerse, çıkar bunları birbirine sür. Biz anında gelip yardımına yetişiriz.*” (MME, MMÜD, 33) demiş.

Mirza Memed kuşların yanından ayrıldıktan sonra Mezopotamya’ya doğru uçmuş, yolda her yeri karıncaların sardığını görmüş. Hemen halıyla yanlarına inmiş. Karıncalar padişahı kıtlıktan dolayı Mezopotamya’ya gittiklerini söyleyince Mirza Memed, “*Madem öyle ey karıncalar padişahı! Madem açsınız, konuğum olun.*” (MME, KAD, 41) demiş. Mirza Memed sofrayı açmış, sopayla vurmuş. Her yer çeşit çeşit yemekle dolmuş. Bütün karıncalar karnını doymuş, yanlarına da yiyecek almışlar. Karıncalar padişahı teşekkür etmiş ve antenlerinden iki tel koparıp, “*Bunları çantana koyup bir sır gibi sakla! Başın dara düşerse çıkarıp birbirine sür, ben hemen gelirim, seni dardan çıkarıp alırım.*” (MME, KAD, 44) demiş.

Bir zamanlar anne babasıyla yaşayan bir padişah kızı varmış. Kız kısa sürede büyüyüp oya işlemeye, nakış yapmaya başlamış. Her gün iğnesi ile ipliği kayboluyormuş. Bir gün saklanıp iğne ipliğini kimin aldığını görmek için saklanmış. Bir beyaz, iki kırmızı güvercin çardağa konmuşlar. Kırmızı güvercinlerden biri ip yumağını kaçırmış. Kız güvercinlerin neden ipini kaçırdığını düşünürken yemeden içmeden kesilmiş ve hasta olmuş. Padişah kızını iyileştirmek için hekimler çare bulamamış. Yaşlı bir kadın padişaha içinde iş evi, aş evi olan bir kervansaray yaptırtmasını istemiş. Kadının dediği padişahın aklına yatmış. Derhal bir kervansaray yaptırmış. “*Kızı başköşeye oturtmuş. Gelen yiyip içiyor, anlatıyormuş. Sıcacık bir ortam oluşmuş. Kimse kimsenin sözünü kesmiyor, söze başlayanı herkes dinliyormuş.*” (AKA, BBGKG, 12)

Yardımsızlık, Feyzioğlu’nun masal kitaplarında en çok yer alan sosyal değerdir. Toplamda 111 farklı yerde yardımlaşma ve yardımlaşmanın önemiyle alakalı ifadeler yer verilmiştir. Masal kitaplarından *Title ile Bitle* yardımsızlığın 10 ifadeyle çok dile getirildiği masal kitabıdır.

4.2. DİNÎ DEĞERLERLE İLGİLİ BULGU VE YORUMLAR

4.2.1. Allah İnancı

Kendisine ibadet edilen yüce varlığın özel ismidir. Allah, varlığı zorunlu olan ve bütün övgülere lâıyk bulunan yüce varlığın adıdır.

Feyzioğlu, Türk yurtlarından derlenen birçok masalında “Allah” kavramıyla birlikte aynı anlama gelecek şekilde “Tanrı” sözcüğüne yer vermiştir. Feyzioğlu’nun masal kahramanları çözemeyecekleri bir sorunla karşılaştıklarında her şeye gücü yeten Allah’tan yardım isterler:

Adapa ölümsüzlüğün ilacı olan ölümsüzlük ekmeğine ulaşmak için, “*Ey Tanrım izin ver gideyim, gökyüzü kapsının anahtarını ele geçireyim. Ölümsüzlük ekmeğini alıp geleyim.*” şeklinde Tanrıdan izin istemiştir. (YÇ, AD, 20) Yer Tanrısının bu iş için birçok yiğidin hayatlarından olduğunu söylemesine karşın Adapa, “*Bana bir yol göster ey Tanrım, bir akıl ver, senin deneylerin sonsuz.*” (YÇ, AD, 21) demiş.

Bir zamanlar çocukları olmayan yaşlı bir karı koca yaşarmış. Bir gün dua etmişler, “*Bize bir evlat ver ey Allah’ım! Bu yaşlılıkta biz nasıl yalnız kalalım?*” (ŞAŞB, K, 66) O gece duaları kabul olmuş ve kadın bir kap dolusu küçük çocuk doğurmuş. Adam sinirlenip çocukları bir kapla dama fırlatmış. Çocuklardan sadece bir tanesi takla atıp aşır kitabın arasına girmiş, diğerleri ise ölmüş. Kadın adama çok kış ama kızgınlığı çabuk geçmiş. Öküzleri koşup ekin ekmeye gidince kadın, “*Allah seni elimden almasın be adam... Sen olmasan yiyecek de bulamayacağız.*” (ŞAŞB, ŞAK, 66) demiş.

Kendine çok güvenen bir adam her sabah karısına, “*Söyle bakalım, bizim mandadan daha sütlü, senden daha güzel, benden daha yiğit biri var mı dünyada?*” diye sorarmış. Karısı bir gün gerçekleri göstermek için, “*Dünya çok büyük. Bizim mandadan daha sütlü mandalar, benden daha güzel kadınlar, senden daha yiğit erkekler olabilir?*” demiş. Adam kendinden daha güçlü birini aramaya giderken çok iri insanlar görmüş. Kendini güçlü sanan adamı havaya atıp tutmuşlar. Adam, “*Nedir bu başıma gelenler ey Tanrım?*” (ŞAŞB, EG, 87) diyerek kara kara düşünmeye başlamış.

Vakti zamanında dört oğlu, üç kızı ve eşiyle yaşayan bir adam varmış. Ne kadar çalışsalar da hep bir şeyler eksik kalmış. Bunun üzerine adam üç kızını ormana bırakmaya karar vermiş. Durumu eşine anlatınca eşi karşı çıkmış ama adam kızların zaten kocaya gideceğini söyleyince kadın ikna olmuş. Sabah adam ve çocukları ormana gitmişler. Adam oğlanları bir yerde bırakıp kızlarını daha uzağa götürmüş. Kızlar hava kararmaya başlayınca geri dönmeye çalışsalar da yolu bulamamışlar. Günlerce ormanda dolaşip ot yemişler. Bir yerde dinlenirken yer altından sesler duymuşlar. Ortanca kız yere yatıp sesleri dinlemiş. Yer altında dört atın olduğunu görmüş. Ahır sınırsız olduğu için geceyi orada geçirmişler. Seyis kızları fark edip padişahın huzuruna çıkartmış. Kızlar dertlerini ve hünerlerini anlatmışlar. Vakti gelince büyük kız altın perçemli bir çocuk dünyaya getirmiş; ancak padişahın büyük karısı ebeye söyleyip yerine iki köpek yavrusu koydurmuş. Padişah kendi kendine nasıl olur diye sorarken ebe, “*Tanrı ne istemişse o olur. Buyurun kendi gözlerinizle görün.*” (HG, APB, 62) demiş.

Yayık Han ellerini gökyüzüne açmış, “*Eeey Allah’ım bir mucize göster! Bir mucize göster, bu insanlar putlara tapmasın...*” (HG, ADBG, 82) diye dua edince birden aydınlıklar karanlığa dönmüş. Yayık Han, “*Gördünüz işte! Gördünüz, gökler bizi uyardı. N’olur Allah’a inanın! Allah her şeyi bilendir... Allah her şeyi görendir!*” (HG, ADBG, 82) demiş.

Bir çoban varmış; yumuşak başlı, çalışkan... Bu dünyada bir karısı bir de o varmış, çocuğa hasret kalmışlar. Çoban, karısının yüzüne kederle bakıp bir çocukları olsun diye dua etmiş. Kadın kısa bir süre sonra kadın bir yılan doğurmuş. Adam yılanı başköşeye oturtmuş. Yılan biraz büyüyünce beyin kızıyla oynamak istemiş. Çoban çaresiz beye gitmiş. Bey şart koşmuş ve birinci şart olarak sarayının yanına bir saray yapmasını istemiş. Çoban yılanı durumu anlatınca Yılan Oğul, “*Allah kerim. Umudunu yitirme. Bugün yat, dinlen yarın bir çaresine bakarız.*” (AD, YOÇ, 18) demiş. Çobanın iki şartı yerine getirdiğini gören bey son şart olarak önce kendisi yılanı görmek istemiş. Çoban Yılan Oğul’u alıp beyin huzuruna çıkmış. Bey yılanı görünce çok sinirlenmiş. Ama yılan kızın çok hoşuna gitmiş ve yılanla oynamak istemiş. Yılan Oğul birden kara kaşlı, kara gözlü bir yiğide dönüşmüş. Beye, “*Mağrurlanma ey padişahım, senden büyük Allah var.*” (AD, YOÇ, 21) demiş.

Bir zamanlar Abbas adında bir köylü yaşarmış. Her gün işe gider, ailesine yokluk çektirmezmiş. Durmadan, “*Ey Allah’ım, sen de çoktur merhamet, tuttuğumu altın et!*” (AD, EA, 42) diye dua edermiş.

Bir zamanlar göç eden insanlar bir dağın eteğinde yolculuğa ara vermişler. Yaslı ve perişan bir dede bütün sesler kesilince, “*Ey Tanrım! Yedi kız verdin bana, yedi oğlan. Hepsini tek tek aldın acımadan. Her birinin bir yerde kaldı mezarı. Şimdi ben ne yaparım? Hangisinin mezarını bulup da ağlarım? Ben ölünce nerede kalırım?.. Eğer bir yurdum olsaydı ey Tanrım, çocuklarımın yanında yatardım, böyle diyar diyar dolaşmazdım.*” (DP, D, 102) diyerek dua etmiş.

Günlerden bir gün Yakup adında bir adam pazardan dönerken gözüne tozanak girdabının içinde toz kaçmış ve adamın gözü kör olmuş. Ne yapsa bir çare bulamamış. Yanına oğlu Sevdekar’ı alıp köy hekiminin yanına gitmiş. Yaşlı nine, Aladağlardaki Aras ırmağının içinde yaşayan balıklar hakanının yağını gözüne sürersen gözlerin açılır, demiş. Bir balıkçı ile birlikte Sevdekar, balığı tutmak için ırmağa gitmişler. Irmağa attıkları ağa güzel bir balık yakalanmış, Sevdekar güler yüzlü balığı suya atmış. Ağı tekrar atmışlar, aynı balık yine ağa yakalanmış. Sevdekar balığı suya atarken, “*Balık bilmezse Halik bilir.*” (LHÇ, BHS, 31) demiş.

Mirza Memed devlerin yanından ayrılmış, yola koyulmuş. Havada çeşit çeşit kuşlar belirmeye başlamış. Mirza Memed’in her yanını kuşlar sarmış. Bunun üzerine Mirza Memed, “*Hey Allah’ım yardım et! Gagalayacaklar beni, didik didik edecekler tenimi...*” (MME, KKG, 35) demiş.

Eşek kocayınca sahibi çayıra salmış. Eşeğe kuyruğu yük olmaya başlamış. Keçiye akıl danışmış yardım alamamış, koyun eşeği köpeğe yönlendirmiş. Eşek derdini köpeğe anlatmış. Köpek, “*Boşuna dememişler eşek sana, takmışsın o güzelim kuyruğuna! Madem çok ağırdır, al oradan bir testere, kesip at yere! Ne yük, ne kuyruk kalır, her yanın acır!*” demiş. Eşek köpeğin yardımı için teşekkür etmiş, kuyruğunu kesmeye başlamış. Bunu gören öküz ne yaptığını eşeğe sorunca eşek durumu anlatmış. Öküz, eşeğin yaptığına akıl sır erdirememiş, eşeğe nasihat vermiş. Eşek öküzü anlamayıp, “*Allah razı olsun senden, tıpkı köpek gibi konuştun, beni bu dertten kurtardın!*” (MME, EBK, 145) deyip kuyruğunu kesmeye başlamış. Köpek, kuyruğu kanayan eşeğin başına gelip ziyafet çekmeye başlamış.

Yartı Kulak anne ve babasını tarlaya gönderdikten sonra evin içini düzeltmiş, önünü süpürmüş ve mutfaktaki kazanı parlatmış. Kazanı parlattığı isli mendili cebine koymuş. Yartı Kulak sokaktan bir ses duymuş. Köyün mollası bir adamı tutup bağıra çağıra kadıya götürüyormuş, köylü arkasında toplanmış. Yartı Kulak yetişip bir gencin omzuna çıkmış. Zavallı adam ne kadar suçsuz olduğunu anlatmaya çalışsa da molla, kadıya “*Allah için söylüyorum, bu dolandırıcı herif yalan söylüyor, bu hırsızlar şahı! Bu yaramaz, bu serseri, bu pis herif benim duvarımın dibine oturmuş, sormadan etmeden çayımı içti.*” (YK, YAKM, 75) demiş. Kadı olayı dinledikten sonra mollaya, “*Şeriat ve geleneklerimize göre mahkemeye doğrularınızı söylediğinize dair yemin etmeniz gerekiyor. Yemin ederken iyi düşünün: Yanlış ifade verenin yüzü Allah katında kara olur. Anlattığınızın doğruluğuna yemin eder misiniz?*” (YK, YAKM, 79) deyince Molla yemin etmiş.

Feyzioğlu'nun masallarında kahramanlar bir kişiye misafir olmak istediklerinde ya da karşısındakini herhangi bir konuda ikna etmesi gerektiğinde kendine Allah'ı şahit gösterir. Çünkü Türk toplumunun geneli Allah'ın varlığına ve onun yeri ve göğü yarattığına inanır. Feyzioğlu'nun masallarında bu konuyla ilgili şu örneklere yer verilir:

Bir zamanlar Turatar adında gücü kuvveti yerinde bir adam yaşarmış. Turatar'ın hiç çocuğu olmazmış. Tanrı'ya yalvararak, “*Ey Tanrı ata, Tanrı ata, merhamet et sen bana. Bir çocuğum olaydı, yurdumu koruyaydı, başıma taç olaydı...*” (DA, E, 9) demiş.

Bir zamanlar avlanıp ağaca çıkamayan bir ayı yaşarmış. Ayı en sonunda tavuk beslemeye karar vermiş. Ayının kısa sürede birçok tavuğu olmuş. Bir kartal gökyüzünden kuşlarına saldırınca kümes yapmak istemiş. Tilki bu işe gönüllü olmuş. Tilki güzel bir kümes yapmış ama kümesin arkasına gizli bir delik bırakmış. Ayı tilkinin bu iyiliğine karşılık bir sepete yumurta doldurup tilkinin boynundan asmış, tilkiyi yolcu etmiş. Tavukların yine eksilmeye devam ettiğini gören ayı kurttan yardım istemiş. Kurt gece nöbetteyken tilki yağlı bir tavuğu boğazlamış. Kurda birlikte yeme teklifinde bulunsa da kurt uluyarak ayıyı çağırılmış. Ayıya nöbet ücreti olarak tilkiyi vermiş, “*Sen sağ ben selamet. Bugün karnını doyur, yarın Allah kerim.*” (AD, YAT, 87) demiş.

Bir zamanlar mutluluk içinde yaşayan bir karı koca varmış. Mutluluk içinde yaşarlarmış. Bu çift çocukları olmasını istiyormuş ama bir türlü çocukları olmuyormuş. Bir gün genç adam çadırın gölgesinde otururken bir dede gelmiş ve derdini sorup çadırın gölgesinde dinlenmek isteyince büyük derdinin olduğunu söylemiş. Bunun üzerine dede bir kızlarının olacağını ama başlarının beladan kurtulmayacağını söyleyip gözden kaybolmuş. Bir yıl sonra çiftin bir kız çocukları dünyaya gelmiş. Kıza Gülnarcan adını vermişler. Gülnarcan çok güzel bir kız olmuş. Kısa süre sonra annesi ölünce babası yeniden evlenmiş. Üvey annesi Gülnarcan'ı kıskanmış ve onu evden uzaklaştırmaya karar vermiş. Bir gün çöle doğru gitmişler Gülnarcan uyurken geri eve gelmişler. Gülnarcan çölde iki çadır görmüş. Çadırların önünde dev anaları, Gülnarcan'ın başına kötü olayların geleceğini söylemiş. Son çadırın önüne gidince dev anası Gülnarcan'ı hemen evin içine alıp saklar. Gülnarcan'ı sakladıktan sonra dev gelmiş. Eşine içeride insan eti koktuğunu söyleyince dev anası, *“Tanrı adına yemin ederim ki, kibitkanın içine tek erkek ayak basmadı.”* (BKBİKS, G, 112) diye yemin etmiş.

Padişah bir gün vezirine sormuş, *“Söyle bakalım vezir, o cezve ateşe ne dedi, ateş cezveye ne cevap verdi?”* diye sormuş. Vezir bu sorunun cevabını bilememiş ve on gün izin istemiş. Eve gelip karısına durumu anlatıp yola koyulmuş. Yolda ırmak kıyısında bir değirmende durmuş. Değirmenciye *“Allah misafiri olarak kabul eder misin?”* (HG, DEK, 31) diye sormuş. Değirmenci, *“Hay hay! Kapıyı kilitleyelim, gidelim.”* demiş.

Kadı Cırtlan'dan dayak yemeyi içine sindirememiş ve Cadı kadın ile bir anlaşma yapmış. Cadı Cırtlan'ın evinin önüne gelmiş. Cırtlan'ın nineni kadına yardım etmek istemiş. Cadı kadın kendini Tanrı misafiri olarak kabul etmesini istemiş. Nine, *“Tanrı'ya da kurban konuğuna da buyur içeri!”* (YDB, CST, 95) demiş.

Bir zamanlar Fazıl adında fakir bir adam yaşarmış Cizre'de. Fazıl durmadan iş arar, neye el atsa elinde kalırmış. Kendisini uğursuz sayar, sinirli sinirli dolaşmış. Bir gün tellal bağırması: *“Duyduk duymadık demeyin! Beyimiz Allah'ın adil ve şefkatli meleğini arıyor. Hazreti Hazer'dir adı. Gösterir adil olanı! Kim ki bulur onu, alır kese kese altınları.”* (HOB, KGB, 12) demiş.

Bir gün padişah vekilini vezirini alıp ava gitmiş. Ava giderken vezire hava durumunu sormuş. Vezir yağmur yağmayacağını söylemiş. Aradan biraz zaman geçince bir köylüye rast gelmişler. Köylüye neden acele ettiğini sorunca yağmurdan kaçtığını söylemiş. Padişah hava güneşli olduğu için köylünün sözüne gülüp geçmiş ama kısa süre sonra sıırsıklam olmuş. Saraya dönünce köylüyü çağırılmış, sarayın hava tahmincisi olmasını istemiş. Köylünün suratu asılınca padişah kızmış. Köylü, *“Ah padişahım ah, neden ihtiyacınız olsun bana? Bu sarayda sizi ne yağmur rahatsız eder ne de fırtına. Ama köylü daima yağmur ve rüzgârın altında çalışmak zorundadır. Onların hayatı hava durumuna bağlı. Asıl onların var bana ihtiyacı. Allah için bırakın gideyim, yağmur zamanını onlara söyleyeyim.”* (MME, KHT, 79) deyince padişahın hoşuna gitmiş ve köylüyü yolcu etmiş.

Bir zamanlar bir çoban ile ala bir köpeği yaşarmış. Çobanla birlikte bu köpek kurtlara aman vermezmiş. Bir gün çoban sürüyü ala köpeğe bırakıp köye gitmiş. Giderken ala köpeğe sürüye sahip çıkması için tembihle bulunmuş. Çoban gidince kurt sürüsü köpeğin etrafını sarıp koyunlardan ikisini vermesini istemiş. Ala köpek, *“Def olun başımdan, bir tane bile kaptırmam! İhanet beklemeyin benden, çekip gidin çoban gelmeden!”* (MME, AKM, 86) deyince kurtlar köpeği tatlı sözlerle kandırmış. Çoban sürünün yanına gelince koyun kemikleri görmüş. Ala köpeği tuttuğu gibi ağacın dalına asmış. Avdan dönerken padişah ve yanındakiler köpeği görüp neden asıldığını merak etmişler. Çobana sorsalar da nafile. Saraya gelince asker gönderip çobanı saraya çağırılmışlar. Padişah sorunca çoban, *“Değil siz padişahım, bin padişah gelse, Allah hakkı için birine bile ala köpek ile ilgili cevap vermeyeceğim.”* (MME, AKM, 88) demiş.

Yartı Kulak bir sabah uyanıp hemen komşu avlunun duvarına çıkmış, Bahtı gül’ü beklemiş, bir türlü gelmemiş. Yartı Kulak seslenmiş ama bir cevap alamamış. Yartı Kulak kendi kendine, *“Hey Tanrım ne oldu bu kıza? Acaba uyudu kaldı mı, o da tembeller listesine yazıldı mı?”* (YK, YKBK, 85) diye düşünmüş. Aradan çok zaman geçmeden Batı Gül’ün hıçkırıklarını duymuş. Ne olduğunu sorunca Bahtı Gül, *“Ey Tanrım, sen benim güzel yüzümü soldur, sen benim çınlayan sesimi paslandır. Çirkin ve iğrenç olayım, bu evde kalayım...”* (YK, YKBK, 86) demiş.

Yartı Kulak ile babası sıcak havada tarlada çalışmışlar, babası yaptıkları işi yeterli görüp eve gidelim, demiş. Yolda bir türküye başlamışlar eğlene eğlene eve gelmişler. Yaşlı annesinin hazırladığı sofraya oturmuşlar. İlk lokmayı ağızlarına atmadan kapıda bir ses duyulmuş: “*Allah için kapınızı bu hacılara açın. Yoksa bu eşikte açlıktan öleceğiz.*” (YK, YKD, 134) Yaşlı anne sesi duyar duymaz kapıyı sonuna kadar açmış. Yaşlı anne yolcuları eve davet etmişler. Dervişler sofraya buyur edilmeden oturmuşlar, her şeyi silip süpürmüşler. Yartı Kulak iç geçirmiş anası oğluna kızmış. Aradan günler geçmiş, dervişler yemeklerini yemişler, evdekiler çalışmış. Zayıf derviş ev ahalisine yardım etmek istese de şişman derviş dervişin işinin dua etmek olduğunu, yeni adet çıkarmaması gerektiğini söylemiş. Yaşlı anne söylenenleri duyunca derviş, “*Allah size bolluk verecek. Dervişin geldiği ev Allah’ın kutsadığı evdir.*” (YK, YKD, 136) demiş.

Allah inancı Feyzioğlu’nun masal kitaplarında 30 farklı yerde dile getirilmektedir. *Mirza Mehmet ile Ejderha*, 5 değerle Allah inancının en çok dile getirildiği masal kitabıdır.

4.2.2. Dua Etmek

TDK Türkçe Sözlük’te (2005) Tanrı’ya yalvarma, yakarış olarak tanımlanan dua, terim olarak bir kimsenin kendisi veya başkası hakkında bir dileğine bir arzusuna kavuşması için Allah’a yalvarması olarak ifade edilir. Feyzioğlu’nun masallarında dua, daha çok Allah’tan bir istekte bulunurken veya yapılan bir iyiliğe karşılık olarak ifade edilir.

Feyzioğlu’nun masallarında zorlukları kendi gücüyle yenemeyen kahraman gücü her şeye yeten Allah’tan yardım istemek için ona dua eder. Eğer duası kabul olursa imkânsız görünen sorunlar kolayca çözülür. Bu konuya Feyzioğlu’nun masallarında şöyle örnekler verilir:

Geçmiş zamanın birinde sakin yumuşak bir adam varmış. Bir gün bu adam evlenmiş. Kadın bir gün rüyasında eline bir yabancı erkek eli değdiğini görmüş. Bunun üzerine kadın, olanları kocasına anlatmış. Adam iki elini havaya kaldırarak, “*Hey Allah’ım bana böyle bir kadın vermişsin, daha ben ne isterim ?*” (SKA, SS, 88) demiş.

Bir kabadayı karısını korkutmaya çalışmış. Karısı da, “*Madem sen bela bulamıyorsun, ben Allah’a dua edeyim, Allah sana çabuk bir püsküllü bela versin, sen de bana göster.*” (YHK, EDK, 24) diyerek Allah’a dua etmiş. Kabadayı evden çıkmış, yolda giderken yaşlı bir adamın burnunun üzerine bir yumruk atmış. Yaşlı adam yüzüne üfleyince kabadayı bir eşeğe dönüşmüş.

Eşeğe dönüşen kabadayıyla birlikte yaşlı adam, yolda yürürken bir oduncuya rastlamışlar. Yaşlı adam, odunları eşekle taşımamasını istemiş. Oduncu, “*Allah razı olsun senden, hep dua alacaksın benden!*” (YHK, EDK, 27) diyerek yaşlı adama dua etmiş.

Yaşlı adam eşeği misafir olarak kabadayının karısından ahıra bağlamasını istemiş. Yaşlı adam, “*Eğer bu eşek sana karşı bir kabadayılık ederse, sakın korkma! Bu kâğıttaki duayı oku, eşek aniden boğazına kadar toprağa gömülür, sen de rahat edersin.*” (YHK, EDK, 31) demiş.

Fakir adamın emanet diye verdiği parayı sarraf geri vermemiş. Fakir adam üzgün bir şekilde dükkândan çıkarken bir kadın adama bir gün sonra sabah gelince yardım edeceğini söylemiş. Kadın sabahleyin sarraftan fakir adamın parasını almasına yardım etmiş. Fakir adam, “*Allah sizden razı olsun hanımefendi, hayatımı kurtardınız.*” diyerek kadına dua etmiş.

Bir padişah halkına kızmış ve onları cezalandırmak için cenazelerin pencereden çıkarılmasını emretmiş. Padişah ölünce oğlu, “*Babam öldü, Allah rahmet eylesin.*” (YHK, PÇC, 58) deyince hiç kimse ardından dua etmemiş.

Padişah buğday tarlasında bir çiftçiyi görünce ona selam vermiş. Çiftçi ise, “*Allah razı olsun padişahım.*” (YHK, PS, 72) diyerek dua ile cevap vermiş.

Küçük bir kız dünyaya gelmiş. Dört kutlu dede kız için sırayla dua etmişler: “*Bu kız güldükçe yanaklarında güller açsın. Ağladıkça gözlerinden inciler saçılsın. Yürüdüğü zaman arkasından yeşil çimenler çıksın...*” (YHK, İGSG, 101) Dedelerin duaları kısa süre sonra kabul olmuş.

Bir köyde kızıyla birlikte bir derviş yaşarmış. Köyün camisi olmadığı için her cuma günü derviş komşu köye gider, namazını orada kılarmış. Namazdan dönerken

bir kuru kafaya tekme atınca kuru kafa konuşmaya başlamış. Korkan derviş dua etmiş, “*Bana yardım et Allah’ım!*” (YHK, KUK, 116)

Kadir talihini aramaya giderken bir yaşlı adam ve kızın tarlada ağladığını görmüş. Sıkıntılarını dinledikten sonra talihini aramaya gittiğini söylemiş. Yaşlı adam, “*Tanrıdan dilerim rüzgâr hep arkandan essin, ayakların yeğnik olsun. Eğer talihini bulursan bir sorar mısın bizim talihimiz nerededir? Bizim bu ekin neden kuruyor? Bizim için bolluk veremez mi? Sana ömür boyu duacı olurum.*” (ŞŞ, KT, 77) diyerek dua etmiş.

Bir zamanlar çocukları olmayan yaşlı bir karı koca yaşarmış. Bir gün dua etmişler, “*Bize bir evlat ver ey Allah’ım! Bu yaşlılıkta biz nasıl yalnız kalalım?*” (ŞAŞB, K, 66) O gece duaları kabul olmuş ve kadın bir kap dolusu küçük çocuk doğurmuş. Adam sinirlenince çocukları bir kaba doldurup dama fırlatmış. Çocuklardan sadece bir tanesi takla aşır kitabın arasına girmiş, diğerleri ise ölmüş. Kadın adama çok kış ama kızgınlığı çabuk geçmiş. Öküzleri koşup ekin ekmeye gidince kadın, “*Allah seni elimden almasın be adam... Sen olmasan yiyecek de bulamayacağız.*” (ŞAŞB, ŞAK, 66) diye kocasına dua etmiş.

Bir zamanlar karısına zulüm eden bir adam yaşarmış. Bu adam karısını her fırsatta azarlarmış. Kadın bir gün, “*Tanrıdan dilerim ki on beş gün içinde bir su kabağı doğurasın.*” (ŞAŞB, SKH, 91) demiş. Adam erkek doğurmaz diye düşünse de on beş gün sonra ormanda bir su kabağı doğurmuş. Adam bunun üzerine, “*Allah senin belanı versin!*” (ŞAŞB, SKH, 93) diyerek karısına beddua etmiş.

Bir zamanlar Turatar adında gücü kuvveti yerinde bir adam yaşarmış. Turatar’ın hiç çocuğu olmazmış. Tanrı’ya yalvararak, “*Ey Tanrı ata, Tanrı ata, merhamet et sen bana. Bir çocuğum olaydı, yurdumu koruyaydı, başıma taç olaydı...*” (DA, E, 9) demiş.

Bir zamanlar üç yaşında babadan öksüz, beş yaşında babadan yetim kalan bir çocuk yaşarmış. Ailesini kaybedince tamamen sefil bir hayat sürmeye başlamış. Nasıl daha iyi yaşayabileceğini düşünürken uyuyakalmış. Rüyasında annesi ölmediğini söylemiş. Öksüz Oğul annesini aramaya çıkmış. Karşısına çıkan ırmakta

boğulmak üzereyken balıkçılar son anda kurtarmışlar. Kağanın çadırına gelen Öksüz Oğul, kağana “*Ömrünüze duacıyım kağanım.*” (ÖO, ÖOK, 21) demiş.

Öksüz Oğul ile Kuğukız el ele vermiş. Süt Gölü’ün etrafına bir çadır yapmışlar. İki arkadaş güzel güzel yaşarken atlılar gelip toprakların Karagay kağanın olduğu söylemişler. Öksüz Oğul ile Kuğukız’ı kağanın yanına götürmüşler. Kağan topraklarını neden işgal ettiğini sorunca Öksüz Oğul, başından geçen olayları anlatmış, ne iş olursa çalışabileceğini söylemiş. Kağan bu duruma çok sevinmiş. Önlerine bir sürü koyun katıp göndermiş. Aradan zaman geçmiş yağmur yağmamış, yaprak açmamış. Karagay Kağan yağmur yağmazsa isteyen çobanların göç edebileceğini söylemiş. Bunun üzerine Kuğukız göklerin kağanı Kurbustu Kağan’a mektup yollamış. Herkes yağmur duasını tekrarlamış, “*Ey Tanrım! Bize yağmur ver, her tarafa akıp giden. Ya Rab! Bize bol yağmur ver, bitkilerimizi besleyen. Ey Tanrım bize bol yağmur ver, umutlarımızı yeşerten. Ya Rab! Bize bol yağmur ver, sütlerimizi bereketleyen...*” (ÖO, KKK, 39) sonunda yağmur yağmaya başlamış. Her yan göl olmuş.

Kişi başına gelen kötülüklerin Allah’a karşı yaptığı bir yanlıştan olduğunu düşünebilir. Bu durumda kişi Allah’ın affetmesini sağlamak amacıyla yakarıшта bulunabilir.

Yayık Han ellerini gökyüzüne açmış, “*Eey Allah’ım bir mucize göster! Bir mucize göster, bu insanlar putlara tapmasın...*” (HG, ADBG, 82) diye dua etmiş. Allah bir mucizeyle gündüzleri geceye çevirmiş, yıldırımlar çakmış. Yazın kar yağmış, kışın sıcak olmuş. Ama insanlar daha güzel putlar yapmak için yarışmışlar. Bunun üzerine Yayık Han, “*Ey Allah’ım! Bu insan soyu iflah olmaz. Ben bu kadar çağrıda bulundum, kulak asmadılar... Ayak dirediler, büyüklük tasladılar... Onlara en yüksek sesimle seslendim, aldırış etmediler. Herkes kendi tanrısını yaptı, herkes ona tapıyor ey Rabbim! Artık sana inanan kalmadı. Bu insanları sele ver, bunları yok et! İnsanları yeniden yarat! Allah’ın mutlak egemenliğini kuralım.*” (HG, ADBG, 84) diye Allah’a yalvarmış. Allah’ın emrettiği gemiyi yaptıktan sonra her canlı türünden bir çift gemiye binmiş. Yayık Han, “*Tufan başlasın ey Allah’ım! Sen kadirsin, sen bilensin, sen görensindir...*” (HG, TKG, 87) demiş. Tufan başlayınca her şey sular altında kalmış; sadece gemi Kısır Dağı’nın sırtlarına oturmuş. Yayık Han, “*Bu dağ*

bari bize bağışla Allah'ım..." (HG, TKG, 89) diye yalvarmış. Yayık Han yine Allah'a yalvarmış, *"Ey Rabbim! Bir hata mı ettik yoksa? Kara parçası kalmadı dünyada. Ne olur bu yağmuru kes artık! Bu dağa bir evlat ver!"* (HG, ADM, 90) demiş.

Bir zamanlar Abbas adında bir köylü yaşarmış. Her gün işe gider, ailesine yokluk çektirmezmiş. Durmadan, *"Ey Allah'ım, sen de çoktur merhamet, tuttuğumu altın et!"* (AD, EA, 42) diye dua edermiş. Konunun komşunun malına göz dikmez, ihtiyacı olana yardım bile edermiş. Bir gün yerin altından her tuttuğun altın olacak diye bir ses duymuş. Önce Abbas çok sevinse de her tuttuğu altın olunca karnını bile doyuramamış. Allah'a, *"Allah'ım sana şükürler olsun, sana çok şükürler olsun, altınlar benden uzak dursun!"* (AD, EA, 44) diye dua etmiş.

Üç kardeş kutlu bir dedeyle yola çıkmış. Yolda büyük kardeş bir koyun sürüsü isteyince hemen bir sürüsü olmuş. Biraz daha ilerledikten sonra bir değirmen istemiş. Kutlu dede hayırlı uğurlu olsun deyince hemen suyun içinden bir değirmen çıkmış. Küçük oğlan İvançu'nun sessiz kaldığını gören dede onun da ne isteğini sormuş. İvançu utanarak helal süt emmiş bir kız ile evlenmek istediğini söylemiş. Bir süre sonra bu isteği olmuş. Kutlu dede aradan yıllar geçtikten sonra kardeşlerin yanına uğramak için yola çıkmış. Büyük ve ortanca kardeşten bir dilim ekmek isteyen dedeyi tanımamışlar bile. Dedenin hayırlı olsun demesiyle sürü de değirmen de yok olmuş. Son olarak İvançu'nun evine gelen dedeyi hemen evin başköşesine yatırmışlar. İvançu yola çıkarken verdiği ağaç kökünü kaynatıp dedeyi iyi etmiş. Kutlu dede, *"Güzel insanlar, iyiliksever güzel insanlar, yüzünüz hep gülsün, elinizi neye atsanız altına dönüşsün !"* (DP, ÜKS, 117) demiş ve ortadan kaybolmuş.

İsmail Ebuliz, Fazıl'ı asılmaktan kurtardıktan sonra birlikte saraydan çıkmışlar. Fazıl, *"Hazreti Hazer senmişsin be çocuk! Seni bana Allah yolladı, sağ ol, çok sağ ol! Haydi, gidelim ceplerini meyve doldurayım."* (HOB, DURO, 30) demiş.

Bir zamanlar bir tilki yaşarmış. Bahar gelince yuvadan dışarı fırlamış, karnı aç, ortalıkta hiçbir av yokmuş. Ormana dalınca bir horoz sesi duymuş. Yukarıdan bakınca bir çiftlik evi görmüş. Ev sahibi Akşit inekleri sulamak için dışarı çıkınca çakal duvarın dibine sokulmuş. Duvarın üzerindeki horozdan ayağındaki dikenini çıkarmasını istemiş. Horoz çakalın kendini yemek için tuzak kurduğunu anlayıp

köpeği çağırması. Bunun üzerine çakal Akşit'in yolu üzerinde namaza durmuş. Akşit çakalı ibadet halinde görünce inekleri durdurup saygıyla beklemiş. Akşit tilkiye bu vakitte ne namazı kıldığını sorunca, "*Tarlada bolluk olsun diye dua ediyorum. Gelecek yıl sıkıntı çekmeyeyim.*" (LHÇ, SÜ, 80) demiş.

Bir zamanlar bir köyde yaşayan hamile kadının canı elma çekmiş. Kocasına söylemiş, o da her yanı dolaşmış ama bir elma bulamamış. Son çare olarak cadının sarayına girmeye karar vermiş. Cadının sarayına güç bela giren adam her yanda güzel çiçekler, ağaçlar ve elmalar olduğunu fark etmiş. Bir elma alıp ağzına götüreceken elma büzüşüp cadının suratına dönüşmüş. Cadı benim elmalarımı çalmaya utanmıyor musun, demiş. Adam, "*Hamile bir eşim var, canı elma istiyor, her yanı aradım, elma bulamadım. Kusura bakma demiş. Bir elma ver götüreyim, sana dua edeyim.*" (MME, CS, 104) demiş. Cadı doğacak ikiz kızlardan birini beş yaşına geldiğinde yanına getirmek şartıyla elmayı vermeyi kabul etmiş.

Günün birinde sıcak ve kurak havada çalışan bir hoca ırmağın kıyısında yıkanıp öyle eve gitmeyi düşünmüş. Irmağa girince bir tilki kıyafetlerin arasına yiyecek aramış, bulamayınca hocanın kemerini çalıp götürmüştü. Hocanın suratını asık gören eşek durumu öğrenince, "*Sen kendine dert etme hocam, ben o haydudun yuvasını biliyorum. Kısa sürede kemeri kurtarıp getiririm. Yeter ki dua et bana, bu ahir ömrüm hastalıklarla geçmesin.*" (MME, HT, 121) deyince hoca, "*Hayır dualarım seninle!*" (MME, HT, 121) demiş.

Bir zamanlar bir karı koca yaşarmış. Onların bir türlü çocukları olmazmış. Gece gündüz Tanrı'ya "*Ey Allah'ım bize bir çocuk!..*" (AKA, KEK, 29) diye dua ederlermiş. Allah onlara güzel bir keçi vermiş.

Bir zamanlar bir ana ile evlilik çağı gelmiş bir oğlan yaşarmış. Anne oğlunu evlendirmek istese de oğlan evlenmek istemezmiş. Ana oğluna, "*Vaktin geldi, zamanın erişti oğul! Beğen bir kız, evlendireyim seni, mutluluğunu göreyim.*" (TB, TKG, 72) deyince oğlan avı iyi geçerse evleneceğini söylemiş, anne çok mutlu olmuş, "*Aman Tanrım buna yardım et!*" (TB, TKG, 72) demiş. Merakla oğlunun yolunu gözlemeye başlamış. Genç, avdan elinde bir tüylüce bir kuşla canı sıkın şekilde dönmüş.

Feyzioğlu'nun masallarında kahramanlar zora düştüklerinde bütün âlemi yaradan Allah'a dua ederler. Bununla ilgili masal kitaplarında toplam 29 ifade belirlenmiştir. *Hıdırellez Geliyor* ve *Yarım Horoz Kardeş* beşer değerle dua etmenin en çok yer aldığı masal kitaplarıdır.

4.2.3. Dinî Konularda Duyarlı Olma

İnsanın doğası gereği dinî konulara karşı bir ilgisi vardır. Yaşadığı toplumun kültürel ve dinî anlayışına sahip olan insan doğal olarak toplumun değer verdiği kutsallara saygı gösterecektir. Feyzioğlu'nun eserlerinde dinî konulara duyarlı olmayla ilgili şu örnekler verilmiştir:

Geçmiş zamanın birinde sakin yumuşak bir adam varmış. Bir gün bu adam evlenmiş. Adamın karısı “*Çok sofı bir kadınımış; namazında niyazında. Tek vakit namazını bile kazaya uğratmamış.*” (SKA, SS, 86) Adam karısının kendini aldattığını öğrendikten sonra günlerce yürüyüp, bir kente gelmiş. “*Kentin girişinde bir adam çift sürüyormuş. Başında kazan kadar bir sarık. Sakalları göğsünde, dudakları kıpır kıpır... Dua okuyormuş. Tarlanın başına gelince iki rekât namaz kılıyormuş, tarlanın öteki başına gidince iki rekât namaz kılıyormuş. Kılarken toprağı karıştırıyor, sakallarından yaş damlatarak Allah'a yalvarıyor, dua ediyormuş.*” (SKA, ÇBKA, 91)

Yaşar Şeremet köylüye, “*Bu gece ninem sizlere ömür, vefat etti. Hocam biraz Kuran okusun, ben de çok parasız bulunmuş oldum, karşı köydeki Kamber amcadan kefen parası almaya gideyim.*” (YHK, BSÖŞ, 78) demiş.

Bir köyde kızıyla birlikte bir derviş yaşarmış. “*Köyün camisi olmadığı için her cuma günü derviş; komşu köye gider, namazını orada kılarmış.*” (YHK, KUK, 115)

Yüreği umut dolu bir çocuk, yaşı varmış altı buçuk. Anası onu erken uyandırmış, sıkı sıkı kucaklamış: “*Gününe mutluluk dolsun. Sevdiklerin yanında olsun, bayramın kutlu olsun.*” (DA, CÖT, 89) Çocuk yataktan fırlayıp “*Kollarını havaya kaldırmış, anasının boynuna sarılmış. Sonra babasına koşmuş, elini öpüp başına koymuş. Gelip tavşanını kucaklamış: ‘Senin de bayramın kutlu olsun!’*” (DA,

CÖT, 89) demiş. Babası, “*Bugün en aziz gün. Küskünlerin barıştığı, komşuların karıştığı... Sevenlerin birbirine kavuştuğu gün, günlerin en güzeli. Tavşanını da al, köyün içine dal. Falan dayını, falan halanı, filan amcalarını, feşmekân komşuları davet et, kaynaşalım, yemek yiyip helalleşelim...*” (DA, CÖT, 90) demiş.

Eski zamanlarda Karaçay’ın kıyısında sürüleriyle birlikte yaşayan Bumbaday dede bir gün çadırının önüne çıktığında bir kuzunun ikiz doğurduğunu görüp çok sevinmiş. Çadırdan kuzuların altına keçe getirirken iki siyah karganın kuzuların gözlerini oyduğunu görmüş. Atı Eki Bora’ya atlayıp kargaların peşinden uçup kamçısıyla kargaları kör etmiş. Kargalar Bumbaday dedeyi Gök Kağan’a şikâyet etmiş. Gök Kağan kurtlarını Eki Bora’yı parçalamaları için göndermiş. “*İki gök kurt derhal kanat açıp Karaçay’ın kıyısına inmişler. Bumbaday dede kutsal kitabını okuyor, dua ediyormuş.*” (ÖO, BD, 111) Kurtlar Eki Bora’ya saldıracakları zaman bir balık olup Karaçay’a atlamış. Bumbaday dede ırmağın kıyısına gelip Eki Bora’ya seslenince Eki Bora sudan çıkmış ve kurtları kovalamışlar. Bumbaday dede kurtları bıçağıyla yaralamış. Bunun üzerine Gök Kağan iki bahadır göndermiş. Bahadırlar çadırın yanına gelmiş. Çadırı yırtmaya çalışırken Bumbaday dede ırmak kıyısına gelip Eki Bora’ya seslenmiş. Eki Bora şahlanarak sudan dışarı fırlamış. Bumbaday dedeyi sırtına almış, bahadırları yorgun yakalamışlar. Onların şaşkın bakışları arasında üstlerine dalmışlar. Bahadırlar Gök Kağan’a Bumbaday dedeyi şikâyet etmişler. Gök Kağan bu sefer iki ejderha göndermiş. “*İki kızıl kanatlı ejderha derhal kanat açıp Karaya’ın kıyısına alev saçarak inmişler. Bumbaday dedenin kutsal kitabı yine elindeymiş.*” (ÖO, BD, 115)

Bir gün bir çoban iş aramak için yola çıkmış. Yolda bir yaşlı dede ile karşılaşmış ve çobana ihtiyacı olduğunu duyunca çoban çok sevinmiş. Çoban ile dede her gün yemek ve yıl sonunda iki koyun karşılığında ücret konusunda anlaşmışlar. Keşiş dede içeriden bir ekmek getirip, “*Bu ekmek üstüne ant içelim, hemen işe başla.*” (DP, KIK, 49) deyince çoban, “*Bu ekmek tanığım olsun, buna ant içerim ki koyunlarını sonbahara kadar çok iyi güdeceğim.*” (DP, KIK, 49) demiş. Dede ise “*Bu ekmek tanık olsun, hakkını benden tam alacaksın!*” (DP, KIK, 49) demiş.

Ebuliz babasına kuyunun başında yaşanan su kavgasını anlattıktan sonra babasına kuyunun üstüne bir çark yaparak su sorununu çözmeyi teklif etmiş. Babası dikkatli bir şekilde dinledikten sonra, “*Olmaz olur mu oğul! Sen Hazreti İbrahim soyundan mısın? Dünyadaki ilk su kuyusunu Filistin Bişerba’da o mübarek açmış, ilk kovayı suya o daldırarak kabilesine hayat dağıtmış.*” (HOB, YİÇ, 83) demiş.

Bir köylü soğuk bir kış günü odun toplamak için ormana gitmiş. Karşıdan kopan çığla birlikte bir ayının inine düşmüş. Ayıyı görünce bayılmış, ayılınca Bir de görsün? Ayı yalıyor yaralarını. Belememiş ne desin!.. Yaraları ağır mı ağır, kış boyu kalmış ayının yanında... Yaraları sağalmış, kendine gelip gücünü kuvvetini toplamış, bahar gelip ayı uyanmış. Köylü “*Ayı kardeş, öleceğim sırada yetiştin Hızır gibi, bana kardeş ol bari !*” (MME, AKÖ, 126) deyince ayı çok sevinmiş.

Günlerden bir gün avcı tuzağını bahçeye kurup ortasına büyükçe bir et parçası koymuş. Kuyruğunu bacaklarının arasına sıkıştırıp yiyecek arayan tilki etin kokusunu alıp tuzağın yanına gelmiş. Tilki bu işte bir hile olduğunu anlamış. Tilki yolda yürürken yolda kurt neden üzgün olduğunu sormuş, tilki büyük bir et gördüğünü ve oruç olduğu için yiyemediğini söylemiş. Kurt oruç olmadığını, eti yiyebileceğini söylemiş. Tilki tuzağı göstermiş, kurt hemen yakalanmış. Tilki afiyetle eti yemiş. Kurt hani oruçtun deyince tilki “*Baksana güneş battı, ay göründü.*” (TB, TİK, 116) demiş.

Yartı Kulak anne ve babasını tarlaya gönderdikten sonra evin içini düzeltmiş, önünü süpürmüştü ve mutfaktaki kazanı parlatmış. Kazanı parlattığı isli mendili cebine koymuş. Yartı Kulak sokaktan bir ses duymuş. Köyün mollası bir adamı tutup bağıra çağıra kadıya götürüyormuş, köylü arkasında toplanmış. Yartı Kulak yetişip bir gencin omzuna çıkmış. Zavallı adam ne kadar suçsuz olduğunu anlatmaya çalışsa da molla, kadıya “*Allah için söylüyorum, bu dolandırıcı herif yalan söylüyor, bu hırsızlar şahı! Bu yaramaz, bu serseri, bu pis herif benim duvarımın dibine oturmuş, sormadan etmeden çayımı içti.*” (YK, YAKM, 75) demiş. Kadı olayı dinledikten sonra mollaya, “*Şeriat ve geleneklerimize göre mahkemeye doğrularınızı söylediğinize dair yemin etmeniz gerekiyor. Yemin ederken iyi düşünün: Yanlış ifade verenin yüzü Allah katında kara olur. Anlattığınızın doğruluğuna yemin eder misiniz?*” (YK, YAKM, 79) deyince molla yemin etmiş.

Dinî konulara duyarlı olunması gerektiğiyle ilgili Feyzioğlu'nun masallarında 17 ifade belirlenmiştir. Cadı ile Çilbik ve Dillidüdük ile Altınses üçer değerle dinî konulara duyarlı olmanın en çok dile getirildiği masal kitaplarıdır.

4.2.4. İmanlı Olma

4.2.4.1. Kadere İnanmak

Feyzioğlu, masallarında Allah'tan gelen bazı olumsuz durumların değiştirilemeyeceği, bazılarınınsa dua ve azimle ortadan kaldırılabileceği gerçeğini dile getirir. Masallarında bu konuyla ilgili şu örneklere yer verir:

Bir zamanlar mutluluk içinde yaşayan bir karı koca varmış. Mutluluk içinde yaşarlarmış. Bu çift çocukları olmasını istiyormuş ama bir türlü çocukları olmuyormuş. Bir gün genç adam çadırın gölgesinde otururken bir dede gelmiş ve derdini sorup çadırın gölgesinde dinlenmek isteyince, “*Buyur, otur dede, üzüntüm çok büyük. Tanrı beni bir çocuktan mahrum etti.*” (BKBİKS, G, 106) demiş.

Bir zamanlar yoksul bir ananın üç oğlu annelerini hiç bırakmayacaklarını söylerlermiş. Ama ergenlik çağına gelince kardeşler başka diyarlara gitmek istediklerini analarına söylemişler. Bunun üzerine yaşlı kadın, “*Gitmeyin, sizsiz ben ne yaparım?*” demiş. Yaşlı kadın ne kadar çocuklarını vazgeçirmeye çalışsa da engel olamamış. Bunun üzerine oğulları yola çıkarken onlara küçük işlerine yarayacak hediyeler vermiş. Büyük oğluna hırka vermiş. Ortanca oğluna eski bir çuval ve küçük oğlu İvançu'ya da ilaçlık bir ot kökü vermiş. Bir kutlu dedeyle birlikte yola çıkmışlar. Yolda kutlu dededen büyük oğlan bir sürü koyun, ortanca ise bir değirmen istemiş. Dede istekleri hemen yerine gelmiş. İvançu yol boyunca suskun kalmış. Dede ne istediğini sorunca, “*Ben soylu soylu, helal süt emmiş, bir kızla evlenmek isterdim.*” (DP, İ, 110) demiş. Kutlu dede böyle birinin olduğunu; ancak sonradan görme birine dün nişanladıklarını söylemiş, hemen yola koyulmuşlar. Köyde herkesin eğlendiğini görmüşler. Dede gelini yanındaki gence istemeye geldiğini söyleyince köylüler İvançu'yu dövüp kovmak istemişler. Bunun üzerine kutlu dede, “*Biz Kayı boyundanız, böyle kalabalık bize yaraşmaz. Varsa yazgıları ona güç çatmaz.*” (DP, İ, 111) demiş.

Selahaddin Eyyübi bir gün bir rüya görmüş. Ülkedeki bütün bilge kişileri etrafına toplamış ama rüyayı bir yorumlayan çıkmamış. Halk arasında bu haber yayılmış, bir oduncu “*İşte kaderimi değiştirecek fırsat bu fırsat.*” (SEAK, OO, 43) deyip sabah yola koyulmuş.

4.2.4.2. Kitaplara İnanmak

İslam dinin ilk 20 yılında Şam, Halep ve Antakya alınmıştı. Bu kentler Bizans’a ait olan kültür merkezleriydi. “*Bilgi birimi oralarda çok fazlaydı. Araplar bilgiye susamışlardı. Kutsal kitabın ilk buyruğu: ‘Oku!’ Okumak istiyorlardı, her şeyi okumak.*” (YÇ, KU, 91)

4.2.4.3. Ahiret Gününe İnanmak

Feyzioğlu’nun Türk yurtlarından derleyip yeniden yazdığı birçok masalda ölüm bir son olarak görülmez, aksine yeni bir yaşamın başlangıcı olarak ifade edilir. Feyzioğlu’nun masallarında bu konuyla ilgili şu örneklerle yer verilir.

Ölümsüzlüğün çaresini arayıp da bulamayan Adapa’nın hikâyesini okuyan herkes; ümitsizliğe kapılmış, yaşama sevincini yitirmiş. İşte bu sırada Tanrı tarafından kutsal kitap gönderilmiş. İnsanlara “*Adapa kadar cesur, onun kadar dürüst ve çalışkan olun, öldükten sonra da yaşamaya devam edeceksiniz!..*” (YÇ, İHKH, 29) denmiş.

Karatu Han’ın küçük kızı, yemek verince köpekken yakışıklı bir delikanlıya dönüşen Sarioğlan’ın postunu sandığa koymuş. Kızın iki ablası kızın mutluluğunu fark edip küçük kızı kahvaltıda sıkıştırmışlar. Küçük kız ablalarına güvendiği için sırrını söylemiş. Kızlar köpek postunu çiğneyip yakmışlar. Kapı çalınmış, küçük kız kapıyı açmış. Sarioğul aralarındaki sırrı kimseye söylememesi gerektiğini, “*Artık kavuşmamız kıyamete kaldı, bir daha birbirimizi göremeyeceğiz! Derimi neden gösterdin, neden?*” (PBA, HS, 79) demiş.

Mirza Memed karıncaları doyurmuş, uçan halısıyla yola koyulmuş. Havada giderken etrafı yemyeşil bir kent görmüş. Kente inip biraz dinlenmek istemiş. Mirza Memed’i gören herkes kapısını kapatıp evine girmiş. Yaşlı bir nine evinin merdiveninde kitap okuyormuş, Mirza Mehmed yaşlı nineye konuk olmak istediğini

söylemiş. Nine Mirza Memed'in güzelliğine hayran olmuş. Yaşlı kadın Mirza Memed'i çok sevmiş ama imkânlarının sınırlı olduğunu söylemiş. Mirza Memed önemli olmadığını söyleyince yaşlı nine evi düzene sokup genci içeri davet etmiş. Yemek yerken Mirza Memed herkesin evine kapandığını ve her evden ağıt sesi geldiğini söyleyince nine zalim bir padişahlarının olduğunu söylemiş. Zalim padişah kızını isteyen binlerce genci öldürmüş. Mirza Memed nineden padişahın kızını kendisi için istemesini söylemiş. Yaşlı nine, "*Kıyamet kopsa yine gidemem, seni o zalime kuran edemem. Konuksun, başımın üstünde yerin var, yat dinlen, terk et burayı sabah erken.*" (MME, MMN, 50) demiş.

4.2.4.4. Ölüm Gerçeğinin Farkında Olma

Ata keklik yavrularını toplayıp, "*Şu ala dağı görüyor musunuz, sakın ola onun arkasına uçmayın. Eğer uçacak olursanız asla tek gitmeyin, mutlaka birlikte gidin!.. Benim bir ayağım çukurda. Ananızı asla üzmeyin, ona yardım edin!*" (SKA, KT, 80) demiş. Yavrular atalarının ölüme yaklaşmasına üzülmeye ata keklik, "*Doğan büyüyor evlatlar, büyüyen yaşlanıyor, yaşlanan bu dünyadan göçüp gidiyor... Bundan doğal ne olabilir?*" (SKA, KT, 81) demiş.

Bir padişah halkına kızıp onları cezalandırmak için cenazelerin pencereden çıkarılmasını emretmiş. Padişah ölünce oğlu, "*Babam öldü, Allah rahmet eylesin.*" (YHK, PÇC, 58) diyerek ölünün ardından dua eder; ancak padişah halkına zulüm ettiği için kimse bu duaya âmin dememiş.

Karadağ'ın eteklerinde yaşayan toprakları bol, serveti çok Karatu Han yaşlanınca kızlarından en büyüğünü yanına çağırır, "*Ey benim sarı saçlı, yeşil gözlü kızım, ey benim canımın içi artık benim göçme zamanım geldi.*" (PBA, HS, 76) diyerek ölmeden önce kızını evlendirmek istemiş.

Üç kardeş karşılaşınca kucaklaşmışlar. Sevdikleri için aldıkları hediyelerini birbirine anlatmışlar. Aynayla Adıgüzel'in ne yaptığına bakmışlar. "*Sarayın önü insanlarla dolu... İnsanlar yas içinde; gözleri yaşlı. Elllerinde oymalı, süslemeli bir tabut. Tabutun içinde Adıgüzel... Adıgüzel'i mezara götürdüklerini görmüş, irkilmişler.*" (ŞŞ, AÜK, 51)

Hakan Şanbek'in atı ölünce herkesi bir korku almış. O sırada Şirince Şeşen saraya gelmiş. Hakan ile at hakkında konuşmaya başlamış. Şirince Şeşen, "Ah, hükümdarım, sakin olun! Ata hiçbir şey olmadı. Sadece onda bir değişiklik var. O bir şey yemek istemiyor artık. Göz kapaklarını açamıyor, bacaklarını oynatıp kuyruğunu sallayamıyor, hayatın bir kuralı da budur, bunu değiştirme imkânı yoktur." (ŞŞ, HŞA, 95) demiş.

"Günün birinde Mısır padişahı Hakk'ın rahmetine ermiş, yedi gün yas ilan edilmiş." (DE, İBS, 97)

Ceyhun'un babası yaşlı zengin bir adammış. Artık beli bükülmüş, bungun. Tek oğlu varmış, on yaşında, adı Ceyhun. Ceyhun'un üstüne yarpuz gibi titrer, el bebek gül bebek onu büyütürmüş. Günlerden bir gün hastalanmış. Oğlu Ceyhun'u yanına çağırması, "Bak oğul, ben öldükten sonra dilerim anneni üzmezsin." (AY, CM, 41) demiş. Ceyhun, babasının durumu için telaşlanınca babası, "Telaşlanma oğul. Ölüm de insan içindir, kalım da. Sana söyleyeceğim sözler var." (AY, CM, 41) demiş.

Bir zamanlar Koşer adında bir aksakal yaşarmış. Gönlü yüce, yüzü aydınlık, bilge bir kişi. Koşer'in üç çocuğu varmış: Üç yiğit kişi. Koşer bir gün oğullarını yanına çağırması, "Gün be gün güçten düşüyorum. Artık son sözümü söylemenin zamanı geldi. Vicdanım kaynak suları kadar duru, pınarlar gibi temiz, ölümden korkmuyorum." (TB, AKYÇ, 26) Oğulları Koşer'e sarılmış. Koşer, "Yook! Üzülme! Doğan büyüyor, büyüyen yaşlanıyor. Ne Adapa ölüme çare bulabildi ne Lokman Hekim ne de Gilgamiş! Yaşamın kuralı buymuş!" (TB, AKYÇ, 26) demiş.

"Günün birinde Çilbik'in anası ölmüş." (PHSSB, ÇGK, 51) Çilbik derme çatma evde yapayalnız kalmış. Annesinden sadece bir dokuma tezgâhı ve bir şişe ilaç kalmış.

Bir zamanlar ak sakallı, geniş alınlı çekik gözlü bir Şaman Dede yaşarmış. Bu dede güler yüzlü, darda kalanlara yardım eden, herkesi seven... Neşeli insanlara sipsi çalar, sevinçlerine sevinç katarmış. Kimsesiz çocukları yedirir, içirir, hayvanları korumaya almış. Bir gün oğlu ava gitmek istediğini söylemiş. Dede beraber gitmek şartıyla bu isteği kabul etmiş. Uzun bir yolculuktan sonra yalçın kayalıkların, şırıl

şırıl derelerin yanına çadırı kurmuşlar. Dede gece çok kötü rüyalar görmüş. Oğlu bir ceylana yay germişken oğluna avcılığın kendilerine göre olmadığını söylemiş. Tam sırada ok Şaman Dede'nin göğsünü delmiş. Oğlunun feryadını duyan Dede, “*Üzülme ben ölmeyeceğim. Mezarımı bu dağın başına kaz. Elbiselerimi sen giyin, halkımızın arasına katıl, onlara yardım et. Her yıl bu yere gel, görüşelim.*” (PHSSB, ŞDO, 77) demiş.

İmanlı olmayla ilgili Feyzioğlu'nun masal kitaplarında sadece 8 ifadeye yer verilmiştir. *Dimitraş ile Pıtıraş, Yazı Çivilemek* ve *Pıspısa Hanım ile Sıçan Soluk Bey* adlı masal kitaplarında imandan bahsedilmektedir.

4.2.5. Merhamet

TDK Güncel Türkçe Sözlük'te (2005) merhamet, “bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü, acı” olarak ifade edilirken insanlar arasında yardımlaşmayı, empati kurmayı, saygılı olmayı ve dayanışmayı sağlar. Merhamet sahibi bir birey muhtaç olan herkese yardım elini uzatır.

Feyzioğlu, masallarında aile büyüklerinin çocuklara karşı, devlet yöneticilerinin halka karşı, insanların doğaya karşı merhametli olması gerektiğini vurgular. Ancak merhamet bekleyen kişinin de kimseye zararı dokunmamış olması gibi şartları taşıması gerektiğini belirtir. Feyzioğlu masallarında merhametli olmak gerektiğiyle ilgili düşüncelerini şu örneklerle ifade eder:

Bir av köpeği bir tilkiyi kovalayarak bir köye getirmiş. Tilki köyün içinde bir kediyi rastlamış. Kediye, “*Burada hangi evin sahibi daha merhametli, ben oraya giriversem ölümden kurtulursem?*” demiş. Kedi hangi evi gösterse tilki, “*Ben bir zamanlar o adamın kazını çalmıştım, bir zamanlar onun da ördeğini çalmıştım.*” deyince kedi tilkiye, “*Merhameti şimdi sana bu av köpeği gösterecek.*” (SKA, HESM, 132) demiş ve av köpeği tilkiyi parçalamış.

Çilbik heybesini yiyeceklerle doldurup yola koyulmuş. Yolda ela gözlü dili bir karış dışarıda bir kurtla karşılaşmış. Kurt, “*Lütfen çabuk sakla beni Çilbik abi. Acımasız bir avcı izliyor beni, soyacak derimi. Bir iyilik edersen bin iyilik bulursun,*

acı bana...” (CÇ, ÇK, 43) deyince Çilbik’e, Çilbik kurdu heybenin içine saklayıp avcıdan kurtarmış.

Karatu Han’ın küçük kızı bir gün hayvanları suya indirmiş. Hiçbir hayvan suyu içmemiş. Küçük kız, suyun içindeki at dışkısını görüp dışkıyı eliyle alıp atmak istemiş. Dışkı hemen Sarıoğul olup kıza yapışmış. Evin kapısının önünde köpeğe dönüşmüş. *“Aradan günler aylar geçmiş. Köpek kapıda acıdan öldü, ölecek. Kız ona acımış. Pişirdiği yemeklerden köpeğe de vermiş. Köpek de o anda köpek kılığında çıkmış, yakışıklı mı yakışıklı bir delikanlı olmuş. Kız ona vurulmuş.”* (PBA, HS, 78)

Bir gün köyün en güzel kızı Çirkin Çocuk’tan yüreğinin ipliklerinden kendisine bir yüzük örmesini istemiş. Çirkin çocuk bu öneriye çok sevinip hemen bir yüzük örmüş. Yüzüğü kızın parmağına takınca oğlan yakışıklı bir delikanlıya kız ise iğrenç ve korkunç bir yaratığa dönüşmüş. Kız bu durumu görünce *“Ne yapacağımı şaşırır, hüüngür hüüngür ağlamaya başlamış. Böyle bir yaratığa dönüşmesinin, kendi yüreğindeki merhametsizlik ve kincilikten olduğunu asla anlayamamış...”* (PBA, ÖY, 164)

Bir zamanlar mutluluk içinde yaşayan bir karı koca varmış. Mutluluk içinde yaşarlarmış. Bu çift çocukları olmasını istiyormuş ama bir türlü çocukları olmuyormuş. Bir gün genç adam çadırın gölgesinde otururken bir dede gelmiş ve derdini sorup çadırın gölgesinde otururken bir kızı olacağını söylemiş. Bir yıl sonra çiftin bir kız çocukları dünyaya gelmiş. Kıza Gülnarcan adını vermişler. Gülnarcan çok güzel bir kız olmuş. Kısa süre sonra annesi ölünce babası yeniden evlenmiş. Üvey annesi Gülnarcan’ı kıskanmış ve onu evden uzaklaştırmaya karar vermiş. Bir gün çöle doğru gitmişler Gülnarcan uyurken geri eve gelmişler. Gülnarcan çölde iki çadır görmüş. Çadırların önünde dev anaları, *“Ah güzeller güzeli, bir kuş uçtu buradan, bir telek saldı kanadından, bir küheylan geçti yanımdan, bir tırnak saldı toynağından... Çabuk git buradan, kurtuluşun yok acılardan...”* (BKBİKS, G, 111) demişler. Son çadırın önüne gidince dev anası, *“Gir içeri güzeller güzeli. Bizim kocalarımız korkunç devlerdir. Onlar ava gittiler. Biraz sonra dönecekler. Benim adam seni burada görürse yandık... Seni kurtaramam. Derhal saklanmalısın...”* (BKBİKS, G, 111) demiş.

Bir zamanlar üç yaşında babadan öksüz, beş yaşında babadan yetim kalan bir çocuk yaşarmış. Ailesini kaybedince tamamen sefil bir hayat sürmeye başlamış. Nasıl daha iyi yaşayabileceğini düşünürken uyuyakalmış. Rüyasında annesinin yaşadığını görmüş. Öksüz Oğul annesini aramaya çıkmış. Karşısına çıkan ırmakta boğulmak üzereyken balıkçılar son anda kurtarmışlar. Kağanın sarayına gelen Öksüz Oğul kendini tanıtırken, elinden her işin geldiğini söylemiş. Kağan Öksüz Oğlan'ın altı evlek darısını ay ışığında toplamasını istemiş. Öksüz Oğul, Kağan'a ancak beş evlek darıyı toplayabildiğini söylemiş. *“Kağan yüksek tahttan atlayıp inmiş. Öksüz Oğul'u bir güzel kamçılarmış, Öksüz Oğul acıdan kıvrandıkça Kağan kahkahalar atmış.”* (ÖO, ÖOK, 24)

Vakti zamanında dört oğlu, üç kızı ve eşiyle yaşayan bir adam varmış. Ne kadar çalışsalar da hep bir şeyler eksik kalırmış. Bunun üzerine adam üç kızını ormana bırakmaya karar vermiş. Durumu eşine anlatınca eşi, *“Olur mu be adam? Onlar da bizim canımız ciğerimiz...”* (HG, ÜB, 50) Adam kızların zaten kocaya gideceğini söyleyince kadın, *“Ben bunların hepsini dokuz ay karnımda taşıdım, hepsi benim azizlerimdir.”* (HG, ÜB, 50) demiş. Sabah adam ve çocukları ormana gitmişler. Adam oğlanları bir yerde bırakıp kızlarını daha uzağa götürmüş. Kızlar hava kararmaya başlayınca geri dönmeye çalışsalar da yolu bulamamışlar. Günlerce ormanda dolaşıp ot yemişler. Bir gün dinlenirken yer altından sesler duymuşlar. Ortanca kız yere yatıp sesleri dinlemiş, yer altında dört atın olduğunu görmüş. Ahır sınısıcak olduğu için geceyi orada geçirmişler. Seyis kızları fark edip padişahın huzuruna çıkartmış. Kızlar derlerini anlatmış. *“Padişah, kızı dikkatle dinlemiş, onlara acıyıp ‘Sizin bir mesleğiniz var mı? Ne iş becerebilirsiniz?’”* (HG, APB, 60) diye sormuş.

Bir zamanlar pinti bir adam yaşarmış. Kimseye bir lokması nasip olmamış. Karısı ise çok cömert birisiymiş. *“Fatma çocukken anadan atadan öksüz kalmış, Keloğlanlara sığınmış. Keloğlan'ın anası onu öz kızı gibi eğitmiş, büyütmüş... Bir abla gibi Keloğlan'a eş etmiş. İki kardeş neşe içinde büyümüşler, birbirini sevmişler.”* (KKH, KC, 67)

Bir çoban varmış yumuşak başlı, çalışkan... Çok güzel kaval çalarmış bu çoban. Sürüleri Bitlis'ten Mardin'e aşarmış. Bu dünyada bir karısı bir de o varmış,

çocuğa hasret kalmışlar. Çoban, karısının yüzüne kederle bakıp, “*Bir çocuğumuz olsaydı, dünyalar güzeli.../Bir çocuğumuz olsaydı, kuzuları o otlatsaydı...*” demiş. Kısa süre sonra kadın bir yılan doğurmuş. Çoban yılan yavrusunu evin başköşesinde bir minderin üstüne yatırıp, “*Senin karnından çıkan benim için baş tacıdır.*” (AD, YOÇ, 13) demiş.

Yüzlerce yıl önce bu ülkeleri Büyük İskender adında bir kral yönetirmiş. İskender öyle yaman bir kralmış. Kim İskender’i tıraş ederse bir daha haber alınamıyormuş. İskender Semerkant’a gelince bir berber aramış. Sonunda vezir yaşlı bir berberi apar topar saraya getirmişler. Vezir Büyük İskender’in saçlarını kısaltmasını isteyince, “*Büyük İskender’i tıraş etmek benim için şereftir.*” demiş. İskender bilgeyi dinlerken berberi görünce bilgeyi dışarı göndermiş. Saçları tıraş ederken berber İskender’in boynuzlarını görmüş. İskender, tıraş bittikten sonra cellâdı çağırılmış. Yaşlı adam yalvarınca “*Büyük İskender yaşlı berbere acımış.*” (DE, İSB, 81)

Bir zamanlar Buhara’da varsıl bir han yaşarmış. Hanın Kel Kali adında bir kölesi varmış. Han “*Kel Kali’nin çok çalışmasına rağmen karnını bile doyurmamış. Han’ın karısı Kel Kali’ye acımış, bayram öncesinde Han’ın eski bir keten gömleğini ona vermiş.*” (DE, KKŞPTG, 87)

Bir gün Ak Kağan boz atının sırtında Sümer Dağı’nın doğusunda Süt Gölü’nün kıyısına gelmiş. Güzel bir şarkı sesiyle içi bir hoş olmuş. Ak Kağan çiçeklerin arasında sesin nereden geldiğini aramış. Sonunda erguvan köküne yaslanmış el kadar İristu’yu bulmuş. Ak Kağan İristu’ya kim olduğunu sormuş. İristu, kendini tanıtmış. Çocuğun cevapları Ak Kağan’ın çok hoşuna gitmiş. Çocuğun kulağına eğilip, “*Sen ne kadar sevimli bir oğulcuksun. Sen benim çocuğum olmak ister misin İristu? Seni benim çocuklarıma katarım. Sana ipekliler giydirir, küheylan atlara bindiririm.*” (İAK, İAK, 13) demiş.

Padişahın askerleri ormanda Kirana’yı asmaya kıyamamışlar. Kirana yolda hamile olduğunu anlamış. Doğan çocuğuna eşinin adı Tuku’yu vermiş. Tuku yıllar sonra babasını aramak için yola çıkmış. Yolda bir sürü ile karşılaşmış. Sürüdeki inekler sürünün sahibinin Tuku olduğunu söylemişler. Tuku ineklerin sözlerine uyararak Gelan öküze Çoyan adında bir eş almış. Bir gün padişah bütün tarlaları bir

günde eken kişiye kızını vereceğini duyurmuş. Tuku istişare ederek yarışmaya katılmış. Askerlerin hilesine rağmen akşama kadar bütün tarlayı ekmiş. Tuku padişahın sözünde durmasını istemiş. Bir köylüye kızını vermek istemeyen padişah bir şart daha koşmuş. Bütün sarayı tek bir arabayla yazlık saraya taşımamasını istiyormuş. Bunun üzerine Gelan öküz Tuku'ya neden üzgün olduğunu sormuş. Tuku, “*Benden şimdi de olmayacak bir iş istiyor. Yapmazsam idam edecekmış. Annem yalnız başına ne yapar?*” (DP, BÇA, 85) demiş.

Bir varmış, bir yokmuş zamanın birinde adsız bir kentin hakanı varmış. Çok sevilen sayılan, hak yemez bir hakan. Günlerin birinde bir oğlu olmuş. Çocuğa ad koymak için bilge kişileri çağırılmış. Herkes bir ad demiş, beğenmemişler. En sonunda en yaşlı, en bilge kişi Korkud Dede gelip Çocuğa Anarbay adını koymuş. Bir gün Anarbay ile annesi bahçeye çıkmışlar. Annesi çocuğu bırakıp çiçek dermek için eğilmiş. Koca bir aslan fırsat kolluyormuş, bahçeye atlayıp çocuğu kaçırmış. Hakan dört bir yana askerlerini yollamış çocuğu bulmak için. Kendisi de bir bölükle birlikte doğuya doğru çocuğu aramaya çıkmış. Dönerken bir kayanın dibinde bir çocuk sesi duymuşlar. Hep birlikte çocuğun yanına vardıklarında alınının ortasında bir göz olan çocukla karşılaşmışlar. Herkes “*Çocuğu olduğu yerde bırakıp gitmek istemiş ama hakan kıyamamış: Alıp götürelim, bakalım sonu ne olacak?*” (YDB, KEM, 57) demiş.

Fazıl yüzünden düşen bin parça yola çıkmış. Yol ırmak kıyısından geçiyormuş. Irmak kıyısında dokuz on yaşlarında bir grup çocuk hem hindileri güdüyor hem de oynarlarmış. Çocuklar oynarken karpuz yiyip kabuğunu yere atmışlar. Fazıl kabuklardan birine basıp küfredince çocuklardan biri, “*Küfretme amca! Bağışla bizi, göremedik sizi.*” (HOB, KAKH, 23) demiş. Fazıl durumu çocuklara anlatınca karpuz kabuğundan oyuncak yapan çocuk, “*Ben de beyin yanına gelebilir miyim amca? Gelip hiç insan asılır mı diyebilir miyim?*” (HOB, KAKH, 23) demiş. Fazıl çocukla birlikte saraya gelmiş. Beyin kendisini beklediğini söyleyince hemen yanına almışlar. Fazıl altınları yediğini Hazer'i bulamadığını söylemiş. Bey vezirlerinden birine sorunca asılmasını istemiş. Çocuk vezire katil diye bağırılmış. Bey diğer vezirine sorunca vezir, “*Ben olsam Hazreti Hazer için bu yoksul adama kıymazdım beyim. Onu bağışlayıp evine yollardım. Çocukları sevinir, karısı size dua ederdi.*” (HOB, HH, 28) demiş.

Selahaddin Eyyübi ile veziri kimin daha iyiliksever olduğu konusunda tartışıyorlarmış. Vezir varlıklı olanların, Eyyübi ise iyiliksever bir kalbi olanların daha iyiliksever olduğunu savunuyormuş. Selahaddin Eyyübi veziri sınamak için kıyafet değiştirerek evine gitmiş. Vezire, “*Allah yardımcın olsun bey. Tanrı misafiri kabul eder misin? Açlıktan perişan durumdayım. Yatacak yerim yok. Bir lokma ver yiyeyim, bir yer göster, bu geceyi burada geçireyim. Gidecek yerim yok.*” (SEAK, KDİÖ, 14) deyince dilenci kılıklı adamı kovmuş, adam ısrar edince “*Sabrı tükenen vezir bir sopa kapıp dervişin kafasına çalmış. Selahaddin Eyyübi’nin kafası yarılmış. Kendini sürükleyerek oradan zor ayrılmış.*” (SEAK, KDİÖ, 15)

Vezir bir gün Selahaddin Eyyübi’ye uzun zamandır beraber hamama gitmediklerini söyleyince sultan uygun zamanda gidelim, demiş. Vezir Haçlılar ile iş birliği yapıp sultana tuzak kurmayı planlıyormuş. Sultan bir gün tebdili kıyafet sokakta dolaşırken öğüt satan bir adam dikkatini çekmiş. Bir altın verip “*Güvendiğine sığın, tanımadığından uzak dur!*” öğüdünü satın almış. Padişah ile vezir hamama gitmiş. “*Selahaddin Eyyübi önce hepsine bahşiş dağıtmış, her birinin ağzı kulaklarına varmış.*” (SEAK, ÖA, 59) Padişah ile vezir hamama gitmiş. Padişah önce tıraş olmak istemiş. Vezir hemen berbere yeni zehirli usturayı çıkarıp vermek istemiş. Berberin eline ustura tam oturmamış. Hem şehrin her yerinde yazılı olan öğüt aklına gelmiş. Berber, “*Ben buna alışkın değilim. Eğer padişahın yüzünü yaralarsam, gece uyuyamam.*” (SEAK, ÖA, 60) diye düşünmüş.

Bir padişahın kırk oğlu varmış, kırk yiğit. En küçüğünün adı Mirza Mehmed. “*Baştan ayağa cesaret. Çalışkan, gözü pek, yüreği dolu merhamet...*” (MME, MME, 11) Üşenmek nedir bilmezmiş, kırk kardeşin atına o seyislik edermiş...

Günün birinde sıcak ve kurak havada çalışan bir hoca ırmağın kıyısında yıkanıp öyle eve gitmeyi düşünmüş. Irmağa girince bir tilki kıyafetlerin arasına yiyecek aramış, bulamayınca hocanın kemerini çalıp götürmüştü. Hocanın suratını asık gören eşek durumu öğrenince, “*Sen kendine dert etme hocam, ben o haydudun yuvasını biliyorum. Kısa sürede kemeri kurtarıp getiririm. Yeter ki dua et bana, bu ahir ömrüm hastalıklarla geçmesin.*” (MME, HT, 121) deyince hoca sevinmiş. Eşek gidip tilkinin yuvasının önüne yatmış. Sabah eşiği gören tilki ölü olduğundan emin olunca içeri taşımaya çalışmış. Aklına hocadan çaldığı kemer gelmiş. Kemerin bir

ucunu eşeğin ayağına, bir ucunu boynuna bağlamış. Eşek ayağa kalkıp koşmaya başlayınca tilki yerde sürünmeye başlamış. Tilki köye gelince hoca, “*Çekirge bir sıçrar, iki sıçrar, sonunda tuzağı boylar tilki bey! Sen sen ol başkalarına zarar verme! Yoksa seni köpeklere yediririm. Haydi, git Allah’ından bul!*” (MME, HT, 123) demiş.

Bir zamanlar Çınarbay ve Âşık adında iki arkadaş yaşarmış. Çınarbay ile Âşık bir ağacın altında otururken altında beyaz bir at ile saçları altın sırmalı, boğazı turna, boyu fidan bir peri kızının ağacın başına indiğini görmüşler. Çınarbay bu kıza âşık olmuş. Ama ne aşk!.. Rahatını huzurunu yitirmiş. Üç gün üç gece olduğu yerde beklemiş, kızın yolunu gözlemiş. Kız gelmeyince Çınarbay ile Âşık kızı aramaya çıkmışlar, yolda hardal tanesi boyunda bir dedeye rastlamışlar. Dede kızın kaldığı yeri nasıl bulacaklarını anlatmış. Günlerce yol gitmişler, çadırda kızı görmüşler. Kız kaçmasın diye saçları beline dolamışlar. Çınarbay nerede doğduğunu anlatınca annesinin anlattığı doğum hikâyesini hatırlamış, Çınarbay’ı yüzündeki benden tanımış. Günlerce mutlu mesut bir şekilde yaşamışlar. Günlerden bir gün peri kızı, saçını ırmakta yıkarken bir teli kopup hakanın sarayının değirmenine dolanmış, değirmeni bozmuş. Ustalar saç telini hakana götürmüşler, hakan saça âşık olmuş. Kızın bulunması için emirler vermiş. Bir cadı kızı bulacağını söylemiş. İrmak boyunca kayıkla yukarıya çıkan yaşlı cadı peri kızına, “*Sevgili kızcağızım, ben yapayalnız kalmış, yoksul, mutsuz bir kadını. Kimse bana bir lokma ekmek vermiyor, başımı sokacak bir damım bile yok, ortalıkta kalmışım. Acı bana, ömrüm az kaldı.*” (TB, ÇP, 68) demiş. “*Peri kızı yaşlı kadına çok acımış, bakımını kendi üzerine almış.*” (TB, ÇP, 68)

Başvezirin yalvarmasıyla asılmaktan kurtulan Ziyat Batur atına atlayıp şehirden çıkmış, günlerce at sürmüş, uçsuz bucaksız stepleri geçmiş yaşlı bir çobana rast gelmiş. “*Yaşlı çoban bu gencin çok yorgun olduğunu fark edince tulumdan bir kap dolusu süt vermiş.*” (TB, ZBK, 101) Yaşlı adam Ziyat’a nereden gelip nereye gittiğini sorunca başından geçenleri tek tek anlatmış. Yaşlı adam, “*Bu kadar sürüye ben yalnız başıma bakmak zorundayım oğul. Babam, babamın babası da aynı işi yapardı. Eğer hoşuna giderse yanımda kal, bana yardım et, can yoldaşı oluruz.*” (TB, ZBK, 101) demiş. Ziyat Batur yaşlı adamın teklifini kabul edip birlikte yaşamaya başlamışlar. Ziyat Batur mancınıkla sürüleri kolayca güdüyormüş, ünü

saraya kadar duyulmuş. Ziyat Batur'un yaşadığını öğrenen Kamercan hemen babasına ava çıkmak istediğini söyleyip hizmetçisi Humay ile yola koyulmuş. Yolda Kamercan, bir kulağında iki halka olan bir ceylan görmüş. Kamercan, “*Humay bunu diri yakalayalım, sakın bir yerini acıtmayalım.*” (TB, ZBK, 102) demiş.

Geçmiş zamanın birinde genç bir han varmış: çalışkan, sağlıklı. Çalışacak çok ihtiyacı olduğu için herkesin yaşlı anne, babasını öldürmesini istemiş. Handan korkan çoğu kişi yaşlı büyüklerini öldürmüştü; ancak “*Emet adında bir delikanlı babasına kıyamamış, yerin altına bir dehliz eşip yaşlı babayı oraya saklamış.*” (TB, YNY, 118)

Yartı Kulak'ın yeni yaşlı anası ocağı yakmış, üç tane yumuşacık pide pişirip üstüne pamuk yağı yaymış. Bir sahanın içine koyarak üstünü bezle sarıp bohça yapmış. Nine kocası için yaptığı yemeği kocasına götürmek için yola çıkacakken Yartı Kulak, “*Sen gitme ece can, ben nasıl oğulum? Atamın yemeğini götüremem mi?*” (YK, YKTY, 24) demiş. Yaşlı ana gülerek, “*Ah oğulcuk, ah Yartı Kulak sen daha çok küçüksün, bu bohçayı nasıl götürürsün?*” (YK, YKTY, 25) demiş.

Bir gün bey tarlaları gezerken mandaların tek başına tarlayı sürdüğünü, yaşlı adamın ağaç gölgesinde yattığını görmüş. Bey, akıllı mandaları adamdan almak istemiş, her ne kadar adam vermek istemese de ağa borçlarına karşılık mandaları almış. Yartı Kulak babasına mandaları vermesini söylemiş. Çiftliğe varan bey tarlada çalışan işçileri çağırıp işlerine son vermiş. İşçiler, “*Ama bey, acı bize, bizim başka yapacak işimiz yok!*” (YK, YKİM, 69) deseler de bey hepsini kovmuş.

Kâhin, konuşan deve ile birlikte saraya gelmiş, hakanın huzuruna çıkmak istediğini söylemiş. Yartı Kulak sarayın güzelliğine hayran kalmış. Hakan çardakta otururken “*Vezirleri dikkat kesilmiş, öğrenme tutkusuyla hiçbiri tek sözcük kaçırmamakta... Bilgeler bilgisi, merhamet sahibi, halk kahramanı hükümdar... Önünde hepsi saygıyla oturmaktalar...*” (YK, YAKH, 16)

Feyzioğlu'nun masal kitaplarında merhamet en sık ifade edilen dinî değerdir. Masalarda 36 farklı yerde merhamet ile ilgili ifadeler yer almıştır. Merhametli olunması gerektiğinin en çok ifade edildiği masal kitabı *Şirince Şeşen*'dir. *Şirince Şeşen*'de 6 farklı yerde merhametle ilgili ifadelere yer verilmiştir.

4.2.6. Tevazu (Alçak Gönüllülük)

Sözlüklerde anlam olarak yüzü yerde olma, alçakgönüllülük, gösterişsiz olarak tanımlanır. Terim olarak ise tevazu; bir yandan bir insanın kendisini başkalarından daha büyük, daha üstün, daha önemli ve daha değerli olarak görmemesi hali, soyu soppu, malı mülkü, makamı mevkii, gücü kuvveti, şanı şöhreti, eşi dostu, boyu posu, ilmi irfanı, zühdü takvası ne kadar çok ve iyi durumda bulunursa bulunsun, bütün bunları yok sayıp kendini başkalarından üstün ve önemli görmemek tevazunun temelini teşkil etmektedir(Demir, 2010).

Feyzioğlu, eserlerinde insanların mütevazı olması gerektiğini masal kahramanlarının davranışlarıyla ya da aile büyüklerinin nasihatleriyle okura iletir. Feyzioğlu'nun masallarında tevazu ile ilgili şu örneklerle yer verilir:

Her şeyi bildiğini sanan bir adam karısıyla birlikte pazara gidip pazardan bir palto beğenmiş. Paltoyu adam giyince çok hoşuna gitmiş. Satıcı adamı paltonun büyüdü olduğu konusunda uarmaya çalışmış. Adam satıcıyı hiç dinlememiş. Karısı adamın peşinden koşmuş. Adam kolunu indirince bataklığa doğru düşmüş. Satıcı, “*Eh sen misin çok bilen? Başkasını dinlemeyen!*” (PBA, UP, 17) demiş.

Üç oğluna nasihat eden baba, “*Dürüst olun yaşamınız rahat geçecek, çalım yapıp övünmeyin; yüzünüz hiç kızarmayacak. Tembellik yapmayın mutlu olacaksınız.*” (MÇ, ÜÇY, 14) demiş.

Kendine çok güvenen bir adam her sabah karısına, “*Söyle bakalım, bizim mandadan daha sütlü, senden daha güzel, benden daha yiğit biri var mı dünyada?*” (ŞAŞB, EG, 85) diye sormuş. Karısı bir gün gerçekleri göstermek için, “*Dünya çok büyük. Bizim mandadan daha sütlü mandalar, benden daha güzel kadınlar, senden daha yiğit erkekler olabilir?*” (ŞAŞB, EG, 86) demiş.

Eski zamanlarda bir gölün ortasında büyük bir saray varmış. “*Sarayda bir kağan yaşarmış, bu kağan alçakgönüllü, insan canlısı. Yurdunu çok severmiş, insanları güzel yönetirmiş.*” (ÖO, EKK, 91)

Balıkçioğlu padişahın kızını konuşturunca vekil padişahın huzuruna çıkarmış. Padişah kendinden ne istediğini sorunca Balıkçioğlu, “*Hiçbir şey istemem*

padişahım. Sağlığını isterim. Ben ödül almak için gelmedim, insanlık görevimi yapmak için geldim. İzin verin gideyim.” (AD, GSNSO, 80) demiş.

Bir gün padişah veziriyle sefere giderken yerde bir tespih görmüş. Vezir hemen eğilip yerden tespihi almış. Padişah tespihin önce kendisinin gördüğünü söylese de veziri ikna edememiş. Vezir, tespihin başlarından geçen en ilginç anıyı anlatanın olsun deyince padişah kabul etmiş. Padişah anlatmış. Daha sonra vezir hikâyesini anlatmış. Vezir padişaha hangi anının daha meraklı olduğunu sorunca padişah, *“İkimizinki de ilginç ama tespih yine de senin olmalı. Çünkü büyük cesurluk yapmış, çok emek vererek vezir oluşsun, ben ise başkalarının yardımıyla büyüden kurtulmuşum. Tabii ki tespih senin olmalı.”* (DE, TKO, 119) demiş. Vezir duruma itiraz etmiş. *“Sen de en alçak gönüllü bir biçimde başından geçenleri anlattın. Kim böyle anlatabilirdi? Tespih senin olmalı.”* (DE, TKO, 119) demiş.

İristu ile Şaman Dede Ak Kağan’ın kızını iyi etmişler. Ak Kağan İristu’dan başyardımcısı olmasını isteyince İristu, *“Hayır kağanım, benim yerim Sümer Dağı’nın güneşe değen yanı, benim yerim Süt Gölü’nün kıyısı...”* (İAK, BT, 32) demiş.

Yartı Kulak ile babası çayhanede koyu bir sohbeta dalmışlar. Yartı Kulak büyüklerini saygıyla dinliyor, onlara cevap vermek istiyormuş ama babasının *‘Söz gümüşse susmak altındır.’* Nasihati aklına geliyormuş. Dışarıdaki kar ve tipi bir tüccar ve uşağı çayhaneye atmış. Sohbeti dinledikten sonra tüccar, uşağı Aman’ı övmeye başlamış, kimse yanıt verememiş. Yartı Kulak dayanamayıp papağın üzerinde ayağa kalkmış, *“Eğer neşeli Aman aramızda ise, aramızda o kadar acemi çıraklara yer kalmadı. Sizin bahçenizde gül bitiyorsa, bizim bahçemizde de karanfil yetişiyor.”* (YK, YAKÇ, 149) demiş. Aman ile Yartı Kulak arasında hararetli bir atışma başlamış, aradan zaman geçince Yartı Kulak’ın sesi kısılmış. Aman üste çıkmaya çalışırken yaşlılar, *“Kim ki erken kutlar zaferini, er meydanında kaybeder moralini. Övme kendi kendini, bırak övsün başkaları övsün seni! Zor anında gülme komşuna, aynısı gelir başına.”* (YK, YAKÇ, 152) demişler. Herkes evine gitmiş. Babası Yartı Kulak’a *“Bilgiyle donanımlıdır yaşlılar, alçakgönüllü olmalıdır çocuklar!”* (YK, YAKÇ, 153) demiş.

Feyzioğlu'nun masallarında yaşamın her alanında mütavazı olunması gerektiğiyle ilgili 15 ifadeye yer verilmiştir. Bu ifadelerden 3 tanesi *Yazı ivilemek* adlı masal kitabında yer almaktadır.

V. BÖLÜM

SONUÇ VE TARTIŞMA

Toplumların varlığını ilelebet sürdürmesi, toplumların atalarından miras değer yargılarını yeni nesillere aktarmasıyla mümkündür. Bu sebeple değerlerin aktarımı tesadüflere bırakılmadan bebek dünyaya gelir gelmez planlı bir şekilde yürütülmelidir. Çünkü birey; becerilerinin % 70'ine yakını, kişilik özelliklerinin ise büyük bir bölümünü daha ilkokula başlamadan edinmektedir(MEGEP, 2009).

Geçmişte çocuklar toplumsal değerleri dede, nine gibi aile büyüklerinden dinlediği masal, hikâye, atasözü ve şiirlerle edinirken günümüzde ise zamanının büyük bölümünü kitle iletişim araçları olarak adlandırılan internet ve televizyonla harcamaktadır. Bunun sonucunda içinde yaşadığı toplumun gelenek, görenek ve ahlaki değerlerinden uzaklaşmış bireyler yetişmektedir.

Teknolojinin bireyin kişilik ve ahlaki gelişimi üzerindeki olumsuz etkisini kırmak; çocuğun ve gencin dünyasında yeni ufuklar açan, ruhunda saklı olan temiz duyguları ve düşünceleri harekete geçiren edebî eserlerle mümkündür(Gönen, 2016). Edebî eserler içinde çocukların ilk tanıştıkları türlerden biri olması sebebiyle masalların özel bir yeri vardır. Yaşamının büyük bir bölümünü Türk masallarını derleme ve Türk edebiyatına yeni masallar kazandırmaya adanmış Yücel Feyzioğlu'nun eserleri masal konusunda yapılmış en geniş kapsamlı çalışmalardan biridir.

Yücel Feyzioğlu, yaşamını edebiyata adanmış, özellikle masal alanında yazdığı 33 kitap ile çocuklara eşsiz bir hazine hediye etmiştir. Bu çalışmada Yücel Feyzioğlu'nun 30 çocuk masalında yer alan sosyal ve dini değerler tespit edilmiştir. Eserlerin değerlendirilmesi sonucunda; *adalet, aile birliği, affedicilik, arkadaşlık, barış ve huzurdan yana olma, cesaret, cömertlik, çalışkanlık, dayanışma, diğerkâmlık (özgecilik), dürüstlük, empati, görünüşe gösterişe önem vermeme, hüner sahibi olma, hoşgörü, ilim irfan sahibi olma, kanaatkârlık, misafirperverlik, öğüt verme, özgürlük, sabır, saygı, sevgi, sır tutma, sorumluluk, tutumlu olma, vefa, yardımseverlik gibi 28 sosyal değer tespit edilmiştir. Sosyal değerlerden en sık rastlananlar: yardımseverlik, misafirperverlik, diğerkâmlık, cesaret, vefa ve saygıdır.*

Eserlerde en az karşılaşılan sosyal değer ise “*minnet etmeme*”dir. Ayrıca eserlerde *Allah inancı, dua etme, dinî konularda duyarlı olma, iman etmek (kadere inanmak, kitaplara inanmak, ahiret gününe inanmak), ölüm gerçeğinin farkında olma, merhametli olmak, tevazu* gibi 7 dinî değer tespit edilmiştir. Feyzioğlu’nun farklı coğrafyalardan derlediği masallarda; *din büyüklerini örnek alma, meleklerle inanmak, iyi insan ve iyi Müslüman olma, şehitlik, şükür sahibi olma* gibi dinî değerlere yer verilmediği tespit edilirken *merhamet, Allah inancı ve dua etmek* en çok rastlanan dinî değerler olarak dikkat çekmektedir.

Yücel Feyzioğlu’nun masal kitapları genel olarak değerlendirildiğinde değerler yönünden en zengin kitap *Sehaladdin Eyyubi ve Akıllı Kız*’dır. Ayrıca masal kitaplarının neredeyse her birinde ayrı bir değer ön plana çıkartılmıştır. Sosyal değerler açısından incelendiğinde aşağıda belirtilen eserler, yanında belirtilen değerler yönünden ön plana çıkmaktadır:

1. Seladdin Eyyubi ve Akıllı Kız: *adaletli olma, diğerkâmlık, cömertlik*
2. Murkumomo ve Çomotoy: *aile birliği, dürüstlük*
3. Title ile Bitle: *cesaret, yardımseverlik*
4. Yanık ile Dilek Boncuğu: *barış ve huzurdan yana olma, misafirperverlik*
5. Pürüş Batur ile Aksıla: *cesaret, aile birliği, diğerkâmlık*
6. Öksüz Oğul: *çalışkanlık, dürüstlük, ilim irfan sahibi olma*
7. Yartı Kulak: *görünüşe gösterişe önem vermeme, misafirperverlik*
8. Şah Abbas ile Şah Banu: *hüner sahibi olma, öğüt verme*
9. Dillidüdük ile Altınses: *misafirperverlik, sevgi*
10. Serçe Koyun Avlarken: *öğüt verme, aile birliği*

Yücel Feyzioğlu’nun masalları değerler eğitimi açısından incelenirken Türkçe Öğretim Programında (2019) belirtilen 10 kök değerden (adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik) 9’u (öz denetim hariç) eserlerde aranmış, sabır dışında bütün değerlerin masallarda sıklıkla ifade edildiği belirlenmiştir. Türkçe Öğretim Programında (2019) bahsi geçen değerlerin kazandırılmasında Yücel Feyzioğlu’nun masallarından faydalanılabilir.

“Yücel Feyzioğlu'nun Eserlerinin Türkçe Eğitimi ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” tez çalışması neticesinde; edebî eserlerin değerler eğitiminde kullanılması üzerine yapmış olan Açıknel (2018), Yılmaz (2018), Özcan (2017), Yılmaz (2015), Emirhan (2016), Pınar Ünlüer (2013), Mocan (2011) ve Öztürk (1991)'ün çalışmalarıyla benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Emirhan (2016), Yavuz Bahadıroğlu'nun eserlerinde sosyal değerlere yakın ölçüde dinî değer olduğunu belirlerken bu çalışmada Feyzioğlu'nun eserlerinde dinî değerlere çok fazla yer verilmediği, eserlerin sosyal değerler yönünden daha zengin olduğu belirlenmiştir.

Gündüz (2008), *Oğuz Tansel'in Masal Kitaplarının Eğitim Değeri ve Türkçe Eğitimine Katkısı* başlıklı tez çalışmasında Oğuz Tansel'in masallarındaki olumsuz iletilere yer vermiştir. Feyzioğlu'nun eserlerinde yer alan olumsuz iletiler az olmakla birlikte olumlu iletileri okura kazandırmak için özellikle kurgulanmış, masal sonunda iyilik kazanmıştır. Olumsuz gibi görünen iletiler sayesinde okura olumlu iletiyi kazandırmak amaçlanmıştır.

ÖNERİLER

Yücel Feyzioğlu'nun yazdığı 30 masal kitabı üzerinde yapılan inceleme neticesinde şu önerilerde bulunulabilir:

1. Masal kitaplarının dil, anlatım ve içerik yönünden incelendiğinde -öncelikle ebeveyn tarafından incelenmek koşuluyla- bebeklerin hayal dünyasını ve dil becerisini geliştirmek için okunabilir.
2. Masallar daha çok ilköğretim öğrencilerin okuyacağı içeriğe sahiptir. İlkokul öğrencilerine tavsiye edilebilir.
3. Masalların köy, şehir, dağ gibi farklı mekânlarda ve farklı kahramanların başından geçmesi çocukların farklı yerler görmek istemesine ve farklı kahramanların yaşam tecrübesine ortak olmasına katkı sağlayabilir.
4. Masallar çocuklara kazandırılması gereken birçok sosyal ve dinî değer içermektedir. Masal kitaplarının çocuklara değer aktarımında kullanılabilir.

5. Masal kitaplarında özellikle tüm dünya için evrensel olan; adalet, hoşgörü, merhamet, sevgi gibi değerlere yer verilmesi dünya barışına katkı sağlayacaktır.
6. Masallarda yer alan değerlerin olay örgüsü içinde sindirilerek kullanılması masalların eğitim ortamında kullanılabilirliğini arttırmaktadır.
7. Masallar eğitim ortamında toplumsal değerler aktarımında bir planlama dâhilinde kullanılabilir.
8. Masallar dil bilgisi kurallarını sezdirerek öğretmek için birçok konuda uygun örnek barındırmaktadır.
9. Masallar incelenirken sadece bir bölüme odaklanmak yerine masalın tamamında verilen ana düşünceye odaklanılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Açıkkel, F.(2018). *Yunus Emre'nin eserlerinde değerler eğitimi unsurları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Ada, S., Baysal, Z. N. & Korucu, S. (2005). Sınıf öğretmenlerinin sınıf içi olumsuz davranışlara gösterdikleri tepkilerin karakter eğitimi ve 2005 İlköğretim Programı açısından değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3 (10), 7-18.
- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akıncı, A. (2005). Hayata anlam vermede dinî değerlerin ve din öğretiminin rolü. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3 (9), 7-24.
- Akkaya, N. (2014). Keloğlan masallarında yer alan değerlerin incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (1), s. 312-324.
- Akpınar, B., Özdaş, F. (2013). İlköğretimde değer eğitimine ilişkin öğretmen görüşleri: nitel bir analiz, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23 (2), s. 105-113.
- Aktaş, E. (2011). MEB 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin değer iletimi açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 6 (2), s. 413-424.
- Aktepe, V. (2014). Ailede değerler eğitimi ve program ihtiyacı. Refik Turan ve Kadir Ulusoy (editörler), *Değerler Eğitimi (s.77-94)*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Aktepe, V., Yalçınkaya, E. (2016). Okul ortamında değerler eğitiminin öğrenci görüşlerine göre çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (2), s. 113-131.
- Akyol, A. (2013). İslam ahlak felsefesinde değerler eğitimi, *Muhafazakâr Düşünce*, 9 (36), s. 41-66.
- Alagöz, F., C. (2012). *Cahit Uçuk'un masal kitaplarında temel değerlerin Türkçe eğitimine katkısı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Altun, S., A. (2003). Eğitim yönetimi ve değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (1), s. 7-17.
- Arıcı A. F. (2004). Tür özellikleri ve tarihlerine göre Türk ve dünya masalları. *Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 26, s.159-169.
- Arıcı, A., F. (2016). Estetik değer oluşturmada masalların rolü: Türk masalları örneği. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (2).
- Aslan, E. (2011). *Türk halk edebiyatı*. Ankara : Maya Akademi Yay..
- Aslan, E. (2013). Eğitimde bir arayış: Değerler eğitimi. *Uluslar arası Antalya Değerler Eğitimi Sempozyumu, Sempozyum Bildiri Kitabı* (28-29 Mayıs 2013), Antalya, s.18-23.

- Atay, S. (2003). Türk yönetici adaylarının, siyasal ve dinî tercihleri ile yaşam değerleri arasındaki ilişki. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (3), s. 87-120.
- Ateş, Ö., T. (2017). Türkiye’de değerler eğitimi uygulamalarının öğrencilere kazandırılması istenen olumlu özellikler üzerindeki etkisi, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 15 (34), s. 41-60.
- Ay, T., S. (2014). Okulda değerler eğitimi. Refik Turan ve Kadir Ulusoy (editörler), *Değerler Eğitimi (s.17-40)*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Aydın, M. (2003). Gençliğin değer algısı: Konya örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (3), s.121-144.
- Aydın, M. (2011). Değerler, işlevleri ve ahlak, *Eğitime Bakış*. 7 (9), s. 39-45.
- Aydın, M., Z. (2010). Okulda değerler eğitimi, *Eğitime Bakış*, Ankara, 6 (18), s. 16-19.
- Aydın, M., Z., Gürler, A., Ş. (2014). *Okulda değerler eğitimi* (4. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ayhan, M., S. ve Arslan, M. (2014). Edebî metin olarak masalların yabancılara Türkçe öğretiminde dilsel ve kişisel becerilerin gelişimine etkisi, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7/ 2.
- Aytan, N. (2012). *İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarındaki masal ve hikâyelerin karakter eğitimi açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Bacanlı, H. (1999). Üniversite öğrencilerinin değer tercihleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 2, s. 598-610.
- Baki, K.(2009). Misafir ağırlama. *Somuncubaba Dergisi*, 106. Sayı.
- Bars, M. (2017). *Kültürel değerlerin aktarımında halk edebiyatı ürünlerinden yararlanma*. Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10 (2), 217-228. Retrieved from: <http://dergipark.gov.tr/erzisosbil/issue/32860/365089>. Erişim tarihi: 24.03.2018
- Başaran, V., Hamarta, E. (2015). Üniversite öğrencilerinde değerler ve yaşamın anlamı arasındaki ilişki, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13 (29), s. 369-391.
- Bolat, Y. (2016). Sosyal değerleri ve değerler eğitimi anlamak. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 (29), s. 322-348.
- Boratav, P., N. (2013). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Cihan, N. (2014). Okullarda değerler eğitimi ve Türkiye’deki uygulamaya bir bakış. *Turkish Studies*. 9 (2), s. 429-436.
- Çağlayan, A. (2013). *Ahlâk Pusulası Ahlâk ve Değerler Eğitimi*. İstanbul: DEM Yayınları.
- Çetin, N., Balanuye, Ç (2015). Değerler ve eğitim ilişkisi üzerine, *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 24, s. 191-203.
- Çetinkaya, Z. (2007). Öğretmenlerin masallara ve bunların Türkçe öğretiminde kullanımına ilişkin görüşleri ölçeğinin geliştirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (2), 107-119.

- Çevik, M. (2008). Türkiye’de Batı masalları ve çocuklarımız. *Gazi Türkiyat*, 3, s.115-130.
- Çıblak, N. (2004). Teknoloji çağında kültürel miras olan masalların korunması. *TÜBAR*, 23, s. 39-50.
- Çınar, A. (2006). Modern zamanların değer arayışı: varlık-bilgi-değer birliğinin önemi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 4 (11), 53-68.
- Demircioğlu, İ., H., Tokdemir, M., A. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: amaç, işlev ve içerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6 (15), s.69-88.
- Develioğlu, F. (1962). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Doğu Matbaası.
- Dikici, M. (2005). *Türklerde devlet*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Dilidüzgün, S. (1994), *Masalın eğitimdeki yer –yaratıcılığı geliştirici öneriler: Çağdaş eğitimde sanat*. İstanbul: Çağdaş Yasamı Destekleme Derneği Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2007). *Çağdaş Çocuk Yazını* (2. Basım). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Dilmaç B., Bircan, H. H. (2014). *Değerler ve değerler psikolojisi* (1. Baskı). Ankara : Pegem Akademi.
- Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitimi verilmesi ve ahlâki olgunluk ölçeği ile eğitimin sınanması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dilmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınanması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Dilmaç, B., Arıca, O., T. (2012). *Dilmaç ve Arıca değerler ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışması*. 2. Uluslar arası Değerler Eğitimi Sempozyumu (16-18 Kasım), İstanbul.
- Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (1988). 1 cilt, s. 394. Ankara.
- Doğan, D. M. (2003). *Doğan Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Doğanay, A. (2007). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara : Pegem Akademi.
- Doğanay, A., Seggie, N.F., Caner, A., H. (2012). Değerler eğitiminde örnek bir proje: Avrupa değerler eğitimi projesi. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 2 (3), s.73-86.
- Dökmen, Ü. (2006). *Küçük Şeyler-2*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dökmen, Ü. (2013). *İletişim çatışmaları ve empati*. İstanbul: Sistem yayınları
- Durmuş, İ. (2004). *Mesel*, DİA, 29. C., Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ekşi, H. (2003). Temel insanî değerlerin kazandırılmasında farklı bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 79-96.
- Elçin, Ş. (1993). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları

- Emirhan, T. (2016). *Değerler eğitimi bağlamında Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Emmez, B., C. (2008). *Sözlü gelenekten modern masala: çocuk edebiyatında masal üzerine halkbilimsel bir inceleme*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erdal, K. (2016). Keloğlan masallarında çocukların eğitimine yönelik iletiler, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5/4, s. 1805-1822.
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (4), s. 55-72.
- Feyzioğlu, Y. (2007). *Sanat ve kültür*. (<http://www.yeniasya.com.tr/2006/11/23/kultur/h5.htm> erişim tarihi: 26.11.2018)
- Feyzioğlu, Y. (2007). Masallar çocuklar için neden gereklidir?, *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri) 04-06 Ekim 2006*, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, s. 831-843.
- Göçer, A. (2010). Türkçe öğretiminde çok uyaranlı bir öğrenme ortamı oluşturmak için seçkin edebî ürünlerden yararlanma, *TÜBAR*, 27, s. 341-369.
- Gökçe, O. (1994). Türk gençliğinin sosyal ve ahlaki değerleri. *Selçuk Üniversitesi Ata Dergisi*, S.6, 133.
- Gökdere, M., Çepni, S. (2003). Üstün yetenekli çocuklara verilen değerler eğitiminde öğretmenin rolü. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (2), 93-107.
- Gökşen, E., N., (1955). Masalın imkânları ve ana dile hizmetleri, *Türk Dili Dergisi*, Cilt 4, Sayı 44, s.546-550.
- Gömleksiz, M. N. (2007). *Lise öğrencilerinin toplumsal değerleri benimseme düzeyleri ve bu değerlerin kazandırılmasında karşılaşılan güçlükler (Elazığ ili örneği)*. Değerler ve Eğitimi Uluslar arası Sempozyumu. (26-28 Kasım 2004), s.727-741, R. Kaymakcan, S. Kenan, Hayati Hökelekli, Z., Ş. Arslan, M. Zengin (Editörler). İstanbul: DEM Yayınları.
- Gönen, M., E.,(2016). *Çocuklara ve gençlere olumlu ahlaki ve insani değerlerin kazandırılmasında edebî metinlerin rolü ve önemi*. Eğitimde Gelecek Arayışları: Dünden Bugüne Türkiye'de Beceri, Ahlak ve Değerler Eğitimi Uluslararası Sempozyumu(16-18 Nisan 2015)(s. 134- 144). Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Görgü, A. T. (2006). *Masalların çocuğun bilişsel ve duyuşsal gelişimine katkısı*. II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (4-6 Ekim 2006) (s. 537-544). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi
- Güçlü, M. (2015). Türkiye'de değerler eğitimi konusunda yapılan araştırmalar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 8 (38), s.720-732.
- Günay U. (1992a), *Türk Masallarında Aile*, Aile Araştırma Kurumu: Ankara.
- Günay, U. (1992b).*Türk Dünyası El Kitabı* (2. Baskı).3. Cilt. Ankara: Sistem Ofset.
- Güney, E.C. (1966). *Folklor ve Eğitim*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

- Gündüz Ö., G. (2008). *Oğuz Tansel'in masal kitaplarının eğitim değeri ve Türkçeye katkısı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Gündüz, T. (2010). Üstün zekâlı çocuklarda ahlâk gelişimi ve eğitimi, *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (1), s. 157-177.
- Güneş, Z. (Ed.) (2007), *İlköğretimde çocuk edebiyatı*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Güven, A., Z. (2014). Türk efsanelerinin değerler eğitimi bakımından incelenmesi, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11/26, s.225-246.
- Harmancı, M. (2010). *Türk masallarında Keloğlan tipi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Hökekleli, H. (2010). Eğitimde yeni bir paradigma: değerler eğitimi, *Eğitime Bakış*, 6 (18), s. 4-9.
- Hökekleli, H. (2013). *Ailede, okulda, toplumda değerler psikolojisi ve eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Hökekleli, H., Gündüz, T. (2015). Üstün yetenekli Çocukların karakter Özellikleri ve değerler eğitimi. <http://www.tuzyeksav.org.tr/wp-content/uploads/2015/09/hokekleli-hayati-turgay-gunduz-ustun-yetenekli-cocuklarin-karakter-ozellikleri-ve-degerler-egitimi.pdf> Erişim tarihi: 19.04.2018.
- İmamoğlu, E., Karakatipoğlu, Z. A. (1999). 1970'lerden 1990'lara değerler: üniversite düzeyinde gözlenen zaman, kuşak ve cinsiyet farkları, *Türk Psikoloji Dergisi*, 14 (44), 1-22.
- İşçan, C., D. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kafadar, O., Evin, İ. (2004), İlköğretim sosyal bilgiler programının ulusal ve evrensel değerler yönünden içerik çözümlemesi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (3), s. 293-302.
- Kale, N. (2007). Nasıl bir değerler eğitimi? Recep Kaymakcan (Ed.), *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (313-329), İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Kantarcıoğlu, S. (1991). *Eğitimde masalın yeri*. MEB Yayınları. İstanbul.
- Karaalioğlu, S. K. (1983), *Ansiklopedik edebiyat sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
- Karagöz, B. (2017). Naki Tezel'in Türk masalları adlı kitabının değerler açısından analizi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5 (3), s.534-556.
- Karaman, M . (2018). Yücel Feyzioğlu ile Masal ve Değerler Üzerine Bir Söyleşi. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (1), 33-39. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/kusob/issue/36472/428569>
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları.

- Karatay H. (2007). Dil edinimi ve değer öğretimi sürecinde masalın önemi ve işlevi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Yaz 2007, 5 (3), 463-475
- Kasapoğlu, H. (2013). Okulda değer eğitimi ve hikâyeler. *Milli Eğitim Dergisi*, sayı 198, s. 97-109. Kasım (2004), s. 313-322, ed. Recep Kaymakcan, Seyfi Kenan, Hayati Hökelekli, Z. Şeyma Arslan,
- Kavcar, C.(2017). *Edebiyat ve eğitim*, 4. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kaymakcan R. (2007). Ahlaki bir değer olarak hoşgörü ve eğitimi, Recep Kaymakcan ve Mevlüt Uyanık (editörler), *Teorik ve Pratik Yönleriyle Ahlak* (s. 289-408). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Kaymakcan, R. ve Meydan, H. (2011), Din kültürü ve ahlak bilgisi programları ve öğretmenlerine göre değerler eğitimi, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9 (21), s. 29-55.
- Kaymakcan, R., Meydan, H. (2012). *Ahlaki karakter ve eğitimi*. II. Uluslararası Değerler Ve Eğitimi Sempozyumu (16-18 Kasım 2012). Ensar Vakfı Değerler Eğitimi Merkezi, İstanbul.
- Kaynak, L. (2012). *Değerler Eğitimi Bağlamında Sevinç Çokum'un Hikâyelerinin Analizi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Kenan, S. (2009). Modern eğitimde kaybolan nokta: Değerler eğitimi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9 (1), s. 259-295.
- Kıbrıs, İ. (2000). *Yeni yüzyıl için çocuk edebiyatı*, Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi.
- Kızılçelik, S., Erjem, Y (1994). *Açıklamalı sosyoloji terimler sözlüğü*. Ankara: Atilla Kitabevi.
- Koç, R., Akdoğan, H. (2018). Çocuklara değer aktarımının önemi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 65, s.1-19.
- Köknel, Ö. (2007). *Çatışan değerlerimiz*. İstanbul: Akdeniz Yayıncılık.
- Köylü, M. (Ed.). (2016). *Teoriden pratiğe değerler eğitimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kuçuradi, İ. (2013). *İnsan ve değerleri*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kulaksızoğlu, A., Dilmaç, B. (2000). İnsani değerler programı, *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12, s. 199-208.
- Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün romanlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Kurnaz, A., Çiftçi, Ü., Karapazar, H. (2013). Üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin değer algılarının betimsel bir analizi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11/26, s. 185-225.
- Kuşdil, E., Kağıtçıbaşı Ç. (2000). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, S. 45, 59-76.
- Kuzu, T. (2008). Aytül Akal'ın masallarıyla çocukta çevre bilinci geliştirme, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 327-339.

- Küçükbasmacı, G., Öztürk, B. (2011). İlköğretim 6., 7., 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan masal metinlerinin kültür aktarımındaki rolü, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19/2, s.671-688.
- MEB (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı(1-8 sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEGEP (2009). *Çocuğun gelişimi ve eğitimi*. Ankara: MEB Yayınları.
- Meydan, H. (2014). Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme, *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/1, s. 93-108.
- Milson, A. J. & Ekşi, H. (2003). Öğretmenlerin karakter eğitiminde yetkinlik duygusu konusunda bir ölçme aracına doğru: Karakter eğitimi yetkinlik skalası (KEYİS) ve Türkçeye uyarlanma çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (4), s. 99-130.
- Mutluel, O., Bostan, Y. (2014). Çocukta değer bilinci ve karakter eğitimi, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/2, s. 106-112.
- Önder, M. (2013). Din öğretiminde hikâye ve masallar, *Somuncu Baba Dergisi*, Sayı 158, s.69-72.
- Özbay, M. ve Tayşi, Karakuş, E. (2011). Dede Korkut Hikâyeleri'nin Türkçe öğretimi ve değer aktarımı açısından önemi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1 (1), 21-31.
- Özcan, E.(2017). *Türk dünyası masallarının değerler eğitiminde kullanılabilirliği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Özcan, H. (2008). Halk edebiyatı metinlerinden çocuk edebiyatına kaynak olması ve örneklem olarak dede korkut hikâyeleri, *Turkish Studies*, 3/2, s.582-603.
- Özden, Y. (1998). *Eğitimde dönüşüm: yeni değer ve oluşumlar*. Ankara: Pegem A.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (3), s. 217-239
- Özensel, E. (2007). Liseli kız ve erkek öğrencilerin değer yargıları ve Türk toplumunun temel toplumsal kurumlarına bakış açıları, Editör. R. Kaymakcan vd., *Değerler ve Eğitimi*. Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Özkan, P. (2014). *Hatay (Antakya) masallarının çocuk eğitimi açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Pilancı, H. (1998). *Çağdaş eğitimde halk edebiyatının kullanılması*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ryan, K. (1986). *The new moral education*, Phi-Delta-Kappa. <http://www.hiho.ne.jp/taku77/refer/ryan.htm>'den Erişim tarihi: 07.04.2018.
- Sakaoğlu, S. (2002). *Gümüşhane ve Bayburt masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2007). *Masal araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu S. (2009). Masalın oluşumu üzerine farklı bir bakış. *Millî Folklor*. Sayı 84, s.13-17.

- Sarı, E (2005). Öğretmen adaylarının değer tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3 (10), s. 73-88.
- Seyidoğlu, B. (1985). "masal", Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi, 6. cilt, İstanbul.
- Sınar, Çılgın, A. (2006). Çocuğa büyüğü bir dünyanın kapılarını açmak. *Milli Eğitim*, S. 172, s. 175-182.
- Sınar, Çılgın, A. (2007). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Morpa Yayınları.
- Süreya, C. (2017). *Aritmetik iyi kuşlar pekiyi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sürmeli, H. (2006). Üniversite öğrencilerinin evrim teorisiyle ilgili tutumları. (Ed. Ö. Genç). *Evrım, Bilim ve Eğitim*. İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- Şahin, M. (2011). Masalların çocuk gelişimine etkilerinin öğretmen görüşleri açısından incelenmesi, *Milli Folklor*, 23/89, s. 208-219.
- Şen, Ü. (2007). *100 temel eserin değerler eğitiminde kullanılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şimsek, E. (2001). *Yukarı Çukurova masallarında motif ve tip araştırması I-II*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Şimşek, T. (2005). *Çocuk edebiyatı*. Konya: Suna Yayınları.
- Tezel, N. (1997). *Türk masalları 1-2*. Ankara: Kültür Bakanlığı yayınları.
- Tezel, N. (1968). *Türk halk edebiyatında masal*, Türk Dili Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 207, s. 447-457.
- Tezel, N. (2008). *Türk masalları*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınevi.
- Tulumcu, F., İ, Tulumcu, F., M. (Haziran 2015). İlköğretim ikinci kademe Türkçe dersi programlarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13/ 29, s.535 – 560.
- Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Basımevi.
- TÜSİAD. (1991). *Türk Toplumunun Değerleri*, Yayın No: TÜSİADT/a1, 6.145, Boyut Matbaacılık, İstanbul.
- Uçak, S. (2010). *Masalsız toplum ve okulda değerler eğitimi*, Ulusal Öğretmenim Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İstanbul, s. 77-90.
- Ulusoy, K., Arslan, A. (2014). Değerli bir kavram olarak değerler eğitimi, Refik Turan ve Kadir Ulusoy (editörler) , *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Ulusoy, K., Dilmaç, B. (2012). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Urhan, O. (2016). *Ortaokul 8. sınıf Türkçe derslerinde masalların yaratıcı yazma becerisine etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Ünlüer, P.(2013). *Masalların dinî ve ahlakî değerler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2005). Çocuk edebiyatının öğretiminde dilsel ve kişisel becerilerin gelişimine etkisi, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7/2, s. 543-559.
- Yaman, E. (2012). *Değerler eğitimi eğitimde yeni ufuklar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yaman, H., Taflan S. ve Çolak, S. (2009). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7 (18), s. 107-120.
- Yaşar, Ş., Çengelci, Ç. (2012). Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimine ilişkin bir durum çalışması, *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 9, s.1-19.
- Yavuz, H.M. (2002). *Masallar ve eğitimsel işlevleri*. Ankara: Can Reklamevi ve Basım Yayım.
- Yazar, T. (2014). Toplumsal yaşam ve değerler. Refik Turan ve Kadir Ulusoy (editörler), *Değerler Eğitimi* (96-114). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış. *TÜBAR*, Cilt XIX, s.499-532.
- Yazıcı, M. (Yaz 2013). Toplumsal değişim ve sosyal değerler, *Turkish Studies*, 8/8, s. 1489-1501,
- Yener, M. (2006). Çocuklar için Üretilen Edebiyat Kitaplarına Farklı Açılardan Çözümlemeci Bir Yaklaşım: Masal, Öykü ve Şiirlerle Duygu Eğitimi. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, 04-06 Ekim 2006, Ankara Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 2007, s.149-156.
- Yıldırım, T., D. (2016). Üstün yetenekliler için değerler eğitimi dersinin önemi, *Curr Res Educ*, 2 (2), s. 99-120.
- Yıldız, M., Dilmaç, B. (2012). Öğretmen adaylarının sahip oldukları değerler ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkilerini incelenmesi, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 8, Sayı 3, Aralık 2012, s. 122-134.
- Yılmaz, A. (2012). Çocuk eğitiminde masalın yeri: Binbir gece masalları örneği, *SDÜ Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 25, s. 299-306.
- Yılmaz, A. (2018). *Değerler eğitimi bağlamında Aytül Akal'ın çocuk romanları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Yılmaz, K. (2008). *Eğitim yönetiminde değerler*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları
- Yılmaz, M. (2010). *Ergenlerde şiddetin önlenmesinde din eğitiminin rolü*. Yayımlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Yılmaz, M., F. (2015). *Fatma Karabıyık Barbarosoğlu'nun öykülerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Yiğit, M., F., Kesmeçi, A., M. (2015). Vatandaşlık ve demokrasi eğitiminde masal kullanımı, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4/3, s. 1320-1338.
- Yücel, F. (2005). Dil edinimi ve masal dili, *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 12, s. 106-115.

Yüksel İ. (2005). Kohlberg ve ahlâk eğitiminde örtük program: yeni ilköğretim programlarında yer alan ahlâkî değerleri kazandırma için bir açılım. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 5 (2), s.307-338.

Yüksel, İ., Adıgüzel, İ. (2012). Değer eğitiminde karikatür kullanımı: toplumsal birlik beraberlik ve dayanışma değer örneği. *Sakarya University Journal of Education*, 2/3, s. 68-80.

İncelenen Çocuk Masalları

Feyzioğlu, Y.(2009). *Açıl kabağım açıl*. Ankara: Kardeş Yayınlar.

Feyzioğlu, Y.(2013). *Adapa*. İstanbul: Nesin Yayınevi.

Feyzioğlu, Y.(2009). *Aldar Köse*. Ankara: Kardeş Yayınlar.

Feyzioğlu, Y.(2013). *Ayıkulak*. İstanbul: Nesin Yayınevi.

Feyzioğlu, Y.(2012). *Bir Karış Boy İki Karış Sakal*. Ankara: Kardeş Yayınlar.

Feyzioğlu, Y.(2009). *Cadı ile Çilbik*. Ankara: Kardeş Yayınlar.

Feyzioğlu, Y.(2012). *Dillidüdük ile Altınses*. Ankara: Kardeş Yayınlar.

Feyzioğlu, Y.(2012). *Dimitraş ile Pıtıraş*. Ankara: Kardeş Yayınlar.

Feyzioğlu, Y.(2012). *Doğrubay ile Eğribay*. Ankara: Kardeş Yayınlar.

Feyzioğlu, Y.(2009). *Er Tapıldı*. Ankara: Kardeş Yayınlar.

Feyzioğlu, Y.(2009). *İristu ile Ak Kağan*. Ankara: Kardeş Yayınlar.

Feyzioğlu, Y.(2013). *Her şey oyunla başladı*. İstanbul: Nesin Yayınevi.

Feyzioğlu, Y.(2014). *Hıdırellez geliyor*. İstanbul: Final Kültür Yayınları.

Feyzioğlu, Y.(2015). *Keloğlan ile Kahkaha Hanım*. İstanbul: Final Kültür Yayınları.

Feyzioğlu, Y.(2014). *Keloğlan ile Kartal Abi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Feyzioğlu, Y.(2013). *Lokman Hekim ile çırağı*. İstanbul: Nesin Yayınevi.

Feyzioğlu, Y.(2013). *Mirza Mehmet ile ejderha*. İstanbul: Nesin Yayınevi.

Feyzioğlu, Y.(2009). *Murkumomo ile Çomotay*. Ankara: Kardeş Yayınlar.

Feyzioğlu, Y.(2012). *Öksüz Oğul*. Ankara: Kardeş Yayınlar.

Feyzioğlu, Y.(2009). *Püruş Batur ile Aksıla*. Ankara: Kardeş Yayınlar.

Feyzioğlu, Y.(2014). *Pıspısa Hanım ile Sıçan Soluk Bey*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Feyzioğlu, Y.(2013). *Selahaddin Eyyübi ile Akıllı Kız*. İstanbul: Nesin Yayınevi.

Feyzioğlu, Y.(2009). *Serçe koyun avlarken*. Ankara: Kardeş Yayınlar.

Feyzioğlu, Y.(2012). *Şah Abbas ile Şah Banu*. Ankara: Kardeş Yayınlar.

Feyzioğlu, Y.(2012). *Şirince Şeşen*. Ankara: Kardeş Yayınlar.

Feyzioğlu, Y.(2014). *Title ile Bitle*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Feyzioğlu, Y.(2009). *Yanık ile dilek boncuğu*. Ankara: Kardeş Yayınlar.

Feyzioğlu, Y.(2012). *Yarım Horoz Kardeş*. Ankara: Kardeş Yayınlar.

Feyzioğlu, Y.(2009). *Yartı Kulak*. Ankara: Kardeş Yayınlar.

Feyzioğlu, Y.(2012). *Yazı çivilemek*. Ankara: Kardeş Yayınlar.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Muammer KARAMAN
Doğum Yeri ve Tarihi	Silifke, 05/12/1986
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Ondokuzmayıs Üniversitesi Türkçe Eğitimi, 2004-2008
Yüksek Lisans Öğrenimi	Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Bölümü, 2014-
Yüksek Lisans Tezinin Adı	Yücel Feyzioğlu'nun Eserlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi
Bilimsel Faaliyetler	
Ropörtaj	KARAMAN, M . (2018). Yücel Feyzioğlu ile Masal ve Değerler Üzerine Bir Söyleşi. Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi, 2 (1), 33-39. Retrieved from http://dergipark.gov.tr/kusob/issue/36472/428569
İş Deneyimi	
	26/08/2008 tarihinden itibaren Milli Eğitim Bakanlığında Türkçe Öğretmeni
İletişim	
E-ileti	mhmmer.karaman@hotmail.com